Nrisingha

Skandopa puraniya Shivabhakta vilasa

स्कन्दीय पुराणीय शिवभक्त विलास

Sanskrit

Handwritten & printed on paper

N.A.

161 Folio

13"x 6.9"

Complete

अथ स्कन्दोपपुराणीय शिवभक्तविलासः प्रारभ्यते

श्रीगणेशायनमः वन्देशम्भुंविरंचिप्रमुखसुरशिरोरत्नकोटीरकोटि प्रोद्यन्माणिक्यनीराजितचरणनखंवेदवेदाङ्गमूलम् सोमंसोमार्द्ध
चूडंविमलसुरसरिद्दीचिरोचिःकपर्दं विद्यामूर्त्तिवरेण्यंवरदमभिमतप्राप्तयेविश्वनाथम् १ श्रीमातुरुज्ज्वलसरोजरुचौभजामि पादौप
दौरनवपल्लव तल्लजाभौ यत्पीठपूजनविधिर्भवतित्रयाणां सर्गस्थितिप्रलयकारिसुरोत्तमानाम् २ अन्तरायकरिकेसरीभवन्यो
गजाननइतिप्रथामगात् तंविचित्रचरितंविनायकं नायकंसकलसंपदांभजे ३ नृत्यतिकलापिनिनिजे लम्बोदरपुष्करोत्थघननिन
दैः रविनयनैस्तंपश्यन् शक्तिधरःषाण्मुखोजयति ४ सुब्रह्मण्यंपितरं गिरिजाम्बांमातरंगुरुंगंगाम् भैरवमादित्यमथो विष्णुंव्या
सादिकान्मुनीन्नत्वा ५ स्कन्दोपपुराणकथा मुनिवरहरशर्म्मनिर्मितापुण्या भक्तविलासाभिख्या भगवद्भजनोचितापिचान्व
र्था ६ दिव्यामृतफलदात्री दलितदुरितादेवदेवकमनीया साधुजनचित्तरंजन संजीवनमूलिकासरसभावा ७ श्रीमदद्वैतम
तात्त्विककौस्तुभेनविविच्यते मानवल्लीनृसिंहेन महेश्वरमुदेमया ८ कलापकम् मिथ्यावादरजोमलीमसतयादुष्टामशिष्टे
चिते ध्यालापेष्वपिचाशनेषुनिरतामेतांरसज्ञांमम श्रीमच्छंकरभक्तपावनकथाभागीरथीमज्जनैः शुद्धांकर्त्तुमहंयतेबुधवराः
क्षाम्यन्तुमेसाहसम् ९ मातर्भारतिमहिते मयिकलयकटाक्षवीचिसंचारम् व्याख्यायेनभवित्री भक्तविलासप्रकाशिकाख्यामे
१०॥ ॥ॐ इहखलुनिखिलश्रुतिस्मृतीतिहासपुराणादिपर्यालोचनपरिणत स्वान्तैरशेषवर्णाश्रम धर्म्म मर्म्मपारगैरत्रामुत्र च
भोगमोक्षाभिलाषुकैः पुरुषैरभिल षणीयेषु धर्म्मार्थकाममोक्षेषुमोक्षएवपरमपुरुषार्थः नसपुनरावर्त्तते तमेवविदित्वाति
मृत्युमेति यंप्राप्यननिवर्त्तन्ते तद्धामपरमंममेत्यादि श्रुतिस्मृतिभिः तस्य नित्यत्वोपगमात् इतरेषांच तद्यथेहकर्मचितोलो
कःक्षीयतएव मेवामुत्र पुण्यचितोलोकःक्षीयतइतिश्रुत्या यज्जन्यं तदनित्यमिति न्यायवत्याभङ्गुरत्वावगमाच्च सच मोक्षप
दार्थः तान्त्रिकमतभेदेन दुःखध्वंसाज्ञाननाश परमानन्द स्फूर्त्तिरूप नानाविकल्पजालजटिलोपि निरतिशयाद्वैतवाद सि

इत्परमात्मैक्यरूपएव भाष्यकारादिभिरभिमतोयुक्तः प्रतिपादयितुं तत्रच साधनाकांक्षायाम् विधिवदधीतसाङ्गस्वाध्यायंश
मादिषट्कसंपन्नमधिकारिणंप्रति प्रवर्त्तमानाः आत्मावा अरेद्रष्टव्यः श्रोतव्योमन्तव्यो निदिध्यासितव्यः श्रोतव्यः श्रुतिवा
क्येभ्योमन्तव्यश्चोपपत्तिभिरित्यादिविधयो विशिष्टाधिकारिणमपेक्षमाणानसर्वजनसौलभ्यसम्पादकाइतिसर्वजनोप
योगि साधनगवेषणे मन्दाधिकारिणामपि महर्षिप्रणीतस्मृतीतिहासपुराणादिविचारएव शरणीकरणीयः ननुश्रोतव्
व्यःश्रुतिवाक्येभ्यः यदीञ्श्रृणोत्यलकंश्रृणोति नहिप्रवेदसुकृतस्यपन्थाम् तमेतंवेदानुवचनेन ब्राह्मणाविविदिषन्ति
इत्यादिश्रुतिभ्यः वेदवचसामेवश्रवणमननाद्युपयोगितया श्रवणाद्यधिकारस्यच विधिवदधीत साङ्गस्वाध्याय पुरुषवि
षयतयाचइतिहास पुराणादीनां कथंशरणीकरणमितिचेन्न तादृशाधिकारस्य वैदिकमात्रपरतया विधिवदध्ययनस्य
च दुष्करत्वेन तत्रसर्वेषां असामर्थ्यमालोच्य परमकारुणिकै र्बादरायणादिभि र्महर्षिभिः प्रणीतानामितिहासपुराणानां
व्यर्थतापातात् नचेष्टापत्तिः अस्यमहतोभूतस्य निश्वसितमेवैतद्यदृग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोथर्वाङ्गिरसइतिहासःपु
राणमित्युपक्रम्य अस्यैवैतानि सर्वाणि निश्वसितानि इतिउपसंहारस्य बृहदारण्यकोपनिषदिस्फुटमुपलभ्यमानतया
इतिहासपुराणानामपि वेदवदीश्वरनिश्वसितत्वा विशेषेणभारतंपञ्चमोवेदः पुराणंपञ्चमोवेदः वेदःप्राचेतसादासी
त्साक्षाद्रामायणात्मनेत्यादि वचनैश्च तत्वज्ञानोपयोगिश्रवणाद्यनुकूलताभावस्य स्वप्नेपि वक्तुमशक्यत्वात् नच इतिहास
पुराणादीनां वेदार्थोपबृंहकतायाइतिहासपुराणाभ्यां वेदंसमुपबृंहयेदित्यादिभिःप्रतिपादितत्वात्तदर्थोपबृंहकत्वेनगौ
णत्वात्प्रधानभूतां श्रुतिंपरित्यज्य गौणेकथमितिहास पुराणादौ प्रवृत्तिरितिवाच्यम् मुख्याधिकारिणामेव मुख्ये प्रवृत्तेर्व
क्तव्यतया सर्वानुजिघृक्षापरिकल्पित पुराणादिवचसां सर्ववर्णाधिकारसौलभ्ये नसम्भवति सुलभोपायेतस्य अनतिक्र

मणीयत्वात् अथसुकरत्वात्पुराणादिकमेवसर्वैरुपेयं दुर्लभेस्वाध्यायाध्ययनादौमाभूत्प्रवृत्तिरिति चेदुच्यते ब्राह्मणेननिष्कारणं
षडंगोवेदोध्येतव्यः योनधीत्यद्विजोवेदमन्यत्रकुरुतेश्रमम् सजीवन्नेवशूद्रत्वमाशुगच्छतिसान्वय इतिस्मरणेन स्वाध्यायाध्य
यनस्यनित्यतयातदभावेप्रत्यवायश्रवणेनच पुराणप्रवृत्तिमात्रेणतस्यनिराकर्त्तुमशक्यत्वात् एवंच सतिविशिष्टाधिकारिणांवे
दादिषु सर्वत्राधिकारो मंदाधिकारिणामितिहासपुराणादिष्वेवेतिव्यवस्थाऽऽदरणीया यदिचशैववैष्णवादि पुराणेषु परस्पर
विरोधदर्शनादनुपादेयत्वमुच्यतेतदा अतिरात्रेषोडशिग्रहणाग्रहणप्रतिपादकश्रुतिविरोधवदिदमपि सुपरिहार्यम् वस्तुतस्तु
पुराणानामपि नपरस्परविरुद्धार्थ प्रतिपादकतासुप्रतिपादा यथाहंवसुधा सर्वसस्यमेतद्दिवौकसः अहंभवोभवंतश्चसर्वेना
रायणात्मकाः विभूतयस्तुयास्तस्य तासामेवपरस्परम् आधिक्यंन्यूनताबाध्य बाधकत्वेनवर्त्तते भवानहंचविश्वात्मन्नेकमे
वहिकारणम् जगतोस्यजगत्यर्थे भेदेनावांव्यवस्थितौ त्वयायदभयंदत्तं तद्दत्तमखिलंमया मत्तोविभिन्नमात्मानं द्रष्टुंनार्हसिशं
कर योऽहंसत्वंजगच्चेदं सदेवासुरमानुषम् अविद्यामोहितात्मानःपुरुषाभिन्नदर्शिन इति विष्णुपुराणवचनानाम् विष्णोरन्यं
तुपश्यंतियेमांब्राह्मणमेवच कुतर्कमतयोमूढाःपच्यंतेनरकेष्वधः इत्यादिभविष्यत्पुराणवचनानाम् सितनीलादिभेदेनयथैकंद
श्यतेनभः भ्रांतिदृष्टिभिरात्मापितथैकःसन्पृथक्पृथक् इत्यादियमवचनानाम् विष्णुरुद्रांतरंचैव श्रीगौर्योरंतरंतथा गङ्गागो
र्यन्तरंचैवयोब्रूतेमूढधीस्तुसः इत्यादिस्कान्दवचनानामप्येकार्थप्रतिपादकत्वात् इत्थंचवेदवचसामिवतदर्थोपबृंहकपुराण
वचसामप्यालौकप्रतिपत्तिप्रयोजकतायांनिर्विवादायां आयुर्वेदधनुर्वेदादीनामिव गणेशपुराणाद्युपपुराणानामपितत्त्वज्ञानो
पयोगित्वेन प्रामाण्येनसिद्धमेवोपादेयत्वंतस्माद्यदीॱ शृणोतीत्यादिवाक्यानां वेदवचनानिविहाय पुराणादीनि नग्राह्याणीत्य
त्रतात्पर्यम् नतुसर्वथा पुराणादीनि त्याज्यानीत्यत्र तेषामधिकारिविशेषपरतयानिरूपितत्वात्पुराण प्रतिपादितानाम

पिव्रतोपवासतीर्थयात्रादीनां श्रुतिचोदितयागादीनामिव बहुवित्तव्ययायाससाध्यतया तत्फलस्य अनित्यतया बहिरङ्ग-
साधनतयाच परमेश्वरकथाश्रवणनामकीर्त्तनादिसुलभान्तरङ्गसाधनभक्तिमार्गैकबद्धादराणां उपकारकमनेकभ
क्तसच्चरित्रपवित्रितं भक्तविलासाख्यं उपपुराणंपरमकारुणिको हरशर्म्मनामामुनिः सूतशौनकादिसम्वादमुखेनप्र
कटीचकार अत्रच तत्वज्ञानसाधनांतरापेक्षया भक्तेरन्तरङ्गसाधनतामवलंब्य सुचरितनानाभक्तकथा विचित्राः प
वित्राश्च निरूपिताः भक्तेरंतरङ्गसाधनत्वञ्च श्रीमद्भागवते दशमस्कन्धे वेदस्तुतौ दुरवगमात्मतत्वनिगमायेति श्लोक
व्याख्यावसरे भक्तिरल्पसाधनमितिवचनमनुचितं मन्वानोभक्तिंगुरुंकरोतीत्युपक्रम्य श्रुतिश्चमुक्तेरप्याधिक्यंभक्ते
र्दर्शयतियथाहयंसर्वेदेवानमन्तिमुमुक्षवोब्रह्मवादिनश्चेति व्याख्यातंचसर्वज्ञैर्भाष्यकृद्भिः नृसिंहतापिन्यांमुक्ताअपिली
लाविग्रहंकृत्वा भजन्तइति त्वत्कथामृतपाथोधौ विहरन्तोमहामुदः कुर्वन्तिकृतिनःकेचिच्चतुर्वर्गं तृणोपमम् आराममस्य
पश्यन्तिनतंकश्चनपश्यति नतंविदाथयइमाजजानान्यद्युष्माकमन्तरंभवाति नीहारेणप्रावृताजल्प्याचासुतृपउक्थशासश्चरन्ती
त्याद्याःश्रुतयोनुक्रोशन्त्योजगदात्मनीश्वरेरतिमुपदिश्यन्तीत्यन्तेनश्रीधरस्वामिभिर्दृढीकृतमेव साचरतिर्भक्तिरेव अथातोभ
क्तिजिज्ञासा सापरानुरक्तिरीश्वरे इतिशाण्डिल्यसूत्रेपि अनुरक्तेर्भक्तित्वेनकथनात् तथाभक्तिःप्रसिद्धाभवमोक्षणायेतिब्रह्मा
ण्डपुराणे भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चास्मितत्वतः ततोमांतत्वतोज्ञात्वाविशतेतदनन्तरमितिभगवद्गीतासुचबहुतरमुक्त
त्वादेतादृशपरमपुरुषार्थान्तरङ्गसाधनभक्तिसाधनमिदमुपपुराणंबहुशस्साधुजनोपकारकं तदेतद्यथामति व्याख्यायते अ
थतत्रभवान्सुगृहीतनामाहरशर्म्मामुनिर्निखिलपुराणोपपुराणसारभूतंभक्तिप्रधानमन्वर्थभक्तविलासाख्यमुपपुराणंप्रारभमा=
णःप्रारीप्सिताविघ्नपरिसमाप्तिसंप्रदायाविच्छेदलक्षणफलसाधनत्वादाशीर्नमस्क्रियावस्तुनिर्देशोवापितन्मुखमित्याचार्यप्रणी

ताशीराद्यन्यतमस्यमङ्गलस्यप्रबन्धमुखलक्षणत्वात्प्रकृतोपपुराणप्रतिपाद्यपरमशिवाभेदंगजाननेप्रकटीकुर्वंस्तयोरभिन्नंमङ्गलमु
पनिबध्नाति॥ ॥ ॐ ॥ ७ ॥ ॥वामांकेति तत्रादौ वामांकेतिगुरुत्रयात्मकस्यमगणस्य सुन्दरवाचकस्य वामशब्दस्य च
प्रयोगाद्वर्णगणशुद्धिःसूच्यते देवतावाचकाःशब्दायेचभद्रादिवाचकाः तेसर्वेनैवनिंद्याःस्युर्लिपितोगणतोपिवेत्यभियुक्तोक्तेःमगण
प्रयोगादेतत्प्रबंधाध्येतॄणांश्रोतॄणांचश्रीसंप्राप्तिःसूच्यतेमोभूमिस्त्रिगुरुः श्रियंवितनुतइतिछंदोग्रंथेषु तत्फलदर्शनात् वामःसुंदरोदक्षि
णेतरश्चयोंकउत्संगः वामौवल्गुप्रतीपौद्वौ वामंशरीरेसव्यंस्यात् उत्संगचिन्हयोरंकइतिचामरः तमारूढायावामोरूः वामौसुन्दरौऊ
रूयस्यास्सा गाणेशीशक्तिः संहितशफलक्षणवामादेश्चेत्यूङ् तस्यायौवक्षोजौ पयोधरौ तयोरानीतंपुष्करंशुंडाग्रंयेनपुष्करंकरिह

वामांकारूढवामोरूवक्षोजानीतपुष्करं विघ्नवारणहर्यक्षंविघ्नराजमुपास्महे १॥ ॥

स्ताग्रइत्यमरः अनेन विशेषणेन ध्येयोवल्लभयासपद्मकरयाश्लिष्टोज्वलद्भूषयेति उक्तमहागणपतेर्ध्यानमुपनिबद्धं विघ्नाःप्र
त्यूहाएववारणागजामयूरव्यंसकादिः तेषांहर्यक्षंसिंहमितिरूपकालंकारः हर्यक्षःकेसरीहरिरित्यमरः एवंभूतंविघ्नराजं वि
घ्नानांराजाविघ्नराजःराजाहइतिटच् तमुपास्महे उपासनंचतद्विलक्षणप्रत्ययानंतरिततदेकतानता रूपंचित्तैकाग्र्यंतेनध्या
यामइत्यर्थः शिवपक्षेपिवामश्चासौ अंकःअंगंदेहार्द्धमित्यर्थः अंकोरूपकभेदांगचिन्हरेखाजिभूषणइतिमेदिनी तमारूढा
यावामोरूःपार्वतीपूर्ववत्समासः तस्यावक्षोजेकुचे आनीतंपुष्करंपद्मंराजीवपुष्करांभोरुहाणिचेत्यमरः पद्मत्वेनाध्यवसि
तःकरोयायेनएतादृशं विशेषेणहन्तितृतीयलोचनात्मना विश्वजातंहिनस्तीतिविघ्नोग्निः अग्निर्वैमृत्युरितिश्रुतेः अग्निमीळेपु
रोहितमिति अग्निशब्दस्य सकलवेदादौश्रूयमाणत्वाद्द्वंद्वेपूर्वनिपातःवारिजलानिआपःस्त्रीभूम्निवार्वारीत्यमरःतेभ्यःअ २

नितिप्रणितीतिवारणः चन्द्रुस्वब्जोजैवात्र्टकः सोमइत्यभिधानात् चन्द्रमावाअपांपुष्पमितिश्रुतेश्च हरिः सूर्यः हरिश्चंद्रार्कवाता
श्वेतिमेदिनी तेअक्षीणियस्यतंतेजस्वितयलोचनमित्यर्थः बहुव्रीहौसक्थ्यक्ष्णोरितिषच् विघ्नस्य अग्नेः तेजस्सामान्यस्योप=
लक्षणंतस्यरंजनाद्राजा तस्यापिप्रकाशकइत्यर्थः तस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः तंपरमशिवमुपास्महे अस्यार्थः पूर्ववत्
अत्रस्तोतव्यत्वेनप्रकृतयोः शिवगणेशयोर्वर्णनंप्रकृतश्लेषः १ अस्यस्कान्दोपपुराणत्वात्स्कंदस्य मङ्गलाचरणमावश्यकं मः
न्वानस्तस्यमङ्गलमातनोति गौरीगिरीशयोरिति गौरीचगिरीशश्चतौपार्वतीपरमेश्वरौ तयोरंकादुत्संगादंकेउत्संगे कृतेगतागं

गौरीगिरीशयोरंकादंकेकृतगतागतं उद्यद्दशनषड्वक्त्रमुमासुतमहंभजे २ शिरसाः
शिवभक्तानांपादांबुजरजःकणान् वन्दामहेवयंनित्यंवासनाध्वांतभास्करान् ३ ॥

ते येनतंप्रलोभ्यवस्तु दर्शनसंजातप्रणयतया परस्परप्रेमाधिक्यं दर्शयितुमितिभावः उद्यंतः दशनादंतायेषु रदनादशनादंता
इत्यमरः एतादृशानिषट्संख्याकानिवक्त्राणि मुखानियस्यतं उमासुतं भजेसेवे अनेन मङ्गलद्वयेन अस्यग्रंथस्य उपासना
प्राधान्यंदर्शितम् २ भक्तेःप्रकृतत्वात्तस्याश्च साधुजनयोगजन्यत्वात्सतांमंगलमाह शिरसेतिशिवभक्तानां अनन्यभावेन शि
वैकतानानां पादाम्बुजरजःकणान् पादाअम्बुजानीवेत्युपमितिसमासः तेषांरजःकणान् परागलेशान् शिरसावयं नित्यंवं
दामहे नमस्कुर्मः कथंभूतान् वासनाध्वांतभास्करान् अविद्यासंस्काराएवध्वांन्तन्तस्यभास्करान् निवर्त्तकानित्यर्थः एतेन
सत्सङ्गस्य आत्यंतिकाविद्यानिवृत्तिरूपमोक्षरूपं फलंदर्शितम् ३ ॥

भेदस्यकल्पितत्वयापरमाद्वैतपराभिषेकंपरमशिवस्य सब्रह्मसशिवस्सहरिस्सेन्द्रःसोक्षरःपरमःस्वराडितिश्रुत्या प्रतिपादितं दर्शयितुंतत्तद्देवतांतरविषयकंमंगलमातनोति वंदामहे इतिश्रीकांतंविष्णुंद्रुहिणंब्रह्माणंरविंसूर्यंस्कंदंकुमारंहरिमुखा निन्द्रादीन्देवानुपमन्युमुखान् उपमन्युप्रभृतीन्दूर्वासःकुंभसंभवादीन्मुनीन्वंदामहे ४ प्रकृतोपयोगिकथामुपक्षिपति मुनय इति नैमिशारण्ये नेमिःशीर्यते अस्मिन्निति नेमिशं तदेवनैमिशं प्रज्ञाद्यण् तथाच वायुपुराणेश्रूयते एतन्मनोमयंचक्रंमयासृष्टं विसृज्यते यत्रास्यशीर्यतेनेमिःसदेशस्तपसःशुभः इत्युक्त्वासूर्यसंकाशंचक्रंसृष्ट्वामनोमयं प्रणिपत्यमहादेवंविससर्जपिताम

वंदामहेवयंनित्यं श्रीकान्तंद्रुहिणंरविं स्कन्दंहरिमुखानन्यानुपमन्युमुखान्मुनीन् ४
मुनयोनैमिषारण्ये दीर्घसत्रेकृतश्रमाः श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञमपृच्छन्सूतमागतम् ५

हः तेपिहृष्टतराविप्राःप्रणम्यजगतांप्रभुं प्रययुस्तस्यचक्रस्यनेमियत्रविशीर्यते तद्वनंतेनविख्यातंनैमिशंमुनिपूजितमिति नैमिषइतिपाठे वराहपुराणोक्तंद्रष्टव्यं गौरमुखमृषिंप्रतिभगवद्वाक्यं एवंकृत्वाततोदेवोमुनिंगौरमुखंतदा उवाचनिमिषेणेहनिहतंदानवंबलं अरण्येस्मिंस्ततस्त्वेतन्नैमिषारण्यसंज्ञितमिति दीर्घसत्रे द्वादशवार्षिके यज्ञइत्यर्थः सत्रमाच्छादनेयज्ञइत्यमरः कृतश्रमा कृतःश्रमोयैः तादृशाः मुनयः मननशीलाः शौनकादयः श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञं श्रुतयो ऋग्वेदादयः स्मृतयः मन्वादयः पुराणानि मत्स्यादीनि जानातीति तं अनेन विशेषणेन विवक्षितार्थबोधनसामर्थ्यं सूतस्य प्रकाशितं आगतं लोकानुजिघृक्षया स्वेनैवप्राप्तंसूतं पौराणिकं अपृच्छन् प्रश्नंचक्रुः ५ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ४

प्रश्नमेवाह अष्टादशेति मद्वयंभद्वयंचैव ब्रत्रयंवचतुष्टयं अापनालिंपुराणानि कूस्कंगारुडमेवच इतिपरिगणितान्यष्टाद
शजानातीतितत्संबुद्धिः व्यस्यतितेजोराशिरूपेणस्थितं वेदंविभजनइति व्यासोबादरायणः तच्छिष्यमहतीमतिर्यस्य वि
शिष्टज्ञानाश्रयेत्यर्थः अतएवमहत्तम अतिशयेनमहत् वयंसर्वेसंदिहानास्संशयाविष्टास्त्वांपृच्छामः ह उक्तसंशयंत्रि-
भिराह वेदानामित्यादिनावेदानांऋगादीनां आगमानांआगतं शिववक्त्रात्तु गतंतुगिरिजामुखेमतंसर्वमुनीनां यत्तस्मादाग

श्रीमुनयऊचुः अष्टादशपुराणज्ञ व्यासशिष्यमहामते संदिहानावयंसर्वे पृच्छामस्त्वांमह
त्तम ह वेदानामागमानांच मंत्राणामपिकर्मणां प्रतिपादकवाक्यानां वाक्यानांमहतामपि
७ कुत्रपर्यवसन्नोर्थो जगतांकारणंचकिम् विचारितेपिवेदांते तदर्थेवगतेपिच ८ कर्म
बंधानुवृत्तिश्च नमुंचतिकथंपुनः एतत्सर्वमशेषेण विस्तराद्वक्तुमर्हसि ९ ॥ ९ ॥

ममुच्यतेइत्युक्तलक्षणानांशैवादीनां मंत्राणांवैदिकतांत्रिकाणां कर्मणांयागादीनांप्रतिपादकवाक्यानांधर्मप्रतिपादकवा
क्यानामित्यर्थः महतांवाक्यानांतत्वमस्यादीनां कुत्रवस्तुनि पर्य्यवसन्नः तात्पर्यतया परिगतः अर्थः किंजगतांकारणं वेदांतेब्र
ह्मसूत्रे व्यासस्रूत्रादौ विचारितेपिमीमांसितेपितदर्थे अवगतेपि ज्ञातेपि कर्मबंधानुवृत्तिः कर्मणाजातोयोबंधः तस्य अनुवृ
त्तिः अनुवर्त्तनंजननमितिशेषः कथंनमुंचति एतत्पूर्वोक्तं अशेषेणकात्स्न्येन विस्तरात् शब्दबाहुल्यात् सतुशब्दस्यविस्त
रइत्यमरः वक्तुमर्हसि एतदुत्तरज्ञानक्षमोसीत्यर्थः ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥

इतीति अतिशयेनसर्वोर्थान्वेत्तिजानातिसर्वदर्शीत्यर्थः इतिपूर्वोक्तप्रकारेण मुनिवरैः शौनकादिभिः पृष्टः महाभागः महान्भा गोभाग्यंयस्यसः सूतः वक्तुंप्रचक्रमइतिउत्तरश्लोकेनान्वयः किंकृत्वेत्यतआह नमस्कृत्येति चतुर्थीप्रयोगआर्षः गुरुमूर्तयेगुरुस्वरू पायेत्यर्थः गुशब्दस्त्वंधकारस्यादुशब्दस्तन्निरोधकः अंधकारनिरोधित्वाद्गुरुरित्यभिधीयतइतिगुरुशब्दार्थः चैतन्यस्वरूपावरका नाद्यविद्याध्वांतनिर्मूलनक्षमत्वंस्वप्रकाशचैतन्यरूपस्यशिवस्यैवेतिभावः तस्मैनमस्कृत्यविघ्नेशादींश्चपरयाभक्त्याप्रणम्यएवं व क्ष्यमाणप्रकारेण वक्तुंप्रचक्रमे आरेभे ११ शौनकादिकृतप्रश्नस्य सर्वोत्तमतांमत्वा तत्प्रशंसापूर्वकं मुनीन्संबोध्याह॥ ॥साध्विति

इतिपृष्टोमुनिवरैः सूतःसर्वार्थवित्तमः नमस्कृत्यमहाभागः शिवायगुरुमूर्तये १० विघ्ने शंभारतीदेवीं सम्प्रदायप्रवर्त्तकान् प्रणम्यपरयाभक्त्यावक्तुमेवंप्रचक्रमे ११ सूतउ॰ साधुपृ ष्टंमुनिश्रेष्ठाः श्रोतव्यंयद्विशेषतः श्रुतंयथागुरुमुखात् यथामतिवदामिवः १२ वेदा गमपुराणेषु मंत्रेषुसकलेषुच एकएवमहादेवोविकारेषुयथार्णवः १३॥ ॥

हेमुनिश्रेष्ठाःयद्विशेषतःश्रोतव्यंतत् यथागुरुमुखात्श्रुतंतथायथा मतिवःवदामि १२ वेदेति वेदादिषुसर्वेषु एकएव महादेवः प्रतिपाद्यतयास्थितइतिशेषः सर्वेवेदायत्पदमामनंतीत्यादिश्रुतेः विकारेषुजलविकारेषु नदीनदसरःकूपतडागादिषु एकएवार्ण वः प्रकृतितयास्थितः तथेत्यर्थः यथानद्यःस्यंदमानाःसमुद्रेऽस्तंगच्छंति नामरूपेविहाय तथाविद्वान्नामरूपाद्विमुक्तः परात्परं पुरुषमुपैतिदिव्यं सयोहवै तत्परमं ब्रह्मवेद ब्रह्मैवभवति इतिमुंडकोपनिषदि १३॥ ॥ ॥ ॥ ५

ननुशिवविष्णुगणेशार्कदेवीपुराणादिषुतत्तद्देवतापरत्वप्रतिपादकैर्नोकैरनेकेषांमुख्यत्वे कथंशिवएव सर्वाम्नायसमन्वयः अत
आह नामांतरेति नामांतरपरेषुनामसंज्ञालक्षणया संज्ञीवाच्योऽर्थः सच शिवादिशब्दवाच्यः अन्यत् एतद्भिन्नं विष्ण्वाद्यर्थरूपं त
त्परेषु वाचकेषु हर्यादिषु संकोचंविनालक्षणादिकंविना तत्रैववाचकस्यस्खलद्गतित्वसंभवात्साक्षादेवेत्यर्थः आम्नायेषुवेदे
षुअधिष्ठानतयाजगदधिष्ठानतयापरब्रह्मरूपतयेत्यर्थः शशिशेखरः चंद्रचूडः प्रशस्यतेस्तूयते अत्रच एकोदेवः सर्वभूतेषुगू
ढःसर्वव्यापीसर्वभूतांतरात्माकर्माध्यक्षःसर्वभूताधिवासः साक्षीचेताकेवलोनिर्गुणश्च एकोदेवोबहुधासन्निविष्टः एकःसन्बहु
धाविचचारत्वमेकोऽसिबहुष्वनुप्रविष्टःइत्याद्याःश्रुतयःपरमशिवस्यसर्वात्मकत्वमद्वितीयत्वं सूचयंत्यःसर्वपदवाच्यत्वप्रति

नामान्तरपरेष्वेवं शब्देषुशशिशेखरः विनासंकोचमाम्नायेष्वधिष्ठानंप्रशस्यते १५ ॥

पादिकादृश्यंते ननुएकोदेवःसर्वभूतेषुगूढइत्यादिभिःश्रुतिभिरद्वितीयमेकंवस्तुनिरूप्यते तच्चदेवतांतरमेव कुतोनस्यादिति
चेन्न गायत्र्याभर्गपदघटितत्वाद्धरस्मरहरोभर्गइत्यभिधानेन तद्भाष्येभर्गइत्यविद्यादिदोषभर्जनात्मकमितिभर्गशब्दार्थेनि-
श्चितसर्वव्यापिसर्वव्यापकसर्वोत्कृष्टनित्यमुक्तमात्मस्वरूपंसच्चिदानंदात्मकं यदोंकारवाच्यंब्रह्मतदहमस्मीति गायत्रीमंत्र
स्यार्थइतिभाष्यकारवचनात् नन्वेतावतापिओंकारवाच्यंब्रह्मेतिसिद्धं तच्चदेवतान्तरमेव कुतोनेतिचेदुच्यते सर्वेवेदा यत्प
दमामनंतीतिश्रुत्या प्रणवात्मनएवसकलवेदप्रतिपाद्यत्वं वेदमाताचगायत्री तस्याश्चभर्गशब्दघटितत्वेन तदर्थःसर्वोत्कृष्टस
दाशिव एवेतिनिर्विवादं किंचगायत्रीसारभूतस्यप्रणवस्य अकारोकारमकारनादबिंद्वात्मकस्यपंचभेदानां परमशिव संबंधि
सद्योजातादिपंचवक्त्रोद्भूतत्वस्यागमेषुस्फुटमुपलंभात् तथाहिशुद्धाख्येचातुलोत्तरे अथप्रणवभेदंतुप्रवक्ष्यामिसमासतःस

र्वपापहरंचैवमुक्तिदंप्रणवंपरं १ प्रणवंसर्वदेवाख्यंसर्वदेवमयंविदुः सर्वेषांचैवमंत्राणांप्रणवःप्राणउच्यते २ प्रणवःपंच
भेदःस्याचद्भेदंश्रृणुषण्मुख साकल्यंशांभवंसौम्यंसावन्यंसंयुजंतथा ३ एतेवैपंचभेदास्तुपंचवक्त्रेषुचोद्धृताः अकारंचउकारंच
मकारंचत्रिधाभवेत् ४ त्रेतायांतर्गतंनादंचतुर्थंमुक्तिकारणं अकारंदक्षिणांगंस्याद्वामांगंस्यादुकारकं ५ मकारंमध्यदेहंतुत
स्मात्त्रिःप्रणवात्मकं हकारंतस्यमध्येतुसंक्षिप्तंसर्वकारणं ६ अकारंब्रह्मदैवत्यमुकारंविष्णुदैवतं मकारंरुद्रदैवत्यमोंकारंतुः
सदाशिवः ७ नादंशिवमयंविद्यात्संचदेवात्मकंविदुः अकारोकारसंयोगादोकारःस्वरमुच्यते ८ ओमित्येकाक्षरंब्रह्मवदंतिशि
वयोगिनः पंचमंप्रथमोपेतंतृतीयांतर्गतंपरं ९ साकल्यमितिविज्ञेयंपूर्ववक्त्रेतुजायते कलादिपंचमंचैवअनिलांतंसमुद्धरेत् १०
द्वादशस्वरसंयुक्तंशांभवंदक्षिणाननं वर्गादिपंचमंचैवषष्ठांतंजीवसंयुतं ११ तृतीयस्वरसंयुक्तंसौम्यंवैपश्चिमाननं अकारंपंच
मान्तंचवकारंतत्वबीजकं १२ एकादशकलोपेतंसावन्यंसौम्यवक्त्रके आदिप्रकृतिवर्णंचपंचमांतंषडंतकं १३ गुह्यंचतुर्दशोपेतं=
सायुज्यंचोर्ध्ववक्त्रके इत्यादिना अन्यदप्येषांळंदोऋष्यादिग्रंथगौरवभयान्नलिख्यते ननुपूर्वोदाहृतश्रुत्यादिभिःसर्वस्यशिवात्मक
त्वेसिद्धेशिवविष्णुविरिंच्यादिनामभिर्भिन्नतयानिर्देशःकृतःभेदंविनातन्नसंभवतीतिचेन्न एकस्मिन्धर्मिणिप्रकाशात्मकपरमशिवे
अनंतविविधधर्माश्रयेएकैकधर्मपुरस्कारेणएकैकंनामप्रवर्ततइतिसम्यक्प्रपंच्यतेयोविष्णुर्व्यापकःख्यातःश्रेयोरूपःशिवस्मृ=
तः स्रष्टासर्गकलारूढोभास्करोभासकःपरः १ चंद्रःप्रह्लादकोज्ञेयःप्रकारत्वात्समीरणः बुधःप्ररोचकःशांतःपरमात्मामहेश्वरः २ नारा
यणोजगन्नाथःसर्वात्मासर्वगोचरः नित्यःशुद्धोनिराधारःशंकातंकविवर्जितः ३ विक्रियाभिरनाघ्रातःपरिणामैर्द्विजन्मभिः अस्तीति
शक्यतेवक्तुंयस्समस्ताध्वदूरगः ४ परमानंदरूपोसौजगत्कर्तामहेश्वरः इति अत्रपरमशिवस्याचिंत्यानंतशक्तिमत्वेनविरुद्धानेक
कार्यकर्तृत्वादिरूपविरुद्धानेकधर्मवत्वमंगीकर्तव्यं अन्यथातासांशक्तीनांनिष्प्रयोजनत्वेननिर्विषयतास्यात् तथांगीकारेतुअचिं

त्यानंतशक्तिमत्वमेवनस्यात् प्रयोजनाभावात् अतोनिर्धर्मकत्वेननिश्शक्तिकएव शिवइत्यायातं तथैवेष्टापत्तौतुश्रुतिस्मृतिपुराणा
दिविरोधः अनुभवविरोधश्चश्वेताश्वतरोपनिषदिश्रूयते नतस्यकार्यंकरणंचविद्यते नतत्समश्चाभ्यधिकश्चश्रूयते परास्यशक्तिर्वि
विधैवश्रूयतेस्वाभाविकीज्ञानबलक्रियाचेति नतस्यविद्यतेकार्यंकरणंचनविद्यते नतत्समोधिकश्चापिक्वचिज्जगतिदृश्यते १ प
रास्यविविधाशक्तिश्श्रुतौस्वाभाविकीस्मृता ज्ञानंबलंक्रियाचैवयेभ्योविश्वमिदंजगत् २ नतस्यास्तिपतिःकश्चिन्नैवंलिंगंनचे
शिता कारणंकरणानांचनतेषामधिपाधिपः ३ इतिप्रथमोक्तवाक्यवचनानिच तस्यपरमशिवस्यसंबंधियत्किंचित्कार्यंजन्यंभि
न्नंनास्तिसर्वस्यापिकार्यजातस्यशिवरूपत्वात् षष्ठ्याहिअभेदोबोध्यते तथातत्स्वरूपातिरिक्तंज्ञानक्रियात्मकंकरणंचनास्ति
अपाणिपादोजवनोगृहीतेत्यादिश्रुतेः स्वरूपव्यतिरिक्तकर्मेंद्रियंच विनाशक्तिमत्वंचप्रतिपाद्यते चिदानंदमात्रसारत्वात् का
र्यकारणकर्तृरूपंशिवातिरिक्तंकिमपिनास्तीति नतत्समश्चाभ्यधिकश्च दृश्यतइतिउक्तं शिवस्सर्वसामरस्यरूपइतितदपेक्ष
याअधिकोनास्ति सर्वस्यापितदधीनप्रकाशत्वात् सर्वस्यवशीसर्वस्येशानइतिश्रुतेः सर्वज्ञस्सर्वकर्त्ताचतथासर्वप्रकाशकः स
र्वकर्त्तापिसर्वेशइतिवेदविदांमतं इतिस्कांदवचनंच तद्व्यतिरिक्ततया तत्समोपिनास्तितद्व्यतिरिक्तपदार्थस्यैवाभावात् एवंच धर्म
राहित्यमेवस्यादित्याशंक्य परिहाराय परास्यशक्तिरित्यादि तस्यपरमशिवस्यशक्तिः पराचिदानंदेच्छाज्ञानक्रिया सामरस्यरूपासर्वसा
मर्थ्यात्मिकाविमर्शरूपिणीशक्तिः तथोक्तम् परिकर्त्तुंनिजंतत्वं स्वात्मीकर्त्तुंतथोभयं एकीकर्त्तुंनकिंकर्त्तुं विमर्शोजगतिक्षमः १ इत्ये
कापिशक्तिरनेकप्रकारेत्याह विविधैवेति विविधामेवाह ज्ञानबलक्रियाचेति अत्रबलशब्देनइच्छैवोच्यते ज्ञानक्रियासंदर्शित
त्वात् ज्ञानक्रियासामरस्यात्मकत्वेनबलभूतत्वाच्च तदुक्तं अर्थेक्रियाभवति दक्षिणमन्यदर्धे ज्ञानंसमत्वमनयोरपिमध्यमिच्छाइति
तथाच इच्छाज्ञानक्रियास्त्वेत्यर्थः स्वाभाविकीपरमशिवस्वरूपभूतानत्वागंतुकी विमर्शशक्तेः सर्वशक्तिसमष्टिरूपत्वात् तथोक्त

अनंतत्वावदाकारस्वीकारैकैकलक्षणमिति एतस्यानंत्यं कथमितिचेत् उच्यते पृथिव्यादिशिवतत्वपर्यंतं योयंशक्तिसमूहः वि
चार्यमाणेच तस्मिंस्तदानंत्ये पर्यवस्यति तथाहि इच्छाज्ञानक्रियेति ज्ञानस्मृत्यपोहनमिति सृष्टिस्थितिसंहारानाख्याभासेति अन्य
थाच ततस्ततोंतरेषु पूज्यमानानां योगिनो योगिनश्चेति ॥ वेद्यविक्षोभोल्लासतन्मयीनांशक्तीनां तेनतेनप्रकारेण तत्रतत्रा
नुभूयमानानांमध्ये एकैकशक्तिपर्यालोचनेप्यानंत्यं किमुततत्कार्यानुसंधाने इच्छातावज्जिज्ञासाचिकीर्षादिभेदाद्बहुप्रकाराज्ञानं
चस्मृत्यनुभवसंशयोत्प्रेक्षादिभेदादनंतप्रकारं क्रियापि करचरणाद्यनुबंधिनी गमनभोजनाद्यनंतप्रकाराएवंशिवतत्वस्यपंचश
क्तयः सर्वकर्तृत्वसर्वज्ञत्वनित्यत्वपूर्णत्वव्यापकत्वादयः एवंशक्तितत्वस्यपंचदश एवं सदाशिवत्वादिषुविचारे आनंत्यंपर्यवस्य
ति एवंच सर्वाः शक्तिश्चेतनादर्शनाद्याः स्वस्वेवेद्ययोगविष्वक्क्षिप्तामध्ये हाटकस्तंभभूतस्तिष्ठन्विश्वाकारएकोविभाति इति
नाथोक्तदिशा सर्वशक्तिसामरस्यात्मकस्य परमशिवस्य अचिंत्यानंतशक्तिमत्वं सिद्धं तथाच परमशिवस्य अनंतधर्माः संतीत्यं
गीकर्त्तव्यं सर्वदा निर्धर्मकत्वेसत्यज्ञानादिस्वरूपानां सामानाधिकरण्यं नस्यात् धर्मभेदेनैवतत्वोपपत्तेः तस्मात्परमशिवस्य अ
चिंत्यानन्तशक्तिमत्वेन विरुद्धनिखिलधर्माश्रयत्वं सिद्धम् १४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

उपक्रमोपसंहाराभ्यां सर्वाम्नायसमन्वयभाजनतया शिवस्यैवपरत्वं दर्शयति योवेदादाविति वेदादौ वेदस्यारंभे यः स्वरः प्रणवा
त्मः प्रोक्तः प्रकर्षेणमन्वादिभिरुक्तः वेदांतेच प्रतिष्ठितः प्रतिष्ठांस्थितिंप्रापितः ब्रह्मणः प्रणवंकुर्यादादावन्तेच सर्वदा स्रवत्यनोंकृ
कृतं पूर्वं परस्ताच्चविशीर्यते इतिमनुवचनादितिभावः प्रकृतौअव्यक्ते लीनस्य लयंप्राप्तस्य तस्यप्रणवस्य यः परः सर्वोत्कृष्टतया
वशिष्यमाणःसमहेश्वरः शिवइत्यर्थः इंद्रियेभ्यः पराह्यर्था इत्यारभ्य पुरुषान्नपरं किंचित्साकाष्टासापरागतिरितिश्रुतेः किंचशिव
तत्वादेव निखिलजगदुत्पत्तिरितिलयोपि सर्वप्रपंचस्य तत्रैव वक्तुमुचितः तथाहि तत्त्वंच त्रिविधंज्ञेयंतद्भेदंश्रृणुषण्मुख शिवंस
दाशिवंचैवमहेशंत्रिविधंस्मृतं शिवतत्वंमहासेननिष्कलंचेतिकीर्त्तितं सकलंनिष्फलंचैवसदाशिवमिहोच्यते महेशंसकलं

योवेदादौस्वरःप्रोक्तोवेदांतेचप्रतिष्ठितः तस्यप्रकृतिलीनस्ययःपरःसमहेश्वरः १५॥

विद्यात्रिविधंतद्भवस्यच शिवमेकंविजानीयात्सादाख्यंपंचधाभवेत् महेशंतुमहासेनपंचविंशतिभेदकं एतेषांतत्वसंयुक्तमेक
त्रिंशदितिस्मृतं शिवस्यलक्षणंवक्ष्ये समासात्श्रृणुषण्मुख शिवंपरात्परंसूक्ष्मंनित्यंसर्वगमव्ययं अनिर्दिष्टमनौपम्यमप्रमाणमना
मयं शुद्धत्वाच्छिवमुद्दिष्टंपरादूर्ध्वंपरात्परं व्योमातीतंचसूक्ष्मंहिनित्यंकारणकारणं व्याप्तंसर्वगतंप्रोक्तंअक्षीणादव्ययंभवेत् अनिं
द्यममलंज्ञेयमसादृश्यादनौपमं प्रमाणाद्व्यतिरिक्तत्वादप्रमाणमितिस्मृतं निर्गुणत्वाद्विशेषेणह्यनामयमितिस्मृतं इत्येतैर्लक्षणै
र्युक्तंशिवरूपमितीरितं स्रष्टुमर्थेसर्वतत्वानांलोकस्योत्पत्तिकारणं योगिनामुपकारायस्वेच्छयाचिंत्यतेशिवः तस्यचिंतापराश
क्तिःसहस्रांशेनजायते तच्छक्तेस्तुसहस्रांशादादिशक्तिसमुद्भवः आदिशक्तिसहस्रांशादिच्छाशक्तिसमुद्भवः तच्छक्तेस्तुसह

स्रांशाद्दूज्ञानशक्तिसमुद्भवः ज्ञानशक्तिसहस्रांशात्क्रियाशक्तिसमुद्भवः एतावैशक्तयःपंचनिष्कलाश्चेतिकीर्त्तिताः शिवस्यष्टिरियं॰
प्रोक्ताशक्तीनांसृष्टिरुच्यते इत्यारभ्यअकारादिक्षकारांतमेकंपंचाशदक्षरं एतेवर्णाःप्रशस्यंतेकामितार्थप्रदायकाः स्त्रीरूपाश्चैव
पुंरूपास्तथाचोभयरूपकाः सर्वेवैदेवतारूपाःप्रत्येकंवर्णरूपधृक् वर्णेबीजंतथार्णंचलिंगमक्षरमात्रके एतानिषट्चनामानिवर्ण
पर्यायवाचकाः तेषांसमुद्भवंनामरूपभेदंतथांशकं तत्वमूर्त्यादिभेदंचअधिदैवंफलंयथा स्थूलसूक्ष्माकृतीचैवजीवोपाधिविभेद
कं एतद्भेदसमासेनसंक्षेपाच्छृणुषण्मुख शिवतत्वेपरेसूक्ष्मेबिंदुरूपंतुजायते बिंदोर्नादःसमुत्पन्नोनादाच्छक्तिरजायत शक्तेस्तु
जायतेशब्दःशब्दाज्जायेतवाग्भवं वाग्भवाच्चकलाजाताःकलाभ्योविकलास्मृताः तस्माद्वैवाचकोमंत्रोमंत्रस्तेरेवभिद्यते एतत्सृष्टि
क्रमःप्रोक्तस्तेषांलक्षणमुच्यते बिंदुरूपापराभक्तिर्नादश्चैवादिरुच्यते शक्तिरिच्छेतिविज्ञेयाशब्दोज्ञानमिहोच्यते वाग्भवंस्यात्क्रि
याशक्तिःकलावैषोडशस्वराः तेषांरूपंयथाप्रोक्तंप्रकृतिर्विकृतिस्तथा प्रकृतिस्सप्तवर्णानिविकृतिस्तुनवार्णकाः अकारश्चइकारश्चउ
कारश्चऋकारकः लृकारश्चैवएकारोओकारश्चतथैवच एतेसप्तस्वराःप्रोक्ताःप्रकृतिस्तुसमीरिताः शेषाविकृतयःप्रोक्तास्तेषामुद्भव
उच्यते अकारजन्यश्चाकारोइकारादीसमुद्भवः उकारेचैवऊकारोऋकारेऋसमुद्भवः लृकारेचैवलॄकारोएकारेऐसमुद्भवः ओका
रेऔतथाज्ञेयःक्रमेणैवसमुद्भवः एषावैविकृतिःप्रोक्ताआकारादिनवार्णकाः अकारादिविसर्गांताश्चैतेवैषोडशस्वराः कलामात्रास्व
राजीवाःप्रकृतिर्विकृतिस्तथा प्राणश्चात्माचदेहीचकलापर्यायवाचकाः कलाभेदमिदंप्रोक्तंविकलाभेदकंशृणु ककारादिक्षका
रांतावर्णाश्चविकलाःस्मृताः देहोपाधिश्शरीरंचक्षेत्रादाशातनुस्तथा व्यंजनंविकलाशक्तिर्बिंदुपर्यायवाचकाः कलानांविकला
नांतुत्रीणिरूपाणिवक्ष्यते शिवाग्निभूतरुद्राश्चत्रयोदशतिथिस्तथा एतेवैदशवर्णानिपुल्लिंगश्चेतिकीर्तिताः ऋॠलृॡचच॰
त्वारोनपुंसकमितिस्मृतं ककारश्चगकारश्चचकारश्चजकारकः टकारश्चडकारश्चतकारश्चदकारकः पकारश्चबकारश्चषकार

श्चक्षकारकः एते द्वादशवर्णाश्चपुल्लिंगाश्चेतिकीर्त्तिताः खकारश्चघकारश्चछकारश्चझकारकः ठकारश्चढकारश्चथकारश्चध
कारकः फकारश्चभकारश्चशकारश्चनकारकः एतानिभानुबीजानिजायाश्चेतिप्रकीर्त्तिताः शेषानपुंसकाविद्यात्त्रयोभेदादृति
स्मृताः अकारादित्रयोव्योमईकारादित्रयोनिलः ऋकारादित्रिवर्णानिचाग्निरित्युच्यतेतथा लृकारादित्रयोह्यापश्ओकारादित्रयो
मही प्रकृतिस्तत्वभेदस्याद्विकृतिर्मूर्त्तिरुच्यते प्रभावंविकलाःप्रोक्तमित्येवंत्रिविधंस्मृतं प्रकृतिर्ह्रस्वमित्युक्तंविकृतिर्दीर्घमुच्य
ते एकमात्रोभवेद्ध्रस्वोद्विमात्रंदीर्घमुच्यते व्यंजनंत्वर्द्धमात्रंस्यादित्येतल्लक्षणंस्मृतं अकारंसर्वदेवत्यंरक्तंसर्ववशीकरं आ-
कारस्यासराशक्तिश्चेतमाकर्षणंभवेत् इकारोविष्णुदैवत्यंश्यामंरक्षाकरोभवेत् मायाशक्तिरितीकारःपीतंस्त्रीणांवशीकरं उका
रोवास्तुदैवत्यंकृष्णंराजवशीकरं ऊकारोभूमिदैवत्यंश्यामंलोकवशीकरं ऋकारोब्रह्मणाज्ञेयंपीतंग्रहविनाशनं शिखंडिरूपं
ॠकारंभंजनज्वरनाशनं अश्विनीभ्यांलृलॄचैवश्वेतरक्तंज्वरापहे एकारंवीरभद्रंस्यात्पीतंसर्वार्थसिद्धिदं ऐकारंवाग्भवंविद्या
त्स्फाटिकंज्ञानसिद्धिदं ओकारश्चस्वरंविद्याज्ज्योतिःसर्वफलप्रदं औकारमादिशक्तिस्याच्छुक्लंसर्वार्थसिद्धिदं अंकारंतुमहेशं-
स्याद्रक्तवर्णंसुखप्रदं अःकारं कालरुद्रंस्याद्रक्तंपाशनिकृंतनं प्राजापत्यंककारंस्यात्पीतंपुष्टिकरंभवेत् खकारंजान्हवीबीजंक्षी
राभंपापनाशनं गकारंगणरूपंस्याद्रक्ताभंविघ्ननाशनं घकारंभैरवंज्ञेयंमुक्ताभंशत्रुनाशनं ङकारंकालबीजंस्यात्कालंसर्वजयंभ
वेत् चकारंचंडरुद्रंस्यादंजनंत्रिपुरापहं छकारंभद्रकालीस्याद्राजावर्तंजयप्रदं जकारंजंभहाज्ञेयंरक्ताभंचजयावहं झकारंचा
र्द्धनारीस्यात्श्यामारक्तंजयावहं ञकारंकोटिविज्ञेयंपीतंरोगविनाशनं भृंगीशंस्याट्टकारंतुरक्तंसर्वसुखावहं ठकारंचंद्रबीजं
स्यात्सीतंमृत्युविनाशनम् डकारंचैवनेत्रंस्यात्सीतंकालजयप्रदं ढकारंयमबीजंस्यान्नीलंमृत्युविनाशनं णकारंनंदिबीजंस्याद्र
क्ताभंचार्थसिद्धिदं तकारंवास्तुदैवत्यंश्वेतंसर्वजयंभवेत् थकारंधर्मणोज्ञेयंमंदाभंस्याज्जयप्रदं दुर्गाबीजंदकारंस्याच्छ्यामंस-

वार्थसिद्धिदं धकारं घनदं ज्ञेयं पीताभं चार्थसिद्धिदं नकारं चैव सावित्री स्फाटिकं पापनाशनम् पर्जन्यं स्यात्पकारं तु शुक्लाभं पुष्टिसिद्धिदं फकारं पाशुपत्यं स्याद्धूम्रं पापनिकृंतनं बकारं तु त्रिमूर्तिः स्यात्पीतं सर्वार्थसिद्धिदं भकारं भार्गवं विद्याद्रक्ताभं सर्वसिद्धिदं मकारं मदनं विद्याच्छ्यामं सर्वजयप्रदं यकारं पीयुदैवत्यं कृष्णमुच्चाटनं भवेत् रकारं वह्निदैवत्यं रक्ताभं संहृतिर्भवेत् लकारं पृथिवीतत्त्वं स्यात्पीतं स्तंभनं भवेत् वारुणं स्याद्वकारं तु शुक्लाभं रोगनाशनं लक्ष्मीबीजं शकारं स्याद्धेमाभं श्रीकरं भवेत् षकारं सूर्यबीजं स्याद्रक्ताभं सर्वसिद्धिदं सकारं शक्तिरूपं स्याद्रक्तं सिद्धिकरं भवेत् हकारं शिवबीजं स्याच्छुद्धस्फटिकसन्निभं अणिमाद्यष्टसिद्धिं च भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ळकारमात्मतत्त्वं स्याद्रक्ताभं सर्वसिद्धिदं विद्यातत्त्वं क्षकारं स्यात्क्षीराभं च सुखप्रदं इत्येते अधिदेवाश्च फलवर्णक्रमेण तु अकारादिक्षकारांतं समासात्परिकीर्त्तितं कलाजीवमिति ख्यातं विकला देहमुच्यते कलाश्च विकलाश्चैव देहिदेहमिति स्मृतं देहिरूपं द्विधा प्रोक्तं स्थूलं सूक्ष्मं तथैव च देहमेकं विनिर्दिष्टं केवलं सूक्ष्ममुच्यते अकारादिविसर्गांतं केवलं तु स्वराकृतिः तत्स्थूलमिति विज्ञेयं सूक्ष्मं मध्यस्थितिर्भवेत् ककारादीनि वर्णानि निकलं च प्रकीर्त्तितं तद्रूपं चार्द्धमात्रं तु सूक्ष्मरूपमिहोच्यते एवं कला च विकला स्थूलसूक्ष्माकृतिर्भवेत् कलानां ह्रस्ववर्णानि जीवा वर्णा इति संस्मृताः कलाहीनं तु यद्वर्णं देहं तत्स्याद्विनिर्दिशेत् संयोज्य देहिनं देहे जीवे जीवं नयोजयेत् सर्वेषां देहभेदोस्ति आत्मभेदो न विद्यते आत्मा च जीव इत्युक्तो जीवाज्जीव इति स्मृतः तस्माज्जीवात्परं नास्ति पश्चान्न च विनिर्दिशेत् इत्युक्तरीत्या ह्रस्वाकारस्य सृष्टिसंज्ञितस्य सर्ववर्णप्रकृतिभूतत्वेन सर्वप्रपंचस्याक्रमेण प्रकृतौ लये यः परः कारणतयावशिष्यमाणः परः परात्मा सः महेश्वरः परमशिव इत्यर्थः

॥ ॥१५॥ ॥

ननुयथोक्तशिवतत्वस्यातिसूक्ष्मतमत्वेनदुर्विज्ञेयत्वात् कथंतत्रात्मदृतेच्छूनांप्रवृत्तिरतआह येब्रह्मेति हेविप्राः शौनकादयः ब्र
ह्मसृष्टयःब्रह्मणः सकाशात्सृष्टिः मानसीयेषांतादृशाः सनकादयःयेसंतिते तद्ब्रह्मशिवतत्वंविदुःजानंति यतः तेमुनयः ज्ञानवि
ज्ञानयोगेन ज्ञानंमोक्षोपयोगिनी धीः विज्ञानंशिल्पशास्त्राद्युपयोगिनी तयोर्योगेनसंबंधेनछिन्नसंशयाः निरस्तसंदेहाः एतेनगुरु
मार्गगम्यत्वं शिवतत्वस्यप्रदर्शितम् १६ गुरुदेवतयोरैक्यबुद्धिर्मोक्षदायिनी नोपायांतरमिति द्वाभ्यांदर्शयति जगन्नित्यमनित्यंवे
ति सत्कार्यवादिसांख्यमतेजगन्नित्यमिति वेदान्तमतेऽनित्यमितिदृष्ट्वा मध्यस्थस्यनित्यमनित्यंवेतिसंशयोजायते एवमग्रेपि शि

येब्रह्मसृष्टयोविप्राविदुस्तत्सनकादयः ज्ञानविज्ञानयोगेनयतस्तेछिन्नसंशयाः १६ ❀ जगन्नित्यमनित्यंवाशिवा
ज्जीवःपरोनवा मुक्तिरस्तिनवाज्ञानात्आत्मादेहोथवापरः १७ इत्याद्याःसंशयाःसर्वेतावन्नश्यंतिनक्वचित् ॥
॥ नयावद्देवताबुद्धिर्गुरौविज्ञानदायिनी १८ शिवादपिगुरुःश्लाघ्यइतिवेदांतनिर्णयः तस्मिन्मानुषबुद्धिर्याप्रवाहः
सास्यसंसृतेः १९ ॥ ७ ॥

वादीश्वरात्सर्वःज्ञातजीवः किंचित्ज्ञेयः परोन्यइतिद्वैतवादिनः अनन्यइत्यद्वैतवादिनः एवंज्ञानात् मुक्तिरित्यौपनिषदाः नेत्यन्ये
इत्यमात्मादेहइतिचार्वाकाः परइतिवेदान्तिनः इत्याद्याइतिवेदान्तशास्त्रारंभस्य वैयर्थ्यमाशंक्य न्यायसूत्राभावेकिंविवेकादिवि
शेषणवानधिकारीउतान्यः किंवेदांताःपूर्वतंत्रेणगतार्थाअगतार्थावाकिंब्रह्मप्रत्यगभिन्नंनवाकिंमुक्तिःस्वर्गादिवल्लोकान्तरमा
त्मस्वरूपोवेति संशयानिवृत्तेरिति भाष्यरत्नप्रभायांस्पष्टम् प्रतिपादिताःसंशयाअपिग्राह्याः १७ १८ शिवस्वरूपस्यापिगुरुमु
खावगम्यत्वेनशिवादप्युत्तमत्वंगुरोर्दर्शयन्अज्ञानमूलिकांसंसारप्रवृत्तिंदर्शयति शिवादिति शिवादपिगुरुःश्लाघ्यः उत्त

मत्वेनप्रशंसनीयः इतिवेदान्तानांनिर्णयःसिद्धान्तः इदंचशिवेरुष्टेगुरुस्त्राताशुरौरुष्टेनकश्चन तस्माद्विज्ञानसम्पन्नोगुरोराज्ञांन लंघयेत् इत्यागमेषुस्फुटं तस्मिन्गुरौमानुषबुद्धिर्यमनुष्यत्वधीःसाअस्यजंतोः संसृतेःसंसारस्यप्रवाहःप्रवाहकारणमित्यर्थः॥ १९ तस्येति तस्यसंसारिणःजातिवर्णाश्रमादिषु जातिर्ब्राह्मणत्वादिः वर्णोब्राह्मणादिः आश्रमोब्रह्मचर्यादिःआदिपदाद्देहगेहादिःयेषुअहंताअहंभावःब्राह्मणोहमित्यादिःअनुवर्ततेअनुसृत्यवर्ततेकिञ्चप्रकृतेर्मायायावशाद्यत्तत्वादनित्येषुदेहादिषु नित्यधीः नित्यबुद्धिरपि जायते॥ २० तत्रहेतुमाहभावनेति आत्मनिसंभावनासम्यक्त्वेनभावनानिश्चयात्मिकाधीरितियावत् साभावना

तस्यानुवर्ततेहंताजातिवर्णाश्रमादिषु नित्यधीरप्यनित्येषुजायतेप्रकृतेर्वशात् २०
भावनाविपरीताचेत्स्यसंभावनात्मनि वेदांतवाक्यशतकैरपियाननिवार्यते २१ त
न्निवृत्त्यर्थमेवात्रयतंतेब्राह्मणाश्चिरं कारणंबहुधातत्रकथयन्त्यविवेकिनः २२॥

सस्यं सामान्येनपुंसकं साविपरीताअनित्यत्वरूपाचेद्भवति तदावेदान्तवाक्यशतकैरपि अनेकैरपितत्त्वमस्यादिमहावाक्यैरपि याविपरीतभावनाननिवार्यते निवारयितुंनशक्यते २१ एवंतर्हि साविपरीतभावनादुर्निवारेत्याशंक्य तन्निवृत्तिसाधनानि बहिरंगानि बहूनि साधनानि विहाय अन्तरङ्गसाधनंभक्तिरेकैवादरणीयेति वक्तुमुपक्रमते तदिति तस्याविपरीतभावनायानिवृत्त्यर्थमेवात्रजगतिब्राह्मणाः ब्रह्मवादिनः चिरंचिरकालात् यतंते यत्नंकुर्वन्ति तत्रनिवृत्तौ अविवेकिनःसदसद्विवेकशून्याः बहुधाकारणंकथयन्ति २२

तदेवकारणंप्रपञ्चयति कर्मेति त्रिभिःमुक्तौकर्मयागादिकारणंप्राहुः जैमिनीयाद्वितिशेषः कर्मणएवततउपपत्तेरिति चित्तैकाग्र्य
संपादकतया नित्यनैमित्तिकैरेव कुर्वाणो दुरितक्षयंइत्यादिना पापनाशकत्वेनचकर्मैवमोक्षनिदानमितितेषांमतं अपरेकृच्छ्र
चान्द्रायणादितपः कारणंप्राहुः पौरुशिष्यादयः अन्येपूर्त्तंवापि कूपादिखननंकारणमभिदधतेअन्येदानंवदन्ति तस्माद्दानंपरमं
वदन्तीत्युपनिषदूपरेपौराणिकाःव्रतंएकादस्युपवासादिकारणंवदन्ति २३ अपरेतैर्थिकाः तीर्थेषुगंगाप्रभृतिषुस्नानंकारणमि
तिवदन्ति अपरेवानप्रस्थादयः स्थलवासंस्थंडिलशयनादिकं अपरेयोगिनःयमाद्यष्टांगयोगंचित्तवृत्तिनिरोधंपरेवेदान्तिनः

> कर्माहुःकारणंमुक्तौतपःप्राहुरथापरे पूर्त्तमन्येभिदधतेदानमन्येव्रतंपरे २३ तीर्थेषुस्ना
> नमपरेस्थलवासमथापरे ॥ अष्टांगयोगमपरे वेदान्तश्रवणंपरे २४ श्रुतार्थमननंः
> केचिन्मूर्त्युपास्तिमथापरे अन्येसत्संगतिंप्राहुरितिनैकमुखंजगत् २५॥ ७ ॥

वेदान्तश्रवणंश्रोतव्यःश्रुतिवाक्येभ्यःइत्यादिना तत्वमस्यादिमहावाक्यश्रवणंवदन्तीतिसर्वत्रयोज्यं २४केचित्नैयायिकाः श्रुतार्थ
स्यमननंयुक्तिभिरनुचिन्तनंकारणंवदन्ति न्यायचर्चेयमीशस्यमननव्यपदेशभाक् उपासनैवक्रियतेश्रवणानंतरागतेत्यभियु
क्तोक्तेः अपरेस्मार्त्ताःमूर्त्तीनांरविविष्णुगणेशशिवशक्तीनाम् उपास्तिंपूजाजपादिभिरुपासनंपंचायतनप्रकरणेशंभौमध्यगतेइ
त्युपक्रम्यपूज्याःशंकरभागतोतिसुखदाइतिस्मृतेः एतस्मोमस्यसूर्यस्यसर्वलिंगंस्थापयति पाणिमंत्रंपवित्रमितिश्रुतेश्च अस्याश्रु
तेर्निरुक्तिःशंकरसंहितायांस्फुटा अन्येसाधवःसत्संगतिंसंगःसत्सुविधीयतामित्याचार्यवचनप्रामाण्यात् सकलश्रेयसाधनं

सत्संगतिरेवेतिजगत् नैकमुखंभिन्नरुचित्वाल्लोकस्येतिभावः २५ भक्तेरन्तरङ्गसाधनत्वप्रतिपादनाय प्राक्प्रतिपादितसाध
नानांग्रन्वयव्यतिरेकंव्यभिचाराक्रांतत्वंचदर्शयति कृत्वेति कश्चित्साधकः सर्वमिदंकर्माद्युपायंकृत्वापिपुनर्गर्भेनिमज्जतिजन्म
लभतइत्यर्थः कर्म्मफलभोगानंतरं क्षीणेपुण्येमर्त्यलोकंविशन्तीतिस्मरणात् इतिभावः अनेनअन्वयव्यभिचारोदर्शितः कश्चिन्मु
निर्मननशीलः त्यक्तसर्वक्रियः त्यक्ताः उज्झिताः सर्वाः क्रियाः नित्यनैमित्तिकानिकर्म्माणियेनतादृशः अथैतदप्यशक्तोसिकर्त्तुंम
द्योगमाश्रितः सर्वकर्मफलत्यागंततःकुरुयतात्मवानितिभगवद्वचनादितिभावः अयत्नात् यत्नंविनामुच्यतेमुक्तोभवति

॥ ७॥ कृत्वासर्वमिदंकश्चित्पुनर्गर्भेनिमज्जति त्यक्तसर्वक्रियःकश्चि
दयत्नान्मुच्यतेमुनिः २६ तदुक्तेभ्योह्युपायोन्यः सर्वबन्धविमोच
कः॥ अन्वयव्यतिरेकाभ्यांसानाम्नाभक्तिरुच्यते २७ ॥ ७ ॥

एतेनकर्माद्यभावेपिमोक्षदर्शनात् व्यतिरेकव्यभिचारइत्यर्थः २६ एवमनेकेषुउपायेषुविफलेषुमुमुक्षोर्मुक्तिः कथंसिध्यती-
त्याशंक्यमुमुक्षोपायमाह तदिति तत्तस्मात् उक्तेभ्यः प्रतिपादितेभ्यः कर्मादिभ्यः सर्वस्यबन्धस्यसंसारस्य विमोचकः निवर्त्त-
कःय उपायइतिशेषः साविधेयप्राधान्यात् स्त्रीलिंगता अन्वयव्यतिरेकाभ्यांनाम्ना भक्तिरुच्यते भक्तिनामकएवोपायः मु-
क्तिसाधकोनान्य इतिभावः भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चास्मितत्वतः इतिभगवदुक्तेः २७ ॥

भक्तेस्तारतम्यमाह सार्द्धद्वयेन क्वचिदिति क्वचिद्देशकालादिविशेषे कृताकृताप्यकृतायाभक्तिः सामार्जारीभक्तिरुच्यते यथामार्जारी मूषकग्रहणवेलायामेवमनोनिश्चलंकुरुते नान्यदासाभक्तिरधमेतिभावः उत्तमामाह आक्रामन्तीमिति नगात्पर्वतात् वृक्षाद्वा शैलवृक्षौनगावगावित्यमरः अन्यंनगंआक्रामन्ती गच्छंतीं आत्मनःस्वस्यमातरंजननीं मर्कटात्मजःवानरशिशुः यथेतिशेषः संश्लिष्यन्आलिंग्यन् संकटेपिनत्यजति तथैव आपत्तिसहस्रेपियःपुमान्शिवंशरणंरक्षकंशरणंगृहरक्षित्रोरित्यमरः व्रजेत् गच्छेत् २८ २९ साउत्तमाभक्तिर्ज्ञेया उत्तमत्वेहेतुमाह सर्वबन्धविमोचनीति अर्द्धेनभक्तिंविभजते मन्देति ३० मन्दांभक्तिंलक्ष

॥क्वचित्कृताकृताक्वापिमार्जारीभक्तिरुच्यते आक्रामंतींनगादन्यंनगंमातरमात्मनः २८ नसंकटेपित्यजति संश्लिष्यन्मर्कटात्मजः तथैवापत्सहस्रेपियःशिवंशरणंव्रजेत् २९ साभक्तिरुत्तमाज्ञेयासर्वबंधविमोचनी मन्दाचमध्यमाभक्तिरुत्तमेतित्रिधामता ३० कथायाःश्रवणेशंभोर्नाम संकीर्त्तनेस्मृतौ क्वचिद्भवेच्चित्तरतिः सामन्दापरिकीर्त्तिता ३१ गुरुपादेन्वहंपूजालिङ्गेचनियमार्चनं वंदनंशिववेरस्ययाकारयतिवासना ३२ ॥

यति कथायाइतिशंभोःशिवस्यकथायाः श्रवणेतथानामसंकीर्त्तनेनाम्नः शिवशंकरादेःसम्यक्चित्तैकाग्र्येण कीर्त्तनेउच्चारणेतथास्मृतौ स्मरणे क्वचित्समयविशेषेनसर्वदेतिभावः चित्तरतिःचेतःशक्तिः याभवेत्सामन्देत्यर्थः ३१ सार्द्धेनमध्यमांलक्षयति गुरुपादेइति गुरुचरणेअन्वहं दिनेदिने पूजालिंगे शिवलिंगेच नियमार्चनं नित्यपूजनंशिववेरंशिवलिंगंतस्यवंदनं अभिवादनंचयावासनाकारयति एषामध्यमातस्याःफलमाह सालोक्यादीति आदिनासामीप्यादिपरिग्रहः ३२॥ ७ ॥

साईनोत्तमांलक्षयतियदेति यदामहेश्वरे परमशिवेसर्वविषयजातं स्वकार्यार्थं भृशं कैंकर्यं किंकरत्वरूपं सततमविनाभावल
क्षणं तादात्म्यरूपंसख्यं शरण्येशे शरणेसाधुःशरण्यःसचासावीशश्चेतिसमासः तस्मिन् आत्मार्पणं आत्मनोमनसः अर्पणंत
र्योयस्मिन्इतिसख्यविशेषणंकरोति सा भक्तिरुत्तमेत्यर्थः ३३ ॥ ३४ ननुउत्तमभक्तेर्दुर्लभत्वात् मोक्षोपिदुर्लभइत्याशंक्य
मन्दाधिकारिणामपिभक्तिरेवसुलभोपायःइत्याहजन्तोरितिजन्तोःशरीरिणः नवविधाश्रवणंकीर्तनं विष्णोःस्मरणंपादसेवनं
अर्चनंवंदनंदास्यंसख्यमात्मनिवेदनम् इतिभागवतादिप्रतिपादिताश्रवणाद्यात्मनिवेदनांता उत्तरोत्तरमुत्तमा उत्कृष्टातत्रयांकां

मध्यमाभक्तिरेषास्यात्सालोक्यादिप्रदायिनी यदाकैंकर्यमत्यर्थंसर्वत्यक्त्वामहेश्वरे ३३ सख्यंकरोतिसततम
विनाभावलक्षणं आत्मार्पणंशरण्येशेसोत्तमाभक्तिरुच्यते ३४ जंतोर्नवविधाभक्तिरुत्तरोत्तरमुत्तमा यां
कांचिदपिसंप्राप्यपशुःपाशाद्विमुच्यते ३५ भोगायमन्दाकथितासालोक्यायैचमध्यमा अपुनर्भवदाभ
क्तिरुत्तमादुर्लभानृणाम् ३६ आब्रह्मस्तम्बपर्यंतंयत्रानन्दःप्रतीयते शिवभक्तिंविनानान्यत्तत्रकारणमि

॥ ष्यते ३७ ॥

चिदपिभक्तिंसंप्राप्यपशुर्जीवःपाशात्जन्मादितःविमुच्यतेविशेषेणमुक्तोभवति ३५ त्रिविधायाअपिभक्तेःपृथक्फलतारतम्यमाह
भोगायेति ३६ भक्तिगम्यस्यपरमपुरुषार्थस्यमोक्षस्यसाधनांतरराहित्यंदर्शयति आब्रह्मेति ब्रह्मासर्वसमष्टिरूपःप्रजापतिःतमारभ्यस्त
म्बः तृणादिगुच्छः तत्पर्यंतंब्रह्माविप्रःप्रजापतिःस्तंबोगुच्छस्तृणादिनइतिचामरः यत्रमोक्षेआनंदःप्रतीयते आनंदोब्रह्मेतिव्यजानात्
यत्रत्वस्यसर्वमात्मैवाभूत्आनंदंब्रह्मणोविद्वान्इत्यादिश्रुतिभ्यःआनंदएवप्रतीयतेनान्यइत्यर्थः तत्रपरमपुरुषार्थेशिवभक्तिंविनाअ

इतीति इत्युक्तप्रकारेण यः तत्त्वेन वेत्ति सः पुरुषः छिन्नपाश इत्युच्यते अन्यभक्त्या सा न श्यतीत्यर्थः ३८ एवमुत्तरोत्तरया पूर्वपूर्वोप
मर्दमाह मंदेति उपसंहरति तस्मादिति प्रधानसाधनतया मुमुक्षुभिः मोक्षेच्छुभिः शंकरे उत्तमा भक्तिः सेव्या संपादनीयेत्यर्थः ३९
उत्तमभक्तिभाजः साधकान् दर्शयति मार्कंडेयेति मार्कंडेयः शिवोपासनया अल्पायुष्यमपास्य चिरजीवितां प्राप्तो मुनिः उपमन्युः
पंचवार्षिके दुग्धपानाय तपश्यन् लब्धक्षीरसागरः श्रीकांतो विष्णुः सहस्र कमलार्चनादिना समासादितसुदर्शनः नंदी शिला
दतनयो गणराट् घटोद्भवो अगस्त्यः चतुःसमुद्रपीताः एतैश्चरमे अन्तिमे जन्मनि स्थितैः उत्तमा भक्तिः सेव्यते उत्तमभक्तिलाभानं

इति यो वेत्ति तत्त्वेन च्छिन्नपाशः स उच्यते स्यादन्यविषया भक्तिर्या वन्मन्दा न जायते ३८ मंदा मध्यमया
नश्येन्मध्यमोत्तमया तथा तस्मान्मुमुक्षुभिः सेव्या शंकरे भक्तिरुत्तमा ३९ मार्कण्डेयोपमन्युश्रीकांतनंदि
घटोद्भवैः उत्तमा सेव्यते भक्तिश्चरमे जन्मनि स्थितैः ४० जातिक्रियागुणकृता भिदा तावत्स वर्त्तते न यस्य
चोत्तमा भक्तिः शिवे जन्तोः प्रजायते ४१ यथा सिद्धरसाविष्टमयः प्रकृतिमात्मनः ॥ न मुञ्चति त
॥ ॥ था जन्तुर्जात्यादिं न जहात्यसौ ४२॥ ॥

तज्जन्मान्तरासंभवादिति भावः ४० जातीति जातिश्च क्रियाश्च गुणाश्च एतैः कृता भिदा भेदः त्रयी शब्दानां प्रवृत्तिरिति न्यायेन तावत्स व=
र्त्तते यावत् जन्तोः जन्मिनः शिवे उत्तमा भक्तिर्न जायते ४१ जात्यादेः स्वाभाविकतया दुस्त्यजत्वं दर्शयति यथेति सिद्धरसेन लोहस्य
सुवर्णतापादकेन आविष्टम् स्पृष्टं अयो लोहः आत्मनः प्रकृतिं लोहस्वभावं यथा न मुंचति अत एव मिताक्षरायां सुवर्णस्तेयप्रायश्चि
त्तनिरूपणावसरे यस्तु ताम्रादिकस्य रसवेधाद्यापादितसुवर्णरूपस्यापहारो न तत्रेदं प्रायश्चित्तं मुख्यजातिसमवायाभावादिसभि=

हितम् तथा जन्तुः शिवभक्तिहीनइतिभावः जात्यादिंनजहाति नत्यजति ४२ भक्तौसत्यां किंभविष्यतितदाह कांचनेति कांचनाद्रेः सुमेरोः प्रभयाकान्त्यामिश्रः काकोपितिर्यक्जातौ अधमोपीत्यर्थः यथा कनकायते कनकमिवआचरति तथादेहीजीवः उत्तमयाभक्त्याशिवोभवेत् ४३ उक्तार्थंदृढीकर्त्तुं श्रोतॄन् अभिमुखीकरोति भक्त्येति भोद्विजाः शौनकादयः उत्तमयाभक्त्या अंतःकरणोपाधिंमनोबुद्धिचित्ताहंकारलक्षणंसंशयनिश्चयगर्वस्मरणविषयंचतुर्विधंबंधहेतुंनिरस्य दूरीकृत्य यथाशिवः तत्स्वरूपः सन् दे

काञ्चनाद्रिप्रभामिश्रः काकोपिकनकायते यथादेहीतथाभक्त्याभवेदुत्तमयाशिवः ४३
भक्त्यांतःकरणोपाधिंनिरस्योत्तमयाशिवः यथानित्यत्वमाप्नोतितथाशृणुतभोद्विजाः ४४
प्रतिबिंबाम्बुनष्टाम्बुबिंबमात्रंयथाभवेत् प्रतिबिंबेषुनष्टेषुतथादेहीपरःशिवः ४५ संशयोयदियुष्माकंशौनकाद्यामहर्षयः अस्मिन्नर्थेनिवृत्त्यर्थमेतत्समुदीर्यते ४६ ॥ ७ ॥

हीनित्यत्वमाप्नोति तथा शृणुत अवहिताभवतेत्यर्थः ४४ तदेवप्रतिपादयति प्रतिबिंबेति प्रतिबिंबाश्रयभूतास्वम्बुजलेषुनष्टासुनाशंगतासुयथाबिम्बमात्रंभवेत् तथाप्रतिबिंबेषुअन्तःकरणोपाधिषुनष्टेषुदेहीपरःशिवःपरमशिवःनित्यमुक्तस्वरूपोभवेत् ४५ संप्रतिश्रोतॄणां संशयं संभाव्य तन्निवृत्तये प्रस्तुतपुराणश्रवणेप्रवर्त्तयन् उपसंहरति द्वाभ्यां संशयेति भोमहर्षयः अस्मिन्मदुक्तेर्थे युष्माकंयदिसंशयः अस्यनिवृत्त्यर्थं इदंवक्ष्यमाणंहरशर्म्ममुनिना प्रोक्तमुत्तमंभक्तिमाहात्म्यंनामपुराणंउदीर्यते कथ्यते मयेतिशेषः तच्छ्रुत्वाभवन्तः सर्वेछिन्नसंशयाः गतसंदेहाः भवत परमानंदलक्षणंमोक्षंप्राप्नुतेत्यर्थः ४६

४७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांमोक्षोपायनिरूपणंनामप्रथमोऽध्यायः १॥
प्रथमाध्यायान्ते श्रवणायसावधानीकृताःसोत्कंठामुनयःसूतंपृच्छन्ति हरशर्म्मेति यत्पुराणंश्रुत्वा जात्यादिकंआदिपदेनगुणक्रि
ये वाहेमिथ्याअपरमार्थोभवेत् १ सूतस्तानुउत्तरयति कलाविति आगमेषुशैवपांचरात्रादिषुयोगेषुहठलंबिकाराजयोगादि
षुगुरुशिष्ययोःक्रमेपरस्परमद्रोहरूपेगतेनष्टेसतिइत्यन्वयः २ ३ यस्येतियस्यपुराणस्यश्रवणमात्रेणमननादौसतिकिंवक्तव्य

हरशर्म्ममुनिप्रोक्तंभक्तमाहात्म्यमुत्तमम् श्रुत्वापुराणंभवतसर्वेसंछिन्नसंशयाः ४७ इतिश्रीस्कन्दोपपु
राणेप्रथमोऽध्यायः १॥ ॥श्रीऋषयऊचुः हरशर्म्ममुनिप्रोक्तंभक्तमाहात्म्यनामकम् पुराणंब्रूहियच्छ्रुत्वा
मिथ्याजात्यादिकंभवेत् १ श्रीसूतउवाच कलौवेदेषुलुप्तेषुआगमेषुगतेषुच योगेषुदूरापास्तेषुगुरुशिष्यक्र
मेगते २ दयालुःसर्वभूतेषुहरशर्म्मामुनीश्वरः व्यासप्रसादात्कृतवान्भक्तमाहात्म्यमुत्तमम् ३ यस्यश्रवणमात्रे
णभक्तिःस्यादुत्तमाहरे तयाहिमृत्युंतरतिपुनरावर्त्ततेनच ४ स्वानुबिंबंशिवोजीवंकृत्वाजात्यादितस्यच प्रवर्त्त
यतिभक्त्याचनिवर्त्तयतितस्यतत् ५ भक्तानामुत्तमाःशंभोर्येभक्त्यासक्तकिल्बिषाः तानहंवःप्रवक्ष्यामिश्रृणुतब्र

मितिभावः हरेशिवेउत्तमाभक्तिःप्राग्वर्णितास्यात् तदेवप्रतिपादयति तथाहीत्यादिनामृत्युंसंसारंतरति शोकमात्मवित् नसपुन
रावर्त्ततइतिश्रुतेः ४ स्वेतिशिवःसर्वसाक्षीपरमेश्वरः जीवंअविद्याप्रतिफलितमात्मचैतन्यं स्वस्य अनुबिंबंप्रतिबिंबंकृत्वा त
त्सृष्ट्वातदेवानुप्राविशत् इतिश्रुतेः तस्यजीवस्यजात्यादि प्रवर्त्तयतिच पुनः तस्यजीवस्यतज्जात्यादिकंभक्त्यानिवर्त्तयति एते
न अविद्यानिवर्त्तिकाभक्तिरेवनिश्रेयससाधनमितिभावः ५ अथव्याख्यायिकांवक्तुंश्रोतॄन्सावधानयति भक्तानामिति शंभो

परमशिवेभक्त्यात्यक्तंकिल्बिषंपापंयैस्तादृशाःयेभक्तानांमध्येउत्तमाःश्रेष्ठाःतानहंवोयुष्मभ्यंप्रकर्षेणवक्ष्यामि हेब्रह्मवित्तमाः
अतिशयेनब्रह्मविदःमुनयःयूयंशृणुतेतिसंबंधः ६ आख्यायिकामुपक्रमते अस्तीति दक्षिणदिग्भागएवदुग्धसागरइतिरूपक
समासः विमलत्वविविधरत्नप्रभत्वविशालत्वादिनासादृश्यंबोध्यम् तत्रकौस्तुभमणिरिवपयस्विन्यानद्याःतीरे देवलोकस्यस्व
र्गस्यअनुबिंबेनतुल्यंअनुबिंबवत्प्रतिबिंबसदृशःदेशोस्तीत्यन्वयः ७ तत्रेति तत्रदेशेशिवस्यतुरीयस्य शिवमद्वैतंतुरीयंमन्यंत
इतिश्रुतेःममतायाःममत्वस्यआस्पदंस्थानंप्रतिष्ठाकृत्यमास्पदमित्यमरः ब्रह्मादीनांतपःसिद्धिंविदधाति तच्छीलाकांचीनामन

अस्तिदक्षिणदिग्भागेदुग्धसागरकौस्तुभः देशस्तीरेपयस्विन्यादेवलोकानुबिंबवत् ७
तत्रकांचीतिनगरीशिवस्यममतास्पदं ब्रह्मविष्णुमुनीन्द्राणांतपःसिद्धिविधायिनी ८
यत्रसापरमाभक्तिः कामाक्षीतिजगत्प्रसूः विद्योततेमहाविद्यापराकाशबिलाश्रया ९
यत्रचैकाग्र्यरूपेणकुर्वतस्तपउत्तमं मूलेदेवःसभगवान्सन्निधत्तेसदाशिवः १० ॥

गरीअस्तीत्यनुषंगः ८ तामेवनगरींविशिनष्टि यत्रेति द्वाभ्यांयत्रनगर्यां साप्रसिद्धा परमा भक्तिः उत्तमभक्तिरूपाजगत्प्रसूः लोक
जननीपराकाशविलाश्रयाहृत्पुंडरीककर्णिकासूक्ष्मविवरवर्त्तिनीकामाक्षीतिकश्चअश्चमश्चकामाः ब्रह्मविष्णुरुद्राः तेअक्षिणोः
यस्याः ॥ यत्कटाक्षमात्रेणत्रिमूर्त्तयःप्रादुर्भवंतीत्यर्थः महाविद्याचिच्छक्तिः विद्योततेविशेषेणद्योततेप्रकाशते ९ यत्रच स
भगवान् उत्पत्तिंचविपत्तिंचभूतानामागतिंगतिं वेत्तिविद्यामविद्यांचसवाच्योभगवानितिउक्तलक्षणःसदाशिवःएकाग्र्यरू
पेणउत्तमंतपःकुर्वतःसाधकस्येत्यर्थः मूलेतरुमूले सन्निधत्तेसमीपस्थोभवति ईप्सितं दातुमितिशेषः १० ॥ ७ ॥ ७ ॥

तपइति क्षिप्रं शीघ्रं तपःसिद्धिप्रदे तपःफलदातरि तत्र देशे सर्वे मुनीश्वराः मननशीलाग्रेसराः ऋषयः तपसा ब्रह्मचर्यादिना कामाक्षी
नाथं ईश्वरं परमशिवं आराधयामासुः तोषयामासुः ११ अवान्तरकथामुपक्षिपति अथेति अथानंतरं एकदा मलयाचलमंदिरः तदे
काश्रयः लोपामुद्रायाः पतिः अगस्त्यः महायोगी यमाद्यष्टांगयोगसिद्धः श्रीमान् ऋचः सामानि यजूंषि साहि श्रीरस्ता सताभिर्यु
क्तः लक्षणया ब्राह्म्या लक्ष्म्या युक्तः शिवक्षेत्रं कांचीदेशं आविशत् विवेश १२ मुनयइति अनूचानाः साङ्गाध्ययनशीलाः अनूचानः

तपःसिद्धिप्रदे क्षिप्रं तत्र सर्वे मुनीश्वराः तपसाधारयामासुः कामाक्षीनाथमीश्वरं ११ अथैकदा महायोगी म
लयाचलमंदिरः लोपामुद्रापतिः श्रीमान् शिवक्षेत्रमथाविशत् १२ मुनयस्तं प्रणम्याग्रे समभ्यर्च्य यथाविधि
इदमूचुरनूचानाः स्वासीनं कुंभसंभवं १३ श्रीमुनय ऊचुः भगवन्कुंभसंभूत सर्वज्ञ करुणानिधे पृच्छामो य
त्समेत्य हि वयं तदिह कथ्यतां १४ तपश्च सुचिरं तप्तं विहिताः क्रतवः शतं अर्चितश्च महादेवः तथाप्यंतर्न
शुद्ध्यति १५ विषयाशारजोध्वस्तं मनश्चंचलमेव नः कथं भवित्री मुक्तिश्च तदेतन्मुनिपुंगव १६ ॥

प्रवचने साङ्गेऽधीती गुरोस्तु यइत्यमरः मुनयः अग्रे तं अगस्त्यं प्रणम्य यथाविधि समभ्यर्च्य च स्वासीनं सुखोपविष्टं कुंभसंभवं अ
गस्त्यं अगस्त्यः कुंभसंभव इत्यमरः इदं वक्ष्यमाणं वचनं ऊचुः १३ प्रश्नप्रकारमेवाह भगवन्निति हे सर्वज्ञ करुणानिधे भगवन्
इति विशेषणत्रयेण गूढार्थज्ञानं भक्तानुकंपा शिवावतारत्वं च व्यज्यते हे कुंभसंभूत अगस्त्य वयं समेत्य मिलित्वा यद्वस्तु पृच्छा
मः तत् इह अद्य कथ्यतां त्वयेति शेषः १४ तपइति तथापि तपोयज्ञार्चनादिसत्वेपि अन्तः अन्तःकरणं न शुद्ध्यति विषयपरित्यागेन
परमार्थवस्तुनि स्थिरं न भवतीत्यर्थः १५ विषयेति विषयाः शब्दादयः तत्संबंधिनी आशा तृष्णा सैव रजो धूलिः आवरकत्वसाम्यात्

तेन ध्वस्तं नष्टविवेकं नो अस्माकं मनः चंचलमेव एवकारेण स्थैर्यसामान्याभावो दर्शितः एवं च मुक्तिः कथं भवित्री हे मुनिपुंगव एतत् वस्तु वदेत्यन्वयः १६ इतीति स्पष्टं १७ मुनिस्तानुत्तरयति विनेति सर्वांतस्थे अंतर्यामिरूपेण सर्वप्राणिहृदयाश्रये महेश्वरे शिवे ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठतीति स्मरणात् उत्तमया भक्त्या विना पृथक् विनेत्यादिना तृतीया मानवो मनुजः कल्पशतेनापि किंतु तत्र अल्पकालेनेत्यर्थः मुक्तिं न विन्दति न लभते १८ भक्त्यतिरिक्तसाधनस्य मिथ्यात्वं दर्शयति यदेति जनाः इमं परमं महत् परिमाणमाकाशं गगनं यदा चर्मवत् त्वगिन्द्रियमिव वेष्टयेयुः व्याप्नुयुः यथा सर्वशरीरव्यापि त्वगिन्द्रियं तथा सर्वमाकाशं यदि व्याप्नु

इत्याकर्ण्य वचस्तेषामगस्त्यः प्राह तानिदं ध्यायन् हृदि महेशानमंबिकापतिमव्ययम् १७ श्रीअगस्त्य उवाच विना चोत्तमया भक्त्या सर्वांतस्थे महेश्वरे न हि कल्पशतेनापि मुक्तिं विंदति मानवः १८ यदा चर्मवदाकाशं वेष्टयेयुरिमं जनाः तदा भक्त्या विना शंभोः शोकस्यांतो भविष्यति १९ भक्तिश्च तादृशी ज्ञेया सर्वत्यागपुरःसरं तदेकदास्यसंप्राप्तिः चरमे सा भवे भवेत् २० ॥

युरित्यर्थः तदा शंभोः भक्त्या विना शोकस्य संसारस्य अन्तो नाशो भविष्यति नान्यथेत्यर्थः एतेन यावदाकाशवेष्टनं यथा मिथ्या तथा भक्तिं विना मुक्तिरपीति भक्तिभिन्नोपायस्य मिथ्यात्ववर्णनात् मिथ्याध्यवसितिरलंकारः १९ उत्तमभक्तिस्वरूपमाह भक्तिश्चेति सर्वत्यागपुरःसरं समस्तविषयत्यागपूर्वकं तदेकदास्यसंप्राप्तिः तस्य शिवस्य यत् एकं दास्यं किंकरत्वं तस्य सम्यक् प्राप्तिः तादृशी भक्तिः उत्तमा ज्ञेया सा च भक्तिः चरमे भवे अन्तिमजन्मनि भवेत् २० ॥ ॥ ॥ ॥

संप्रतिमुनिः स्वाभिमानपरिहाराय गुरुपरंपराप्राप्तं शिवतत्वं वक्तुं प्रतिजानीते सर्वज्ञेनेति कुमारेण स्कन्देन सर्वबन्धैः सकलसांसारिकविषयैः २१ इतिहासं प्रवर्त्तयति पुरेति श्रीमच्च तत् भोगपुरं भोगः सुखं तद्दनुकूलं पुरं नगरमित्यर्थः शिखर विशेषणमेतत् दिव्यं द्योतनशीले अंगं च रूपं च ते अवयव सौन्दर्यं यस्याः तया देव्या गौर्या सः विजहार विहारं कृतवान् २२ विहारमेवाह चतुरंगेति चतुरंगस्य राजादिप्रसिद्धक्रीडाविशेषस्य विनोदेन पार्वतीं मोदयामास तोषयामास तत्र क्रीडने देवी लीलया विलासेन ईशं जिगाय जितवती तत्र हेतुमाह यद्वशमिति जगत् भुवनं यस्याः मूलप्रकृतिरूपायाः वशं अधीनं त्रिगुणात्मकत्वाज्जगत इति भावः २३

सर्वज्ञेन कुमारेण प्रोक्तमद्य वदामि वः यस्य श्रवणमात्रेण सर्वबन्धैः प्रमुच्यते २१ पुरा कैलासशिखरे श्रीमद्भोगपुरे वसन् विजहार महादेवो देव्या दिव्यांगरूपया २२ चतुरंगविनोदेन मोदयामास पार्वतीं जिगाय देवी तत्रेशं लीलया यद्वशं जगत् २३ इदमाह पराशक्तिर्भगवन्निर्जितोस्यलं अजितोस्मीति तां शम्भुरेवमासीन्मिथः कलिः २४ प्रवृत्ते कलहे तत्र प्रहस्योवाच शंकरः मायासि त्वं यतो लोका विजिताः प्राकृतास्त्वया २५ अहं च निर्मलो जय्यः सत्यं मिथ्या न बाधते श्रीदेव्युवाच निर्मलो मलिनो वा त्वमास्तामाका

तत् किं कृतमित्यत आह इदमिति पराशक्तिः चिद्रूपा पार्वती इदं वचनमाह हे भगवन् त्वं अलमत्यंतं निर्जितोसि मयेति शेषः ततः शंभुः अजितोस्मि अपराजितोस्मि एवं मिथः परस्परं कलिः कलहः आसीत् २४ प्रवृत्ते इति त्वं मायासि अघटितघटनापटीयसीत्यर्थः यतः कारणात् प्राकृताः प्रकृतिजन्या लोकाः त्वया विजिताः २५ अहं च निर्मलः निर्विकारः अत एव त्वज्जय्यः जेतुमशक्यः अतः मिथ्यावस्तु सत्यं त्रिकालाबाध्यं चैतन्यं न बाधते तिमिरं तेज इवेति भावः तदाकर्ण्य देव्याकिंसुत्तरं दत्तं तदाह त्वं निर्मलो मलि

नोवालदास्तं आकाशवत् आकाशस्येवप्रथाप्रसिद्धिः नीरूपस्यगगनस्यनिर्मलत्वंमलिनत्वंवा यथा दुरुपपादं तथानिर्गुणस्यप
रमशिवस्यइतिभावः २६ जितइति त्वंजितोसि अथइदानीं अजितोस्मि इतिवदसीतिशेषः अतःसत्यंकर्ममिथ्ये नबाधते शिवो
स्यप्रत्युत्तरमाह देवीति तव मायायाव्यवहारःलोकयात्रारूपश्च मयि स्वप्रकाशचैतन्यरूपेवस्तुतः अनन्वितः असंबद्धः अध्यास्त
स्य अतात्विकत्वादितिभावः २७ सर्वेति सर्वस्यवस्तुजातस्यप्रकाशकेस्फूर्तिजनके तस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः तादृ
शे मयि अयंलोकव्यवहारःसत्यवत् नप्रतिभासते देवीपुनरुत्तरयति हेशंकर व्यवहारेण तवप्रकाशः विज्ञेयो ज्ञातव्यः व्यवहा

॥जितोस्म्यथाजितोस्मीतिसत्यंमिथ्येवबाधते श्रीशिवउवाच देवित्वद्व्यवहारश्चवस्तुतोनन्वितोम
यि २७ सर्वप्रकाशकेनायंसत्यवत्प्रतिभासते श्रीदेविउवाच व्यवहारेणविज्ञेयःप्रकाशस्तवशंक
र २८ समयाचान्वितस्यैववन्हेःकाष्ठयुजोयथा श्रीशिवउवाच॥ अप्रकाशंजगत्सर्वंस्वयंज्यो
॥ तिरहंशिवे २९ ॥

रंविना तद्ज्ञानस्य असंभवइतिभावः २८ सइति सचप्रकाशः मयाशक्त्या अन्वितस्यैव संबद्धस्यैव शिवः शक्त्यायुक्तो य
दिभवतिशक्तः प्रभवितुं इत्यादिदर्शनात् तत्र दृष्टांतमाह वन्हेरिति काष्ठसम्बंधं विना वन्हिस्वरूपं यथा नप्रकाशते त
थेतिभावः शिवोस्योत्तरमाह अप्रकाशमिति हे शिवे सर्वजगत् दृश्यजातं अप्रकाशं जडत्वादित्यर्थः अहंतु स्वयंज्योतिः
स्वप्रकाशरूपः प्रदीपवत् अत्रायं पुरुषःस्वयंज्योतिरितिश्रुतेः २९

आकाशेति आकाशवत् अरूपोस्मि निर्गुणत्वादिति भावः इच्छयासंकल्पेन रूपवाँश्च असि सो कामयत बहुस्यां प्रजायेयेति श्रु
तेः देवी पुनस्तर्कयति इच्छेति हेमहेश्वर इच्छासाध्यं संकल्पजन्यं इदं परिदृश्यमानं रूपं मुंडमालादियुक्तं यद्बिभर्षि तत्तवैव र
मणीयमिति परिहासउक्तिः ३० मालेति स्पष्टम् ३१ लोचनमिति आतता आसमंतात् विस्तृता प्रलंबा प्रकर्षेण लम्बमाना अस्थ्नां
कीकसानां कीकसं कुल्यमस्थि चेत्यमरः तेषां स्रक् माला ३२ आलेपनमिति करभाजनं करपात्रम् पात्रामत्रे च भाजने

॥॥॥आकाशवदरूपोस्मि रूपवानस्मि चेच्छया श्रीदेव्युवाच इच्छासाध्यमिदं रूपं यद्बिभर्षि महेश्वर ३० त
वैव रमणीयं च तरुणेन्दुकलाधर मालामुंडमयी मौलौ जटाभारोत्र पन्नगाः ३१ लोचनं ज्वलनं वह्निः कुंड
लं कुंडलीश्वरः भोज्यं च गरलं घोरं प्रलम्बास्थिस्रगातता ३२ आलेपनं चिताभस्म कपालः करभाजनं भूष
णान्यहिरूपाणि वसनं च गजाजिनं ३३ महाश्मशाने संचारो वृद्धोक्षश्चापि वाहनम् भूतसंघाः परिजना बांध
वास्तेप्यकिंचनाः ३४ लब्धं त्वया परं रूपं वदमूलं तपस्विना पश्य मद्दृष्टिसंसृष्टान्सर्वसौभाग्यशालिनः ३५
साध्यान्महद्भिः क्रतुभिः लोकान्ब्रह्मादिसेवितान् नयनानंदजनकं यदि रूपं भवेत्तव ३६ तथाभिरू
प्याद्विजयी भविष्यसि न संशयः उक्तमेतन्मया सर्वं क्षम्यतां विजयी भवान् ३७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

इत्यमरः ॥ गजस्य अजिनं चर्म्म अजिनं चर्म्मेत्यमरः ३३ ॥ महाश्मशाने इति वृद्धोक्षः वृद्धवृषभः अचतुरेत्यादिना
निपातः अकिंचनाः दरिद्राः ३४ लब्धमिति तपस्विना दीनेन मुनिर्दीनौ तपस्विनौ इति विश्वः संप्रति देवी स्वमहत्वं दर्शयति प
श्येति मम दृष्ट्या कटाक्षेण संसृष्टान् सम्यक् निर्मितान् इदं लोकानित्यस्य विशेषणं ३५ साध्यानिति स्पष्टं पूर्वार्द्धे देवी पुनः शि
वमाक्षिपति नयनेति ३६ तथेति तथा तर्हि आभिरूप्यात् मनोज्ञरूपत्वात् उपसंहरति उक्तमिति ३७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

इतीति साची कृतः तिर्यक्कृतः आस्येन्दुः मुखचंद्रो यया परस्पराक्षिक्षेपण पराङ्मुखीभूतेत्यर्थः तथा आलापितः संभाषितः शुकार्भकः शुकशावकः यया इदमपि पराङ्मुख्याः चिन्हं ३८ अथेति स्वाभिन्नां स्वःतादात्म्यमापन्नां चन्द्रचन्द्रिकयोरिव शिवशक्त्योरभेदात् ३९ देवीसांमुख्यसम्पादनाय शिवः प्राह यदिति यद्यस्मात्कारणात् अहं न वधूः पुमान्वा भवामि स्त्रीत्वपुंस्त्वयोः कल्पितत्वात् न च स्त्री न षण्डः पुमान् नैव च त्वं इति दर्शनात् अतः लज्जाभिमानौ स्त्रीपुंसधर्मौ नस्त इति भावः ४० स्वमाहात्म्यं दर्शयितुं पुनः शिवो वदति न

इत्युक्ता मौनमगमज्जगतां जननी शिवा॥ तस्थौ साचीकृतास्येन्दुरालापितशुकार्भका ३८ अथ मन्दस्मितं कृत्वा भूतानां पतिरीश्वरः पराङ्मुखीमिदं प्राह स्वाभिन्नां शक्तिमम्बिकां ३९ शिव उवाच यदहं न वधूर्देवि न पुमान्वा भवामि च न मे लज्जाभिमानश्च व्योमवत्सर्वतः स्थितः ४० नयनानंदनं रूपं यदिदं ते प्रीतिसाधनम्॥ पश्याद्भुतमिदं रूपं आकर्णपूर्णलोचने ४१ इत्युक्ता सर्वलोकानामीशानः शैलकन्यकां यथा च तेजः काठिन्यं दधौ रूपमनुत्तमम् ४२ सहस्रकोटिकंदर्पसारसौंदर्यकोमलं कोटिसूर्यप्रतीकाशं कोटिशीतांशुशीतलम् ४३ मंदस्मितमुखांभोजं प्रसन्नायतलोचनं दिव्याभरणमालाढ्यं दिव्यगंधानुलेपनम् ४४ उदारहारकेयूरकटकांगदकुंडलं महाहेवसनोपेतं मणिकांचीगुणान्वितं ४५ रत्ननूपुरसंयुक्तमुल्लसत्तिलकालिकं चक्षुःप्रक्षाल्यदेवानाम

यनेति यद्येवं इदं मया दर्शयिष्यमाणं अद्भुतं रूपं पश्येत्यन्वयः आकर्णमित्यादि संबोधनेन तव नेत्रयोः साफल्यं भविष्यतीति भावः ४१ इतीति तेजः सौरचान्द्रादि यथा काठिन्यं दधौ तथा पिंडीभूतदिव्यतेजोमयं रूपं दधावित्यन्वयः ४२ तदेव रूपं पंचभिर्वर्णयति सहस्रेत्यादिना ४३ ४४ ४५ ४६ गौरीति रूपं निर्माय अद्रिराजं अलमकरोत् अलंचकारेत्यर्थः ४७

४७ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांशिवपार्वतीसंवादोनामद्वि
तीयोऽध्यायः २॥ ॥श्री॥ ॥सम्प्रतिदिव्यरूपदर्शनविस्मितादेवीपरमशिवंनवभिश्लोकैस्तुष्टावेत्याह सूतः तदेति १ देवीस्तौति
नमइत्यादि २ मनसइतियतोवाचोनिवर्त्तन्ते अप्राप्यमनसासहेतिश्रुतेः विश्वाधिकायनतत्समश्चाभ्यधिकश्चविद्यतइतिश्रुतेः

गौरीविलोचनचकोरकिशोरलेह्यंसौंदर्यसारसमुदायसमुज्वलांगं निर्मायरूपमथनिर्मलसेव्यपादः॥
शीतांशुमौलिरकरोदलमद्रिराजम् ४७ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेद्वितीयोऽध्यायः २॥ ॥श्रीसूतउवाच तदा
हैमवतीदृष्टारूपमत्यद्भुतंविभोः विस्मिताप्रणतादेवंतुष्टावपरमेश्वरम् १ श्रीदेव्युवाच नमःशिवायदेवाय
शंभवेसर्वसाक्षिणे इच्छाधीनस्वरूपायविरूपाक्षायतेनमः २ मनसोवचसोवापिनमस्तेदूरवर्त्तिने॥वि
श्वाधिकायरुद्रायवीतरागक्रुधेनमः ३ सृष्टयेब्रह्मरूपाय रक्षायैविष्णवेनमः संहारायप्रपंचस्यनमस्तेरु
द्रमन्यवे ४ यत्सत्ताजगतःसत्तायद्भासाभासतेजगत् इदमारोपभिन्नायशिवायज्योतिषेनमः ५ कालकर्मवि
दूरायनमःकैवल्यरूपिणे कारुण्यनिधयेतुभ्यंकालकंठायतेनमः ६ योन्तःप्रविश्यसर्वाणिभूतानिभुवनेश्वरः
संजीवयतिसर्वात्मानमस्तस्मैशिवायते ७ भक्तिगम्यायभव्यायभवपाशच्छिदेसता भानुमंडलवासायभर्गा
यभवतेनमः ८ चतुर्भुजायमहतेदेवायदहनात्मने दशात्रयविहीनायदक्षाध्वरभिदेनमः ९ ॥ श्री ॥

३ सृष्टयेइति शिवमद्वैतंतुरीयंमन्यन्ते इतिश्रुतेः ४ यत्सत्येतितस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः ५ कालेतिसष्टम् ६ योन्तइति अन्तः
प्रविष्टःशास्ताजनानामितिश्रुतेः ७ भक्तिगम्यायेतिभर्गायअविद्यादोषभर्जनाय अनेनगायत्रीप्रतिपाद्यत्वंशिवस्यैवेतिध्येयम् ८
चतुर्भुजायेति दशात्रयं बाल्यकौमारवार्धकं तेनविहीनायनित्यतारुण्यायेत्यर्थः ९

स्तुतिमुपसंहरति इतीति आहेतिशेषः १० स्तुत्याप्रसन्नेनशिवेन वरंवृणीष्वेति कथितादेवी शिवंप्रार्थयते अस्यद्भुतमिति भक्तेरेव मुक्तिसाधनत्वात् तत्प्रार्थनंयुक्तमेवेतिभावः ११ प्रागुक्ताक्षेपवचनैर्भीता देवी शिवंक्षमापयति क्षमस्वेति १२ एवंदेव्याप्रार्थितः शिवः किमकरोदित्यतआह इतीति यवनिकां तिरस्करिणीं प्रति सीराग्यवनिकास्यात्तिरस्करिणीचसादृत्यमरः १३ अनंतरवृत्तमाह अथेति भित्त्यंतरे भित्तिमध्ये स्वांस्वीयांप्रतिमां प्रतिबिंबं प्रतिमानंप्रतिबिंबंप्रतिमेत्यमरः १४ स्वयं दृष्ट्वा देव्यै दर्शयामास इत्याह

इतिस्तुतोमहादेवःप्रसन्नःपार्वतीपतिः वरंवृणीष्वकल्याणिमनोयत्रप्रवर्त्तते १० श्रीदेव्युवाच अस्यद्भुतमिदं दृष्टंतवरूपंजगत्पते अनेनपूर्णःकामोमेभक्तिरस्तुस्थिरात्वयि ११ क्षमस्वकरुणासिंधोवाङ्मनःकायसंभवं अपराधंममस्वामिन्क्षमित्वाकरुणांकुरु १२ इतिदेव्याब्रुवाणायानंदिनंप्राहशंकरः कुरुदूरेयवनिकांमरुतोव्यवधायिनीम् १३ अथतेनापनीतायांयवन्यांरत्ननिर्मिते भित्त्यंतरेस्वांप्रतिमांददर्शभगवान्हरः १४ दर्शयामासपार्वत्यैपश्यपश्येतिचांतिके गौरीतंप्रार्थयामासप्रतिबिंबंतवेश्वर १५ अत्रागच्छतुतेशक्त्यावरएषममोत्तमः श्रीअगस्त्यउ॰ तत्क्षणेभगवान् शंभुरपरिच्छेद्यवैभवः १६ भोसुंदरममाभ्याशेचरत्वमितिचाहूयत कर्त्तुंचापितथाकर्त्तुमन्यथाकर्त्तुमीशितुः १७ प्रतिबिंबोनुमसाभूत्सुंदराख्योगणाग्रणीः मनसापिविधेःकर्त्तुमशक्यंरूपमुज्ज्वलम् १८॥ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

दर्शयामासेति तत्प्रतिबिंबदर्शनेन विस्मितादेवी शिवंप्रार्थयते गौरीति १५ तामेवाह अत्रेत्यर्द्धेन अगस्त्योमुनीनाह तत्क्षणे इति १६ शिवःप्रभावंदर्शयितुंतदाज्ञाप्रकारमाह भोइति अभ्याशे समीपे सदेशाभ्याशसविधेत्यमरः तथाअकर्त्तुमितिच्छेदः १७ प्रतिबिंबेति मनसापि किमुतहस्तव्यापारेणेत्यर्थः १८ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

पश्यंत्यामितिस्पष्टम् १९ तवेति इदंमदीयंजन्मसाफल्यं सफलतां अश्नुतां प्राप्नोतु अश्नूव्याप्तौ २० शशासेति इदंभस्मपात्रं २१ सुंदरा येति भस्माधारधरइत्यादि त्रीणिनामानि दधाविरत्युत्तरेणान्वयः २२ दधाविति भस्माधारभृता भस्मपात्रधरेण तेनेतिशेषः २३ आलिं

पश्यंत्यांसुंदरोदेव्यांप्रणम्योवाचशंकरं अनुजानीहिमांदेव दासोस्मिकरवाणिकिम् १९ तवाज्ञापालनाज्जन्मसाफल्यमिदमश्नुतां इतितद्वाक्यमाकर्ण्यसस्मितश्चंद्रशेखरः २० शशासेदंगृहाणेतिसचासीद्भस्मपात्रभृत् स्वयंगृहीत्वातद्भस्मदधारपरमेश्वरः २१ सुंदरायददौसर्वोस्वशक्तिंसुंदरेश्वर भस्माधारधरःशंभोःप्रतिबिंबःससुंदरः २२ दधावेतानिनामानिशिवेनैवकृतानिसः भस्माधारभृतादत्तमादायभसितंहरः २३ आलिंपन्सर्वगात्राणिदधौप्रीतिमनुत्तमां संध्याताण्डवलीलासुप्रवृत्तासुदिनेदिने २४ विप्रकीर्णजटःश्रांत्यातदंसे भुजमर्पयत् नंद्यादिगणनाथानांक्वचिदाह्वानकर्म्मणि २५ तन्नामाम्रेडयामासहासयन्गिरिजांहरः शिवोऽहमितियंधन्यःक्षणंसंचिंत्यमुच्यते २६ सएवतंविलोक्येशःसुंदरोऽस्मीत्यचिंतयत् धारयन्फणिमंजीरंपादेतस्यकटीतटे २७ गजाजिनंमृगंपाणौसर्वांगेभस्मनिर्मलं कंठेस्थिमालांविन्यस्यश्रवणेफणिकुंडलं २८ मौलौजटाभरंतत्रकलाधरकलामपि हरोवृद्धोक्षमारोप्यचालयन्प्रमथैःसह २९ स्वतंत्रंसुंदरोप्रीत्याकैलासशिखरांगणे सेवार्थमागतान्देवान्तत्पादेसन्न्यपातयत् ३० चुचुंबचकपोलेतंकपालीवृषभस्थितं सुंदरत्वंशिवोसी

पन्निति स्पष्टम् २४ विप्रकीर्णेति तदंसे तस्यसुंदरस्य अंसेभुजशिरसिभुजंस्वीयं २५ तदिति आम्रेडयामास असकृदुच्चारयामास आम्रेडितंद्विस्त्रिरुक्तमित्यमरः २६ सम्प्रति परमानुग्रहेण प्रतिबिंबस्वरूपेसुंदरेस्वकीयमैश्वर्यंसमर्पयामासेतिवर्णयति धारयन्नित्यादिप

हालास्यमाहात्म्ये ॥ १९ ॥

श्लो० २७ २८ २९ ३० ३१

द्वारीति एतान्देवान् बिरुदावलीः खुद्रप्रबंधविशेषान् वर्णयन्ना नांकविरुदवर्णनप्रचुरोज्वला वाक्याडंबरसंयुक्ता सामता बिरुदाव
लीतिलक्षणात् ३२ सृष्टिमिति पंचकृत्यानीत्यर्थः ३३ क्वचिदिति वादयामास सुंदरद्वारासंदेहं निवर्त्तयामासेत्यर्थः पशूनांजीवानांपाशे

द्वारिवेत्रभृतो नेतान्वेदांतानामगोचरः सुंदरेशानुबिंबेतिबिरुदालीरपाठयत् ३२ सृष्टिंस्थितिंचसंहारं
जगतांजगदीश्वरः तिरोधानानुग्रहौ चसुंदरंसमशिक्षयत् ३३ क्वचिच्चसनकादीनांसंदेहंपरिपृच्छतां
सुंदरंवादयामासपशुपाशेषुनिर्णयम् ३४ किमत्रबहुनोक्तेनविहायगिरिजामुमां सर्वासांसंपदांशंभोस्व
तंत्रःसुंदरोभवत् ३५ अथदेवाश्चदैतेयाःसंभूयकृतनिश्चयाः प्रार्थयंतोमृतंसर्वेममंथुःक्षीरसागरम् ३६ मंथा
नंमंदरंकृत्वायोक्त्रंकृत्वातुवासुकिं सर्वौषधीश्चनिष्पीड्य प्रक्षिप्यपयसांनिधौ ३७ मथ्यमानेमहांभोधौप्रय
त्नाद्देवदानवैः तेषामशक्नुवन्सोढुंभुजनिष्पीडनंहरेः ३८ निशिताश्मक्षितिक्षुण्णो वासुकिर्व्यथितःश्वसन् उ
द्ववामविषंघोरंतत्तुपाथोधिसंगतम् ३९ हालाहलमितिख्यातंप्रलयानलसन्निभं संबभूवघनीभूतंयेनपुष्पंज
गत्त्रयम् ४० तदानींपर्वतान्सिंधून्निर्दहत्सैंधवंगरं यूथंसुरासुराणांतदावबाराऽनिवारितम् ४१ हाला
हलोष्मवेगेनव्यशीर्यंतसुरासुराः प्रधानेष्वपिलोकानांनकश्चित्समदृश्यत ४२ दुद्राबद्रुहिणोभीत्यापुष्टःका
र्ययोर्हरिः ननाशसहसुनासीरःशशामशमनोयमः ४३ अचेतनःप्रचेताश्चनिष्क्रांतोनिधिनायकः अन्येसुरा

पुबंधनेषु ३४ उपसंहरति किमत्रेति गिरिजांविहाय पार्वतीं विनातस्याःशिवैकपतिव्रतात्वात्इतिभावःमहादेवंहित्वातवसंतिसतीना
मचरमेकुचाभ्यामालिङ्गः कुरवकतरोरप्यसुलभः इतिश्रीमच्छंकरभगवत्पादाः ३५ अथेत्यादियावदध्यायसमाप्तिहालाहलपानप्र

४५ ४६ ४७ ४८ ४९ इतिमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्तिविलासप्रकाशिकायांसुंदरेश
माहात्म्यवर्णनंनाम तृतीयोऽध्यायः ३॥ ॥ ॥ संप्रतिप्राप्तैश्वर्यःसुन्दरःगर्वितोऽभूदिति तन्निवृत्तिपूर्वकंपूर्णानुग्रहंमुनीन्प्रति अ
गस्त्योवर्णयति यदाज्ञयेति यद्यस्मात् पश्यतामिति षष्ठीचानादरे इतिसूत्रेणअनादरेषष्ठी १ तस्येति सर्वोत्तमत्वात् तदवलेपज्ञानं सु

सिद्धचारणगंधर्वाःमुनयोन्येचसेवकाः शरणंजग्मुरीशानंकैलासेवृषभध्वजम् ४५ आकर्ण्यहालाहलवेगमाराद्गुमाप
तिःसुंदरमादिदेश निर्गत्यतूर्णंसचघोरमेतत्जग्राहजंबूफलवत्कराग्रे ४६ आनीलहालाहलशोभमानमालोक्य
न्सुंदरहस्तमीशः संदर्शयामासगिरेःसुतायैसभृंगमंभोजमिवप्रबुद्धम् ४७ हालाहलंसोपिचसुंदराख्योददौतदाद्राः
यतदीयहस्तात् हरोऽपिवत्सोपितदाज्ञयाचतदीयकंठाभरणंबभूव ४८ त्रैलोक्यस्थानिभूतानिलीलाकृष्टमहाविषं
आलोक्यसुंदरंसाक्षादमन्यंतमहेश्वरम् ४९ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेतृतीयोऽध्यायः ३॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ यदाज्ञयाम
हेशस्यनिजग्राहमहाविषं तदासीत्सुंदरोदृप्तोगणेंद्राणांचपश्यतां १ तस्यावलेपंविज्ञायसर्वात्माचंद्रशेखरः शिक्षां
समुचितांकर्त्तुंसंकल्पमकरोत्तदा २ एतस्मिन्समयेदेव्याःप्रसिद्धपरिचारिके विख्याते निंदितेत्येकाकमलिन्यपराख्य
या ३ उभेगत्वांबिकोद्यानंपुष्पाण्याहृत्यतिष्ठतः सुंदरोपितदाशंभुंमृडाणीसहितंमिथः ४ विज्ञायविचचाराद्रेरुपांतेपुष्पि
तद्रुमे नगरेमल्लिकोद्यानेनीलाद्रौविद्युताविव ५ निष्टप्तकांचनच्छायेकिंशुकप्रतिमांशुके स्थलारविंदसश्रीकचरणौ

कमितिभावः २ एतस्मिन्निति अनिंदिताकमलिनीतिद्वेपरिचारिके ३ उभेइतिस्पष्टम् ४ विज्ञायेतिनीलाद्रौविद्युताविवेतिपूर्णोपमा
५ निष्टप्तेत्यादित्रयोदशभिःतयोःपादादिकेशांतंवर्णयति निष्टप्तेति किंशुकस्य पलाशपुष्पस्यपुष्पेतुल्ये प्रतिमंसदृशं अंशुकंवस्त्रंययोस्ते

पादौ वर्णयति स्थलारविंदेति द्वंद्वं च स्त्रीणां शुभलक्षणं तथा चोक्तं स्त्रीणां पादतलं स्निग्धं मांसलं मृदुलं सममिति ६ मनोभवेति रोमहीने समे स्निग्धे यज्जंघे क्रमवर्त्तुले सा राजपत्नी भवति विशिरे सुमनोहरे जानुनी वर्णयति कूर्मेति वृत्तं पिशितसंलग्नं जानुयुग्मं प्रशस्यते इतिवदर्शनात् शुभलक्षणं वर्णितं भवति ७ जघनं वर्णयति निर्मृष्टेति भगस्य भालं जघनं विस्तीर्णं तुंगमांसलं इति लक्षणात् नितंबं वर्णयति कंदर्पेति कपित्थफलवत् वृत्तौ मृदुलौ मांसलौ घनौ स्फिचौ वलिविनिर्मुक्तौ रतिसौख्यविवर्द्धनौ इति च ८ किंचिदिति गंभीरा दक्षिणावर्त्ता नाभी स्यात् सुखसंपदे रोमराजीं वर्णयति आलक्ष्येति ऋज्वी तन्वी च रोमाली यस्याः सा शर्म नर्म भूः मध्यं वर्णयति करांतेति

मनोभवनिषङ्गाभजङ्घायुगविराजते कूर्मराजवरांगश्रीजानुपीनोरुमंथरे ७ निर्मृष्टहेमफलकसमानजघनोन्नते कंदर्परथचक्राभनितंबालंबिमेखले ८ किंचित्समुच्छ्रुसन्नीवी दृश्यनाभिमनोहरे आलक्ष्यरोमलतिके करांतमितमध्यमे ९ वलित्रयविरोचिस्सुवदपत्रोदरोज्ज्वले आपीनोपचितस्निग्धसंप्रवल्गुपयोधरे १० हारप्रालंबगुच्छांतर्गतगोस्तनचूचुके रत्नांगुलीयमालांशुमंजरीपुंजकर्बुरे ११ कुटिलारक्तनखरोचिर्भ्राणेकरपल्लवौ ॥ स्थूलविद्रुमबंधाढ्यस्फुरत्कटककंकणौ १२ ॥ ॥ ॥ ॥

मध्यक्षामा च सुभगा इति लक्षणात् ९ वलित्रयमुदरं च वर्णयति बलित्रयेति भोगाढ्या सवलित्रया उदरेणातितुच्छेन विशिरेण मृदुत्वचा योषिद्भवति भोगाढ्या नित्यमिष्टान्नसेविनीति लक्षणात् कुचौ वर्णयति आपीनेति घनौ वृत्तौ दृढौ पीनौ समौ शस्तौ पयोधराविति लक्षणात् चूचुके वर्णयति १० हारेति सदृशं चूचुकयुग्मं शस्तं स्यामं सुवर्त्तुलं इति लक्षणात् ११ करौ वर्णयति कुटिलेति अंभोजमुकुलाकारमंगुष्ठांगुलिसंमुखम् हस्तद्वयं मृगाक्षीणां बहुभोगाय जायते इति लक्षणात् १२ ॥ ॥

भुजौवर्णयति केयूरेति केयूरांगदयोःपर्यायत्वेपिसामान्यविशेषभावात्पीनवृत्तौशोभनौशुभलक्षणौ अदीर्घावकृशौभुजाविति
लक्षणात् कर्णौवर्णयति स्फुरदिति लंबौकर्णौशुभावर्त्तौसुखदौचशुभप्रदावितिलक्षणात् भुजशिरस्स्पृष्टत्वेनकर्णयोःशुभ-
लक्षणमुक्तम् १३ कपोलेति दर्पणवत् अतिस्वच्छत्वेनप्रतिबिंबयोग्यत्वंशुभलक्षणंसूचयति शस्तौकपोलौवामाक्ष्याःपीनौ
वृत्तौसमुन्नतावितिलक्षणात् अधरंवर्णयति मंदेति पाटलोवर्त्तुलःस्निग्धोरेखाभूषितमध्यभूः सीमंतिनीनामधरोधराजानिप्रियो
भवेत् मसृणोमत्तकाशिन्याश्चोत्तरोष्ठःसुशोभनइतिलक्षणात् १४ नेत्रेवर्णयति श्वसितेति ललनालोचनेशस्ते रक्तांतेकृष्णतार

केयूरांगदसंघट्टकोदधानेशोभनौभुजौ स्फुरद्भुजशिरस्स्पृष्टकुंडलश्रुतिमंडिते १३ कपोलस्थलसंक्रांतस
शैलवनविष्टपे मंदस्मितमयज्योत्स्नापरभागोज्वलाधरे १४ श्वसितामोदसंभ्रांतभृंगसंत्रस्तलोचने मौ
क्तिकाभरणोदारनासादंडविराजिते १५ अपांगलीलायमुनातरंगाक्रांतदिक्तटे भ्रूविभ्रमसमाहूतरति= ९
कांतशरासने १६ अर्द्धेन्दुललितालीककस्तूरीतिलकोज्ज्वले आनीलवेणिकोटिस्पृक्पश्चाद्भागपदांबुजे

के गोक्षीरवर्णविशदेसुस्निग्धेकृष्णपक्ष्मणीतिलक्षणात् नासांवर्णयति मौक्तिकेति समवृत्तपुटानासालघुच्छिद्राशुभावहा इ-
तिलक्षणात् १५ नेत्रान्तौवर्णयति अपाङ्गेति भ्रुवौवर्णयति भ्रूविभ्रमेति भ्रुवौसुवर्त्तुलेतन्व्याःस्निग्धेकृष्णेअसंहते प्रशस्तेमृदुरो-
माणौसुभ्रुवःकार्मुकाकृतीतिलक्षणात् १६ भालंवर्णयति अर्द्धेन्दुइति भालःशिराविरहितोनिर्लोमार्द्धेन्दुसन्निभः इतिलक्षणात्
केशान्वर्णयति आनीलेति केशाअलिकुलच्छायाःसूक्ष्माःस्निग्धाःसुकोमलाःकिंचिदाकुंचिताग्राश्चकुटिलाश्चातिशोभनाः इ-

लघुस्तवटी ९

मुखं वर्णयति लावण्येति मुक्ताफलेषु छायायास्तरलत्वमिवान्तरा प्रतिभातिय दङ्गेषु तल्लावण्यमिहोच्यते इति भूपालः चन्द्रवि
म्बसाम्यवर्णनेन वर्त्तुलत्वनेमेत्यादियोगात् शुभलक्षणमुक्तं समं समांशं सुस्निग्धं स्वामोदं वर्त्तुलं मुखमिति लक्षणात् सौन्दर्यातिश
यं वर्णयति पादेति १८ तद्दर्शनेन सुन्दरस्य चक्षुःप्रीतिमाह सुन्दर इति तत्रोत्प्रेक्षते वैरादिति १९ सार्द्धत्रयेण मनः सङ्गमाह नि

लावण्यरसनिष्यन्दचन्द्रबिंबसमानने पादांबुजपरागश्रीपराजिततिलोत्तमे १८ सुन्दरस्तेन दृष्ट्वासौ सद्यः स
भ्रांतलोचनः वैरादिव निजारातौ प्रतिबिंबं पुरद्रुहः १९ निर्बिभेद तदा बाणैः सुंदरं कुसुमायुधः अहो निर्माणचातु
र्यमहो तारुण्यजृंभणं २० अहो सौंदर्यसन्नाहो निस्तुलाकल्पचातुरी आपादकेशमंगेषु ॥ स्निग्धयोर्मुग्धयो
र्मम २१ ॐ निमग्नं मानसं भूयो नोत्थातुं शक्तिमिच्छति किमस्याः प्रतिबिंबं स्यादियमस्या भवेदियम् २२ इमे कु
तः किमु स्वप्नो माया वा मान्मथीपुरः श्रीअगस्त्य उ॰ आपीनौ कठिनावेतौ निस्तुलौ निर्मलावुभौ २३ संहतौ संप्रवल्ला
तौ अन्योन्यस्पर्द्धिलक्षणौ स्तनौ वीक्ष्यानयोर्मन्येन कस्यापि भवेद्धृतिः २४ जन्मकोटितपश्चर्याफलमालिंगनं सकृत
योन्वहं स्वादते कोपमनयोरधरामृतम् २५ प्रार्थयामि स्वयं दास्यमदसीयमहं त्विति सुंदरः स्वं दुराचारमनुरागं निगू
हितुं २६ नशशाक तदा कृष्टः समीपमनयोरगात् ते च तं मदनाकारं पश्यंत्यौ पक्ष्मलेक्षणे २७ मनोभवरसावेशात्
अवशे संबभूवतुः कथं नु पंचभिर्बाणैः सममेव मनोभवः २८ त्रीन्निर्बिभेद बलवान्समग्राद्भुतविक्रमः सव्रीडविभ्र

विर्भेदेत्यादिना २० २१ २२ गुणवर्णनमाह सार्द्धद्वयेन आपीनावित्यादिना २३ २४ २५ चिन्तामाह प्रार्थयामीति लज्जात्यागमा
ह सार्द्धद्वयेन आपीनावित्यादिना सुन्दर इत्यादि सार्द्धेन २६ सुन्दरे तयोः चक्षुःप्रीतिमाह ते चेत्यादि त्रिभिः २७ २८ सुंदरस्य भू

तयोश्चापलमाह तेचेति ३० त्रयाणांग्लानिंवर्णयति अन्योन्येति ३१ व्याधिमाह सद्यइति ३२ तेषांस्वस्वस्थानगमनमाह अथेतिसुं
दरस्यविकारदर्शनेनशिववृत्तान्तमाह म्लायमानेति स्मयमानमुखइत्यनेनसापराधेष्वपिभक्तेषु भगवतःकृपासूचितानंद्यादीनांशृ
ण्वतामित्यनेनसुन्दरस्यलज्जाकारणंदर्शितम् ३४ ३५ शिवःसुंदरमुपदिशति कामेति सार्द्धेन ३६ प्रारब्धकर्मणांभोगादेवक्षय

अतर्निमग्नैरामज्जंविद्धोमूर्छामवापह तेचापितत्क्षणादेवतत्कटाक्षासिधारया ३० भिद्यमानमिवस्वान्तंदध
तुःसंभ्रमाशये अन्योन्यदर्शनादेवंतेउभेसचसुंदरः ३१ सहजंधैर्य्यमुत्सृज्यम्लानिमंगेषुभेजिरे सद्योविसृ
तकृत्यानांदीर्घंनिश्वसतांमुहुः ३२ दूयमानवपुस्तेषामाचचक्षेस्मरव्यथां अथगौरीसमीपंतेययतुःसुंदर
श्वसः ३३ यथापूर्वंभगवतःपार्श्वंप्रापस्मरार्दितः म्लायमानतनुंवीक्ष्यसर्वज्ञःसुंदरंहरः ३४ स्मयमानमु
खःप्राहनंद्यादीनांचशृण्वतां श्रीमहेश्वरउवाच कामक्रोधविहीनानांमुनीनामूर्द्ध्वरेतसां ३५ अप्राप्यंमत्पदं
प्राप्यकिमिदानींत्वयाकृतं करस्थंयत्रकैवल्यंकैलासेतत्रसुंदर ३६ मनसाचिंतितःकामोभोज्यःसहिनसंश
यः तस्माज्जन्मभुविप्राप्यतत्रताभ्यांसमन्वितः ३७ भुंक्ष्वसांसारिकान्भोगान्अनात्मज्ञोयथानरः श्रीअगस्त्य
उ॰ यथासुंदरमीशानःशशापैवंभवेद्भुवि ३८ तथैवगिरिजातेचतदाहपरिचारिके अथवज्रमिवोत्सृष्टंशापमा
कर्ण्येशांभवम् ३९ सुंदरःप्रणिपत्येशंरुदन्नेवमभाषत देवदेवदयासिंधोभक्तानामभयंकर ४० ॥ १ ॥

इति तत्संकल्पितार्थभोगायसुन्दरस्यमानुषंजन्मादिशति मनसेति सार्द्धेन ३७ शिवाभिप्रायंबुध्वापार्वत्याअपिनिजपरि
चारिकेप्रतिशापरूपामाज्ञामाह यथेति सार्द्धेन ३८ शापश्रवणानन्तरं सुंदरस्यदैन्यपूर्वकंक्षमापनमाह अथेत्यादिद्वाभ्यां ३९ ४०

शिवशापस्यअन्यथाकर्त्तुमशक्यत्वात् तमंगीकृत्यमानुषेपिजन्मनिशिवस्मरणंप्रार्थयते भूतलेइत्यादित्रिभिः ४१ ४२ ४३ ४४ इ
तिश्रीमानवत्सुपनामकन्हसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायां अनिंदिताकमलिनीसुंदरशापदानं
नामचतुर्थोऽध्यायः ४॥ ॥ॐ॥सुंदरप्रार्थनयाप्रसन्नोभगवान्परमशिवःसुंदरायतदभिलषितंजन्मनिजनामाविस्मरणपूर्वकंव

अपराधमिमंसोढ्वाप्रसीदपरमेश्वर भूतलेयदिजन्मस्यात्कलिनादूषितेमम ४१ त्वद्विस्मरणमेवस्यात्पशोरिवनने
स्मृतिः वाङ्मनःकायजातानामेनसांमहतामपि ४२ त्वन्नामस्मरणंसद्यःप्रायश्चित्तमितिश्रुतिः करोमिनैवंपुनरिन्दुमौ
लेदीनेत्वदीयेकरुणांकुरुष्व सएवमुक्त्वाशतशःप्रणम्यरुदन्पदांभोरुहमाललंबे ४४ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेचतुर्थोऽ
ध्यायः ४॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ अथप्रसन्नोभगवान्प्रणतार्त्तिहरोहरः उत्थाप्यसुंदरंप्राहकरुणाशिशिरांगिरम् १ शृणुसुंदर
मद्वाक्यंमारोदीर्मोचतेभयम् नगिरामन्यथाभावोममनित्यगिरामिव २ अविवेककृतंकर्मपरिणामेमहद्भवेत् यथा
न्नंविषसंसृष्टमज्ञानादुदरंगतम् ३ ब्रह्मादयोपिमुह्यंतिकामकल्मषदूषिताः संकल्पाद्बध्यतेजन्तुरसंकल्पाद्विमुच्य
ते ४ तस्मात्त्यजंतिसंकल्पंमदेकशरणाजनाः ॥ संकल्पदासाःसर्वेपिसंक्लेशंनकश्चन ५ हित्वामांचमदीयांश्च
मदनुग्रहभागिनः॥ महतीविश्वमायामेकामिनीकांचनात्मिका ६ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

कुमुपक्रमते अथेति १ भीतंसमाश्वासयति शृण्विति नित्यगिरांवेदानामिव २ अज्ञानकृतकर्मणांपरिणामेदुःखहेतुत्वमाह अवि
वेकेति अन्नंयथाअन्नमिव ३ संकल्पस्यैवबंधहेतुत्वंवर्णयति ब्रह्मादयोपीति ॥ संकल्पत्यागएवमुक्तिकारणमित्याह तस्मा
दिति ५ शिवस्यापिसर्वांतर्गतत्वंमत्वातस्यापिबंधप्राप्तौ शिवंशिवभक्तांश्चवर्जयित्वादितरेषामेवसंकल्पोबंधहेतुः इत्याह

हि त्वेति अर्द्धेनमायया दुस्तरत्वं भगवद्भक्तानांचमायातरणसामर्थ्यमाह महतीति तमेवविदित्वातिमृत्युमेतीतिश्रुतेः मामेव
येप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतितेइतिस्मृतेश्च ६ कामहेतुमाह स्त्रीणामिति संगात्संजायतेकामइतिस्मृतेः ७ मुक्तिकारणमाह
सतामिति संगःसत्सुविधीयतामितिभगवत्पादैः सत्संगस्यमुक्तिनिदानोपदिष्टत्वादितिभावः संगस्यकामहेतुत्वेसुंदर

मामेवयेप्रपद्यंतेमुक्तास्तेमाययातया स्त्रीणांस्त्रीसंगिनांचैवसंगत्याकामवान्भवेत् ७ सतांसंगाद्दसंकल्पोम-
यिभक्त्याचमुच्यते प्रत्यक्षंदृष्टमेवैतत्तवसुंदरसांप्रतम् ८ यतोमत्सन्निधिंत्यक्त्वास्त्रीसमक्षंगतोभवान् अन
र्थोयमभूत्तस्माद्धःपातोयतोभवत् ९ एवमेवपुराविष्णुःसंकल्पेनमुहुर्मुहुः अवतीर्यभुवंपश्चात्संकल्पंजित
वानथ १० स्मृतिभ्रंशोनभवितातवजातस्यभूतले भक्तिश्चमयिपूर्णास्तुस्तुहिपुण्यस्थलेषुच ११ नत्रोहूहेप्रव
र्त्तेतेसोहमागत्यसुंदर स्वयंदासंविधायत्वांगमिष्यामिनसंशयः १२ यथात्वच्चिंतितंतत्रतथाकर्त्तास्मिसुंदर रमा
पुरस्यनिकटेजन्ममद्भक्तितोस्तु ते १३ भूषयिष्यतिवाणीत्वांप्राप्स्यसेपरमंयशः गच्छेत्यादिश्यभगवानंतःपुरमगाह
त १४ सुंदरोपिविषादार्त्तोनमस्कृत्वामहेश्वरं कैलासात्पतद्भूमौस्वर्लोकान्निरयेयथा १५ श्री अगस्त्यउवाच
जन्मादिचरितंतस्यसुंदरस्यमहात्मनः वक्ष्यामिवोमुनिश्रेष्ठाःश्रवणानंदकारकम् १६ ॥

मेवसाक्षाद्दृष्टान्तयति प्रत्यक्षमिति ८ तत्र हेतुमाहयतइति उपसंहरतिअनर्थइति ९ स्वोक्तार्थेविष्णुं दृष्टान्तयति एवमिति १० सुं
दरप्रार्थनामनुमनुतेस्मृतीति ११ विशेषानुग्रहमाह तत्रेत्यादित्रिभिः १२ १३ १४ तदुत्तरकालिकंसुंदरवृत्तमाह सुंदरइति १५ शापा
नुरूपंसुंदरस्यजन्मादिश्रावयितुं मुनीनगस्त्योऽभिमुखीकरोति जन्मादीति १६ ॥ ॥

कथांप्रस्तौति अस्तीति हरेसकाशादीशंस्यागेश्वराख्यं १७ सोमइति उमाचस्कन्दश्चताभ्यांसहितः १८ नेतिब्राह्मणावसथेब्राह्मणगृहे १९ तमेवविशिनष्टि वेदेति २० भार्येति २१ भार्येति भार्यापतीदंपतीकमलालयनायकं शिवंविष्णुर्योनिंकल्पयदितिश्रुतेः नारायणयोरेक रूपताशिवस्यअर्द्धनारीश्वरात्मकत्वहरिहरात्मकत्वाभ्यांप्रतीयतेतदुक्तंनीलकंठदीक्षितैः यदेतद्धामाङ्गं घनजघनकेशस्तनभरं

अस्तिदक्षिणदिग्भागेश्रीपुराख्यमहाद्भुतं मुचुकुंदोहरेर्लब्ध्वंयत्रेशंप्रत्यतिष्ठत १७ सोमास्कंदःस्वभक्तानांयत्रत्यागेश्वराख्यया ख्यातोददातिसर्वार्थान्जन्मयत्रसुदुर्लभम् १८ नातिदूरेस्थलस्यास्यब्राह्मणावसथेकश्चित् द्विजःशिवव्रतोनामकश्चिदस्तिशिवप्रियः १९ वेदागमपुराणानांपारदृग्वेदकृतक्रतुः पितेवशिवभक्तानांभक्तस्त्यागेश्वरप्रियः २० भार्यासीत्सुमतिर्नामतस्यश्रद्धानुसारिणी तयोरनुपमंतत्रगार्हस्थ्यंसद्भिरादृतम् २१ भार्यापत्यनपत्यौतौकमलालयनायकं प्रदक्षिणार्चानतिभिस्तोषयामासतुश्चिरम् २२ अनुजग्राहभगवान्दत्वापत्यंतयोर्हरिः अथगर्भवतीतस्यभार्याभाग्यवतीसती २३ राजकृतसंस्कारामणिरुक्तेजितोयथा दशमेमासिसालग्ने शुभग्रहनिरीक्षिते २४ असूतसुमतिःपुत्रंबालेन्दुमपरेवदिक् जातकर्माकरोत्तस्यमुदितःसशिवव्रतः २५॥ ब्राह्मणेभ्योददौवित्तं प्रभूतंब्राह्मणोत्तमः॥ द्वादशेदिवसेप्राप्ते संमंत्र्यसहभार्यया २६ कमलालयनाथाख्यांचक्रेगौरीपतेर्मुदे ॥ दृष्ट्वारूपंजनास्तस्य सर्वेसुन्दरमूचिरे २७ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥ ❀ ॥

कदाचित्तच्छंभोर्भवतिकमलाकौस्तुभधरमिति २२ अन्विति अथअनुग्रहानंतरं २३ राजेति कृतसंस्काराकृतोविरचितःसंस्कारोपुंसवनाख्यःयस्याःदशमेमासीतिदशमेमासिसूतइतिश्रुतेः २४ असूतेतिअपराःपश्चिमादिक्बालेन्दुमिवेत्यनेनशिशोर्वर्धिष्णुत्वंद्योत्यते २५

तत इति ततःनामकरणानंतरंकमलिन्यनिंदितयोःजन्मवर्णयति अथेति २८ २९ दधाविति सकृदेवेत्यनेनशिवानुग्रहलब्धनिर्मलप्रज्ञ त्वंदर्शितं ३० ३१ ३२ शिवव्रतइतिगायत्रीव्रतंउपनयनं ३३ ३४ सुंदरेति पित्रावारितइति राज्याधिकारस्यक्षत्रियाधीनत्वादिति

ततोऽयंववृधेबालःपूर्वपक्ष इवोडुराट् अथवेदनिधेःपुत्रीकमलिन्यप्यनिंदिता २८ जाताविप्रगुरोःपत्न्यां सानिसंवृद्धिमाययौ चूडाकर्मण्यथकृतेपूर्ववासनयास्वयम् २९ दधौमहेश्वरेभक्तिंसुंदरःसुरदुर्लभां सकृदेवोपदेशेनलिपिभेदानबुध्यत ३० वीथीषुश्रवणादेवकलाःसर्वाविवेदसः सुंदरस्त्वेकदावीथ्यांबालकैस्तुल्यवार्षिकैः ३१ धूलिकेलिपरोराज्ञादृष्टोनीतश्चवैगृहं अनपत्यस्यराज्ञोभूदमुष्मिन्प्रीतिरुत्तमा ३२ शिवव्रतःप्रियोराज्ञोगायत्रीव्रतमादिशत् वेदानध्यापयामाससांगानपिसहागमैः ३३ अधिगम्यचशास्त्राणिगुरुभ्योदक्षिणामदात् युवराजाभवत्वेष इतिराजप्रचोदितः ३४ सुंदरोवारितःपित्रानद्विजानांविधिस्त्विति युवराजसमंलेभेपदंविद्वद्भिरावृतम् ३५ अथवेदनिधिःकन्यांसुंदरायमहात्मने प्रदातुंभार्ययासार्द्धंविमृश्यसकुतूहली ३६ शिवव्रतानुमसाचकल्याणोद्योगमातनोत् वैशाखोत्तरफाल्गुन्यामभूदुद्वाहनिश्चयः ३७ वधूवरापबंधूनांसमाजःसुमहानभूत् आययौजयभद्रोपिचतुरंगबलान्वितः ३८ उत्सर्जनंव्रतानांचविधिपूर्वकमातनोत् स्नानकर्मविधिंचक्रेसुंदरोलोकसुंदरः ३९ भेरीमृदंगसुमुखशंखगोमुखकाहलान् वादयामासुरत्युच्चैः वीणावेणूञ्जनाःपरे ४० राजवाहनमारुह्यसुंदरोब्राह्मणोत्तमैः कृताशीर्भार्ययासार्द्धंसवैर्वेदनिधेर्गृहम् ४१॥ ७ ॥

भावः ३५ अथेति अथयौवराज्यसमपदप्राप्त्यनंतरं ३६ शिवव्रतइति शिवव्रतस्यसुंदरपितुःअनुमत्याकल्याणोद्योगंविवाहयत्नं ३७

सुं.र.४०४१

४२ ४३ पंचभिःसभांवर्णयति ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांभक्तविलासप्रकाशिकायां

प्रत्युज्जगामपुत्रीभ्यांसहवेदनिधिर्वरं कृतोपचारस्तेनायंयथावत्समलंकृतः ४२ उद्वाहवेदिकामापकन्यालंकृतपार्श्वभूः निषसादासनेपश्चान्नवहेमपरिष्कृते ४३ ब्राह्मणैर्दीक्षितैर्वृद्धैःशिवभक्तैश्चभूषिता छत्रकेतुवितानाढ्यास्वर्णस्तंभपरिष्कृता ४४ सवयोभिर्वयस्याभिसर्वाभरणभूषितैः पतिव्रतासहस्रेणकिरतालाजजालकान् ४५ समग्राकन्यकाभिश्चगायंतीभिर्विभूषिता ज्योत्स्नाप्रदीपमालाभिरभिद्योतितदिङ्मुखा ४६ नानाविधमहावाद्यनादपूर्णनभस्थला शक्रेणेवमहीभाजाजयभद्रेणशोभिता ४७ दिव्यागरवधूपेनसमंतादधिवासिता सासभारुरुचेतत्रसुधर्मैवभुवंगता ४८ सुंदरश्चसभामध्येवरवेषविभूषितः बध्वाचसहितोरेजेरमयाचयथाहरिः ४९ विद्यावयोरूपधनान्वयाद्यैःनसुंदरस्यास्तिसमःपृथिव्यां आभ्यांवधूभ्यांसहितस्यदीर्घमस्त्वायुरस्येत्यवदन्द्विजेन्द्राः ५० इतिश्रीस्कंदोपपुराणेपंचमोऽध्यायः ५॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच सौवर्णपालिकाकुंभलाजपुष्पसमित्कुशैः दूर्वांकुरध्वजावैश्चहृषदाशोभितासभा १ अथांकुरार्पणंकृत्वाकृतकौतुकबन्धनः पुरोहितैर्गणाधीशंपूजयित्वामहाजनैः २ दत्तानुमतिरारेभेसुंदरोद्वाहमंगलं प्रस्तुतोद्वाहसंकल्पेसुंदरेथसभांतरे ३ अदृश्यतमहावृद्धस्तत्रकश्चिज्जराधिकः वेणुदंडमवष्टभ्यस्खलदंघ्रिःपदेपदे ४ विभ्रत्भ्रूपक्ष्मरोमाणिपलितेनसितानिच कुंडलालंकृतःप्रांशुश्च

सुंदरवृत्तांतवर्णनोनामपंचमोऽध्यायः ५॥ ॥छ॥ पुनःसभांवर्णयति सौवर्णेति १ अथेति सभाप्रवेशानंतरंकृतंकौतुकबन्धनं कंकणबंधनंयेन २३ पूर्वंदत्तवरस्यशिवस्यसभाप्रवेशंसार्द्धत्रयेण वर्णयति अदृश्यते त्यादिना ४ ५

६ समालोक्येति तमितिशेषः ७ ८ ददाविति सहस्ततालंकरतालिकासहितं ९ १० सर्वथेति शिवोवाशिवभक्तोवासर्वप्रकारेणपूज्यए
वेतिभावः ११ १२ द्विजरूपधारीशिवःशिवव्रतंप्रत्याह कमलानगरेइति त्वामहंजानामिसर्वज्ञत्वादितिभावः त्वमस्मान्कदाचन नवे

भसितैरनुलिप्तांगोरुद्राक्षस्रग्विभूषितः विगलद्दुकूलवसनोनिःशेषंगलितद्विजः ६ शिराभिर्दंतुरग्रीवःश्रीकंठपद
लांछनःसमालोक्यसभामध्येसमवेतामहीसुराः ७ केचिदुत्थायदत्वार्घ्यंप्रणेमुस्तस्यपादयोः हस्तालंबनमन्येऽ
नुभक्त्याप्रददुरादरात् ८ ददौवेदनिधिश्चापिपुरस्तादासनंमहत् सहस्ततालमहसन्संघीभूयचबालकाः
९ सुंदरस्तुतमालोक्यभस्मरुद्राक्षधारिणं शैलादिसदृशःकश्चिद्भक्तोवाशिवएववा १० सर्वथापूज्यएवायमि
त्यमन्यतमानसे अथोपविष्टंतंवृद्धमिदमाहशिवव्रतः ११ महाब्राह्मणकोसित्वंकुतःकिंनामतावकं त्वद्दर्शना
त्कृतार्थास्मोवयमातिथ्यमत्रते १२ श्रीद्विजउवाच कमलानगरेनित्यंवासोमेहेशिवव्रत जानामित्वामहंनत्वम
स्मान्वेत्सिकदाचन १३ आस्तांतावत्प्रसंगोयंसमाजःकोत्रकर्मकिं संघीभूतास्त्रियोबालावाद्यानामत्रकोध्वनिः १४
श्रीशिवव्रतउवाच कमलालयनाथाख्यःसुंदरोयंजनैःकृतः परगःसर्वविद्यानांप्राप्तोमत्तपसासुतः १५ प्रस्तुतोत्र
विवाहोस्यआशीर्वादासमृध्यतां शिवव्रतंनिवार्यैवंवदंतंवृद्धसत्तमः १६ शिथिलाक्षरयावाचानिजगादसभास
दः श्रूयतामुच्यतेकिंचित्समवेतामहाजनाः १७ व्रतावधार्य्यसर्वैपिसत्समेवास्तुमामृषा दासमेनंक्रयकृतंसुं
दरंमेशिवव्रतः १८ प्रलोभयित्वामूढात्मापुत्रीकृत्यबलादिह वृद्धंमामगणयित्वामांविवाहमपिकारयत् १९ ॥

सिकिंचितज्ज्ञत्वात् शिवतत्वस्यदुर्ज्ञेयत्वादितिभावः १३ अजानन्निवप्रच्छति आस्तामिति १४ शिवव्रतस्योत्तरमाह कमलालयेति १५

२० २१ २२ २३ शिववचनंश्रुत्वासभासदांविस्मयोऽभूदित्याह एवमिति २४ जानेति व्यवहारेषुउचिताचारपरिज्ञानेषु विशेषेणचक्ष तेइतिविचक्षणाःजयभद्रेणराज्ञा २५ वृद्धइतिसमर्थइवइवशब्दःप्रतीकवाची वस्तुतोनसमर्थइतिभावःशास्त्रार्थेषुधर्मशास्त्रार्थेषु २६ अध्वे

स्वपुत्रत्वंस्थिरीकर्तुंयततेसत्यमुच्यते श्रियामेनकुबेरोपिसदृशोन्यस्तुकिंपुनः २० सोहमस्यापिदास स्यविधेयंसकलंजगत् एतत्कारयितालोकेयदिच्छामेभविष्यति २१ कोटिशःसंतिमेदासाःद्विजामंतेषु भुज्यते श्रियंयथोचितांदत्तामयमप्यस्तुतादृशः २२ दाससुंदररेकिंत्वंमांहित्वास्वगृहंगतः उत्तिष्ठ याहिगच्छावोयदिष्टंतद्ददामिते २३ श्रीअगस्त्यउवाच एवंवदतिवृद्धेस्मिन्संभ्रांतासासभाभव त् वधूवरात्तबन्धूनामासीन्मनसिविस्मयः २४ जनकोलाहलंस्यांतेव्यवहारविचक्षणाः विद्वांसोद्विजु विख्याताजयभद्रेणचोदिताः २५ श्रीब्राह्मणाऊचुः वृद्धोसिव्यवहारेषुसमर्थइवजल्पसि शास्त्रार्थेषुनहिक्वा पिद्विजोविक्रेतुमर्हति २६ अध्वश्रमेणवाभ्रांत्यावृद्धभावेनवोदितं वचस्तवेदंक्षांतंचत्स्मीमेहिप्रभुःपरः २७ जयभद्रोमहाराजःसुंदरेक्षांतिरुत्तमा गुरुर्यःसर्वविद्यासुरुष्टस्त्वांनैवकुप्यति २८ श्रीवृद्धउ॰ नकामोनास्तिकोपोवाद्दासानाममविद्यते इदमेवहिविख्यातमस्मद्दास्येकलक्षणम् २९ श्रीशिवव्रतउ॰ किंभ्रांतस्यचतद्वाक्यमि दंक्षांतंमयाद्विजाः विवास्येनबहिर्लग्नेकर्मारब्धंप्रवर्त्यताम् ३० श्रीवृद्धउ॰ अराजकोयंकिंदेशःसंतःसतिनवापुरे

तिप्रभुःपरः उत्कृष्टःपुनरप्येवंकथनेत्वांदंडयिष्यतीतिभावः २७ जयभद्रेतिक्षान्तिरुत्तमास्त्मैवकर्तुमुचितेत्यर्थः यतःराजासर्वविद्या सुगुरुः अतःनकुप्यतीतिसंबन्धः २८ नेति इदमेवकामक्रोधाद्यभावएव २९ द्विजान्प्रतिशिवव्रतस्यवचनमाह किमिति इदंप्रसंग

एवंसभ्यानुक्त्वावृद्धब्राह्मणरूपीशिवः सुंदरंप्रत्याह वदेति उदीरितंपूर्वमुक्तं ३२ असंगतमिति सत्यवत् सत्येनतुल्यंवयं शंभोर्दा
साः नवृद्धब्राह्मणस्य तवेतिभावः ३३ हरेति तस्यहरदासस्यदासायते दासइवआचरति दासंनिजदासंसःशिवस्यद्रोहीत्यर्थः ३४ स
ह्येयमिति त्वदागः तवापराधं आगोपराधोमन्तुश्चेत्यमरः भस्मेतिशिवचिन्हधारणात् त्वांनमामीत्यर्थः ३५ एवंपरुषवादिनः सुंदरंशिवो

वदत्सुंदरसत्यंत्वंचरथमेमुदीरितं किंनदासोसिमेब्रूहिसर्वेषामिहसन्निधौ ३२ श्रीसुंदरउवाच असंगतंभ
वानाहसत्यवद्ब्राह्मणोत्तम शंभोर्दासावयंतुस्मः कमलालयवासिनः ३३ श्रीसुंदरउवाच हरदासोनान्यः
दासःतस्यदासायतेजगत् हरस्यदासंयोब्रूतेदासंद्रोहीशिवस्यसः ३४ सह्येयंचत्वदागोहंशंकरोनसहिष्यते
भस्मरुद्राक्षभासंत्वांनमाम्यद्यानुगृह्यताम् ३५ श्रीवृद्धउवाच किमेवंसुंदरब्रूषेकिंतेन्यूनंमदन्तिके पुत्राभ्या
मविशेषंत्वामहंपश्यामिसुंदर ३६ श्रीसुंदरउवाच नाहंत्वामभिजानामिनास्मिन्जन्मनिसंगतिः महान्तोपिय
दिब्रूयुरन्तंकोनिवारकः ३७ श्रीवृद्धउवाच जनाःश्रृणुतमेहस्तेपत्रमस्तिससाक्षिकं स्वहस्तलिखितंत्वस्यक्रि
यतेनिन्हवःकथम् ३८ ब्राह्मणाऊचुः पत्रंदर्शयभोवृद्धयत्रानेनकृतालिपिः युवयोर्व्यवहारेचयःसाक्षीसो
पिवार्यतां ३९ श्रीवृद्धउ० सतीनामुत्तमादेवीकमलालयनायिका क्रयक्रीतोयदामेत्वंतदासाक्ष्येव्यवस्थिता ४०

वदति किमेवमिति मदन्तिकेममसमीपेपुत्राभ्यांस्कंदगणेशाभ्यांअविशेषंतुल्यमित्यर्थः ३६ नाहमिति महान्तोपिभवादृशाइत्यर्थः ३७
सभासदःसंबोध्यशिवोवदतिजनाइति निन्हवः अपलापः अपलापस्तुनिन्हवइत्यमरः ३८ पत्रमिति यत्रयस्मिन्पत्रे अनेनसुंदरेण
लिपिः अक्षरविन्यासः लिखिताक्षरविन्यासेलिपिर्लिबि रुभे स्त्रियामित्यमरः ३९ सतीनामिति कमलालयस्यस्थानविशेषस्यसाक्षे

शास्त्रानुसारेणस्त्रीसाक्ष्यस्यअप्रामाण्यमाशंक्यप्रकारांतरेणसमर्थयते स्त्रीसाक्ष्यमिति पुत्रौस्कन्दगणेशौ ४१ इतीतिस्पष्टं ४२ वृद्धमितिगव्यू
तिद्वयसंमितंकोशचतुष्टयपरिमितंगव्यूतिःस्त्रीकोशयुगमित्यमरः ४३ ४४ ४५ तस्थाविति साश्चर्यंअपूर्वस्थानदर्शनेनसविस्मयंयथातथा अथानतरं
४६ आरूढइति सुरर्षिभिः नारदादिभिः नारदाद्याःसुरर्षयइत्यमरः ४७ स्थितमिति सार्द्धश्लोकएकान्वयीगिरेः कन्यकायैगौर्यै ४८

स्त्रीसाक्ष्यंनप्रमाणंचेत्पुत्रौ तस्याश्चसाक्षिणौ आगच्छ तत्र तांपृच्छपश्यतत्रैवपत्रिकाम् ४१ श्रीअगस्त्यउ॰ इत्या
हूतोभगवतावृद्धवेषेणशंभुना आंतश्चिरमसीत्युक्त्वासहसोत्थायसुंदरः ४२ वृद्धमग्रेविनिर्गच्छगच्छंतंपृष्ठतोन्व
गात् सुंदरानुगतोवृद्धोगव्यूतिद्वयसंमितम् ४३ पन्थानंसमतिक्रम्यकमलानगरांतरे आलयंप्रविवेशान्तर्मणिः
गोपुरमंडितम् ४४ कोत्रसाक्षीवदाद्यत्वंवृद्धदर्शयपत्रिकां इत्यनादृत्यनिःशंकमालयद्वारिसुंदरः ४५ तस्थौमु
हूर्त्तंसाश्चर्यंवृद्धनिर्गमनाशया अथाविरासीदुमयासहसर्वगणैर्वृतः ४६ आरूढोवृषभंदिव्यंस्कन्दविघ्नेश्वरा
न्वितः दूरदेशमनुप्राप्यस्तूयमानःसुरर्षिभिः ४७ स्थितंसुंदरमालोक्यस्मयमानमुखाम्बुजः सुंदरोममदासोयमिति
सन्दर्शयन्गिरेः ४८ कन्यकायैकटाक्षेणपुनःप्रोवाचसुंदरम् ४९ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेषष्ठोऽध्यायः ६॥ ७॥ ॥
श्रीशिवउवाच ॥रेरेसुन्दरयत्प्रोक्तंपशूनांसन्निधौत्वया॥ नाहंदासस्तवेत्येतत्साध्यतांकिंविलम्बसे १
जननीजगतामेषागौरीत्वद्दास्यसाक्षिणी॥ इमावपितथाभूतौ गजवक्त्रषडाननौ २॥ २ ॥ २ ॥

४९ इतिश्रीमानवल्ल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषष्ठोऽध्यायः ६॥ ॥७॥ ॥
सुंदरंसंबोध्याहरेरेइति नीचसंबोधनेतुरेइत्यमरः द्रोहाचरणात्नीचत्वंपशूनांजडानां १ जननीति तथाभूतौसाक्षिणौ २॥ ७ ॥

वृषभेति उमाचस्कन्दश्चगणेशश्चतैःसहितं ३ ४ गणेति विलक्षहृदयःविस्मयान्वितचित्तः विलक्षोविस्मयान्वितइत्यमरः ५ पुनरि
त्यर्द्धएकान्वयिस्तुतिप्रकारमाह आहूयेति मिथ्यात्मसु असत्यचित्तेषु अभिरतं आसक्तं अतएवमृषागिरं असत्यवचसं इमंजनंम
मित्यर्थः अज्ञातइतियतोवाचोनिवर्त्तन्तइतिश्रुतेः ६ यस्येति तदैक्षतबहुस्यांप्रजायेयेतिश्रुतेः ७ महदिति सार्द्धमेकान्वयि मह
श्रीसुन्दरउ॰ वृषभारूढमालोक्यसोमास्कन्दगणेश्वरं दधानंदक्षिणकरेमहतींदास्यपत्रिकाम् ३ विष्णुब्रह्मेन्द्रचन्द्रार्कयमा
ग्निवरुणाशुगैः सिद्धचारणगन्धर्वैस्तूयमानपदाम्बुजम् ४ गणाग्रणीसमाघातभेरिकाहलिकास्तुतम् विलक्ष्यहृदयोभूत्
निमील्यनयनेक्षणम् ५ पुनरुन्मील्यतुष्टावशंकरंसुंदरोनमन् श्रीसुन्दरउ॰ आहूयत्वयमादरेणभगवन्नृत्सर्वलोका
नतो मिथ्यात्माभिरतंमृषागिरमिमंवेधोहरीन्द्रादिभिः अज्ञातोमनसाचनिस्ववचसोदासंविते नेजनंतस्मैभक्तजनप्रियाय
महतेदेवायतस्मैनमः ६ यस्यावलोकनादस्यमायाभूत्सृष्टिसाधनं नमस्तस्मैमहेशायदेवदेवायतेनमः ७ महदैषम्यसुसन्नं
माययायस्यशक्तितः अहंकारस्तथाजज्ञेमहतोयस्यभावतः ८ नमस्तस्मैमहेशायदेवदेवायतेनमः अनामरूपसंसृष्टःकदाचिद
पियःशिवः ९ नमस्तस्मैमहेशायदेवदेवायतेनमः भूतेन्द्रियमनःसृष्टिस्तोयस्येरितादभूत् १० येनपंचीकृतान्यासन्असंबन्ध
वतामपि अनुप्रविश्ययस्तानिविराडूपंविभर्त्तिच नमस्तस्मैमहेशायदेवदेवायतेनमः ११ ॥ ॥

दैषम्यंसत्वादिगुणतारतम्यप्रयुक्तंवैचित्र्यं महत्तत्वमित्यर्थः महतः अहंकारोजज्ञे ८ अनामेति नामरूपाभ्यांअसंसृष्टमि
त्यर्थः तयोर्मायारूपत्वादितिभावः ९ भूतेति यस्येरितात् येनशिवेन प्रेरितात् ततः अहंकारात् १० येनेति असंबंधवताम
पिपरस्परं असंसृष्टानामपितेषांभूतादीनांमध्ये पृथिव्यादीनीति अध्याहारः पंचीकृतानिस्वकीयार्द्धांशमेलनेन तानिअनुप्र

विश्य ततसृष्ट्वा तदेवानुप्राविशदितिश्रुतेः विराड्रूपं
सर्वभूतसमष्टिरूपं सार्द्धमेकान्वयि ११

सिसृक्षयेति स्रष्टुमिच्छया गिरा वेदगिरा सृज्यं जगत् वेदशब्देभ्य एवादौ इति स्मृतेः १२ एवं ब्रह्मस्वरूपतां प्रतिपाद्य विष्णुरूपतया स्तौति अलंकृत इति तस्य जगतः १३ रुद्ररूपतया स्तौति अनन्येति प्राज्ञतैजसविश्वादीनां जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थाभिमानिनां साक्षी द्रष्टा संहारस्य प्रस्तुतत्वात् उत्क्रमेण निर्देशः सार्द्धमेकान्वयि १४ सगुणं स्तुत्वा निर्गुणं स्तौति अहमिति आकाशरूपेण निर्गुणब्रह्मरूपेण आकाशशरीरं ब्रह्मेति श्रुतेः आकाशस्तल्लिङ्गादिति ब्रह्मसूत्राच्च अहमात्मा आत्मचैतन्येन सर्वं जगत् १५ ओतेति इदं

विसृक्षया गिरा युक्तः सृज्यं सृजति योऽखिलं नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १२ अलंकृतः श्रिया तस्य रक्षां यस्तनुते हरिः नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १३ अनन्यसाध्यं संहारं यस्तस्य कुरुते हरः प्राज्ञतैजसविश्वादिसाक्षी भोज्यः स्वयं स्थितः नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १४ अहमाकाशरूपेण यः सर्वं व्याप्य तिष्ठति नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १५ ओतप्रोतमिदं यत्र सूत्रे मणिगणा यथा नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १६ अन्तश्चिदात्मना तिष्ठन् इन्द्रियैर्यो विभाव्यते नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १७ यत्सत्ता जगतः सत्ता सर्वं स्फुरति येन च ॥ नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १८ यत्र नानाप्रपंचोऽपां विवर्त्तो इव सागरे ॥ आदावन्ते च मध्ये च एकरूपः स्वयंप्रभुः ॥ नमस्तस्मै महेशाय देवदेवाय ते नमः १९ ॥ ७ ॥ ७ ॥

जगत् यत्र चैतन्ये ओतप्रोतं ओतं च तत् प्रोतं चेति समासः पृथिव्यादीनां परस्परमेलनेन इयमुक्तिः सूत्रे मणिगणा यथेत्युपमा १६ अंतर्यामिरूपतया स्तौति अंतरिति चिदात्मना ज्ञानस्वरूपेण इन्द्रियैः चक्षुरादिभिः यः विभाव्यते रथगत्या सारथिरिवानुमीयते १७ यत्सत्तेति तस्य भासा सर्वमिदं विभातीति श्रुतेः १८ यत्रेति अपां विवर्त्ता इव तरङ्गादिरूपान्तराणीव नामरूपात्मको नानाप्रपंचः वस्तुतः

आदित्येतियएषोन्तरादित्येहिरण्मयःपुरुषःयएषोंतरक्षिणिपुरुषोदृश्यतेइत्यादिश्रुतेः २० वैश्वानररूपतयास्तीति अंगुष्ठेति
अंगुष्ठमात्रःपुरुषोऽङ्गुष्ठंचसमाश्रितः ईशःसर्वस्यजगतःप्रभुःप्रीणातिविश्वभुग् इतिश्रुतेः २१ दक्षिणामूर्त्तिरूपंवर्णयतियदिति
यत्स्वरूपंअविज्ञाय अज्ञात्वा अयंबन्धःसंसारः सःयस्यवस्तुनोविज्ञानात् विशिष्टज्ञानात्विमुच्यते २२ य इति अमृतंमथनकाले घोरंगर
लंअपिबत् पपौ तथामार्कण्डेयस्यमुनिबालकस्यमुदेहर्षायकालंयमंपदाहतंपादताडितंव्यथात् चकार २३ भस्मेति यःशिव

आदित्यमण्डलेभातिपुरुषोयोहिरण्मयः अन्तश्चक्षुषिभूतानांयःसर्वेषांपरःपुमान् २० अंगुष्ठमात्रंपुरुषंयमंतःक
वयोविदुः यन्नामस्मरणंजन्तोःकालकर्म्मौघनाशनम् २१ यद्विज्ञायबन्धोयंयद्विज्ञानाद्विमुच्यते गुरुमूर्त्तिर्महर्षी
णांवटमूलेविभातियः २२ योपिबद्गरलंघोरंजगतामतिभीकरं मार्कण्डेयमुदेकालंयोव्यथात्स्वपदाहतम् २३ भ
स्मसात्करोन्मन्दस्मितेनत्रिपुराणियः मृगरूपस्ययोदक्षक्रतोश्चिच्छेदमस्तकम् २४ अवतारेषुयोविष्णुमनुज
ग्राहपूजितः मणिमंत्रौषधीनांचशक्तिर्यस्यानुभावतः २५ आब्रह्मस्तंबपर्यन्तंयस्याज्ञानविलंघ्यते नमस्तस्मैनमस्त
स्मैगिरिजावासमूर्त्तये २६ चन्द्रशेखरदासोस्मिसहवंशद्वयेनच माजायतांकुलेजन्तुःशंभोर्दासोनयोभवेत् २७ अपराधं
क्षमस्वैवंममवाक्कायसंभवं प्रसीदकरुणासिन्धोप्रणतार्त्तिहराव्यय २८ प्रसीदपार्वतीनाथदयादृष्ट्याविलोकय श्रीअग
स्त्यउ० इत्युदीर्यपदांभोजेप्रणतंबाष्पवर्षिणम् २९ समुत्थाप्यमहादेवःसुन्दरंप्रत्युवाचह श्रीशिवउ० भोभोसुंदरमारोदीःप्रसाद

त्रिपुराणिस्मितेनमंदहासेनभस्मसात्भस्माधीनंअधीनार्थेसातिप्रत्ययःमृगरूपस्यहरिणरूपेणपलायमानस्यदक्षक्रतोःमस्तकंचि
च्छेदेत्यन्वयः २४ अवतारेष्विति यःशिवःपूजितःसन्विष्णुनेतिशेषः अवतारेषुमत्स्यादिषु विष्णुंअनुजग्राह अनुगृहीतवान् अनुभावतः
प्रभावतः अनुभावःप्रभावेचेसमरः २५ आज्ञासिद्धिमाह आब्रह्मेति २६ स्वाभीष्टंप्रार्थयते चंद्रशेखरेति वंशद्वयेनमातापितृकुलद्वये

३१ ३२ प्रकृतं प्रार्थयते त्वदिति तवदास्यं दासकृत्यमेवभाग्यं ३३ शिवस्योत्तरमाह स्तुतिरिति ३४ शिवस्तुतेः दुष्करत्वमाशंक्य सुन्दरः पुनः प्रार्थयते चत्वारइति ३५ मनइति यतोवाचोनिवर्त्तन्तेइतिश्रुतेः ३६ ३७ तवेति अमूर्त्तस्य अशरीरस्य ३८ सर्वथेति सीकरेणजलकणेनमहाम्बोधेःमहासमुद्रस्यमहिमाकथंवर्ण्यतेइत्यन्वयः ३९ इमामिति मयाउपदिश्यमानामित्यर्थः पंचपातकानिस्वर्णस्तेयादीनि

मयिप्रसन्नेनपुनःशोकमभ्येतिकश्चन स्तुत्यात्वत्कृतयाये मांस्तुवंत्यहरहर्नराः ३१ नतेषांदुरितं किंचिद्भवितेति मतिर्मम कृतःप्रसादोमहतादेवेनेत्यथसुन्दरः ३२ उत्थितोंजलिमाधायभगवंतंव्यजिज्ञपत् श्रीसुन्दरउवाच त्वद्दास्यभाग्यमेलब्धंदुर्लभंयोगिनामपि ३३ कृत्यंदासस्यमेकिंचिद्विनिर्देष्टुंत्वमर्हसि श्रीशिवउ॰ स्तुतिर्ममत्वयाकार्य्यासदासुन्दरसर्वतः ३४ इदंमत्प्रीतयेकृत्यंनित्यंयद्धितंतव श्रीसुन्दरउ॰ चत्वारोनविदुर्वेदास्तथादेवादयोपियं ३५ मनोनिवर्त्ततेयस्मादविज्ञातंमहेश्वरं स्तौमितंत्वांकथंबालःग्राम्यालापार्थयागिरा ३६ कीदृशीतेस्तुतिस्त्वयाःकिमादिर्मध्यमुच्यते अवसानंचकिंरूपंनजानेकिंचिदप्यहम् ३७ तवामूर्त्तस्यपूर्णस्यनामरूपनिरूपणेवाचापराधोभवितानहितस्यास्तिनिष्कृतिः ३८ सर्वथासापराधंमांकरुणाकरपालय शीकरेणमहांभोधेर्महिमावार्ण्यतेकथम् ३९ श्रीशिवउ॰ इमांपंचाक्षरींविद्यांपंचपातकनाशिनीं गृहाणमयिभक्तोसितस्मादेनांददामिते ४० भ्रांतेतिसद्दसिप्रोक्तंत्वयामांप्रतिसुंदर तदादायपदंपूर्वंस्तुहिवागस्त्वनर्गला ४१ भुवंप्रदक्षिणीकुर्वन्यत्रमेस्थानमुत्तमं यत्रलिंगाकृतिर्वाग्भिःस्तुहिं

नाशयति तच्छीलांताच्छील्येणिनिः ४० स्तुतेरादिमध्यान्तान् नजानामीतियदुक्तंतत्रस्वापराधपूर्वकंस्तोत्रारंभमुपदिशति भ्रान्तेति वाक्अनर्गलाअस्खिताशीः ४१ भुवमिति यत्रस्थानेलिंगाकृतिःलिंगमूर्त्तिरहंतिष्ठामिस्तुतिकृतांप्रियंतंमांस्तुहीत्यन्वयः ४२

तत्रेति पंचाक्षरीं विद्यां ज्ञानरूपां ४३ ४४ प्रोवाहेति तस्य सुन्दरस्य वाचां लहरीं अमृतधुनी यथा सुधातरङ्गिणी वप्रोवाह प्रवहति स्म ४५ भूय इति पुनः तमेव शिवं भ्रान्त इत्यादिस्तुतिप्रारंभः ४६ ४७ भवानीति हंसकोटिप्रतीकाशं सूर्य्यकोटिसदृशं हंसविज्ञानं परमात्मज्ञानं मस्तके यस्य तं भानुर्हंसः सहस्रांशुरित्यमरः हंस हंसेति यो ब्रूयाद्धंसो नाम सदाशिवः इति शिवसंकल्पस्य श्रुतेः ४८ हंसैरिति हंसैः

तत्र तत्र भविष्यामि प्रसन्नः सन्निधायते इति पंचाक्षरीं विद्यां उपदिश्य महेश्वरः ४३ ब्रह्मादिभिरविज्ञातां शैवीं विद्यां व्यतीतरत् शब्दब्रह्ममयी देवी तज्जिह्वायां ननर्त्तेह ४४ प्रोवाह वाचां लहरीं तस्यामृतधुनी यथा वाग्विभूतिं स संप्राप्य सुन्दरः परमेश्वरात् ४५ भूयस्तमेव तुष्टाव सुन्दरः श्रीपुरेश्वरं भ्रांतः प्रपंचविज्ञानात् विमलेन्दुकलाधरम् ४६ महान्तं देवमीशानं महेश्वरमहं भजे भक्ताभयंकरं भर्गं भक्तिमात्रेण सत्कृतम् ४७ भवानीसहितं देवं भावयामि सदाशिवं हंसकोटिप्रतीकाशं हंसविज्ञानमस्तकम् ४८ हंसैश्च परमं सेव्यं हंसं नत्वमुपास्महे दुःपूरकामशमनं सत्पूजितपदांबुजम् ४९ कर्पूरालेपकह्लारस्रग्भूषणमहं भजे मुचुकुन्दमहीपालमुख्यभक्तपुरीकृतम् ५० मुक्तिप्रदं मुमुक्षूणां मुग्धेन्दुमुकुटं भजे पुरा भक्तिपरीक्षायै श्रीमच्चोलमहीपतेः ५१ ॥ ७ ॥

परमहंसैः सेव्यं हंसं नत्वं हंसस्यैव नत्वं यस्य तं दुःपुरः दुःखेन पूरयितुं शक्यः यः कामः तस्य शमनं जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदमिति स्मृतेः सद्भिः पूजितं पदांबुजं यस्य तं ४९ ५० पुरेति पूर्वं चोलराजस्य भक्तिपरीक्षायै स्वयं धेनुरूपः शिवः स्ववत्सं राजकुमाररथचक्रे पातयित्वा तस्मिन्मृते तद्विज्ञाय राजनि स्वपुत्रं तथैव रथचक्राधः पातयित्वा मारयति स्म भक्त्या प्रसन्नः शिवः तदा वत्सं राजपुत्रं च दृष्ट्वा जीवयित्वा विधिविटंकाख्यां लेभे इति शिवपुराणकथां संक्षिप्य सार्द्धचतुष्टयेनाह ५१

५२ ५३ ५४ ५५ एवमित्यादित्रिभिः सुन्दरस्य अभ्युदयपूर्वकं कृत्यान्तरमाह ५६ ५७ ५८ एतदध्यायस्य फलस्तुतिमाह य इति ५९ इति मा
नवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कन्दोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां सप्तमोऽध्यायः ७॥ ॥ ७ ॥ अथविवाह

कृतां तं नर्तकीकृत्यधेनुरूपः स्वयं भवान् अध्वभ्रमणवेगेन त्वत्पुत्र रथवर्त्मनि ५२ चक्रनेमिहते वत्से घंटां गोभ्र्यंगता
डितां विज्ञाय मंत्रिभिः सार्द्धं सभाभाजि महीपतौ ५३ सम्मंत्रिबोधनात्पुत्रं रथचक्र बलिं निजं कुर्वत्युज्जीवयन्
वत्सं सत्कुमारं च योद्दृशा ५४ समुत्थाप्य नृपायादात् सौभाग्यं भक्तिसंयुतं तं त्वां विधिविदः प्रातः शरणं यामि
शाश्वतम् ५५ एवं त्यागेश्वरं तत्र वाग्भिः स्तुवति सुन्दरे देवा ववर्षुः पुष्पाणि व्यनदद्देवदुंदुभिः ५६ तत्रत्या
ब्राह्मणाः सर्वे श्लाघन्ते स्माथ सुन्दरं तमनुज्ञाप्य देवेशः सह भूतैस्तिरोदधे ५७ सुन्दरो लब्धवाग्भूतिः सार्व
भौमैश्च पूजितः दिव्येषु शंभुस्थानेषु स्तोतुं समुपचक्रमे ५८ यः पठेदिदमध्यायं शृणुयाद्वापि मानवः मूकस्या
पि भवेत्तस्य वाग्विभूतिरनुत्तमा ५९ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणे सप्तमोऽध्यायः ७॥ ॥ ७ श्रीअगस्त्य उवाच॥
॥ प्राप्तुं तमेव भर्तारं सुन्दरं सर्वसुन्दरं कन्या वेदनिधेः शंभुमाराधयत्तपस्विनी १ अथायं सुन्दरो द्रष्टुं चिदम्ब
रमहानटं प्रस्थितः सरितः पुण्याः समुत्तीर्य्य महामतिः २ उपास्य पश्चिमां संध्यां अगात्सिद्धवटस्थलं तत्रैकापर्ण
शालाभून्मुनीनां नगराद्बहिः ३ संविवेश स तां प्राप्य मार्गश्रान्तो मुनीश्वरः अथ तस्य शयानस्य निशि कश्चन मूर्द्धनि ४

मध्यान्निर्गतं तमेव सुंदरं पतित्वेन लब्धुं कन्यायाः तपश्चर्यामाह प्राप्तुमिति १ अथेति चिदम्बरमहानटं चिदम्बरेश्वरम् महाका-
लो महानट इत्यमरः २ ३ संनिवेशेति सुप्तापेत्यर्थः स्वप्नस्संवेश इत्यपीत्यमरः ४

५ ६ तमितिआप्रभातं प्रातःकालपर्यंतं इदंवक्ष्यमाणं यद्वा इदं साध्यमित्येकंपदं अस्यांसंध्यायांभवंकर्म्म पुरावामनेनार्चितमिति पुराणकथानुसारेण ७ तुष्टावेतित्रिगव्यू तिमिदंषट्क्रोशप्रमाणं ८ पुंडरीकेति महारजतसोपानैः कांचनारोहणैः महारजत

प्रदरन्वामपादेनददर्शाद्भुतपूरुषः सुन्दरः कोयमित्युक्त्वा विनिद्रः पश्यतिस्मतम् ५ त्रिलोचनंनीलकण्ठंवैयाघ्रंचर्म्मविभ्रतं संभ्रान्तस्तत्क्षणांभक्त्या बाष्पपूरितलोचनः ६ तमाप्रभातमस्तौषीदिदंसांध्यंसमाप्यसः स्थानंशांकरमासाद्यवामनेनपुरार्चितम् ७ तुष्टावगिरिशंतत्रतस्मात्साक्षाद्वाप्तवान् त्रिगव्यूतिमितंमार्गंसमतीत्याथसुंदरः ८ पुंडरीकपुरंदिव्यंददर्शेन्द्रपुरोपमं महारजतसोपानैर्महानीलवितर्द्दिभिः ९ महाद्रिशिखराकारैर्मणिस्तंभविराजितैः प्रासादैरभ्रपथगैःवृषभांकितकेतनैः १० अलंकृताभिर्वीथीभिरचिंत्याभिर्विभूषितं वीणावेणुमृदंगोत्थध्वनिपूरितदिङ्मुखम् ११ ललनारत्नकोटीभिरप्सरोभिरिवोज्वलं सालमंदारसन्तानहिंतालक्रमुकासनैः १२ कदलीनारिकेलैश्चनिविडोपवनान्तरम् वापीशतैःस्फुरत्पद्मकल्हारकुमुदोत्पलैः १३ स्वादुनिर्मलपानीयैः समन्तादभिशोभितं रथमातंगतुरगैःपदातिभिरलंकृतम् १४ सहस्रत्रयसंख्यातैःमहार्हशयनोत्तमैः शैवदीक्षाविधिज्ञानामालयैरुपशोभितम् १५ हविराज्यपुरोडाशपुण्यगंधिभिरुच्छ्रितैः अग्निहोत्राग्निधूमैश्चब्रह्मस्थानेषुपावनम् १६ मुखरब्रह्मघोषेणवर्णधर्मैश्चसेवितं चिदंबरपुरंप्राप्यसुन्दरस्तुष्टमानसः १७॥ ७ ॥

कांचनैश्चारोहणंस्यात्सोपानमित्यमरः महानीलानांमणीनां वितर्द्दिभिः वेदिकाभिःस्यात् वितर्द्दिस्तुवेदिकासोपानैरित्यादितृतीयान्तानांविभूषितमित्यग्रिमेणान्वयः ९ १० वीणेत्यादिद्वितीयान्तानांचिदम्बरपुरमितिसप्तदशस्थेनविशेष्येणान्वयः ११ १२ १३ १४ १५

२
५

अभ्युत्थायअभ्युत्थानंकृत्वासभ्यैरर्चितद्त्स्वयःऊर्ध्वंप्राणाह्युत्क्रामन्ति॥ यूनःस्थविरआगतेप्रत्युत्थानाभिवादाभ्यांपुनस्तान्प्रतिपद्यते
इतिस्मृतेः १८ १९ २० सभ्यान्वर्णयतिपतंजलिमिति द्वाभ्यांशैलादिः शिलादपुत्रोनंदीतस्यसंमतान् दृष्ट्वा २१ २२ २३ पंचा
क्षरेतिमायैवयवनिकातिरस्करिणीतस्याःअंतस्थंसभापतिंववन्दे २४ २५ षड्भिःसभापतिंस्तौतिसतेनमः इत्यादिनाअरूपिणेइ

अभ्युत्थायार्चितःसभ्यैःप्रविवेशशिवालयं शिवगंगांभसिस्नात्वाभस्मरुद्राक्षभूषितः १८ उपहारंप्रदाया
थप्रययौकांचनींसभां सूर्यकोटिप्रतीकाशांरत्नस्तंभविराजिताम् १९ देवर्षिगणसंसेव्यांदर्शनान्मुक्तिदायि
नीं ददर्शतत्रपरितःभक्तेषुप्रथितानपि २० पतंजलिंव्याघ्रपादमगस्त्यंमुनिपुंगवं नारदंतुंबुरुंकण्वंभार्ग=
वंमुनिपुंगवम् २१ इन्द्रादीनपिदिक्पालान्गणान्शैलादिसम्मतान् पुरक्षांप्रकुर्वाणंविघ्नंचकमलासनम् २२
दूरेगणेशमभ्यर्च्यनत्वास्तुत्वातथागुहं समनुज्ञाप्यनंद्यादीन्सभाभ्यंतरमाविशत् २३ पंचाक्षरमयेपीठेपार्वत्यासहभा
सुरम् मायायवनिकांतस्थंसववंदेसभापतिम् २४ शतरुद्रीयमंत्रैश्चनमस्कृत्यनटेश्वरं सुंदरःसूक्तिभिर्दिव्यैस्तोतुंसमुप
चक्रमे २५ श्रीसुन्दरउवाच सतेनमश्चितेनमःसदामुदात्मनेनमः सतश्चसाक्षिणेनमःसभाधिपायतेनमः अरूपिणेचरूपिणे
निरूपणातिगायतेकपालिनेकपालिनेकपर्दिनेनमोनमः २६ नमोहरायजाह्नवीधरायचन्द्रमौलयेत्रिलोचनायतेनमस्त्र
यीमयायशंभवे अरालकालकूटनीलकंठनालकांतयेकपालमालिनेनमःकरीन्द्रचर्मधारिणे २७ ७ ॥ ७ ॥

तिकपालिनेअकपालिनेइतिछेदः अश्चकश्चअकौविष्णुब्रह्माणौतौपालयतितच्छीलायकपर्दिनेइतिकंगंगाजलंपिबतीतिकपःसचासौ
ऋधंऋद्धिंददातीतिऋदः तादृशःकपर्दीस्यास्तीतिकपर्दी भगीरथप्रार्थनयागंगावतरणसमयेशिवजटाभारोपतितागंगातृणाग्रबिन्दुदृशा
लेभइतिजटैकदेशस्यचतुर्दशभुवनतोलनेपिजटैकदेशे
एवगुरुत्वभूदितिचपौराणिकीकथात्रानुसंधेया २६ २७

२८ २९ पुंडरीकेति पुंडरीकानां सितांभोजानां स्रक् माला यस्य तं पुंडरीकासनेन ब्रह्मणा अर्चितं पुंडरीकाजिनधरं व्याघ्रचर्म्मधारिणं पुंडरीकाक्षस्य विष्णोः नायकं नौमीत्यन्वयः व्याघ्रेपि पुंडरीकोनेत्यमरः ३० पुण्डरीकेति पुण्डरीको द्वितीयदिग्गजः तेनाराध्यं ऐरावतः पुण्डरीक इत्यमरः ३१ एकेन

नमः शिवाय शंभवे नमस्त्रिशूलधारिणे मनोजगर्वहारिणे महोक्षकेतवे नमः दिगंबराय ते नमश्चिदम्बुराशये नमः स्वयंभुवे सदा नमश्चिदम्बराय ते नमः २८ नमः सुवर्णसंसदे नमः सभेश्वराय ते नमोस्तु भूतसंसदे नमो गणाय योगिनां नमो गिरीन्द्रजापते नमो हिरण्यबाहवे नमोस्तु चेतसस्पते नमो नमः शिवाय ते २९ पुंडरीकस्रजं नौमि पुंडरीकासनार्चितं पुंडरीकाजिनधरं पुंडरीकाक्षनायकम् ३० पुंडरीकगजाराध्यं पुंडरीकमुनिस्तुतं पुंडरीकपुरीनाथं पुरारिं प्रणमाम्यहम् ३१ महादेवमहानृत्तमहाडंबरसाक्षिणीं महादेवतनुं वामां शिवकामामहं भजे ३२ श्रीअगस्त्य उ० वाग्जन्मसफलीकुर्वन्नेवं स्तोत्रेण सुंदरे प्रविश्य श्रीपुरं भूयः स्तुहि तत्रैवमन्वहं ३३ विनाव्योम्नि शरीरेण वाणी काप्यव्यजृंभत तव स्तोत्रेण तुष्टोऽस्मि सूक्तिसुन्दर सुन्दर ३४ इत्युदीर्य्येन भोवाण्यां विरतायां हिरण्मयी दिवः शिवाज्ञया वृष्टिरभूत्सुन्दरमूर्द्धनि ३५ देवाश्च विस्मयं जग्मुः किंपुनर्भुवि मानवाः पादे प्रणेमुस्तत्रस्थाः सुन्दरं मेनिरे हरम् ३६ अचिन्त्यशक्तेर्देवस्य ज्ञात्वा संकल्पवैभवं अहंकारान्धकारान्तः प्रविवेश न सुन्दरः ३७ महाप्रसादो देवस्य कथमेवंविधे मयि इति चिन्तापरः शंभोः भूयसीं भक्तिमादधे ३८ सभां नत्वा नटेशस्य व्याघ्रपात्सुखान्मुनीन् नंद्यादिगणनाथांश्च शिवभक्तान्महीयसः ३९ अभ्यनुज्ञाप्य गौरीं च चित्सभाधिपतिं प्रभुं

पार्वतीं स्तौतीति महादेवेति ३२ अनन्तरवृत्तमाह वाग्जन्मेति श्रीपुरं कमलानगरं ३३ विनेति वाणी आकाशवाणी ३४ इतीति हिरण्मयी सुवर्णप्रचुरा ३५ ३६ अचिन्त्येति अहंकार एव अन्धकारः तस्यान्तः न प्रविवेशेत्यन्वयः ३७ ३८ ३९ ४० ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

सुन्दरस्यनगरान्तरप्रवेशंवर्णयतिसंनिवर्त्येति ४१ स्कन्देति स्कन्दस्यकुमारस्यअपरतनुःद्वितीयमूर्त्तिः बोधसंबन्धनामा संज्ञायांचेति इवार्थेकन् प्रत्ययः चैतन्यसंबन्धद्रूवस्थितद्त्यर्थः ४२ बोधेति पदास्वपादेन ४३ ४४ अथदक्षिणादिग्गमनमाह प्रसादेति ४५ ४६ ४७ ४८ षड्भिः कावेरींवर्ण यति कमलेत्यादिना ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ मायूरेति दिव्येषुद्योतनशीलेषु पञ्चसु मायूरादिशिवस्थानेषु हरं निषेव्येत्यन्वयः ५५ इतिश्रीमान

सन्निवर्त्यानुगान्सर्वान्नमस्कृत्वाग्रजन्मनः उत्तीर्योत्तरकावेरीमगाहृत्पुरंप्रति ४१ स्कन्दापरतनुर्यत्रबोधसंबं धकः शिशुः गौरीस्तन्यामृतास्वादान्नर्तयामासभारतीम् ४२ बोधसंबन्धपादाब्जरेणुपावनवीथिका सेयंपुरीपदास्पृष्टुंनयुक्ते त्येवसुन्दरः ४३ कैलासवासंपुरुषमसौपीदूरतःस्थितः आविर्भूतोग्रतस्तस्यसहगौर्यामहेश्वरः ४४ प्रसादमकरोत्तस्मै कैलासपतिरीश्वरः अथानुज्ञाप्यतंदेवंदक्षिणाशामगाहत ४५ श्रीचोलविषयाभोगसौभाग्यमवलोकयन् कावेरीतीरमगा मत्कपर्दिस्थानभूषितम् ४६ अवगाह्यनदींपुण्यांकुबेरमुनिसंभवां अवेक्षमाणःपरितोननंदसमहानदीम् ४७ कम लोत्पलकल्हारवासनामोदवासितां कर्पूरपुंजसच्छायमहापुलिनमण्डलाम् ४८ हिंतालक्रमुकस्पर्द्धिवदरंभावनांत राम् स्वर्याश्वखुरनिर्भिन्ननारिकेलफलद्रुमैः ४९ पयःपूरैर्निदाघेऽपिकालेकूलंकषोदकां अपारस्तनशैलाग्रघातव्या कुलवीचिकाम् ५० मज्जच्चोलवधूनाभिनिष्ठीतरयवेणिकां चोलेंद्रसैन्यमत्तेभदानचन्द्रकभूषिताम् ५१ तीरद्रुमाकुलच्छा यनिरुद्धोरुमहातपां हंसकापोतमायूरकलध्वनिमिलद्दिशम् ५२ तटोटजमुनिव्रातवेदान्तध्वनिपाविताम् यायजूकोरुशाला कुसुयूपमालाविराजिताम् ५३ योगनिद्रासमासक्तरंगनाथासमालिकां महार्णवस्यमहिषींकावेरींसमहानदीम् पश्यन्पशु पतेःस्थानंन्यसेवतमहाकविः ५४ मायूरमध्यार्जुनकुंभकोणश्रीकांचिजप्यैरनामभाक्षुस्थानेषुदिव्येषुहरंनिषेव्यसत्यागराजेशपुरंजगाम ५५

एवमत्यद्भुतसुन्दरमहिमाकर्णनेनजातकौतूहलानांमुनीनां चरित्रान्तरवर्णनेनप्रवृत्तिंदृढयन्नाह चरितमिति १ भक्तेःप्राधान्यंकथयति किमिति २ ३ ४ ५ चन्द्रोदयइति कमलापुरस्य संज्ञाप्रवृत्तिनिमित्तं आख्यानद्वारा वर्णयति पुरेति ६ ७ देवानामिति नन्दकः खड्गः तेन छि

श्रीअगस्त्यउवाच चरितंसुंदरस्यान्यदद्भुतं शृणुतद्विजाः सर्वलोकेषुविख्यातंसर्वपापप्रणाशनम् १ किंदुर्लभंभगवतिप्रसन्ने वृषभध्वजे तथापिनान्यंवाञ्छन्तिभक्त्याभक्ताविनाहरे २ यत्रयत्रशिवस्थानंतत्रतत्रससुन्दरः भवानीसहितंदेवं स्तुवंगुंफैर्गिरांमुदा ३ लब्धप्रसादोऽथपुरंविवेशकमलालयं सन्निधौत्यागराजस्यप्रणम्यस्तोतुमैहत ४ तत्रसैःस्वागतं दृष्टःसुन्दरःसूक्तिसुन्दरः संदर्शनान्महेशस्यतस्यसूक्तिरवर्धत ५ चन्द्रोदयद्वांभोधेः ;पूरोवारांनिरर्गलःपुराकल्पान्तरेविष्णुःशंखचक्रगदाधरः ६ प्रसादितःसुरैस्सर्वैरसुरैरर्दितैर्युधि योऽद्भुमभ्युद्यतोदैत्यानारूढपतगेश्वरः ७ देवानामसुराणांचबभूवायोधनंमहत् नंदकच्छिन्नमूर्द्धानोगदासंचूर्णितांसकाः ८ मूर्छिताशार्ङ्गनादेनविलूनाश्चक्रधारया खगेशपक्षवातेनदूरेधूताश्चपर्णवत् ९ विद्रावितारणेदैत्याःपलायनमशिश्रयन् हरिणाभ्यर्थितायूथपतयोह्याश्रमंभृगोः १० विविशुःशरणाकांक्षानापश्यंतत्रवैमुनिं अन्तर्वत्नींमुनेःपत्नींदैत्याःप्रापुर्गतिंपराम् ११ दत्ताभयाभृगोःपत्न्यादैत्यावेद्यन्तराविशन् अदृष्ट्वादानवपतीन्निवृत्तोहरिरध्वनि १२ देवैःसंचोदिताद्वन्द्वैः प्रवृत्तिममरद्विषांउपलभ्यस्वनृशरणान्रक्षितुंत्रिदिवौकसः १३ भार्गवाश्रममासाद्यपक्षिराजादवारुहत् आगतंविष्णुमालोक्यभृगुपत्नीयशस्विनी

न्नामूर्द्धानोयेषांतथागदया संचूर्णिताःअंसाःभुजशिरांसियेषां ८ ९ विद्राविताइति यूथपतयः दैत्यसेनापतयः १० विविशुरिति अन्तर्वत्नीं गर्भिणीं अन्तर्वत्नीतुगर्भिणीत्यमरः अन्तर्वत्पतिवतोरितिनुक् ११ इत्येतिवेद्यन्तरावेदिमध्ये १२ १३ १४ ॥ ९ ॥ ४ ॥

क्लेति सन्न तयासखवियया सन्नतं प्रियेसखेइत्यमरः १५ त्वदिति प्रमुदिता प्रहर्षिताऽहमिति शेषः स्तौतिश्रीपतेइत्यादिना १६ प्रसीदेति दृश्यस्य जगतः स्थित्यादिकर्त्ता १७ ब्रह्मेति गिरावेदवाचा मुनेः भृगोः १८ आगमनकारणं पृच्छति प्रसीदन्तीति १९ २० २१ देवादिति शरण्यं शरणेसा

कृत्वांजलिं प्रदानार्घ्यं स्वागतं पर्य्यपृच्छत अथाब्रवीदिदं साध्वी हरिं सन्नतयागिरा १५ त्वद्दर्शनात्समुदिताचिरात्लब्धनिधिर्यथा श्रीपते भूपते देवनमस्तेऽस्तु जगत्पते १६ प्रसीद मयि भक्तायां भक्तवत्सल केशव त्वमनादिरनन्तश्च दृश्यस्थित्युद्भवान्तकृत् १७ ब्रह्मादिभिश्चाविदितः स्तुत्यः प्राचीनया गिरा मया दृष्टोसि भाग्येन तपसेव महामुनेः १८ प्रसीदंति महात्मानः पत्रपुष्पफलार्चिताः अनुगृहाण मह्यं त्वं किमागमनकारणम् १९ अनुगृण्हीष्व मां देव सुधामधुरयागिरा इति संप्रार्थितः पत्न्या भृगोः कमललोचनः २० स्मयमानो नभावेतां वनमालाधरः पुमान् श्रीविष्णुरुवाच शृणु मद्वचनं साध्वि पूजितोस्मि त्वयानघे २१ देवादैत्यभयार्त्ता मां शरण्यं शरणं गताः तद्रक्षणाय दैत्यानां संहारेऽस्मिन् कृतोद्यमः २२ हन्यमानेषु दैत्येषु मयाकेचन दानवाः वनांतरुटजं प्राप्तादृतिवन्द्येः श्रुतं मुखात् २३ देवान्घ्नजतितेभर्त्ताप्रसन्नास्त्वयि संतुते चक्रेण दानवान् हन्मि विलीनायत्र तेवद २४ वैस्मवीगिरमाकर्ण्य मुनेः प्राह पतिव्रता निरुध्य पर्णशालायाद्वारं भीता त्वधर्म्मतः २५ सन्तः समं त्वां विदुरादिपूरुषं न ते प्रियः कश्चिद्यथाप्रियोपि वा जगद्गुरुर्धर्मपथप्रवर्त्तकः कथं परप्रेरणयासि पापधीः २६ दैत्या मां शरणं प्राप्तास्तायथा त्वामसुरद्विषः शरणागतसंत्यागान्नान्यत्पापं महत्तरम् २७ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं श्येनाय दत्वा स्वशरीरमांसं शैव्यः कपोतं शरणागतं हि २८

धुं तत्रसाधुरिति यत्प्रत्ययः २२ हन्यमानेष्विति अन्तरुटजं पर्णशालाभ्यन्तरं पर्णशालोटजोस्त्रियामित्यमरः २३ २४ २५ प्रस्तुतकार्य्याय विस्तुं प्रशंसति २६ २७ भारतीयं श्येनकपोतीयं इतिहासं आनयति अत्रैवेति २८ ॥ ॥

२९ ३० ३१ ३२ पालिताइति भ्रूणहत्यागर्भहत्या भ्रूणोर्भकेस्त्रैणगर्भेइत्यमरः ३३ ३४ ३५ कमलालयंकमलानगरं प्रयतापवित्रापवित्रः

ररक्षकीर्त्तिमहतींजगामशक्रंकपोतंशरणागतंच अपिप्राणभयंप्राप्तोनत्यजेच्छरणागतम् २९ त्यजतोनिरयेपातःयावदाचन्द्रतारकं नत्यजामिततोदैत्यान्विष्णोयाहियथागतम् ३० अथवाजहिमामग्रेपश्चात्संहरदानवान् इतिरुद्गृहद्वारंभृगुपत्नींपतिव्रताम् ३१ देवैःप्रोत्साहितोविष्णुश्चक्रेणनिजघानह निहत्यदानवान्पश्चाद्ररक्षत्रिदिवौकसः ३२ पालिताहरिणादेवाःबभूवुःसुखितादिवि भ्रूणहत्याथमहतीरमापतिमुपाद्रवत् ३३ भ्रूणहत्याविनाशायबभ्रामभुवनेषुसः विद्ययातपसापत्नीमुज्जीव्यकुपितोभृगुः ३४ शशापकेशवमपिस्त्रीवियोगस्तवास्त्विति हत्ययानुगतंविष्णुंविसृज्यकमलालया ३५ कमलालयमासाद्यभर्त्तुर्हत्यानिवृत्तये प्रयताभ्यर्चयामासभगवंतंमहेश्वरम् ३६ अथविष्णुर्मुनीन्देवान्मेलयित्वानिजांहसः निष्कृतिंपरिपप्रच्छप्राप्तुकामःश्रियंपुनः ३७ प्रसादयित्वामुनयःसहदेवैर्मुनिंभृगुंः प्रायश्चित्तविधानाययेनमुच्येतकेशवः ३८ अचोदयन्महाप्राज्ञाःशांतक्रोधश्चसोऽभवत् शांतकोपश्रियःकांतमिदमाहमहामुनिः ३९ भ्रूणहत्याऽनिवार्यातेविष्णो कल्पशतैरपि॥ यदिमेनक्रुधःशान्तिरिहस्यांमधुसूदन ४० देवद्विजप्रार्थितस्यक्षमादिष्ट्याऽभवन्मम सन्तोनप्रतिकुर्वन्तिसागस्सुत्वादृशेष्वपि ४१ अनुगृण्हन्त्वपितार्य्याःशोकभाजिप्रति द्विषिननिष्कृतिरघस्यास्यतथापिश्रूयतामिदम् ४२ रुद्राध्यायमहामंत्रंद्वादशावृत्तिकोटिभिः॥ दुग्धधाराभिषेकेणशिवलिंगस्यनिष्कृतिः ४३ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

प्रयतःपूतइत्यमरः ३६ ३७ ३८ ३९ ४० देवेति सागस्सुसापराधेषु ४१ ४२ ४३ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

 भस्मेति सोमास्कन्दं तन्नामकं शिवलिङ्गं ४४ ४५ ४६ दशेति विलीनानष्टाश्रियं ब्रजगच्छेत्यर्थः ४७ ४८ साक्षात्कारं प्रार्थयन्ते प्रत्युवाचे

भस्मशय्याशयानश्च भस्मच्छन्नस्तथा कुरु सोमास्कन्दं निषेव्याथ भूयः श्रियमवाप्स्यति ४४ इत्युक्त्वा स्वाश्रमं प्राप्तः सह शिष्यैर्महामुनिः हरिस्तु शतरुद्रीयं चिरमावर्त्तयन्मनुम् ४५ कामधुक्क्षीरधाराभिरभिषिंचन्महेश्वरं दिव्ये मारकते लिङ्गे दिव्यान्वर्षगणान्बहून् ४६ दशकोट्यब्दविलये वागभूदशरीरिणी विलीना भ्रूणहत्या ते ब्रज विश्वंभरश्रियम् ४७ श्रान्तोसि पूजया वत्स किंभूयः प्राप्तुमिच्छसि विस्मराकार्यतां वाणीं तां दिशं प्रत्युदंजलिः ४८ प्रत्युवाच विभो नस्ता यदि हत्या तवाचेया साक्षात्कर्तुं भवद्रूपमिच्छामि शशिशेखर ४९ इमं देहि वरं देव भक्तवत्सल शंकर यादृशं भवतो रूपं देही ध्यात्वापि पापकृत् ५० सद्यो विमुच्यते सर्वैर्वाङ्मनःकायजैरघैः एवं हरिं प्रार्थयन्तं वाग्विहाय स्वभाषत ५१ ब्रह्मादयः सुरगणा ह्यगस्त्याद्याश्च योगिनः अपि कृतशतैरिष्ट्वा दत्त्वा दानानि भूरिशः ५२ पूजयित्वापि मां लिंगे तपस्यया मुषिताशयाः न शक्नुवंति मां द्रष्टुं विना चित्तनिरोधनात् ५३ शृणु विष्णो त्वदं वाक्यं यदि मां द्रष्टुमिच्छसि जितेन्द्रियः श्रिया सार्द्धं वर्षकोटिस्वयं ब्रती ५४ विरक्तः सर्वभोगेषु व्रतं पाशुपतं चर दर्शयिष्यामि सम्पूर्णे समये मत्कृते ततः ५५ इत्यस्य सेमममत द्रूपं दुर्दर्शं योगिनां चयत् विरतायामुदीर्यैवं गिर्यग्रे वारिवीचिवत् ५६ दधौ व्रते पाशुपते दीक्षां देवो जनार्दनः भस्मावगुंठनं कृत्वा चीरवासा जटाधरः ५७ जपन् पञ्चाक्षरीं विद्यां षट्कालार्चनतत्परः कंठदघ्ने जले तिष्ठन् दिवारात्रमतंद्रितः ५८ ॥ ७ ॥ ७ ॥

ति ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ॥ इत्यस्य इति गिरिगगनवाण्यां एवं पूर्वोक्त प्रकारेणोदीर्य्य कथयित्वा अग्रे वारिवीचिवत् जलतरंगवत्

विरजायां … ५७ ५८

५९ ६० ६१ ६२ ६३ अभ्यर्चितादिति हिमसारलिंगात् कर्पूरलिंगात् सिताभ्रो हिमवालुकेत्यमरः अस्य विष्णोः पुरतः प्रत्यक्षोऽभूदित्यर्थः ६४
इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कन्दोपपुराणव्याख्यायां भक्तिविलासप्रकाशिकायां नवमोऽध्यायः ९ ॥ ॥ श्री ॥
पूर्वाध्यायान्ते विष्णुना पूजितात् कर्पूरलिङ्गात् सोमास्कन्दतनुः शिवः प्रादुरभूत् इत्युक्तं तदर्थश्च उमा च स्कन्दश्च उमास्कन्दौ ताभ्यां

महान्तं देवमुद्दिश्य च चार व्रतमुत्तमं भूयः संप्राप्य भर्त्तारं कमलापि शिवाज्ञया ५९ ज्ञात्वा हत्याविनिर्मुक्तं तत्राभूत्परिचारिका चारुचित्रैरमालिङ्गै रानर्चि महेश्वरः ६० स्थाने जवंतिकापुष्पैः कमलालयनामनि कमलाक्रीडविकचैस्तैरेव मधुसूदनः ६१ शिवनामसहस्रेण पूजयामास भक्तिमान् कर्पूरालेपकह्लारकलिकामालिकार्चितम् ६२ गते कोटिद्वये ब्दानां सुप्रीतश्चन्द्रशेखरः सोमास्कन्दतनुर्भूत्वा विष्णुमन्वग्रहीद्धरः ६३ अभ्यर्चितान्मधुभिदा हिमसारलिंगात्सार्द्धं गिरीन्द्रसुतया च षडाननेन कर्पूरलेपकमनीयवपुः सुगंधिसौगंधिकस्रगभवत्पुरतोऽस्य शंभुः ६४
इतिश्रीस्कन्दोपपुराणे नवमोऽध्यायः ९ ॥ श्री ॥ ॥ सोमास्कन्दं महादेवमाविर्भूयाग्रतः स्थितं कर्पूरालेपकह्लारवासनांचितदिङ्मुखम् १ तप्तकांचनसच्छायसमुन्नतजटाधरं मृणालधवलां तन्वीं मौलौ चान्द्रमसीं कलाम् २ गंगामहीन्द्रमम्भोज भूकपालस्रजं तथा ॥ बिभ्राणमलिके चारु मृगनाभिविशेषकम् ३ ॥ श्री ॥ श्री ॥

सहितात्तनुर्यस्य तत्र शिवगौरीषण्मुखान् क्रमेण वर्णयिष्यन् आदौ शिरःप्रभृतिपादपर्य्यन्तं षोडशभिः शिवं वर्णयति सोमास्कन्दमिति कर्पूरालेपश्च कल्हाराणि च सौगन्धिकानि च तेषां वासनया अंचितानि पूजितानि दिङ्मुखानि यस्य तं १ २ गङ्गामिति अम्भोजभुवः ब्रह्मणः कपालानां स्रजं मालां अलिके ललाटे मृगनाभिविशेषकं कस्तूरीतिलकं बिभ्राणमित्यन्वयः ३ ॥ श्री ॥ श्री ॥

स्फुरदिति काश्मीरजातंकुंकुमं काश्मीरजन्माग्निशिखमित्यमरः तस्यतिलकमिव भास्वत्प्रकाशमानंवन्हिविलोचनंयस्यतं ४ ५ ६ ७ रत्नेति परश्वधेत्यादि चतुर्भुजमूर्त्तिवर्णनाभिप्रायेण ८ गन्धेति अपराङ्गःपृष्ठभागे विषक्तं अद्रिकन्यायाःपार्वत्याःभुजलता

सुरञ्जवंतिकापुष्पकर्णाभरणभासुरम् काश्मीरजाततिलकभास्वद्वन्हिविलोचनम् ४ शोभनभ्रूलतंसान्द्रकरुणापाङ्गवीक्षणम् ॥ कपोलादर्शसंक्रांतबिंबगौरीमुखाम्बुजम् ५ समुन्नतनसंमुक्ताफलश्रीदशनावलिम् ॥ विद्रुमोत्तमसच्छायमृदुलाधरपल्लवम् ६ वदनादर्शवृन्ताभचुबुकश्रीविराजितम् ॥ कालकूटप्रभामिश्रकंठकर्पूरलेपनम् ७ रत्नाङ्गुलीयकटककेयूरवलयाङ्गदम् ॥ परश्वधमृगाभीतिवरमुद्रास्फुरत्करम् ८ गन्धपंक्तिकृतोद्भ्रान्तभृङ्गसौगंधिकस्रजम् ॥ अपरांगविषक्ताद्रिकन्याभुजलतास्पदम् ९ उद्ग्रीवनागमाणिक्यप्रभापूरितनाभिकम् तारहारावलीनिष्कपदकाभांचितोदरम् १० उपवीताहिनिश्वासमृष्टभस्मानुलेपनम् व्याघ्रचर्म्मपरीधानंमणिनूपुरमंडितम् ११ उत्फुल्लाहिशिरोरत्नप्रभापाटलपादुकम् नम्राहंकारतिमिरप्रभाकरतलप्रभम् १२ कालवक्षस्थलशिलादंभोलिनखभास्करम् कैवल्यकल्पकक्षोणिरुहनूतनपल्लवम् १३

स्पदंयस्यतं ९ उद्ग्रीवेति ताराणांशुद्धमुक्तानां मुक्ताशुद्धौचतारस्यादित्यमरः तेषांहारावलीषुनिष्कपदकं रत्नांचितसुवर्णपदकं तस्यआभयाकांत्याअञ्चितंउदरंयस्यतं १० ११ १२ कालेति कालस्ययमस्यवक्षस्थलमेवशिलातस्याः दंभोलयोवज्ररूपाःयेनखाःतैर्भासुरं इत्यादिचरणांभोजंइत्यस्यविशेषणंकैवल्यंमोक्षःसएवकल्पकक्षोणिरुहः कल्पवृक्षः तस्यनूतनपल्लवइ

१४ १५ पार्वतीं वर्णयति वसन्तीमित्यादि अस्य शिवस्य वामभागे वसन्तीमित्यन्वयः १६ कुमारं वर्णयति क्रीडन्तमिति तयोः शिव
योः १७ १८ शार्दूलेति शार्दूलनखैः कंठाभरणलग्नैर्व्याघ्रनखैः उद्यत्सूर्यनिभैरित्यादि षड्भिर्मुखांबुजैरित्यग्रिमेणान्वेति तैरुपल
क्षितमित्यर्थः उपलक्षणे तृतीया एतादृशं कुमारं चालोक्य शिवस्य पदयोर्निपपातेत्यन्वयः १९ २० २१ २२ २३ प्रणम्येति बर्हिबर्हे

भक्ताभयप्रदाराव किंकिणीपरिभूषितं संसाररोगभैषज्यपरागस्मृतिवैभवम् १४ दधानं चरणांभोजं दलितांबुजसन्निभम्
रत्नसिंहासनारूढं रमणीयतमाकृतिम् १५ उन्मिषज्जीवरत्नश्रीपरिवेषपरागतं वसन्तीं वामभागेऽस्य वारिजायत
लोचनाम् १६ शैलराजसुतां देवीं सर्व्वभूषणभूषितां क्रीडंतं च तयोर्मध्ये कुमारं कोमलाकृतिम् १७ मञ्जीरकिंकि-
णीकांचीकेयूरकटकांगदैः वलयैरंगुलीयैश्च महाहैः परिभूषितम् १८ शार्दूलनखराश्लिष्टकंठाभरणभास्वरं उद्य
त्सूर्यनिभैः षड्भिः स्फुरद्दशनकुण्डलैः १९ अर्द्धोक्त्यमृतनिष्पन्दमन्दहासमनोहरैः सिद्धाञ्जनान्वितापांगलोलता
रकलोचनैः २० अंबिकास्तन्यकणिकाभूषिताधरविद्रुमैः सुविभ्रमद्भ्रूलतिकैर्मृगनाभिविशेषकैः २१ चूडामणि
परिष्कृतनीलकुंचितकुंतलैः ललंतिकामणिज्योतिरनुविद्धालिकस्थलैः २२ सामोदश्वसितैः षड्भिः दर्शनीयमुखांबु
जैः आलोक्यानंदभरितः पादयोर्निपपात ह २३ प्रणम्य कोटिशस्तुत्वा श्रिया सह कृतांजलिः दधारच्छत्रमस्योर्ध्वं ब-
र्हिबर्हविनिर्मितम् २४ चंचच्चामरगुच्छेन श्रीरबीजयदंतिके पांचजन्यं दरवरं प्रदध्मौ हर्षनिर्भरः २५ ॥ ७ ॥

णमयूरपिच्छेन विनिर्मितं छत्रं अस्य शिवस्योर्ध्वे दधारेत्यन्वयः २४ लक्ष्मीकृत्यमाह चंचदिति पुनर्विष्णुकृत्यमाह पाञ्चजन्यमि-
ति दरवरं शंखश्रेष्ठं प्रकर्षेण दध्मौ शब्दापयामास ध्माशब्दाग्निसंयोगयोरित्यस्य लिटि रूपम् २५ ॥ ७ ॥ ७ ॥

शिवसाक्षात्कारजन्यस्यानंदस्यअपारतांदर्शयति देवमिति २६ २७ २८ यथेति अविक्षतं अखंडितं २९ ३० भ्रान्तइति एवंरूपंस द्यथास्येतिशेषः ३१ ३२ इतीति तेनविष्णुनाप्रार्थितः देवाःयोगिनश्चतंशिवंदृष्ट्वाशुद्धचेतसः शुद्धचित्ताःआसन्इत्यन्वयः ३३ नाम

देवमालोक्यपुरतोयमानन्दमगाद्धरिः नतस्यकणिकामात्रंब्रह्मानन्दोऽपिसंभवेत् २६ अथप्रसन्नोदेवेशःसो मास्कन्दोमहेश्वरः प्रणतंप्रांजलिंप्रह्वमभाषतजनार्दनम् २७ निवृत्ताभ्रूणहत्यातेसंगतोसिश्रियापुनः मत्साम्य मधुनालब्धमनयाव्रतचर्य्यया २८ यथापूर्वंत्रिजगतामस्त्वैश्वर्य्यमविक्षतं तवाहंगोचरोऽन्येषामदृश्योयोगिना मपि २९ रत्नसिंहासनासीनंस्कन्देनचसहोमया येसेवन्तेमहाभागाःतेषांमुक्तिःकरेस्थिता ३० भ्रान्तोसिसुचिरं विष्णोकिमन्यद्वांछितंतव श्रीविष्णुरुवाच मत्प्रसादायभगवन्एवंरूपंसदाविभो ३१ भूयोदेवाश्चमुनयःकृतार्थास्सं तुदर्शनात् योगनिद्राविधानायप्रयच्छतुमतिंविभो ३२ इतितत्प्रार्थितःशंभुःतथारूपोबभूवह देवाश्चयोगिनोदृष्ट्वातमासञ्छु द्धचेतसः ३३ यद्यदिष्टतमंयस्यतस्यतत्तत्प्रदानतः त्यागेश्वराभिधांभेजेमनोवाचामगोचरः ३४ अथकालेगतवतिमहार्णवशायः पुमान् रत्नसंपुटमध्यस्थंकृत्वात्यागेश्वरंविभुम् ३५ निधायोरसिसुष्वापलब्ध्वानुज्ञांमहेश्वरात् निश्वासोच्छ्वासवेगेननिद्रालोः कमलापतेः ३६ प्रसक्तंताडवंदेवंहंसनृत्यमथास्तुवन् योगिनोहंसनटनंविलोक्यगिरिजापतेः ३७ संसारार्तिजहुर्वेक्षः कंसारेरधिजग्मुषः अथासुरेभ्योभीतेनप्रार्थितोवज्रपाणिना ३८ उत्थायहरिरिन्द्रायदत्वावक्षोगतंहरं दिनेदिनेपूजयास्यपू

रूपरहितस्यशिवस्य त्यागेश्वराभिधानेप्रवृत्तिनिमित्तं दर्शयति यद्यदिति ३४ ३५ ३६ ३७ संसारेति इंद्रायशिवप्रसादंव र्णयति अथेत्यादिना ३८ उत्थायेतिषट्पदी दिनेदिनेहरंपूजयेत्यवोचदितिशेषः ॥ ७ ७ ७ ॥

कुर्वाण इति अर्द्धेन इन्द्रस्य दृष्टलाभं सामान्यतो वर्णितमिति ज्ञेयं ३९ विशिष्य इन्द्रस्येवं विष्णुतुल्यसम्पत्प्राप्तिं च तस्य वर्णयति आकाशे
ति ४० इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कन्दोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां दशमोऽध्यायः १० ॥ ७ ॥
अथ विष्णुशक्रयोर्विमुचुकुन्दस्य राज्ञः शिवप्रसादं वर्णयिष्यन् तदुपोद्घाततया कैलासोपवने शिवयोर्विहारं वर्णयितुमारभते एत

कुर्वाणः सहितः शक्रो महतीमृद्धिमाप्तवान् ३९ आकाशगंगा पयसा चबर्हिच्छत्रेण शंखध्वनिभिश्चमंद्रैः ज
वंति कास्त्रग्भिरुपास्य शंभुं हरिः श्रियं प्राप यथा मुकुंदः ४० इति श्रीस्कंदोपपुराणे दशमोऽध्यायः १० ॥ ७ ॥
एतस्मिन्नंतरे देवो देव्या सह महेश्वरः कैलासशैलोपवनं प्रपेदे पुष्पितद्रुमम् १ राजरंभासमुद्भूतैः कर्पूरैः
सेचकैरिव पांडुरं हेमपद्मानां परागैः कुंकुमैरिव २ अरुणं नवदूर्वाभिः श्यामलं क्वचिदुन्मदैः अनेकवर्णैर्वि
हंगैः कूजद्भिरभितो वनम् ३ प्रविश्योपवनं गौरीं कामिनीमिव कामुकः अलंचक्रे नवैः पुष्पैः कामदर्पहरो हरः
४ अलके कर्णिकारं च कर्णयोः प सकर्णिकां उन्नते नासिकाग्रे च चारु पुंनागकुंडलम् ५ कपोले लोध्ररेणुं च कंठ
नाले मनोरमं सिंदुवारकृतं दाम मृणालवलयानि च ६ हस्ते महोत्पलं दत्तं पत्रलेखां चितं स्तने प्रसूनाभरणं गौरी वि
भ्राणा रमयद्धरम् ७ श्रीफलद्रुममूले तां प्रसूनशयने हरः उपवेश्य तदुत्संगे शिश्ये सर्वगुहाशयः ८ ७ ॥

स्मिन्निति १ तद्देवोपवनं द्वाभ्यां वर्णयति राजरंभेत्यादिना २ ३ प्रविश्येति हरः उपवनं प्रविश्य कामिनीं कामुक इव गौरीं पुष्पैः अलं
चक्रे अनेन वेषविभावाख्यशृङ्गारः सूचितः ४ अलंकरणप्रकारमेव तत्तदवयवेषु वर्णयति अलके इत्यादिना सार्द्धद्वयेन ५ ६ हस्ते
इति एवं प्रसूनाभरणं पुष्पाभरणं बिभ्राणा गौरी हरं अरमयत् रमयामास ७ श्रीफलेति सर्वगुहाशयः समस्तभूतानां हृदयाकाशवर्ती ८

९ यत्रेतिरोमशः बहुरोमवान् असिताननः कृष्णमुखः गोलाङ्गूलो वानरजातिविशेषः १० शाखेति श्रीवृक्षाग्रे बिल्ववृक्षाग्रे जातिसिद्ध

पश्चिमाचलपर्यन्ते लंबते स्म तदा रविः दिष्ट्या तदा प्रदोषोऽभूत्पावनः पापिनामपि ९ यत्र बिल्वदलैः शंभुं अर्चयन्मुच्यते नरः तदानीं रोमशः कश्चिद्गोलांगूलोऽसिताननः १० शाखाचंक्रमणं कुर्वन्श्रीवृक्षाग्रे पपात ह विश्रान्तस्तस्य शाखाग्रे चेष्टया जातिसिद्धया ११ बभंज बिल्वपत्राणि कोमलान्यक्षतानि च तानि सर्वाणि पत्राणि पतंति धरणीतले १२ दिष्ट्या गौरीसमेतस्य निपेतुः पादयोर्विभोः गणयामास तानीशो यावदष्टोत्तरं शतम् १३ कीशं चादर्शयत्गौर्यै सा कटाक्षेण चैक्षत ततउत्थाय संहृष्टः पशूनां पतिरीश्वरः १४ आगच्छेत्याह्वयामास बिल्वोपरिगतं कपिं तत्क्षणे जातविज्ञानः सोऽवरुह्य ततो द्रुमात् १५ प्रदक्षिणीकृत्य पदे शिवयोर्निपपात ह तमाह भगवानीशः प्रीतो बिल्वदलार्चनात् १६ अष्टोत्तराद्वै साहस्रशतपर्यंतमेकराट् मंडलाधिपतिर्भूत्वा चांते मत्सदनमेष्यसि १७ गच्छ भूमौ मनोर्वंशे संभवोऽस्तु तवानघ इत्युक्तः प्ररुदन्नाह गोलांगूलो महेश्वरम् १८ त्वत्सादसेवां हित्वा चेद्यदि जन्म भवेन्मम कदा जन्मनि वृत्तिः स्यात्त्वत्सीदत्परमेश्वर १९ भक्तिरेव पदांभोजे तवास्तु मम शाश्वती त्वत्पादसेवा प्रत्यूहं न राज्यं दातुमर्हसि २० दासदासो भवाम्यत्र न भूमौ यामि जन्मभाक् यत्र दिव्या वयं दिव्यसर्वेशमदमूढधीः २१ अहं कुर्वन्न विज्ञाय त्वामधोगतिमश्नुवे चतुरंगबलोपेतं सर्वभोगसमृद्धिमत् २२ तव राज्यं ददामीति वंचनात वनोचिता प्रसन्नो यदि कारुण्यदृष्टिः

या वानरजातिसिद्धया ११ १२ दिष्ट्येति दैवयोगेन विभोः शिवस्य पादयोः निपेतुः पत्राणीत्यनुषज्यते १३ कीशमिति कीशं वानरं मर्कटो

२४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० मदुक्तइति त्वमितिशेषः गांभुवं इदंगोलांगूलमुखम् ३१ ३२ सइति यायजूकस्य इज्याशील=

भवतोवांछितंनान्यंनसेवेश्रीकृतेभवन् नयत्रसेवायुवयोः तत्रजन्मनिरर्थकम् २४ प्रसीदकरुणासिन्धो दयाभवतुतेमयि इतिशोचंतमाश्वास्यप्राहतंवृषभध्वजः २५ शृणुखेदंचमाकार्षीःयदादिष्टंतदाचर= अज्ञानादर्चनंभुक्त्यैमुक्त्यैविज्ञानपूर्वकम् २६ वेदागमसहस्रेषुनिर्णीतंवेदवित्तमैः एकबिल्वदलार्चायाःप्रदोषे ममयत्फलम् २७ रहस्यंतत्प्रवक्ष्यामिशृणुतत्फलभागसि विरक्तोमांप्रदोषेज्ञःपूजयित्वाविमुच्यते २८ अज्ञानात्काकतालीयामत्पूजाराज्यभोगदा ततस्त्वमेत्यजन्मैकंभुंक्ष्वभोगान्सुरेप्सितान् २९ मद्विज्ञानादमुष्यान्तेमत्पदंप्राप्स्यसिध्रुवं आवयोर्दर्शनंतत्रभवितासख्यतोहरेः ३० मदुक्तोनहिसंतापंकर्त्तुमर्हसिगच्छगाम् इत्युक्तःसपुनःप्राहस्मत्वैमुखमिदंमम ३१ तत्रभूयादथेशोऽपितथेत्युक्त्वातिरोदधे गूलाङ्गूलमुखस्सोऽभून्मुचुकुन्दोमनोःकुले ३२ सररक्षमहींराजादिवंदेवपतिर्यथा अजस्रंयायजूकस्यसखाभूत्तस्यवज्रभृत् ३३ एकदासुहृदाहूतोदैत्यानांविजयंप्रति निर्जित्यदानवान्सर्वान्सहेन्द्रेणाविशद्दिवम् ३४ अभ्युद्गतःसुरैस्सर्वैःकृताशीर्गुरुणानृपः उपाविशन्महेन्द्रेणरत्नसिंहासनोत्तमे ३५ अर्द्धासनगतंजिष्णोरनंगसदृशाकृतिं सुरारिसैन्यबाणाग्रव्रणभूषितवक्षसम् ३६ जयश्रियेवरागेणनखक्षतविभूषितं उपासांचक्रिरेतत्रनाकवारांगनानृपम् ३७ जग्राहचाम=

लस्यइज्याशीलोयायजूकइत्यमरः ३३ ३४ ३५ ३६ जयश्रियेति सुरारिसैन्यबाणाग्रव्रणभूषितवक्षसं अतएवजयश्रियारागेणनखक्षतविभूषितमिवेत्युत्प्रेक्षा ३७ तस्यअप्सरस्सेवांवर्णयति जग्राहेत्यादिनाश्लोकद्वयेन भृङ्गारंकनकपानीयपात्रं भृंगारःकनकालुके

वीणावसाघास्तिस्रोऽप्सरसः ३९ ४० ४१ ४२ दिव्येति दिव्येनदिविभवेन आगरवेण अगरुसंबंधिनाधूपेन ४३ मुचुकुन्दइति महादे

दधतुर्नसचातुर्य्येऽर्व्वशीचतिलोत्तमा वीणावतीचित्ररेखासहजन्याचतालभृत् ३९ सोपगानाश्चगन्धर्वाःमुचुकुन्दंसिषेविरे श्लाघद्भावथसंगीतंनभोमध्यगतेरवौ ४० आरुह्यैरावतस्कन्धंमहेन्द्रोन्तर्गृहंययौ दधारच्छत्रमिन्द्राणी मुचुकुंदेमुकुंदवत् ४१ नरेन्द्रश्चमहेन्द्रश्चस्नात्वामंदाकिनीजले पुरारिपूजासदनंजग्मतुर्मणिभूषितम् ४२ दिव्यागरवधूपेनवासितेतत्रवज्रभृत् पुरारिपूजामारेभेभस्मरुद्राक्षभूषितः ४३ मुचुकुन्दोऽपिराजर्षिःमुरारिसमविक्रमः॥ सोमास्कन्दंमहादेवंदृष्ट्वारोमांचितोमुदा ४४ तदीयवाक्यंसस्मारतुष्टावमनसाशिवं रहस्यस्तुतिसंतुष्टःपशूनांपतिरीश्वरः ४५ अनुजग्राहतत्कर्णेभुविपूजयमामिति संभ्रांतस्तत्सपर्यायांनविवेदशचीपतिः ४६ पूजावसानेभूपालंगमिष्यंतंमहीतले किमभीष्टमितिप्राहगाढालिंगनमाचरन् ४७ अथपाणौगृहीत्वेन्द्रमिदमाहशचीपतिं सोमास्कन्दमिमंदेहि सोहार्दंयदितेमयि ४८ पूजांविधातुमिच्छामिकृतार्थःप्रणयात्तव उवाचेन्द्रोऽपिभूपालंस्मयमानमुखांबुजः ४९ सखेःसत्यंवदाम्येतद्दीयतेकिंमयातव विष्णोर्नान्यमिमंविद्धिपूजामात्रेस्यचोदितः ५० तवाप्यमुष्यपूजायांयदिवांछास्तिभूपते श्रीपतिंप्रार्थयस्वैनंयदिसंमनुतेहरिः ५१ अथवानास्मिदानस्यप्रभुःस्यादन्यथापिसः ऐन्द्रीमाकर्ण्यसगिरंदध्यौहृदिमहेश्वरम् ५२ तदाज्ञसोऽब्जजस्पार्श्वेगत्वावैकुंठमच्युतम् नत्वास्तुत्वाचबहुधासोमास्कन्दमयाचत ५३ केशवेश्वक्षणंध्यात्वानियोगात्पारमेश्वरात्॥ ददावनुमतिंभूपःपुनर्गत्वाहवज्रिणम् ५४ ॥ ८ ॥ ८ ॥

वंदृष्ट्वा इन्द्रसमीपेद्युतिशेषः ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ॥ ८ ॥

५५ ५६ कथमिति अभ्याशे समीपे त्वष्टारं देवशिल्पिनं ५७ ५८ ५९ अकल्पितमिति मामावंचयेति आदराद्विरुक्तिः ६० ६१ अकल्पितमहेशानं अकृत्रिमं सोमास्कंदमित्यर्थः कलिः कलहः ६२ ६३ ६४ ६५ आत्तमिति प्रत्यतिष्ठिपत् प्रतिष्ठापितवान् पराः कलाः देवशि

लब्ध्वानुत्तोऽस्मिविष्णोस्त्वंजिष्णोदेहिमहेश्वरं अस्येतिसमयःक्षोणीं यामिसौहार्दमेधताम् ५५ श्रुत्वान्नृपः गिरंशक्रश्चिंतामापतदंतरे इमंदास्यामिभून्यानियास्यंतिदिवसानिमे ५६ कथन्नुपूर्णकामःस्यान्मुचुकुन्दश्चभूपतिः आलोच्यधीमानभ्याशेशक्रःत्वष्टारमस्यगात् ५७ नजानीयाद्यथाराजाप्रतिबिंबोऽस्यकल्प्यतां निर्मायविश्वकर्मापिददौबिंबंशचीपतेः ५८ प्रदायकल्पितंबिम्बंप्रयाहीत्यभ्यभाषत आदौचादायतमपिसखायंप्राहभूपतिः ५९ अकल्पितपरंदेहिमामावंचयमामिति पुनःपुनःकल्पितानिषड्भिम्बानिददौहरिः ६० सतानिप्रतिगृह्याथचिकीर्षन्सप्तमंपुनः वंचनांमुचकुन्दोरेसाक्षात्प्रेरयतीश्वरः ६१ अकल्पितमहेशानंदेहिनोचेद्भवेत्कलिः अथानुनीयभूपालंसोमास्कन्दंमहेश्वरम् ६२ रत्नसिंहासनारूढंददौराजेशचीपतिः बर्हिश्छत्रंचशंखंचजवंतीपुष्पमेवच ६३ कल्हारमालांकर्पूरलेपनंनियमात्कुरु इत्यादिश्यमहीपालंप्रेषयामासगांप्रति ६४ प्रदक्षिणीकृत्यभुवंमुचुकुंदोपिहृष्टधीः सर्वान्नतेशिवस्येष्टसक्षेत्रेकमलालये ६५ आत्तषोविनिरस्त्रायैमहेशंप्रत्यतिष्ठिपत् स्थानेषुषट्सुपरितःप्रतिष्ठाप्यपराःकलाः ६६ नित्यंसंपूजयन्कीर्तिविमलांप्राप्यशाश्वतीं अन्वग्रहीत्सुराविष्णुयोमहेन्द्रमनंतरम ६७ मुचुकुन्दंततोयश्चप्रसीदतुसमेप्रभुः ६८ कर्पूरलेपायकलाधरायकल्हारमालांचितकं

ल्पिनिर्मिताः ६६ नित्यमिति पुरायः शिवः विष्णुं अन्वग्रहीत् अनंतरं महेंद्रं ६७ मुचुकुन्दमिति ततः यश्च मुचुकुन्दं अन्वग्रहीत् सः

वरदानमाह इतीति ममसखेवकुबेरइवअधिवर्द्ध स्वेसाशीः ७० अनुग्रहानन्तरंशिवप्रेरणयासुन्दरस्यविवाहंवर्णयति इतीति ७१ इति श्रीमानवल्युपनामकनरसिंहविरचितायांस्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएकादशोऽध्यायः ११॥ ॥ॐ॥ अथ विवाहानंतरंसुन्दरस्यकृत्यंमुनीन्अगस्त्योब्रवीति त्यागेश्वरेति त्यागेश्वरस्यप्रियसखंदृष्टमित्रंसुन्दरं नायकंप्राप्यकन्याआनन्दं जगामेत्यन्वयः १ सुंदरंप्रतिशिववचनमाह वरेति अमुक्तोद्वाहवेषः अपरित्यक्तविवाहालंकारः २ किमिति कौबेरंकुबेरसंबन्धिनं

इतिसुंदरसूक्तिसुधामुदितःतरुणेंदुकलाभरणोभगवान् परिकंपितमौलिरुवाचभवानुकंपितएधिसखेव मम ७० इत्याशिष्यमहेशानःविवाहंप्रतिचोदितः सुन्दरोन्वभवत्तस्याःपाणिग्रहणमङ्गलम् ७१ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेएकादशोऽध्यायः ११॥ ॥ॐ॥ श्रीअगस्त्यउवाच त्यागेश्वरप्रियसखंसुंदरंप्राप्यनायकं धन्यावेदःनिधेःकन्याजगामानन्दमुत्तमम् १ वरवेषधरंदेवंप्रणमन्तंसुहृत्तमं अमुक्तोद्वाहवेषोमांभजेत्याहमहेश्वरः २ किमन्यद्भुवनेभाग्यंसुन्दरःशांकरःसखा वंदारुवर्गंकौबेरंवंदीचक्रेसुवेषभृत् ३ उमावक्षोजसंक्रान्तकर्पूरालेपगंधिना हरोरसासमाश्लिष्टंस्वंमेनेसुंदरोगुहम् ४ त्यागेश्वरसकल्हारकर्पूरामोदवासितं त्यागेशभावनावन्तःप्रणेमुःसुन्दरंजनाः ५ श्रीमुनयऊचुः कथंसुन्दरदूतोऽभूत्यागेशःपरमेश्वरः एतदाचक्ष्वचरितंकृपयाकुंभसंभव ६

वन्दारुवर्गं अभिवादुकसमुदायं वन्दारुःअभिवादुके इत्यमरः शरिवंघोरारुः सुंदरः वन्दीचक्रे अवन्दिनः वन्दिनश्चकारेत्यन्वयः वंदिनःस्तुतिपाठका इत्यमरः ३ उमेति सुन्दरः हरस्यउरसावक्षसासमाश्लिष्टं स्वमात्मानंगुहं षण्मुखंमेनेजानातिस्मतत्तुल्यत्वादितिभावः ४ ५ सुन्दरःशांकरः सखेत्युक्तं तत्रजातसंशयाः मुनयः पृच्छन्ति कथमिति ६ ॥ ॥ ॥ ॥

पुरा पार्वतीसख्यौ दृष्ट्वा सुन्दरस्य मनश्चांचल्यं तस्य युक्तशापादिकं च वर्णितं तयोरेका सुन्दरेण विवाहिता सम्प्रति द्वितीयासंबन्ध माह द्वितीयेति सागरिका तन्नाम्नी गणिकान्वया वेश्यावंश्या ७ तामेव वर्णयति सामुद्रिकेत्यादिना ८ ९ १० ११ १२ ॥

द्वितीया सुन्दरासक्ता या गौरीपरिचारिका सैव सागरिका जज्ञे त्यागेश गणिकान्वया ७ सामुद्रिकोक्तनिःशेषलक्षणोत्तमलक्षिता अव्याजसुन्दरी बाल्यं विद्याभिस्सा व्यनाहयत् ८ परिज्ञाताखिललिपिः नृत्यगीतविशारदा सर्वातिशायिनी लोके चित्रनिर्माणकर्मणि ९ जगदानन्दसन्दोहघनीभावद्वोदितः देहस्तदीयो लोकानां नेत्रानन्दकरोऽभवत् १० यौवनारंभयोगेन श्रियं साभूयसीं दधौ यथा वसन्तयोगेन माधवी पुष्पशालिनी ११ शारदी चन्द्ररेखेव विद्युद्वल्लीव वार्षिकी भूयिष्ठशोभना तन्वी मणिरुचेजितोयथा १२ सा वसन्ती गृहे मातुः नकस्यापि दृशःपथि चन्द्रलेखेव सुमुखी निलीना मेघमंडले १३ सा कदाचन सुश्रोणी निद्राणा निशि सुन्दरं स्वप्ने दृष्ट्वा समुत्थाय न निद्रामगमत्पुनः १४ मनसाराधयामास सुन्दराकारमद्भुतं प्रभातायां रजन्यां तु शयनागारमेत्य सा १५ रत्नभित्तौ विलिख्यैनं यथादृष्टमभोदत तन्माता चित्रमालोक्य ज्ञात्वापि न बहिर्व्यथात् १६ अथ कालेन कियता विख्याते भुवनत्रये त्यागेशस्य प्रववृते सुमहान्फाल्गुनोत्सवः १७ नानादेशजनानां च समवायो महानभूत् रुद्रपादेऽथ सास्नातुमायये कमलालयम् १८ त्यागेशं तं वरं देहीत्युक्त्वा सस्नौ शुभानना जनसंघेषु महति संचरन्स च सुन्दरः १९

१३ सम्प्रति तस्याः सुन्दरसमागमसूचकं स्वप्नमाह सेति १४ १५ स्वप्नदर्शनमुक्त्वा चित्रदर्शनमाह रत्नभित्ताविति ज्ञात्वापि बहिः न प्रथात् न प्रकाशयामास अन्यथा अनेककामुकविरोधः स्यादिति भावः १६ अथेति दर्शनानन्तरं फाल्गुनोत्सवः कामोत्सवः १७ नाने

शिवरुद्रपादे तन्नामके तीर्थे १८ संप्रति तस्य सुन्दरस्य समागमं वर्णयति १९ ॥

स्नात्वेति अष्टभिस्तां वर्णयति आपादं पादपर्यंतं परभागेण गुणोत्कर्षेण अभिव्यक्ता कुन्तलमञ्जरी यस्यास्तां इत्यादि द्वितीयान्त विशेषणानां नवमस्थेन सागरिकामिति द्वितीयान्तेनान्वयः २० २१ २२ २३ नानेति संव्यानं उत्तरीयं २४ २५ २६ २७ २८ स

स्नात्वोत्थितां सागरिकामपश्यत्तिमितेक्षणः आपादपरभागाभिव्यक्तकुंतलमंजरीम् २० निश्वासामोदसंमोदमानमत्तमधुव्रतां व्याघ्रहुंकारवित्रस्तमृगार्भकविलोचनाम् २१ कपोलादर्शसंक्रांतवलन्माणिक्यकुंडलां अलकांतरसंसक्तनखकिंशुकधोरणीम् २२ मनोभवमहाराजे कुर्वाणां तोरणस्रजं अलिकासक्तकस्तूरीलेखोज्वलमुखांबुजाम् २३ नानाभरणरत्नश्रीपरिषिक्तगलस्थलां सूक्ष्मसंव्याननिर्मोकदृश्योन्नतपयोधराम् २४ महाहेक्षौमसंवीतामापादगलमस्तकं विभ्राणामभ्रगलितामिव सौदामिनीलताम् २५ लावण्यामृतनिष्पन्दशीकराननमौक्तिकां मीनकेतनकल्पद्रुनवोद्यत्पल्लवाधराम् २६ पादारविंदवाचालमणिमंजीरमंडितां मंदमंदपदन्यासकलाजितमरालिकाम् २७ निर्मितां रतिकोट्येव लक्ष्म्याः प्रतिकृतिं यथा मान्मथीं मोहनकलामूरीकृततनूमिव २८ स तां सागरिकां दृष्ट्वा विलक्षहृदयोऽभवत् पुरारिनेत्रनिर्दग्धस्मरस्तत्सुंदरीं यथा २९ तां चापयष्टिमादाय जिगाय किल सुन्दरं स्तब्धस्य तामुदीक्ष्याथ सर्वाश्चेन्द्रियवृत्तयः ३० लोचनद्वयमार्गेण निपतन्ति स्म तन्मुखे सापि दृष्ट्वा समालोक्य सोयमित्येवजानती ३१ कटाक्षोत्पलमालाभिः क्षणमानर्च सुंदरं तदीये चेतदीये च लोचने मिलिते पथि ३२ ॥ ७ ॥

इति विलक्षं विस्मयान्वितं हृदयं यस्य स्थितः २९ तामिति तां सागरिकामेव चापयष्टिमादाय सुन्दरं जिगायेत्यन्वयः अथानंतरं तामुदीक्ष्य स्तब्धस्य स्तंभाख्यसात्विकभावं प्राप्तस्य तस्य सर्वाः इंद्रियवृत्तयः लोचनद्वयमार्गेण तन्मुखे निपतंति स्मेत्युत्तरेणान्वयः ३०

कामदग्धवर्णनपद्यानि ३१ ३२

अन्योन्यमिति अथानन्तरं वेश्मगृहं प्रति प्रयातायां सत्यां ३३ ३४ सुन्दरस्य विस्मयं वर्णयति तद्रूपमिति द्वाभ्यां ३५ ३६ ३७ पंचभिः अरतिं वर्णयति जपतइति ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ध्यानेति जागरावस्थायां निशिनिर्निद्रमासीनं सुन्दरं त्यागेशः प्राहेत्यन्वयः तदेवाह सखेइति

अन्योन्यं गाढमाश्लिष्य परां निर्वृतिमापतुः अथ तस्यां प्रयातायां प्रतिवेश्म स सुन्दरः ३३ अन्वगादागृहद्वारमनङ्गपरतंत्रया गृहीत्वा तत्परिजनांस्तदीयन्नाम कीर्त्तयन् ३४ तद्रूपमनुसौंदर्य्यमेकांते मीलितेक्षणः अहो केश्य महो सुभ्रूविभ्रमापांगवीक्षणम् ३५ अहो मंदस्मितमहो वदनं सरसोधरः अहो तस्यास्तनद्वंद्वं अहो मंदतराकृतिः ३६ इति चिन्तयतस्तन्वीं चेतस्तद्रूप्यभागभूत् हित्वा पंचाक्षरीं विद्यां तन्नामचतुरक्षरम् ३७ जपतो भूत्मनस्तस्य कामोन्मादेन मेदुरं उद्यानाद्भिन्नमालापः कर्णयोः कालकूटवत् ३८ फणिफूत्कारवत्तस्य बभूव मलयानिलः मौलीन्दुदर्शनभयान्नत्यागेशमसेवत ३९ नास्तोषी द्विमनादेवं मुचुकुंदवरप्रदं विषास्वादद्वानाहाराः भस्मनेवसितं वपुः ४० उन्मत्तशेखरोभूत्वास्थाने शंभोरगात्सखा ४१ चंद्रातपो रात्रिषु चन्द्रमुक्तश्चंडातपो पम्यमनुष्यभेजे प्रसूनशय्यां तरसंनिवेशोप्यंगारराशावजनिप्रवेशः ४२ ध्यानमौनपरिम्लानमानसं मदनांतकः निशिनिर्निद्रमासीनं त्यागेशः प्राह सुन्दरं सखे सुन्दर किं दैन्यमुपयासि स्थिते मयि ४३ नास्तोषी मोयथापूर्वंम्लानंच वदनं कुतः किमिति त्वं ननिद्रासि नाश्नासि नच भाषसे ४४ किं ते व्याधिसमुत्थानं यथावद्वद सुंदर शोचं तं सुहृदं मुक्त्वास्यातुं नो सहते सुखम् ४५ उत्तिष्ठ ब्रूहि शोकस्य कारणं शमयामि ते सुन्दर उ॰ आधिर्मे दीयो मम दुर्निवारस्त्वया विना तस्य न शांतिकर्त्ता अनंगरोगाद्दव मां सखायं विषक्तमंत्वां भिषजां प्र

४३ ४४ ४५ उत्तिष्ठेति त्यागेशप्रश्नं श्रुत्वा सुन्दरो वक्ति आधिरिति त्वां विषजां मध्ये भिषक्तमम् अतिशयेन वैद्यं स्मरणोमि प्रथमो दैव्यो

४८ ४९ ५० ५१ संप्रति दौसंप्रार्थयते दूतइति दौसस्यप्रत्युपकारमाह नवीनेति ५२ उपायान्तरैर्दुर्निवाराकामपीडेत्याह तत्वेति
५३ त्यागेशः किमकरोत्तत्राह प्रतिज्ञायेति सागरिकालयंयथावित्यनेनान्वयः ५४ ५५ ५६ ५७ यातीति दौस्यं दूतकर्मतत्करोतितत

अनंगज्वरदूनोस्मितत्कृतेव्यसनंमहत् यदितस्याःपरिष्वंगोलभ्यतेसकृदेवमे ४८ त्यागेश्वरभवत्पूजाफलमेतन्नसंशयः ४९ त्वद्रूपचिंतांपरिहृत्यतावत्तद्रूपचिंतातरलंमनोमे त्वन्नाममांगल्यमपास्यदूरेतन्नामपारायणसादरोस्मि ५० दीनस्यकामदून स्यत्यागेश्वरदयानिधे देहिसंजीवनीमेनांसर्वाधिव्याधिशांतये ५१ दूतस्त्वमेवगत्वातांयद्यानयसिशंकर नवीनपद्मसाहस्रमर्पयामिस्तवप्रिय ५२ तत्वोपदेशसाहस्रैस्तस्यामाशानवार्यते उपेक्षसेयदिस्वामिन्पश्यतस्तेत्यजाम्यसून् ५३ श्रीत्र्यगस्त्यउ॰ इत्युक्त्वाप्रणतंपादेसुंदरंभक्तवत्सलः ५३ प्रतिज्ञायतदेतस्मैदूतरूपमबीभरत् अथार्द्धरात्रेसर्वेषुनिद्राणेषुपुरीरिषु ५४ सुंदरस्यविनिद्रस्यत्यागेशस्तापशांतये एकःसर्वगुहावासीययौसागरिकालयम् ५५ यांतंसुंदरदूतंतंकर्पूरालेपधूसुंदरंवीक्ष्यविश्वाधिकंदेवंविस्मयंतेस्मखेचराः ५६ तस्यपादाब्जविन्यासपरिपूतानिवीथिषु रजांसिशिरसाधृत्वासिद्धावंधमुचोऽभवन् ५७ यातिसागरिकावासंत्यागेशेदौत्यकारिणि जयसुंदरदूतेतिकाहलीव्योम्न्यजृंभत ५८ अनुक्त्वासुंदरस्स्वंगच्छंतंदूतरूपिणं व्यजिज्ञपन्परिजनाःदेव्यैदिव्यविभूतये ५९ मणिसौधाग्रमध्यास्ताकमलालयनायिका गवाक्षेण विलोक्येशंगौरीमंदस्मितंदधौ दधौचमनसादेवीतदृष्येतस्यभूषणम् ६० भस्मास्थिमालान्दकरोटिपात्रश्मशानचर्याजरदुक्षभाजः सख्युःकृतेदौत्यमिदंपन्नांपत्युर्विनोदोनहिदूषणाय ६१ अथातीत्यमहावीथींमहादेवोदयानिधिः ययौसागरिका

वोलः तस्मिन्त्यागेशेसागरिकावासंयातिसति हेसुंदरदूतजयइति व्योमनि काहलीवाद्यविशेषः अजृंभत ५८ ५९ मणीति पद्मप

दी छंदः ६० भस्मेति भस्मादिभूषितस्य विकृतवेषस्येत्यर्थः पशूनांपत्युः शिवस्य सख्युः कृते सुंदरस्यनिमित्तं दूदंदौत्यकरणंहियस्मात् कारणात् विनोदः अतोनदूषणायकिन्तुभूषणायेत्यर्थः ६१ अथेति शुभवितर्दिकं भद्रवेदिकं ६२ ज्ञातमिति गणिकागृहस्य शिलाद्वारस्य अधोदारुपशुपतेः तत्पादांबुजं यस्पर्शयत् वराहरूपिणा मुरारिणा न ज्ञातम् किंच नासाद्वारोपरिस्थितं दारुशिरः पस्पर्शयत् विधिरूपेण हंसेन मृग्यंमार्गितुंयोग्यं निशिसुंदरदौत्यभाजइति पशुपतेर्विशेषणं पुराखलु शिवरात्रौ परस्परं लोकेशाभिमानि-

ज्ञातंवराहवपुषानमुरारिणायत्पादांबुजंपशुपतेर्गणिकागृहस्य पस्पर्शनत्वलुशिलाविधिहंसमृग्यंनासाशिरोपिनिशिसुंदरदौत्यभाजः ६३ अथार्चकतनुर्भूत्वात्यागेशः सर्वरूपभाक् उद्घाटयाररंरात्रौरम्यंकान्त्रेत्यभाषत ६४ अथार्द्धरात्रेगंभीरांगिरमाकर्ण्यशंकिता तत्रसागरिकामात्राविनिद्रासार्द्धमाययौ ६५ बालेसागरिकेपश्याद्भवपश्यामिकःपुमान् निशीथेसमहद्द्वारमेत्याहूयतिसाहसी ६६ इतिमातार्गलेन्यस्तपाणिस्तस्थौविशंकिता प्राहसागरिकातत्रजननींसुंदराशया ६७ मातःकर्पूरकल्हारजवंतीपुष्पवासना बहिराकर्षतीतूर्णंकोयंद्वारिविलोक्यताम् ६८ पूर्वेद्युःकश्चनेत्येवंअर्द्धोक्तेविरामच उद्घाटयाररमितिध्वनिरासीद्बहिःपुनः ६९ त्यागेश्वरोवतुसुतेकुलदैवतन्नःतांप्रत्यसावुपगतोननुतर्कयामि आहूतएतिगणिकागृहमर्द्धरात्रेबालापिसाहसमिदंकथमातनोषि ७० ॥ ७ ॥

नोर्विधिविष्णोः तत्वप्रदर्शनायसप्तलोकपरिमितंलिंगशरीरं धृत्वानिजचरणमस्तकदर्शनायपरमशिवःतावादिदेश तौच अनेककालमन्विष्यअदृष्टचरणमस्तकौशिवंतुष्टुवतुः इतिस्कंदपुराणकथात्रानुसंधेया अधस्ताद्द्वारशिलानासाद्वारोपरिस्थितमित्यमरः ६३ अथेति अररंअर्गलं ६४ ६५ सागरिकांप्रति तन्मातुर्वचनमाह बालेइति ६६ इतीति सुन्दराशया सुंदरागमनाशया ६७ ६८ ६९

बालेन्द्विति बालेन्दुरेवमौक्तिकं तं जुषतीतिता दृशस्य तव परतंत्रतायुक्ता अयंसुन्दरः एतु आगच्छतु त्वां नृपसन्निधिंआनयामि इत्यु क्त्वा गृहमुखारम्भे दक्षतः गृहाङ्गणे ह्लादिनी सा माता विहितार्चकवेशं ईशं ददर्शेत्यन्वयः ७१ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां द्वादशोऽध्यायः १२॥ ॥ ७ ॥ संप्रतिनिजभक्तस्य सुन्दरस्य कामसौख्यानुभ

बालेन्दुमौक्तिकजुषः परतंत्रता ते युक्तायमेतु नृपसंनिधिमानयामि उक्तेति सा गृहमुखारम्भे दक्षतः तं माता ददर्श विहितार्चकवेषमीशम् ७१ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासे द्वादशोऽध्यायः १२॥ ॥ ॥ श्रीअगस्त्यउ॰ सत्वार्चकं हरं प्राह तदा सागरिकाप्रसूः इह तिष्ठ किं गुरूणामप्युचितं मद्गृहागमम् १ धन्यास्म्यनुगृहीतास्मि त्वद्दृशी चेयमिहास्यतां निशीथे तादृशो वेश्यासदनं चेन्महान्व्रजेत् २ अपवादपरो लोको मूढः किं किं न वक्ष्यति अनुग्राह्यावयं ब्रूहि किमागमनकारणम् ३ इति तस्यां ब्रुवाणायां स्मयमानमुखाम्बुजः मायार्चकवपुः प्राह भगवान्परमेश्वरः ४ शृणु सागरिकामातः शृणोतु च सुता तव श्रेयसे यशसे भूत्यै पुत्र्यास्ते वचनं मम ५ त्यागेश्वरसुहृत्कश्चिदस्तीह खलु सुंदरः स तु सागरिकां दृष्ट्वा ताम्यत्यंगजमूर्च्छितः ६ दूतं तस्यागतं विद्धि सांप्रतं सद्गृहं प्रति ऐश्वर्यममितं तस्य वयो नवमनुत्तमम् ७ रूपं च विद्याप्रथिता यया सीत्सुहृदीश्वरः आवयोरिव ते पुत्र्याः प्रणयोस्याप्यखंडितः ८ भूयादनर्घ्यकौशेयमतः संप्रतिगृह्यतां इत्युक्त्वाप्रददौमत्तनयोर्हस्तेमहेश्वरः ९

वपूर्वकं मोक्षप्राप्तिं वर्णयितुं दूतरूपस्य त्यागेशस्य सागरिकामात्रा सह संल्लापं उपक्रमते सत्वेति १ धन्येति वृशीकुशासनं व्रतिनामासनं वृशीत्यमरः २ ३ ४ तां लोभयति शृण्विति ५ अथय दूतत्वं तदाह त्यागेश्वरसुहृदिति अंगजः कामः ६ ७ रूपमिति यया विद्यया ८ भूयादिति अनर्घ्यं अमौल्यं कौशेयं पट्टवस्त्रम् ९ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

१० सागरिकाभिप्रायमाह ममेति ११ १२ १३ १४ भगवानिति द्विजोत्तमाः इतिसंबोधनं अनयोःसागरिकामात्रोः १५ १६ प्राहे
ति नागरिकान्नगरवासिनः स्वप्नप्रत्येकंप्राहत्यागेश्वरः तत्रहेतुगर्भविशेषणं दिव्यशक्तिमानिति १७ १८ १९ नागरिकाणांविस्म

मातापुत्रीमुवाचेदंतथैवक्रियतामिति व्याजलज्जावतीसातुप्राहसागरिकागुरुम् १० ममत्यागेश्वरादिष्टोवरोभवतिसंम
तःसाक्षाद्यथामेसभवेत्तदानींहिवृणेवरम् ११ तदाकार्योचकःप्राहत्यागेशस्यापिसंमतं इदमेवसुहृत्तस्ययतोसौसुंदरः
कविः १२ तथासागरिके कार्य्यमावयोर्यत्तदंतिके पुनःसागरिकाप्राहस्वामिनःसंमतंयदि १३ सएवसाक्षाद्भवतुतथा
कर्त्तास्म्यनंतरं इतितस्यांब्रुवाणायांस्वीयंरूपमदर्शयत् १४ भगवाननयोस्तत्रत्यागराजोद्विजोत्तमाः तेप्रणम्यपदांभो
जेवृषभारूढमीश्वरम् १५ प्रार्थयामासतुर्मुक्तिं देहांतेस्त्विति सोब्रवीत् संगमःश्वोस्तुयुवयोरित्युक्त्वाथतिरोदधे १६ प्रा
हनागरिकान्स्वप्नेप्रत्येकंदिव्यशक्तिमान् त्यागेश्वरःसागरिकांसुहृद्द्वाघटयेदिति १७ सुंदरंचसमासाद्यसंगमःश्वोभविष्य
ति इत्युक्त्वातत्क्षतेस्नेहाद्गाढमाश्लिष्यसुंदरम् १८ सखेतद्रतिकालेमांमाविस्मरयथासुखं विहरेतितमादिश्यधामस्वंप्र
सपद्यत १९ अथापरेद्युःसर्वेपिनागरामिलिताजनाः परस्परानुरूपेणस्वप्नालोकेनविस्मिताः २० प्रसूःसागरिकयासुं
दरंसमचोदयन् योजितःसागरिकयानागरैरथसुंदरः २१ स्वर्लोकदुर्लभान्भोगानन्वभूदिहदेववत् सुंदरालिंगना
लापशयनासनभाग्यभाक् प्रापसागरिकानंदंश्रितावल्लीवकल्पकम् २२ मणिविद्रुमसोपानस्वर्णस्तंभविभूषिते मू
र्छितागरुधूपांधपुष्पंधयसमाकुले २३ प्रासादेनिवसन्नित्यंप्रेयसींतामरीरमत् मंदरोन्मथितांभोधिपयःफेनोत्करप्रभाः २४

यमाह अथेति २० २१ स्वर्लोकेति सुन्दरस्य आलिङ्गनादिभाक् सागरिकाकल्पकं कल्पवृक्षंश्रिता वल्लीवआनंदंप्रापेत्यन्वयः २२ भो

२५ सोगेशेति तस्य सुन्दरस्य धिषणा बुद्धिः सैव लतेति रूपकं २६ २७ २८ २९ वेषइति षट्पदी॥ मनोहरतमो अतिशयेन मनोहरः तथा तेनै
ववेषेण ननु स्नानादिकं विना देवतासंस्पर्शे दोषः स्यादित्याशंक्य शिवभक्तमात्रस्य दोषो न भवति किमुत मित्रस्येति परिहरति नेति अ
कर्म विरुद्धकर्म मम दासस्य बंधायन सुहृदः किमु ३० अदृष्टवशतः कामव्यापारप्रवणस्य तस्य शिवप्रसादात् शिवविस्मरणं क

यत्र शय्याः सुखस्पर्शाः प्रवालकुसुमास्तराः कवेः सागरिकाश्लेषक्रीडा सौख्यामृतोर्मयः २५ त्यागेशवंदिनस्त
स्य पुष्पुषुर्धिषणालतां दिने दिने सागरिकानखदंतक्षतांचितम् २६ उत्थायोपसि गच्छंतमर्धभ्रष्टानुलेपनं कपोः
लगर्भसंशोभितांबूलकबलोज्वलम् २७ सुंदरं सुहृदं दृष्ट्वा त्यागेशः प्रीतिमानभूत् अथैकदाकृतस्नानं कृताह्नि
कमुपागतम् २८ संनिधौ स्तोतुकामं तमुवाच त्यागनायकः प्रातः सागरिकासौधादुत्थितस्य सखे तव २९ वे
षो मनोहरतमः तथा नित्यं भजस्व मां नाकर्म मम दासस्य बंधाय सुहृदः किमु इत्यादिष्टो भगवता तथा सेवत सुंद
रः॥ ३०॥ हासावलोकनविलासदृढोपगूढक्रीडासुखानुभवकोटिषु कोमलांग्याः नव्यस्मरः सुहृदमाघतमं महेशं त्यागे
श्वरं स गिरिशस्तुति सुंदरोक्तिः ३१ आकृताह्निकमासीनं सुंदरं वीक्ष्य चालये अस्पृश्यं गणिकासक्तं धूर्त्ते केचिदूभाषिरे
३२ केचिदीशप्रसादाढ्यं त्यागेशं मेनिरे जनाः सुंदरस्तु सुहृच्छंभोर्निन्दास्तुत्योः समोभवत् ३३ न तस्य गणिकाभोगो दोषाय स्मरत
शिवं यथा गंगाप्रवाहस्य कर्दमक्षोणिसंगमः ३४ अथैकदा समायान्तं प्रातः सागरिकालयात् करे गृहीत्वा पप्रच्छ त्यागेशः सुंदरं

दापि नाभूदित्याह हासेति ३१ तथाविधं सुंदरं दृष्ट्वा केषांचि न्निन्दां वर्णयति अकृतेति ३२ अन्येषां स्तुतिमाह केचिदिति निंदास्तुति
भ्यां सुंदरस्य विकाराभावमाह सुंदरस्त्विति ३३ एवं कामव्यापारेपि सदाशिवस्मरणात् पापलेशोपि नाभूदित्याह नेति दृष्टांतयति य

३६ ३७ ३८ सुंदरस्यशिवैकतानतांवर्णयितुंतदुत्तरमाह मोदेति दृष्टवस्तुदर्शनजन्यआनन्दोमोदः तल्लाभजन्यःप्रमोदः तद्भोगजन्यः आनन्दः एतेषांमध्येअहंनकिंञ्चिद्वेद्मिसाक्षिरूपत्वात् त्वमेवजानासीतिभावः तत्रदृष्टांतमाह भोक्तुरिति शयनमध्यस्थस्यभोक्तुः सुखंशयनंयथानजानाति तथापंचकोशांतस्थितस्य साक्षिणस्तवसुखमहं नजानामीत्यर्थः ३९ सर्वेति सर्वेषांइंद्रियाणांप्रेरयिता

सखेसुन्दरपृच्छामिकिंचित्सत्यमुदीर्यतां सुखंसागरिकासंगेयादृशंतन्निवेद्यताम् ३६ यच्चकुम्भस्तनस्पर्शेगाढाश्लेषेचयत्सुखं यच्चाधरामृतस्वादेयच्चगोष्ठीषुसुभ्रुवः ३७ सौहार्दादेवपृच्छामिप्रश्नोनैवंविधोन्यतः यथानुभूतंतत्सर्वंमेतन्मेवक्तुमर्हसि ३८ श्रीसुन्दरउ० मोदप्रमोदानंदानांनकिंचिद्वेद्मिशंकर भोक्तुःसुखंनजानातिशयनप्रच्छदांशुकम् ३९ सर्वेंद्रियप्रेरयितासर्वलोकगुहाशयः कर्त्ताभोक्तात्वमेवैतज्जानास्यखिलतत्ववित् ४० नास्मिकर्त्तानभोक्ताचप्रेरणीयस्त्वास्म्यहं यच्चकिंचिज्जगत्सर्वंदृश्यतेश्रूयतेपिवा ४१ नामरूपात्मकंवस्तुत्वन्मयंसकलंखलु इत्युक्त्वात्यागराजस्यप्रणिपत्यपदाम्बुजे ४२ तस्थौससुंदरस्तत्रसमीपार्श्वेभृत्योयथाप्रभोः तदाज्ञयाद्विजानस्तुत्वातिल्लकावनवासिनः ४३ तेश्चसंपूजितस्तेषांबभूवाग्रेसरस्सुधीः तस्यचित्तपरीपाकमवलोक्यमहेश्वरः ४४ ददौवेदांतविज्ञानंयत्रैतद्वीचिवज्जले स्वपादाब्जोदकस्नातंसुन्दरंज्ञानदीक्षया ४५ कृतार्थयतिदेवेशेतत्रासनसनकादयः प्रणम्यसंशयच्छेदंप्रार्थयन्स्त्वथतेष्वपि ४६ ॥ ७ ॥

अंतर्यामिरूपेणप्रेरकः गुहाशयःदहराकाशवर्त्तीकर्त्ता विज्ञानमयःभोक्ताआनन्दमयश्च ४० नेतिप्रेरणीयःप्रेष्यः ४१ ४२ तिल्लकावनंतन्नामकं अरण्यं तत्रस्थान् द्विजान् तदाज्ञयाशिवाज्ञया ४३ ४४ ददाविति वेदान्तविज्ञानं ब्रह्मज्ञानं यत्रएतत् दृश्यंजगत्जलेवीचिवत् तरंगइवउत्पद्यते विलीयतेचेत्यर्थः ४५ ४६ ॥

सुन्दरस्य निश्चलभक्त्या प्रसन्नः शिवः सनकादिसहिताय तस्मै तत्त्वमस्यादिमहावाक्यं उपदिशति निष्क्रियमित्यादिना निष्क्रियं क्रियार रहितं कूटस्थमित्यर्थः निर्मलं पापरहितम् निरवद्यं कामादिदोषरहितं निरंजनं निर्लेपं असंगो ह्ययमात्मेति श्रुतेः ५७ परिपूर्णमिति अखंडं अहंप्रत्ययि प्रत्यग्ज्योतिः सर्वसाक्षि चैतन्यं यदस्ति तत् जगतः अभिन्ननिमित्तोपादानं मायाविद्योपाधिभेदेनेत्यर्थः त्वं मलिनसत्वप्रधानो विद्योपाधिकः जीवोसि नान्यदित्यर्थः ध्रुवं निश्चयः सदेव सौम्येदमग्र आसीदिति श्रुत्यर्थमुपदिशति प्रागिति ५८

शृण्वत्सु मुनिषु श्रीमान्सुंदरं प्राह शंकरः श्रीमहेश्वर उवाच निष्क्रियं निर्मलं शांतं निरवद्यं निरंजनम् ५७ परिपूर्णमहंप्रत्यग्ज्योतिस्त्वमसि ध्रुवं प्रागासमेक एवाहमस्मि नान्यदसच्च सत् ५८ निलीने यत्र सर्वेपि योवशिष्टोहमस्मि सः अंगुष्ठमात्रं पुरुषं गुहाशयमनामयम् ५९ प्रत्यङ्मुखेन ध्यायंति मनसा मां मुनीश्वराः मनो मत्प्रेषितं भूतं पतत्यसुगणो मया ५० चोदितोंतश्चरत्यत्र चित्रं छिद्रघटाम्बुवत् रूपं येनेक्षते चक्षुः येन शब्दग्रहः श्रुतेः ५१ स्वादुविद्रसना येन सोस्मि सर्वेंद्रियांतरः मयि ज्योतिषि सूर्याद्या अनुभांते नेत्रदीपवत् ५२ अनुयांति कृतः सर्वे राजानमनुसैन्यवत् भूतं जातं मयि मृषा सिंधौ वारिविकारवत् ५३ भिदाभ्रश्चंद्रवन्मिथ्या द्रष्टुः स्वप्ने शरीरवत् जायमानेषु भूतेषु लीयमा॰

निलीनेष्विति सर्वेषु निलीनेषु सुषुप्तिसमाध्योरसत्त्वेन बाधितेषु यः साक्षी सर्वबाधाधिष्ठानतया अवशिष्टः सोहमस्मि जगद्बाधैकसाक्षिणस्तस्य बाधो नास्तीत्यर्थः वैश्वानरविद्यामुपदिशति अङ्गुष्ठमात्रमिति ५९ प्रत्यगिति मुनीश्वराः मननशीलाः मां प्रत्यङ्मुखेन अन्तर्मुखवृत्त्या ध्यायन्ति समाधौ साक्षात्कुर्वन्तीत्यर्थः असुगणः इन्द्रियसमुदायः ५० चोदित इति अत्र शरीरे येन प्रत्यगात्मः

नारूपंनीलपीतादिकं चक्षुरिन्द्रियंईक्षते पश्यति येनचश्रुतेः श्रोत्रेंद्रियस्य शब्दज्ञानंभवतीतिशेषः ५१ स्वादिति येनरसनास्वादुवि
त् इदमस्वादुनोप्युपलक्षणं सर्वेन्द्रियान्तरःसर्वान्तर्यामीसोहमस्मीत्यर्थः नतत्रसूर्योभातीतिश्रुत्यर्थमुपदिशति मयीति ५२ ५३
भिदेति अभ्रश्चन्द्रवत् जलप्रतिबिम्बितचंद्रइवदुष्टुःपुरुषस्यस्वप्नेशरीरवत् भिदाभेदःमिथ्याअसत्वेसतिभासमानत्वादित्यर्थः
मायामात्रभिदंद्वैतमद्वैतंपरमार्थतइत्युक्तेः ५४ नेतिमेघोदयान्ततः मेघोदयनाशाभ्यां वियतःगगनस्ययथाविकारोनास्ति तथामे

नमेविकारोवियतोयथामेघोदयांततः आब्रह्मस्तंबपर्यंतंयस्यज्ञानमनंतरम् ५५ तदस्यहमितिज्ञात्वापशुःपाशाद्वि
मुच्यते द्वौसखायौखगौ वृक्षंपरिषज्यस्थिताविमम् ५६ पिप्पलाशीतयोरन्यस्त्वन्योनश्नन्प्रकाशते कर्मानंदाद्यमे
सिंधोःशीकराइवतेमयि ५७ ज्ञात्वेतिमुक्तसंकल्पोदेहीनावर्ततेपुनः आन्वीक्षिक्यादयोविद्यानमद्विज्ञानहेतवः
५८ नमामुपनिषद्दीपःप्रकाशयतितद्विदः भक्त्यैवोपनिषद्वेद्यंचिरेणमदनुग्रहात् ५९ ज्ञात्वामामंजसाकश्चि
च्छोकंतरतिदुस्तरं यथोर्णनाभिःसृजतिग्रसतेचतथेश्वरः ६० सृजत्यवत्यतिजगदितिज्ञात्वाविमुच्यते मामेवस
र्वभूतानांहृदिस्थंपरमेश्वरम् ६१ तरंतिशरणंप्राप्यकृतार्थाःसर्वसाक्षिणं इतिवेदांतजंज्ञानंदत्तंसुंदरतेमया ६२

असंगस्यआत्मनःजगदुत्पत्तिलयाभ्यामितिभावः प्रज्ञानंब्रह्मेतिमहावाक्यार्थमुपदिशति आब्रह्मेति ५५ तदिति पशुर्जीवः द्वौसुपर्णो
वितिश्रुत्यर्थमुपदिशति द्वाविति खगाविवखगौ द्रुमंवृक्षंशरीराख्यंपरिषज्य आलिङ्ग्य द्वौजीवेश्वरौस्थिताविस्यर्थः ५६ पिप्पलाशीति
तयोर्जीवेशयोरन्योजीवःपिप्पलंविषयसुखं अश्नाति तच्छीलःअन्यः ततोभिन्नःईश्वरः अनश्नन् भोगमकुर्वन् प्रकाशतेसाक्षिरूपेणे
त्यर्थः कर्मानन्दाःकर्मजन्यसुखविशेषाः ५७ ज्ञात्वेति आन्वीक्षिकीतर्कविद्याआदिपदेनसांख्यादयोगृह्यंतेताःभेदप्रधानत्वातन्न

तज्ज्ञानकारणानि न भवन्तीत्यर्थः ५८ नेति उपनिषद्वेद्यः दीपः भक्त्यैवेति कारणान्तरनिषेधोक्तिः ५९ ज्ञात्वेति तरति शोकमात्मविदिति श्रुतेः ऊर्णनाभिः कोशकारकीटविशेषः ६० सृजतीति सर्वभूतानां हृदिस्थं ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठतीति स्मृतेः ६१ तरन्तीति उपसंहरति इतीति ६२ ६३ ६४ मदिति ब्राह्मी ब्रह्मसंबंधिनी सर्वं मद्रूपं सर्वं खल्विदं ब्रह्मेति श्रुतेः विज्ञाय ज्ञात्वा निन्दाः पामरलोककृताः न

विरक्त एतद्विज्ञाय मुच्यते कर्मबंधनैः श्रद्धया परया भक्त्या तपसा गुर्वनुग्रहात् ६३ संछिन्नसंशयो धन्यः कश्चिदेव विमुच्यते तस्मात्सुंदर मामेव शरणं प्राप्तवानसि ६४ मत्प्रसादात्त्वया विद्या ब्राह्मी लब्धा सुखी भव विज्ञाय सर्वं मद्रूपं न निंदाश्च स्मरिष्यसि ६५ त्यक्तं यथाहिनिर्मोकं न च नैः स्मरते पुनः इमां मे चिन्मयीं मुद्रां ध्यात्वा जन्मांतवान्भव हि ६६ इत्युक्त्वा दर्शयन्मुद्रां त्यागेशः स्वस्य चिन्मयीं संछिन्नसंशयाः सर्वे सनकाद्याश्च सुंदरः ६७ सहस्रकृत्वस्त्यागेशं प्रणेमुः पूर्णमानसाः अथाज्ञया भगवता तेजग्मुस्सनकादयः भावयंतो ज्ञानमुद्रां निसं त्यागेशदर्शिताम् ६८ दीसोपचारं परमेशकृत्यं समापयन्स्तोत्रशतेन सुंदरः विमुक्तसंगो विषयेषु निर्वृतिं परामवाप स्मरभित्प्रसादतः ६९ श्री अगस्त्य उ॰ चरितं सुंदरस्यैतत् शृण्वंति च पठंति ये तेषां शिवप्रसादेन मुक्तिः स्यान्नात्र संशयः ७० इति श्रीस्कंदोपपुराणे त्रयोदशोऽध्यायः १३ ॥ ॥ ॥ ॥

स्मरिष्यसि ६५ तत्र दृष्टान्तमाह त्यक्तमिति निर्मोकं त्वचं स्वोपदिष्टवेदान्तज्ञानदार्ढ्याय ज्ञानमुद्रां दर्शयति इमामिति जन्मांतवान् जननमरणवान् ६६ ६७ सहस्रेति सहस्रकृत्वः सहस्रवारान् ६८ ६९ शृण्वतां मुनीनामगस्त्यः एतदध्यायश्रवणपठनफलमाह चरितमिति ७० इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंन्दोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां सुन्दरस्य ज्ञानोपदेशवर्णनं नाम त्रयो

अथनीलकंठोपाख्यानमारभ्यते तत्र अस्यग्रन्थस्यभक्तिप्राधान्यात् वर्णाश्रमहीनानामनधिकारिणामपि भक्तिवशान्महादेवः मुक्तिं द
दातीतिदर्शयितुंकुलालस्यनीलकंठस्यचरितंवर्णयन् अगस्त्यः मुनीनांभक्तिदार्ढ्यायशिवमष्टभिःप्रथमंस्तौति नदेवतमित्यादिना १ स्वेति
शिवस्यैवकालभयमोक्षणे शक्तिरितिमार्कण्डेयोपाख्यानेस्पष्टं तस्यकालस्य २ प्रारब्धेति प्रारब्धकर्मणांभोगादेवक्षयइतिनियमेनत
धीन सुखदुःखानां अतएवभूत्वा भूत्वाविनश्यतां अनादिसंसारप्रवाहपतितानामित्यर्थः देहिनां शरीरिणांएकः अद्वितीयःएकोरु=

अथकुलालकुलोद्भवस्यश्रीनीलकंठस्यचरित्रारंभः श्रीअगस्त्यउ· नदैवतंमहादेवात्परंसुलभार्चनं वृथापरिश्रमोलोकः
सेवतेदेवतांतरम् १ स्वकालभयमोक्षायशक्तिर्नान्यस्यकस्यचित् भीतःकालाज्जनस्तस्यसेवयाकिंकरिष्यति २ प्रार
ब्धाधीनभोगानांभूत्वाभूत्वाविनश्यतां उपास्योदेहिनामेकोभगवान्कालशासनः ३ फलंतुसुमहत्तस्यभजनेह्यपुनर्भवः
सुकरंचास्यभजनंमूढःश्लिष्यतिसंसृतौ ४ अनन्ययाहरेभक्त्याप्रसीदतिदयानिधिः प्रसादादस्यमुक्तिश्चनज्ञानान्नापिक
र्मणः ५ अधिकारिविशेषेपिज्ञानंकर्मप्रवर्त्तते सर्वैर्धिकारिणोभक्तेरितिशास्त्रेषुनिर्णयः ६ ॥ ७ ॥ ७ ॥

द्रोनद्वितीयोवतस्थेइतिश्रुतेः भगवान् उत्पत्तिंचविपत्तिंचभूतानामागतिंगतिं वेत्तिविद्यामविद्यांचसवाच्योभगवानित्युक्तलक्षणः का
लशासनःमृत्युंजयएव उपास्योनान्यइत्यर्थः ३ कुतइत्याह फलंत्विति अपुनर्भवोविदेहमुक्तिः ननुतद्भजनमेवदुष्करमित्याशंक्य
परिहरति सुकरमिति मूढःसौकर्यानभिज्ञः ४ अनन्ययेति मुक्तेर्भक्त्यैकसाध्यत्वमाह नज्ञानादिति ५ ननुऋतेज्ञानान्नमुक्तिःउभा
भ्यामेवपक्षाभ्यांयथाखेपक्षिणांगतिः तथैवज्ञानकर्मभ्यामित्यादिनाज्ञानकर्मणोःसाक्षात्परंपरयामुक्तिसाधनत्वश्रवणात् न
ज्ञानान्नापिकर्मणइत्यसंगतं इत्याशंक्यतयोःअधिकारिविशेषपरत्वात्भक्तेश्चसर्वोपयोगितयाभक्तिरेवप्रबलंसाधनमितिदर्शि

सति अधिकारीति अर्थीसमर्थोविद्वान् शान्तोदान्त इत्यादिना विद्वत्त्वादिगुणविशिष्टः शान्त्यादिगुणविशिष्टश्च कर्मणिज्ञानेचाधिकारीभक्तौतुसर्वेधिकारिणः चाण्डालोस्तुसतुद्विजोस्तुगुरुरित्येषामनीषाममेति भगवत्पादोक्तेः किंचभक्तिरसिकाः मुक्तिमपिनेच्छन्तीत्यत्रनपरिलषन्तिकेचिदपवर्गमपीतिभागवतादिकंप्रमाणंद्रष्टव्यं ६ भक्तिमार्गस्यसौलभ्यं दर्शयति भक्त्येति ७ साध

भक्त्याकेवलयाजंतोःपत्रपुष्पफलादिभिः प्रसीदत्यर्चितःशंभुर्नविद्यासत्कुलादिभिः ७ विनायोगेनसांख्येनतपसोत्तमजन्मना कर्मणाविद्ययाचापिभक्त्यामुक्तास्सहस्रशः ८ अत्रैवोदाहराम्येतच्चरित्रंशृणुतद्विजाः यस्यश्रवणमात्रेणप्रसीदतिमहेश्वरः ९ अस्तिभूमंडलस्यास्यमंडनंक्षेत्रमुत्तमं श्रीमच्चिदम्बरंनाम्नादर्शनान्मुक्तिदंनृणाम् १० यत्रस्वर्णसभामध्येनृत्यंदृष्ट्वापिनाकिनः बभूवतुर्मुक्तबंधौव्याघ्रपादपतंजली ११ महेशंयजतांयत्रब्राह्मणानांगृहेगृहे अग्निहोत्रोत्थितोधूमःसायंप्रातश्चपावनः १२ हविराज्यपुरोडाशपुण्यगंधमनोहरः दिग्वधूमुखकस्तूरीपत्रभंगांकुरायते १३ तत्रकश्चित्कुलालोस्तिकुंभकारकुलोत्तमः दिवित्वष्टुरिवामुष्यभुविनिर्माणकौशलम् १४ सनित्यंशिवगंगायांस्नातःशिवकथाश्रुतिः नित्यंनवभांडजातंनृतराजमुदेददौ १५ ददातिशिवभक्तेभ्योवांछितंपात्रमुत्तमं संभावयन्शिवाकारान्शिवभक्तानसेवत १६ भार्याचास्यवरासाध्वीशिवभक्त्यामहीयसी तयान्वितस्यभक्तस्यनासीद्दुःखाकरःसुतः १७ नचानपत्यभावेनखेदस्तस्याभवत्क्वचित् श्रीमच्चिदंबराधीशेभक्त्यानंदमु

नांतरनैरपेक्ष्येण भक्त्यैवबहवस्तीर्णाइत्याह विनेति ८ आख्यायिकामाह अत्रेति ९ १० यत्रेति यत्रक्षेत्रे व्याघ्रपादपतंजलीऋषीमुक्तबंधौ बभूवतुः इयंच कथा स्कन्दपुराणेप्रसिद्धा ११ १२ १३ १४ सइति शिवगंगायां तत्रस्थतीर्थेनृतराजस्यशिवस्यमुदे हर्षा

१९ तस्यनीलकंठइतिनामप्राप्तिहेतुमाह कदाचिदिति २० २१ २२ २३ तयेति आसारोधारासंपातः २४ २५ २६ ददाविति आगरवं

शृण्वतःशिवमाहात्म्यंशिवगंगातटेन्वहं सकलस्यनदेशस्यबिंबेचित्तमभूद्दृढम् १९ कदाचित्स्वप्रसंहृष्टांस्मरतःशां भवींकथां कंठनालेमहेशस्यकालकूटप्रभांचिते २० रतिरासीत्तदारभ्यनीलकंठेतिसर्वदा तदासर्वैर्जनैर्ना म्नानीलकंठःकृतोहिसः २१ तस्यैवंवसतःकालःसुमहानत्यवर्त्तत अथप्रावृषिसायान्हेकदाचिद्दुर्दिनमुत्तम म् २२ प्रदत्वानृत्तराजायप्रतस्थेस्वगृहंप्रति अंतरामहतीवृष्टिर्महावातसमन्विता २३ तयानज्ञायतेभूः मिर्द्यौर्दिशोध्वातुकिंपुनः आसारपीडितश्चायमार्द्रवस्त्रश्चखिन्नधीः २४ आसन्नवेश्यासदनद्वारभूमिंतदाः ययौ तन्नीलकंठंविज्ञायवेश्यातद्गृहवासिनी २५ नीलातमंतस्सदनंवन्हिप्रज्वाल्यसेंधनैः अनार्द्रवसनंद त्वाताम्बूलादिसमर्प्यच २६ ददावागरवालेपंशैत्यंयेनोपशाम्यति अथासौविरतेवर्षेनीलकंठोनुमोदितः २७ वेश्ययास्वगृहंप्रापसोंगरागविभूषितः शयानोभार्ययालेपंप्रतिघ्रष्टःससत्यवाक् २८ सर्वंजगादतत्तेनतस्याः शंकामहत्यभूत् चिरायवेश्यासक्तस्त्वंनाद्यप्रभृतिमांस्पृश २९ नीलकंठोपरितनःशापोदूरेस्थितोभव इतिसा ध्व्यापिसप्रोक्तःतदाप्रत्यभृणोत्क्रुधा ३० आदेहपातं नेवत्वांस्पृशामीतिनिशम्यतत् चकंपेसापरंसाध्वीसांत्वयाः मासतंपुनः ३१ प्रतिज्ञांनात्यजत्सोपितयोरिंद्रियनिग्रहात् भक्त्यानटेशःसंप्रीतःप्रसादंकर्त्तुमैहत ३२ मुनिवेशमु पादायहरस्तत्सदनंययौ तमुत्थायप्रणम्याथनीलकंठोभ्यपूजयत् ३३ किंकार्य्यमितिपप्रच्छदत्वासनमनुत्तमं स्मयमानो

आगरुसंबंधिनं २७ २८ २९ नीलकंठेति ततःतस्मात्नीलकंठोपरिशिवोपरिशापःशपथःयद्मिांस्पृशतीत्यर्थःप्रत्यश्रणोत्प्रतिज्ञातवती ३० ३१

३५ ३६ न्यासेति न्यासभूतं निक्षेपभूतं इदं पात्रं ३७ ३८ न्यासरक्षणे तस्य सावधानतामाह सइति ३९ न्यासरक्षिणां उत्तमलोक

नयोगिनोमेवांछास्तिकुत्रचिद्दृश्यवस्तुषु तथापिकिंचिद्वाक्यंमेनीलकंठनिशम्यताम् ३५ तपसापात्रमेतन्मेः प्राप्तमन्येनदुर्लभं यदाहंयच्चवांछामिददाम्येतद्धिमेतदा ३६ न्यासभूतमिदंरक्षयावदागमनंमम इत्युक्त्वान स्वहस्तेतस्सदायाद्भुतभाजनम् ३७ ययौमुनिःस्वैरगतिःसचतत्संररक्षह यथानकोपिजानातिपात्रमंतर्गृहेस्थि तम् ३८ सगत्वायत्रकुत्रापिपुनरेत्यतदैक्षत देहांतःप्राणवत्तेनरक्षितंभाजनंगृहे ३९ न्यासंरक्षंतियेन्यस्य ते षांलोकाःसनातनाः हस्तेतस्यमुनेर्न्यासंपात्रंदत्वाकृतार्थताम् ५० यास्याम्यायास्यतिकदासचेतिसमचिंत यत् इतिचिंतापरेतस्मिन्ईशमायाप्रकल्पितम् ५१ तिरोबभूवतत्पात्रंशास्त्रमस्मरतोयथा अथागत्यमुनिःप्राह नीलकंठेनपूजितः ५२ त्वयिविन्यस्तपात्रस्यदेशांतरचरस्यमे नकदाचिद्विचारोस्तिप्रसीदतुतवेश्वरः ५३ देहिपात्रंमदीयंतन्मांयद्रक्षतिमातृवत् अन्नाभ्यंजनवस्त्राणिप्रदायाभीप्सितान्यहो ५४ नीलकंठोपितच्छ्रु त्वायत्रतत्स्थापितंगृहे नददर्शसतत्पात्रमन्विष्टमपितत्पुनः ५५ भार्यामाहक्कतत्पात्रंनैवाद्येमीत्यभाषत किं मायाकिंनदुःस्वप्नउपसर्गोथभौतिकः ५६ अपवादाम्बुधेरस्मान्नीलकंठोद्धरस्वमां नोचेदिमानहंप्राणान्तापा वादान्नधारये ५७ इतिनिश्चित्यमनसामुनेरंतिकमाययौ मुनीश्वरोपितंप्राहनीलकंठाभ्युदीयताम् ५८ मदीयं पात्रमधुनाविलम्बःक्रियतेकथम् अथतंप्रणतःप्राहभीतःशोकविमूढधीः ५९ ॥ ७ ॥ ७ ॥

प्राप्तिमाह न्यासमिति ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ७ ७ ७ ॥

५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ यज्वनामिति स्वाश्रुतं स्वेनप्रतिज्ञातं ६३ ६४ ६५ ६६

इदमाकर्ण्यस्वामिन्नपराधंक्षमस्वमे सुरक्षितंतेनपात्रंदुरितान्मेनदृश्यते ५० अन्यत्तत्सदृशंपात्रंददामिप्र
तिगृह्यताम् श्रीअगस्त्यउ० नीलकंठेब्रुवत्येवंचुकोपसमहामुनिः ५१ ततस्तत्सोमुनिःसर्वान्मेलयित्वेदमब्रवीत्
अहोपश्यतदौरात्म्यंकुंभकारस्यदुर्मतेः ५२ अपहृत्येष्टदंपात्रंमृत्पात्रंदातुमिच्छतः व्याघ्रस्यगोमुखस्येववच
नाचातुरीतव ५३ दृष्टासिवंचितोवेषंभस्मरुद्राक्षधारिणः गांदोग्ध्रीमपहृत्यैवप्रदातुंखरमिच्छति ५४ यदिक
स्यापितल्लोकेचरितंसंमतंभवेत् शृण्वंतिवाकथांनित्यंभस्मरुद्राक्षभूषिताः ५५ परद्रव्यापहाराय परंभ्रमः
तिसाधुवत् बलादपहृतद्रव्यंकुलकोटिंध्रुवंहरेत् ५६ नीलकंठततोहंत्वांब्रवीम्याशानिवर्त्यतां अथवान्व
यकोटीभिनिःक्षेपत्तंनंध्रुवम् ५७ सहमानोदुरुक्तिंचप्रांजलिःप्रणिपत्यतं नमयापहृतंपात्रंसत्यमित्याहकुंभकृ
त् ५८ नीलकंठमथप्राहसमुनिर्जनसंसदि त्वद्वाक्येमेनविश्वासोयदिसत्यंब्रवीषिच ५९ शिवगंगाभसिस्ना
त्वाकुलतंतोःशिरस्पृश॥ अनपत्योसिचेद्वार्यहस्तेकृत्वार्द्रवस्त्रभृत् ६० नटेशसन्निधौस्नात्वासत्यमेतदुदाहर
नष्टंचेदस्तुतत्पात्रंहतस्त्वत्संगमादहम् ६१ प्रतिज्ञाभंगभीरुस्तंनानुमेनेसकुंभभृत् निनायाथबलाद्योगीन
टेशपदसेविनाम् ६२ यज्वनांसंसदंचैवव्याजहाराखिलंचतत् प्रत्ययःकार्यइत्युक्त्वासचस्वाश्रुतमभ्यधात्
६३ सचनैवंविधास्येतिमुनिःप्राहाथतेऽवदन् नीलकंठमुनिःक्रूरःप्रतिज्ञायुवयोर्यदि ६४ उपायस्तत्रदृष्टोयंसद
स्येश्रूयतामयं अपवादोन्यथावास्याज्जनात्प्राप्तवतोऽश्रियम् ६५ ननटेश्वरभक्तस्यभवंतिविपदःक्वचित् मुनि

संघीभूयेति सहस्राणां जलदिव्यानुज्ञां वदति कोटीइति कोटीअग्रभागो ६७ ६८ ६९ ७० अध्यायश्रवणपठनफलमाहयइति ७१ ७२
इतिश्रीमानवल्लुपनामकनरसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांनीलकंठोपाख्यानंनामचतुर्दशोऽध्यायः॥
१४॥ ॥ ७ ॥ उक्तमनूद्यभक्तिमार्गस्यसौलभ्यंदर्शयितुं चतुर्भिः पृच्छति चरितमिति १ द्वितीयमनुवदति तथैवेति २ ननुश्रोतव्यः

संघीभूयमहांतोयद्ददंतिश्रेयसेहितत् कोटौद्वेवेणुदंडस्यगृहीत्वाद्वौयुवामिह ६७ शिवगंगांभसिस्नात्वाप्रस्ययं
ददतांमुनेः इतियज्वत्रिसाहस्रप्रोक्तंवाक्यंनिशम्यतौ ६८ दंपतीवेणुदंडस्यकोट्यालंब्यममज्जतुः शिवगंगांभस
स्तस्मादुन्मज्जंतौयुवाकृती ६९ तौमुनिंवृषभारूढंनटेशंतमपश्यतां तयोःप्रसन्नोभगवानदत्वामुक्तिमभीप्सि
ताम् ७० सहताभ्यांचिदाकाशंस्वधामप्रत्यपद्यत यःपठेदिदमध्यायंशृणुयाद्वासमाहितः ७१ नटेश्वरप्रसादेनन
पुनर्जायतेभुवि ७२ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेचतुर्दशोऽध्यायः१४॥॥ऋषयऊः चरितंसुंदरस्योक्तंसर्वज्ञस्यमहात्मनः भ
क्त्यावशंगतोयस्यगुरुरासीन्महेश्वरः१ तथैवनीलकंठस्याशिवकैंकर्यकारिणः आकर्णितंतच्चरितंभक्तिमान्योनटेश्व
रे २ नयेषामधिकारोस्तिवेदांतज्ञानसाधने स्वयंचकर्तुकैंकर्यमशक्तास्त्रिपुरद्विषः ३ अथापिमुक्तिंवांछंतिनिकृष्ट
कुलसंभवाः केनप्रीतोददात्येषांमुक्तिमीशस्तदुच्यताम् ४ अगस्त्यउः अत्रेतिहासंब्रुवतोमत्तःशृणुतभूसुराःयस्यश्रवणा

श्रुतिवाक्येभ्यः तमेतं वेदानुवचनेनब्राह्मणाविविदिषंति इत्यादि वाक्यैर्ब्राह्मणस्यैवाधिकारोनान्येषां किंच सेवाधर्मः परमगहनः इ
त्यादिना शिवभक्तिरपि दुष्करा ततकथं मुक्तिरितिशंकतेन येषामिति ३ अंगीकृत्य पुनःपृच्छति अथापीति निकृष्टकुलसंभवाः शू
द्रादयः ४ तेषां उत्तरंदातुं आख्यायिकामवतारयति अत्रेति इतिहासं पुरावृत्तं ५

ज्ञानाधिकारिणामिति ब्राह्मणानामित्यर्थः अनुरूपार्चयावैदिकः ज्ञानयज्ञेनकर्मयज्ञेनचेत्यर्थः ६ निकृष्टेति स्वभक्तपूजयैवेत्येवकारेण वेदाध्ययनादिनैरपेक्ष्यंदर्शितं ७ यद्यदितिस्पष्टं ८ नन्वेवंशिवभक्तस्यपूजया केमुक्ता इत्याशंक्यबहवःसन्तीत्याह॥ बहवइति ९ तीर्थेति व्रतंउपवासादि दानंगोदानादि पूर्त्ततडागादिखननं निगमोवेदः १० इतिहासमुपक्रमते अस्तीति ११ वर्षेति संवत्सर

ज्ञानाधिकारिणांपुंसामपिकर्माधिकारिणां अनुरूपार्चयाशंभुःयथाप्रीणातिसर्ववित् ६ निकृष्टकुलजातानांज्ञानकर्मजडात्मनां स्वभक्तपूजयैवेशःतथाप्रीणातिदेहिनाम् ७ यद्यदिष्टतमंलोकेशिवभक्तस्ययाचतः तत्तत्प्रदायहीनोपिजात्यासद्योविमुच्यते ८ बहवःसंतिभूलोकेशिवभक्तैकपूजया विमुक्तबंधनाःसद्योमुक्ताःशंभोरनुग्रहात् ९ तीर्थाटनाध्वरतपोव्रतदानपूर्त्तसन्मंत्रतंत्रनिगमागमवर्त्मभाजां प्रीणातिसर्वजगतांपतिरिन्दुमौलिस्तद्वद्यथास्वपदभक्तजनेषुभक्त्या १० अस्तिदक्षिणदिग्भागेकावेरीतीरभूषणं नगरंधनिनांलोकेवणिजांधनवर्धनम् ११ वर्षमात्रनिवासेनयत्रक्षुद्रोपिनिर्धनः संपदंमहतींप्राप्तःस्पर्धतेधनदेनच १२ हृतेषुनवरत्नेषुवणिग्भिर्यन्निवासिभिः क्रोशतीवमहांभोधिःउदस्तोर्मिकरोन्वहम् १३ तत्रासीदूरुजःकश्चित्कुनदेनसमःश्रिया ख्यातोमहाधनोरत्नपरीक्षासुविचक्षणः १४ सकृत्तस्यकरस्पृष्टंअत्यल्पंवर्द्धतेधनं तस्यार्णवचराःसर्वेनौधनाःपादसेविनः १५ बाल्येतेनोशितंद्रव्यंमहामेरुरिवापरः भार्यावसुमतीनामसर्वलक्षणसंयुता १६ तस्यासीद्वंधुकोटीभिःयस्याःपरिवृतंजगत् सत

मात्रनिवासेन धनदेनकुबेरेणसहस्पर्द्धतेजिगीषांकरोतिततोप्यधिकसंपत्भवतीत्यर्थः १२ हृतेष्विति उदस्ताउत्क्षिप्ताऊर्मयःतरङ्गाएवकरायेन १३ तत्रेतिऊरुजःवैश्यः १४ सकृदिति नौधनाःनावएवधनंयेषांनौकाव्यवहारनिपुणाइत्यर्थः बाल्येतिउशितंकांक्षितंसंपादितमित्यर्थः १५ १६ १७

१८ १९ २० गृहमिति तेनपौराणिकेनआसुउपविशेतिनिर्दिष्टः २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ यदिति देहात्मवादिनः लो

भोगाननर्घ्याभरणालेपस्रग्वस्त्रभासुरः एवंभार्यासमेतस्यसमयःसुमहानगात् १८ व्रतचर्यापरस्यासीन्नापिवंश करस्सुतः सदारःखिन्नधीस्तेनपरित्यक्तविभूषणः १९ वाणिज्यंकल्पयित्वैकदासंतूष्णींगृहेवसत् एकदासतुकावे र्यांप्रातःस्नात्वासहस्त्रिया २० गृहंजिगमिषुस्तीरेपौराणिकमवंदत सतेनास्वेतिनिर्दिष्टःस भार्यश्चाशृणोत्कथाम् २१ तस्माच्छिवपुराणानिपठतोब्राह्मणोत्तमात् श्रुत्वाशिवकथाःपुण्याःभक्तिस्तस्यशिवेभवत् २२ दिनेदिनेपुराणस्य श्रवणासक्तचेतसः सभार्यस्यविरक्तस्यशांताविषयवासना २३ तौदंपतीद्विजंदृष्टुंशिवतत्वेषुनिष्ठितं प्रसाद्यप्राप तुर्मंत्रंपंचाक्षरमनुत्तमम् २४ क्षेत्रवस्त्रगृहादीनितस्मैदत्वाविशुद्धधीः सदाशिवपुराणेषुसंसक्तोभून्महाधनः २५ गुरुंकदाचित्पप्रच्छविनीतोविहितांजलिः मुमुक्षोर्मेकथंमुक्तिर्भवितेशप्रसादतः २६ ज्ञानेनकर्मणावापिविहि तेनयथाविधि उपासितोजगत्कर्ताप्रसीदतिमहेश्वरः २७ नतयोरधिकारोमेकथंमोक्षोभविष्यति प्रशंसंतिपु राणानिकर्मणोज्ञानमुत्तमम् २८ इमंमेसंशयंछिंधिसर्वज्ञोसिदयानिधे इत्याकर्ण्यगुरुस्तस्यवाक्यमेतदभाषत २९ विश्वासोयदिमेवाक्येप्रसीदतिमहेश्वरः संशयश्चेद्गुरोर्वाक्येसंशयात्माविनश्यति ३० असत्संगंपरित्यज्यसदा सत्संगवान्भव असतांचसतांचापिशृणुवक्ष्यामिलक्षणम् ३१ यत्परिज्ञानमात्रेणमतिःसत्संगतोभवेत् देहात्मवा दिनोवित्तगृहक्षेत्रेषुसस्पृहाः ३२ लौकिकव्यवहारेषुसंसक्ताःसद्विलक्षणाः एषुयेसंगतावैश्याःशोकस्तेषांदुरत्य

कापत्तिकाः पामराश्च ३२ लौकिकेति एषुपामरेषुसंगताःवैश्याः तेषां शोकः संसाररूपोदुरत्ययः दुस्तरइत्यर्थः ३३ ॥ ७ ॥

३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ भस्मेति भस्मना अङ्कितं चिन्हितं अलिकं ललाटं यस्य ललाटमलिकं गोधिरित्यमरः ४४ ४५

नतेसंभाषिणीयास्तेसंतोयेषामसंमताः सतांचलक्षणंतावदुच्यमानंमयाशृणु ३४ शिवएवजगत्कर्ताशिवेस र्वंप्रतिष्ठितम् कर्मांधकारेभ्रमतांमार्गदर्शीसभानुमान् ३५ सएवशरणंनान्यद्दैवतंधर्मसाधनं शिवगौरीपते शंभोजयचंद्रकलाधर ३६ मांकालकवलंपाहिकालशासनशंकर इतियेशिवनामानिकीर्तयंतिदृढव्रताः ३७ शिवलिंगार्चनपराभस्मरुद्राक्षधारिणः पापिनामपिमुक्तिः स्यान्नूनंतत्पादसेवया ३८ यद्यदिष्टतमंतेषांभक्ता नांपरमेश्वरे तद्दानाद्भवतिक्षिप्रंशिवानुग्रहभाजनम् ३९ प्रीणातिनतथाक्षिप्रंकुर्वतांस्वपदार्चनं भक्तोपासन याशंभुर्यथात्मतितुष्यति ४० कुर्वन्लोकविरुद्धानिशिवभक्तमुदेनरः शिवप्रसादात्संसारशोकंतरतिदुस्तरम् ४१ निषेव्यशिवभक्तांघ्रिमिष्टवस्तुसमर्पणात् ज्ञानाभ्यासप्रसादेनविनामुक्तोभविष्यसि ४२ इतिस्वगुरुणादिष्टः तंप्रणम्यतथेतिसः भाग्यवान्शिवभक्तानांपादसेवांचकारह ४३ भस्मांकितालिकंदृष्ट्वातथारुद्राक्षधारि णं ॥ नमस्करोतिशतशःतदभीष्टंप्रयच्छति ४४ प्रददात्यविलम्बेनदुर्लभंतदभीप्सितं भस्मानुलिप्तसर्वांगोरु द्राक्षस्रगलंकृतः ४५ नित्यान्नदाताभक्तेभ्यस्तदुच्छिष्टाशनोभवत् पतिव्रताचतद्भार्याभर्तुरिष्टानुसारिणी ४६ अनुकूलास्यकृत्येषुगुरुवाक्येनचोदिता बांधवास्तस्यतत्कर्ममिलितानानुमेनिरे ४७ निपेतुःप्रतिषेधंचसते पांनाशृणोद्वचः उच्छिष्टभोजिदासोऽयंवंचितोभस्मधारिभिः ४८ करोत्यनुचितान्येवद्वेषोचितसारिपुरस्कृतः इतिं

४६ अनुकूलेति तस्यवैश्यस्य बांधवाः ज्ञातयः मिलिताःसंगताःसंतोतत्दानादिकर्मणा नानुमेनिरे अनुमतिंनचक्रुः ४७ ४८ ४९ ॥ ॥

१८ १९ २० गृहमिति तेनपौराणिकेनत्र्रास्वउपविशेतिनिर्दिष्टः २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ यदिति देहात्मवादिभिः लो

भोगाननर्घ्याभरणालेपस्रग्वस्त्रभासुरः एवंभार्यासमेतस्यसमयःसुमहानगात् १८ व्रतचर्यापरस्यासीन्नापिवंश
करस्सुतः सदारःखिन्नधीस्तेनपरित्यक्तविभूषणः १९ वाणिज्यंकल्पयित्वैकदासंतूष्णींगृहेवसत् एकदासतुकावे
र्योद्वातःस्नात्वासहस्त्रिया २० गृहंजिगमिषुस्तीरेपौराणिकमवंदत सतेनास्वेतिनिर्दिष्टःस भार्यश्चाशृणोत्कथाम् २१
तस्माच्छिवपुराणानिपठतोब्राह्मणोत्तमात् श्रुत्वाशिवकथाःपुण्याःभक्तिस्तस्यशिवेभवत् २२ दिनेदिनेपुराणस्य
श्रवणासक्तचेतसः सभार्यस्यविरक्तस्यशांताविषयवासना २३ तौदंपतीद्विजवरंदृढंशिवतत्त्वेषुनिष्ठितं प्रसाद्यप्राप
तुर्मंत्रंपंचाक्षरमनुत्तमम् २४ क्षेत्रवस्त्रगृहादीनितस्मैदत्वाविशुद्धधीः सदाशिवपुराणेषुसंसक्तोभून्महाधनः २५
गुरुंकदाचित्पप्रच्छविनीतोविहितांजलिः मुमुक्षोर्मेकथंमुक्तिर्भवितेशप्रसादतः २६ ज्ञानेनकर्मणावापिविहि
तेनयथाविधि उपासितोजगत्कर्त्ताप्रसीदतिमहेश्वरः २७ नतयोरधिकारोमेकथंमोक्षोभविष्यति प्रशंसंतिपु
राणानिकर्मणोज्ञानमुत्तमम् २८ इमंमेसंशयंछिंधिसर्वज्ञोसिदयानिधे इत्याकर्ण्यगुरुस्तस्यवाक्यमेतदभाषत
२९ विश्वासोयदिमेवाक्येप्रसीदतिमहेश्वरः संशयश्चेद्गुरोर्वाक्येसंशयात्माविनश्यति ३० असत्संगंपरित्यज्यसदा
सत्संगवान्भव असतांचसतांचापिशृणुवक्ष्यामिलक्षणम् ३१ यत्परिज्ञानमात्रेणमतिःसत्संगतोभवेत् देहात्मवा
दिनोवित्तगृहक्षेत्रेषुसस्पृहाः ३२ लौकिकव्यवहारेषुसंसक्ताःसद्विलक्षणाः एषुयेसंगतावैश्याःशोकस्तेषांदुरत्य

कापत्तिकाः पामराश्च ३२ लौकिकेति एषु पामरेषु संगताः वैश्याः तेषां शोकः संसाररूपो दुरत्ययः दुस्तरइत्यर्थः ३३ ॥ ७ ॥

३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ भस्मेति भस्मना अङ्कितं चिन्हितं अलिकं ललाटं यस्य ललाटमलिकं गोधिरित्यमरः ४४ ४५

नतेसंभाषिणीयास्तेसंतोयेषामसंमताः सतांचलक्षणंतावदुच्यमानंमयाशृणु ३४ शिवएवजगत्कर्ताशिवेस
र्वंप्रतिष्ठितम् कर्माधिकारिणांमतांमार्गेदर्शीसभानुमान् ३५ सएवशरणंनान्यद्दैवतंधर्मसाधनं शिवगौरीपते
शंभोजयचंद्रकलाधर ३६ मांकालकवलंपाहिकालशासनशंकर इतियेशिवनामानिकीर्तयंतिदृढव्रताः ३७
शिवलिंगार्चनपराभस्मरुद्राक्षधारिणः पापिनामपिमुक्तिः स्यान्नूनंतत्पादसेवया ३८ यद्यदिष्टतमंतेषांभक्ता
नांपरमेश्वरे तद्दानाद्भवतिक्षिप्रंशिवानुग्रहभाजनम् ३९ प्रीणातिनतथाक्षिप्रंकुर्वंतांस्वपदार्चनं भक्तोपासन
आशंभुर्यथाहृष्टितितुष्यति ४० कुर्वंल्लोकविरुद्धानिशिवभक्तमुदेनरः शिवप्रसादात्संसारशोकंतरतिदुस्तरम्
४१ निषेव्यशिवभक्तांघ्रिमिष्टवस्तुसमर्पणात् ज्ञानाभ्यासप्रसादेनविनामुक्तोभविष्यसि ४२ इतिस्वगुरुणादिष्टः
तंप्रणम्यतथेतिसः भाग्यवान्शिवभक्तानांपादसेवांचकारह ४३ भस्मांकितालिकंदृष्ट्वातथारुद्राक्षधारि
णं ॥ नमस्करोतिशतशःतदभीष्टंप्रयच्छति ४४ प्रददात्यविलम्बेनदुर्लभंतदभीप्सितं भस्मानुलिप्तसर्वांगोरु
द्राक्षस्रगलंकृतः ४५ नित्यान्नदाताभक्तेभ्यस्तदुच्छिष्टाशनोभवत् पतिव्रताचतद्भार्याभर्तुरिष्टानुसारिणी ४६
अनुकूलास्यकृत्येषुगुरुवाक्येनचोदिता बांधवास्तस्यतत्कर्ममिलितानानुमेनिरे ४७ निपेतुःप्रतिषेधंचसते
षांनाशृणोद्वचः उच्छिष्टभोजिदासोऽयंवंचितोभस्मधारिभिः ४८ करोत्यनुचितान्येवह्योचिस्यारिपुरस्कृतः इतिं

४६ अनुकूलेति तस्यवैश्यस्य बांधवाः ज्ञातयः मिलिताःसंगताःसंतोतत्दानादिकर्मणा नानुमेनिरे अनुमतिंनचक्रुः ४७ ४८ ४९ ॥ ॥

५० ५१ पंचेति ब्रह्मबंधोः अधिक्षिप्तब्राह्मणस्य ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ उपसंहरति

नकश्चिच्छिवभक्तोस्तिसतेनानर्चितोह्रियः इतीशभक्तदासस्यमहान्कालोभ्यवर्त्तत ५० सर्वंब्राह्मणसात्कृत्यः यदनेनार्जितंधनं भक्त्यापादजुषस्तस्यप्रसन्नोभूदुमापतिः ५१ पंचविंशतिवर्षस्यब्रह्मबंधोर्विधायसः वेषंमध्याह्नसमयेतद्गृहद्वारमाययौ ५२ भिक्षांदेहीत्युवाचोच्चैर्भस्मरेखाचितालिकः सासस्यगन्नमादायतद्भार्यानिरगाद्गृहिः ५३ तांविलोक्यद्विजस्तस्थौतरुणींधूर्त्तशेखरः भिक्षांगृहाणेत्युक्तोपिप्रतिजग्राहनैवसः ५४ तस्याःस्तनौमुखंचापिस्तब्धदृष्टिरवैक्षत तद्दृष्टिशंकिनीसाध्वीनाथमेहीत्युवाचसा ५५ तंप्राप्यभिक्षांगृण्हीष्वेत्युवाचसमहाधनः तमुवाचमहादेवःप्रहसन्छद्मनाविटः ५६ आगतोनान्नभिक्षार्थंलभ्यतेऽन्नंगृहेगृहे द्विजस्यवांछितंदेहिभिक्षांमेभस्मधारिणः ५७ अथप्रणम्यतंवैश्योभिक्षांपप्रच्छकामितां दीयतेयदिवक्ष्यामिनोचेद्यास्येयथागतम् ५८ सविप्रेणैवमुक्तस्तुमाविलंबोऽस्तुगृह्यतां इत्युक्त्वापादयोस्तस्यसन्नवासीत्कृतांजलिः ५९ ययाचेत्तरुणींभिक्षांनिर्विशंकोद्विजोविटः अविचार्यसभार्यांचप्रददौतत्रशंभुधीः ६० प्रचोदितावसाभर्त्राद्विजंप्रांजलिरन्वगात् बांधवास्तस्यकुपिताःब्राह्मणंहंतुमाययुः ६१ निरोधकारिणोबन्धून्खड्गपाणिर्जघानसः स्वधर्मविद्विषोबन्धून्निहत्यसविलोकयन् ६२ नब्राह्मणंददर्शाथभार्यांपप्रच्छविस्मितः तयानवेद्मीत्युदितःसंस्मरन्हृदिशंकरं ६३ ददर्शेवृषभारूढःसहगौर्यामहेश्वरः स्तूयमानःसुरगणैःसचान्यैश्चगणैर्वृतः ६४ गत्वासवैश्यदंपत्योर्मुक्तिंमुनिगणोचितां पश्यतांसिद्धसंघानांसंधामप्रत्यपद्यत ६५ किंकर्मणाबहुविधेनचदुष्करेणज्ञानेनकिंबहुभुजन्मसु

किंकर्मणेति ६६ इतिश्रीमानवल्युपनामकन्नसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचदशोऽध्यायः

भक्त्याप्रसीदतिपरंभगवान्महेशोतस्माद्द्विजव्यसकलंभवताश्रुभक्ताः ६६ इतिश्रीस्कन्दोपपुराणेपंचदशोऽध्यायः १५॥ ॥ ७ ॥श्रीअगस्त्यउ० शिवभक्तान्नपानीयप्रदानस्यान्वहंद्विजाः नतुल्यंसुकृतंलोकेशंभोःप्रीतिकरंभवेत् १ भूषणंभूतलस्यास्तिकनिष्ठघटिकापुरं ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःस्वकर्मनिरतैस्सदा २ शूद्रैरपिद्विजातीनांशुश्रूषणपरायणैः संपूर्णंशिवभक्तैश्चशिवव्रतधृतादरैः ३ तत्रकश्चिदभूत्ख्यातोमारोनामप्रपदोद्भवः शूद्राणांशिवभक्तांघ्रिसेवयेशःप्रसीदति ४ एवंगुरूपदेशेनस्थिरबुद्धिःसजायया सहनित्यान्नदानेनशिवभक्तानपूजयत् ५ तस्यन्यायार्जितंद्रव्यमवर्द्धतसमुद्रवत् सर्वंतद्भक्तपूजायैविनियोजयतिस्मसः ६ आरभ्योदयमारात्रंप्रभातेचदिनेदिने ददातिशिवभक्तानामिष्टमन्नंचतुर्विधम् ७ तस्यभक्तिपरीक्षायैमतिंचक्रेमहेश्वरः अपुत्रस्यसभार्यस्यभक्तानामन्नदायिनः ८ धनजातमशेषंचतस्यसर्वेश्वराज्ञया दिनेदिनेक्षयंप्रापकृष्णपक्षेशशांकवत् ९ मारःप्रक्षीणवित्तोऽपिक्षेत्रपात्रादिविक्रयात् आगतायददावन्नंयथापूर्वमखिन्नधीः १० गृहोपकरणेष्वेवंविनष्टेष्वन्नदानतः अवशिष्टमभूद्भार्याकंठमांगल्यसूत्रकम् ११ अथप्रावृषिकस्मिंश्चिद्दिवसेतमसावृते निशीथेतापसःकश्चित्क्षुत्तृष्णापरिपीडितः १२ अन्विष्यान्विष्यशनकैःमारस्यगृहमाययौ आगत्यतद्गृहद्वारंमायातापसरूपभाक्

यः १५॥ ॥७॥शिवभक्तोपकारस्यसर्वोत्तमत्वंवर्णयितुंइतिहासांतरमारभमाणःप्रथमंतत्प्रशंसामाह शिवेति १ इतिहासमेवोपक्रमते भूषणमिति २ ३ ४ ५ ६ आरभ्येतिचतुर्विधंभक्ष्यभोज्यलेह्यचूष्यभेदेन ७ ८ धनेतिधनजातंधनसमूहंजातंधनसमूहयोरिति

शि०पु०टी० ८० भ० १५ ॥

१४ १५ १६।१७।१८।१९ वृथेति उपवसेद्यदि उपवासंकुर्याच्चेत् माजीवतुनिंदितंजीवत्वित्यर्थः २० २१ २२ २३ २४ लवणेति लवणान्नं

मारमाहूयभगवानिदमाहमहेश्वरः क्षुधात्तृषाचसंक्रांतोतपस्वीवचनाक्षमः १४ दूरेत्वामन्नदंश्रुत्वातवा
स्मिगृहमागतः देहिमह्यंक्षुधार्तायग्रासायसदनंनिशि १५ अन्नमन्नप्रदश्चासिपितामातातपस्विनां इति
तद्वाक्यमाकर्ण्यनिर्गतस्सहभार्यया १६ प्रणम्यप्रांजलिःपाद्यमासनंचप्रदायसः विषण्णहृदयोमारःभार्यांन
नमुदैक्षत १७ इतिनिश्वस्यचोवाचमंदंमंदंकुटुंबिनीं एहिसाध्विनिशीथेसौ संप्राप्तस्तापसोमहान् १८ क्षु
धितोन्नंप्रयच्छेतियाचतेदूयतेमनः नोपायमिहपश्यामियेनास्यक्षुत्प्रशाम्यति १९ वृथाजन्मममेदंस्याद्य
हीहोपवसेदयं माजीवत्वधनःकश्चिन्मादृशोदुर्लभोभुवि २० यस्यमेगृहमासाद्यसक्षुत्तिष्ठतितापसः गृहिणी
शरणंभर्तुरित्युक्तःपरमांगतिम् २१ भार्यानुकूलानग्रासायेनतस्यवनंगतिः अनुकूलाचसाध्वीचममत्वंदयिता
ननु २२ चिरंत्वदानुकूल्येनभक्तानामन्नदोस्म्यहं आपदोस्यास्त्वमेवात्रमामुद्धरपतिव्रते २३ इतिभर्तुर्वचःश्रु
त्वानाथंभार्याजगादतं नकंचिदत्रपश्याभिनाथोपायंगृहेतव २४ लवणान्नंहिसौम्यास्तिदिवसेत्ववशेषितं अ
आप्याहवसत्वेषोदृष्टोपायस्यहेप्रभो २५ पूर्वेद्युरुप्तंकेदारेबीजजातमदूरतः अस्माकमस्तिमादैन्यंभजेतद्दिन
भुज्यताम् २६ आनीयतांतद्भुवतातदन्नंक्रियतेमया उप्ताःपल्लविताःमुद्गाःसंतित्वत्सदनांगणे २७ नकिंचिन्न्यून
मत्रास्तिमहादेवप्रसादतः इतिभार्यावचःश्रुत्वाहृष्टःप्रोवाचतापसम् २८ मारोहमत्रशेषान्नंस्वामिन्रुडितिपच्य [illegible] ॥ १९ ॥

लवणरूपमन्नं २५ पूर्वेद्युरिति केदारेक्षेत्रे बीजजातंबीजसमुदायः २६ आनीयतामिति उप्ताःभूनिक्षिप्ताः २७ २८ २९ ॥ ७ ॥

इतीति संविवेश निद्रांप्राप ३० ३१ सांकुराणीतिसम्भर्ज्य सम्यक्भर्जनंकृत्वा आशुशीघ्रं अवहत्यअवहननेन वितुषीकृत्य ३२ ३३ ३४
३५ ३६ तयोःशिवप्रसादंवर्णयन्नुपसंहरति अथेति ३७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कन्दोपपुराणव्याख्यायांभक्त-
विलासप्रकाशिकायांषोडशोऽध्यायः १६॥ ॥७॥ पूर्वाध्यायेशिवभक्तान्नपानादिदानेनमुक्तिर्वर्णितासंप्रति शिवभक्तापराधसहने

इतिमारोक्तिमाकर्ण्यसंविवेशसतापसः मारोपिप्राप्यकेदारंडसबीजान्युपाहरत् ३० तान्देवचसासाध्वीनवै
र्मुद्गलसद्दलैः अवशिष्टैश्चलवणैःशाकंस्वादुचकारह ३१ सांकुराणिचबीजानिसंभर्ज्योश्चवहत्यच संपाद्या
न्नंपतिंप्राहतापसोबोध्यतामिति ३२ मारोपियावत्सुमनाःतापसो ह्युत्थनोद्यतः आगच्छन्नपिशुस्नातोनैवेद्यंगृ
ह्यतामिति ३३ ब्रुवन्प्राप्यांतिकंतस्यददर्शाद्भुतहर्षभाक् आरूढवृषभंदेवंवरदाभयमुद्रितम् ३४ वामांकरूढया
गौर्यापरिष्वक्तंमहेश्वरं प्रणम्यबहुधाभीतःतसादंशरणंययौ ३५ भार्याचास्मैप्रहृष्टात्मानैवेद्यंसमुपाहरत् ववृ
र्षुःपुष्पवर्षाणिदेवाश्चमुनयोस्तुवन् ३६ अवादयन्गणाःसर्वेवाद्यानिविविधान्यपि अथप्रसन्नोभगवानंबिका
पतिरीश्वरः ३७ दत्वाकैवल्यमनयोःसहताभ्यांतिरोदधे इतिश्रीस्कंदोपपुराणेषोडशोऽध्यायः १६॥ ॥श्रीअग
स्त्यउ० शिवभावनयाभक्तान्पूजयंतोपिनित्यशः अपराधान्सहंतेयेभस्मरुद्राक्षधारिणाम् १ प्राप्तेपिप्राणसंदेहेशिव
प्रीतिमभीप्सवः शिवप्रसादपात्रंतेह्यप्रतिद्रोहकारिणः २ स्वयंकृतेपकारेपिभक्तैस्तान्पूजयंतिये प्रीणातीशोयथा

नापिमुक्तिर्भविष्यतीतिवर्णयिष्यन्द्वाभ्यांप्रतिजानीते शिवभावनयेति १ प्राप्तइति अप्रतिद्रोहकारिणःभक्तकृतापराधस्यप्रतिक्रियामकु
र्वतः २ स्वयमिति भक्तैःअपकारेकृतेपि ये स्वयंतान्पूजयंतीत्यन्वयः ३

इतिहासं प्रवर्त्तयति अत्रेति ४ चेदिदेशे सत्यार्थो नाम प्रसिद्धः राजाभूदित्यर्थः ५ ६ ७ तस्येति मुक्तिनाथो नाम राजा प्रातिवेश्यः प्रतिवेशभवः शत्रुः अभवत् तेन सह अस्य सत्यार्थस्य रणः युद्धमभवत् ८ ९ १० समयमिति छिद्रं दोषस्थानं विलोकयंति ११ तापसाका

अत्रेतिहासं प्रथितमाकर्णयत भूसुराः यस्य श्रवणमात्रेण भक्तिः शंभौ भवेद्दृढा ४ चेदिदेशे पुरं किंचिदस्ति गोपैरधिष्ठितं सत्यार्थो नाम राजाभूत्त्रिषु लोकेषु विश्रुतः ५ स एकः शिवभक्तानां नित्यमिष्टं प्रयच्छति याचितः शिवभक्तानां सप्राणांश्च प्रयच्छति ६ स मंडलपतिर्हृष्टो दूरे भक्तान्नमस्यति निरोधः शिवभक्तेषु नास्ति तद्द्वारि कस्यचित् ७ तस्यैव वर्त्तमानस्य मुक्तिनाथो महीपतिः प्रातिवेश्यो भवच्छत्रुस्तेनास्य च रणो भवत् ८ तं विनिर्जित्य समरे सत्यार्थो रिपुमोजसा बलं धनं पुरं चास्य सर्वं जग्राह पार्थिवः ९ मुक्तिनाथः स तेनैव निरस्तो दुर्बलो रणे दुद्राव त्यक्तसर्वस्वः क्वचिद्दीनो वनांतरे १० समयं गमयामास शत्रोः छिद्रं विलोकयन् चिरायोपायमासाद्य निश्चित्यैव मितिस्वयम् ११ तापसाकारमापन्नो भूतिरुद्राक्षपुस्तकः सत्यार्थसदनद्वारं ययौ भस्मानुलेपनः १२ तदा शेते स्म नृपतिः आखेटायासनिद्रया छन्नस्तापसवेषेण रिपुं चांतर्निरैक्षत १३ निद्राणे नृपतौ कार्यं किं तवांतर्बहिर्भव द्वास्थैरिति निरुद्धोऽपि तानताडयत्तापसः १४ रहस्यागमतत्त्वार्थमुपदेष्टुं महीपतेः गच्छामीति हठात्कृत्वा शय्यागृहमरि र्ययौ १५ आगतं पुस्तकधरं समुन्नतजटाधरं समीक्ष्य तापसं राज्ञी भर्त्तारं समबोधयत् १६ स च प्रबुद्धः सत्यार्थः छन्नं वेषेण वैरिणं

रमिति सदनद्वारं गृहद्वारं ययावित्यन्वयः १२ तदेति आखेटो मृगया तत्संबंधी यश्चायासः खेदः तेन या निद्रा तया अन्तः गृहमध्ये १३ १४ रहस्येति रहस्यभूतः आगमानां शास्त्राणां य स्तत्त्वार्थः तं उपदेष्टुमित्यर्थः १५ १६ स इति स राजा वेषेण तापसवेषेण छन्नं गुप्तं १७

१८ १९ २० प्राणेष्विति मदीयेषु प्राणेष्वपि त्वदीया प्रभुतास्तीति शेषः २१ २२ २३ इदमिति गौर्यैपार्वत्यै ईशेन वर्णितं २४ तस्यामि-
ति कपाटेन मुखं द्वारं आवृणोत् आच्छादयामास किंच तस्मै राज्ञे भस्मप्रसादरूपं दत्वा त्वं नमनम्रो भवेत्याह २५ तथेति क्रोडे भुजां

उवाच प्रांजलिश्चैव उपवेश्योन्नतासने धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मि त्वत्पादाम्बुजदर्शनात् १८ परिपूतमिदं वेश्म गुरू-
णां पादरेणुभिः भवतां सेवया चित्तमिदमद्य प्रसीदति १९ किं करोमि विधेयं किं नियुंक्ष्वानुगृहाण मां धनादिष्वपि मे
स्वामिन् प्रभुता हि न केवलम् २० प्राणेष्वपि मदीयेषु त्वदीया सत्यमीर्यते इति ब्रुवाणे नृपतौ गृहीतविनयांजलौ २१ ज-
गाद तापसच्छन्नः स्मयमानमुखोऽथ तं शृणु राजेंद्र मे वाक्यं भक्तानां प्रवरो ह्यसि २२ शिवतत्वरहस्यार्थान् हं बोधयितुं तव
प्राप्तोहं त्वां त्वमेवैकः शृणु सत्सार्थ पार्थिव २३ इदं च शास्त्रं कैलासे गौर्या ईशेन वर्णितं इत्याकर्ण्य नृपः पत्नीं बहिर्गच्छेत्यभा-
षत २४ तस्यां बहिर्गतायां च कपाटेनावृणोन्मुखं भस्म दत्वागतस्तस्मै त्वं नमेत्याह तापसः २५ तथेत्युत्थाय तत्पादे प्रणमंतं म-
हीपतिं निगूढेनासिना क्रोडे जघान स तु मर्मणि २६ खड्गप्रहाराभिहतो मुमोह धरणीपतिः आहतोस्मीति चुक्रोश द्वाःस्थैः क्रुद्धै-
र्भ्यगाद्रुतम् २७ भित्वा कपाटं वेगेन गृहीत्वा तापसं करे हंतुं तेनैव खड्गेन जटासु च परामृशत् २८ क्षणादुन्मील्य सत्यार्थोत
द्वाःस्थान् समाहूयत शापितोसि मम प्राणैः मोचयारिमितीरयन् २९ संघीभूताश्च बहवः तत्र क्रुद्धाश्च तद्भटाः संहर्तुमभवन्
राज्ञा निरुद्धा रुषिता अपि ३० राजासौ दुःप्रहारं तं माभैषीरित्यभाषत वेषाच्छन्नं वेपमानं शुल्वा केचिन्न पान्तया ३१ ॥७॥

न्तरे नाना क्रोडो भुजान्तरमित्यमरः निगूढेन गोपितेन असिना खड्गेन मर्मणि जघानेत्यर्थः २६ खड्गेति आः इति पीडायां हतोस्मीति चुक्रोश २७
२८ क्षणादिति मम प्राणैः शापितोसि अरिं मोचय इति ईरयन् वदन् २९ ३० राजेति तं प्रहारं सोढ्वा सहनं कृत्वा तेमाभैषीः इति वेपमानं प्रसभा-
न्तं

श्री टी०

विषयेति विषयान्तम् देशान्तं कृतागसं कृतापराधं तं नयंतिस्म ३२ कृतेति भस्माङ्कितालिकः भूतिचिन्हितभालः ३३ ३४ दध्याविति नटे शशिनं ३५ एतत्दृष्टान्तेन विशेषभूतेन सामान्यतः लोकानां भक्तापराधसहनं मुक्तिसाधनमुपदिशति भक्तैरिति ३६ इतिश्रीमानवल्युप

विषयांतं नयंतिस्म नाभ्यहं सन्कृतागसं उपेक्षसे कथं शत्रुमिति घृष्टः सुहृज्जनैः ३२ कृतापराधोपि मम शत्रुर्भस्माङ्कितालिकः स शंभुरेव मे स्वामी नैष वैरीत्यभाषत ३३ क्षेमं तपस्विनस्तस्य श्रुत्वा दूतमुखान्नृपः बहु मेने निजभटान् अर्थाज्ञापरिपालकान् ३४ दध्यौ न देशं मनसा सस्मार्थः पार्थिवोत्तमः सन्निधाय महेशोपि ददौ मुक्तिं महीपतेः ३५ भक्तैर्हतोपि परुषोक्तिभिरर्दितोपि संप्रापितोप्यसुषु संशयमिंदुमौलेः यः प्रीतये हितममीषु तनोति तस्मै प्रीतः प्रयच्छति हरो न पुनर्भवार्तिम् ३६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणे सप्तदशोऽध्यायः १७॥ ॥श्रीअगस्त्य उवाच सदाशिवपदांभोजे भक्तिः परमपावनी पूर्वजन्मार्जितैः पुण्यैर्धन्यानामिह लभ्यते १ ययैव देही तरति दुस्तरं भवसागरं ॥ उच्छिन्नभवसंक्लेशो व्याघ्रः पंजरबंधनम् २ शिवभक्तिर्यथा मुक्तेर्मुख्यं भवति साधनं शिवभक्तांघ्रिभक्तिश्च तथा मोक्षैकसाधनम् ३ सपर्यां भक्तरूपेण साक्षाद्गृह्णाति शंकरः परोक्ष एव गृह्णाति लिंगादिषु समर्चितः ४ प्रत्यक्षेश्वररूपाणां भक्तानां पादसेवनं तत एव प्रशंसंति न परोक्षे प्रसेवनम् ५ ॥ ॥ ॥

नामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां सप्तदशोऽध्यायः १७॥ ॥ ॥ पुनर्भक्तिमेव दृढयन् भक्तानेव प्रशंसति सदाशिवेति १ यइति एवदेही शरीरी दुस्तरं भवसागरं तरति तत्र दृष्टान्तः व्याघ्रः पंजरबंधनमिव स उच्छिन्नभवसंक्लेशः क्षीणसंसारदुःखइत्यर्थः २ शिवभक्तिरिव तद्भक्तभक्तिरपि प्राधान्येन मुक्तिहेतुरित्याह शिवेति ३ सपर्यामिति लिंगादिषु समर्चितः शंकरः परोक्ष एव अप्रत्यक्षए

येषामिति येषां भक्तानां दर्शनादेः संसारे शोचतां खिद्यतां सद्यः शोको बंधः विलीयते क्षीयते ६ ७ इतिहासमाह अत्रेति वीरमिन्द्रस्य तन्ना
मकस्य भक्तस्य ८ अस्तीति च तुर्थान्वयजन्मभाक् शूद्र इत्यर्थः ९ १० ११ यदिति शिवे शिवभक्ते च यो नरः सापराधः तस्मिन् हन्यमाने तस्या

येषां संदर्शनात्संगात्संल्लापात्पादसेवनात् शोचतामिह संसारे सद्यः शोको विलीयते ६ विनायज्ञेन तपसा वि
नावेदांतचिंतया मुक्ताः सहस्रं लोकेस्मिन् भक्तपादाब्जसेवया ७ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं वीरमिं
द्रस्य भक्तस्य भक्तिर्यत्रोपवार्यते ८ अस्ति केरलभूभागे पुरं शोणाचलाह्वयं तत्राभूद्वीरमिंद्राख्यः चतुर्थान्वयज
न्मभाक् ९ आसीदाबाल्यमेतस्य भक्तिर्भक्तेषु भूयसी न तथा भक्तिरभवन् महती परमेश्वरे १० तस्यैवं वर्त्तमान
स्य मतिरासीन्मनोहरा बिभ्रतः परशुं तीक्ष्णं शिक्षायै भक्तविद्विषाम् ११ यः शिवे शिवभक्ते च सापराधो नरः क्वचि
त् हन्यमानेन तस्यापं प्राणांस्त्यक्ष्याम्यथान्यथा १२ इति तीक्ष्णः सपरशुर्दधार व्रतमुत्तमं महापथेन्वहं तिष्ठन्
भक्तानागच्छतः पथि १३ पूजयित्वा शिवधिया प्रापते षामनुग्रहं एवं निवसतस्तस्य वीरमिन्द्रस्य चेतसि १४
काचिद्बुद्धिरभूद्भूमौ ये भक्ताश्चन्द्रशेखरे विख्यातेषु शिवस्थानेष्वासते ते कथं मया १५ न सेव्यं ते वृथा जन्म मया ते
षामदर्शनात् प्रदक्षिणीकृत्य भुवं चरित्वा तत्र तत्र च १६ स्थाने निषेव्य गौरीशं तद्भक्तानां च सेवया कृतार्थयामि जन्मै
तत्संगत्या मानुषं सतां १७ इति प्रतस्थे विषयान् भार्गवेण विनिर्मितान् अतीत्य सरितो मार्गे शैलान्देशान्वनानि च १८

पं न भवति अन्यथा अहन्यमाने अहं प्राणान्त्यक्ष्यामीत्यर्थः १२ इतीति परशुः परशुना सहितः १३ १४ १५ १६ स्थाने इति सतां संगत्या ए
तत् मानुषं जन्म कृतार्थयामि सफलयामीत्यर्थः १७ इतीति भार्गवेण परशुरामेण विनिर्मितान् रचितान् विषयान् कोंकणदेशान् १८

वीरमिन्द इति क्षेत्रं काशीक्षेत्रं यत्र क्षेत्रे देहं त्यजतां जन्तूनां ईश्वरो विश्वेश्वरः तारकप्रदः तारकमन्त्रोपदेष्टा अत्र हि जन्तोः प्राणेषूत्क्रममाणेषु रुद्रस्तारकं ब्रह्म व्याचष्टे इति जाबालश्रुतेः १९ सेवमान इति विश्वस्याधिपतिं विश्वेशं प्रभुं सेवमानः तत्रस्थान् क्षेत्रवासिनः

वीरमिंदो ययौ क्षेत्रं विख्यातं भुवनत्रये तद्यत्र देहं त्यजतामीश्वरस्तारकप्रदः १९ सेवमानोन्वहं तत्र विश्वस्याधिपतिं प्रभुं तत्रत्यानपि तद्भक्तानन्यद्वत्सरत्रयम् २० ततो निर्गत्य शनकैरवाप कमलालयं तत्र दिव्य महानीयैस्त्वात्यागेश्वरं विभुम् २१ रत्नसिंहासनारूढं सिषेवे हृष्टमानसः अथालयांतस्तद्भक्तान् जितकामान् जितक्रुधः २२ भस्मावगुंठिततनून् रुद्राक्षस्रग्विभूषणान् पंचाक्षरीजपपरान् शतरुद्रीयजापिनः २३ शिवदीक्षासमायुक्तान् शिवव्रतपरायणान् श्रोतॄन् शिवपुराणानां शिवलिंगार्चनेरतान् २४ दृष्ट्वा द्वादशसाहस्रसंख्यातान् ब्राह्मणोत्तमान् भक्त्या रोमांचिततनुः प्रणनाम पुरस्सतान् २५ इदं विज्ञापयामास वीरमिंदः कृतांजलिः शुश्रूषां कर्तुकामोस्मि भवतामहमन्वहम् २६ शिवभक्तद्रुहामस्मि निग्रहे बलवत्तमः अनुजानीत मां सर्वे दासं वः शरणं गतम् २७ तथेत्यंगीकृतस्तैस्तान् सिषेवे त्यागराजवत् ईशभावनया भक्तान् भजमानस्य भूसुरान् २८ अत्यगुर्वीरमिंदस्य समा द्वादश तत्पुरे कृते षु शिवभक्तानां कैंकर्ये पारमेश्वरे २९ तं मिलित्वा वितेनुस्ते शिवकार्यधुरंधरं एतस्मिन्नंतरे प्रातः कदाचन ससुंदरः ३० अपरित्यक्ततांबूलकपोलो धूर्त्तलक्षणः वेश्यांगरागसंसक्तसूक्ष्मवस्त्रावगुंठितः ३१॥

तद्भक्तानपि अन्वहं सेवमानो वत्सरत्रयं निनाय इत्यर्थः २० तत इति कमलालयं प्राग्वर्णितं २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ अत्यगुरिति द्वादश समाः वर्षाणि अत्यगुः अतिक्रान्तानीत्यर्थः २९ ३० अपरित्यक्तेति धूर्त्तानां कितवानां लक्षणं चिन्हं यस्य सः ३१

३२ ३३ वीरमिंद इति सुन्दरस्ततायिनं वधोद्यतं तं वीरमिन्दं दृष्ट्वा ३४ प्रविश्येति अररं कपाटं मुखे द्वारे ३५ स्थित इति हे ब्रह्मबंधो ब्राह्मणाधम ब्रह्मबंधुरधिक्षिप्ते इत्यमरः ३६ विद्येति विद्यामदेन अवलिप्तोसि गर्वितोसि तंतुधारिणि उपवीतधारिणि ३७ ३८ ३९

अतीत्य गोपुरद्वारं विवेशालयमंडपे स्थितान् मिलित्वा स बहून् सेवमानान् महेश्वरम् ३२ अन्वमस्यान वैक्षेतान्वीरमिन्देपि पश्यति गंतुमंतर्गृहं शंभोरियेष स महाकविः ३३ वीरमिंदः सुसंक्रुद्धः तं हंतुं परशुं दधौ आततायिनमायांतं तं दृष्ट्वा सुंदरोभिया ३४ प्रविश्यांतर्गृहे शंभोर्दृढी चक्रे ररं मुखे सखायं शरणं प्राप सुंदरस्त्यागनायकम् ३५ स्थितो गर्भगृहद्वारे वीरमिंदो जगाद तं निर्याहि ब्रह्मबंधो त्वां निहन्म्यद्य हरं दुहम् ३६ विद्यामदावलिप्तोसि महाद्रोहे कसाधनं तंतुधारिणि यद्यत्र त्वय्य द्यापि महेश्वरः ३७ विदधाति यदि प्रीतिं स बाह्यः क्रियते मया इत्याकर्ण्य वचस्तस्य संत्रस्तः स च सुंदरः ३८ आपदुद्धारणोपायमंतः पप्रच्छ शंकरं स्तुहि भक्तानितीशस्य नियोगेन महाकविः ३९ भूयिष्ठभक्तिस्तान्भक्तानतुष्टाव परया गिरा श्रीसुन्दर उवाच संसारसंक्लेशमहांधकारविध्वंसनोद्यद्दिवसाधिनाथान् श्रीकंठभक्तांघ्रिसरोजरेणून् विधाय मौलौ विपदं तरामि ४१ श्रीअगस्त्य उवाच सुंदरेण स्तुताः सर्वे भक्ताः संभूय ते मुदा वीरमिंदं निवार्याथ वृणुते सुंदराभयम् ४२ वीरमिंदेन सख्यं च सुंदरस्य ययाचिरे तथेति शिवभक्तानां वचनं स चकार ह ४३ यदुक्तः शिवभक्तैस्तत्तत्त्वने स्याह कदाचन त्यागेश्वरस्तस्य तथा कृतेन संतुष्टचित्तः स्तुषितः पुरस्तात् वृषेंद्रमारुह्य तदा मया विर्भूत्वा ददौ मुक्तिममुष्य धीराः ४५ इति श्रीस्कंदोपपुराणे अष्टादशोऽध्यायः १८॥

४० सुन्दरः शिवभक्तान् स्तौति संसारेति संसारक्लेश एव महान्धकारः तस्य विध्वंसने उद्यद्दिवसाधिनाथान् उद्यद्भास्कररूपान् ४१ सुन्दरेणेति

संभूयमिलिला ५२ ५३ ५४ इतिश्रीमानवल्युपनामकनरसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टादशोऽध्यायः १८॥ ॥७॥ आख्यानान्तरमुपक्रमते पुराणेत्यादिना लोकविश्रुता लोकप्रसिद्धा १ २ ३ ४ ५ प्रथमेति प्रथमाश्रमिणः ब्रह्मचारिणः क

श्रीअगस्त्यउवाच पुराणसरिदाख्यातानगरीलोकविश्रुता तत्रास्त्यमरनीत्याख्योब्राह्मणःशिवभक्तिमान् १ सोभूत्तत्र पुरेशंभोःस्थानेप्रीतिकरेस्वयं निर्माय धर्मशालां च विदधे धर्ममुत्तमम् २ अन्वहंशिवभक्तानामन्नंक्षीराज्यपूरितं अभ्यंगवस्त्रममलंकौपीनंब्रह्मचारिणाम् ३ यतीनामुचिताःकंथाःसहनानिकुटुंबिनां ददातिशिवभक्तेभ्योयदभीष्टंक्षणेन तत् ४ एवंनिवसतस्तस्य द्वात्रिंशद्वत्सरायुः विधातुकामस्तद्भक्तिपरीक्षांपरमेश्वरः ५ प्रथमाश्रमिणोवेषंगृहीत्वातद्गृहंययौ कपर्दस्तच्छिखाजन्मेललाटाग्रावलंबिनी ६ भस्मरेखाभवच्चाद्रीकलासाच्छ्रमनावदोः भस्मबिंदुरभूद्भालेतार्तीयीकंविलोचनम् ७ यज्ञोपवीतमस्यासीत्प्रवाहःसौरसैंधवः आषाढदंडोजगवंधनुरस्यकरेभवत् ८ करभूषणनागोभूत्सवित्रंदक्षिणेकरे कृष्णाजिनमभूच्चर्मवैयाघ्रंमौंजिबंधनम् ९ आसीद्वासुकिरेतस्यदीर्घभोगःफणीश्वरः यदाव्रतमिदंचास्यमायाकौपीनतांदधौ १० भिक्षापात्रमभूद्ब्रह्मकपालंसर्वमाहितम् ११ समंदहासद्युतिभिर्दिगंतानुद्भासयन्निंदुरिवस्वभाभिः गृणन्नधीतानपिवेदमंत्रान्जगामवेश्माऽमरनीतिनाम्नः १२ सतदामरनीतिस्तंप्रज्वलद्ब्रह्मवर्चसं मायावपुरिवप्रांचंमहाबलमदापहम् १३ ॥ ॥

पर्दःजटाजूटः ६ भस्मेति तार्तीयीकंविलोचनं तृतीयनेत्रं ७ यज्ञोपवीतमिति सौरसैन्धवःसुरसिंधुसंबंधी आषाढदंडःपालाशदंडः अजगवं पिनाकः ८ ९ आसीदिति दीर्घभोगःदीर्घकायः १० ११ १२ सइति प्रज्वलत्प्रकर्षेणदीप्यमानं ब्रह्मवर्चसं वृत्ताध्ययनसंपत्तिः १३ ॥ ७ ॥

१४ १५ १६ १७ भैक्षेति भैक्षं भिक्षासमूहः तद्रूपस्यान्नस्य भोजनं अधीयानस्य वेदाध्ययनं कुर्वतः वटोः ब्रह्मचारिणः युक्तमुचितमित्यर्थः १८
१९ २० २१ २२ इदमिति इदं कौपीनं वर्षाम्भसा वृष्टिजलेन उक्षितं सिक्तं माभूत् २३ २४ पालाशेति लतादाम्नि लतारूपे रज्जौ २५ आपादे

हर्षितस्तेजसा तस्य प्रत्युत्थाय कृतांजलिः स्वागतं ते वटो तावदास्यतामिह सांप्रतम् १४ त्वद्दर्शनात्कृतार्थोस्मि
प्रीतिः पशुपतेर्मम आतिथ्यं कर्त्तुकामोस्मि दयादृष्ट्याविलोकय १५ स एवं वटुमभ्यर्च्य प्रार्थयामास भक्तिमान्
नाथा वटुश्च तं प्राह स्मयमानमुखाम्बुजः १६ त्वमेवामरनीतिः किं श्रुतवानस्मि ते यशः शिवभक्तार्चनायैव त्व
दर्जितमहोधनम् १७ भैक्षान्नभोजनं युक्तमधीयानस्य मे वटोः नाहं गृहस्थस्यैकस्य करोम्यन्नेन भोजनम् १८
दीयतामागतेभ्योन्नं भक्तेभ्योस्म्यर्चितोऽमुना नैकत्र भुक्तिर्विहिता यथेच्छं ब्रह्मचारिणः १९ स्थीयते त्वद्गृहे ताव
द्यावद्वृष्टिः प्रशाम्यति मध्यान्हसमयो ह्येति वृष्टिश्चेयं प्रवर्त्तते २० इति तद्वाक्यमाकर्ण्य स भक्तस्तस्य पादयोः प्र
णम्य प्रार्थयामास भुज्यतामिति तं पुनः २१ वटुश्चानुमतिं दत्वा स्नात्वाहं विहितान्हिकः आगच्छामि भवद्वेश्म कौ
पीनं गृह्यतामिदम् २२ इदं सुरक्षणीयं मे मास्तु वर्षाम्भसोक्षितं इत्युक्त्वा प्रददौ तस्य हस्ते जग्राह सोपि तत् २३ आ
षाढपाणिश्च वटुर्जगाम स्नातुमापगां गृहिणीं त्वरयामास त्वं हरश्चार्च्यतामिति २४ पालाशदंडादवमुच्य तद्दुतं स त
ल्लतादाम्नि गृहान्तरस्थे निबध्य पूजां विदधे पुरारेः शिवार्चनां ते वटुराजगाम २५ आपादकेशाग्रमसौ तदानीमासार
धाराजलसिक्तगात्रं उत्कंपरोमांचजुषं ददर्श वटुं धृतस्वस्तिकमागतं च २६ शीतिकाबाधते तावत्कौपीनं तत् प्रदीय्य

त्रि आसारः धारासंपातः धृतः स्वस्तिकः अंसन्यस्तकरद्वयरूपो बंधनविशेषो येन तम् २६ २७ ॥ ७ ॥ ५ ॥ ७ ॥

२८ २९ ३० ३१ ३२ वामदेवेति भूभृतां पर्वतानां प्रभोः सुमेरोः उपरि अच्छोदनामके सरसि ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ तदि

यत्र तन्निहितं तत्र न स पश्यति विस्मितः बहुधान्वीक्षमाणश्च न ददर्श तिरोहितम् २८ अथागस्य वटुं प्राह गृह्य तामन्यदुत्तमं रज्जुबंधेन पश्यामि नापि कश्चिदिहागतः २९ विस्मयो मे महानत्र मायेव प्रतिभाति मे अथ क्रुद्धो वटुः प्राह नान्यद्दद्मि किंचन ३० तदेवामरनीते मे देह्यज्ञानादिहागमं अस्पृश्यमन्यत्कौपीनं मादृशा ब्रह्मचारिणा ३१ नेहानयसि तच्चावत्तावन्मे नास्ति भोजनं नाहं कारणवच्मीदं श्रूयतां तस्य चागमः ३२ वामदेवोपदिष्टेन मंत्रेण मम हता पुरा अच्छोदे तत्र सरसि प्रभोरुपरि भूभृताम् ३३ आद्यादशाब्दमंभस्थो देवीं त्रिभुवनेश्वरीं अतोषं वचसा देवी सा प्रसन्नाभवन्मम ३४ तया च करुणापांगतरंगैरनुकंपितः उक्तः शारदया देव्या जनन्या जगतामहम् ३५ उत्तिष्ठ विरमायाहि सर्वविद्याः स्फुरंतु ते शीतार्तोसि गृहाणेदं दुर्लभं योगिनामपि ३६ इत्युक्त्वा सा दयसव्यान्मे कौपीनमिदमुत्तमं ददौ साहि दयासिंधुर्वाग्देवी वरदा मम ३७ तदहं च द्विधा कृत्य प्रतिसंध्यं धरामि च निर्णयस्सर्वविद्यासु जातो मे तस्य धारणात् ३८ तत्र द्विनाशितं नूनं मद्विधैश्वर्यभूर्भव वंचकः साधुवेषेण मादृशां चरसि क्षितौ ३९ किं करोमि क्व गच्छामि वाणी कोपं करिष्यति विज्ञातो राजराजेन न त्वां मुंचामि सांप्रतं न प्रदास्यसि चेच्छिक्षा भवेद्यलमल्लकं ४० वटूक्तिभीतोऽमरनीतिरन्यत् पट्टाम्बरं किंचिदनर्घ्यमस्ति ॥ ७ ॥ ७ ॥

ति मद्विधानां मादृशानां यदैश्वर्यं कौपीनधारणभिक्षाटनादिरूपं तस्य भूः स्थानं भव ३९ किमिति सजराजेन कुबेरेण नेति त्वं न प्रदास्यसि चेत् कौपीनमिति शेषः भिक्षा भवेत् अल्लकं कौपीनं देहि ४० ४१

५२ ५३ ५४ ५५ हतइति ममनः सीदतीव खिद्यतीव ४६ ४७ ४८ ४९ तुलितमिति यत्कौपीनं धृतेन मया पूर्वं धृतेनेत्यर्थः समं तुल्यं भ

स्रष्टं न चान्येन ददामि तत्त्वेग्रहाण तुल्यं करुणां विधेहि ४१ इत्युक्त्वान्यपतत्पादे भीतस्तदुपवासतः ४२ स च न
प्रतिजग्राह परुषोक्तिपरो बटुः मिलिताश्च जनाः सर्वे बटो गर्वं प्रभाषिरे ४३ जहसुश्चापरे तत्र पप्रच्छुः को भ
वानिति बटुः प्राह स्मतैः पृष्टः शिवनामसमुच्चरन् ४४ न मे मातास्ति न पिता न बंधुर्नोपि सोदरः न वेश्म ब्रह्म
चार्यस्मि भिक्षाश्यमरनीतिना ४५ हतोस्मि सकलं नष्टं तपो मे तस्य नाशतः नोपायमन्यं पश्यामि सीदतीव म
नो मम ४६ भूयादमरनीते तं पुण्यमायुश्च वर्धतां परिहासैरलं देहि मदीयमलमल्लकम् ४७ तत्तुल्यमन्य
दातास्मी त्युक्तः प्राह पुनर्बटुः यदि सत्यमिदं वाक्यं प्रतिज्ञां जनसन्निधौ ४८ विधेहि तथ्यं चेत्तत्तस्यात्तद्द
द्दामीत्यभाषत जनाश्चायुक्तमित्यूचुः ब्रह्मचारी तदावदत् ४९ तुलितं देहि कौपीनं यद्धृतेन समं भवेत् घ
टां चानीय तां तूर्णं जनाः पश्यंतु साक्षिणः ५० इत्याज्ञया घटा तत्र स भक्तस्तूर्णमानयत् बटुर्दिगंबरो भूत्वा नि
दधे स्वालमल्लकम् ५१ एकत्र भक्तः संतुष्टो नूतनं निदधेन्यतः न तदासीत्समं तत्र न्यधत्तान्यत्पुनश्च सः ५२ तदप्या
सीदसदृशमन्यदन्यत्तथापरं वासः पट्टांशुकशतं सर्वं लघु तदाभवत् जनाश्च विस्मिताः सर्वे भक्तः सोपि विसिस्मये ५३
प्रदक्षिणीकृत्य बटुं प्रणम्य तदारुरोहान्वितपुत्रदारः घटां तदा स्तां स ददर्श घटे द्यौ दिवो ववर्षुः कुसुमानि देवाः ५४ प्रस
न्नो वृषमारूढस्तदा भूत्वा बटुर्हरः तस्मै प्रदाय कैवल्यं कैलासशिखरं ययौ ५५ इति श्रीस्कंदोपपुराणे एकोनविंशोऽ
ध्यायः ॥ १९ ॥ ७४ ॥

वेत् घटा तुला ५० इतीति स्वालं स्वभूषणं अल्लकविशेषणमेतत् ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदो
पपुराणव्याख्यायामलंकारविलासप्रकाशिकायामेकोनविंशति
तमोऽध्यायः ॥ १९ ॥

एतावताशिवभक्तोपकारकस्यशिवभक्तापराधसहिष्णोश्चपरमगतिंप्रदर्श्यसंप्रतिशिवभक्तरक्षायेनिजप्राणान्त्यजतोपिमुक्तिर्भवती त्याहरक्षायेइति १ कथांप्रवर्त्तयति अत्रेति दारकस्यतन्नामकस्य २ ३ ४ तत्रेत्यादि श्लोकद्वयमेकान्वयि शिवधर्माहृयःतन्नामकः

अगस्त्यउ॰ रक्षायेशिवभक्तानांत्यजंतिप्राणमात्मनः एतेशिवप्रसादेनमुक्ताःस्युःकर्मबंधनैः १ अत्रवक्ष्येकथां पुण्यांश्रवणात्पापहारिणीं त्यजतस्तूलवस्त्राणान्दारकस्यमहात्मनः २ अस्तिश्रीगोस्थलंनामक्षेत्रंभुविपुरद्विषः तत्रदेवंमहेशानंदारकःसेवतेन्वहम् ३ शिवायशिवभक्तेभ्योवायेद्रुह्यंतिभूतले संहारार्थमसौतेषांदधारपरशुंकरे ४ तत्रास्तिब्राह्मणःकश्चिच्छिवधर्माहृयःपुरे आजन्मनोव्रतंतस्यस्वहस्तापचितैःशुभैः ५ कुसुमैरर्चनंनित्यंनतस्याभंजतव्रतं त्रिकालमर्चयानस्यमहांतंदेवमीश्वरम् ६ पुष्पाहरणलक्ष्येणसमयस्त्वमहानभूत् अनपायनयोनामतत्रराजामहायशाः ७ पुरंदरसमोवीर्येबभूवचतुरंगवान् सोपिभक्तेषुमहतींप्रीतिंवहतिशंकरे ८ शिवद्रोहिणमालोक्यसद्यःशिक्षांकरोतिच नित्यार्चनपरोभूत्वाभक्तानामुत्तमोभवत् ९ तस्यसेनागजःकश्चिन्महीधरइवोन्नतः बभूवमत्तोदानेनयस्यजंबालितंपुरम् १० दानगंधंसमाघ्रायद्रवंतिस्मापरेगजाः युगमानौचतद्दंतौपृथुलौगिरिभेदिनौ ११ दूरेदृष्ट्वाजनाःसर्वेभीत्याधावंतिचान्वहं आधोरणाश्चतंपश्चाद्दृष्ट्वातन्मदसूचकाः १२ संचरंतिमहारावास्तीक्ष्णकुंतधराःकरे राजाज्ञयादिवारात्रंरक्षंतिनगरंभटाः १३

५ ६ पुष्पेतिलक्ष्येण व्याजेन अनपायःनाशरहितःनयोनीतिर्यस्य तन्नामक नामेतिप्रसिद्धौ ७ ८ ९ तस्येति यस्यगजस्य दानेनमदेन पुरंजंबालितं कर्द्दमितं १० दानेति युगमानौ युगप्रमाणौ ११ दूरेति आधोरणाःहास्तिपकाः १२ १३ कदाचिदिति अन्यत्रमार्गेनि

रुद्धेसति गजेनेतिशेषः १४ १५ मन्द्रेति बृंहितंगर्जितं १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ जघानेति निशितेनतीक्ष्णेन २५ २६ २७ स

कदाचिद्दारकःस्नातुंमध्यान्हेवापिकांययौ दूरंनिरुद्धेचान्यत्रमार्गेपार्श्वेन्यलीयत १४ सपुष्पपेटिकांविभ्रद्द्विपं दृष्ट्वातिकागतं उच्चैःस्वरेणचुक्रोशपाहिशंकरमामिति १५ मंद्रस्तनितगंभीरंकुर्वनस्तनितमुच्चकैः वेगात्करेणुरागत्यतत्पुष्पपुटिकांहठात् १६ आकृष्यशतधाचक्रेपुष्पौघश्च्व्यशीर्यत विशीर्णेषुप्रसूनेषुशिवधर्मसखिन्नधीः १७ आधोरणानुवाचेदंयुष्माभिःकिंदुरात्मभिः करेणुःप्रेरितोदुष्टःशिवार्चनविरोधकृत् १८ किंकरोमिक्वगच्छामिशरणंमेनकश्चन नयुष्माभिःकृतमिदंकृतंराज्ञाशिवद्रुहा १९ विलापध्वनिरित्यस्यशश्रुवेबहुदूरतः तंश्रुत्वादारकस्तूर्णमागतःप्राहभूसुरम् २० महात्मन्केनपुष्पाणिशिवपूजापरस्यते विनाशितानितंब्रूहिपश्याद्यममविक्रमम् २१ शिवधर्मोवदच्चेष्टांदुष्टस्यद्विरदस्यतां तदाकार्यकरौकर्णेकृत्वाशिवशिवेतिच २२ तदाजज्वालकोपेनहुताग्निरिवचक्षणात् प्राणत्यागेगतत्रासःसोनुप्राप्यतदागजम् २३ निहंतिस्मपदेतस्यचुक्रोधचनिश्वसनः गृण्हातिशुंडयायावत्तावदागत्यतत्सुरः २४ जघानदंतयोर्मध्येनिशितेनायुधेनसः गतासुस्तत्प्रहारेणसपपातमहागजः २५ वारणस्कंधमारूढान्जिघांसूनाततायिनः दारकोनिजघानत्रीन्द्वौचतस्यानुयायिनौ २६ द्विरदानुचरास्तत्रैवभीत्यागत्वानृपांतिकं साहसंदारकस्यैतद्विस्मापकमबोधयन् २७ सराजातूर्णमागत्यनिहतं वीक्ष्यचद्विपं हतंकुवलयापीडंहरिणेवभटानपि २८ दारकंशिवधर्मंचकुसुमापायदुःखितं निवार्यसोद्यमान्योधा

इति हरिणाकृष्णेनकुवलयापीडंकृष्णवधायकंसेनप्रेषितंगजमिवद्वयंचकथाभागवते दशमेप्रसिद्धा २८ दारकमितिप्रहितांजलिःकृ

 ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ अहमिति तौदारकराजानौ अशरीरवाक् अनिर्दिष्टवक्तृकावाणी ३७ अनपायेति मुमूर्षसि मर्तुमिच्छसि

मदीयैर्विहितंकर्ममयैवविहितंध्रुवं सापराधोस्म्यहमितिदेवेभक्तेचशंकरे ३० प्रायश्चित्तंनपश्यामिद्रोहस्या-
स्यमृतेर्विना तस्मात्परशुनानेनभिंधिमामपिदारक ३१ परिपूतोभविष्यामिशिक्षितोभवताप्यहं इतिवाचंस-
माकर्ण्यदयालौदारकेसति ३२ सतस्यहस्तात्परशुंजग्राहमरणोत्सुकः स्वयमेवगलच्छेदेप्रवृत्तंवीक्ष्यभूप-
तिम् ३३ निरुध्यचमहाभक्तंदारकःखिन्नधीरभूत् अनपायनयंशंभोर्महांतंधर्मचक्षुषम् ३४ इमंभक्तमवि-
ज्ञायस्रेतदीयाइमेहताः मयागिरीशभक्तानांयेनद्रव्यंविलुप्यते ३५ निष्कृतिस्तस्यमरणंनान्यथाक्वापिनिष्कृ-
तिः छिन्नकंठोभविष्यामिस्वयंपरशुनाऽमुना ३६ अहंद्रोह्यस्यहंद्रोहीमुमूर्षुःप्रागहंत्विति यदालंवितशस्त्रौ-
तौतदाभूदशरीरवाक् ३७ अनपायनयप्रीतस्तवाहमधुनानृप यस्त्वंसाम्राज्यमुत्सृज्यभक्तद्रोहान्मुमूर्षसि
३८ तवास्मिदारकप्रीतःकृतंकर्मसुदुष्करं परशुंत्यजभावेनपूजयाद्यप्रभृत्यसि ३९ मुक्तश्चनिहतास्सर्वेस-
मुत्तिष्ठंतुसांप्रतं इत्युक्तासहसोत्तस्थौगजःपंचभटाअपि ४० सर्वेऽपिविस्मयंजग्मुःपुष्पवृष्टिरभूद्दिवि दारकं
शिवधर्मंचप्रणम्यसमहीपतिः ४१ सख्यंताभ्यामियायाथगजारूढोगृहंययौ दारकस्त्यक्तपरशुर्मनसैवमहेश्व-
रम् ४२ तत्रस्थःपूजयामासतदारभ्यसमात्रयं ततःशिवप्रसादेनदुर्लभेनचदेहिनाम् ४३ साक्षात्काराद्वासेन
कैलासपदमाप्तवान् ४४ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेविंशतितमोऽध्यायः २०॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ अन्यथाभावयंतश्च॥

३८ तवेति अप्तीति त्वमित्यर्थकंविभक्तिप्रतिरूपकं ३९ ४० ४१ ४२ तत्रस्थइति समात्रयं वर्षत्रयं ४३ ४४ इतिश्रीमानवल्युपनाम

कन्दसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांविंशतितमोऽध्यायः २०॥ ७॥ ॥अथशत्रावपिशैवलक्ष
णदर्शनेन देशत्यागेशिवप्रसादोवश्यंभवतीत्याहअन्यथेति १ २ ३ लक्षणमिति शतरुद्रीयंरुद्राध्यायःपंचार्णःशिवपंचाक्षरोमंत्रः
४ ५ अग्निहोत्रोद्भवमिति वैवस्वतोयमः ६ धृतमिति पंचपातकानिस्वर्णस्तेयादीनितेषांसंघातः समुदायएव तूलःकार्पासः तस्य

शिवभक्तेषुयःपूजांविदधातिशिवेयथा नश्यनश्यंतिपापानिवर्द्धंतेपुण्यराशयः २ शिवभक्तावमानेनशिवद्रो
हीभवेन्नरः शिवभक्तप्रसादेनशिवानुग्रहभाग्भवेत् ३ लक्षणंशिवभक्तानांभस्मरुद्राक्षधारणं शतरु
द्रीयपंचार्णजपादिचविशेषतः ४ भस्मधारणमेवाहुःपरमंभक्तलक्षणं ब्राह्मणस्यकुलीनस्यवेदाध्य
यनवद्भवेत् ५ अग्निहोत्रोद्भवंभस्मयस्यभालेधृतंभवेत् तस्यवैवस्वतोराजादर्शनाद्दूरतोव्रजेत् ६
धृतंभस्मचयत्किंचित्पंचाक्षर्याभिमंत्रितं पंचपातकसंघाततूलदावानलोभवेत् ७ भूतप्रेतपिशा
चाहिवृश्चिकादिविषापहं आयुरारोग्यसौभाग्यभोगभाग्यसमृद्धिदम् ८ भस्मैवकेवलंशुद्धं पुनर्भव
विनाशनं पंचाक्षरविधानेनधृतंतन्मोक्षदंभवेत् ९ धृतभस्मानमालोक्यभक्त्याप्रणमतीहयः प्रसन्नस्तस्य
जन्मार्त्तिंशिवएवनिरस्यति १० श्रीऋषयऊचुः भस्मधारणमात्रेणप्रसीदतिकथंशिवः महामोहजुषामेतत्कुं
भयोनेवदस्वनः ११ श्रीअगस्त्यउ० अत्रैवोदाहृतंपूर्वैःचरितंब्रह्मवादिभिः भक्तसेनादिनाथस्यशृणुतश्रद्धया

दावानलोवनाग्निःभवेत् ७ भूतेति अहयःसर्पाः भूताश्चेत्यादि वृश्चिकादयश्चेतिद्वंद्वः तेषांविषापहंविषनाशकं ८ ९ १० एवंभ
स्ममाहात्म्यश्रवणेनसंजातकौतूहला ऋषयःपुनःकुंभयोनिंपृच्छन्ति भस्मेति महामोहजुषां बलवदज्ञानसेविनां पापिनामित्य

१३ १४ दृष्ट्वेति सर्वकलासु समस्तविद्यासु दाक्ष्यं दक्षत्वं सामर्थ्यमितियावत् १५ १६ १७ शूरादिति अतिशूराख्यः तन्नामकः अन्यः त
स्यएनादिनाथस्यज्ञातेयवान् ज्ञाति त्वाश्रयः अभूदित्यन्वयः १८ वीरेति आत्मानंवीरंमन्यते असौवीरमानी केषांचित् दुरभिमानिना

दक्षिणापथदेशेऽस्तिनगरंशावराह्वयं कश्चिदेनादिनाथाख्यस्तत्राभूद्भक्तिमान्हरे १३ सद्यर्चयत्सभेदेनशि
वभक्तान्शिवंयथा धृतरुद्राक्षभस्मानःस्वस्यप्राणद्रुहोपिये १४ दृष्ट्वातान्प्रणमत्येषःतद्दिष्टंचप्रयच्छति
तस्यैवंवर्त्तमानस्यदाक्ष्यंसर्वकलास्वपि १५ निरंकुशंविशिष्यासीच्छस्त्रेशास्त्रेमहौजसः सर्वायुधविशेषाणां
प्रयोगपरिमोक्षयोः १६ यथाभूदस्यसामर्थ्यंनतथान्यस्यकस्यचित् येतत्रनगरेयोधादेशांनरगताश्रये १७
शूराविख्यातिमंतश्चतेषामासीदयंगुरुः अभूदन्योतिशूराख्योतस्यज्ञातेयवानिह १८ वीरमानोसकेषांचिदाचा
र्यइतिसंमतः स्पर्धतेन्वहमेतेनगोमायुर्हरिणायथा १९ नमत्समोयमेनादिरित्यघोषयदन्यतः चत्वरेक्रंदनंतस्य
श्रुत्वापिसनकुप्यति २० गर्जितंप्रतिभेकस्यनहिक्रुध्यतिवारिदः शिष्याःकदाचिदेतस्यतस्यस्पर्धासहान्वह
म् २१ समरायोद्यमंचक्रुस्तान्क्षांत्यासन्यवारयत् असमर्थतयायोद्धुममुष्येतन्निवारणम् २२ पुनरुक्तोपिचस्प
र्द्धामतिशूरश्चकारह चक्षमेतदपिश्रीमान्महात्माशिवभक्तिमान् २३ अतिशूरोदिने क्वापिमुहुःप्रोत्साहितःख
लैः आगत्यैनादिनाथस्यगृहद्वारंजनैर्वृतः २४ प्राहयुध्यस्वशूरश्चेन्मयासार्धंनचेन्मम त्यक्त्वायुद्धंपदेकृत्वाप्रणा

मित्यर्थःएतेनएनादिनाथेनस्पर्द्धते जिगीषांकरोतीत्यन्वयः तत्रोपमा गोमायुर्हरिणायथेति गोमायुर्मृगधूर्तकइत्यमरः हरिणासिंहे
न १९ नेति चत्वरे अङ्गणे २० गर्जितमिति भेकस्यमंडूकस्य २१ २२ २३ २४ प्राहेति पदेप्रणामंकृत्वाशरणागतोभूत्वेत्यर्थः २५ ॥ ७ ॥

२६ २७ नेति बद्धकक्षौ बद्धकटिबंधौ २८ २९ ३० ३१ परिश्रान्त इति दिनयौवने मध्यान्हे इभं गजं हरिर्यथा सिंह इवेत्यर्थः ३२ ३३ ३४

इति तस्योक्तिमाकर्ण्य कर्णयोः परुषाक्षरां हसन्नेनादिनाथोपि प्रत्युवाच भटाग्रणीः २६ गृहाण शस्त्रं निर्याहि बहिर्यावो रणांगणं अथैवमुक्ते सर्वेपि श्वः प्रभाते स्तु संयुगः २७ नेदानीमति मध्यस्थाः प्रतिषेधं व्यतन्वत अथा परेद्युरुषसि बद्धकक्षौ गताबुभौ २८ रणांगणं विविशतुः शिष्यैः सह धृतायुधैः पौराः सर्वे च दद्दृशुः साक्षिणः संयुगंत योः २९ प्रणादितेषु तूर्येषु सिंहनादैर्दिविस्पृशि पश्यत्सु वीरनर्येषु रणाकक्षां बबंधतुः ३० चरंतौ विविधैर्मार्गैर्हे तिभिः परिभूषितौ दर्शयामासतुः शिक्षां नानाशस्त्रप्रयोगतः ३१ परिश्रांतोऽतिशूरोऽभूत् प्रस्विन्नो दिनयौवने च मे खड्गं च विभ्रंतं जग्राहेभं यथा हरिः ३२ न जघान गृहीत्वा तं दयया सुभटोत्तमं तमुवाचातिशूरस्त्वं भोजेतास्य धुनास्त्र ३३ तथेति तं हतप्रायं तत्याजैनादिनाथकः अतिशूरो गृहं प्राप्य चिंताक्रांतो बभूव ह ३४ उदेष्यति रवि र्यु द्धं भविष्यति च तत्र मां विजित्यैनादिनाथोपि कीर्तिं प्राप्स्यति शाश्वतीं ३५ वृथा प्रोत्साहितो मूर्खैः स्पर्धालुरधुनास्य हं प्रबलस्यापराधेन प्राप्तोहं प्राणसंशयम् ३६ एनादिनाथं समरे सं पश्यामि धृतायुधं क्रुध्यंतमिव मत्तेभमनु केसरि णं वने ३७ प्रातः कथं निरीक्षेहं सक्रोधस्फुरिताधरं मुखमेनादिनाथस्य शार्दूलस्येव जृंभतः ३८ यदि भूयोऽपि योत्स्या मि गमिष्याम्यंतकालयं प्राक् प्रार्थितः कथं भूयः करिष्ये स्वपदानतिम् ३९ त्राणोपायं न पश्यामि प्राणानां कथमप्यहं रणे विना प्रणामेन न विमोक्ष्यति मां रिपुः ४० अप्ययुक्ततरं मन्ये ममरात्रौ पलायनं इति चिंतापरस्याभूत् उपायः प्राणरक्षणे ४१

३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४१ ॥

भ॰टी॰ ५९ — अ॰ २१

४२ ४३ प्राप्स्यादिति श्रुत्वा तस्य अतिशूरस्य बिरुदावलीप्रबंधविशेषः तल्लक्षणंतु वर्ण्यमानां कबिरुद्वर्णनप्रचुरोज्वला वाक्याडंबरसंयुक्तासामता बिरुदावलीति ४४ तत्रेति शुष्मिणोरिवगजयोरिव ४५ ४६ ४७ ४८ आहूतइतिशिवभक्तानांअभिषंड्गः पराभवःतेनयदंहःदुरितंतस्यनि

इतिकर्त्तव्यमित्युक्त्वासोतिशूरोस्वपन्निशि रजन्यांतुप्रभातायांत्रिपुंड्रालंकृतालिकः ४२ चतुर्विंशतिरुद्राक्षभूषितौचदधद्भुजौ खड्गखेटधरैःसार्द्धमतिशूरोविनिर्ययौ ४३ प्राप्स्यादेनादिनाथोपिश्रुत्वतद्बिरुदावलिः गच्छंतमन्वयुःशिष्यास्ताराश्चंद्रमसंयथा ४४ तत्रसर्वेषुपश्यत्सुतयोर्युद्धमवर्त्तत वाञ्छतोःकीर्त्तिमतुलांशुष्मिणोरिवमत्तयोः ४५ हस्तहूतेनखड्गेनसजघानरणेरिपुं अतिशूरोपिखड्गेनतत्प्रहारंन्यवारयत् ४६ एनादिनाथोथोत्कर्षेनलग्नंचर्मण्यसिंनिजम् भालेभस्मरिपोर्दृष्ट्वासंभ्रांतहृदयोभवत् ४७ विचारंचागमत्तीव्रंशिवद्रोहभयेनसः कथंमयाशिवद्रोहमविचार्यदुरात्मना ४८ आहूतोभस्मरुद्राक्षधारीयुधिरिपूकृतः शिवभक्ताभिषंगांहोनिष्कृतिर्नेमृतिंविना ४९ यदित्यक्तायुधोहंस्यामयशस्यंभवेदघं पराङ्मुखवधात्तस्मादत्तस्तिष्ठामिसायुधः ५० छिन्नग्रीवोऽस्यखड्गेनप्राणांस्त्यक्ष्येघशुद्धये नान्यथानिष्कृतिर्मेस्तिवर्षकोटिशतैरपि ५१ धृतासिरेवंनिश्चित्यतस्थाउद्यमवानिव भावज्ञोपिरिपुस्तस्यनजानन्निवतत्क्षणे ५२ अतिशूरःशिरश्छेत्तुंशत्रुंकेश्येपरामृशत् निर्विकारोयदातस्थौप्राणानामत्ययेपिसः ५३ तदानींवृषभारूढःशंकरःप्रत्यदृश्यत पार्वत्याचगणैःसार्द्धंविबुधेंद्रैरभिष्टुतः ५४ स्थितिंदत्वाथकैलासेचक्रेपारिषदोत्तमम् किंवानसुलभंपुंसांप्रसन्नेपरमेश्वरे ५५ प्राप्याप्यापदमीश

ष्कृतिःप्रायश्चित्तंमृतिंविनानेत्यर्थः ४९ ५० ५१ ५२ अतिशूरइतिकैश्ये केशसमुदाये ५३ ५४ स्थितिमिति पारिषदोत्तमं प्रमथा

इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएकविंशतितमोऽध्यायः २१॥ ॥ॐ॥
संप्रति निषादादिहीनजातीनामपिशिवभक्त्यामुक्तिर्भवतीतिवदति शिवेइति जन्मादिपदेनरोगमरणादिपरिग्रहः तेनयःक्लेशसएव
ध्वांतं अंधकारः तस्य अर्कःस्वरूपंसूर्यात्मकंतन्नाशकमित्यर्थः अङ्घ्रिसरोरुहंपादकमलंयस्यतादृशे १ नेतिश्लोकद्वयं एकान्वयि श्रुतं
शास्त्रं इज्ज्यायागः व्रतंउपवासादि स्वाध्यायोवेदाध्ययनं कुलादिकं सर्वं तथा तेनप्रकारेणपुनर्भवक्लेशहरं नभवति यथाशिवभक्तिः

इतिश्रीस्कंदोपपुराणेएकविंशतितमोऽध्यायः २१॥ ॥अगस्त्यउ॰ शिवेजन्मादिसंक्लेशध्वांतार्कांघ्रिसरोरुहे भक्तिंवितन्व
तेयेत्रतेषांनास्तिपुनर्भवः १ नकुलंनश्रुतंनेज्यानव्रतंनतपोमहत् नस्वाध्यायोनदेवार्चानचतीर्थनिषेवणम् २ पुनर्भवक्ले
शहरंभवतिब्राह्मणास्तथा शिवभक्तिर्यथापुण्याजन्मदोषविनाशिनी ३ शमादिगुणसम्पन्नोब्राह्मणोविजितेंद्रियः अ
पिब्रह्मविदीशांघ्योर्विनाभक्तिंनमुच्यते ४ शिवभक्त्यैकयालोकेनिषादश्वपचांत्यजाः छिन्नबंधाविनायोगैरनावृत्तिप
थंगताः ५ मांसनेत्रार्पणेनैकश्चंद्रचूडप्रसादतः निषादसूनुःपरमांगतिमापद्विजोत्तमाः ६ श्रीऋषयऊचुः॥
कथमर्पितवान्नेत्रंनिषादोनिंद्यजन्मभाक् ॥ कथंशंभोःप्रसादेन विमुक्तभवबंधनः ७ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

ब्राह्मणाइतिसंबोधनं २ ३ शमादीति आदिपदेन दमादयोपिगृह्यंते तथाच शमादिषट्कसम्पन्नोपीत्यनेन साधनसंपत्तिसत्वेपीत्य
र्थः शिवचरणभक्तिंविना नमुच्यतेइत्यन्वयः ४ शिवभक्त्येति श्वानंपचंतीतिश्वपचाः चंडालाः निषादाश्च श्वपचाश्च अन्त्यजा शू
द्राश्चेतिद्वन्द्वः अनावृत्तिपथंमोक्षमार्गं नसपुनरावर्त्ततइतिश्रुतेः अनावृत्तिः शब्दात् इतितदर्थकं चरमं ब्रह्मसूत्रंयंप्राप्यननिवर्त
न्तेतद्धामपरमंममेतिस्मृतेश्चगताःप्राप्ताः ५ ६ जातकौतुकामुनयःपुनःकुंभयोनिंपृच्छन्ति कथमित्यादिश्लोकद्वयेन ७ ॥ ॐ॥

८ इतिहासमारभते कांचीपुरस्येत्यादिभिः एकादशश्लोकैः ९ पर्वतंवर्णयति नाम्नेति कुंजराकारेणगजाकारेण भूषितोलंकृतः वन्यसत्वानां वनेभवानांजन्तूनां शरणेसाधुःशरण्यः १० कुन्देत्यादिश्लोकत्रयमेकान्वयि चलच्छदाः अश्वत्थाशम्याकाः चतुरंगुलाः ११ अरिष्टाःफेनिलाःपारिभद्राःनिंबतरवः १२ वेणुभिरिति यत्रशैलेभूमीरुहाङ्गणाः वर्द्धन्तेइत्यन्वयः १३ वर्धमानेति हर्यक्षाःसिंहाः १४ रत्नेति

अवापसिद्धिंपरमांदुर्लभांयोगिनामपि चरित्रंतस्यधन्यस्यवदनःकुंभसंभव ८ श्रीअगस्त्यउवाच कांचीपुरस्यमहतःस्थानस्येशानकोणतः सुवर्णमुखरीतीरेपर्वतोस्तिमहत्तरः ९ नाम्नावेणुगिरिःश्रीमान्कुंजराकारभूषितः शरण्योवन्यसत्वानांनानाधातुविचित्रितः १० कुंदमंदारहिंतालतालबिल्वचलच्छदाः सप्तपर्णाम्रशम्याकशललासनरोहणाः ११ नागकेसरपुन्नागनालिकेरविभीतकाः वरणोदुंबरारिष्टपारिभद्रादयोद्रुमाः १२ वेणुभिःसहवर्द्धंतेयत्रभूमिरुहांगणाः निकुंजनिलयायत्रवर्षातपनिरोधिनः १३ वर्धमानमहावेणुपर्वनिर्मुक्तमौक्तिकैः हर्यक्षनखनिर्भिन्नहस्तिकुंभच्युतैश्चतैः १४ रत्नकुंजांतरासंगपरभागमनोहरैः निशातशललीसूचीकृतरंध्रसमुज्वलैः १५ निर्मायंतेनिषादानांहारायत्रवनेचरैः छिंधिभिंधिनमुंचानुद्रवप्रहरमारय १६ इतियत्राभितःशब्दाःश्रूयंतेशबरेरिताः कलभायत्रबध्यंतेलताभिःशबरार्भकैः १७ भिल्लमल्लशुनोयत्रभषतोवीक्ष्यसूकरान् तरक्षवश्चशार्दूलाःपलायंतेवनेवने १८ ॥ ७ ॥ ७ ॥

रत्नखचितानांकुंजानां लतागृहाणां अन्तरस्य मध्यभागस्य आसङ्गेनयःपरभागःगुणोत्कर्षःतेन मनोहरैः निशाताःतीक्ष्णाःयाशलल्यःशल्यरोमाणिताएवसूच्यःतत्कृतैःरंध्रैःसमुज्वलानितैरिति मौक्तिकविशेषणं १५ १६ १७ भिल्लेति तरक्षवः मृगादनाः १८ ॥ ७ ॥

हरीति हरीणां सिंहानां केशरदामानि सटामालाः तदन्तः बद्धाः व्याघ्रनखाङ्कुरा यैः तादृशाः स्तनंधयाः बालाः दंष्ट्रिभिः वराहैः १९ कापोतेति कपोतानां समूहः कापोतं एवमग्रेऽपि तस्य मांसभुक् व्याधवाहिनी किरातसेना २० अवान्तरकथामुपक्षिपति तत्रेति विस्रगं

हरिकेसरदामांतबद्धव्याघ्रनखांकुराः स्तनंधया निषादानां यत्र क्रीडंति दंष्ट्रिभिः १९ कापोतशौकमायूरमार्गकौक्कुटमांसभुक् दुर्भिक्षं नैव जानाति श्रितायं व्याधवाहिनी २० तत्रास्ति गोधापुरमित्यनेकशवरास्पदं यत्पर्युषितमांसौघविस्रगंधिदिगंतरम् २१ नानापक्कणसाहस्रशतयूथपसेवितं सिंहव्याघ्रवराहेभत्वगावृत्तमहातपम् २२ नागानामधिपस्तस्य निषादकुलवल्लभः कुलाचलपुलिंदौघदीयमानकरो महान् २३ महाधनश्च शूरश्च भूपालानां च सम्मतः सद्वंतां नाम शबरीं समानकुलसम्पदम् २४ उद्वाह्य हर्षवानासीत् हस्तिन्या गजराडिव रूपयौवनसौजन्यशालिन्या च तया सह २५ रममाणो मुदं प्राप योगीव ब्रह्मविद्यया तस्यैवं वर्त्तमानस्य नापत्यमभवद्द्विजाः २६ दंतानपत्यभावेन खिन्ना शोचयति स्म तं अनुद्वृतापि बहुशो रत्नवस्त्रविभूषणैः २७ भर्त्रा प्रणयिना नित्यं बहुमेने न किंचन पपौ न मधु मांसानि बुभुजे न च नाशनम् २८ दधौ मृगमदं नापि न सस्नौ कुंकुमांभसि न वेण्युद्वर्त्तनं चक्रे न दुकूलं बभार सा २९ तामवेक्ष्य निषादानामनुशोचन्नधीश्वरः नाम न्यत सुखं गेहे रहिते पुत्रसम्पदा ३० एवं याते बहुतिथे का

धि आमगंधि २१ नानेति पक्कणाः शबरालयाः सिंहादीनां त्वग्भिः चर्मभिः आवृत्तः निवर्त्तितः महान् आतपो यस्मात् तदिति पूर्वश्लोकस्य गोधापुरमित्यस्य विशेषणं २२ नागइति कुलाचलेषु हिमालयादिषु ये पुलिन्दौघाः किरातसंघाः तैः दीयमानः करः राजग्राह्यधनं यस्मै २३ २४ २५ २६ २७ २८ दधाविति मृगमदं कस्तूरीं न सस्नौ स्नानं न कृतवती वेण्युद्वर्त्तनं केशसंस्कारं २९ ३० एवमिति संसदि सभायां ३१

३२ ३३ प्राणानिति स्पष्टम् ३४ व्याधाइत्यादि श्लोकद्वयमेकान्वयि वृद्धांपप्रच्छुरित्यन्वयः ३४ ३५ प्राभृतमिति प्राभृतंउपायनं ३६ ३७ ध्या

अनपत्योस्मि खिन्नोस्मि सदारो निंदितः कुले न भूतपूर्वः कोप्यस्ति मादृशो भाग्यवर्जितः ३२ यत्रकुत्रापि गच्छा=
मि अनपत्येन मे फलं यदि कश्चिदुपायोस्ति पुत्रसंपत्प्रदो मम ३३ प्राणानपि परित्यज्य तस्य कर्त्तास्म्यसंशयं व्याधा=
स्तस्य वचः श्रुत्वा पप्रच्छुश्च कुलोत्तमाः ३४ पक्कणस्य बहिर्वृद्धां जटिलां पर्णवेश्मगां प्रियंगुपिष्टभांडानां सहस्रं म
धुसर्पिषाम् ३५ प्राभृतं प्रस्थसाहस्रं दत्वा प्रांजलयोंतिके नागोपि मौक्तिकप्रस्थं प्रणामांते ददौ पुनः ३६ माणिक्यवे
त्रमतुलं त्वचं पट्टाम्बरं तथा प्रतिगृह्य च तत्सर्वं जरतीशा वरीक्षणम् ३७ ध्यात्वा शक्तिधरं देवं सह वल्या मनोज्ञया
चालयंती शिरः किंचिदिदमाह वनेचरान् ३८ सह भर्त्रा प्रसन्नेन वल्यस्मद्दैवतं महत् मौक्तिकप्रस्थशतकं यद्यनेनेनः
प्रदीयते ३९ नागादप्यधिकः पुत्रो भविता प्रतिभूरहं इति तस्यां ब्रुवाणायां शकुनानामभूद्ध्वनिः ४० प्रत्ययं प्रापि=
तो व्याधः प्रसन्नासीत्तथैव तु मुक्ताप्रस्थशतं दद्यां संजाते तनये मम ४१ तथाविधे हि मातर्मे यथा वल्ली प्रसीदति व=
द्धा तद्वचनं श्रुत्वा नागमाह स्थितं मिथः ४२ तव दत्वा व्रतं मत्तः गृहीत्वा वत्सरं यदि तिष्ठन्मनोरथः पूर्णो भविता वल्यनु
ग्रहात् ४३ अस्त्वित्युक्त्वा गृहीयोगी तद्वाचा तोषयद्वधूं साप्रीता व्याधवचनाद्वद्धां प्रातर्ननाम ताम् ४४ उपस्पृश्य
व्रतं वृद्धा स्पृशंती भस्म नालिके पद्यं च पाठयामास वल्लीप्रीतिकरं परम् ४५ नमो नमः षण्मुखवल्लभायै नमो नमो न
म्रजनार्त्तिहंत्र्यै नमो नमः सर्वसमृद्धिदायै नमो नमस्ते दिश वल्लि पुत्रम् ४६ एतत्पद्यं जपंती सा मधुमांसविवर्जनात्

त्वेति शक्तिधरं षण्मुखं वल्या तन्नाम्न्या पत्न्या सह ३८ ३९ नागादिति प्रतिभूः उत्तमर्णाधमर्णयोः मध्यस्थः ४० प्रत्ययमिति विश्वासमि

त्यर्थः प्रत्यज्ञासीत् प्रतिज्ञामकरोत् ४१ ४२ ४३ ४४ उपस्पृश्येति आचम्येत्यर्थः भस्मनाञ्जलिकेभालेस्पृशन्ती ४५ ४६ ४७ मासत्रयेइति

मासत्रयेप्यतिक्रांतेनाभवल्लक्ष्मकिंचन पुनःसापद्यमदिशत्षण्मुखस्तुतिसुन्दरम् ४८ नमोनमःशैलसुतात्मजायन
मोनमोबर्हिणवाहनाय नमोनमोवल्लिमनोहरायनमोनमोदेहिसुतंगुहेश ४९ इतिपद्यद्वयंवृद्धापाठयित्वाचतां
नतां बभूवपरमप्रीताकृतार्थासीत्यभाषत ५० अतीतेसप्तमेरात्रेदंतानिद्रावशंगता स्वप्नेददर्शस्वोत्संगेस्थापितंपू
र्णमंडलम् ५१ निषादाधिपतेर्भार्याभास्वरंरजनीचरं अंतर्गृहेप्रदीसचप्रबुद्धायैव्यजिज्ञपत् ५२ मान्यत्रकथयेत्युक्ता
साप्रहृष्टतराभवत् अथमासेव्यतिक्रांतेप्रास्फुरत्गर्भलक्षणम् ५३ व्याधाश्चमुदितानेमुःव्रतांतेजरतीमपि प्रागेवज
न्मनःसूनोर्यथोक्तंशबराधिपः ५४ मौक्तिकप्रस्थशतकंवल्लीदेवीमुदेददौ शुभेमुहूर्तेव्याधेंद्रःसर्वाभरणभूषिताम् ५५
आसन्नप्रसवांदंतामवलोक्यदधौमुदं बाहुभ्यामवतीर्णोब्धिपारंगतइवस्वयम् ५६ इयेषतनयंजातंकर्तुंशबरनायकं
ततःशुभान्वितेलग्नेशुभग्रहनिरीक्षिते ५७ दंतासूतात्मजंप्राचीहरिच्चंद्रमसंयथा नागःश्रुत्वात्मजंजातंबभूवमुदितांत
रः ५८ नष्टदृष्टिःपुनर्दृष्टिलाभेनतनुमानिव मधुनिदापयामासपक्कणेषुचसर्वशः ५९ निषादोजरतींसाक्षाद्देवींवल्लीम
मन्यत काहलीशृंगहिक्कानांशब्दास्तत्पुत्रजन्मनि ६० वियतोथोव्यजृंभंतनादयंतोदिशोदश ववर्षुःपुष्पवर्षाणिखेचराः
शबरालये ६१ यथाधिकारंव्याधेंद्राःरत्नप्राभृतपाणयः उपासतांतिकेनागंयथापूर्वेप्रियंवदाः ६२ जगुःकलंचगंधर्वानन्तुः

लक्ष्मगर्भचिन्हं ४८ ४९ ५० ५१ ५२ मेति अन्यत्र माकथयेत्यर्थः ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ दन्तेति प्राचीहरित् पूर्वादिक् ५८ ५९ ६० ६१
६२ जगुरिति अतनुः अशरीरिणी वाणी ६३

भ॰टी॰ शिवेति नयनार्पणात् निजनयनसमर्पणात् अच्युतात् विष्णोरपि अधिकां कीर्तिं प्रदधे धारयामास भूतकालस्य अविवक्षया धारयिष्यतीत्य-

६२

शिवभक्तिपरीक्षायां प्रदद्दे नयनार्पणात् अच्युतादधिकां कीर्तिं संप्राप्य शबरान्वयम् ६४ अलंकर्तुमयं जातः दं तायास्तनयो महान् इति तद्गिरमाकर्ण्य सिद्धाः श्लाघामकुर्वत ६५ रोदनध्वनिमाकर्ण्य शिशोर्देवा कलाहरं अ विंदत परानंदं योगसिध्येव योगिनः ६६ क्रमेण ववृधे बालो मात्रा समुपलालितः शुक्लपक्षमनुप्राप्य कलानिधिरि वोदितः ६७ शबरी शबराणां च तस्मिन्नयनपङ्क्त्यः पूर्णामृतमिवास्वाद्य तदा कं तत्पिता जनाः ६८ देहवर्णस्य स दृशं नाम चक्रे पिता शिशोः नीलवर्णतया नीलः प्रथितः पक्कणेऽभवत् ६९ जानुभ्यामपि बाहुभ्यां चंक्रमंतं कुमारकं पश्यतोर्व्याधदंपत्योः प्रीतिं जानाति शंकरः ७० जातदंतस्य नीलस्य व्यक्ताऽव्यक्ताक्षरा मुदा गिरः सुधासमरसाः शुश्रू यंते स्म तदा मुहुः ७१ छिंधि दारय भिंधीति ना गः पाठयति स्म सः धूलीकेल्यां निषादानां शिशूनाक्षिप्य खेलति ७२ बालं विलोकयन्नागः भोजनस्य न चास्मरत् व्याघ्रभल्लूकभूदारहर्यक्षगजपोतकैः ७३ क्रीडंतं बालकं दृष्ट्वा प्रह र्षं त्यब्रवीत् सिता श्वानौ बभूवतुस्तस्य किशोरकसमौ सदा ७४ पार्श्वयोर्भोजने निद्रासमयेऽपि समीयतुः व्याधवृद्धा नु दिवसं भस्मरक्षां वितन्वती ७५ वल्लीषण्मुखका स्वाया त्विरं जीवेत्युवाच सा ७६ इति श्रीस्कंदोपपुराणे द्वाविंशोऽध्यायः २२॥ ॥ द्वादशे वत्सरे तस्य नूतनायुधसंग्रहं कारयिष्यन्मुदा नागो व्याधान्सर्वानमेलयत् १ हिमालये महामेरौ निष धे गंधमादने विंध्ये महेंद्रे मलये त्रिकूटे मल्लिकार्जुने २ गिरावन्यत्र ये व्याधाः ते च सर्वे समागताः नानोपायनहस्ताः

र्थः ६४ ६५ ६६ ६७ ६९ ७० ७१ ७२ बालमिति भोजनस्येति कर्मणि षष्ठी ७४ ७५ ७६ इति श्रीमानवल्युपनामक नृसिंहविरचितायां

भक्तविलासप्रकाशिकायां द्वाविंशोऽध्यायः २२॥ ॥ ॐ ॥ अथनागोनामव्याधराजः निजपुत्रस्यनीलस्य अस्त्रशिक्षादिकंचकारेत्याह द्वाद
शइति अमेलयत् एकत्रचकार १ २ ३ संपूज्येति उपदीकृतं उपायनीकृतं द्रव्यजातं त्रिपादैः त्रिभिरंशैः संगृह्य चतुर्थभागस्य संचया
र्थरक्षणीयत्वादितिभावः ४ ५ उलूकेति उलूकध्वनिंकुलाचारप्राप्तं घूकस्येवशब्दं तेषांतस्य मंगलार्थत्वादितिभावः अंगुलित्रं ह

संपूज्यमधुमांसादिजासाहारप्रदानतः द्रव्यजातंससंगृह्यत्रिपादैरुपदीकृतम् ४ शुभेमुहूर्त्तेतनयंव्याघ्रचर्म
णिनूतने निवेश्यप्राङ्मुखंहस्तेनागःस्वांक्षुरिकामदात् ५ उलूकध्वनिमातेनुःशबर्यश्चसमंततः अथबद्धां
गुलित्रस्यसूनोर्वामकरेधनुः ६ ददौनागःशरंकिंचिदिदंसदसिचाब्रवीत् पुरःपुत्रशमीवृक्षेनिबद्धःक्रोडपोत
कः ७ शरेणाकर्णकृष्टेनशरव्यंतन्निपातय इतिनागेनसंदिष्टोनीलःसंधायकार्मुके ८ सायकंतंप्रतितरुंविसस
र्जकृतास्त्रवित् सभूद्दाराभर्कंलक्ष्याद्विभिन्नंवीक्ष्यसर्वशः ९ श्लाघमानावनचरास्साधुसाध्वितिचाब्रुवन् पुलिं
दकुलवृद्धानांकारयित्वानतिंपदे १० नागःपुत्रंसमाश्लिष्यपरांनिर्वृतिमापह ततःपरंसमामंत्र्यपुलिंदास्तेनपू
जिताः ११ युवराजस्यनीलस्यचाज्ञयास्वंपदंययुः बद्धकक्षस्ततोनीलःशबराचार्यशिक्षया १२ सर्वायुधेषुपरमां
शिक्षामध्यगमच्चिरं शर्करामरुकांतारधावनेहरिणद्विषाम् १३ निरोधेनिर्भयामर्दैनतस्यासीत्समोपरः आनाया
दिप्रयोगेषुयुद्धेकेसरिभिःसह १४ सत्वप्रहारमोक्षेचसदृशस्तस्यनापरः आखेटकौतुकाक्रांतचेतसोऽस्यानुवास

स्त्वावापः ६ ददाविति क्रोडपोतकःवराहबालकः ७ शरेणेति शरव्यं लक्ष्यभूतं ८ सायकमितिसः नीलः ९ १० ११ १२ सर्वायुधेष्वि
ति शर्कराःक्षुद्रपाषाणःमरुःऊषरभूमिः कान्तारं दुर्गमंवनं तेषुधावनेहरिणद्विषांसिंहानां १३ निरोधइति निर्भयं यथास्यात्तथा

 आमर्दे परस्परसंमर्दे आनायः जालं मृगबंधनसाधनं १४ सत्वेति सत्वाः जंतवः १५ १६ १७ वलिशइति वलिशः कणिशश्चेतिनाम्नाप्रसिद्धौ
आदिवसात्ययं संध्याकालपर्यंतं १९ २० २१ नेति करणमांद्येनचक्षुरादिजाड्येन २२ २३ २४ २५ २६ विस्तार्येति वागुराः मृगबंधिनीः व

नशेकुरनुयानेपिनागसूनोर्वनेचराः सिंहव्याघ्रवराहेभशरभारण्यवासिनः १६ नतस्याविदितंकिंचिद्वनमस्ति
महीतले मार्गानुसारिणोतस्यसुहृदौचबभूवतुः १७ वलिशःकणिशश्चेति व्याधयोधाधिपात्मजौ सहताभ्यांवि
निर्गत्यप्रातरादिवसात्ययम् १८ चरित्वासमहारण्येरात्रावायातिपत्तने एवंविचरतस्तस्यपंचसंवत्सराययुः
१९ वर्षवातातपास्तस्यबभूवुर्नैवदुस्सहाः ततोवनचराःप्राप्यनागपत्तनवासिनः २० ऊचुर्दक्षिणतोबाधांमह
तींदुष्टसत्वजां निशम्यवचनंतेषांव्याधःप्रोवाचतानिति २१ नप्रागिवबलंव्याधाःमृगयायांममाधुना दृङ्करणमांद्येनखिन्नोस्मीहवनेचराः २२ भवंतएवदुष्टांस्तान्निवारयतसायुधाः तरुणाबलवंतश्चबलिभिश्चान्विताः
भृमिः २३ तमूचुश्श्रुततद्वाक्याःपुलिंदामिलिताःशतं पुत्रंत्वदधिकंनीलंकुरुसेनाग्रयायिनम् २४ नागोपिप्रीत
येतेषांप्रेषयामासतैःसुतं प्रतस्थेव्याधसेनासादुष्टसत्वजिघांसया २५ नीलःसुहृद्भ्यांसहितोनीलमेघसमद्युतिः
धनुर्द्धरैःकवचितोमहद्वनमगाहत २६ विस्तार्यवागुराःव्याधाःतस्थुश्चपरितोवनं छिंधिभिंधिगृहाणेतिवदंतःस
त्वभूषणाः २७ ततःश्वनादमुखरेवनेसर्वत्रसंशयात् बभ्रमुर्मृगयूथानिगगनेघनयूथवत् २८ ॥ ६ ॥

नंपरितः वनस्यसमन्तात् अभितःपरित इत्यादिना षष्ठ्यर्थेद्वितीया सत्वभूषणाःसत्वंबलंतदेवभूषणंयेषां २७ ततइति श्वनांनादेन मुखरे
संशयात्जीवनसंशयात् मृगयूथानिगजसमूहाः भद्रामंद्रामृगाश्चेतिविज्ञेयास्त्रिविधागजाः हिमवद्विंध्यमलयशैलजाताःक्रमेणते द

जघ्नुरिति लगुडैः दंडैः निखनंतः नितरां शब्दं कुर्वंतः २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ उज्जहारेति वन्यदंष्ट्रिणः वनवराहस्य वपुषः शरीरात् यावत् श

जघ्नुर्व्याधाश्च लगुडैः मृगानंतिकचारिणः नीलराजेन दलिता निखनंतो महाबलाः २९ सिंहव्याघ्रवराहाश्च निपेतुः स्त्यक्तजीविताः नीलबाणप्रहारार्त्तेनानासत्वसमाकुलम् ३० आसीदरण्यं मथितं क्षुभितार्णववारिवत् नीलो निकुंजाद्रुवन्तं दक्षिणाशामुखं भयात् ३१ कृष्णसारमनुद्रुत्य प्रतस्थे धृतकार्मुकः कनिष्ठो वलिशश्चोभौ सह तेनाभ्यधावताम् ३२ दृश्यादृश्यतनुर्नीलं कृष्णसारोपि दूरतः विचकर्ष परिश्रांतं मारीचो राघवं यथा ३३ धावतः कृष्णसारस्य मध्ये कश्चन सूकरः विनिर्ययौ नागसुतो निजघान शरेण तम् ३४ उज्जहार शरं यावत् वपुषो वन्यदंष्ट्रिणः स कृष्णसारः सहसा वने क्वापि तिरोदधे ३५ अथ तापपरिश्रांतः क्षुधितस्तृषितो वने व्याधराजसुतः प्राह सुहृदौ च धृतश्रमो ३६ मृगः पलायितोरण्ये परिश्रांता वयं क्षुधा उपलक्ष्येत चेद्दूरिश्रांतिः शांतिमुपेष्यति ३७ कणिशोऽथ तमाहेदं सखे स्वादुत्तरं ननु जांगलवन्यलोकस्य भुज्यतां किं विलम्बसे ३८ न वन्हिमिह पश्यामि पिपासा महती मम उपायः को नु भविते त्याह नीलो धृतस्त्वरम् ३९ कणिशः प्राह लंभूप श्रूयतां मद्वचः सखे क्रोशद्वयादितः शैलो दृश्यते कश्चिदुन्नतः ४० सिद्धचारणगंधर्वसेवितो देवभूषितः फलभारानतैः पुष्पैः सांद्रैः सानुप्रांतं श्रितः ४१ सुवर्णमुखरी नाम तत्र उत्तरतो नदी कमलोत्पलकल्हारवनामोदाधिवासिता ४२ घृतपिंडोपमा यत्र चरंति शफराः सखे तत्र गत्वा महानद्यां स्नात्वा पीत्वा रूषोत्तमान् ४३ स्वादतस्तेन पुनरावृत्तौ बुद्धिर्भविष्यति मया परिचिता पूर्वं सा नदी मृगयांतरे ४४ ॥ ॥

रं उज्जहार उद्धृतवान् ३५ ३६ ३७ कणिश इति जांगलं वनं ३८ नेविति रुं धृतः धृतवान् इति कर्त्तरि क्तः ३९ ४० ४१ ४२ घृतेति रूषोत्तमा

४५ ४६ श्लाघमानइति निमित्तानि शुभशकुनानि ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ गंधर्वेति गंधर्वाणां देवयोनिविशेषाणां गीतस्य
गानस्य माधुर्येण द्रवंतः नादक्रिययेतिभावः गानशास्त्रज्ञैः समयविशेषं प्रतीक्ष्य तदुचितगानकरणे पाषाणा अपि द्रवन्ति शुष्काश्च

उत्तिष्ठोत्तिष्ठ तन्नीलं बलिशः प्राह हे सखे त्वया वनवराहोयं मयाविद्धः प्रतीक्ष्यताम् ४५ अत्रैव जलमानीय तव दा
स्यावहे पुनः तथेत्युक्तेऽपि सुहृदा नागसूनुर्नदीं प्रति ४६ श्लाघमानो निमित्तानि प्रतस्थे कणिशान्वितः मुहूर्तेनै
व तं गत्वापर्वतं तस्य चांतिके ४७ ददर्श नीलस्तटिनीं सुवर्णमुखरीं ततः स्वादुशीतलपानीयामतिस्वच्छां महामुदा
४८ तरंगमधुराधूतपांथजालपरिश्रमां नानातीरतरुव्रातशिरःसाहस्रवर्तिनाम् ४९ विहंगमानां ध्वनिभिः मुख
रीकृतदिङ्मुखां मज्जनमुनिवरस्तोमशिष्यकोटिसमावृताम् ५० कालहस्तीशनिर्माल्यपुष्पभासुरवेणिकां मत्स्य
कच्छपसंचारसमाधूतसरोरुहाम् ५१ मकरंदरसास्वादमत्तालिध्वनिनादितां मरालचंचुसंदष्टविसलालसहंसि
काम् ५२ मज्जन्निर्जरवारस्त्रीस्तनकस्तूरिकाविलां पानावतीर्णवन्येभदानचंद्रकमंडिताम् ५३ हर्यक्षहतम
त्तेभकुंभमौक्तिकशर्करां बालदूर्वादलश्याममसरोमांचमृगांचिताम् ५४ गंधर्वगीतमाधुर्यद्रवदश्ममनोहराम्
उपांतकुंजसंशुष्यन्मुनिवार्क्षकवल्कलाम् ५५ इङ्गुदीफलसंक्षोदस्निग्धश्लक्ष्णशिलांतरां तटकौचकसंदष्टवा
लार्तचमरीमृगाम् ५६ खंजरीटविहारक्ष्माखातशंकुवनेचरां स्फुरदावर्तनाभीकांनीलोत्पलविलोचनाम् ५७

तरवः पल्लविता भवंतीति संप्रदायः नादशायेऽश्मानः तैः मनोहरां वार्क्षकं वृक्षसमूहः ५५ इङ्गुदीति संक्षोदः चूर्णः जटाबंधनार्थ
मिति भावः तटकौचकैः संदष्टाः ये वालाः केशाः तैः आर्ताः चमरीमृगाः तेषां बालप्रियत्वादिति भावः ५६ खंजरीटेति खंजरीटानां खंजं

नारख्यपक्षिविशेषाणां विहारक्षमायां क्रीडाभूमौ खाताःनिखाताः शंकवः कीलायैस्ते वनेचराः यस्यां खंजरीटमिथुनक्रीडां दृष्ट्वा कि
राताःस्तत्रनिधिनिश्चयेन कालान्तरे तत्परिचयाय शंकून् खनंतीतिभावः निधिमत्स्येवदेशे खंजनाः क्रीडंतीतिप्रसिद्धिः स्फुरदित्यादिना
सरितं नायकात्वेन रूपयति आवर्त्तएवनाभौ यस्यास्तामित्यादि ५७ उन्नमदिति पुलिनमेव आरोहः नितंबः शुद्धफेनएव वरांशु

उन्नमत्पुलिनारोहांशुद्धफेनवरांशुकां विकसत्पंकजमुखीं दीर्घशैवालकुंतलाम् ५८ चक्रवाकस्तनवतीं चारु
कुंचितहंसकां महिषीं सिंधुराजस्य मंडितामिवभूषणैः ५९ सुवर्णमुखरीं दिव्यां सरितं शबरात्मजः समीक्ष्यमुमुदे
नीलःसख्यासहविगाह्यताम् अपहाय परिश्रांतिमभवन्मोदनिर्भरः ६० सद्यः सुवर्णमुखरीसलिलावगाहाद्व्याध
स्यनष्टमखिलं दुरितं बभूव चेतश्चनिर्मलमभूद्बहुजन्मभाग्यकल्पद्रुमोप्यथफलोन्मुखतां प्रपेदे ६१ इतिश्रीस्कं
दोपपुराणेत्रयोविंशोऽध्यायः २३॥ ॥ ॥ ॥ ७॥ श्रीअगस्त्यउवाच तीरद्रुमफलंस्वादु भुक्त्वायसुहृदर्पितं ब
भूवतत्सोमुदितो नीलःश्रांतपरिश्रमः १ पश्यन्नभ्रंलिहान् वृक्षान् सुवर्णमुखरीतटे विश्राणस्सशरंचापं विचचार
वनेचरः २ अथश्रीकालहस्तीशसेवासंप्रीतचेतसां आसीदप्सरसां तस्मिन् संभ्रमः शैलमूर्द्धनि ३ निक्वाणिः
तरवोन्मिश्रोवेणुस्वनविचित्रितः मंदमर्द्दलनिर्ह्रादकृतमायूरकौतुकः ४ नानतारस्वालापलीलाकोरकित
द्रुमः गंडशैलशिलासारद्रवीकरणपंडितः ५ कालहस्तीशभूषाहिराजराजानुमोदितः संगीताडंबरस्तासांव्यान

कंयस्याः ५८ ५९ ६० ६१ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां त्रयो।
विंशोऽध्यायः २३॥ ॥ ॥ प्रस्तुतमेववर्णयति तीरेति १ २ अथेति संभ्रमः त्वरा ३ निक्वाणितेति निक्वाणितरवः भूषणशब्दः

भूषणानांतु शिंजितं निक्काणो निक्कणः क्काणः क्कणः क्कणनमित्यपीत्यमरः मायूरं मयूरसमूहः तस्यकौतुकं मेघगर्जितभ्रमजन्यंकौतु

हलंकृतंयेन सादृश्यादितिभावः ४ तानेति तानानांस्वरविशेषाणां तारस्वस्यअत्युच्चशब्दस्यआलापः आरंभसमयः तस्यलीलयाकोरकि

ताःसंजातकोरकाःद्रुमाः यस्यपूर्वोक्तनादक्रिययेतिभावः ५ कालहस्तीशेति भूषार्थं येअहिराजराजाःमहासर्पाः तैः अनुमोदितःतेषांगा

तेनाकृष्टमनानीलःसुहृदःप्राहकौतुकात् परिमृष्टाममश्रांतिरपिशांताक्षुधातृषा ७ सुवर्णमुखरीस्नानात्परि

पूतोस्मिसांप्रतं न्यस्तभारमिवाभातिप्रसन्नमिवमानसम् ८ आपूरयतिकोयंमेमुहुःशब्दामृतैःश्रुतिं अवतीर्णइव

स्वर्गःशैलाग्रेकिंनपश्यसि ९ अथतंप्राहकणिशःपितुस्तेमृगयांतरे मयासहगतेनप्रागिदमाकर्णितंतथा १० शि

खरेशैलराजस्यदिव्याकाचनदेवता देवास्तांपूजयंतीतिकिंवदंतीमहीयसी ११ इयमेकपदीतत्रसेवार्थंगच्छ

तांसखे मधुमाक्षिकशब्दानुविधायीश्रूयतेध्वनिः १२ दिदृक्षा यदिगच्छावःतत्रापिप्रियसांप्रतं तथेतिनीलःप्रथि

तःत्वरितःसुहृदासह १३ आरुरोहगिरिश्रेष्ठंसोपानैःक्षुल्लकाश्मभिः समाधिमिवयोगींद्रःशनकैःसंयमादिभिः

१४ पार्श्वेपरिणमद्वेणुपर्वांतोद्वांतमौक्तिकैः समंततःशर्करितामतिक्रम्यसवर्त्तनीम् १५ चरंतियत्रजीमूताःक

लभाइवमेचकाः अध्यारुरोहतान्नीलःससुहृत्तदधित्यकाम् १६ ददर्शशैलशृंगाग्रेनमेरुवनमुत्तमं कृतमालवनोन्मि

नप्रियत्वात् व्यानशे व्याप्नोतिस्म ६ ७ ८ ९ १० शिखरइति देवताअस्तीतिशेषः किंवदंतीजनश्रुतिः ११ इयमिति एकपदी एकम

नुष्यसंचारयोग्योमार्गः गच्छतांजनानां गम्यतामितिपाठे लयेतिशेषः १२ दिदृक्षेति प्रियेतिसंबोधनं १३ आरुरोहेति क्षुल्लकाःसूक्ष्माःस

माधिमिवभूमिकाक्रमेणेतिभावः १४ पार्श्वइति परिणमतांजातपरिपाकानांवेणूनां पर्वभ्यःग्रन्थिभ्यः उद्वांतैःमौक्तिकैःशर्करितांसं

जातशर्करां वर्त्तनीं एकपदीं १५ चरंतीति अधित्यकां ऊर्ध्वभूमिं १६ १७ १८ १९ पदेइति प्रससादतरां अत्यंतंप्रसन्नंबभूव २० ततइति दर्दु रेणमंडूकेन फूत्कुर्वन् अतएव उत्स्फणः उद्धतफणः यः अहिः सर्पः तस्यफणाकृति फणाकारं २१ २२ २३ कपोलेति कपोलयोः गंडस्थ लयोः कषणे घर्षणे कण्डूशमनायेतिभावः आसक्तानां मत्तेभानां मदेनवासितं सुगंधितं वल्मीकेषु सर्पायतनेषु येअहयः सर्पाः ते

बिल्ववृक्षंतमुद्दिश्यगच्छन्व्याधोत्तमास्तजः॥ ददर्श परितः सर्पान् शांतवैरान्सहस्रशः १८ गच्छतः पदवीं तस्यसी मावधिमगाहत मुनेःशिवप्रसादेनसंसाराध्वावधिर्यथा १९ पदेपदेस्यपापानि कोटिजन्मार्जितान्यपि प्रणष्टानिय तस्तस्मात्प्रससादतरांमनः २० ततो दर्दुरफूत्कुर्वदुत्स्फणाहिफणाकृति लिंगंमाहेश्वरंदिव्यंप्रत्यक्षमुखमन स्थितम् २१ कृतोपहारंभक्तेनकृतमालस्रगंचितं कोटिसूर्यप्रतीकाशं कोटिशीतांशुशीतलम् २२ सकृद्दर्शनमात्रे णसर्वपापहरंपरं सन्निधौमुनिविन्यस्तपुष्पदूर्वातिलाक्षतम् २३ कपोलकषणासक्तमत्तेभमदवासितं वल्मी काहिशिरोरत्नदीपांचितदिगंतरम् २४ दुकूलेनेवमहतानिर्मोकेणपरीवृतं कस्तूरिकामृगासंगकस्तूरीरसवासितं २५ कालहस्तीश्वरंनामकालमृत्युनिवारणं बभूवमुदितोदृष्ट्वायोगीवज्योतिरांतरम् २६ ननामदंडवद्भूमौप्रदक्षि णमथाचरत् स्वामिन्मांरक्षरक्षेतिवदन्नंजलिमादधे २७ अभूद्रोमांचिततनुरानंदाश्रुकणांचितः भक्तिंदधा वतितमांभवेभवभयापहाम् २८ पश्यतोव्याधपुत्रस्यभगवंतमहेश्वरम् चक्षुश्चक्षुष्यनस्थानंसर्वाःकरणवृत्त

षां शिरोरत्नान्येव दीपाः तैः अंचितं पूजितं दिगंतरंयस्य २४ दुकूलेनेति श्वेतपट्टवस्त्रेणेव स्थितेन निर्मोकेण सर्पत्वचा परीवृतं परिवृतं २५ २६ २७ २८ पश्यतइति करणवृत्तयः चक्षुर्भिन्नेंद्रियवृत्तयः चक्षुषि नेत्रे अवस्थानं स्थितिं चक्रुः एकाग्रमना ददर्शेत्यर्थः २९ ॥

नवमिति अदः लिङ्गं नवन्नवमिवाभूत् अदृष्टपूर्वतयात्रतिरमणीयतयाचेतिभावः क्षणेक्षणेयन्नवतामुपैति तदेवरूपंरमणीयता याद्दसुक्तेः तस्मासेवनासन्नासनः जातिं किरातजातिंव्यस्मरत् विस्मृतवान् ३० पिबन्निति उदन्यया पिपासया ३१ ३२ जारिणीति पूर्वंप्रोषि

नवंनवमिवादोभूल्लिङ्गं व्याधःसशांकरम् सिषेवेसादरंतस्मात्व्यस्मरज्जातिमात्मनः ३० पिबन्निवमुहुःप्रोस्या लिहन्निवउदन्यया जिघ्रन्निवचसंश्लिष्यतत्किमाकर्णयन्निव ३१ गृह्णन्निवकरेशंभुंव्याधःस्ववशमानयन् आलिंग्यसाहरंवृत्तिर्व्याधपुत्रस्यमानसी ३२ जारिणीवदृढंतस्थौप्रेयसंप्रोषितागतं एतावंतमिमंदेवमनिषे व्यातिवाहितम् ३३ कालंकष्टमहंमन्येवृथैवायुर्व्ययःकृतः इतःप्रभृतिनैवास्यत्यक्तव्यःसन्निधिर्मया ३४ कृतकृत्योभविष्यामिकालहस्तीशसेवया इतिनिश्चित्यमनसासस्वायंप्रियमानसः ३५ केनवामूर्ध्निदेवस्यम्लानःपु ष्पांजलिःकृतः उत्सार्याहंविधास्येऽस्यनवारग्वधमालिकाम् ३६ द्रुमानिवन्यपुष्पाणिनिपतंतिकथंयथा इति नीलोक्तिमाकर्ण्यकणिशःप्राहविस्मितः ३७ पितुराखेटकालेतेदृष्टःकश्चिदिहागतः तस्यमुष्टिमिताःकेशाः मौलिमध्येदृढीकृताः ३८ त्रिगुणैःतंतुभिःकुंभंवामांसेवामतोवहन् असावन्वहमभ्येत्य सुवर्णमुखरीजले ३९ आनीतकलशेनामुंमूर्ध्निसिंचतिदेवतां नवानिबिल्वपत्राणिशम्याककुसुमानिच ४० मौलोपाद्रेचनिक्षि प्यमंदंकिमपिजल्पति अग्रस्थूलान्नकवलंकृत्वाहस्तंचदक्षिणम् ४१ दर्शयित्वागृहीत्वान्नंप्रत्यहंयातिमं दिरं हस्तस्पर्शजलक्षेपंसहतेनैवदेवता ४२ महतीयंनचास्माकंछायामपिसहिष्यते तस्मात्वंदूरतस्तिष्ठयदेकः

तःपश्चादागतःतंप्रेयसंजारिणीवयोषाजारमिवप्रियमितिश्रुतेः ३३ ३४ ३५ केनेति आरग्वधमालिकां शम्याकपुष्पमालिकां ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१

४४ ४५ ४६ बहूनीति देवस्यप्रसादेजन्मकर्मादिनैवकारणंभक्तेरेवमुख्यकारणत्वादितिभावः ४७ ४८ ४९ ५० ५१ अङ्गीकुरुष्वेति

सख्युर्वाचंसमाकर्ण्यनीलःप्राहस्मयन्निव वनेचराणामस्माकमेतद्धिकुलदैवतम् ४४ अस्माद्गिरिवनेयस्माद्
सत्याघतमस्ततःसुहृत्तमंविधास्यामित्वामिवामुंमहेश्वरम् ४५ द्वित्रैरेवदिनैःपश्यभक्त्याकिंकिंनसिध्यति सुवर्ण
मुखरीवारिसुलभंकुसुमानिमे ४६ बहूनिमृगमांसानिकथंनाराध्यतेहरः जन्मकर्मादिदेवस्यप्रसादेनैवकारणम् ॥
४७ साधनंभक्तिरेवास्मिन्जात्याहीनोप्यहंप्रियः रमतेनमनस्तत्रसखेमेपितुरालये ४८ यथात्रानंदभरितस्तस्मादत्र
वसाम्यहं इत्युक्त्वासन्निधिंप्राप्यसांजलिःसव्यजिज्ञपत् ४९ कथमेकोनिवससिवनेदुष्टमृगान्विते प्रभुस्त्वमसिलो
कानांशैलाग्रेवर्नसेकथम् ५० अप्यस्माकंपरिजनोनतेकश्चिदिहापरः अहमेवभविष्यामिदिवारात्रंचपार्श्वतः ५१
अंगीकुरुष्वमांदेवदासभागःक्षमस्वमे करोम्यंजलिमात्रंतेप्रसीदमयिशंकर ५२ एवमात्मार्पणंकृत्वाशवराधिपनंद
नः सपर्याशांकरींकर्त्तुतदारभ्योपचक्रमे ५३ शरैराच्छिद्यतस्याराततृणगुल्मलतादिकं दूरीचक्रेक्षणेनैवदुरितान्यपि
भक्तितः ५४ मृगान्निहत्यबहुशोमृगयायामथानले निक्षिप्यचिंतांमहतीमवापशबरात्मजः ५५ वतदूरेसरिद्वारिवने
पुष्पाणिनांतिके कलशादिनमेकिंचित्करिष्येर्चांकथंविभोः५६ इतिचिंतयतस्तस्यप्रत्यभातबुद्धिरुत्तमा एवम
स्वितिनिश्चित्यसचक्रेयन्महात्मनः ५७ अनन्यसुकरंतद्धिश्रूयतांभक्तिसाहसं अभिषेकांबुकलशमतनोन्मुख
मात्मनः ५८ सोपानत्प्रपदंचापिव्यधान्निर्माल्यशोधनं दूराहृतानांपुष्पाणांभाजनंकेशिकांतरम् ५९ ॥ ७ ॥

हेदेवदासंमांअङ्गीकुरुष्वनिजभक्ततयास्वीकुरुमेआगःअपराधंक्षमस्व ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ इतीति उत्तमाबुद्धिःप्रत्यभात्प्र

सिभातिस्म ५७ ५८ सोपानदिति उपानह्वापादरक्षयासहितं प्रपदं पादाग्रं निर्माल्यशोधनं व्यधात् विदधातिस्म पादेनैव लिङ्गशिरोगतं निर्माल्यं दूरीचकारेत्यर्थः एवं केशिकांतरं केशवंदमध्यं पुष्पाणां भाजनं पात्रं चकारेत्यर्थः ५९ हस्तमिति अनलेन अग्निना पूर्वमुच्छूनं स्थूलं पाकवशेन पश्चाच्छोषितं ६० उद्धृत्येति हेतिना शस्त्रेण स्पृश्यं स्पर्शयोग्यं ऊष्मलं कदुष्णं सिध्मादित्वाल्लच् ६१ परीक्ष्येति दं

हस्तं च दक्षिणं मेनेनैवेद्यफलभाजनं अथ संवीक्ष्य पिशितं अनलोच्छूनशोषितम् ६० उद्धृत्य हेतिना कृत्वा फूत्कारैः स्पृश्यमूष्मलं इदं युक्तं किमीशस्य स्वादु पक्वं न वा भवेत् ६१ परीक्ष्य दास्ये देवाय न चेद्द्रोहो भविष्यति दृष्ट्वा दंतैस्ततो मांसं पर्यैक्षत च जिह्वया ६२ यद्यत्स्वादुतमं मांसं मधुसिक्तं वनेचरः शैलरंभादलपुटे ततस्त्यं जगृहे पृथक् ६३ सुवर्णमुखरी वारि निमज्याद्रे च केशिके तत्र पुष्पाणि संगृह्य मुखे संजगृहे जलम् ६४ वामेन सशरं चापं आदाय निजपाणिना अन्येन मांसपुटिकामनुप्रातिष्ठतेश्वरम् ६५ यत्रास्ते कालहस्तीशस्त्वरया भ्येत्य तत्र सः सोपानहापदाग्रेण भक्त्या निःशंकमैश्वरम् लिंगं स्पृष्ट्वा प्रचिक्षेप निर्माल्यं परमेशितुः ६६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणे चतुर्विंशोऽध्यायः २४॥ ॥ ७ ॥ श्रीअगस्त्यउवाच मौलौ निरस्तनिर्माल्ये गण्डूषजलधारया अभिषिच्य निधायाग्रे मांसपत्रपुटं विभोः प्राक्षिपत्केशभारस्थं नतास्यः कुसुमोत्करं निवेदितानि मांसानि नोपयुक्तानि किं मया २ ॥ ७ ॥

तैर्दृष्ट्वा दंशनं कृत्वा जिह्वया च पर्यैक्षत परीक्षितवान् ६२ यदिति ततस्त्यं तत्र विद्यमानं ६३ सुवर्णेति वारिजले ६४ वामेति ईश्वरमनु शिवलिंगमुद्दिश्य प्रातिष्ठत प्रतस्थे ६५ ६६ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां चतुर्विंशोऽध्यायः २४॥ ॥ ७ ॥ क्रमेण नीलस्य शिवपूजाप्रकारमाह मौलाविति गण्डूषः मुखस्थितस्य जलस्य थूत्कारः १ २

विचारयन्निति मार्गमृगसंबन्धि एवमग्रेपि मधुना आ प्लुत मिति अग्रिमेणान्वयः ३ ४ ५ ६ ७ ८ प्रातरिति महाग्रासः प्रलयेजग

विचारयन्निति प्राह प्रांजलिस्सन्निधौ हरं भुंक्ष्व मांसमिदं स्वादु मार्गमायूरमाप्लुतम् ३ मधुनेदं तु कापोतं गो
धामांसमिदं प्रियं ऐणेयं यद्विवाराहं प्रियं ते चानयामि तत् ४ सुवर्णमुखरीमीनानिमान्पश्य घृतोपमान् भुज्य
तां कालहस्तीश शपे मयि दयां कुरु ५ यदि नाश्नासि देवेश नाश्नीयामप्यहं ध्रुवं ददामि वदने वा ते मधु सिक्तं
महेश्वर ६ एवमस्त्विति तद्वक्त्रे मांसं किंचिदथार्पयत् दयालुः कालहस्तीशस्तन्मांसं बुभुजे यदा ७ ददौ स
वेतदा व्याधः सीचकारश्च शंकरः अथोत्थाय मुदा नृत्यन्निदमाह कृतांजलिः ८ प्रातर्भुक्तमिव स्वादु मांसं किं तु
ममापि ते व्याधवाक्यं निशम्याथ महाग्रासो महेश्वरः ९ ततोप्यधिकमेवेति शिरःकंपादमोदत निवक्षुर्व्याधव
त्तांतमिव देवो दिवाकरः १० वरुणस्यापरांभोधौ ममज्ज ब्राह्मणोत्तमाः बहिर्गतैरिवाघौघैस्तिमिरैर्विश्वमावृतम्
११ गृहीतस्तंभिताहीन्द्रफणारत्नप्रदीपिते सन्निधौ निशि देवस्य तस्थौ दीपप्रदो हि सः १२ चिकीर्षुरालयं पूजा
मेवमेव वनेचरः अन्येद्युः प्रातरटवीं मृगयार्थमगाहत १३ अर्चकोपि समागत्य मांसगंधिं महेशितुः दृष्ट्वा लिंगं वि
निश्वस्य रुरोद पतितः क्षितौ १४ उच्चैः स्वरेण चुक्रोश व्याधैर्दुष्टैरिदं कृतं नरके निपतिष्यंति शिवद्रोहरता हि ते
१५ इति संप्रोक्षणं कृत्वा पूजयित्वा च पूर्ववत् जगाम स्वालयं विप्रः शबरोऽथ समाययौ १६ ॥ ७ ॥ ७ ॥

दुःसहकत्वादितिभावः ९ १० वरुणस्येति विवक्षुरिवेति पूर्वेणान्वयः बहिर्गतैरिवेति शिवपूजाप्रभावात् नीलदेहतो निष्क्रांतैः अ
घौघैरिव स्थितैरित्युत्प्रेक्षा ११ गृहीतेति पूर्वं गृहीताः पश्चात् स्तंभिताः ये अहीन्द्राः तेषां फणारत्नैः प्रकर्षेण दीपिते प्रकाशिते १२

चिकीर्षुरिति आलयं यावद्देहपातं १३ १४ १५ १६

१७ १८ १९ अर्चकइति वनदेवैःवनदेवताभिः गृहीतंसुतं श्रुत्वा नागःनीलस्यपिता २० वैधेरिति भैषज्यकरणेपिसुतस्यालाभात् निराश इत्यर्थः २१ दीर्घेति निरोगःरोगरहितःदीर्घरोगीवसनीलः २२ २३ २४ भक्त्येति आध्वर्यंयज्ञसंबंधि हविःपुरोडाशादि २५ माल्यमि

अतीतःकिन्नुसमयःक्षमस्वकरुणाकर इतिनत्वायथापूर्वंकृत्वानिर्माल्यशोधनम् १७ खगंडूषाभिषिक्तस्यमांसा हारंन्यवेदयत् तथैवभोजयामासतच्छेषंबुभुजेपुनः १८ एवमर्चयतःशंभुंमासएकोत्यवर्तत दूषितंप्रत्यहंमत्वा लिंगंसंप्रोक्षणादिना १९ अर्चकःशोधयामासचिंताक्रांतमानसः वनदेवगृहीतंस्वंनागःश्रुत्वागतःसुतम् २० वैधैश्चकारभैषज्यंनिराशःस्वालयंययौ प्रतियातेऽथशबरेततःपितरिपक्कणम् २१ दीर्घरोगीवनीरोगस्सबभूव वनेचरः प्रतिबंधविनिर्मुक्तोमुमुक्षुरिवशंकरे २२ दधारपरमांभक्तिंप्रीतिंकामीवयोषिति गंधोदकाभिषेकंतंगं डूषजलसेचनम् २३ सपादत्राणतस्यादप्रहारोमूर्ध्निचान्वहं स्कंदस्यवशिशोर्लीलाविन्यासोंघ्रिरुमापतेः २४ भक्त्यापरीक्षितंस्वादुवन्यमांसंयदर्पितं सहस्रांशुतुलांतस्यनैवाहंत्याध्वरंहविः २५ माल्यंतत्केशविभ्रष्टंनिर्दो षंहेमपुष्पवत् पर्यटन्विपिनेनिघ्नन्सत्वान्जक्षन्पिबन्हसन् २६ नकिंचिदन्यसंरभात्एवमेववनेचरः वारिपूरितगर्भास्यंमांसंपत्रेधनुःकरे २७ शिवार्चनार्थमायांतंखेचराःप्रशशंसिरे शिवार्चकःपरंतस्मिन्शबरे द्वेषमादधे २८ परंशंभुस्त्वतितरांशबरेप्रीतिमातनोत् अथैकदाद्विजःप्रातःपूजार्थंप्रागिवागतः २९ ददर्शलिं गमीशस्यशबरेमृगयांगते मांसकीकससंकीर्णंवसामंत्रितमक्षिकं ३० काकगृध्राकुलोपांतंश्वापदैःपरितोवृत्तं

तिजक्षन्भक्षयन् २६ २७ २८ २९ ददर्शेति कीकसान् अस्थीनि वसया मेदसा आमन्त्रिताःआकारिताःमक्षिकायेनतत् ३० ३१

देवेति सूनास्थानमिव पशुहिंसनस्थानमिव ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ अथेति शाबरीं शबरसंबंधिनीं तद्वेषी शबरद्वेषी ३८ परी

देवस्थानमिदं पुण्यं सूनास्थानमिवाधुना पापेन द्रोहिणा केन कृतमेवं दुरात्मना ३२ अपराधं कथं नित्यं सहसे शबरैः कृतं हा हतोऽस्मि न मे मृत्युः किं पश्यसि महेश्वर ३३ न पश्यामि दुरात्मानं शिवलिंगनिदूषकं गते मयि प्रतिदिनमेवं दूषयते खलः ३४ अद्य क्षांतमिदं सर्व्वं श्वः सचाहं मृतो ध्रुवं इत्युक्त्वास्थीनि मांसानि स्वयमुत्सार्य दूरतः ३५ संप्रोक्षणविधिं कृत्वा गंधतैलादिलेपयन् सुवर्णमुखरीतोयकलशीशतसेचनात् ३६ शतरुद्रीयमंत्रेण पूजयित्वा महेश्वरं यथापूर्व्वं ययौ वेश्मन मुक्तिं विदधे शुचः ३७ अथ स्वप्ने तमाहेशः शाबरीं भक्तिमुत्तमां तस्मात्प्रियतरो नान्यस्तद्वेषी तु ममाहितः ३८ परीक्षणीया यदि ते भक्तिस्तस्य महात्मनः वसैकत्र निगूढस्त्वं रात्रौ गुल्मे परेऽहनि ३९ इत्युक्त्वान्तर्धिमकरोत्कालहस्तीश्वरो विभुः अथाचैकः समुत्थाय भयात्पुलकितो निशि ४० नैव निद्रामवापायं स्मारं स्मारं विभोर्वचः शबरोपि यथापूर्वं पूजयामास चादरात् ४१ नीत्वा रात्रिं ययौ वन्यमाखेटायारुणोदये द्विजोप्याजंतुसंचारदर्शनात्प्राक्समुत्थितः ४२ आगत्य कालहस्तीशमर्चयित्वा सविस्मयः उपांतवटवृक्षाग्रशाखामारुह्य संस्थितः ४३ अतिक्रांतेऽथ मध्यान्हे लम्बमाने दिवाकरे निहत्य विविधान्सत्वान् आदाय पिशितम्बहु ४४ स्नातः सुवर्णमुखरीवारिसंपूरिताननः मांसायुधकरः शंभोरंतिके समदृश्यत ४५ द्रुतमागत्य पादाग्राकृत्वा निर्माल्यशोधनं गण्डूषपयसा मौलावभिषेकं विधाय च ४६ ॥ ७ ॥

क्षणीयेति गुल्मे लतागृहे ३९ ४० नीत्वेति आसमंतात् जन्तूनां संचारदर्शनात् प्राक् किंचित् अवशिष्टायां रजन्यामित्यर्थः ४१ ४२ ४३

४७ ४८ ४९ वामेति आः इतिपीडायां यद्वा आसमंतात् हतोस्मीत्यर्थः ५० ५१ ५२ अर्चकेति अर्चकापसदस्य अधमपूजकस्य आगोपराधः

क्षिपन्केशस्थितंपुष्पंपिशितानिन्यवेदयत् यथापूर्वमभुंजानमिदमाहमहेश्वरम् ४७ विलंबसेकथंदेव मांसंमधुरसापुतं भुंक्ष्वाद्यस्त्वयमेवास्मिश्रांतोदूराद्वनंगतः ४८ इत्युक्त्वाचिकुरान्व्याधो दृष्टिमार्गनिरोधिनः सन्न्यस्येशंभोजयितुंमांसहस्तोतिकंपयौ ४९ वामनेत्रस्रवद्रक्तंमुखमालोक्यशांभवं आहतोस्मीतिशबरःपरं मूर्छामवापह ५० क्षणादुत्थायविरुदन्ममार्जरुधिरंदृशः पुनश्चरुधिरंतस्मान्नयनाद्पतद्बहु ५१ गजदंताभिघाताद्वामृगाणांवाखुराहतं देवदेवस्रवद्रक्तंनववामविलोचनात् ५२ अर्चकापसदस्यागोमहदस्तिनसंशयः अस्तुवायेनवाकेनदृग्रोगस्तेनशाम्यति ५३ यावत्तावन्नभोक्ष्येहंज्ञातमस्त्यौषधंचमे इत्यरण्याद्पादायविशल्यकरणीरसम् ५४ असिंचन्नयनेशंभोःदृग्विकारस्तथैवसः व्याधोपिश्रूलिनश्चक्रेभैषज्यंविविधौषधैः ५५ नशशामयदातावदेवंचक्रेसनिश्चयं ममनेत्रार्पणेनास्यविकारःशांतिमेष्यति ५६ करिष्यामितथैवाहंनान्यस्तिद्धौषधंभवेत् इत्युक्त्वस्वशरेणाक्षिनिदधेभगवद्दृशि ५७ विकारःशंभुनेत्रस्यशशाममुमुदेचसः उपाजहारपिशितंदक्षिणादुक्तमीक्षणात् ५८ धारात्तमपतच्छंभोःव्याधश्चिंतामवापह नतेरोगोमहादेवममभक्तिंनिरीक्ष्यसे ५९ अन्यदप्यक्षिदद्यांचेत्सपर्यास्विकथंभवेत् किंव्याधपूजयादेवदक्षिणाक्षिगृहाणमे ६० इत्यर्पयिष्यन्व्याधेंद्रोद्वितीयमपिलोचनम् क्षणंविचारमगमत्लक्ष्यज्ञानंकथन्विति ६१ ततोबुद्धिःसमुत्पन्नाव्याधवंशाग्रि

५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ अन्यदितिसपर्यापूजा कथंस्वित्नभवेत् केनप्रकारेणस्वित्प्रश्नेच विकल्पेचेत्यमरः ६० ६१ ततइति चर

णांगुष्ठं तदपिदक्षिणंईशस्य दृग्पथे दृष्टिस्थाने स्वनेत्रस्थापनपरिचयायेत्यर्थः नेत्रद्वयापहरणे स्वस्यांध्यप्रसक्तेरितिभावः ६२ ६३ ६४
६५ ६६ ६७ नेतिप्रसादादिति त्वत्प्रोपेपंचमीप्रसादंविहाय परमन्यत् किञ्चित् नचकर्मेनाञ्चकांक्षे ६८ ६९ इतिश्रीमानवल्युपनाम्न

उन्मूलयिष्यन्नयनंनिदधेशस्त्रमक्षिणासः आविर्भूयतदादेवो ध्यनंदत्समहेश्वरः ६३ ववर्षुःकुसुमासारान्देवैच
राःशवरोपरि ददर्शवृषभारूढंसोमास्कंदंमहेश्वरम् ६४ सेव्यमानपदांभोजंगणेन्द्रैरष्टषष्ठिभिः प्रणम्यशं
भुंव्याधोभूत्त्रिनेत्रस्तदनुग्रहात् ६५ तमाश्लिष्यमहादेवःप्राहगंभीरयागिरा मद्भक्त्यापरिपूतस्यनजातिर्वि
प्रसाधनम् ६६ भवेन्मद्भक्तिशून्यस्यसंन्यासोऽपिनसिद्धिदः इत्तास्थितिस्तेकैलासेकिमन्यद्वाञ्छितंतव ६७
नकिंचिच्चकमेव्याधःप्रसादाच्चपरंविभोः सहतेनैवभगवान्ययौकैलासमीश्वरः ६८ दत्वास्वमासनयनेशबरो
पियस्मै दृष्टीचकारमहतीमयिकालभीतिं वन्देसमस्तसुलभार्चितपादपद्मंतंचंद्रशेखरमपारदयाम्बुराशिम्
६९ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेपंचविंशोऽध्यायः २५॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच येनकेनापिनियमात्पूजयंतिमहे
श्वरं येधन्याःशंकरस्तेषामचिरेणप्रसीदति १ अस्मिन्नर्थेपुरावृत्तंइतिहासंब्रवीमिवः यस्यश्रवणमात्रेणशिवभ
क्तिःप्रजायते २ दक्षिणापथमध्येस्तिचोलभूमौविभूषणं कलशीपुरमित्याहुःयदिहब्राह्मणोत्तमाः ३ यत्रप्री
तोमहादेवोमृकंडुसुतपूजया निहत्यकालंपादेनचक्रेतंचिरजीविनम् ४ चतुर्वेदविदांस्थानंतदासीदग्रजन्मनां शि

कन्नसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांनीलोपाख्यानंनामपंचविंशोऽध्यायः २५॥ ॥ ॥भक्तिमेवोपो
द्वलयन् इतिहासान्तरमाह येनेति येनकेनापिपूजाद्रव्येणेत्यर्थः १ इतिहासमेवावतारयति अस्मिन्निति २ ३ यत्रेति मार्कण्डेयोपाख्या

नेपुराणान्तरादवगंतव्यं ४ ५ ६ सइति कर्मब्रह्मणोः विवक्षया वक्तुमिच्छया अन्येभ्यः उपदेशतासर्येणेत्यर्थः पुनर्भवः संसारः ७ अविधा

तत्रास्ति ब्राह्मणः कश्चित्कलानाथइतिश्रुतः वेदशास्त्रागमांभोधिपारदृश्वागुरुःसताम् ६ सशास्त्रंसर्वमालोक्य कर्मब्रह्मविवक्षया कथंचिन्निश्चयंचक्रेयथानस्यात्पुनर्भवः ७ अविधायययथापूजांनमेभक्तिर्भविष्यति शिव भक्त्याविनाजंतुर्मत्युंनातितरिष्यति ८ तस्माद्धनिवृत्त्यर्थेविधेयंगिरिशार्चनं नियमेद्रव्यसंपत्त्याकयापूज्योमया शिवः ९ केनसातिशयंभूयाच्छिवार्चनमितिद्विजः परीक्ष्यागममर्माणि धूपेबुद्धिंदृढांदधौ १० तस्यभार्याचसुमः तीनाम्नेदेरिवचंद्रिका तयासहद्विजःशंभोःपूजायानियमंदधौ ११ द्रोणगुग्गुलुधूलीभिःधूपंदेवायशंभवे कला नाथवितीर्णेनधूपजालेनभूयसा १२ पूजाकालेपुराराते:सर्वाश्चामोदिताद्दिशः परीक्षितुमनास्तस्यभक्तिंपरमपाव नीम् १३ विघ्नंचकारसर्वत्रतस्यद्रव्यागमोयतः धनेष्वलभ्यमानेषुकलानाथोमहामतिः १४ स्वभूषणानिविक्रीय नियमंपर्यपालयत् कंठसूत्रस्थितंहेमविनाभार्याविभूषणम् १५ विक्रीयपूजयामासशिवंगुग्गुलुधूपतः धान्य क्षेत्रगृहादीनांविक्रयादपिगुग्गुलुम् १६ संपाद्यधूपयामाससन्निधिंचांद्रशेखरीं भार्याप्यनशनात्पुत्राःकृशाङ्गा स्तस्यजज्ञिरे १७ हसंतिस्मजनाःशंभोःप्रसादःसुमहानिति तथापिनात्यजद्धूपदानंधीरःशिवाग्रतः १८ अथैक स्मिन्दिनेनष्टःसुर्वेगुग्गुलुसंचयः नास्तिप्रसृतिमात्रंवाधान्यतंडुलमालये १९ यदातदाकलानाथःप्राहभार्यांपतिव्र तां तवाहंसाध्विसाहाय्यादपूजयंमहाप्रभुम् २० आसेतत्क्षणपर्यंतंकेनस्यादद्यपूजनम् इतिभर्तुर्वचःश्रुत्वा

येति तमेवविदित्वातिमृत्युमेतीतिश्रुतेः ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१

२२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ॥

किमस्तिभवद्ज्ञातंभक्तिमीशःपरीक्षते नियमंपालयाद्यापिमांगल्यमणिविक्रयात् २२ इतिभर्तुर्द्रोह=
स्तेसूत्रमात्रधरासती तदादायकलानाथःप्रीतास्तुतवशंकरः २३ इत्युक्त्वापणमासाद्यगुग्गुलुंद्रोणि=
कागतं विक्रीयतद्गृहीत्वाथसायंदेवार्चनंव्यधात् २४ कुबेरःशिवसंदिष्टःप्रदोषेतस्यवेश्मनि ववर्षकां
चनीधारांमेरुतुल्यांसमंततः २५ प्रसदश्यंतगोष्ठेषुभूयस्यःकामधेनवः महामूल्यानिपात्राणिदासीदा
साःसहस्रशः २६ क्षौमाभरणकोशाश्चधान्यकोशाःपरःशतं पयःफेनोज्वलाःशय्याश्चोद्याननंदनोपमम्
२७ आसीत्स्वप्नेतुतद्भार्यातवैतानीतिशंकरः बोधयित्वास्वयंदेवःतत्रैवांतरधीयत २८ अथसुत्वाकला
नाथोत्रियामाप्रहरावधि महेश्वरंप्रणम्याशुप्रतस्थेमंदिरंनिजम् २९ स्वमिंद्रभुवनप्रख्यंवेश्मदृष्ट्वातिवि
स्मितः किमेतदितिपप्रच्छदासीदासाभिनंदितः ३० प्रत्याहसाध्वीतसृज्ञाप्रसन्नेनपिनाकिना भुंक्ष्वभोग्या
निदत्तानिदुर्लभान्यपिदैवतैः ३१ श्रीमांगल्यमणिक्रीतगुग्गुल्वर्पणतोषितात् शंभोःप्राप्तंत्वदैश्वर्यंपश्यशंभोर
नुग्रहम् ३२ इतिभार्यांवदन्धीरःसोन्नदानपरोभवत् अर्चयामासहरवच्छिवभक्तान्समागतान् ३३ गृ
हक्षेत्रान्नवसनवाहनाभरणादिभिः द्विगुणंधूपमीशस्यचक्रेगुग्गुलुधूलिभिः ३४ अथचोलेश्वरःश्रीमा
नस्मद्दूरेलिंगमैश्वरं अंतराभुग्नमतनोत्ऋजुकर्तुंसमुद्यमम् ३५ तादकापूजनमितिक्षेत्रंलोकेषुविश्रुतं
बहवोमिलितास्तत्रनानादेशांतरागताः ३६ जनाराजान्वहंचक्रेलक्षब्राह्मणभोजनं आकृष्ययत्नान्मनु

भ०टी० ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ इतीति तल्लिंङ्गं जिह्मतां कुटिलतां जहौ तत्याज ऋजुबभूवेत्यर्थः ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ अ०२६
७१

यथातथापरंयत्नंचोलेन्द्रःसचकारह गजद्वादशसाहस्रहस्ताग्राकृष्टदामभिः ३८ अप्याकृष्टंमहालिंगंनर्जो सौसमहीपतिः उपोषितश्चोलपतिःपरांचिंतामवापह ३९ अथद्विजान्नृपंप्रोचुःकलानाथस्त्वयार्चितः यद्यागतस्त दानूनमुपायंसविधास्यति ४० स्वयमागत्यचोलेन्द्रःप्रार्थयामाससतंद्विजं सतथेतिसमाहूतःस्थानंतत्रापशांकरम् ४१ आभुग्नंलिंगमालोक्यबहुधाविहितस्तवः स्नातःकृतजपःशुद्धोभस्मरुद्राक्षभूषितः ४२ निवार्यलौकिकौ पायानुत्सार्यचबहिर्जनात् स्वकंठेशिवलिंगेचकृत्वैकंदामसांजलिः ४३ ऋजूकरिष्यन्नित्याहवक्रतेयं कुतस्तव ऋजूभवमहादेवनोचेन्मेमरणंध्रुवम् ४४ इत्युक्त्वाविचकर्षेशंलिंगंतज्जिह्मतांजहौ चोलेंद्रः प्रणमन्त्यादौलिंगंवीक्ष्यऋजूकृतम् ४५ कांक्षितंकिंवदेत्याहकलानाथंद्विजोत्तमं अभिषेकजलाधारघ टानयनकिंकरान् ४६ गजान्द्वादशसाहस्रसंख्यातान्तस्यशासनात् विदधेदेवदेवस्यचोलेंद्रश्चातिविस्मि तः ४७ दिविदुंदुभयोनेदुःपुष्पाणिववृषुःसुराः प्रशशंसुश्चतत्कर्मखेचराःचारणैःसह ४८ यथापूर्वंकलाना थःस्वपदंप्राप्यपूजयन् शंभुंगुग्गुलुधूपेनदेहांतेमुक्तिमाप्तवान् ४९ श्रीमत्कलानाथचरित्रमेतत्पठंतिशृ ण्वंतिचयेमुनींद्राः आयुःश्रियंभक्तिमपीहशंभुर्मुक्तिंचतेषांभगवान्ददाति ५० इतिश्रीस्कंदोपपुराणेषड्विंशो ऽ ध्यायः २६॥ ॥ ७ ॥ संतिलोकामहाभागाःभक्तापेक्षितदानतः अवापुर्दुर्लभांमुक्तिंप्रसन्नात्सार्वतीपतेः १॥ ॥

फलस्तुतिमाह श्रीमदिति ५० इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषड्

विंशोऽध्यायः २६॥ ॥ १ ॥ उपायान्तरेषु सत्स्वपि भक्त्यैव मुक्तिर्भवतीति द्योतयितुं पुरावृत्तमारभते सन्तीति १ माहेश्वरादृति शैवादृत्य
र्थः आस्पदमिति २ ३ तदेवस्थानं वर्णयति बालेति बालानां षोडशवार्षिकीणां करांबुजैः करकमलैः आलूनानि आसमन्तात् छिन्ना
नि यानि कल्हाराणि सौगंधिकानि तैः वासितैः सुरभितैः समृद्धैः पूर्णैः मरैः प्रवाहैः अभितः संवृतं कुसुमाकरैरिति उद्यानविशेषणं ४ ५
नृत्यदिति नृत्यतां जातितुरंगाणां जात्यश्वानाम् अंघ्रिभिः संक्षुण्णं चूर्णितं उदरं यस्याः तादृशीमंदुरा वाजिशाला यस्मिन् किन्नकृशांगीजन

माहेश्वरावदंतीममिति हासं महाद्भुतं श्रवणाद्यस्य पापानि विलयं यांति देहिनाम् २ आस्पदं संपदामस्ति श्रीम
संचनदेश्वरं षडंगवेदविदुषामास्पदं तद्द्विजन्मनाम् ३ बालाकरांबुजालूनाशेषकल्हारवासितैः मरैः समृ
द्धैरभितः संवृत्तं कुसुमाकरैः ४ उद्यानैरुन्मिषन्मत्तमधुव्रतकुलस्वनैः वीथीविहारविश्रांतदंतिदानाधिवा
सितम् ५ नृत्यज्जातितुरंगांघ्रिसंक्षुण्णोदरमंदुरं कृशांगीजनसंगीतहृतसोपानवापिकम् ६ यायजूकमखा
रब्धशालाशतसमुज्वलं प्रशांतहरिणोपांतमठार्चितमुनिव्रजम् ७ शिवभक्तद्विजाधीतशतरुद्रीयनादितं क
र्मकांडब्रह्मकांडवादिमंदिरशारिकं ८ दिवः प्रतिनिधीभूतं चतुर्वर्णनिषेवितं यत्र संपूजितो भक्तैः सन्निधत्ते
सदाशिवः ९ तत्रासीदुत्तमो राजा महेंद्रसमविक्रमः यस्यन्यायार्जितं द्रव्यं स्पर्द्धते मेरुणा समम् १० ॥ १ ॥

स्यकान्ताजनस्य संगीतेन हृताभिद्रुवीभूतानि सोपानानि आरोहणानि यासां तादृश्यो वापिका यस्मिन् ६ यायजूकेति यायजूकाः इज्याशी
लाः पत्रकर्त्तारः प्रशान्ताः हरिणाः येषु तादृशैः उपान्ते मठैः छात्रादिनिलयैः अर्चिताः मुनिव्रजाः यस्मिन् ७ शिवेति कर्मकाण्ड
ब्रह्मकाण्डवादिनः द्विजाध्ययनसंतानपरिचयेन स्वयमप्यधीयानाः मंदिरशारिकाः यस्मिन् ८ ९ १० १

११ १२ १३ १४ ऐश्वर्येति स्मयवर्जितः गर्वरहितः १५ १६ १७ १८ १९ २० कुटिलेति निटिलस्य भालस्य अन्तेसमीपेललं

निस्यान्नदाननिरतोविख्यातोदिक्षुसर्वतः मानविक्रमशालित्वान्मानविक्रमनामकः ११ प्रजास्सपालयामास
पितापुत्रानिवौरसान् प्रतिजज्ञेसभूपालःशिवभक्तेष्टपूरणे १२ प्राणपर्यंतदानेऽपिभक्तानांतन्मतिस्थिरां सना
स्तिशिवभक्तोत्रराज्ञायस्तेननार्चितः १३ भार्याकलावतीतस्यभानोरिवसुवर्चला तयोर्बभूवदांपत्यंरतिमन्म
थयोरिव १४ ऐश्वर्येवर्त्तमानोऽपिमहतिस्मयवर्जितः नबभूवतयोःपुत्रःततश्चिंतापरोनृपः १५ भार्ययासहदे
वेशमपत्यार्थमहेश्वरं उपास्ततेनसंतुष्टोप्राहतंचंद्रशेखरः १६ नजन्मन्यत्रपुत्रस्तेकन्याकाचिद्भविष्यति इ
त्युक्त्वांतर्दधेशंभुर्मुदितौतौबभूवतुः १७ गतेनातिचिरेकालेकन्याकाचिदजायत नष्टेवदृष्टिरंधस्यजाताशंभो
रनुग्रहात् १८ जातकर्मंचकारास्यामुदितोमानविक्रमः षोडशेदिवसेनामसुकेशीतिव्यधत्तसः १९ माणिक्यमंचम
ध्यस्थाशयनोत्तमशायिनी दिनेदिनेसाववृधेचांद्रीलेखायथोदिता २० कुटिलालकसंवीतंनिटिलांतललंतिकं चटु
लेक्षणमुन्मीलद्दंतमालोक्यतन्मुखम् २१ अभ्यनंदन्महीपालोनिधिंदृष्ट्वेवनिर्धनः घनसाररजःसांद्रेस्वांकणेकृतचंक्रमा
म् २२ जानुभ्यामपिबाहुभ्यांनिर्निमेषमुदैक्षत धूलिकेलिपराबालाधूसरालकजालका २३ स्फुरदेकावलीशिंजत्का
चीनूपुरकिंकीणी तनुपट्टांबरधरातरुणायतलोचना २४ विस्मृताहारमवहद्विकाररसिकंमनः कुबेराक्षीभिरन्यासांपां

तिका लंबमानमुक्ताहारविशेषः यस्यतत् २१ अभ्यनंददिति घनसारःकर्पूरं २२ २३ स्फुरदिति एकावली एकयष्टिर्हारः २४ वि
स्मृतेति विस्मृताहारमिति क्रियाविशेषणं विकाररसिकंक्रीडासक्तं कुबेराक्ष्यःकरंजफलानि क्रीडासाधनानि कंदुकाःगेन्दुकाः

चिक्रीडेति सखीनांनयनाछादनादिना अन्योन्यनेत्रनिमीलनक्रीडया २६ क्रीडेति उद्वान्तानि निर्गलितानि हल्लकानि सौगंधिककुसुमा
नियस्मात् २७ २८ २९ अतीतेति आसन्नः उपस्थितः कुसुमोदयःऋतुप्रादुर्भावः यस्यास्तां ३० यथेति महामोल्यो मणिःशाणोपलनिघ
र्षणात् निकषोपलसंघर्षात् अतिरमणीयोभवति तथेत्यर्थः मरालानांहंसानां आवलिःपंक्तिरेव आवलिका: तयाअध्येयं अध्येतुंयोग्यं

चिक्रीडसायंचसखीनयनाच्छादनादिना पुनःपुनश्चविस्तीर्णकबरीसंवृताननम् २६ क्रीडांतरेषुबालायाःस्रस्त
मुद्वांतहल्लकं हिंतालस्तबकाकारंकुटिलंकबरीभरम् २७ जनोविलोकयनगरेविस्मयंपरमंययौ चिकुरांतर
मात्रतदावृतोर्ध्वसुखाम्बुजम् २८ प्रवृद्धकबरीभारंचंद्रोपरितमोयथा वर्द्धमानागृहेतस्यमेरौहेमलतेवसा २९
अतीतबाल्यापदेशामासन्नकुसुमोदयां अलंचक्रेंऽथतारुण्यंबालामव्याजसुंदरी ३० यथामणिर्महामोल्यःशाणो
पलनिघर्षणात् मरालावलिकाध्येयसौकुमार्यगतिश्रियम् ३१ नखप्रभासमासक्तपरभागांघ्रिपंकजां शालिगर्व
धमावृत्तजंघानिस्तुलजानुकाम् ३२ रंभाप्रकांडस्निग्धोरुंपत्रावलिविभूषितां मेरुकांतारतटिनीपुलिनारोहमं
थराम् ३३ मनोभवरथारूढचक्रचारुनितंबिनीं सदृसत्संश्रयाधारमध्यावटतलोदरीम् ३४ स्तनाद्रिचरतारुण्यद्वि
पांदूरोमराजिकां वलित्रयप्रभाधूतनिकषस्वर्णरेखिकाम् ३५ अहिनिर्मोकधवलसव्यानस्थगितोरसं स्निग्धपल्लवक

सौकुमार्यंयस्याः तादृशीगतिश्रीःगमनशोभायस्यास्तां ३१ नखेतिनखप्रभयासमासक्तःसंलग्नःपरभागोगुणोत्कर्षोययोस्तेअंघ्रिपंकजेयस्या
स्तां शालीनांधान्यविशेषाणांगर्वंधमतिनाशयति सावर्ण्यादितिभावः निस्तुलेवर्त्तुलेजानुनीयस्यास्तां ३२ रंभेति रंभाप्रकांडौ कदलीस्तं
भाविव ऊरूयस्यास्तांपत्रावल्या मकरिकापत्ररचनयाविभूषितांमेरुकान्तारेयातटिनी तस्याःपुलिनंसैकतमिव आरोहःनितंबस्तेनः

मंथरांमंदगामिनीं ३३ ३४ स्तनेति स्तनावेवाद्री तयोश्चरति तादृशोयः तारुण्यमेवद्विपोगजः तस्यश्रृंदूः निगडभूतारोमराजिःयस्यास्तां ३५ अहीति अहिनिर्मोकवत् सर्पत्वगिव धवलेन संव्यानेन उत्तरीयेणस्थगितमाछादितं उरोवक्षःयस्यास्तां ३६ ३७ लावण्येति॥ लावण्यंनामभुक्ताफलेषुछायास्तरलत्वमिवांतराप्रतिभातियदङ्गेषु तल्लावण्यमिहोच्यते इत्युक्तलक्षणं चाकचक्यं तदेवामृतं तस्य संदोहेन समुदायेन समाना रदनानां दंतानांत्विट् कांतिर्यस्यास्तां कपोलयोः श्रियाजितं अनंगरत्योः विभ्रमदर्पणं विलासमुकुरः यस्या

> कंठनालपराभूतपांचजन्योदश्रियं बिंबाधरांतविश्रांतमंदस्मितमनोहराम् ३७ लावण्यामृतसंदोहसमान रदनत्विषं कपोलश्रीजितानंगरतिविभ्रमदर्पणाम् ३८ उन्नमन्नासिकाधूतवज्रपुष्पसदोदयां लावण्यलह रीचारुविहरन्मीनलोचनाम् ३९ विश्रांतयमुनावीचीभ्रूविभ्रमविमोहिनीम् ॥ चतुर्थीचन्द्रसश्रीकललाटतिलकोज्ज्वलाम् ४० कर्णाभरणमाणिक्यमयूखालंकृतालकां अंशुकाडंबराक्षिप्तकिंशुकप्रसभप्रभाम् ४१ मंजीरमेखलाहारग्रैवेयकटकांगदैः नासामौक्तिकताटंकचूडामणिविभूषणैः ४२ भूषितांमान्मथींमूर्तांमिंद्रजालकलामिव कलालापसुधाधूतगंधर्वातोद्यतंत्रिकाम् ४३ तांदातुंचक्रमेतत्रोत्कलिकामापभूपतिः लग्नंशुभंविनिश्चित्यसनगरींसमभूषयत् ४४ आहूताबांधवास्तेनसमवेताःतदालये राजानश्चाययुःसर्वेनानोपायनपाणयः ४५

स्तां ३८ उन्नमदिति उन्नमंत्यानासिकयाआधूतंकंपितं यद्वज्रपुष्पंनासाभरणं हीरदलं तस्यसदोदयः सार्वकालिकप्रकाशोयस्यास्तामु३९ विश्रान्तायायमुना वीची तरंगःसेवयाभ्रूः तस्याविभ्रमेणविलासेन विमोहिनी विशेषेणमोहनकर्त्री चतुर्थीचंद्रेणसश्रीकं समानकान्तियल्ललाटं तत्रतिलकेनउज्ज्वलां ४० ४१ ४२ ४३ तामिति उक्तविशेषणविशिष्टांतांकन्यांदातुंचक्रमे इयेषतत्र कन्यादाने भूपतिः उत्क

४६ तोरणैरिति सर्वा वीथ्यः तोरणैः पल्लवपुष्पादिरचितवंदनमालिकाभिः गांगैः गंगासंबंधिभिः ऊर्मिभिस्तरंगैरिव भूषिताः ४७ तत इति कलिकामः तन्नामको वरः ४८ ४९ शंखेति कुलपालिकाः कुलस्त्रियः ताश्च ताः सत्यः पतिव्रताः पुंवत्कर्मधारये त्यादिना पुंवद्भावः ताभिः मुक्तैः लाजैः पुष्पैश्च निरंतरां निविडां अस्य विवाहवेदिकामित्यग्रिमेणान्वयः ५० ५१ ५२ ५३ केशेति केशदामनि केशपंक्तौ परि

व्यानशेनगरं सर्वं धूपः कालागरूद्भवः दिशो मुखरयां चक्रुः वादित्राणि समंततः ४६ तोरणैर्भूषिता वीथ्यः सर्वा गांगैरिवोर्मिभिः अभ्यनंदन् परिजनाः तदुद्वाहमहोत्सवम् ४७ ततस्सन्निहिते लग्ने कलिकामो विभूषितः स्वबंधुभिर्गजारूढो ययौ राजनिवेशनम् ४८ प्रत्युज्जगाम राजापि कन्यामादाय भूषितां भूषयामास कन्यां च वस्त्राभरणचंदनैः ४९ शंखतूर्यमृदंगानां नादे व्योम्नि विसर्पति कुलपालिकसन्मुक्तलाजपुष्पनिरंतराम् ५० विवाहवेदिकां तत्र कलिकामो विवेश ह एकासनस्थितौ वीक्ष्य बांधवास्तौ वधूवरौ ५१ दांपत्यमेतयोरासीत् रतिमन्मथयोरिव एवं संभाषमाणास्ते चक्षुःप्रीतिं परां दधुः ५२ तदा माहेश्वरः कश्चित् प्रत्यदृश्यत संसदि आपादमस्तकं शुद्धभस्मनालिप्तविग्रहः ५३ केशदामपरिष्वक्तवराटशतसंवृतः कर्णद्वितयसंस्यूतमहास्फटिककुंडलः ॥ ५४ कपालपात्रं विभ्राणः परशुं च करे परे किंचिदापूर्णीयांतां बिभ्रत् संचवटीमयीम् ५५ भुजंगकटिसूत्रांतकंथाकौपीनभूषणः आपीनांसो महाबाहुः मांसलो रक्तलोचनः ५६ भाषया भीषयन् सर्वान् उपागान्मानविक्रमं अथ संपूजि

ष्वक्तेन संसक्तेन वराटशतेन कपर्दिकाशतेन संवृतः एवं कर्णद्वितये संस्यूते महास्फटिककुंडले यस्य तादृशः ५४ कपालेति किंचित् आपूर्णीयः अंतः अंतभागो यस्यास्तां पंचवटीमयीं पंचवटपत्रनिर्मितां द्रोणीमित्यर्थः बिभ्रत् दधानः ५५ भुजंगेति भुजंग एव कटिसूत्रं

तेनअंतरम्यंकंथाकौपीनरूपंभूषणंयस्यतादृशः ५६ भाषयेतिमानविक्रमंतन्नामकंराजानं ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५

जनानांसंभ्रमःकोयमितिपप्रच्छभूपतिं संप्रीतश्चमहीपालःतापसंप्राहसांजलिः ५८ सुकेशीममकन्येयंकलिका मायदीयते दिष्ट्यामुहूर्तसमयेप्राप्तस्त्वंकिमपेक्षितम् ५९ अथराजवचःश्रुत्वाकंपयन्मौलिमात्मनः माहेश्वरस्तं प्रत्याहदीयतेयद्विचोच्यते ६० प्रतिजज्ञेनृपतिनातथेत्याहसतापसः मद्वाक्यंशृणुमाकार्षीरमर्षमानविक्रम ६१ असंपूर्णामिमांपश्यप्रियांपंचवटीमम विलूयकन्याकबरींदीयतांकिंविलंबसे ६२ तदाकार्ण्यजनाःसर्वे कर्णेविन्यस्तपाणयः हतहतेतिजगदुःचुक्षुभेनमहीपतिः ६३ माहेश्वरःपुनःप्राहदीयतेचेन्नगम्यते इत्युक्त्वा तुंकृतोद्योगमुपवेश्यवरासने ६४ वंदस्वतापसमितिप्राहकन्यांनिजांनृपः वंदनंचापिभार्यायाःकथमित्यव लोकयन् ६५ उत्तिष्ठंत्यानमस्कृत्वासुकेश्याःकवरीभरं विलूयामूलमुत्फुल्लहल्लकामोदवासितम् ६६ निज श्छुरिकयाधीरोनिःशंकःशंकरप्रियः मायामाहेश्वरायादात्सकेशःसतिरोदधे ६७ कलिकामस्यवदनेयावत्कार्ष्ण्यं विदृश्यते तावत्सएवधम्मिल्लोराजपुत्र्याव्यवर्धत ६८ देवोपिवृषभारूढोनृपतेरग्रतोभवत् शतशःप्रणनामेशं भीतिमान्समहीपतिः ६९ कलिकामोपितांकन्यांउद्वाह्येश्वरशासनात् प्रीतिमापपरामिंद्रःपुलोमतनयामिव ७० परीक्षितोसिराजनस्त्वंदृढाभक्तिर्यतोमयि दत्तामुक्तिरितीशोपितेनापरजताचलम् ७१ स्वकालपाशेनसहावलूयभ

६६ ६७ कलिकामस्येतिकृष्णवर्णतावैवर्ण्यमित्यर्थः ६८ ६९ ७० परीक्षितइति ईशोपितेनराज्ञासह रजताचलंकैलासमापेत्यन्व यः ७१ स्वेति स्वस्यकालपाशेनसहतनूजायाः कन्यायाः घनकेशपाशंविलूयभक्त्या केशपाशदानस्यकालपाशनाशकत्वात् तेनस

हकालपाशनाशइतिभावः वदान्यायदात्रे रात्रे दत्ताभयः पिनाकपाणिः शिवः भवापदः संसारविपत्तेः सकाशात्नःपातु ७२ इतिश्रीम नवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांसप्तविंशोऽध्यायः २७॥ ॥श्री॥ सम्प्रति मुक्त्युपायस्यसौलभ्यंदर्शयति मुक्तीति १ द्रव्येति द्रव्यादीनांहोमसाधनीभूतघृतादीनां शुद्धयः संस्कारजन्याः पवित्रताः क कुत्र

रात्रेवदान्यायपिनाकपाणिःदत्ताभयःपातुभवापदोनः ७२ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेसप्तविंशोऽध्यायः २७॥ श्री
श्रीअगस्त्यउवाच मुक्त्युपायेतिसुलभेविनायत्नेनदेहिनः यतंते दुर्लभेप्यत्रसाहसंकिमतःपरम् १ द्रव्यदेशक्रि याकालमंत्रकर्त्रादिशुद्धयः क्वयज्ञहेतवःक्वायंविषयव्याप्टतोजनः २ क्वनुवैराग्यनिष्ठायाःसीमाब्रह्मादिदुर्लभम् क्वनुवेदांतविज्ञानंतत्साध्यंक्वायमल्पधीः ३ तस्मादन्यत्परित्यज्यविशिष्यचकलौयुगे भक्तिरेवमहादेवेकर्त्तव्या मुक्तिमिच्छता ४ पूजनीयःसदाशंभुःकालकर्मभयापहः अक्लेशशुद्धद्रव्येणप्रसीदत्यर्चितोविभुः ५ लिंगार्थे सुलभोनद्यांसिकतादिश्चनिर्मलः जलदूर्वादिविपिनेकर्त्तव्यःसत्कृतांजलिः ६ एतत्कर्त्तुमशक्तस्यज्ञानंचेत्सु लभभवेत् आकाशचंद्रग्रहणंशिशोश्चसुलभंतदा ७ अपिशाकंनियमतोभक्त्याशंभोःसमर्पयेत् योवाकोवापि मुच्येतसंसारात्सत्समुच्यते ८ अस्मिन्नर्थेपुरावृत्तमितिहासमिमंविदुः शृणुतश्रद्धयाविप्राःभक्त्यामाहात्म्यमुत्तमम् ९

अयंजनःक्वेति अननुरूपघटनात्मकविषमालंकरेणकर्ममार्गेणमुक्तिर्दुर्ल्लभेतिदर्शितं २ ३ भक्तिमेवगुर्वीकुर्वन् उपसंहरति त स्मादिति ४ ५ शिवपूजायाःसौलभ्यंदर्शयति लिङ्गार्थेमिति ६ एतदिति अत्रमिथ्याध्यवसित्यलंकारेण आकाशचन्द्रग्रहणमिवशि शोःशिवपूजामकुर्वतःज्ञानंदुर्लभमितिप्रतिपादितं ७ शिवपूजायांअल्पेनवायेनकेनचिद्द्रव्येणभक्त्यानियमतः समर्पितेन शिवः प्र

इतिहासमवतारयति अस्तीतिशालिभिःसहोद्भूवैः कान्तारमेवकान्तारकंतदुद्भूवैः इक्षुजन्यैरपि इक्षुभेदश्चकान्तारइति अनेकार्थध्वनिम

अस्तिशालसहोद्भूतैरपिकांतारकोद्भवैः मौक्तिकैःसांद्रकेदारोदेशश्चोलेंद्रपालितः १० सूर्याश्वखुरनिर्भिन्ननारिकेलफलांभसां निष्यंदैर्यत्रविच्छिन्नैर्नदीमातृकतांगतः ११ कावेरीतीरपर्यंतेतत्रास्तिचपुरंमहत् चतुर्वर्णाश्रमयुतंनामतःकणमंगलम् १२ अस्त्येकःशंकुलादायनामागांगेयवंशभूः हालिकोदिक्षुविख्यातःशिवभक्तार्चनेरतः १३ सक्रोशद्वयमात्रस्थेश्रीचिदंबरनामके बाल्यएवपरांभक्तिमुवाहानन्यदुर्लभाम् १४ तस्यभक्तिमती नामभार्यातुल्यान्वयाभवत् तयासहप्रतिदिनंचिदम्बरमहेश्वरम् १५ नत्वानियमनैवेद्यंदत्वाभुङ्क्तेनिशामुखे ॥ श्रीऋषयऊचुः किंवानियमनैवेद्यंशंकुलादायकल्पितम् १६ वदैतत्कुंभयोनेनःप्रीतोयेनसभापतिः श्रीअगस्त्य उवाच नवीनशालिसंभूतंशुद्धतंदुलमक्षतम् १७ ससंपाद्यंचशाकंचसहचूतशलाटुकं प्रयच्छतिनटेशायकृत्वासंकल्पितंव्रतम् १८ कारयत्यभिषेकंचविशेषदिवसेसति तस्यैवंवर्त्तमानस्यगताःषोडशवत्सराः १९ तस्यभक्तिपरीक्षार्थमासीत्कौतुकवान्हरः महामारीप्रकोपेननष्टंगोधनमुत्तमम् २० सस्यानितस्यनष्टानिद्युनावृष्ट्याथमंदिरं सधान्यधनकोशंचवन्हिदग्धंक्षणादभूत् २१ तथापिचुक्षुभेनैवसभक्तःसहभार्यया कृषिमानर्थमादायशंभोःपूजामचीकरत् २२ शाकंदनिष्कुटेस्वीयेबहुधासमवर्धयत् तेनतौदंपतीकुलारत्तिंतुशेचिरार्जितैः २३

न्तर्या मौक्तिकैःताम्रपर्णीमिलितस्यसमुद्रस्यमुक्ताप्रभवत्वादितिभावः सान्द्राणिकेदाराणिक्षेत्राणियस्मिन् १० सूर्येति अनेन नारिकेलतरूणांताव दौन्नत्यंसूचितं ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ शकटमिति निष्कुटेगृहारामे शाक

टमितिजालैरकवां २३

२४ २५ २६ २७ २८ २९ इतीति ग्राविापाषाणे ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ इतिश्रीमानवल्पुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कं

शालिभिःशंकरस्यैवनियमार्चोवितेनतुः कोद्रवैश्चापिगोधूमैःश्यामाकैश्चकुलत्थकैः २४ कुल्माषैर्जीवनोपा
यंविधायसहभार्यया वर्त्तमानस्यभक्तस्यचित्तभेश्वरदर्शनात् २५ कर्त्तुनियमनैवेद्यंसुलभाःशालयोभवन्
सोमवारदिनेक्वापिशंकुलादायनामकः २६ कृत्वाभिषेकद्रव्याणिभार्याशिरसिचस्वयं शालितंडुलमुद्रक्त
शाकंचूतशलाटुकम् २७ वहन्मूर्ध्निमहेशस्यपूजार्थसाययमायथौ गव्यानिपंचतैलंचनारिकेलफलानिच २८
वोढमत्यक्षमासाध्वीपश्चान्मंदमुपागमत् झटित्यायाहिहेभद्रेदृश्यतेगोपुरंविभोः २९ इतिकिंचिद्विदत्तास्यो
भूत्वाहूयकुटुंविनीं गंतुमैच्छत्तथाग्राविापुरस्तादस्खलत्पदम् ३० क्वचिन्मूर्ध्निचतसात्रन्यपतद्धुवितंडुलाः
सुरक्तशाकविविधःसहचूतशलाटुकम् ३१ निदाघतपनाप्लुष्टभूगर्त्तेक्वापिभूसुराः खिन्नस्तदाविनिश्चित्यव्र
तभंगविनिश्वसम् ३२ स्मृत्वासशंकुलादायःस्वयनियममादधे ममास्तुमरणंश्रेयोनन्चस्माद्व्रतभंगतः ३३ न्य
धत्तचायुधंकंठेशंभुराविरभूत्तदा तावतस्तंडुलास्साज्यशाकचूतशलाटुकाः ३४ दर्शिताःशंभुनावक्त्रेतद्गलाद्
द्यचायुधं वृषभारूढमीशानंदंपत्योःसेवमानयोः ३५ असकृन्न्यपतद्व्योम्निदिव्याःकुसुमवृष्टयः तयोःसायुज्यमुक्तिं
चदत्वादेवोमहेश्वरः ३६ पश्यतांसर्वदेवानांकैलासशिखरंययो ३७ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेऽष्टाविंशोऽध्यायः २८॥ ॥श्री
अगस्त्यउवाच सपर्यांशांकरींकर्तुमशक्तायेमुमुक्षवः नामसंकीर्त्तनंशंभोस्तेषांमोक्षैकसाधनम् १ ॥

दोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टाविंशोऽध्यायः २८॥ ॥अथनियमेनयत्किंचिदपिद्रव्यंपूजायांसमर्पयितुमशक्तस्यशि

वनामसंकीर्तनादेवमुक्तिर्भवतीत्याह सपर्यामिति १

२ इतिहासंदर्शयति अस्तीति ३ कबेरेति कबेरःशैलःतस्यकन्यकाकावेरी ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

अत्रैवोदाहरंतीमंसनकाद्यामहर्षयः इतिहासंमहापुण्यमयत्नान्मुक्तिसिद्धिदम् २ अस्तिश्रीचोलराजें
द्रकोशवृद्धिकरोमहान् श्रीमान्जनपदःशंभोःस्थानैर्दिक्षुविभूषितः ३ कबेरकन्यकायत्रबालकानिवपादपा
न् पुष्णातिपयसानित्यंपुष्पारामशतैस्सह ४ कदलीदलगर्भेषुवान्तंवारिबलाहकैः घनीभावंगतंयातिदिव्य
कर्पूरसारताम् ५ यत्रक्रमुकराजद्रुस्तबकामोदवीचिषु क्रीडतांमत्तभृंगाणांझंकारैर्मुखरादिशः ६ स्वपंति
वापीनलिनीषुहंसाःचूतप्रवालेषुपिकाश्चयत्र विलासिनीकुंतलगर्भशय्यामध्यास्यमत्तभ्रमरारमंते ७ मंगला
ख्यंपुरंयत्रपुंडरीकपुरांतिके अस्तितत्रसदैवास्तेदेवीमंगलदेवता ८ गोनाथइत्यभूत्कश्चिद्गोपालकुलसंभवः कु
लक्रमागतंयस्यदेशगोकुलरक्षणम् ९ सबाल्यएवगारक्षन्ब्रह्मण्योविजितेंद्रियः घृतैःपयोभिर्दधिभिर्भुंजानश्शु
श्रूषतेन्वहम् १० तस्यप्रीतोमुनिःकश्चित्संजातोभार्गवान्वये प्रार्थितःप्रददौतेनपंचाक्षरमनुत्तमम् ११ सद्वात्रिं
शत्सहस्राणिजजापानुदिनंसुधीः महामंत्रजपस्तत्रमहिमानमवर्धयत् १२ पालकस्यगवामंतःसर्वंशिवमयंज
गत् ब्रजन्तिष्ठन्शयानश्चभुंजानश्चपिबन्नपि १३ नविसस्मारतंमंत्रंतद्दातारंचदेशिकं शिवशंकरगौरीशनी
लकंठत्रिलोचन १४ महेश्वरमहादेवत्रिपुरांतकधूर्जटे कालशासनकामारेबालचंद्रकलाधर १५ कारुण्यालय
पाहीतिसदाभक्त्याप्रजल्पति जिह्वाजल्पतिनैवान्यत्गोनाथस्यमहात्मनः १६ प्रीतस्तस्यमहादेवोभारतींसमचोद

११ १२ १३ १४ १५ १६ १७

१८ १९ व्यापारयन्निति अपदानंकर्मवृत्तं २० भावेति भावस्य गानामृतजन्यशिवभक्तिभावस्यदेवादिरतिर्भावइत्यालंकारिकाः आवे
शेनवशंस्वाधीनं २१ २२ २३ संचारयित्वेति तृणानांसौहित्येनतृप्त्यामंथराः अलसाः २४ दामेति दामनिरज्जौ आकलिताः बद्धाः चू

उत्थितःसहसाहृष्टोवेणुमालोक्यगोपतिः गातुमेवसमारेभेपंचाक्षरमहामनुम् १८ प्रथमंचाधरंध्रस्यमणिवे
णोर्महायशाः आद्यरंध्रेधरंस्यस्यरंध्रेष्वन्येषुचांगुलीः १९ व्यापारयन्यथास्थानंजगौससस्वरान्वितं अपदानम
हेशस्यपृथंपुलकयन्नवाम् २० भावावेशावशांविश्वंकृत्वास्थावरजंगमं तोषयामासदेवेशंवेणुनादामृतेनसः
२१ दिनेदिनेचगोनाथवेणुगानरसाहृताः ग्रावाणस्तनुतांयाताःशुष्कवृक्षाश्चपुष्पिताः २२ अथैकस्मिन्दिनेप्रा
तश्चारयित्वासगोकुलं प्रातिष्ठतप्रतिवनंगोपालशतसंवृतः २३ संचारयित्वागास्तत्रतृणसौहित्यमंथराः छा
यांतरेषुवृक्षाणांशरीरंस्वंन्यधाद्भुवि २४ दामाकलितचूलीकःकटीकलितकम्बलः नमेरुतरुसंसक्तापरांगोभुग्न
कंधरः २५ सन्यस्तवेणुरधरेत्रिभंगिललिताकृतिः निषादर्षभगांधारषड्जमध्यमधैवतान् २६ त्रिषुत्रिष्वपि
रंध्रेषुचालयन्पंचमंपुनः पंचमेमूर्छयामाससक्षिपन्सकलंजगत् २७ अगायत्स्वरमीशानंध्यात्वापंचाक्षरी
मनुं कलंजगौकलालापान्मुद्रयन्नपिकोकिलान् २८ अमंदतारमच्छिद्रमविलंबितमद्रुतं पयोहीनास्त्ववद्रु
त्सागोगृष्टिर्गर्भवत्यपि २९ यथादोग्ध्रीभवेत्सद्योगंगावत्सातथाजगौ वेणुनादामृतेविश्वंचराचरममज्जयत् ३०

ल्यः गवां कर्णमूलानियेन नद्धृतश्वेतिकपत्सयः नमेरुतरौ छायावृक्षेसंसक्तंलग्नंअपरांगंपृष्ठंयस्यभुग्नाकुटिला कंधराकंठोयस्य २५
२६ २७ २८ २९ तमेवार्थपुनरप्याह यथेति अवत्सापि गंगा गंगाशब्देन लक्षितलक्षणयागौरुच्यते सद्योदोग्ध्रीभवेदित्वयः ३०

३१ ३२ ३३ नृत्यतइति हेमसभापतेः कर्णे आरात् नृत्यतः अनुपपातगीतमितिशेषः ३४ ३५ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कं-
दोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएकोनत्रिंशोऽध्यायः २९॥ ॥७॥ सम्प्रति चन्दनादिद्रव्यैःशिवार्चनेन इहैवकेचनजी
वन्मुक्ताबभूवुरितिवक्तुंउपक्रमते चन्द्रचूडेत्यादिना १ इतिहासमवतारयति अत्रेति २ अस्तीति अगस्त्यदिक्दक्षिणा सैवाब्जाक्षीकमल

तस्यगीतिरसाकृष्टैःवियद्वैमानिकैर्वृतं विस्मृतान्योन्यवैरैश्चमहीव्याघ्रगवादिभिः ३१ आसीत्सपदिनीरंध्रातः
स्मिन्गायतिवेणुना स्वरयोगःसमंनेणोःववृधेतस्यसप्तधा ३२ कपर्दादिवनिर्यातिमहादेवस्यजान्हवी वशी
कृत्यजगत्सर्वंगीतेनाब्रह्मकीटकम् ३३ नृत्यतोनुपपातारात्कर्णेहेमसभापतेः ३४ अथकनकसभेशःसोईमागस्य
गौर्य्याश्रुतिमधुरमुदारंगीतमाकर्ण्यतस्य प्रमदभरितचेतामुक्तिमस्मैवितीर्यश्रुतिभिरभिनुतांघ्रिःस्वंपदंप्रापभू
यः ३५ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेएकोनत्रिंशोऽध्यायः २९ श्रीअगस्त्यउ· चंद्रचूडार्चनेनित्यंचंदनादिप्रदानतः
इहैवश्रियमासाद्यप्राप्तामुक्तिंचकेचन १ अत्रायमितिहासोऽस्तिशिवभक्तैरभिष्टुतः श्रीमतोमूर्त्तिनाथस्यच
रितंयत्रगीयते २ अस्त्यगस्त्यदिगब्जाक्षीमुखश्रीतिलकायितं प्रथितंत्रिषुलोकेषुनगरंमधुराह्वयम् ३ यत्रमौ
क्तिकताटंकमंडिताशफरेक्षणा ममतासततंधत्तेमातात्रिजगतामपि ४ यत्रपांड्यमहाराजपूजितःपरमेश्वरः
विराजतेचतुःषष्टिलीलारत्नाकरःसदा ५ यस्यलीलाश्रुकालापरसिकांपरदेवतां विरिंचिविष्ण्वोशपदवदान्यायां

नयनानायिकेति रूपकं तस्याःमुखश्रियोवदनशोभायाःतिलकायितंतिलकवदाचरितं ३ तदेवनगरंवर्णयति यत्रेति शफरेक्षणामीनाक्षीत
न्नाम्नीभगवतीसर्थः त्रिजगतामपीतिपदद्वयं मध्यमणिन्यायेन उभयत्रान्वेति त्रिजगतामपिममतांधत्तइत्यर्थः ४ ५ यस्येति विरंच्या

दीनांपदस्वबदान्यंदात्तअपांङ्गवीक्षणंयस्याद्सार्थः ६ कदम्बेति अच्युतस्य आद्यवतारोमत्स्यावतारः तस्यश्रियायुक्तेनेत्रेएवमीनौउत्
योः उत्पलाकृतिं पद्माकारां ७ अंशुकेति वीणाकोरकितद्रुमामिति नादक्रियाभिप्रायेणसङ्गीतशास्त्रेनादक्रियया गानेक्रियमाणेशुष्काअ
पितरवः पल्लविताभवन्तीतिप्रसिद्धिः ८ महानीलेति महानीलमणयः सिंहलद्वीपसंभूताः नीलमणिविशेषाः तद्वत्श्यामां सिंहलस्याक

कदम्बवनसंचाररणत्क्वणितनूपुरां अच्युताद्यवतारश्रीनेत्रमीनोत्पलाकृतिम् ७ अंशुकद्युतिनिर्धूतकिंशुक
स्तवकप्रभां नखनादितमाणिक्यवीणाकोरकितद्रुमाम् ८ महानीलमणिश्यामांमलयध्वजकन्यकां अर्चेति
ताम्रासंभूतैर्दिव्यैश्चनवमौक्तिकैः ९ नित्यमप्यमराधीशेनैवानमितमौलयः दक्षिणाशाधनाधीशाः पांड्यवंश
भवान्नृपाः १० सर्वसंपत्समृद्धासासमृद्धविपणापणा बभूवभूषणंभूमेर्यौ रिवप्रतिबिंबितम् ११ तत्रास्तिमूर्त्तिनाथा
ख्योवैश्यवंशोमहाधनः किंकरः शिवभक्तानांशंकरेदृढभक्तिमान् १२ दृष्ट्वाभस्मचरुद्राक्षंप्रणमसाहितांजलिः
नतदृस्त्यन्यतः कापिरत्नाद्यस्यनयद्गृहे १३ सोंतर्द्वीपांतरानीतदिव्यचंदनलेपनं नित्यंहालास्यनाथस्यकारयामास
भक्तिमान् १४ एवंनियमशीलस्ययपुर्विंशतिवत्सराः तदापांड्यपतिस्त्रेणोनैवकिंचिद्विचारयन् १५ रंध्रान्वेष्यंधून्न
पतिर्मधुराममभ्यवर्तत सनिष्क्रास्यपुरासांड्यराजाभूज्जिनसेवितः १६ तस्यप्राग्जन्मपापेनजैनतंत्रेभवन्मतिः वेदनापंचकं

रोद्भूतामहानीलास्तुतेमताः दूत्यगस्त्यशास्त्रेमलयध्वजोराजा ताम्रा ताम्रपर्णीनदी ९ १० ११ १२ दृष्ट्वेति रत्नादिवस्तु अस्यवणिजोगृहेय
न्नास्ति तदन्यतः कापिनास्तीत्यर्थः १३ १४ १५ १६ तस्येतिजैन तंत्रे बौद्ध शास्त्रे यत्रमूढैः अज्ञातवेदतत्वैः बौद्धैः वेदनापंचकं आलेति

गीयते रूपादिस्कंधपंचकमेवशरीरस्थमात्मानातिरिक्तइतितेषांमतं १७ १८ १९ मूर्तिनाथमिति तन्मतानुगाः जैनमतानुयायिनः २० २१ स इति सःजैनःसप्तभंङ्गीप्रपूजासुबौद्धावतारविष्णुपूजासु २२ अप्रत्यक्षमिति प्रत्यक्षातिरिक्तंनप्रमाणमिति चार्वाकमतानुसारेणेयमुक्तिः

अवतीर्णोमतेतत्रवेदेविद्वेषवानभूत् ततोभूद्वैदिकद्वेषीवेदांताध्वरदूषकः १८ क्रमेणद्विजदेवानांसपूजांन्यरुण त्तदा स्वमतानुसृतानेवपूजयामासनेतरान् १९ मूर्त्तिनाथंविनातत्रबभूवुस्तन्मतानुगाः मधुरानगरेसर्वेयथाराजातथाप्रजाः २० मतानन्नुप्रवेशित्वान्मूर्त्तिनाथोविरोध्यभूत् आज्ञातिलंघनेराज्ञांकोपःखलुसुदारुणः २१ सपंचपरमेष्ठिश्रीचरणांभोरुहार्चकः सप्तभंगीप्रपूजासुवंचयामासवैदिकान् २२ अप्रत्यक्षंकथंवास्यात्प्रमाणमितिचालयन् खिलीचकारपाषंडोवैदिकंमार्गमुत्तमम् २३ हरिशंकरपूजायामनरायपरंपराम् आविष्कुर्वन्त्रयीबाह्यानर्चयामासदुर्मतिः २४ यदाहालास्यनाथस्यसपर्यातेनविघ्निता मूर्त्तिनाथस्तदास्वीयैःपूजांप्रावर्त्तयज्जनैः २५ पूजांहालास्यनाथस्यमूर्त्तिनाथप्रवर्त्तितां निजाज्ञोल्लंघनंचापिदृष्ट्वातत्तुमहीपतिः २६ विनामदनुमत्यायोविक्रेताचंदनस्यसः वध्यःस्यादित्यापणेषुघंटांनित्यमघोषयत् २७ मूर्त्तिनाथस्तदारभ्यसंगृहीतैःसुचंदनैः नित्यालेपनमीशस्यनिर्विघ्नमतनोच्चिरम् २८ यदानलभ्यतेक्वापिचंदनंवणिजांवरः विचारमगमद्धीरंहालास्येशंविचिंतयन् २९ अद्यास्तिचंदनंशंभोतवालेपनसाधनं श्वःकरिष्यामिकिंवाहंहालास्येश्वररक्षमाम् ३० इत्युक्त्वादत्तपाटीरोवणिक्कामनयन्निशां अथप्रातस्समुत्थाययावदर्कोस्तमिच्छति ३१ पर्यटन्नगरेतावद्धणिग्गेहेनचन्दनं अथहेमाद्रिनीतो

खिलीचकारशिथिलीचकार २३ हरीति त्रयीबाह्यान् वेदबहिष्कृतान् २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ पर्यटन्निति हेमाद्रिनीतोये

अदत्तेति हस्तेन किंप्रयोजनं इत्यर्थः प्रकोष्ठं कूर्पराधोभागं ३३ ३४ ३५ ३६ आध्रनाथोपीति एनं जैनं तेतत्कालागताःशत्रवः ३७ ३८

अदत्तचंदनस्याद्यममहस्तेनकिंभवेत् इतिप्रकोष्ठमापेष्टुंयावच्छाणोपलेर्पयेत् ३३ तदातंवारयामासवाणीकाप्यशरीरिणी मैवंकुरुभवानंगभूत्वापांड्यमहीपतिः ३४ वेदबाह्यान्निराकृत्यवैदिकान्स्थापयिष्यति अद्यायंशत्रुणायुद्धेनिहतोमृत्युमेष्यति ३५ पश्येत्याकर्ण्यहालास्यनाथसन्निधिमापसः अथान्येमधुरामेत्यरुरुधुर्जिनशात्रवः ३६ आध्रनाथोपियुयुधेनिर्गतोनगरात्सतैः रणेप्येनंप्राहरंत्तसचतेनिलयंययुः ३७ हतावशिष्टजैनास्तुदूरेदुद्रुविरेदिशः ततस्तुसचिवाःसर्वेसंभूयेश्वरशासनात् ३८ दुकूलबद्धनयनंनगरेचालयनगजं॥ सोंतःशिवालयंगत्वागृहीत्वामूर्त्तिनायकम् ३९ निजस्कंधेतमास्थायप्रतस्थेवीथिकांतरे ववर्षुःपुष्पवर्षंचखेचरानागरैःसह ४० अस्तुवन्वंदिनश्चापिदिविभेर्यश्चदध्वनुः सिंहासनेप्रतिष्ठाप्यमूर्त्तिनाथंगजेश्वरः ४१ अभिषिचत्स्वहस्ताग्रकलशामृतधारया अथाभिषिक्तःसाम्राज्येमूर्त्तिनाथोमहीपतिः ४२ वेदबाह्यान्सशूलाग्रेचक्रेवैदिकसंमतः चंदनालेपनंशंभोःसार्द्धंकालत्रयेव्यधात् ४३ वैदिकान्स्थापयामासपांड्यभूमिमवर्द्धयत् शतसंवत्सरंराज्यंकृत्वावैदिकसंमतः ४४ मुक्तिंहालास्यनाथस्यप्रसादादगमत्ततः मूर्त्तिनाथस्यचरितंशृण्वंतिचपठंतिये ४५ तेषांशिवप्रसादेनकैलासःसुलभोभवेत् ४६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेत्रिंशोऽध्यायः ३०॥ ॥अगस्त्यउ०

३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांत्रिंशोऽध्यायः ३०॥ ॥श्री॥ ॥अथपञ्चाक्षरादिभिःशिवपूजनंसुगंधिपुष्पैर्विरचितंमुक्तयेभवतीत्यगस्त्योवक्तुमुपक्रमते पञ्चाक्षरेति १

इतिहासमवतारयति अत्रेति २ अस्तीति कावेरिकावारिणि कावेरीजले प्ररोहः प्रादुर्भावोयस्येस्यग्रहारविशेषणंसंपदि संपद्रूपे दिव्यानि

अत्रैवोदाहरंतीदंनंदिकेशाच्युतादयः चरितंस्कंदनाथस्यशिवभक्तशिखामणेः २ अस्तिकावेरिकावारिप्ररोहस्तस्यसंपदि देशेदिव्यपुरेरम्येदेवद्विजविभूषिते ३ अग्रहारोमहानस्तिश्वेतद्वीपइवार्णवे आश्रयःसर्वभूतानामावासोब्रह्मवादिनाम् ४ दीनांधपंगुबधिरमूकानाथरुजापहः शरण्यभूतःसर्वेषांप्रख्यातःशरणार्थिनाम् ५ अग्निहोत्राग्निसुहुतहविराज्यकुशेधसां धूमेनामोदसांद्रेणसमाक्रांतदिगंतरः ६ बहुधीऋग्यजुःसामध्वनिध्वनितमंटपः पदवाक्यप्रमाणज्ञैःशोभितोब्राह्मणोत्तमैः ७ तटाकोपवनोद्यानपुष्पगंधाधिवासितः यूपालंकृतपर्यंतवेदिकाशतसंवृतः ८ अष्टादशपुराणार्थवेदनानिकषोपलः तत्राभूद्ब्राह्मणःकश्चिच्छिवनाथान्वयोमहान् ९ प्रतिग्रहेसमर्थोपिप्रतिगृह्णातिनक्वचित् तत्रोञ्छवृत्तिर्निवसन्प्रत्यहंशिवमर्चति १० तस्यैवंवर्त्तमानस्यमहादेवप्रसादतः पुत्रोवैस्कंदनाथाख्यःकश्चिदासीन्महामतिः ११ नित्यंपूजयितुःशंभुंसपितुःसविधेवसन् स्वयंस्निग्धोपलेक्वापिपत्रैरर्चयतीश्वरम् १२ पितासवत्सरेषष्ठेददौव्रतमनुत्तमं वेदानध्यापयामासषट्शास्त्राण्यप्यपाठयत् १३ व्याकरोद्यमीमांसापुराणार्थानबोधयत् पंचाक्षरंमहामंत्रंददौलग्नेशुभेसुधीः १४ पूजाविधिंमहेशस्यपाठयामाससूनवे १५ सपरीक्षितसर्वशास्त्रतत्त्वस्सविकल्पंसकलंनिरस्यदूरे गिरिशार्चनमेवनिर्विकल्पंनिरपायार्थकरंसमनिश्चिनोति १६ अथकालेगतेतस्मिन्शिवनाथेदिवंगते गतिंकालस्यमहतींसजानन्समशोचयत्

पुराणियस्मिन्रम्येइतिदेशस्यविशेषणम् ३ अग्रहारइति ब्रह्मवादिनां वेदांतिनां ४ ५ ६ बह्वेति बहुधियां पण्डितानांपदवाक्यप्रमाणज्ञैःव्याकरण

मीमांसान्यायशास्त्रैः ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ सइति परीक्षितं परितोविमृष्टंसर्वशास्त्राणांतत्वंयेनतादृशः सः स्कंदनाथःसक
लंविकल्पंसंदेहं दूरेनिरस्यनिरपायःनित्यःयोर्थःमोक्षः तत्कर्मगिरिशार्चनमेवनिर्विकल्पमसंदिग्धंनिश्चिनोतिस्मेत्यन्वयः १६ १७
१८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ सइति महामनुं पञ्चाक्षरीविद्यां आवृत्तिशून्यां पुनरावृत्तिरहितां गतिंमुक्तिं नसपुनरावर्त्ततइ

त्यैवौर्ध्वदेहिकंतस्यवेदोक्तेनैववर्त्मना दधारपरमांभक्तिंपरमात्मनिशंकरे १८ पुष्पारामंस्वयंकृत्वापुष्पाणिस
मवर्धयत् तत्रत्यैरेवकुसुमैरर्चयामासधूर्जटिम् १९ जटावान्चीरवसनोभस्मरुद्राक्षभूषितः पंचाक्षरेणमह
तामंत्रेणकुसुमैर्हरम् २० अर्चयन्गमयामाससमयंनवृथाक्वचित् जपन्द्वादशसाहस्रसंख्यंपंचाक्षरीमनु
म् २१ पुष्पैर्द्वादशसाहस्रसंख्यैरानर्चशंकरं अवकाशेसतिक्वापिमहेशंहृदिभावयन् प्राग्जन्मसफलीकुर्व
न्नभिष्टौतिस्मसादरं २२ नमःशिवायत्रिगुणात्मकायनमःशिवायत्रिविधात्मनेते नमःशिवायत्रिजगद्विधात्रेन
मःशिवायत्रिदशैकधाम्ने इतिस्तुवन्महादेवंशिवभक्तद्विजोत्तमैः पूजितश्चयथाशंभुःविरक्तःसर्वतोभ
वत् गौरीस्तन्यामृतास्वादधन्योभक्ताग्रणीश्चसः यस्यसौहार्दलाभेनकृतार्थंस्वममन्यतः२४सइत्थमभ्यर्च्यम
हेश्वरंसदामहामनुंचप्रजपन्वितन्वन् स्तुतिंचदेवस्यविभोःप्रसादादावृत्तिशून्यांचगतिंप्रपेदे २६ इतिश्रीस्कं
दोपपुराणेभक्तविलासेएकत्रिंशोऽध्यायः ३१॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ वेदसारेणयेदेवंमहांतंसमुपासते नगर्भवाससंक्ले

शश्रुतेः प्रपेदे प्रापेत्यर्थः २६ इतिश्रीमानवल्युपनामकनरसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएक
त्रिंशोऽध्यायः ३१॥ ॥श्री॥ अथरुद्राध्यायमाहात्म्यं वक्तुमारभमाणो महामुनिरगस्त्यःश्रोतॄन्ब्राह्मणानभिमुखीकरोति वेदेति येद्विजाः

वेदसारेण वेदानां श्रेष्ठेन रुद्राध्यायेन श्रेष्ठत्वं चास्य वेदमध्यघटितत्वेन तथाहि त्रयो वेदाः ऋग्यजुःसामानि तत्र मध्यमो यजुर्वेदः तस्यापि सप्ताष्टकेषु मध्यमे चतुर्थाष्टके मध्यमप्रश्नः रुद्राध्याय इत्युच्यते अतोस्य सारभूतत्वं तेन महान्तं देवं महादेवं उपासते जपाभिषेकहोमार्चनादिभिः तेषां इत्यन्वयः १ संप्रति रुद्राध्यायपराङ्मुखान्निंदति दुर्लभमिति २ रुद्राध्यायजपं विना मुक्तिर्न भवति इत्याह अजस्त्वेति ३

दुर्लभं ब्राह्मणकुले जन्म प्राप्यापि केचन नयंतीह वृथा कालं रुद्राध्यायपराङ्मुखाः २ अजस्त्वा शतरुद्रीयमन्यत्रापि कृतश्रमाः विंदंति यदि कैवल्यं तत्सिंस्याद्व्यनश्नतः ३ हुत्वापि हयमेधेन पुनरावर्त्तते मुनिः शतरुद्रीयजपकृन्नहि भूयो निवर्त्तते ४ स्तेयं कृत्वा सुरां पीत्वा हत्वापि गुरुदारिकां यदि प्रमाणमाम्नायो रुद्राध्यायी विमुच्यते ५ श्रीरुद्रसूक्तं प्रजपन्नियमेन द्विजोत्तमः दर्शनाल्लोकपापानि हरत्यर्को यथा तमः ६ अपि गोघ्नः कृतघ्नो यः शतरुद्रीयमंत्रतः लिंगे शिवं समभ्यर्च्य लिप्यते नाब्जपत्रवत् ७ आद्यंतयोर्यः प्रणवेन युक्तं श्रीरुद्रसूक्तं प्रजपस्यघघ्नं तस्यांघ्रिरेणुं शिरसा वहंति ब्रह्मादयः स्वाघविशुद्धिकामाः ८ यथा सर्वेषु तेजस्सु ज्योतिः सौरं महत्तरं तथैव मंत्रकोटीषु शतरुद्रीयमुत्तमम् ९ सद्योजातादिभिर्मंत्रैः ध्यात्वा भस्माभिमंत्रितं यो जपेच्छतरुद्रीयं धृतरुद्राक्षमालिकः १० अभिषिंचन्महालिंगे महादेवं महेश्वरं त्रिसप्तकुलमुद्धृत्य शिवलोके महीयते ११ यतः कुतश्चिद्द्विहितान्नभक्षणः यतः कुतश्चापि कृतप्रतिग्रहः श्रीरुद्रजापी दुरितानि सर्वशः विहाय मुक्तः स भवे

४ स्तेयमिति स्तेयं चौर्यं आम्नायो वेदः ५ ६ ७ आद्यंतयोरिति स्वस्यात्मनो अघस्य पापस्य विशुद्धिं कामयंते इति तादृशाः ८ ९ सद्योजातेति कालाग्निरुद्रोपनिषदुक्तप्रकारेणेत्यर्थः श्लोकद्वयमेकान्वयि त्रिसप्तकुलं दशपूर्वाणि दशापराणि आत्मना सह एकविंशतीत्यर्थः महो

एवंमाहात्म्यमुक्त्वासंप्रतिपुराद्वृत्तमाह इतिहासमिति १३ अस्तीति सह्यजाकावेरी यज्वभिः विधिनेष्टवद्भिः १४ तत्रेति षडंगः शिक्षा व्याकरणादिषडंगवान् आम्नायोवेदः १५ कंठेति कंठदघ्ने कंठप्रमाणे प्रमाणेदघ्नच्प्रत्ययः १६ १७ १८ द्रोणपुष्पैरिति द्रोण

इतिहासंवदामीहश्रृणुतश्रद्धयाद्विजाः श्रुत्वायंशतरुद्रीयेपुमान्भवतिभक्तिमान् १३ अस्तिश्रीसह्यजातीरेश्रीकालाख्यपुरंमहत् वेदशास्त्रार्थतत्वज्ञैःयज्वभिःसमलंकृतम् १४ तत्रकश्चिद्भूद्विप्रःषडंगाम्नायतत्ववित् सनित्यंसह्यजातोयेस्नात्वाहुतहुताशनः १५ कंठदघ्नजलेस्थित्वारुद्राध्यायंजपत्यसौ पुष्पैःश्रीरुद्रमंत्रेण समर्चयतिशंकरम् १६ जपतःशतरुद्रीयंतस्यश्रुत्वात्रियोजनं विमुक्तशापाअभवन्पैशाचीमास्थितस्तनुम् १७ तस्यश्रीशतरुद्रीयजपमाहात्म्यवेदिभिः पशुपत्यभिधादत्वावसिष्ठाद्यैर्मुनीश्वरैः १८ द्रोणपुष्पैःसनिर्दोषैर्बिल्वपत्रैरखंडितैः तिलाक्षतैश्चदूर्वाभिःशम्याकैरुत्पलैरपि १९ शतरुद्रीयमंत्रेणशंकरार्चनतत्परः जिगायसकलान्लोकान्ब्रह्माद्यैरपिपूजितः २० अणिमादिविभूतीश्चतृणीचक्रेमहामतिः पशुपत्यर्पितंपुष्पंसदाशंकरमूर्धनि २१ शैलादिप्रमुखास्सर्वेदृष्टुसंप्रशशंसिरे २२ श्रीरुद्रमाहात्म्यविदस्सपुत्रान्शिष्यांश्चशैवाचेनजागरूकान् भुविप्रतिष्ठाप्यशिवप्रसादात्द्विजोत्तमोधामजगामशंभोः २३ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेद्वात्रिंशोऽध्यायः ३२॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰सन्निधौप्रणतिंशंभोःनियमेनदिनेदिने कुर्वंतियेहरस्तेषां

पुष्पैःआरण्यकैःश्वेतपुष्पविशेषैःनिर्दोषैःकीटवेधादिदोषरहितैःअखंडितैःसंश्लिष्टत्रिदलैःशम्याकैःचतुरंगुलैःपीतपुष्पैः १९ २० २१ २२ उपसंहरति श्रीरुद्रेति २३ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्वात्रिंशो

ऽध्यायः ३२॥ ॥ ॐ ॥ संप्रतिनियमेनशिवंप्रणमतामास्यन्तिकोदुःखनिवृत्तिर्भवतीत्याह सन्निधाविति १ इतिहासमवतारयति अस्तासनाख्यमिति चोलविषयस्य चोलदेशस्य आभरणंपुरं अस्तीतिशेषः २ निष्ठेति निष्ठाविशेषेण धर्मासक्त्यतिशयेन निष्यूतः निकासितः वसिष्ठादीनांयशोभरोयैः अतिथिषु साधु आतिथ्यं तत्र साधुरिति यत्प्रत्ययः तत्कारिभिः शान्तैः शमप्रधानैः दान्तैः जितेन्द्रियैः अ

अस्तासनाख्यंश्रीचोलविषयाभरणंपुरं वेदवेदांगतत्त्वज्ञैःक्रतुप्रवरदीक्षितैः २ निष्ठाविशेषनिष्यूतवसिष्ठादियशोभरैः आतिथ्यकारिभिःशांतैर्दांतैरग्न्याहितैरपि ३ अधिष्ठितंसदासद्भिःब्रह्मघोषाभिनादितं तस्यपर्यंतकेदारकुल्यारोधसिकाचन ४ सौख्यांत्यजानांमहतीसृधिरैःपंकिलांतरा पुराणमांसखंडास्थिवासनाहूतवायसा ५ कुक्कुटानांमहारावसन्नादितदिगंतरा पर्यंतशुष्यद्गोचर्मपर्यस्तव्रीहिसंचया ६ मद्यास्वादमदोन्मत्तचंडालकुलसंकुला तत्रास्तिनगरेख्यातःकश्चिन्नंदाह्वयोंत्यजः ७ सदिक्ष्याबाल्यमारभ्य दृढभक्तःशिवेभवत् सशिवालयवाद्यानांजीर्णानांमुखबंधनम् ८ विदधातित्वचानित्यंदत्तेगोरोचनामपि कदाचिच्चर्मणावाद्यंकृत्वाचंडालसत्तमः ९ करंजीपुरनाथस्यसन्निधौन्यस्यदूरतः लिंगसंदर्शनाकांक्षीमुहूर्तंतस्थिवानथ १० महावृषभसंछन्नंस्वामिनंद्रष्टुमक्षमः विषसादस्वकंजन्मनिंद्यजातोकिमागतम् ११ स्मरन्नितिशिवंदध्यौभक्तिपूतमनाःक्षणं शशासदेवस्तद्भृत्यापीतःशांकरसन्निधिम् १२ ॥ ॐ ॥

ग्न्याहितैः आहिताग्निभिः वाहिताग्न्यादिष्विति परनिपातः एवंभूतैः सद्भिः अधिष्ठितमिति परेणान्वयः ३ अधिष्ठितमिति ब्रह्मघोषो वेदघोषः तस्यपुरस्यपर्यन्तकेदारस्य प्रान्तक्षेत्रस्य संबंधिनी याकुल्या कृत्रिमासरित् तस्यारोधसि तटे काचन अन्त्यजानाम् वाडाः

लानांक्षोणीनिवासभूमिः अस्तीतिशेषः ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० महावृषभेति महान्स्थूलाकारः योवृषभः शिववाहनभूतः तेनसंछन्नं अन्तरितंस्वामि
नंशिवंद्रष्टुमक्षमः निघजातोस्वकंजन्मकिमागतमितिविषसाद विषण्णोबभूव ११ स्मरन्निति तस्यभक्त्या प्रीतः देवःशांकरसन्निधिंशशासे

पार्श्वेगस्त्वंभवेत्याह सचदक्षिणतोभवत् ततोज्योतिर्मयंलिंगंदृष्ट्वादूरेस्थितोपिसः १३ प्रणनाममुहुः प्रोत्सान्
नर्त्तकरतालवान् गर्तदेवाग्रभागस्थंविदधेनलिनाकरम् १४ संस्मरन्सर्वदाशंभुंजातिनैच्यभयातुरः शिवमां
रक्षरक्षेतिमनसाव्याजहारह १५ सेवांनटेश्वरस्याथकरिष्यन्यातुमुद्यतः यज्वसांद्रपुरंतत्वनगच्छेतिस्वजा
तिभिः १६ निवारितोपिश्वोगंतेत्याहभूयःपरेहनि प्रस्थितस्तैर्निरुद्धश्चतथैवाहानुवासरम् १७ पुंडरीकपुरे
शानसेवासादरचेतसः वदतश्चैवनमेवागात्मासैकोनश्चवत्सरः १८ अथैकस्मिन्दिनेप्रातःप्रस्थानपरिपंथि
नःशपन्भार्यामपिखलांसमाश्वास्यनिरुंधतीम् १९ निमज्यसह्यजातोयेधृतभस्मानिजालिके गव्यूतिमा
त्रेसंवीक्ष्यगोपुरंतत्सभापतेः २० प्रणतिंविदधेहृष्टः प्रपेदेचपुरांतिकं प्राचीनगोपुरद्वारक्रोशमात्रेपुरस्थितः
२१ शालाशतंद्विजेंद्राणांनानाध्वरविधायिनां नादितंब्रह्मघोषेणपुण्यधूमाचिताम्बरम् २२ दृष्ट्वाभीतोन
मेयुक्ताजातिहीनस्यहिस्थितिः विधास्येचान्यतोयत्नमितिदक्षिणतोगमत् २३ ददर्शगोपुरस्याग्रेदक्षिणस्य
मठायुतं सनकप्रख्यसंन्यासिवेदसाराभिनादितम् २४ महावाक्यपदव्याख्यापरकीलांकितद्रुमं पुरेके
नपथ्यागंतुंमेयुक्तमितिसोंत्यजः २५ क्रोशमात्रेगोपुरस्यपश्चभागस्थितस्यच स्थित्वाददर्शतत्रापियोगारूढा

त्यन्वयः १२ १३ १४ १५ सेवामिति यज्वभिः विधिनेष्टवद्भिः सान्द्रंपूर्णंपुरंनगरंत्वंनगच्छेतिस्वजातिभिः निवारितोपीत्यग्रिमेणान्वयः १६ १७

पुण्डरीकेतिमासेनएकेनऊनःवत्सरःएकादशमासात्मकःकालइत्यर्थः १८ १९ निमज्जेति सह्यजातोये कावेरीजले गव्यूतिमात्रेक्रोशद्वयप्रमाणे गव्यूतिःस्त्रीक्रोशयुगंइत्यमरः २० २१ २२ २३ ददर्शेति मठानांछात्रादिनिलयानां अयुतंदशसहस्रं २४ महेति महावाक्यानांतत्त्वमस्यादीनां पद्या

उदीच्यांगोपुरद्वारिराजर्षीनपरानपि शैवान्सदाचारपरान्दृष्ट्वानिंदत्स्वकांजनिम् २७ हीनजातेःकथं भाविदर्शनंमेसभापतेः अनिषेव्यसदानाथंनाहंगंतेस्यवर्तत २८ ततस्तद्भक्तिमुदितःपुंडरीकपुरेश्वरः स्वप्नेतमाहश्वोवन्हिंप्रविश्यायाहिमत्सभाम् २९ इत्यादिश्यतमेवैकंत्रिसहस्रद्विजोत्तमान् नंदस्यभूइयेवन्हिर्दीयतामित्यचोदयत् ३० प्रातःप्रबुद्धास्तेसर्वेस्वप्नसंवादविस्मिताः प्रार्थयंतश्चतंवन्हिमालोकेयांस्थानयन् ३१ वर्द्धयामासुरनलंदक्षिणद्वारसन्निधौ नंदःस्नात्वाथमध्यान्हेधृतभस्मानुलेपनः ३२ नत्वाद्विजान्विवेशाग्निंभृंगःपद्मवनंयथा वन्हिनादह्यमानात्तदेहात्कश्चिद्विजोत्तमः ३३ भस्मत्रिपुंड्ररुद्राक्षमालाभूषितविग्रहः वामेदंडमथाऽवामेपाणौबिभ्रत्कमंडलुम् ३४ शिखाबंधोल्लसन्मौलिःदिव्यांबरपरिष्कृतः उत्तस्थौपश्यतांतेषांवामदेवोयथामुनिः ३५ तदाववर्षुःकुसुमानिमौलौवैमानिकादुंदुभयश्चनेदुः नमस्तुवन्चारणयूथमुख्याएहित्वमित्यूचुरिमंगणेंद्राः ३६ सयज्वभिस्तैरुपदिष्टमार्गःचिदंबरेशस्यसभांप्रविश्य देवंचिदाकाशमयंनिषेव्यपश्यत्सुसर्वेषुनदृश्यतेस्म ३७ श्रीसूतउ॰ इतिनंदस्यचरितंभक्त्यामुक्तस्यसंसदि कथितंब्राह्मणश्रेष्ठाः भक्तिर्मुक्तौहिसाधनम् ३८

ख्याएवपराःकीलाःशंकवःतैःअंकिताःचिन्हिताःद्रुमाःयस्मिन् २५ २६ २७ २८ २९ ३० प्रातरिति तेसर्वेब्राह्मणाःस्वप्नसंवादेनविस्मिताःप्रार्थयन्तश्च वन्हिमालोक्यएधांसिकाष्ठान्यानयन् ३१ ३२ नत्वेतिभृङ्गःपद्मवनंयथेत्युपमयानंदनामकस्यशिवेरतिभावस्योत्कर्षः प्रतीयते ३३ ३४

३५ तदेति विमानैःसन्चरन्तीतिवैमानिकादेवाःगणेन्द्राःप्रमथादयः त्वंएहिइत्यूचुः ३६
३७ उपसंहरति इतीति हिनिश्चयेन भक्तिःमुक्तौसाधनंना

न्यदित्यर्थः ३८ इतिश्रीमानवस्तुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ३३॥ ॥ॐ॥ अथशिवस्यतद्भक्तानांवादास्यकरणेन ज्ञानयोगादिनिरपेक्षामुक्तिःसुलभेतिवक्तुमुपक्रमते शिवस्येति १ इतिहासमुपक्रमते अत्रेति यत्पुरावृत्तमाकर्ण्य क्षीणाः नष्टाः वासनाः अनाद्यविद्यासंस्कारायेषां २ अहमिति स्वस्य आवासे महागिरौ कैलासे अहंकुर्वेति सतिपरमशिवाधिष्ठानतया अहमेव सकलस्थानेषुश्रेष्ठइति अहंकारवति तस्यकैलासस्यनिग्रहाय अभिमान

इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ३३॥ॐ॥ श्रीअगस्त्यउ॰ शिवस्यशिवभक्तानांकैंकर्यं येवितन्वते विनैवज्ञानयोगाभ्यांतेषांमुक्तिरदुर्लभा १ अत्रसिद्धैश्चरैर्गीतमितिहासंब्रवीमिवः विस्मयंतेयदाकार्ण्यज्ञानिनःक्षीणवासनाः २ अहंकुर्वतिकैलासेस्वावासेचमहागिरौ तन्निग्रहायदेवेशशंभुनासृष्टमद्भुतम् ३ दैनंदिनेलयेयस्यलयोनास्तिशिवाज्ञया यदवाङ्मुखनिक्षिप्तकुंभवत्प्रलयार्णवे ४ अनष्टमंतःसलिलेविभातिशिवयोःपदं कामाक्ष्येकाम्रनाथाभ्यांभःकेलिमज्जनसंगतैः ५ भस्मकस्तूरिकालेपैर्यत्रगंगायतेसरित् अस्तितच्छांभवस्थानंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ६ विंध्यस्यदक्षिणेदेशेस्वर्गस्यप्रतिबिंबवत् उपागतानांसमयेगौरीसेवार्थमन्वहम् ७ विमानैरिवसिद्धानांसंबाधंभवनोत्तमैः आक्रीडवाटीरंभाग्रस्टष्टमंसाकि

निवृत्तये देवेशेनशंभुनाअद्भुतंयथास्यात्तथासृष्टमित्यन्वयः ३ दैनंदिनेति दिनेदिनेभवः दैनंदिनःयस्यस्थानस्य अवाङ्मुखं अधोमुखं यथातथा स्यादवाङ्मुख्यधोमुखःइत्यमरः निक्षिप्तोयःकुंभःतेनतुल्यं ४ अनष्टमितिपदंस्थानं कामाक्षीदेवी एकाम्रनाथःशिवःतयोःअम्भःकेलिभिःजलक्रीडाभिःमज्जनैःअवगाहनैश्चसङ्गतैःभस्मकस्तूरिकालेपैःइत्यग्रिमविशेषणं ५ ६ ७ विमानैरिति विमानैर्दे

वयानैरिवस्थितैः भवनोत्तमैः गृहश्रेष्ठैः संबाधंससंमर्दं आक्रीडाः उद्यानानि ८ सुरेति सुरसिंधोर्मंदाकिन्यांनिमग्नंयत् स्वःस्त्रैणं स्वर्गस्त्रीसमुदायः तस्यआभरणंभृतः भूषणधारिणः द्रुमाःयस्मिन् उद्यानेनारिकेलाग्रेषु विश्रांतं अतिदूरआकाशमार्गखेदेन आश्वस्तं अर्काश्वानांसूर्यतुरगाणांमंडलंयस्मिन् द्रुमोन्नत्यातिशयोक्तिः ९ क्रमुकेति पूर्वार्द्धं स्पष्टं कृशाङ्गीजनस्यकान्ताजनस्य सङ्गीतेनद्रुतानि द्रवी

सुरसिंधुनिमग्नस्वःस्त्रैणाभरणभृद्द्रुमं उद्याननारिकेलाग्रविश्रांतार्काश्वमंडलम् ९ क्रमुकस्तवकाहूत देवोद्यानमधुव्रतं कृशांगीजनसंगीतद्रुतरत्नाग्रगोपुरम् १० रमणीवेणिकामोदश्रेणिवासितवीथिकं तरुणीरत्नताटंकसूर्यपीततमोव्रजम् ११ मुग्धामंदस्मितज्योत्स्नातृप्तकेलिचकोरकं क्वचिन्मत्तेभदानांभोजंबालितनृपांगणम् १२ क्वचिदश्वखुरक्षुण्णक्ष्मारजस्थगितांबरं क्वचित्सुभटखड्गाग्रसहोत्कंपितभास्करम् १३ गौरीसेवागतोपेंद्रश्रीकटाक्षसमृद्धिमत् कूलेकंपामहानद्यामूलेचैकाम्रभूरुहः १४ द्वात्रिंशद्धर्मचारिण्याशिवोयत्रोमयार्चितः पराकाशबिलंयत्रमुक्तिद्वारमपावृतम् १५ महाभैरवमुख्येनगणयूथेनपाल्यते सर्वैःसिद्धैश्चदेवैश्चसेवितंपरमाद्भुतम् १६ अद्यापियत्रकामाख्यास्सन्निधौतिष्ठतादिशः नज्ञायंतेचिरेणापिब्रह्मणापिमुनीश्वरैः १७ छायाग्राहिप्रतिस्पर्धैर्यत्रदिव्यसुधारसः कृतोपहारैःसिद्धेशैःसकौतूहलमीक्ष्यते १८ ॥ ७ ॥

भूतानिनादक्रियायोगादितिभावः रत्नानिअग्रेयेषांतादृशानिगोपुराणियस्मिन् १० ११ १२ क्वचिदिति अश्वखुरैःतुरंगशफैः क्षुण्णं चूर्णितं यत्क्ष्मारजः भूरेणुः तेनस्थगितं आच्छादितं अंबरंयस्मिन् १३ १४ द्वात्रिंशदिति द्वात्रिंशद्धर्माः पतिव्रतासंबंधिनः तांचरति तच्छीलयाउमया ब्रह्मविद्यारूपिण्या पार्वत्या यत्रस्थाने शिवः अर्चितः पराकाशबिलं दहराकाशरन्ध्रम् १५ १६ १७ छायेति यत्रस्थाने छायाग्राहिणा समु

दुस्थजंतुविशेषेण सहप्रति स्पर्द्धीयेषांता दृशैः सिद्धेशैर्दिव्यसुधारसः सकौतूहलंईक्ष्यते १८ वैतानेति वैतानानां ऋतुसंबन्धिनां वन्हिनां धूमेनवर्द्धितैः मेघैः पयोजलंसम्यक् अभिवर्ष्यते धूमज्योतिःसलिलमरुतांसन्निपातोमेघइतिप्रसिद्धेः अग्नौप्रास्ताहुतिःसम्यगादि

वैतानवन्हिधूमेनयज्वनामनुमंदिरं वर्द्धितैःसमयेमेघैःपयःसमभिवर्ष्यते १९ कामाक्षीकुंतलामोदिक ल्हारैःसमवासितः सेवागतानांयत्रार्त्तिमनिलोहरतेन्वहम् २० कामाक्ष्यालिंगितोयत्रभगवान्परमेश्वरः कामीवालंकृतोद्यापिस्तनकंकणमुद्रया २१ देवीगर्भगृहेयत्रलिखितानिशिलांतरे लोकत्रयरहस्यानि नज्ञायंतेपियोगिभिः २२ आसीदेकाम्रनाथस्यतत्रवस्त्रावनेजकः ख्यातोविचारवान्नामभक्तिमान्प रमेश्वरे २३ सशिवानुग्रहादासीच्छैवानांवस्त्रशोधकः नैवादत्तेभृतिंकापिरजकान्वयसंभवः २४ वि भूतिरुद्राक्षभृतांकांचीपुरमुपेयुषां आसन्वासांसिशुद्धानिभक्त्यातस्यमनोयथा २५ आलोक्यवसनं दूरेशैवानांमलिनंस्वयं प्रार्थयस्वेस्यतान्नत्वाशोधयित्वातदंबरम् २६ आतपेशोषयित्वाचसायमेवप्र यच्छति ननिर्निजेऽन्यवसनंराज्ञोपिरजकोत्तमः २७ एवंनिवसतस्तस्यद्वात्रिंशद्वत्सराययुः एकाम्र नाथस्तद्भक्तिंपरीक्षितुमनाह्यभूत् २८ कस्यचिद्वृद्धविप्रस्यगृहीत्वावेषमीश्वरः कच्चरामुद्वहन्कंथांरज कस्याग्रतोभवत् २९ सहस्ररुद्राक्षधरंभस्मोद्धूलितविग्रहं विचारवान्विप्रवृद्धंनत्वासांजलिरब्रवीत् ३०

समुपतिष्ठते आदित्याज्जायतेवृष्टिः वृष्टेरन्नंततःप्रजाः इतिस्मृतेश्च १९ २० २१ २२ आसीदिति वस्त्राणां अवनेजकः क्षालकः रजक इत्यर्थः २३ सइति भृतिं मौल्यं २४ २५ २६ २७ २८ कस्यचिदिति कच्चरां मलदूषितां कंथां २९ ३० ॥

प्रवयाइति पकृष्टंवयोयस्यसः प्रवयाः वृद्धः ३१ ३२ कालइति हिमभूयिष्ठः हिमप्रचुरः मिहिका हिमः पटच्चरं जीर्णवस्त्रं ३३ विशिष्यैः

तिशीतालुः शीतंनसहतेइतिसः ३४ ३५ ३६ ३७ वासइति मातुः कामाक्षीदेव्याः आलये मंदिरे आस्वतिष्ठ ३८ ३९ ४० आदि

प्रवयास्त्वमसिन्नलन्महतामस्मिकिंकरः मालिन्यमंबरस्थंतेमाभूयान्मयितिष्ठति ३१ श्रीवृद्धउवाच॥ कामाक्षीदर्शनायाहंदूरादस्मिसमागतः पुरीनदृष्टपूर्वेयंनैवजानामिकिंचन ३२ कालोयंहिमभूयिष्ठो भूयसीमिहिकानिशि नवस्त्रांतरमप्यस्तिकच्चरंचपटच्चरम् ३३ विशिष्यवृद्धःशीतालुःनजानेत्वांगृहंच ते परकीयंनवसनंधार्यमाहुर्मनीषिणः ३४ आचारःशीलमाचष्टेभक्तस्त्वंसाधुसमतः कंथांसंशोधयित्वे मांशोषयित्वामहातपे ३५ सायदातुंसमर्थश्चेत्गृहाणनमृषावद इतिवृद्धोक्तिमाकर्ण्यभूयःप्राहविचा रवान् ३६ नमेकार्यांतरंकिंचिद्वासःसंक्षालनादृते चंद्रिकाधवलंकृत्वाशोषितंचातपेनते ३७ वासःसा यंप्रदास्यामिभगवन्मातुरालये आस्वेत्युक्त्वाऽग्रहीत्कंथांवृद्धस्यरजकोत्तमः ३८ स्वजन्मशतपापौघैःस हतांसमशोधयत् बहिःप्रसारयामासपुलिनेतांद्रुतातपे ३९ रजकःसुमहत्यासीद्दृष्टिरीशाज्ञयातदा कंथासाचंडवातेनक्वापिनीतादिगंतरे ४० आदिनांतमविच्छिन्नेचासारेसविचारवान् प्रतिज्ञाभंगतः प्राणत्यागएवमहत्तरः ४१ इतिनिश्चित्यधीरःस्वंरजकेतस्मिन्कृतागसं त्यक्तुकामोतिकंप्राप्यवस्त्रनिर्नैजनाश्म नः ४२ शिरोघातयितुंयावत्प्रवृत्तस्तावदीश्वरः तयैवकंथयासार्द्धमाविरासीद्वृषोपरि ४३ ॥ ७ ॥

नान्तमिति आदिनान्तं आसायं आसारे धारासंपाते ४१ ४२ ४३ ७ ७ ७ ७ ७

४४ ४५ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ३४॥ ॥७॥ ॥ अथशिवस्यगोक्षीराभिषेकेणमहापापनिवृत्तिपूर्वकंमुक्तिरवश्यंभवतीत्याह क्षीरेति १ आख्यायिकामुपक्रमते इतिहास मिति ब्रह्मवादिनः वेदवादिनः २ अस्तीति अभ्रसरितः मंदाकिन्याः तटेद्यौः अमरावतीव मणिनिर्झरिण्याः तन्नामिकायानद्याः ती

देवोद्यानप्रसूनानिववर्षुःखेचरस्त्रियः देवदुंदुभयोनेदुःसंवादश्चसतामभूत् ४४ निवार्यसहसोद्युक्तंस्जकं वृषभध्वजः निसंस्वसन्निधौवासंकैलासेतस्यदत्तवान् ४५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ३४॥ ॥अगस्त्यउवाच क्षीराभिषेकमीशस्यगवांयत्रवितन्वते तेविमुक्तामहापापैर्मुक्तास्युसत्य मुच्यते १ इतिहासमितिप्राहुःप्राचीनाब्रह्मवादिनः यस्यश्रवणमात्रेणब्रह्महत्याविनश्यति २ अस्तिस्कंद पुरंनामख्यातंस्कंदप्रतिष्ठितं मणिनिर्झरिणीतीरेद्यौरिवाभ्रसरित्तटे ३ अप्रमत्तधियोधर्मेनित्यंहुतमखाग्न यः अधीतचतुराम्नायाःसर्वेत्रब्रह्मवादिनः ४ षट्कर्मनिरतानित्यंसप्तर्षिसमतेजसः अष्टमूर्त्तिस्तुतिपराः नवद्वयकलाधराः ५ दशेंद्रियनिरोद्धारःएकादशधृतेश्वराः द्वादशादित्यसंकाशाःयत्रब्राह्मणसत्तमाः ६ त्रयोदशस्वरार्थज्ञाःचतुर्दशसुदेशिकाः यत्रयज्ञविशेषेषुमरुतायज्वनामपि ७ ॥ ॥ ॥

रेस्कंदपुरेऽस्तीतिअन्वयः ३ ४ षडिति षट्कर्माणियजनादीनि तेषुनिरताः नवानां द्वयं अष्टादशतादृश्यः कला विद्याः वेदवेदा ङ्गादयः तासांधराः धारयितारः ५ दशेति दशेन्द्रियाणां पञ्चकर्मेन्द्रियपंचज्ञानेंद्रियाणां निरोद्धारः दमनशीलाः एकादशे मनः सिधृतः ईश्वरो यैः तादृशाः ६ त्रयोदश स्वराणां उदात्तादीनां अर्थज्ञाः चतुर्दशसु विद्यासु देशिकाःगुरवः यज्ञविशेषेषु वाजपेयादि

षुमरुतां देवानां यज्वनां विधिनेष्टवतामपि व्योमयानानि रथाश्च राजवीथिषु दृश्यन्ते इत्यन्वयः ७ ८ तेज इति नारिकेलेषु तत्रत्य वृक्षेषु यत्रेति यूथगताः सजातीय समुदायगताः दुर्ग्रहाः ग्रहीतुमशक्या अपि ९ वटूनामिति वटूनां ब्रह्मचारिणां दोहेषु दोहन

रथाश्च व्योमयानानि दृश्यंते राजवीथिषु यत्र श्रीशतरुद्रीयमहामंत्रजपोन्मुखान् ८ तेजोधिकान्विलोक्यार्को नारिकेलेषु लीयते यत्र यूथगता गावो दुर्ग्रहा अपि योषिताम् ९ वटूनां सामगानेन दोहे सुकरग्रहाः तत्रासीद्यज्ञदत्ताख्यः कश्चिद्ब्राह्मणसत्तमः १० विद्यासाम्राज्यलक्ष्मीर्यं वव्रे श्रीरिव केशवं ११ सभापतेः शिवस्यापि तेन स्वदक्षिणाद्रव्यभरेण सत्तमः ॥ सगा वितेने धृतहेमपट्टां यस्तस्य भार्या जनि सा पवित्रा १२ तयोरर्चयतोः शंभुं नियमेन महीयसा ॥ भाग्योदयेन पुत्रोभूत्सामुखः शिवयोरिव वत्स लालितो मात्रा एक एव निशाकरः १३ सतां संधानमासाद्य बाल्य एव द्विजार्भकः सपंचमाब्दप्रागब्दान्मुखाद्भ्यस्यताः कलाः १४ विनैव दैवाज्ञया हस कृदाकर्ण्य तीक्ष्णधीः व्रतं ददौ च गायत्रं पंचमेब्दे विधानतः १५ उपनीतः सद्गुरुणा सकृदेवोपदेशतः अधीयायाखिलान्वेदान् साङ्गोपाङ्गपदक्रमान् १६ पठितानि च शास्त्राणि सर्वाण्यष्टमवर्षतः अष्टादशपुराणानां वेदानामपि तत्वतः १७ तात्पर्यं शिव एवेति निरचैषीत्स वृत्तिभिः परित्यज्याखिलकार्यं भक्तिं चक्रे महेश्वरे १८ नित्यं द्वादशसाहस्रं पंचार्णं प्रजपन्मनुं जजापैकादशावृत्तिरुद्राध्यायं

क्रियासु १० विद्येति श्रीः केशवमिव विद्यासाम्राज्यलक्ष्मीः सकलविद्याधिपत्यसंपत् यं वव्रे वृतवती ११ स इति सभापतेः शिवस्य गां स्वदक्षिणाद्रव्यभरेण धृतहेमपट्टां वितेने चकारेत्यर्थः १२ १३ सतामिति सतां सज्जनानां संधानं संसर्गं १४ विनेति गायत्रं व्रतं उपनयनमित्यर्थः

१५ १६ १७ तात्पर्यमिति वेदशास्त्रपुराणादीनां शिवएवतात्पर्यमिति निरचैषीत् निश्चितवान् १८ नित्यमिति पञ्चवर्णं पञ्चाक्षरंम
नुंमंत्रं १९ आदधे इति सायंप्रातः अग्नौसमिधः पालाश्यः आदधे चिक्षेप अग्निकार्यंचकारेत्यर्थः अतंद्रितः अप्रमत्तः सहस्रकृत्वः
सहस्रवारान् २० भस्मेति अवकुंठितो लिप्तः रक्षया भस्मना २१ २२ विचारेति विचारशर्मा तन्नामा द्विजपुत्रः समयंकालं २३ प्रती

आदधेसमिधोवन्हौसायंप्रातरतंद्रितः सहस्रकृत्वोगायत्रींजपत्यर्द्धोदितेरवौ २० भस्मावगुंठितोमौंजी
दंडकृष्णाजिनांचितः रक्षयालंकृतोभालेज्वलन्नग्निरिवाबभौ २१ आमध्यान्हंमठेस्थित्वाशिवलिंगार्चनं
व्यधात् भैक्षंचपंचमेकालेभुंजानोगुर्वनुज्ञया २२ विचारशर्मासमयंगमयामासभूसुरः कदाचिल्लम्ब
मानेर्केकृतलिंगार्चनाजपः २३ प्रत्यग्रहारंभैक्षार्थंप्रातिष्ठतगृहंमठात् अजग्धयवसांधेनुंवत्सवात्स
ल्यतःपथि २४ हनंतमथदंडेनतद्ग्रामपशुपालकं तन्निरुध्यदुरात्मानंमहात्माधेनुसादिनम् २५ दर्शना
द्दूर्णिनोदस्युःपलायनमशिश्रयत् अथधेनोर्दौर्गत्यासंशाडूलादाहृतैस्तृणैः २६ कमंडलुजलैस्तस्याःपि
पासामप्यपाकरोत् महिमानंचसंस्मारगवांवाचामगोचरम् २७ सर्वदेवमयीधेनुःसर्वतीर्थमयीतथा सर्वय
ज्ञमयीप्रोक्तासर्वस्यामृतसाधनम् २८ सकृदप्यग्निनिष्टंयस्याभस्मप्रशस्यते पंचगव्यंयदुत्पन्नंमहापाप

तिपथिमार्गे वत्स वात्सल्यतः अजग्धयवसां अभक्षिततृणां धेनुं नवप्रसूतिकां दंडेन हनंतं तद्ग्रामपशुपालकं गोपालमित्यर्थः २४
अपश्यदिति शेषः महात्माद्विजः धेनुसादिनं गोपीडकम् तं दुरात्मानं निरुध्य रुध्वा अतिष्ठदितिशेषः २५ २६ २७
२८ शकृदिति शकृत् पुरीषं यदुत्पन्नं यस्याः धेनोः सकाशादुत्पन्नम् २९

३० यस्मादिति गोधूलिस्नानस्य पार्थिवस्नानत्वेन स्मरणादितिभावः ३१ ३२ ३३ ३४ स्वकर्मेति आसंगवं द्वितीयकालपर्यंतं ३५

यस्याःक्षीराभिषेकेणप्रीणातिपरमेश्वरः स्तुवंतियज्ञतत्वज्ञाःसर्वधर्मदुघांचयाम् ३० यस्माद्धूलिर्गंगेवपु
नातिशिरसाधृता वृषभेंद्रोयदुत्पन्नोमहादेवस्यवाहनम् ३१ दर्शनादेवपापघ्नीसेयंधेनुर्जगत्प्रसूः आज्य
एवसाधनंयस्याहोमेषुघृतमुच्यते ३२ दंडेनहंतितामेवदुरात्मापशुपालकः अद्यारभ्यकरिष्येहमग्निहोत्रं
गवांसदा ३३ परिचर्यांकिमन्येनकर्मणाभवितामम इतिनिश्चित्यगोपालंनिष्कास्यस्वयमेवसः ३४ स्वक
र्मासंगवंकृत्वाचारयामासतास्तृणं ररक्षशाड्वलैःसर्वाःपीतोदाः प्रच्छाययान्वितैः ३५ सुहितासुतृणैस्तासुशि
वमानर्चनिस्पृशः स्निग्धशुश्रूषयातस्यपुष्टांगास्ताश्चधेनवः ३६ द्विगुणंदुदुहुःक्षीरंसमयोनातिवर्त्तते य
दाकंडयतेतास्तुदुदुहुस्तावत्सवत्स्वयम् ३७ दुग्ध्वापयस्तुयद्दुग्धंवर्णीनिजकमंडलौ तेनाभिषिंचतिशिवंसि
कतालिंगपूजितम् ३८ एवंदिनेदिनेचक्रेश्लाघितःसकलैर्द्विजैः क्षीरबाहुल्यमुदिताःनेर्ष्यांतत्रवितन्वते
३९ प्रीतौचमातापितरौतन्निष्ठांवीक्ष्यतस्यतुः गवांशुश्रूषणंनित्यमेवमेववितन्वतः ४० विचारशर्मणस्त
स्यययुःसंवत्सरास्त्रयः अथैकस्मिन्खलःकश्चित्तद्दिनेकर्ममहात्मनः ४१ गत्वाग्रामद्विजान्सर्वान्श्रावया
मासदुर्मतिः विचारशर्मपितरावाहूयोचुश्चतेद्विजाः ४२ सुतस्तेपालनव्याजात्मध्याह्नेचारयन्पशून् निरु
ध्यशाड्वलेधूर्तोदुग्ध्वास्वैरंपयोगवाम् ४३ दोष्णासिंडीकृतेसिंचन्सैकतेविचरत्यसौ त्वत्सूनुःशिक्षणीयोसौत

सुहितास्विति तासुगोषु तृणैः घासैःसुहितासु तृप्तास्वित्यर्थः ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ॥

४५ ४६ समांसमीनामिति समांसमीनां प्रतिवर्षप्रसूयमानां गृष्टीः सकृत्प्रसूताः नैचिकीः गोषूत्तमाः वष्कयणीः चिरप्रसूताः ४७ प्रच्छायेति प्रकृष्टच्छायायुक्ते ऊधसः आपीनस्य अधस्तात्कमंडलुं कृत्वा मंदं कंडूयते स्मेत्यन्वयः ४८ ४९ वर्णीति वर्णी ब्रह्मचारी व

इति तस्योक्तिमाकर्ण्य पितरौ खेदमापतुः यज्ञदत्तः परेद्युस्तत्कृत्यं शोधयितुं क्वचित् ४५ तस्थौ निकुंजे संलीनो भूयो विप्रवचः स्मरन् अथोदिते दिवानाथे कृतकृत्यो हुतानलः ४६ समांसमीनां गृष्टीश्च नैचिकीश्च चिरप्रसूः अपि वष्कयणीः सो गाश्चारयित्वा तृणं बहु ४७ प्रच्छायेतरुमूले तां निरुध्यात्मकमंडलुं अधस्तादूधसः कृत्वा मंदं कंडूयते स्म सः ४८ पयःपूर्णं समादाय कमंडलुमथात्मनः कृत्वा सैकतलिंगस्य समीपे लिंगमर्चितुम् ४९ वर्णी प्रवृत्ते तत्र पत्रपुष्पैरुपार्जितैः धातकीमूलमासाद्य तीर्थपत्रैः फलैरपि ५० भक्त्या समर्चयामास यथापूर्वं महावटुः अथागस पिता कोपात्स्वादेनास्य कमंडलुम् ५१ चिक्षेप किं किं दुष्टात्मन्नित्युक्त्वा भर्त्सयत्सुतं पादप्रहारविध्वस्तं तस्य दुग्धं कमंडलोः ५२ विशीर्णमपतन्मूर्ध्नि शंभोः सैकतरूपिणः शिक्षादंडं गवां पाणौ गृहीत्वा द्रोहकारिणः जघान पादौ कोपेन परशुंभूय सोच्छिनत् ५३ सकृत्तपादो निपपात भूमौ हाहेति मूर्च्छां स हसा प्रसन्नः ॥ तावत्प्रसन्नः पतिरंबिकायाः प्रादुर्बभूवास्य वृषाधिरूढः ५४ श्रीसूत उ० ॥ कैलासशिखराकारे वृषभे गिरिजासखम् अवलोक्य महादेवमस्तौषीद्विगणिपत्ययसः ५५ अवरुह्य हरस्तदा वृषेंद्रा द्द्रुतमाश्लिष्य सुराग्रतो जगाद मयि भक्तिमता जिता त्रिलोकी भवमुक्तः सततं भवांतिके मे ५६ निवेदितं मे यत्किंचिद्दत्तं तेस्तु फलप्रदं आधिपत्यं च म

र्णः प्रशस्तिः स्मरणाद्यष्टविधमैथुनाभावरूपः सोस्यास्तीति सुमतेः ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ [illegible] [illegible]

५८ ५९ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपञ्चत्रिंशोऽध्यायः ३५ ॥ ७ ॥
सम्प्रतिशिवभक्तयास्त्रियोपिमुच्यंते ताश्चस्वदर्शनमात्रेण अन्यानपि संसारसागरात्तारयंन्तीत्यध्यायचतुष्टयेनाह शिवेति १ इतिहास
मवतारयति अत्रेति २ अस्तीति हालिकानां लाङ्गलोपजीविनां केदारेषु क्षेत्रेषुसञ्चितः व्रीहिसञ्चयः शालिसमुदायः ३ वर्द्धमानेति व

कैलासेत्वस्तितुभूयान्मुक्तिःसालोक्यरूपिणी इत्युक्त्वाभगवान्शंभुःसहतेनतिरोदधे ५८ प्रसादाद्यस्यदेवस्य
यज्ञदत्तोपितत्क्षणात् भवबंधाद्विनिर्मुक्तःकैलासपदमासवान् ५९ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेपंचत्रिं
शोऽध्यायः ३५॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ शिवकैंकर्यमात्रेणमुच्यंतेयद्यपिस्त्रियः प्रणतंदर्शनाद्देवतारयंतिभवांबुधेः
१ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं स्थाणोःप्रसादःप्रत्यक्षोयद्यपिक्रियतेजनैः २ अस्तिकिञ्चित्पुरंरम्यम्
ध्वेपाटीतिविश्रुतं यत्रहालिककेदारसंचितोव्रीहिसंचयः ३ वर्द्धमानोन्नतिःस्पर्धांभजतेहिमभूभृता यत्रो
द्यानतरुस्तोमकोटरेषुद्विजन्मनाम् ४ अग्निहोत्राग्निधूमौघोधत्तेपारावतश्रियं तरुणीवदनांभोजसौरभो
र्मिषुमज्जताम् ५ मधुव्रतानांविरुतैर्दिशोयत्रनिरंतराः यदाह्वयोमुनंनामपुरंत्रिपुराविदः ६ यत्रावतीर्णो
विख्यातोभक्तोवागीशसुंदरी तत्राभूत्कीर्त्तिमान्नामचतुरःकुलवल्लभः ७ हलसंभूतयाभक्तानुश्रियाय.
स्समपूजयत् धर्मश्रद्धेवतस्याभून्मानिनीनामवल्लभा ८ कुलसौंदर्यसौज न्यविनयादिगुणान्विता कौमुदीव

र्द्धमाना उन्नतिरौन्नत्यं यस्यहिमभूभृताहिमाचलेनसहस्पर्द्धां जिगीषांभजते तादृगौन्नत्यादितिभावः ४ ५ मद्धिति मधुव्रतानांभ्रमराणां
विरुतैःनिरंतराःसान्द्राः ६ यत्रेति वागीशसुंदरो वक्ष्यमाणो कुलवल्लभः कुलपालकः ७ हलेति श्रिया धान्यरूपया ८ ९ ॥

१० ११ लक्षण्यः लक्षणेषु साधुः १२ विनीयमान इति शिक्ष्यमाणः अमोघश्रमान् सफलायासान् व्यधात् चकार शिष्यस्य विद्याप्राप्तिरेव गुरूणां अध्यापनश्रमसाफल्यमिति भावः १३ कुलेति कुलस्य स्थितिं मर्यादां द्वादशे वत्सरे सतीति शेषः १४ १५ कलीति उद्वोढुकामः

कालेनाथ तयोरासीत्कन्यैका तिलकावती सा वर्धमाना बालापि मनोनयनहर्षिणी १० शारदीव शशाङ्कस्य कलाप्रासन वोद्या अथ पुत्रार्थिनस्तस्य जातः कीर्त्तिमतः सुतः ११ लक्षण्यो बोधवान्नाम निशाकर इवाम्बुधेः कृतनामादिसंस्कारो बोधवान् पंचवार्षिकः १२ विनीयमानो गुरुभिस्तानमोघश्रमान् व्यधात् स्वातंत्र्ये सर्वविद्यासु दृष्ट्वा तस्याखिला जनाः १३ कुलस्थितिं कीर्त्तिमतो मेनिरे सुप्रतिष्ठितां कीर्त्तिमानपि कन्यायां वयसि द्वादशे सति १४ वरमन्वेषयामास समानकुलसंपदं एतस्मिन् समये तस्य पूर्वसंबंधिवंशजः १५ कलिशत्रुरिति ख्यातः मंत्री राज्ञः शिवार्चकः उद्वोढुकामः स्वान् बंधून् प्राहिणोत् कन्यकार्थिनः १६ कीर्त्तिमंतं च ते प्रोचुर्मानिताः स्वजनांतरे कलिशत्रोरियं भार्या कन्यैतैतिलकावती १७ भूयादनन्यसामान्यं तयोर्दांपत्यमद्भुतं इत्युक्तः कीर्त्तिमानाह तथास्त्विति स बांधवः १८ अतीत्य चैत्र वैशाखे मुहूर्त्तोऽस्त्विति मानिताः कलिशत्रुं पुनः प्राप्ताः बांधवास्तदचक्षत १९ कलिशत्रुरभूत्प्रीतो वार्त्तामाकर्ण्य मंगलां अप्यभूत्तिलकावत्या मनः प्रीतिमहीयसी २० अथ राजाज्ञया शत्रून्विजेतुं समरं प्रति कलिशत्रुर्बलैस्सार्द्धं वरमान्यो रणस्थलीम् २१ प्राप्तो विद्विषतां सैन्यैर्हन्यमानैर्हतो निशि मारयित्वा बहून्योधानभवद्वैरिणा हतः २२ दिवसैः पंचषैरेव कीर्त्तिमान् ज्वररोगतः पीडितो विजहौ

विवाहं कर्तुकामः १६ १७ १८ अतीत्येति तत्कीर्त्तिमतः प्रियं वचनं अचक्षत अकथयन् १९ २० २१ २२ दिवसै

रिति मानिन्यपि कीर्त्तिमतः कान्तापि तं कीर्त्तिमंतं अन्वगात् सती धर्मेण अनुगमनं चकार २३ २४ २५ २६ प्रवेक्ष्यामीति जन्मनि भ विषत् जन्मनि प्रत्यषेधन् निवारितवन्तः २७ अनूढानामिति अनूढानां अविवाहितानां कन्यकानामित्यर्थः ते द्विजातयः २८ २९

चकार पित्रोः सकलं बोधवानौर्ध्वदेहिकं कलिशत्रुं हतं श्रुत्वा शुशोच परमातुरा २४ प्रदातुकामम् अन्यस्मै बोधवंतं निवार्य सा वचः पित्रोः करिष्यंती दधार व्रतमुत्तमम् २५ पितृभ्यां मनसा दत्ता पुराहं कलिशत्रवे स चेद्द्विनिहतो युद्धे मम भाग्यविपर्ययात् २६ प्रवेक्ष्याम्यग्निमस्त्वेष पतिर्जन्मनि मामिति इति तां विहितोद्योगां प्रत्यषेधन् द्विजातयः २७ अनूढानां मृतिः शास्त्रे विहिता नेति ते गताः ततस्सा त्यक्तभोगैव स्थापितानुजरक्षणे २८ काषायवासिनी नित्यं पंचाक्षरजपान्विता भस्मोद्धूलितसर्वांगी धृतरुद्राक्षमालिका २९ वीरदेशालयं गत्वा मार्जनालेपनादिकं कुर्वंती शिवनामानि कीर्त्तयंती जितेंद्रिया ३० ददाना शिवभक्तेभ्यो वासश्चान्नं यदीप्सितं मितभुङ्मौनवत्सा सौल्लोकवार्तासु मूकवत् ३१ अचिरात्तिलकावत्याः सदा शिवकथाश्रुतेः प्रससाद मनः शंभोः प्रसादेन गुरावपि ३२ शिक्षितोग्रजया बालो द्विजशुश्रूषणे रतः अष्टादशपुराणार्थानाशृणोद्गुरुसन्निधौ ३३ चकारोच्चावचान्धर्मान्मत्वा सर्वं विनश्वरं वापीकूपतडागांश्च पुण्यभूरुहवाटिकाः ३४ प्रतिश्रयांश्च गोशालाः पुष्पारामाननेकशः आर्त्तौषधप्रदानं च दीनानां च परिपालनम् ३५ क्षीरं तैलं शि

वीरेति वीरदेशालयं शिवालयं ३० ३१ ३२ ३३ चकारेति उच्चावचान् अनेकविधान् सर्वं दृश्यं विनश्वरं अस्थिरं मत्वा यद्दृश्यं तन्नश्यमिति न्यायादिति भावः ३४ प्रतिश्रयानिति प्रतिश्रयान् पांथनिवासान् ३५ क्षीरमिति घर्मे ग्रीष्मे अस्य बालस्य बोधवतः नास्ती

तिवाक् नाभूत् यस्य यदीप्सितं तद्ददामीत्यर्थः ३६ तस्येति मूर्त्तिमद्भिः पापैः ततस्त्वस्मै जिनैः आर्हतैः पाषंडापसदैरिति तेषां विशेषणं पाशब्देन त्रयी प्रोक्ता पालनाज्जगतः सदा तां खण्डयंतिये ते वै पाखण्डा वेदनिन्दकाः इति पाखण्डशब्दनिरुक्तिः अत एव अपसदाः नीचाः ३७ एकदेति प्राधान्यं स्वमतस्येतिशेषः अहिंसा परमो धर्म इति तेषां मतं तया निमित्तेन अन्यत्र वैदिकमते हिंसया यागीयपशुहिंसया निमित्तेन दुष्टतां पापजनकताम् ऊचुः उक्तवंत इत्यर्थः ३८ अप्रमाणमिति यद्वस्तु अप्रत्यक्षं सन्नि

चक्रे किं बहुनोक्तेन नास्य नास्तीति वागभूत् ३६ तस्यैवं वर्त्तमानस्य पापैः प्राग्जन्मसंचितैः मूर्त्तिमद्भिरभूत्संगः पाषंडापसदैर्जिनैः ३७ एकदा ते समागस्य वेदबाह्यमते स्थिताः अहिंसयोचुः प्राधान्यं हिंसयान्यत्र दुष्टताम् ३८ अप्रमाणमुपादिष्टमप्रत्यक्षं श्रुतं चयत् विहितः क्षणिकः शब्दैः धर्मः किं साधयिष्यति ३९ नष्टे कर्त्तरि नान्वेति स्वर्गादिर्यत्फलं भवेत् उपचारश्च बिंबेषु पूर्णस्य ज्योतिषः कथम् ४० ऐक्ये जीवात्मनोर्नस्यात् सुखादेः किं विचित्रता कर्मणा चेत् समुत्कर्षो न कोपि ब्रह्मवित् भवेत् ४१ देवालये विहारस्यात्तस्मात्तत्र न भेदधः न वर्णे चाश्रमे भेदो दृश्यते क्वचिदात्मनः ४२ बुधस्त्वमसि किं वाचां विस्तरेणानुचिंतय युक्तं चेदार्हतमतं

कर्षोगोचरं श्रुतं शब्दप्रमाणलब्धं च उपादिष्टं तदप्रमाणमित्यर्थः शब्दैः वैदिकशब्दैः विहितः प्रतिपादितः क्षणिकः अनित्यो धर्मः किं साधयिष्यति स्वर्गादिकं कथं साधयिष्यति धर्मस्य क्षणिकत्वेन नष्टत्वादिति भावः ३९ नष्ट इति नान्वेति धर्मो नानुगच्छतीत्यर्थः यस्य धर्मस्य फलं स्वर्गादिर्भवेत् बिम्बेषु परिच्छिन्नेषु प्रतिमादिषु पूर्णस्य ज्योतिषः अपरिच्छिन्नब्रह्मचैतन्यस्य उपचारः कथं भवेत् ४० ऐक्य इति जीवेश्वरयोरैक्ये सुखादेः किं विचित्रता किंचिज्ज्ञत्वसर्वज्ञत्वादिविरुद्धधर्माध्यासादिति भावः कर्मणा या

गादिनासमुत्कर्षैः आसमसंस्काररूपः चेद्यदि नकोपि ब्रह्मविद्भवेत् कर्मणोजन्मारंभकत्वादितिभावः ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ चैत्येति चै

त्यस्यस्वसंकेतकल्पितस्य स्थंडिलस्य कटं तृणादिनिर्मितं अंबरं वस्त्रं वस्तेस्म आच्छादयतिस्म ४७ सक्केति आर्हतमतेजिनमते

इत्यादिवचसां गुंफैराहेतानां सवंचितः वैदिकाध्वस्थितो श्रद्धामत्यजद्दुष्टसंगतः ४४ किमत्रेतिप्रलोभ्यैनं अन यन्स्वपदंजिनाः समंततः प्रवेशेन जनान्सर्वानतोषयत् ४५ बोधवानथतत्याज स्नानंदानं द्विजार्चनं वर्णा निदाय धर्मंच वेदबाह्योचिरादभूत् ४६ चैत्यप्रणामं विदधेवस्तेस्म कटमंबरं सपाटलिपुरे सर्वैरभिषिक्तोजि नैरभूत् ४७ सक्काप्राङ्नामनामान्यद्धर्मसेनाह्वयोभवत् तमार्हतमताध्वन्यास्तस्थुरात्यसर्वदा ४८ दर्शयं सः पदंनेमुः संध्ययोरार्हतस्त्रियः दृष्टतच्चित्तसाहस्रः सोभवत्पुरुषार्थवान् ४९ कटवासोमतान्चार्यसंमतो वत्रधेसच जिनतत्राध्वगं श्रुत्वाभ्रातरं तिलकावती ५० विदीर्णहृदयाशोकाच्छरणंप्राप शंकरं सात्ताह्यसरि तिस्नात्वासायंप्रातर्दिनेदिने ५१ जलार्द्रवसनादेवं भेजेभस्मावगुंठिता स्वहस्तोपचितैः पुष्पैःनिर्माय विविधास्त्र जः ॥ इदानाप्रसह्यं भेजेविदुमाधीश्वरं विभुं ५२ नमःशिवाय त्रिदशार्चिताय नमःशिवाय त्रिपुरान्तकाय ॥ नमः शिवायाधिविमोचनाय नमःशिवाय प्रणतार्त्तिहंत्रे ५३ पतितं दुर्मतेबोधे भ्रातरं करुणानिधे ॥ स्वामिन्नुद्ध रदेवेश दयामयि विधीयतां ५४ एवं संप्रार्थयन्तीसा कृत्तिवाससमीश्वरम् उपवासपरा काशं मे जगाम तिलका

अध्वन्याः पांथाः तत्र प्रविष्टा इत्यर्थः ४८ ४९ ५० ५१ ५२ नमइति आधिविमोचनाय मनोव्यथानाशनाय ५३ पतितमिति अबोधेज्ञानशून्ये दुः र्मतेजैने ५४ ५५ इतिश्रीमानवत्युपनामकन्दसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षट्त्रिंशोऽध्यायः
३६

संप्रतितिलकावत्याःशिवप्रसादंवर्णयति तपसेति १ तिलकावतीतिशोकंमाकृथाइत्यन्वयः नशोचति भिद्यतेहृदयग्रन्थिःछिद्यन्तेसर्वसं
शयाः क्षीयन्तेचास्यकर्माणितस्मिन्दृष्टेपरावरेइतिश्रुतेः २ शृणिवति तथागतमतंजैनमतम् अस्मिन्नर्थे पुरावृत्तंवर्णयति आर्यावर्त्तइति

श्रीअगस्त्यउवाच तपसातिलकावत्याःप्रसन्नःपरमेश्वरः इदंस्वप्नेसमागत्यजगादहृदयंगमम् १ श्रीमहे
श्वरउवाच तिलकावतिमाशोकंकृथामनसितेव्रतैः प्रीतोस्मिमयिसुप्रीतेसतिजंतुर्नशोचति २ शृणुचाप्यप
रंवाक्यंतिलकावतियेनते तथाऽऽगतमतंप्राप्तोभ्रातायदनुशोचसि ३ आर्यावर्त्तेभवत्कश्चित्सुतपानामस
र्ववित् मुनिरासीन्महाप्राज्ञःसर्वशास्त्रविशारदः ४ भक्तिमान्मयिधर्मार्थंविद्यामुपदिदेशच अज्ञानिनोयेन
पुराबहवःसुधियोभवन् ५ तदाकश्चित्समागत्यशांतिमान्नाममस्करी ब्राह्मणोविहितातिथ्योशिष्याणांन
मेदातदे ६ व्याकरोद्वेदसारार्थंजीवात्मैक्यंयतोभवेत् तदातस्यपरीक्षार्थंप्रवृत्तःसुतपामुनिः ७ तथागतम
तालंबीव्याजहारात्मनोभिदां नैषवेदांतसमयःत्वंयदात्थेतिसोब्रवीत् ८ प्रामाण्यंनैववेदानामित्याहसुतपाः
पुनः शशापशांतिमानेनंतदानींवेदनिंदया ९ कुपितोवेदबाह्यानामस्त्वकोयंकुलेष्विति पुनर्नत्वाक्षमस्वे
तिशापांततमयाचत १० दययासपुनःप्राहशिवभक्तिस्तदास्त्विति मदुक्तस्यवचोभूयान्नमिथ्यामदुचोयथा
११ तवभ्राताहंतमतं तस्मादेषप्रवेशितः पश्यमेशक्तिमतुलांत्याजयिष्यामितन्मतम् १२ ॥ ७ ॥ ७ ॥

४ ५ वदेति मस्करीयतिः ६ व्याकरोदिति वेदसारस्यउपनिषदःप्रणवस्यवा ७ तथेति भिदांईश्वराद्भेदं आत्मनःजीवस्य त्वंयदात्थ ब्र
वीषि ब्रुवःपञ्चानामित्याहादेशः ८ प्रामाण्यमिति शान्तिमान्नामएनं यतिनंकुपितइति वेदबाह्यानांजैनानां १० ११ १२

इतीति तस्यैतिलकावतीभ्रात्रेधर्मसेनायेत्यर्थः शूलगद उदरशूलरोगं १३ १४ १५ १६ निपतन्निति विनेष्यंतः दूरीकरिष्यन्तः कटवा
ससः जैनाः संभूय संघीभूय १७ प्रायुंजत प्रयोजितवन्तः १८ सर्वाणीति महामयो महारोगः १९ २० आपादेति पिच्छाग्रैः मयूरबर्हा

इत्युक्त्वांतर्हितः शंभुः तस्मैशूलगदं ददौ प्रीतातदद्भुतंस्वप्नं दृष्ट्वासीत्तिलकावती १३ अथैकदापिबहुग्धं
धर्मसेनोनिशांतरे अजीर्णमभवत्क्षीरं ततश्चासीद्रुदोमहान् १४ उदरेवर्द्धतेव्याधिः कालकूटाग्निसंनि
भः दावाग्निरिवजज्वालतेनमूर्छाभवन्मुहुः १५ स्वच्छंदपीतमशितंयदन्नमपितद्दृह विव्हलः शूलरोगे
णधर्मसेनोजिनालये १६ निपतन्नुत्पतन्निद्रांनाचभूत्रमृतिर्यथा तस्यरोगंविनेष्यंतः संभूयकटवास
सः १७ प्रायुंजन्नामयघ्नास्तेविधानानाविधाः पृथक् औषधानिचदत्तानिसिद्धानिस्थलकोटिषु १८ सर्वा
णितानिनष्टानिरोगेवन्हौयथातृणं व्यजृंभतोदरेतस्यभूयः शूलोमहामयः १९ धर्मसेनःप्रवृत्तस्याप्राणत्यागे
यथास्वयं अथदेशांतरात्केचिद्विषजोजिनसंमताः २० आपादकेशंपिच्छाग्रैरामृशंतोजपन्मनुं द्विगुणः स
चतन्मंत्रैः समुद्भवदवर्धत २१ निराशाश्चार्हताः सर्वेमत्वातंनिशिनिर्ययुः धर्मसेनोऽसहायस्सन्रुरोदभृश
मातुरः २२ नान्नंकिंचिक्षत्विल्लेमेपीड्यमानःक्षुधातृषा प्रसुसन्नामतिस्तस्यद्वित्रैरथदिनैःस्वसा २३ रक्षांवि
धास्यतीःस्वैकांतस्यैधात्रीमचोदयत् जिनालयप्रवेशोमेधात्रियुक्तोनचेत्स्वयम् २४ अत्रागतेस्वयंरक्षांकरिष्यामीतिसा

ग्रैः मनुं मंत्रं २१ निराशा इति आर्हताः जैनाः आतुरो रुग्णः २२ नेति द्वित्रैः दिनैः स्वसा ज्येष्ठभगिनी रक्षां विधास्यतीति मत्वेतिशेषः धा
त्रीं उपमातरं जिनालये विहारे प्रवेशो न युक्त इति हस्तिनाधाव्यमानोपि न गच्छेज्जैनमंदिरं इति निषेधादिति भावः २३ २४ २५

२६ पादयोरिति रुग्णं रोगाक्रान्तं कटं तृणमयं वस्त्रं पिंडिका कुण्डिकाधरं तन्मते तद्धारणस्य विहितत्वादिति भावः २७ २८ २९ अध्वेति

विधूय जैनसमयं दीनदीनस्तथातुरः त्वा त्वा स पादयोः प्राप शरणं तिलकावतीम् २६ पादयोः प्रणतं रुग्णं चिबुकश्मश्रुधारिणं कटं वसानं करयोः पिंडिकाकुंडिकाधरम् २७ महोदरं जीर्णकंठं स्वसा ज्ञात्वैव सानुजं त्वा प्रसादमीशस्य स्मरंती च विसिस्मिये २८ किमेतदिति पृष्टस्तां धर्मसेनोऽब्रवीत्सतीं आर्ये दुष्टाहंतैरस्मि वंचितो वेददूषकैः २९ व्यध्वभाजं जिनाश्चक्रुः मां निवर्त्यागमाध्वनः यदा मे शूलरोगोऽभूत्तदा ते कटवाससः ३० रोगापनयने कर्त्तुमशक्ता दुर्दुःखलाः त्वामस्मि शरणं प्राप्तः रक्ष मामात्मजं यथा ३१ नास्त्यौषधमेरोगस्य न प्रयांत्यसवो मम निद्रा नैव क्षुधा बव्हीभुक्तं किंचिन्न जीर्यते ३२ कुक्षौ शूलामयः सोयं हालाहलइवैधते स्पृशत्वमुदरं किंचित्कृतार्थः स्यां न संशयः ३३ अथाह भ्रातरं साध्वी दयालुस्तिलकावती कृतस्य सहते का लेकर्मणः फलमात्मनः ३४ अकृत्वा कोप्यविहितं न दुःखी स्यात्कदाचन प्राग्जन्मनि कृतं तावत्त्वया वेदानां दूषणम् ३५ फलं तस्यैव पापस्य प्रवेशो जिनवर्त्मनि दूरे तथागतं दृष्ट्वा धीमांश्चक्षुर्निमीलयेत् ३६ सदृष्टश्चेत्प्रमादेन पश्यन्नर्कं शिवं स्मरेत् असंभाष्यस्य ते तस्मात्न स्पृशाम्युदरं न मे ३७ बंधुस्त्वमसि जीवन्वाम्रतो वापि जिनोद्यसि इत्युक्त्वागंतुमिच्छंतीं स रुदन् तिलकावतीम् ३८ उच्चैःस्वरेण चुक्रोश पाहि पाहीति दीनवाक् दयावतीतमाहाथ निवृत्योऽसि जिनानुगम् ३९ यदि रक्षा विधेया ते मया तावत्तथागत जिनचिन्हानि संत्यज्य स्नाहितार्थ्य

व्यध्वभाजं कुमार्गगामिनं आगमाध्वनः वेदमार्गात् ३० ३१ ३२ कुक्षाविति अहं कृतार्थः स्यां इत्यन्वयः ३३ अथेति साध्वी पतिव्रता कृतस्येति जनइ

तिशेषः ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ यदीति हेतथागत हेजिनेति धर्मसेनसंबोधनं ४० इतीति सस्नौस्नानंचकार नवांशुकं नूतनवस्त्रम्
४१ ददाविति अलिके भाले ४२ प्रणतइति गुरुः तस्याएव तस्मैतदनुजायपंचाक्षरंशैवंमंत्रं वीरदेश्वरस्य तन्नामकस्यशिवस्यसन्निधौ
४३ जठरादिति समुड्डीय उत्पत्य अगच्छत् जगामेत्यर्थः ४४ नीरोगइति निर्मुक्तोमुक्तकंचुकःपन्नगःसर्पइव ४५ ४६ ४७ अनुपदवक्ष्य

इत्युक्तःसतयासर्वंसंत्यज्यार्हतलक्षणं सस्नौतार्क्ष्यसरित्तोयेसाऽदाच्चस्मैनवांशुकम् ४१ ददौचविमलंभस्म दधौभक्त्यालिकेचसः अथनत्वागुरुंशांतंसंस्तुत्यतंपुनर्व्यधात् ४२ प्रणतस्तिलकावत्यातस्मैपंचाक्षरंगुरुः उपदिश्यददौभस्मवीरदेश्वरसन्निधौ ४३ जठरात्तस्यरोगोपिकाकरूपेणनिर्गतः समुड्डीयांबरेगच्छत्सद्यः सर्वेतिविस्मिताः ४४ निरोगोबोधवानासीन्निर्मुक्तइवपन्नगः भस्मालेपनमात्रेणदिव्यंरूपंपुनर्दधे ४५ रोगापनयनात्सद्यःतस्यभक्तिःशिवेभवत् नपरंमन्यतेदेवंमहादेवान्महेश्वरात् ४६ स्नात्वाभस्मांकितःकुर्वन्पंचाक्षरजपंसदा अतनोत्तिलकावत्याशिवेकैंकर्यमुत्तमम् ४७ तदाम्लेच्छाधिपःकश्चित्सल्लवोनामभूपतिः तद्देशस्यविजित्यासौदशैवधरणीपतिः ४८ बोधवानपिकैंकर्येशंभोरामाससप्तकं कृत्वारात्रौपुरःशंभोःस्तोत्रंकर्तुंमनोदधे ४९ अथमहेश्वरशासनचोदिताभगवतीवचसामधिदेवता व्यथितबोधवतोरसनाग्रसंस्थितिमभूत्स्वयतोरसनापतिः ५० इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ३७ ॥ ७ ॥

माणकथासंदर्भाय अवान्तरवृत्तमुपक्षिपति तदेति तद्देशस्य वीरदेशाधिष्ठितस्यअशैवधरणीपतिः आसीदित्यन्वयः ४८ ४९ संप्रति शिवप्रसादे तस्यसारस्वतंप्रसादमेकेन वदन्नुपसंहरति अथेति वचसां अधिदेवतावाणीबोधवतः रसनाग्रे संस्थितिं व्यथित च

कार यतः सः रसनापतिः उत्तमकविः अभूदित्यर्थः ५० इतिमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलास प्रकाशिकायांसप्तत्रिंशोऽध्यायः ३७॥ ॥श्री॥ अथशिवप्रसादेनप्राप्तकवित्वातिशयःजिह्वाराजइतिनाम्नालोकेप्रसिद्धोबोधवान् प्राक् संकल्पानुरूपंपरंशिवंतुष्टावेत्याह महादेवेति प्राप्तंसारस्वतं वाङ्मयमेवामृतं येनसः वाचएवपुष्पाणीतिरूपकदूयंतैः १ स्तुतिप्र=

श्रीअगस्त्यउवाच महादेवप्रसादेनप्राप्तसारस्वतामृतः जिह्वाराजःस्ववाक्पुष्पैरानर्चपरमेश्वरम् १ जि ह्वाराजउवाच तार्क्ष्योपगात्रदस्यायविद्रुमाद्रिनिवासिने ॥ वीक्षणध्वस्तरोगायवीरदेशायतेनमः २ अचिकित्सामयव्यूहध्वांतविध्वंसभानवे अनाथजननाथायनमस्तेकृत्तिवाससे ३ अज्ञानरोग वैद्यायविज्ञानामृतदायिने विश्वाधिकायविश्वाद्यैरस्तुवेद्यायतेनमः ४ जगन्मंगलमूलायजन्ममृ त्युभयच्छिदे जटामंडलसंरूढजान्हवीकायतेनमः ५ दुर्मतेःसन्मतिंदत्वाविनीयचरुजंमम स्वभक्तिं विदधेयोमांनमस्तस्मैदयाब्धये ६ समुन्नतिंनाणुरवैतिमेरोःखद्योतपोतश्चनसूर्यतेजः गांभीर्यमब्धेर्न तुषारलेशःतथाविभूतिंतववेद्मिनाहम् ७ मंदस्मितप्लुष्टपुरत्रयायमनोभवाऽऽसंभवघस्मराय महा भयत्रस्तकृताभयायमहानुभावायनमःशिवाय ८ यन्मेप्राग्जन्मकोटौकृचिदपिनमयापादपद्मंस्मृतंते।

कारमेवाह तार्क्ष्येति वीक्षणेन कटाक्षमात्रेण ध्वस्तानाशिताःरोगायेन २ ३ ४ जगदिति जटामण्डले संरूढा जान्हवीगंगायेननद्युत श्चेतिकप् तस्मै ५ ६ समुन्नतमिति यथेतिशेषः अणुःपरमाणुःमेरोःसमुन्नतिंयथानावैति नजानातीत्यादिः ७ मंदेति मन्द स्मितेन ईषद्धासेनप्लुष्टं दग्धं पुरत्रयं येन मनोभवस्यकामस्ययः आसमंतात्संभवःप्रादुर्भावः तस्यघस्मराय नाशकायेत्यर्थः भक्त

कोधस्मरोश्वर इत्यमरः महाभयं मरणं तस्मात् ये त्रस्ताः भीताः तेभ्यः कृतं अभयं येन इदं च मार्कण्डेयोपाख्याने स्पष्टम् ८ यदिति जुष्टं
सेवितं यत्र जिनमते जातः उत्पन्नः अहितः आधिः शूलरोगो यस्य किञ्च जिनतायाः जिनस्य भावो जिनता नास्तिकता तस्याः अनुन्नति
रनुदयो यस्य तादृशो हं यद्यतः कारणात् त्वां नौमि ततः भूयः मम जन्म नास्तु अपुनर्भवो भवत्वित्यर्थः मुक्तेरपि भक्तिर्गरीयसीति मतम

तेनाभूत् जन्म जुष्टं मम जिनमतभाग्यत्र जाताहिताधिः भक्त्यायास्ते प्रसादात्स्वसुरपि जिनतानुन्नतिर्नौमि
यत्वां भूयः शंभो न जन्मास्त्वथ यदि वदतस्त्वत्पदे भक्तिरस्तु ९ इति स्तुत्वा महादेवं भक्त्या प्रणनमग्रतः ब
भाषे भारती दिव्या विना तन्वा तमोरिपुम् १० तमोरिपो कृतार्थोसि भक्तिमानसि यन्मयि पूतोसि जिनसंघा
तात्स्तुहि मां सर्वतः कृती ११ जन्मनः फलमेतद्धि यन्मम स्तोत्रमुक्तिभिः दिवानिशं च जिह्वाग्रे वर्त्ते नांत
वभारती १२ वागीशा इति ते नाम दत्तं तत्प्रथतां भुवि यदा स्मरसि मां तत्वां रक्षितास्मि न संशयः १३ इत्यु
क्त्वा विरता वाणी मुमुदेथ तमोरिपुः अथ स्वसारमामंत्र्य वागीशस्तिलकावतीम् १४ प्रातिष्ठत स्वयं व
सन्नाम लोकेषु ववृधे स्वभ्रातरं प्रतिष्ठासुमुवाच तिलकावती १५ निवृत्तः शूलरोगस्ते शंभोरत्रैव स
न्निधौ सिद्धिक्षेत्रे त्वमत्रैव स्थिरत्वां के कर्यमीशितुः १६ स्वसा कुर्विति सप्रोक्तः तृणखंडनिकाधरः तत्र दे
वालयस्थाने चक्रे दूरे तृणानि सः १७

वलंब्याह अथेति यदि जन्म भवति तर्हि वदतः त्वां स्तुवतः मम त्वत् पदे तव चरणे भक्तिरस्तु इत्यन्वयः ९ इतीति विना तन्वा
शरीरेण विना भारती अशरीरा दैवी वाणी तमोरिपुं बोधवंतं १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७

१८ आब्रह्मेति ब्रह्मलोकपर्यंतं शंभुं यथा शिवमिव १९ व्याकरोदिति औपनिषदीं उपनिषत्संबंधिनीं विद्यां ब्रह्मविद्यां वेदांतशास्त्रमि

सायंप्रातश्च तुष्टाव यदा शंभुं तदा सुराः वर्षंति पुष्पवर्षाणि लोकस्तद्वीक्ष्य विस्मितः १८ आब्रह्मभवनं तस्य व
वृधे कीर्त्तिरुज्ज्वला ब्राह्मणा यतयश्चैनं यथा शंभुमपूजयन् १९ व्याकरोदौपनिषदीं विद्यामेष महामतिः प्रसादं
शांकरं तस्मिन्स्वयाकर्ण्यार्हतो गणाः २० ईर्ष्यावंतो नृपद्वारं प्रापुस्तच्छासनोद्यताः दृष्टाः पल्लवभूपेन पूजि
ताश्चोपनिष्ठिताः २१ ईर्ष्यानिर्दग्धहृदयाद्दुर्बुद्धिं तमबोधयन् प्रविष्टः छद्मनास्माकं धर्मसेनो मतं महत् २२ गृ
हीतमतसर्वस्वोव्यपदिश्य मृषामयं व्याधेर्निरोधे चाशक्तिमारोप्यास्मासु वैदिकैः २३ दूषितास्मन्मतैः सार्द्धं शैव
पाषंडतां गतः सर्वथा शिक्षणीयोयं नचेत्स्याद्दूषितं मतम् २४ गृहीत्वाऽऽयांतु योधास्तं मालयाच्छेवकिंकरं
इत्युक्तः प्रेषयामास भटानार्हतभूपतिः २५ वीरदेशालयस्थं तं बबंधुर्जगृहुश्च ते निबध्य नीयमानं तमा
लोक्य तिलकावती २६ शोकार्त्ता शरणं प्राप शरणं शंकरं सती नानाविधायुधैस्तत्र छिंधि भिंधीति वादिभिः
२७ नीतो भटैर्नृपद्वारे भस्मरुद्राक्षभूषितः तमानीतं भटैः श्रुत्वाजगादार्हतदेशिकान् २८ राजास्य दण्डः
कोवेति ते चूर्णमरणं जगुः जिनदासः स भूपालः कुरुतैनमपि स्वकान् २९ जगाद कर्णे ते चूर्णपूर्णे चास्थाप्य
सद्मनि वागीशं तं प्रणालीभिः सिषिंचुश्चूर्णमंडलम् ३० बद्धा रेखाथ चूर्णे वागीशस्तद्गृहे स्थितः घनकर्पूर

त्यर्थः व्याकरोत् व्याख्यातवान् २० ईर्ष्येति ईर्ष्यावंतः अक्षमावंतः तस्य पल्लवस्य शासने उद्यताः उद्युक्ताः उपसमीपे निषिताः स्थिताः
२१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ नीत इति आर्हतदेशिकान् जैनगुरून् २८ राजेति चूर्णं सुधाद्रव्यचूर्णं २९ जगा

दिति प्रणालीभिः जलनिर्गममार्गैः चूर्णमंडलं सुधाचूर्णसमुदायं ३० बद्धेति बद्धं अररं कपाटं यस्य कथयन् पच्यमानः चूर्णो यस्मिन् तद्गृहे स्थितः आत्मानं भावयामास इत्यग्रिमेणान्वयः तमेव विशिनष्टि घनेत्यादि घनः सान्द्रः कर्पूरपाटीरयोः घनसारचूर्णचंदनयोः यः पंकः तस्य मध्ये ३१ ३२ आत्मानमिति कथितः पक्वः ३३ ३४ ३५ ३६ किमिति संस्थितिं मृतिर्हिंसासंस्थानिमीलनं इत्यमरः ३७ अ

मौलौ च चंद्रबिंबांतःस्रुतामृतरसाप्लुतं अजरामरमक्षोभ्यमाकाशमिव निश्चलम् ३२ आत्मानं भावयामास शिवोऽहमिति वाक्पतिः क्वथितश्चूर्णराशिस्तं बबाधे न शिलामिव ३३ अतीते सप्तरात्रे तं दृष्ट्वा वागीशमक्षतं आनंदामृतकल्लोलमालाशीतलविग्रहम् ३४ अम्लानवदनांभोजं विजितक्षुत्तृषं नृपः बभूव सपरीवारस्त्रस्तः चित्रार्पितो यथा ३५ बभाषे चार्हतगुरून् भ्रूव्यदूक्तान् सपल्लवः मारणे पुमहानेष योगो यश्चूर्णसंहतिः ३६ किं विद्यया औषधैर्वायं न तत्र प्राप संस्थितिं अथाहुरार्हता भूयः संभूय वचनं नृपम् ३७ अस्मद्राद्धांत शिक्षायां अत्रस्याम नवोद्धृताः अनेन तेषां महिमा यत्संस्थाप्यो न चूर्णतः ३८ संस्थास्यते यमन्नं च देयमस्मै गरान्वितं इत्युक्तो भोजयद्भूयः पायसं गरलान्वितम् ३९ क्षुधितोऽसि चिरं भुंक्ष्व विद्यया त्वं महानिति आपश्च पृथिवी चान्नमत्तारौ वन्हिमारुतौ ४० अवकाशोऽयमाकाशो भुज्यते किं पिनाकिना स एवायमिति ध्यायन् अन्नं

सदिति अस्माकं राद्धांतस्य सिद्धान्तस्य शिक्षायां मनवः मन्त्राः चूर्णतः चूर्णसमम्यास्तसिः ३८ समिति अयं बोधवान् संस्थास्यते मरिस्यति गरेण विषेण अन्वितं युक्तं ३९ क्षुधित इति आपो जलं पृथ्वी भूश्च इदं द्वयमेव अन्नं अन्नपदवाच्यं कार्यकारणयोरभेदात् अत्तारौ भक्षितारौ वन्हिमारुतौ अग्निसमीरणौ अन्नपाचकत्वात्तयोरिति भावः ४० अवकाश इति आकाशः प्रसिद्धः एतेन अष्टमूर्तेः

शिवस्य पञ्चभूतात्मकत्वात् ममतन्नबाधकमितिभावः ४१ ४२ अथेति तेन ॥ पल्लवेन तस्य बोधवतः जिघांसया हन्तुमिच्छया प्रहितः प्रेषितः भीषाभयेन ४३ ४४ ४५ नवेति तीर्थीकृतः पवित्रीकृतः ४६ समुद्रकृतां स्तुतिमाह भिन्दंतीति शिवभक्ता इति शे

यथा हालाहलं भुक्तं जीर्णमासीद्द्विजोत्तमाः अथ तत्प्रहितो हस्ती चागतस्तज्जिघांसया ४२ भीषावलोकितस्तेन भग्नदन्तः पतन्मृतः तथागतगिरा भूयो निबद्ध्वाश्मनि तं नृपः ४३ नौभिः संप्रापयामास वार्य्यगाधे महांबुधेः तमंबुधिर्यथारामं संत्रस्तः शरणं गतः ४४ शिवाज्ञया शिला सापि प्लवते स्म तटं प्रति नवरत्नैः समभ्यर्च्य सागरः सरितां पतिः ४५ पूतोस्मि चरणस्पर्शाद्दह तीर्थीकृतस्त्वया ४६ भिंदंति शैलानुदधीन्पिबंति व्यत्यासयंति क्षितिमंतरिक्षं तृणीकृतब्रह्मपुरंदराणां किंदुष्करं शंकरकिंकराणाम् ४७ इति स्तुत्वाज्ञया तस्य प्रायादब्धिर्यथागतं वीरेश्वरमासाद्य स्वस्रा समुपलालितः ४८ अभितुष्टावमुदितः सुधाभिरिव सूक्तिभिः तन्माहात्म्यमवेक्ष्याथ स्वयमागत्य पल्लवः ४९ भूपतिः प्रणनामास्य पदयोः रक्ष मामिति अथ तस्माद्दयार्त्तस्य ज्वरो भूज्जिनभूपतेः ५० तत्पादस्पर्शमात्रेण प्रशशामपुनर्ज्वरः तव दास्येन धन्योस्मि कर्त्तव्यं किं मयाधुना ५१ इति पृष्टोब्रवीद्द्वैघ भवान्सर्वा न शिक्षयाधुना इत्युक्तः स जिनान्सर्वान्स्वदेशान्निरकासयत् ५२ देशस्थितस्य शाक्यस्य शूलारोपो भविष्यति इति तद्घोषितं श्रुत्वा सौगतास्ते पलायिताः ५३ ॥ ७ ॥ ७ ॥

षः ४७ इतीति यथागतं आगतमनतिक्रम्य प्रायात् जगामेत्यर्थः ४८ ४९ भूपतिरिति रक्षतां रक्षां कुरु भवानिति शेषः जिनभूपतेः पल्लवस्य ५० ५१ इतीति निरकासयत् निष्कासयामास ५२ देशेति शाक्यस्य जैनस्य सौगताः जैनाः ५३

पल्लवइति आर्हतानांजैनानां दुर्मतं दुष्टमतंत्यक्त्वा वैदिकंमतमास्थायशिवार्चनाद्धेतोः श्रियं ऐहिकामुष्मिकसंपत्तिं आपेत्यन्वयः ५५ इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टत्रिंशोऽध्यायः ३८॥ ॥छ॥ अथपिवाङ्‌ या वागीशपदंप्राप्तस्य जिव्हाराजस्यमध्यार्जुनादिशिवक्षेत्रेषुयात्रांवर्णयति अथेति स्थलेषुशिवक्षेत्रेषुवासेच्छया १ मध्येति मध्यार्जु

पल्लवोपिमहीपालःसंत्यक्त्वार्हतदुर्मतं वैदिकंमतमास्थायश्रियमापशिवार्चनात् ५५ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेअष्टत्रिंशोऽध्यायः ३८॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच अथाज्ञयामहेशास्यस्थलवासेच्छयास्वयं शिवभक्ताग्रणीःश्रीमान्वागीशोनिर्जगामह १ मध्यार्जुनेचमायूरेकुंभकोणेधृतिस्थले छायावनेश्वेतवनेवदारण्येघनाशने २ श्रीमद्रुद्रवनेदिव्येश्रीवाञ्छ्युपिमहास्थले स्तुवन्महेश्वरंवाग्भिःतत्रत्यैश्वसमर्चितः ३ चचारसह्यजातीरेयथाघनपथेरविः अथैकस्मिन्दिनेभानौलंबमाने सवाक्पतिः ४ प्रार्थितोद्विजवर्येणह्यग्रहारंययौमुदा तत्रतद्गृहमाविश्यस्थितेतस्मिन्द्विजःसुतम् ५ अमत्रमानयेत्याहसोपिरंभावनंययौ गृहीतेसतितत्पत्रेसंदष्टोभूत्सभोगिना ६ ज्ञाततद्भवोविप्रःसुतमाच्छाद्यतंमृतं भोजयामासवागीशमिंगितैरधिगम्यतत् ७ ज्ञानदृष्ट्यास्वयंतत्रगत्वास्पृष्ट्वचतंहृदिनीलकंठंक्षणंदध्यौउत्तस्थौचद्विजात्मजः ८ सर्वोश्चर्यमयेतस्मिन्एतच्चित्रंविदुर्जनाः श्रीकाषानगरंप्राप्य

नादीनि क्षेत्राणि वदारण्ये अघनाशनेइतिछेदः २ ३ चचारेति सह्यजातीरे कावेरीतटे ४ ५ अमत्रेति अमत्रंभोजनपात्रं रंभावनं कदलीवनं भोगिना सर्पेण ६ ज्ञानेति इंगितैः चेष्टितैः ७ ८ सर्वेति काषानगरं तन्नामकम् ९ ॥ ७ ॥ ७ ॥

अभ्युद्गत इति कविना तत्रस्थेन दीनारशकलं स्वर्णमुद्राखंडं १० ११ १२ १३ विभिदे इति स्वयं विदीर्णमभूत् १४ १५ मध्ये इति

अभ्युद्गतोभूत्कविनापार्वतीस्तन्यपायिना यथोर्दुर्भिक्षरक्षायैदीनारशकलंहरः १० प्रायच्छद्दन्वहंता भ्यां वागीशःपूजितोययौ गत्वाचिदंबरस्थानंस्तुत्वातत्रनटेश्वरम् ११ अनेकैःस्नापितोदेवैःसप्रापकमला लयं तत्रवल्मीकनाथंचत्यागेशंचमहाप्रभुम् १२ वाग्भिरग्र्याभिरस्तौषीत्सस्थलस्थैरपूज्यत वेदारण्य स्थलेतस्यपरीक्षार्थमुमापतेः १३ विभिदेपिहितद्वारमालयेतद्गिरास्वयं श्रीपुराणसरिन्नाम्निनगरेचेश्वर द्विषः १४ विजित्यसौगतानूराज्ञावागीशोनिरकासयत् कांतनीलीपुरेशानंस्तोतुंगच्छन्सवाक्पतिः ॥ १५ मध्येमार्गपरिश्रांतःक्षुधार्तःशिवमस्मरत् तदानीमीश्वरस्तत्रवहन्पाथेयमुत्तमम् १६ आगत्यभोज यित्वातंविप्रवेषस्तिरोदधे स्तुतनीलीपुरेशानंचास्तौषीदरुणाचले १७ सेवितंविधिविष्णुभ्यांवागीशोवृ षकेतनं अथकांचीपुरेदेवंकामाक्षीरमणंविभुम् १८ स्तुत्वास्थलानिवागीशश्चान्यान्यपिचकोटिशः वृ द्धाचलेवेदगिरौकालहस्तीपुरेतथा १९ महेश्वरमभिष्टूयश्रीशैलंचसवाक्पतिः मल्लिकार्जुननाथंच सिद्धसंघनिषेवितम् २० अभिष्टूयपुरारातिंततोवाराणसींययौ नित्यंगंगांभसिस्नातःविशालाक्षीपतिंवि भुम् २१ अभिष्टुवन्वर्षमात्रमतिष्ठत्तत्रवाक्पतिः केदारेचमहाक्षेत्रेस्तुत्वादेवंत्रियंबकम् २२ अथके लासशैलाग्रेसोमास्कंदमवस्थितं द्रष्टुकामोययौकाष्ठामुत्तरामेकएवसः २३ पाषाणैरविनीहारैःपिंडीभूतैरुपद्रुतः

पथि साधु पाथेयं अन्नं १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ अथेति उत्तरां काष्ठां उत्तरदिशं २३ पाषाणैरिति अवीरत् विषमेभू

भ॰टी
९५

स इति उत्कंठा दृच्छां २५ २६ २७ २८ २९ ३० नेति घृणाया: दयाया:निधि: ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ चतु

अ॰३९

सोयंपादद्वयेशीर्णेपाणिभ्यामपिवक्षसा गच्छन्नध्वनिनोत्कंठांविजहौहरदर्शने २५ यदागंतुमशः
क्तोभूत्तदापिपथिवाक्पतिः उच्चैस्स्वरेणचुक्रोशपाहिशंकरमामिति २६ तदातापसवेषेणभगवान्पर
मेश्वरः आगतोवाक्पतिंप्राहकस्त्वयासिकचेतितम् २७ कैलासेदृष्टुमीशानंप्रस्थितोस्मीतितद्गिरं श्रु
त्वाप्राहहसन्वृद्धःतवासाध्योमनोरथः २८ भवेत्कैलासशैलस्तुदुर्दर्शो विबुधैरपि वितरामिकरौपादौनिवृ
त्तःपदिगच्छसि २९ नयास्यामीतितेनोक्तोमहादेवोघृणानिधिः योगिनामपिदुर्दर्शःतस्मैरूपमदर्शयत्
३० भीतःप्रणम्यपाहीतियदोवाचसवाक्पतिः तदाजगाद्तंदेवःप्रविशेतिसरोजले ३१ मग्नस्तत्रोन्मम
ज्जाशुश्रीमसंचनदीपतेः सन्निधौसह्यजातोयेविस्मयाविष्टमानसः ३२ शिवालयंविशन्नेवददर्शरजता
चलं क्षीरसागरकल्लोलमालाशिखरभासुरम् ३३ सिद्धचारणगंधर्वमुनींद्रगणसेवितं कल्पद्रुमशतोद्या
नंनदसिकशतोज्वलम् ३४ परितश्चाष्टदिङ्नागैःध्रियमाणंप्रयत्नतः चंद्रकोटिप्रतीकाशंजान्हवीनिर्झ
रोज्वलम् ३५ तत्रसर्वोन्नतेशृंगेनानारत्नप्रपंचिते दिव्यसिंहासनेदेवंसोमास्कंदमवस्थितम् ३६ चतु
र्भिस्तुतमाम्नायैःचंद्रार्द्धकृतशेखरं चतुर्भुजमुदारांगंसच्चिदानंदविग्रहम् ३७ कपालमालिकाबद्धकप
र्दोज्वलमस्तकम् व्याघ्रचर्मपरीधानंव्यालराजविभूषणम् ३८ विलोक्यविस्मयाविष्टःप्रणनामपुनःपुनः उस

र्भिरिति आम्नायैः वेदैः ३७ कपालेति कपालमालिकया बद्धोयःकपर्दःजटाजूटः तेनउज्वलःमस्तकोयस्यतं व्यालराजाःसर्पश्रेष्ठाःवि

भूषणानियस्यतं ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ प्रविश्येति अगस्त्यदिग्देशं दक्षिणदेशं मधुरादिषुस्थलेषु ४४ यथेति सम्यगिरयर्थः ४५ ४६ द्विजेति वेदान्तार्थान् उपनिषदर्थान् जगतां जीवभूते परमेश्वरे ४७ अणिमेति अणिमामहिमेत्यादि विभूतीःयोगसिद्धीः किंपु

अवहत्प्रीतिमतुलामानंदाश्रुकलान्वितः भगवन्पाहिपाहीतिबद्धांजलिरभूत्सुरः ४० अथतस्मैमहादेवः स्वांमूर्त्तिंसुमनोहरां प्रसन्नवदनाम्भोजांभूषितांभूषणोत्तमैः ४१ प्रवहत्करुणासारशीतलापांगविभ्रमां चिदानंदमयींदिव्यांदर्शयित्वाजगद्गुरुः ४२ सद्यस्तिरोदधेश्रीमानवाङ्मनसगोचरः तिरोहितेमहादेवेवागीशश्चतदाज्ञया ४३ प्रविश्यागस्त्यदिग्देशंमधुरादिषुशंकरं स्तुत्वास्थलेष्वगाद्भूयः शरणायनगरंपुनः ४४ यथाचकारकैंकर्यमिंदुमौलेर्महात्मनः तिलकावत्यपितदाशिवकैंकर्यवैभवात् ४५ त्यक्त्वाभूतमयींमूर्तिमवापगतिमुत्तमां अथस्वसुर्वियोगेनखिन्नंवागीशमीश्वरः ४६ द्विजरूपीसमागत्यवेदांतार्थानबोधयत् विदितेशजगज्जीवेशिवभक्त्याचवाक्पतिः ४७ अणिमादीस्तृणीचक्रेविभूतीःकिंपुनश्श्रियं देवास्तस्यपरीक्षार्थमुद्युक्ताविस्मयंजग्मुः ४८ पदेपदेचमाणिक्यंवैडूर्यंमौक्तिकंधनं चचारोल्लंघ्यवागीशोदृष्ट्वाचाप्सरसःसुरः ४९ तृणपालीतिमन्वानोनाभ्युदैक्षतशुद्धधीः ॥ शिवाकारंजगत्सर्वंपश्यतस्तस्यशंकरः ५० प्रीतःप्रादात्स्वसायुज्यंदुर्लभंयोगिनामपि ५१ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ३९॥ ॥

नः श्रियंलक्ष्मीमिति काव्यार्थोपपतिः ४८ ४९ ५० इतिश्रीमानवल्लुपनामकरुद्रसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ३९॥ ॥श्री॥ एवंशिवभक्तसङ्गतिप्रभावंवर्णयित्वा सम्प्रति वेदशास्त्रपुराणानांअद्वैतब्रह्म

स्वरूप परमशिवपरतयास्थापनंकुर्वतामपि ज्ञानोसन्तिष्ठासमुक्तिरवश्यं भवतीत्याह असाक्त इति स्वयं असमर्थोपि सिद्धान्तं स्थापयितुमितिशेषः १ कालकर्मभ्यांयद्भयंमरणजननादिकं तेनउन्मुक्तः त्यक्तः कैवल्यंमोक्षं २ ३ पुराद्भुतंप्रस्तौति अस्तीति विषयांतरंदेशांतरं इन्द्रेणसहस्पर्द्धांजिगीषांजुषंति सेवन्तेइतितादृशाः ४ रजतेति रजतादीनां आकरःखनिः तीरंयस्यास्तया ५ कान्तेति सिंधुःसमुद्रः

वेदागमपुराणानांसिद्धांतंस्थापयत्यसौ १ निमुक्तसकलाघौघःप्रसादात्सोपिशांकरात् कालकर्मभयोन्मुक्तः कैवल्यंध्रुवमश्नुते २ इतिहासमिमंप्राहुरस्मिन्नर्थेमहत्तमाः यस्यश्रवणमात्रेणसद्बुद्धिरुपजायते ३ अस्तित्रैलोक्यविख्यातंविषयांतरमुत्तमं इंद्रस्पर्द्धांजुषोयत्रराजानःपाड्यवंशजाः ४ रजतस्वर्णनीलाश्मवैडूर्याकारतीरया ताम्रपर्णीमहानद्याश्रीमद्दक्षिणगंगया ५ कांताधररसस्वादुस्वच्छशीतलपूरया सिंधुर्भवेतिसंभिन्नोयत्रमुक्ताकरोत्तमः ६ यत्रक्रमुकहिंतालकुंदमाकंदचंदनैः निरंतरामहीभानोरातपार्त्तिनविंदति ७ मितंपचानांगेहेपिकालागरुतरुद्भवाः सुरभीकुर्वतेकाष्ठाःपाकार्थेचेधनीकृताः ८ यत्रनिश्रेणिकारूढैःआतिथेयैर्महात्मभिः पत्राणिराजरंभाणांआक्रियंतेजनांतरे ९ तत्रपुष्पाकरन्नामपुरमस्तिमहत्तरं कर्मठद्विजवेश्मस्थशुकाध्यापितबालकम् १० राजापुष्पध्वजोनामतत्राभूज्जितशत्रुकः देविकानामतस्याभून्महिषीगुणशालिनी ११ अमात्यःकुलयक्षाख्योशिवभक्ताग्रणीरभूत् क्रतुस्पर्द्धा

संभिन्नःसंगतःसम्भेदाःसिन्धुसङ्गमाःइत्यमरः ६ ७ मितमिति मितंपचानांदरिद्राणां ८ यत्रेति निश्रेणिरेवनिश्रेणिका अधिरोहिणी तांअधिरूढैः निश्रेणिस्त्वधिरोहिणीत्यमरः आतिथेयैः अतिथिषुसाधुभिः ९ तत्रेति कर्मठानां कर्मशूराणांद्विजानां वेश्म

स्ये: शुकैः अध्यापिताः बालकाः यस्मिन् तत् १० ११ अमात्येति अमा सह तिष्ठतीति अमात्यः अमेत्यव्ययं अमा सह समीपे चेत्यमरः बु
द्धिसचिवः क्रतुभिः अश्वमेधादिभिः स्पर्द्धोजुषा वज्रपाणिना इन्द्रेण १२ १३ अथेति वशंवदान् स्वाधीनान् मेघान् अन्वशासत् आ

अभूद्युद्धाय सन्नद्धश्च तुरंगबलान्वितः निवारितश्चागस्त्येन मुनेः शासनमन्वगात् १३ अथेन्द्रः कुपितो मे
घानन्वशासद्वशंवदान् पांड्यमावर्षयंत्वेते तथा चक्रुर्बलाहकाः १४ अनावृष्टौ प्रवृत्तायां पांड्यदेशस्थि
ताजनाः दृष्टिमत्सह्यजातीरमवापुर्वेदवित्तमाः १५ ज्वरेणेन्द्रप्रयुक्तेन सैन्यं राज्ञो विनाशितं तदा रंध्रं विविदुः शा
क्या बहवः सेनयान्विताः १६ पुष्पकेतनमागम्य वितेनुः कदनं स्वयं देशेथ सौगताक्रांते भस्मरुद्राक्षधारिणः
१७ पंचाक्षरीजपपरान्ब्राह्मणान्वेदवादिनः प्रणम्य देविका दत्तैः स्वकीयैर्द्रविणैरपि १८ तत्र तत्र स्थिता
न्दीनान्कुलपक्षोप्यपालयत् निरुध्य सचिवं शाक्या राज्ञीमपि च सौगताः १९ बाधंते स्म स्वसिद्धांतप्रवेशे तो
जगद्द्रुहः कुलपक्षश्च शरणं हालास्येश्वरमापसः २० स्वप्ने भगवतादिष्टमाकार्योपायमादरात् अन्येद्यु
रूपसिंप्राप्तेयूयं दुष्टमता इति २१ अथ भीताश्च तं प्रोचुर्वादं कुर्मो द्विजोत्तमैः जयेस्माकं मतं सत्यास्त्वंवेशो
स्तु तथाध्वनि २२ कुलपक्षोथ दूतैः स्वैर्बोधवंतं समाहूयत् सर्वोपचारैरभ्यर्च्य कदंबसजयोत्सुकः २३
सर्वं विज्ञापयामास तस्मै प्रत्यक्षशंभवे सर्वमस्तुश्वदुस्तुक्त्वा हालास्येश्वरमादरात् २४ ॥ ७ ॥

ज्ञापयामास १४ १५ ज्वरेणेति रंध्रं छिद्रं आक्रमणसमयमित्यर्थः विन्दन्ति लभन्ते इति तादृशाः शाक्याः सौगताः १६ पुष्पेति पुष्पकेत
नं नगरं कदनं कलहं १७ पंचेति देविकाराज्ञी तया दत्तैः स्वकीयैरपि द्रविणैः धनैः १८ १९ २० २१ २२ कुलेति कदंबराणां सौगता

नांजयेउत्सुकः उत्कंठितः २३ २४ २५ वैदिकाइति कृशाःदशपञ्चदशसंख्याकाःवैदिकाःअभीताःभयरहिताः २६ २७ पराजि
तस्येति अत्रवादेपणःघूतोत्स्तष्टधनं २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनन्दसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्या

अथापरेद्युःप्रसूषैवैदिकाःसौगताअपि विवादायोद्यमंचक्रुर्हालास्येश्वरसंनिधौ २५ वैदिकास्तुदशा
भीताःकृशाःपंचदशाभवन् एकश्चबोधवानासीत्तेषांमध्येयथारविः २६ अथप्रसंगस्यारंभेबोधवाना
हसौगतान् षट्त्रिंशद्दशसाहस्रसंख्यातान्राजसंनिधौ २७ पराजितस्यशूलाग्रेस्थितिरत्रपणोस्त्वितः त
थेतितैरनुज्ञातेवादःप्रववृतेमहान् २८ सर्वशक्तिःपरंज्योतिर्हालास्यपतिरीश्वरः बोधवद्वदनेस्थित्वा
जिगायसकलार्हतान् २९ शूलेष्वारोपिताःसर्वेवेदबाह्याःसहानुगाः ववर्षमुदितःशक्रःसुभिक्षास्सर्व
तोदिशः ३० अथाऽऽगताद्विजाःसर्वेवेदोक्तंकर्मचक्रिरे राजाचकुलपक्षश्चबोधवंतंमहेश्वरम् ३१ सिं
हासनंप्रदायास्मैनेमतुस्तस्यपादयोः राज्येभिषिच्यराजानंययौस्वंबोधवान्पुरम् ३२ पुष्पध्वजोयथापूर्वं
शशासवलयंभुवः कुलपक्षोमहेशानपादांबुरुहभक्तिमान् ३३ शिवप्रसादात्कालेनकैलासपदभागभूत्
३४ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचत्वारिंशोऽध्यायः ४०॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ यस्तुपंचाक्षराचार्यपादाब्ज
ध्यानतत्परःप्रीतस्तस्मैमहादेवःप्रयच्छतिनिजंपदम् १ प्रथितात्रकथाकाचिच्छ्रूयतांवर्ण्यतेमया यस्याःश्रवणमा॰

ख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचत्वारिंशोऽध्यायः ४०॥ ॥श्री॥ अथगुरुभक्त्यामहादेवःप्रसन्नोनिजपदंददातीत्याह यइति पञ्चा
क्षरस्यचआचार्यःव्याख्याकृत् तस्यपादाब्जयोः ध्यानेतत्परः आसक्तः १ इतिहासंअवतारयति प्रथितेति उत्तमा पराभक्तिः २ ॥ ९७ ॥

३ ४ ५ ६ ७ गुरुलक्षणमाह अन्यूनेति सुमुखः सुन्दरः शान्तइत्यादितंत्रोक्तलक्षणलक्षितः ८ वेदेति आचार्योगुरुः यदिलभ्येत तस्य पु

मिथिलानगरेकश्चिद्विद्याभूरामिधोद्विजः सर्वविद्यास्वनौपम्याद्विद्याभूरइतिस्मृतः ३ सपर्यालोच्यसक लान्वेदान्शास्त्राणिबुद्धिमान् विरक्तः सर्वभोगेभ्योप्रवृत्तोमुक्तिसाधने ४ अधीताश्चमयावेदाःशास्त्राणि पठितान्यपि कलहंकंठशोषंचगर्वंचापिफलंत्वमी ५ शब्दब्रह्मणिवेतावत्अगाधेचरतोमम पंचाक्षरम हामंत्रःसारवानितरद्वृथा ६ इंद्रजालकलेवान्यत्मिथ्याफलदमीरितं आचार्येणोपदिष्टोयंमुक्तिदःस्या न्महामनुः ७ अन्यूनाधिकगात्रश्चदृष्टलोकपरावरः शिवभक्ताग्रणीःक्षांतःसर्वसंशयभेदनः ८ वेदोक्त समयाचारसंपन्नोब्रह्मविद्विजः आचार्योयदिलभ्येततस्यकिंबहुसेवया ९ उदितेदिवसाधीशेदीपयत्नो निरर्थकः यथोक्ताचरणंतस्यशिष्योनविसृजेद्यदि १० त्रयोभवंतितस्यापिदासाब्रह्महरीश्वराः तथाविधो मेकुत्रस्यादाचार्यइतिबुद्धिमान् ११ प्रदक्षिणीकृत्यभुवंप्रतस्थेद्विजसत्तमः सब्राह्मणेषुबहुशःसंचरन्ना त्मसंमतम् १२ नोपलेभेगुरुंकंचित्सदृशंसर्वतोगुणैः तत्रक्रमेणाभ्यगमन्नगरंकमलालयम् १३ रुद्रपाद महातीर्थेस्नात्वात्यागेश्वरंविभुं सेवमानस्त्रिसंध्यंचमासत्रयमवर्तत १४ प्रार्थयामास देवेशंसर्वलक्षणल क्षितःभवानिवगुरुःकश्चिद्भूयादित्यन्वहंहरम् १५ अथार्द्धरात्रेभक्तोमेकश्चिदत्रागमिष्यति संप्रार्थितस्ते भवितागुरुःसुंदरनामभाक् १६ वेदश्रूरमितिप्राहस्वप्नेत्यागेश्वरोविभुः उत्थितःसतुदेवायनत्वागादीशसं

रूपस्य बहूनां सेवयाकिंप्रयोजनं आचार्यवान्पुरुषोवेदेतिश्रुतेरितिभावः ९ तत्रदृष्टान्तमाह उदितेइति १० ११ १२ नेति नोपलेभेनलब्धः

१८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ सद्गति मे सख्युः मित्रस्य शिवस्येत्यर्थः शिवसुन्दरयोः सख्यं प्राक्

घातरुद्रीयमंत्रेणतुष्टावपरमेश्वरं अथाद्वितीयेपरांबोधौनिमग्नेनागरेजने १८ संसुप्ते त्वागराजस्यधन्यमे
कांतसेवया प्रेयसीशयनोल्लासवेषधारिणमागतम् १९ प्रतिबिंबमहेशस्यदिव्यलक्षणलक्षितं सुंदरं
वीक्ष्यसहसाविप्राग्र्योऽतिविस्मितः २० गृहीत्वापादयोस्तस्यप्रणामशतमातनोत् कस्त्वंकिंतेकुतइतिष्ट
ष्टस्तेनात्मनोखिलम् २१ तस्मैनिवेद्यवृत्तांतययाचेमनुमुत्तमं प्रयांतंप्रेयसीवेश्माप्यनुज्ञाकिंचिदुत्तर
म् २२ अन्वीयात्सुंदरंधीमान्छायेवसहदेहिनं सुंदरेंतर्गतेवेश्मबहिःकक्षांतरेस्थितः २३ पृष्टःकस्त्वंकि
मत्रेतिविप्राग्र्यस्तदाश्रयः ऊचेसुंदरदासस्त्वंमुमुक्षुंशरणागतम् २४ तेचतस्यैवदंतिस्मतद्वृत्तांतमशेष
तः सुंदरंप्राहवेश्यासाहसंतीशयनांतरे २५ कथंगुरुस्त्वंधूर्तोसिमुमुक्षोरग्रजन्मनः त्वयोपदिष्टंकिंवास्यान्मु
क्तबंधोव्रजेन्नुसः २६ ससुंदरःप्रियामाहपरिहासोत्रनोचितः निदेशादुपदेक्ष्यामिसख्युर्मेमनुमुत्तमम्
२७ नपुनर्जन्मतस्यास्तिनमेचाऽऽवांहसंतिये तेषामेवमहाघोरेसंसारेभ्रमणंभवेत् २८ इत्युक्त्वातांस
माश्लिष्यसुष्वापनिशिसुंदरः अथस्वप्नेसमागत्यतमाहत्यागनायकः २९ हेसुंदरसखेवाचंमदीयांश्रो
तुमर्हसि भक्तश्चैवविरक्तश्चपात्रभूतोद्विजोत्तमः ३० पंचाक्षरोपदेशेनकृतार्थःक्रियतामिति॥ अथप्रातः
समुत्थायगच्छंतंसुंदरंद्विजः ३१ नमस्कृत्वानुवव्राजभावयन्भवमेवतं प्रीतश्चसुंदरस्तस्मैस्नातायकमला

बहुधावर्णितं मनुं मंत्रं २७ २८ २९ ३० अथेति स्वप्ने शिवनिदेशानंतरं ३१ ३२ ३३ ॥

पंचाक्षरार्थमाह मलेति कायिकवाचिकमानसिकभेदेन त्रिविधं मलं तस्य नाशः अर्थो वाच्यो यस्य शिवशब्दार्थः पशुपाशनिवृत्तिप्र योजनकः किंच पशुशब्दस्य वर्णमर्यादया कादिनवेत्यादिरीत्या पकारस्य एकत्वसंख्यार्थः पादिपं चेति वररुचिसूत्रात् शुकार स्य पंचत्वसंख्यार्थः तथाच तयोर्मेलने अंकानां वामतो गतिरिति न्यायेन एकपंचाशद्भवति तस्य च लक्षणया हि पंचाशदर्थः तान् पाशान्मोचयतीत्यर्थः तदुक्तं शिवरहस्ये पंचक्लेशैर्हि पंचाशत्पाशैर्बध्नाति यः पशून् स एव मोचकस्तेषां भक्त्या सम्यगुपा सितः इति पौराणिकरीत्या निष्कर्षः अथवा अणुर्भेदः कर्म्म चेति त्रयः पाशास्तत्राज्ञानमणुः तच्च चैतन्यस्वरूपे आत्मन्यात्मत्वाभा वो देहादावनात्मन्यात्मत्वज्ञानं चेति द्विविधं द्विविधमप्येतत्संभूयाणवं मलमित्युच्यते अणुपदवाच्यत्वं चास्या परिच्छिन्नस्याप्या

उपादिक्षन्महामन्त्रं पञ्चार्णं पापनाशनं तदर्थं बोधयामास भक्त्या प्रातः स सुंदरः ३३

मलत्रितयनाशार्थो नमः शब्दोस्य वाचकः तस्यार्थः शिवशब्दश्च पशुपाशनिवृत्तये ३४

त्मनः परिच्छेदकत्वात् तदुक्तं सौरसंहितायां आत्मनोणुत्वहेतुत्वादणुमालिन्यतो मलमिति एकस्यैवात्मनो नानात्वं तु भेदः तत्र मूलका रणं मायाख्यं तत्वेषु णष्टमेकं तज्जन्यं सप्तमादिषड्विंशांततत्ववृन्दमपरमिति द्विविधमपि मायीयं मलमित्युच्यते विहितनिषिद्धक्रिया जन्यं शरीरदानक्षममदृष्टं तु कर्मं तदपि पुण्यपापभेदेन द्विविधमपि संभूय कार्मणं मलमित्युच्यते एतेषणुकर्मभेदेषु उत्तरोत्तरं पूर्वपूर्वव्याप्यं सर्वमिदमभिहितं प्रत्यभिज्ञाशास्त्रे स्वातंत्र्यहानिर्बोधस्य स्वातंत्र्यस्याप्यबोधता द्विधाणवं मलमिदं स्वस्वरूपाप हारतः भिन्नवेद्यप्रथात्मात्र मायीयं जन्मभोगदं कर्तर्यबोधे कार्म्मं तु मायाशक्त्यैव तत्त्रयमिति स्पष्टतरमुक्तं शैवसूत्रवार्त्तिके नन्वेवं विधविश्वस्य चैतन्यं चेद्वपुस्तदा कथं बंधस्य संबंध इति शंकां व्यपोहितुं अश्लेषाश्लेषपाठाभ्यां सूत्रमाह महेश्वरः अज्ञानं बंधः अ ज्ञानमिति तत्राद्यं चैतन्यस्फाररूपिणि आत्मन्यनात्मताज्ञानं ज्ञानं पुनरनात्मनि देहादावात्ममानित्वं द्वयमप्येतदाणवम् मलं

स्वकल्पितं स्वस्मिन् बंधः स्वेच्छाविभावितः किमाणवमलाख्यैवं बंधोयत्तेषु दीर्यते योनिर्वेगैः कलाशरीरं योनिभेदप्रथाहेतुः मायाव र्गस्तदुत्थितः कलादिक्षितिपर्यंतस्तत्वराशिस्तदात्मकः मायीयाख्यं मलं तत्तद्भिन्नवेद्यप्रथामयं कलेति कायमालिन्यपरिच्छेदकरीन्द्र णां व्यावृत्तिः पुण्यपापात्मशरीरं यस्य तस्य तु नः कार्मणं मलमेतस्मिन्नप्येवं बंधोनुवर्त्तते इति एवंभूतेषु त्रिषु पाशेष्वेकेन द्वाभ्यां त्रिभिरपि बंध प्रयुक्ता जीवा अपि त्रिविधाः पशुपदेनोच्यन्ते यद्यपि त्रयाणां प्रस्तारे षेकएकस्त्रयो द्विकास्त्रयस्त्रिक एक इति सप्तविधा जीवाः संपद्य न्ते तथाप्यणुकर्मभेदानामुत्तरोत्तरस्य पूर्वपूर्वव्याप्यत्वनियमात्त्रिस्र एव पशोर्विधाः तेच पशवो निसाहृदये शुद्धमिश्राःशुद्धपदैर्व्य वह्रियंते स्वच्छन्दतंत्रादौ तु विज्ञानकेवलाः प्रलयाकलाः सकला इति व्यवहृताः तथा चोक्तम् पशवस्त्रिप्रकाराः स्युस्तेष्वेके सक लामताः प्रलयाकलनामानस्तेषां केचिन्महेश्वरि विज्ञानकेवलास्त्वन्ये तेषां रूपं क्रमाच्छृणु इति तेषु त्रिभिरपि पाशैर्बद्धः सकलः त दुक्तं अनादिमलसंछन्नो मायाकर्मावृतो विभुः शरीरे शिवतत्वज्ञो भेदेकरसिकोलघुः सर्वदा कर्मकर्त्ता च स्वकर्मफलभाजकः नि त्यं विषयसंसक्तः सकलः पशुरुच्यते अत्र मलमायाशब्दाविणुभेदपरौ एते च सकलाख्याः पशवो मलपाकापाकाभ्यां द्विविधाः तत्र ये पक्वमलत्रयास्तेषां मध्ये अष्टादशोत्तरशतसंख्याकाः सिद्धाः परिपूर्णशिवानुग्रहवशान्मंत्रेश्वरतां आसादयंति ते ते च शतं रुद्रास्त्वष्टौ शतमंड लिनो अष्टौ क्रोधभट्टारकाद्यो वीरेश्वरः श्रीकंठश्चेति द्वाविति अन्यानप्याचार्यरूपेण शिव एवानुगृह्णाति अपरिपक्वमलत्रयांस्तु भोगेन मलपाकाय नानायोनिषु नियुंक्ते सोपि चानुग्रह एव तदुक्तं मलादीनामपाके तु सामान्यानुग्रहो भवेत् आधिकारिकमैश्वर्यं शिवानु ग्रहमात्रतः पशवस्त्रिप्रकारास्तु प्राप्नुयुः परमेश्वरीति नानायोनिषु पाकार्थं नियुंक्ते नु जिघृक्षयेति अणुकर्माख्यपाशद्वयबंधास्तु प्रलयाक लाः तेपि तयोः परिपाकतदभावाभ्यां द्विविधाः तेष्वन्यः कर्मवशादुत्तमयोनिषु जायंते आद्येषु यत्रेश्वरानुग्रहस्ते भुवनेश्वरा भवंति त दुक्तं स्वच्छन्दसंग्रहे मिश्राः प्रमातृरूपाः स्युः प्रलयाकलसंज्ञिकाः पुर्यष्टकशरीराश्च पृथक्कर्मवशाश्रिये सर्वयोनिषु संप्राप्य भोगाद्याः

स्वस्वकर्मेणा भुक्त्वा भोगानितेषांतुकर्म्मसाम्येशिवःस्वयं सुपक्वमलकर्माणस्तान्किंचिदनुगृह्यच जलादिजडतत्वानांमध्यलोकेश्वरा
स्त्रिचेति अणवोमलमात्रबद्धाविज्ञानकेवलाः तदुक्तं मलमात्रेणसंबंधःपशुर्विज्ञानकेवल ःसपक्वमलविज्ञानकेवलःसस्वयंप्रियेइ
ति तेपिसमाप्तकलुषाअसमाप्तकलुषाश्चेतिद्विविधाःतत्राद्याविद्येश्वराः अंत्यास्तुसप्तकोटिमहामंत्रात्मकाः नचतेषांजडत्वमिति
शंक्यं शब्दरूपशरीराणांजडत्वेपिशरीराणामस्माकमिवचेतनत्वोपपत्तेः अतएव मृगेंद्रसंहितायां आधानादिमलोपेतःसर्वकृत्स
र्वदृक्शिवः पूर्वव्यास्थितस्याणोःपाशजालमपोहतीतिआगमिकाअप्याहुः भुक्तिंमुक्तिमथाणूनांस्वव्यापारेसमर्थानांजडवर्गस्य

मंत्रेणानेनसततंतमुपास्वमहेश्वरं तस्यैक्यसंप्रदानार्थंसंप्रदायोयएषते ३५ वर्णितस्त्वंकृतार्थोसिकामक्रो
धौसदात्यज समुद्रःस्वविकारेषुयथासततमन्वितः ३६ तथास्यकरणंकार्येदृश्येभातिमहेश्वरः मंत्रोयं
गुर्वभक्तानांनैवसिध्यतिकर्हिचित ३७ गुरौमाहेश्वरीबुद्धिर्वेदबुद्धिस्तदुक्तिषु तस्यधन्यस्ययस्यास्तिक
र्मणीश्वरकृत्यधीः ३८ तस्यायंमुक्तिदस्संयोनात्रकार्याविचारणा शिववत्पूजनीयास्तेशिवभक्तास्तुसर्व
तः ३९ गुरुर्यथातथापूज्याःसर्वत्रब्रह्मवादिनः दिव्यंचक्षुश्चदत्तंतेस्वैरंसंचरमाभयम् ४० ॥ ९ ॥

विधत्तेसर्वानुग्राहकः शंभुरिति अपक्वमलजीवलादेवमंत्राणामणुसंज्ञापि एवंषड्विधानामपिपशूनांमलपाकतारतम्यादनंताभेदाः
तेषांच्च तत्तत्तारतम्यार्थयोनिप्रापणैश्वर्य दानान्यपिभोगेनमलपाकार्थत्वात्पाशविमोचनरूपाण्येव तथाच्चपशूनामुक्तरूपाणां पा
शान्मलान्विशेषेणतत्तद्योग्यतानुसारेणमोचयतीतिपशुपाशविमोचकः ३४ मन्त्रेणेति समुपास्वसम्यकुउपासनांकुरु ३५ वर्णि
तद्इति समुद्रःस्वविकारेषुजलमयेषु यथा अन्वितः अनुस्यूतः समुद्रस्यजलस्यैव मेघद्वारावृष्ट्यासर्वत्रानुगमादितिभावः ३६ तथा

अस्यशिवस्यकरणंकृतिःकार्यैदृश्येजगतिभाति ३७ ३८ ३९ ४० इतीति श्रुतादिषु आदिनाजन्मादिपरिग्रहः ४१ ४२ ४३ ४४ गते
इति भविताసे भविष्यामि ४५ ४६ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायां

इत्यादिष्टःस्वगुरुणास्वपदंप्राप्यभूसुरः ध्यायनसुंदरपादाब्जनामचास्यश्रुतादिषु ४१ वस्त्रान्नगंधपुष्पाद्यैःशि
वभक्तानसमर्चयन् नित्यंद्वादशसाहस्रंजपनपंचाक्षरीमनुम् ४२ मलत्रयविनिर्मुक्तोजीवन्मुक्तोबभूवह क
दाचिद्दंजुलपुरेनिवसन्ज्ञानचक्षुषा ४३ परेद्युरपिकैलासयात्रांस्वगुरुवांछितां विज्ञायमनसादध्यौकर्त्तव्यं
भूसुरोत्तमः ४४ गतेप्राणेशरीरस्यज्योतिषश्चापिचक्षुषः विज्ञानदेतिरोभूतेभवितासेतथास्त्विति ४५ इतिनि
श्चित्यमनसाप्राणानायम्ययोगतः कलांभूतमयींत्यक्त्वाशिवसायुज्यमाप्तवान् ४६ इतिश्रीस्कंदोपपुराणे
भक्तविलासेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ४१॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ अन्नंक्षीरंफलंवापियोदद्यात्शिवयोगिने भ
वानीशंकराभ्यांचपूजितोमुक्तिमेतिसः १ इतिहासोस्तिलोकेषुप्रथितःपूजितःसुरैः उच्यतेश्रवणाद्यस्यज्ञा
यतेभक्तिवैभवम् २ कवेरतनयापूरसदावर्द्धितसंपदि शाल्मलीवननामास्तिपुरंसुरपुरोपमम् ३ यत्रहर्म्ये
षुरम्येषुपूजितारत्नराशयः स्पर्द्धंतेमेरुणानित्यंवर्द्धमानादिनेदिने ४ तत्राभूद्दुनदत्ताख्योवणिजांप्रवरोव=सार्थमहाधनः ६
णिक् नित्यान्नदानाद्भक्तानांकिंकरीकृतशंकरः ५ अनपत्यतयासर्वमपूतंस्वमसन्यत उपास्तेस्मव्रतैःशंभुंअप

एकचत्वारिंशोऽध्यायः ४१॥ ॥श्री॥ अथशिवभक्तेभ्योऽन्नपानादिदातुःभवानीशंकरप्रीतिपूर्वकंमुक्तिर्भवतीत्याह अन्नमिति १ २ कवेरे
ति कवेरतनयाकावेरी तस्याःपूरेणप्रवाहेणवर्धिता संपत् यस्यतादृशि दक्षिणदेशेइत्यर्थः ३ ४ ५ अनपत्येति अनपत्यतया सन्तानरा
हित्येनस्वमात्मानं अपूतं अपवित्रं अमन्यत अपुत्रस्यगतिर्नास्ती
ति स्मृतेरितिभावः ६ ॥

७ ८ कन्यायाः नामसहेतुकं निर्वक्ति [illegible]येति ९ सेति मुदेति सहार्थे तृतीया तथा च मातापित्रोः हर्षेण साकं वृद्धिं गतवतीत्यर्थः १० आपादेतिनि

तस्य शंभुप्रसादेन कन्या काचिदजायत यथा हिमवतो गंगा लक्ष्मीर्दुग्धांबुधेरिव ७ वणिग्विलोक्य तां कन्यां कलामिव कलानिधेः मुमुदे चात्मनो वंशं तया पूतममन्यत ८ तया यतः कुलं पूतं धनदत्तस्ततः पिता चक्रे पूतवतीनाम तनयां तां महाधनः ९ सापि पित्रोर्मुदा बाला ववृधे रूपशालिनी धनदत्तगृहे यद्वन्नंदते कल्पवल्लरी १० आपादकेशं विविधरत्नाभरणजालकैः भूषिता मोहयामास बाल्य एव निधिश्रियम् ११ शिवभक्तवितीर्णेन भस्मना वणिजां पतिः दीर्घायुष्याभिवृध्यर्थमलं चक्रे सुतामपि १२ काले समानं निश्चित्य स्वरूपद्रविणसंपदा सुतं परमदत्ताख्यं नागपूर्वणिजं वणिक् १३ आहूय प्रददौ कन्यां धनदत्तः सबंधुमान् वणिग्वधूवरौ युक्तौ रतिपंचशराविव १४ वितरन्तुर्मनःप्रीतिं बंधूनां पश्यतां पुरः प्रार्थयित्वाथ पितरौ वरस्य निजमंदिरे १५ स्थापयामास सुतया सार्द्धं परमदत्तकं निसंपरमदत्तोपि शिवभक्तसहस्रकम् १६ भोजयित्वा स्वयं भुंक्ते पूतवत्या गृहांतरे अर्द्धं विभज्य स्वधनं जामात्रे सददौ मुदा १७ निर्माय हर्म्यमपरं वणिक्परमदत्तकं तत्र प्रवेशयामास कन्यां जामातरं तथा १८ सर्वसंपत्समृद्धं तद्दंपत्योर्मंदिरं तयोः अंतःपुरोत्तमं सिद्धं लक्ष्मीमाधवयोरिव १९ तयान्नं शिवभक्तेभ्यो दीयतामनिवारितं इति पूतवतीं भार्यां शिवभक्तः समन्वशात् २० आबाल्यं शिवभक्ता सा भक्त्या नभ्यागतान्गृहे सक्षीराज्येन चान्नेन तर्पयामास सर्वदा २१ ॥ ७ ॥

धेः पयादेः श्रियं मोहयामास निधिभ्रान्तिमुत्सारयामासेत्यर्थः ११ १२ १३ १४ वितेरतुर्ददतुरित्यर्थः १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ ॥ ॥

भ.टी. २२ २३ २४ अथेति सहकारफलद्वयं आम्रफलयुग्मं २५ २६ २७ भवितेति तयोःशिवभक्तदत्तयोःफलयोर्मध्ये २८ २९ ३० ३१ अ.४२

भक्तान्ररक्षमातेववांछितान्नप्रदानतः बुभुजेयुवतिःकालेभोगान्शंभ्वाश्चदुर्लभान् २१ पयःफेननिभा
शय्यानवरत्नमयंगृहं अनुकूलश्चभर्तास्याःपुपुषुर्मुदमुत्तमाम् २३ उपचारेषुभक्तानांनालस्यंक्वचिदाश्र
यत् गमयामाससमयंभक्तिमूर्त्तेवशंकरी २४ अथैकस्मिन्दिनेकश्चिद्वृद्धःशंभोरुपायनं ददौपरमदत्ता
यसहकारफलद्वयम् २५ एकनालंतदादायपूतवस्यै ददौचसः अथापरेद्युस्तद्गेहंगिरीशोभक्तवेषधृक्॥
२६ आगत्यक्षुधितोस्मीतित्वरयामासतांसती पूतवत्यपितंनत्वाजगादविनयान्विता २७ भवितासमयेः
पाकःकिंचिदन्नमिहाधुना भुज्यतामितिसक्षीरंफलमेकंतयोरपि २८ तद्दत्वाभोजयामासतुष्टःसोपितिरो
दधे सिद्धानांमहिमागोप्यइतिसाहृदितद्दधे २९ प्राग्भुक्तवद्भिःस्वगृहेविदिताशीस्तपस्विभिः सायंपरमद
त्तोपिभोक्तुमंतर्गृहंययौ ३० भर्त्रेपरमदत्तायहितमन्नंपयोघृतं दत्वातंभोजयामासददौचाम्रफलंचतत्
३१ अमृतास्वादसरसंतत्फलंप्राश्यहृष्टधीः अन्यत्क्वेतिमुखंतस्यावीक्षतेस्मवणिग्वरः ३२ अथसास्वकृ
तंवक्तुमशक्ताभयपीडिता महानसमनुप्राप्यविधूतकरपल्लवा ३३ रक्षेतिमनसाशंभुंशरणंपूतवत्यगा
त् शिवाज्ञयानत्सदृशंफलंतस्याःपुरोऽपतत् ३४ मुदितातद्ददौभर्त्रेबुभुजेसोपितत्फलं पूर्वभुक्तफला
त्स्वादुतरंफलमवेत्यतत् ३५ इदंकुतःसइत्याहभार्याकरुणयाविभोः इतिसापूतवत्याहप्रहसन्नाहतांवणि

२२ २३ २४ २५ २६

३७ ३८ ३९ शिवेति यद्यस्मात् दास्यकारिणीकैङ्कर्येकर्त्री पार्वेत्यादास्यमनुचितमिति शिवद्रोह इतिभावः ४० त्यागे इति धर्मपत्नी त्यागे अहंपापः पापिष्टोभविष्यामि त्रिषुद्वये पापपुण्यसुखादि चेत्समरः सहवासे महद्दुःखं देवतापराधसंभवादितिभावः ४१ वाणि

कारुण्यंत्वयिचेच्छंभोरन्यदानीयतांफलं इत्युक्त्वांतप्रविश्येषाचतुर्वर्गफलप्रदम् ३७ पूतवत्यस्मरत्ताद्दक्फलमन्यद्ददौशिवः भर्त्रेतदपिसादत्वाप्रहर्षमतुलंययौ ३८ भीतःपरमदत्तोभूत्पूतवत्याःसवैभवात् वशीकृतोनयाशंभुःब्रह्मादीनामगोचरः ३९ शिवद्रोहोमयाप्राप्तःयदियंदास्यकारिणि पार्वतीनूनमेषास्यान्नोचेच्छक्तिःकचेदृशी ४० त्यागेतुपापोभवितासहवासेमहद्दुःखं कथंनुखलुकर्तव्यमितिचिंतांददौहृदि ४१ वाणिज्यव्यपदेशेनगच्छाम्यहमितोन्यतः इतिनिश्चित्यमनसामहत्यांनाव्यसौवणिक् ४२ वस्तून्यारोप्यविविधान्यन्यद्वीपांतरंप्रति ययौपूतवतीशक्तिमद्भुतांमनसास्मरन् ४३ द्वीपांतरंगतेनाथेपूतवत्यपिसान्वहं दत्वान्नंशिवभक्तानामेकभुक्त्याव्यतिष्ठत ४४ ततःपरमदत्तोपिगृहीतधनसंग्रहः देशंसमुद्रमार्गेणप्राप्यपांड्यस्यभूसुराः ४५ अन्यांवणिग्वरसुतामुद्वाह्यन्यवसच्चिरं तस्यांकाचिदभूत्कन्यानाम्नासवणिजांवरः ४६ चक्रेपूतवतींतस्याःस्वापराधविशुद्धये धनदत्तश्चिरगतमथजामातृजंजनैः ४७ आसेःपांड्येस्थितंज्ञात्वातत्रप्रेरयदात्मजां साबंधुभिःपरिवृतारंतापरिजनैरपि ४८ जगामभर्तुर्निकटमारूढशिबिकोत्तमा श्रुत्वापरमदत्तस्तामागतामंतिकेततः ४९ ननामपादयोस्तस्याःसहपुत्र्याचभार्यया अभिप्रायमशेषेणपूतवत्यैन्यवेदयत् ५०॥

ज्येति महत्यांनाविनौकायां ४२ ४३ द्वीपेति एकभुक्त्या एकवाराशनेनप्रोषितेमलिनाक्लेशेतिस्मरणादितिभावः ४४ ४५ ४६ ४७ ४८

५१ ५२ ५३ इतीति अंगात् निजशरीरात् सर्वमांसानियोगतः योगशक्त्यादुधावकंपयामास ५४ पैशाचमिति तेतव शिवस्य भूतपतेः सेवार्थे सेवार्थभूतरूपेणैव भूतपतेः सेवासु करेति भावः भजेम भवदंतिकं प्रकृतिमेत्य पैशाचिकीं किमित्यमरसंपदः प्रमथनाथनाथा

तवापराधमुग्ध्यर्थं कन्यां त्वन्नामचिन्हिता त्वामहं देवताबुध्या शरणं पूतवत्यगाम् ५१ यद्यत्राप्यागता सा त्वमहं गच्छामि चान्यतः इतिते नोदिता साध्वी पूतवत्या हुनायकम् ५२ त्वदर्थं रक्षितमिदं वपुर्मे नाथ नान्यथा यदि त्वयापरित्यक्ता गच्छाम्येषाशिवांतिकम् ५३ इति सा ब्राह्मणास्तत्र मेलयित्वा महाधनैः पूजयित्वादुधावंगात्सर्वमांसानि योगतः ५४ पैशाचं रूपमस्मार्पीत् सेवायै ते भवत्विति तस्या रूपं तथैवासीद्ययुर्लोकाश्च विस्मयम् ५५ तदानीं प्रमथैर्नीतं विमानं चंद्रपांडुरं पूतवत्यधिरुह्यागात् कैलासाद्रेरुपत्यकाम् ५६ अयुक्तश्चरणस्पर्शः कैलासस्येति मौलिना तपसा रुह्य शैलेंद्रमागच्छंतीं हरांतिकम् ५७ दृष्ट्वा देवी गिरिसुता पप्रच्छ तदुदंतकं पिशाची केयमायाति चरंती मौलिनांतिकम् ५८ अस्यास्तु विकृतं रूपं तपः शक्तिर्महत्तरा योजनानां चतुर्विंशत्सहस्राणि महीतलात् ५९ मूर्ध्नातीयोपरि गिरेर्यस्यास्तावचांतिकं अथ गौरीं जगादेशः स्मयमानमुखांबुजः ६० माता ममेयं कल्याणी भक्ता मे योषितामया पूजनीया तवेत्युक्त्वा सतां गिरिजया सह ६१ प्रत्युद्गम्य जगादेशो मातस्ते किमनामयं इतरा हीत्युवाचार्या प्रणमेति शशास च ६२ ॥

महे इति प्राचीन प्रयोगोपि ५५ तदानीमिति उपत्यकां समीपभूमिं उपाधिभ्यामिति त्यकन्प्रत्ययः ५६ ५७ दृष्ट्वेति तस्याः पिशाचिकायाः उदंतकं वृत्तान्तम् ५८ ५९ ६० ६१ प्रत्युद्गम्य ते अनामयं किं आरोग्यं किमिति प्रश्नः ६२ ॥

६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ सभामिति यत्रसभायां नंदीवेत्रधरः मायागुणत्रयसाम्यावस्थापन्नाप्रकृतिरेवयवनिकांशुकः तिर
स्करिणीपटः ६९ ७० चत्वारइति छंदसांवेदानांप्रसवित्रीमातागायत्रीत्यर्थः साचत्रिपदासैवकक्षात्रयंकोष्ठत्रयम् ७१ वितान

नमस्तवार्यैदेवायसर्वांतर्यामिनेत्वयि गौरीमाभाष्यजरतीजगादपरमेश्वरम् ६३ कैलासशृंगेगिरिजासमेतो
दृष्टोमयात्वंयऽद्रतोसिधन्या त्वहंछितंकिन्नुमयेतिपृष्टातेनाहसापूतवतीमहेशम् ६४ आनंदनृत्यंभव
तोद्रष्टुकामास्मिशंकर स्ववांछितंकिंनाथेतिसम्यग्दास्यामिवांछितम् ६५ दर्शयिष्येवटारण्येत्वंस्वतत्रैवग
म्यतां इत्युक्तानहिमेशक्तिर्गंतुमस्तीतितत्रसा ६६ पदंगंहीतुमीशस्यप्रवृत्तांतर्दधेहरः अथतामाज्ञयाशं
भोःहस्ताग्रेणविनायकः ६७ स्थापयामाससदसिवटारण्येहरालये आसोन्मील्यदृशौवृद्धापरितस्तमवै
क्षत ६८ सभांददर्शमहतीनवरत्नविभूषितां यत्रवेत्रधरोनंदीमायायवनिकांशुकः ६९ वल्लकीवादि
नीवाणीवंशगानपरेंदिरा मर्देलाघातकोविष्णुःतालहस्तश्चतुर्मुखः ७० चत्वारोदीपिकावेदाःसनका
द्याःसदस्थिताः कक्षात्रयंभगवतीप्रसवित्रीचछंदसाम् ७१ वितानंक्षौमवलयोदर्शनान्यखिलान्यपि स
प्तकोटिमहामंत्राःकीर्णानिकुसुमानिच ७२ पंचाक्षरीभद्रपीठंचंद्रादित्यौचदर्पणे साक्षिणीचपराशक्तिःशां
करीपरदेवता ७३ सभांपूतवतीदृष्ट्वाकैलासंलोककौतुकं संत्यज्यसहसोत्थायकिमेतदितिविस्मिता ७४
अथतस्यैमहादेवःदर्शयित्वास्वतांडवं सदेहमुक्तांतांकृत्वास्थापयामासचांतिके ७५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणे

ति वितानं उल्लोचः तस्यक्षौमवलयो गौरपट्टवस्त्र मंडलं दर्शनानिशास्त्राणि ७२ पंचेति भद्रपीठंसिंहासनं शांकरीशक्तिः उमा

७३ ७४ ७५ इतिश्रीमानवल्युपनामकनरसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्विचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४२॥ ॥शिवभक्तसेवानामकीर्तनपूजान्यतरेणापिमृत्युरपसरतीत्याह सेवयेत्यादि १ २ अस्तीति प्रासादैः देवानांराज्ञांवा गृहैःप्रासा

श्रीअगस्त्यउवाच सेवयाशिवभक्तानांनामसंकीर्त्तनेनच सपर्ययावास्यपुनरपमृत्योर्निवारणम् १ इति हासोमहानत्रमहद्भिःसमुदाहृतः यमाकर्ण्यनरोभक्त्यामुच्यतेमृत्युबंधनात् २ अस्तिचंद्रपुरंनामचंद्रमं डलपांडुरैः महाधनानांप्रासादैःपरितःपरिमंडितम् ३ स्वधर्मनिरतैर्वर्णैःसर्वतःसमलंकृत आभूतिच रणाख्योभूत्तत्रकश्चिद्द्विजोत्तमः ४ दृष्टापूर्तैर्यशोयस्यविमलीकुरुतेजगत् अग्रणीर्वेदविदुषांशिव भक्तोजितेंद्रियः ५ येन वैदिकसिद्धांतोजिनान्जित्वाप्रतिष्ठितः वागीशस्यपदेतस्यसद्धीभक्तिमुत्त माम् ६ स्वेनालयेषुसर्वत्रनिर्मितेषुपिनाकिनः वापीकूपतडाकानामंतिकेचशिलांतरे ७ धर्मःस्वकी यःसर्वोपिवागीशस्येत्यघोषयत् विलिख्यस्थापयामासप्रथासुचविशेषतः ८ वागीशोपितदाशंभोःस्था नेषुभुविपर्यटन् घर्मेकदाचिन्मध्यान्हेस्वेच्छयाप्रापतत्प्रपाम् ९ पयःसुरभिलंतत्रपीतंशीतंगतश्रमः निर्मितामुपलस्तंभेददर्शाक्षरमालिकाम् १० जिताहॅतस्यधर्मोयंवागीशस्येतिनिर्मलं विस्मितःप्रीतिमा नाहतस्यकृत्याधिकारिणः ११ प्रपाधर्मोत्रकस्यायमितितेप्रावदन्मुदा आभूतिचरणोनामकश्चिद्वागीश

दो देवभूभुजामित्यमरः ३ ४ दृष्टेति इष्टंयागादिकर्म पूर्तंखातादिकर्म इमेद्वेकर्मणी अग्रणीः अग्रग्रामाभ्यां नयतेर्णइतिणः ५ ६ स्वेनेति स्वेननिर्मितेष्वित्यन्वयः ७ धर्मइति प्रपासुपानीयशालासु ८ ९ १० जितेति जिताःआर्हता बोद्धायेन ११ १२ ॥

१३ १४ नासेति नासया द्वारोपरिकाष्ठेन हतं ताडितं नासादारूपरिस्थितमित्यमरः १५ १६ १७ कर्त्तुमिति आतिथ्यं अतिथिसत्कारं अ

द्विजस्तेन कृतासेयं प्रपातस्सेवकावयं तेन दृष्टाः सकुन्त्रेति तेतद्गृहमदर्शयन् १३ वागीशस्तद्गृहद्वारंय

दाप्राप द्विजोपि सः कर्त्तुमाध्यान्हिकस्नानं निर्जगामगृहात्स्वयम् १४ नासाहतं शिरस्तस्य तदा वेगेन नि

र्यतः वागीशो मेशरण्यः सदृत्युवाच बहिस्थितम् १५ साक्षादिव महादेवं गृहद्वारमुपागतं भस्मावगुं

ठितं तं नुमुदितः प्रणनाम सः १६ दर्शनात्ते कृतार्थोस्मि देवस्येव पिनाकिनः पादरेणुपवित्रं ते भूयादस्मद्गृहं

वरम् १७ कर्त्तुमातिथ्यमिच्छामि क्रियतां मय्यनुग्रहः इति प्रवेशितो वेश्म कृतासनपरिग्रहः १८ नाम

किं ते द्विज ब्रूहि शिवभक्त्या महानसि इति वागीशसंपृष्टः तदाह विहितांजलिः १९ अहं वागीशदासो

स्मि विभूतिचरणाव्हयः ऐहिकामुष्मिकं मे च सर्वं वागीश धर्मतः २० इत्याकर्ण्य स तं प्राह किमिदं क्रिय

ते त्वया दासायस्व विरिंचाद्यायएको जगतां प्रभुः २१ यन्नामस्मरणं जंतोः महापातकनिष्कृतिः विहाय

तं महादेवं नामतस्यातिपावनम् २२ शाल्मलीपुष्पसंकाशं भवान्यं शरणं गतः वागीशः कुत्र वा कोयं दे

वो नाथ समानुषः २३ शिवदेवा वयं क्वापि नैव भुंजामहेन्यतः चिन्हमात्रेण शैवोसि हंत भक्तिस्तवान्य

तः २४ इतित द्वाक्यमाकर्ण्य पुनस्तं प्राह भूसुरः मैवं भो वद मे वाचमिमामाकर्ण्यतामृषे २५ शंभोः स्थिर

चरं चेति रूपद्वयमुदीरितं असतां निग्रहं चापि लोकेस्मिन्सदनुग्रहम् २६ ७ ७ ७

तिथेर्न्येइति साध्वर्थेन्यः १८ १९ २० २१ २२ २३ शिवेति शिव एव देवो येषां ते शिवदेवाः अन्यतः अन्यत्र २४ २५ २६ ७॥

स्थिरे परोक्षो विज्ञेयः चरे प्रत्यक्ष एव सः स्थिरं तु लिंगवेशादि चरं रूपं भवादृशाः २७ चरेणैव स्वरूपेण निग्रहा
नुग्रहौ विभुः करोति जगतां शंभुः दत्ते च नमतां फलम् २८ यथा शिवस्तथा भक्तः तयोर्भेदो न हि क्वचित् वा
गीशमूर्त्तिमास्थाय जिगाय कटवाससः २९ प्रतिष्ठापितवान् लोके वेदिकाध्यानमुत्तमं स शंभुरेव यस्यास्मिन्म
त्यधीः स विनश्यति ३० तस्मादस्मत्कृतं सर्वं तस्यैवेति मतिर्मम इत्युक्ते भूतिपादेन वागीशोस्मीसुवाचतम् ॥
३१ मुमुदे भूसुरं दृष्ट्वापि निधिं प्राप्येव निर्धनः आतिथ्यो द्योग समये कदलीदलहारिणं ३२ तत्पुत्रम दशत्सर्पः स
बभूवातिमूर्छितः प्रच्छाद्य मूर्छितं पुत्रं तं भोजयितुमुद्यते ३३ अमूर्तिचरणे प्राह वागीशो भोक्तुमुद्यतः अस्यापं
क्तौ स पुत्रेण त्वयापि स्थीयतां सुतम् ३४ भोजनायाह्वयस्वेति त्वरयामास दंपती विचारं प्रापतुस्तौ तु उक्ते नै
वानृतं भवेत् ३५ आतिथ्यविघ्नो भविता यथार्थवचने पुनः इति संचिंत्य तौ सत्यं पुत्रवृत्तांतमूचतुः ३६ माभै
ष्टमिति तावुक्त्वा स्वसेवानृण्यमुक्तये मृतस्य निटिले भस्म तत्सुत्रास्य निधाय सः नीललोहितमस्तौषीद्वागी
शः शूलधारिणम् ३७ जलधिमथनजातं यः पुरा कालकूटं प्रतिभयममराणां विष्टपानां च शंभुः ॥ अपिबः
दभयदाता देवतैः स्तूयमानो विकरयतु विषार्त्तिं विस्मृतश्चेतसा नः ३८ इति वागीशवाक्येन द्विजपुत्रः स
जीवितः विस्मयं परमं जग्मुरपि देवाः सदानवाः ३९ अथ तस्य गृहे भुक्त्वा वागीशः स्वेच्छया ययौ पुनरुज्जीव
ना सूनोः मुमुदाते च दंपती ४० तमेवामूतिचरणश्चिरं ध्यायन्महेश्वरं अवापशिवसायुज्यं दुर्लभं योगिनामपि

[illegible]

इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ४३॥ ॥ॐ॥ ॥

शिवभक्तसंगादपिनरःसंसारंसुखेनतरतीत्याह संगमादिति निबर्हणात् निबर्हकात् करणेल्युट् १ २ मरुद्वृद्धेति मरुद्वृधाकावेरी सत्य

श्रीअगस्त्यउवाच संगमात्शिवभक्तानांसर्वपापनिबर्हणात् दुस्तरंजन्मदुःखाब्धिंजंतुस्तरत्येतिलीलया १ अत्रै वोदाहरंतोममितिहासंपुरातनं चरितंनीलनग्नस्यश्रूयतेयत्रपावनम् २ मरुद्वृधासरित्तीरेमंगलाख्यंमह त्पुरं सदाधर्मरतैःसद्भिःसाग्निहोत्रैरधिष्ठितम् ३ तत्रासीन्नीलनग्नाख्योब्राह्मणोवेदपारगः ब्रह्मदृष्टिर्जितक्रो धोभक्तिमान्परमेश्वरे ४ नीलःकर्मफलंप्रोक्तंतन्नलिप्यतिनग्नवत् यतस्ततोभवल्लोकेनीलनग्नाह्वयोद्वि जः ५ त्रिपदार्थविवेकाभःप्रक्षालितमलत्रयः वाजपेयादिभिर्यज्ञैराराधमहेश्वरम् ६ नीलकंठस्यदेवस्यनी लनग्नःप्रसादतः दृश्येजगतिसर्वत्रव्यधत्तशिवदर्शनम् ७ शिवध्यानेनसततंनीलनग्नस्यमानसं कतक क्षोदयोगेनाविलंसलिलंयथा ८ अथैकदासौदिवसेमहेशंफलैश्चदुग्धैर्मधुनाभिषिच्य निवेद्यचान्नंद धिदुग्धपूर्णंहृष्टस्सतुष्टावशिवांतिकस्थः ९ हरंस्तुवंतंभर्तारंसमयापतिदेवता तिष्ठंतीसांजलिस्तस्यभार्या सेवतशंकरम् १० मौलौशंभोस्तदालूतानिपत्यलघुतंतुभिः घनैःप्रच्छादयामाससातूर्णंनिर्ममार्जतम् ११ ॥

योनिर्मेरुद्वृद्धेत्यमरः ३ ४ नीलइति ज्ञानस्यैवपरसात्विकत्वेननिर्मलतयाश्वेतत्वेन तदितरस्यकर्मफलस्य नीलत्वमितिभावः ५ त्रिप दार्थेतिगायत्र्यर्थेइत्यर्थः ६ ७ शिवध्यानेनेति कतकक्षोदयोगेननिर्मलाख्यबीजचूर्णयोगेनेत्यर्थः ८ ९ हरमिति भर्तारं समयाभर्तुः समीपे अभितःपरितइत्यादिनाद्वितीया पतिदेवतापतिव्रता १० शंभोरिति लूता ऊर्णनाभिः कृमिविशेषःमकरीतिलोकेप्रसिद्धा ११ ॥

भ॰टी॰ लूतेति अस्टक् रुधिरं १२ लिलेहेति लाला वदनजलमेवौषधं यस्यास्तया जिह्वया १३ १४ १५ १६ १६ १७ १८ अ॰ ७४
१०५

लूतानखक्षतेमौलौशंभोरसृगदृश्यत साध्वीभक्तिपरीक्षार्थंदर्शितेशंभुनासृजि १२ लिलेहजिह्वयाभीता सालालौषधयाद्रुतं शशामसद्योरुधिरंप्रीतश्चाभून्महेश्वरः १३ भार्यारसनयालीढंशिरःशंभोरवेक्ष्यतत् कर्णार्पितकरःशोचन्नीलनग्नोजगादताम् १४ त्वयाकृतःशिवद्रोहःत्यक्तात्वमशिक्षिता नमेत्वयास्तिसं बंधोगच्छ क्वापियथेच्छया १५ इतिभर्तुर्निशम्योक्तिंसाकृतांजलिरब्रवीत् गतिस्त्वमेवमेशंभोर्नैवद्रोहःकृ तोमया १६ सर्वंवेदप्रभुर्भवान्यसर्वसाक्षीमहेश्वरः अथतांनीलनग्नोपिकंपयन्मौलिमात्मनः १७ विधायसा हसंपूर्वंप्रच्छादयितुमिच्छसि स्त्रियोहिसाहसपराइत्युक्त्वास्वगृहंययौ १८ गतेभर्तरिसाध्वीसाधारणशंक रंययौ उपोषितानयद्रात्रिंतत्रपंचाक्षरीपरा १९ नीलनग्नमथस्वप्नेप्राहवाचंमहेश्वरः मूर्खत्वंनविजानीषे तस्याभक्तिंमयिस्थिराम् २० महाभिषेकेनिहितेसम्यङ्मार्जनंकृतं पंचामृतकणंमौलौममलग्नंक्षुधार्दिता २१ न्यपतत्तीक्ष्णनखरावमक्षेतन्नखक्षतात् उत्पन्नंसविषंरक्तंदृष्ट्वत्वद्धार्ययाममम २२ त्वद्भीत्याविरतानोचेत्स र्वेस्वर्णंभविष्यति यदिसक्तात्वयासेयंत्यजामित्वामहंध्रुवम् २३ नीलनग्नप्रबुद्धोयैवंनीलकंठस्तिरोदधे अथो त्थायदयाविष्टोनीलनग्नःशिवालयम् २४ क्षम्यतामितिभार्यांस्वामानीयनिजमंदिरं निष्प्रिस्वर्णमयंलीढंदृष्ट्वा शंभोस्सविस्मितः २५ त्वमेवगिरिशंध्यायन्नकदाचनरुष्यति तयासहनिवासेनस्वंकृतार्थममन्यत २६ ॥ ७ ॥

१९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ ७ ७ ७ ७ ७

२७ २८ नीलनग्नइति आवृत्तिवर्जितां पुनरावृत्तिरहितां नसपुनरावर्त्ततइतिश्रुतेः गतिंमोक्षमित्यर्थः मामुपेत्यतुकौंतेयपुनर्जन्मन विद्यतइतिस्मृतेश्च २९ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ४४॥ ॥संप्रतिकर्मोपासनादिद्वाराशिवसेवयापिमुक्तिर्भवतीत्याह कर्मेति १ इतिहासमवतारयतिश्रूयतामिति २

अथकालेनमहतासहबोधवतागतान् नीलनग्नोमहाभागान्शिवभक्तान्दृढव्रतान् २७ संपूज्यवासयामास स्ववेश्मनिमहामतिः अथतेषुप्रयातेषुशिवस्तोत्रपरायणः २८ नीलनग्नोमहाभक्तोभार्ययासहितस्तया निर्धूतबंधनःप्रापगतिमावृत्तिवर्जिताम् २९ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ४४॥छ॥
श्रीअगस्त्यउवाच कर्मजातानिसंगृह्यपुण्यस्थलनिषेवया उपास्तेशंकरंभक्त्यासोपिमुक्तोभवेद्द्विजाः १ श्रूयतामितिहासोत्रविश्रुतोविदुषांप्रियः श्रवणाद्यस्यकैंकर्येशांकरेभवितामतिः २ वागीशज्ञानसंबंधनीलनग्नान्रिरक्षिषुः दीनारानन्वहंप्रादात्सोपानेयत्रशंकरः ३ हेमलाभपुरंनामतदादिप्रथितंहितत् द्विजःकश्चिदभूत्तत्रशिवभक्तगणाग्रणीः ४ अध्यैष्टवेदानखिलान्अन्वतिष्ठत्क्रतूञ्शतं तत्राग्नेर्मंडलेभानोःशिवलिंगेचदेशिके ५ भावयन्नित्यमीशानंभक्त्यानंदिसमोभवत् अतस्तमाहुर्विप्रेंद्रानाम्नाचनवनंदिनम् ६ सफाल्गुनोत्सवेशंभोःपौर्णिमायांद्विजोत्तमः करिष्यन्त्यागराजस्यदीपाराधनमुत्तमम् ७ घृतग्रहणमुद्दिश्यययावापणवीथिकां घृ

वागीशेति वागीशादीन्भक्तान् रिरक्षिषुः दीनारान्सुवर्णमुद्राः ३ नगरनाम्नःप्रवृत्तिनिमित्तमाह हेमेति ४ अध्यैष्टेति अधीतवान्शतमनेकान्क्रतून्अन्वतिष्ठत् अनुतष्ठौचकारेत्यर्थः उपासनास्थानानिनिर्दिशति अग्नाविस्यादि ५ ६ ७ घृतेतिसौगतंबौद्धम् ८ ९

भ॰टी॰ ९ १० ११ तमिति अष्टतनुः भूतपंचकं सूर्यचंद्रयजमानरूपाष्टमूर्त्तिः १२ सौगतः शंकते पृथिवीत्यादिना १३ पृथिव्यादीनां परस्परविरुद्ध अ॰४५
१०६ स्वभावानां एकत्रसमागमो दुर्निरूप इतिभावः १४ समागमपक्षेदोषमाह शिवेति १५ १६ १७ संमेलयित्वेति कमलालयं नगरम् १८

गृहाणनिष्कदशकंदेहिमेघृतमुत्तमं इत्युक्तश्चार्हतःप्राहघृतंतेकस्यबद्धिति ९ नवनंद्यर्पितंप्रीत्याप्राह देहिनवंघृतं भक्तोस्मित्यागराजस्यप्रीतयेलक्षवर्त्तिकाः १० कर्त्तव्याद्येतिकिंतेनेत्युक्तःशंभोरनुग्रहः फल मित्याहकःशंभुरितिपप्रच्छतंपुनः ११ तमाहविप्रोदेवानांनियंताष्टतनुःशिवः स्वयंप्रकाशस्त्यागेशस्तद्भ त्त्यामुच्यतेनरः १२ ततःप्रहस्यतंप्राहवेदबाह्योमहाद्विज पृथिवीवायुराकाशश्चंद्रादित्यौचपावकः १३ अंभश्चयजमानश्चैतेताः शंभोर्हिसंगताः मूर्त्तित्वंयांत्यमीकुत्रसंगच्छन्त्येविरोधिनः १४ शिवाज्ञयाविरोधश्चै तस्मिन्नद्रिर्दीपोविधीयतां इत्युक्तःसशिवद्रोहीनसंभाष्यइतिक्रुधा १५ व्यथमानश्चतद्वाक्यैस्त्यागेशंशरणंगतः हतोस्मिसौगतगिरावेदमर्मच्छिदाचिरम् १६ रक्षरक्षेतिनिश्वस्यनननंदीरुदन्स्थितः जलदीपान्विधेहीति दयालुःप्राहतंहरः १७ संमेलयित्वासकलान्कमलालयवासिनः सायंसलक्षपात्रेषुदत्वाविमलवर्त्तिकाः १८ पूरयामाससर्वत्रकमलालयवारिभिः कदाचिक्रियायात्रायांतनीचस्पर्शशंकितम् १९ सुप्तमुत्थापयित्वेशःकमला लयगान्जनान् दर्शयामाससकलान्नीलग्रीवांश्चतुर्भुजान् २० शिवरूपजुषःसर्वानाचंडालंददर्शसः तांश्च प्रज्वालयन्दीपान्तदद्भुतमभून्महत् २१ महावातेपिचलतिजज्वलुस्ताःशिवाज्ञया भीताःपलायिताःसर्वेशाक्या

दृष्टांतः ८

१९ २० शिवेति आचंडालंचंडालावधि २१ महेति शाक्याःजैनाः २२ ॥

ववर्षुरिति ज्वलंतः शिखायेषांतान् दीपान् २३ २४ यागेशं स्तौतियस्येत्यादिना नवह्निर्देहशरीरे २५ शासनादिति अंतरा वैश्वानररूपेण २६ २७ २८ फलमिति कर्मणांयागादीनांफलं स्वर्गादि यस्यशासनात् कर्त्तारमन्वेति प्राप्नोति क्व कर्मप्रध्वस्तं फलतिपुरुषाराधनमतेइतिस

ववर्षुः पुष्पवर्षाणि देवाः सर्वे च विस्मिताः आप्रभातंचतां दृष्ट्वा नवनंदीज्वलच्छिखान् २३ भक्त्याप्रहृष्टहृदयस्तु-ष्टावपरमेश्वरम् २४ श्रीनवनंद्यु॰ यस्याज्ञयानवह्निर्देहस्तब्धस्तिष्ठतिमारुतः ॥ तन्नमामिमहादेवंत्यागेशंभ-क्तवत्सलम् २५ शासनात्पावकोयस्यसर्वेषामंतरास्थितः तन्नमामिमहादेवंत्यागेशंभक्तवत्सलम् २६ बडवामु-खवन्हिश्चज्वलत्यब्धौयदाज्ञया तन्नमामिमहादेवंत्यागेशंभक्तवत्सलम् २७ भूतान्यपिविरुद्धानिमिलितानियदा-ज्ञया तन्नमामिमहादेवंत्यागेशंभक्तवत्सलम् २८ फलमन्वेतिकर्त्तारंकर्मणांयस्यशासनात् तन्नमामिमहादेवंत्या-गेशंभक्तवत्सलम् २९ औषधेचमणौमंत्रेभातिशक्तिर्यदाज्ञया तन्नमामिमहादेवंत्यागेशंभक्तवत्सलम् ३० ना-येतिसमयंज्योतिःसिंधुःकालश्चयद्भयात् तन्नमामिमहादेवंत्यागेशंभक्तवत्सलम् ३१ विनाधारंजगद्येनसाधार-मिवनिश्चलं तन्नमामिमहादेवंत्यागेशंभक्तवत्सलम् ३२ ब्रह्माच्युताद्यविदितंचशिरःपदंतेनासाशिलाविदित-माप्तसुहृत्प्रियायाः तस्मैनमोस्तुभवतेप्रणतार्त्तिहंत्रेत्यागेश्वरायमयिदेहिसदावलोकम् ३३ श्रीअगस्त्यउ॰ नव-नंदीस्तुवन्नेवंत्रिसंध्यंत्यागनायकं तत्रैवतदनुज्ञातःसभार्योन्यवसच्चिरम् ३४ ॐ ॐ ॐ ॐ

रणात् २९ औषधेइति तृणलतापाषाणवर्णेष्वितिभावः ३० नेतिज्योतिः सूर्यादिः यद्भयात् यस्माद्भीतेः भीषोदेतिसूर्यइत्यादिश्रुतेः ३१ ३२ ब्र-ह्मेति तवैश्वर्यंयत्नादितिश्लोके महिम्नेकथयंस्पष्टा आप्तसुहृदः निजभक्तस्यप्रियायाः नासाशिलाभ्यांद्वारोपर्यधोदारुभ्यांविदितं ३३ उपसं

इरतिनवेति ३४ कर्मेति अखिलंकर्मसंगृह्य यत्करोषियदश्नासीत्यादिना सर्वशिवार्पणंकृत्वा उत्तमांभक्तिंप्रागुक्तलक्षणां कुर्वते तस्मैनवनं दिने कैवल्यं मोक्षं ३५ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचचत्वारिंशोऽ

कर्माखिलंचसंगृह्यकुर्वतेभक्तिमुत्तमां त्यागेश्वरोददौतस्मैकैवल्यंनवनंदिने ३५ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तवि॰ लासेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ४५॥ ७ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच अथवक्ष्येमुनिश्रेष्ठाःकथांक्षपणविद्विषः स्तन्यामृतप्रदानेनयस्यधात्रीहिमाद्रिजा १ कावेरीहेमसभयोरंतरास्तिपुरंमहत् किंचिद्ब्रह्मपुरंनामब्रह्मलोकइवापरः २ संवर्तसलिलाक्रांतेत्रैलोक्येयांमहेश्वरः द्रोणींविधायत्रिगुणींतत्राधायाप्यपालयत् ३ वृषध्वजपुरीब्रह्मपुरीवेणुपुरीतथा कालीपुरीमलपुरीत्युच्यतेयामुनीश्वरैः ४ यत्रोद्यानेषुमाकंदास्तटाककमलोदरे मुंचंतिमधुविप्रेंद्राव ह्यावाज्याहुतिर्यथा ५ धमिल्लोद्वर्तनेस्त्रीणांनृत्यतांयत्रबर्हिणां बालयूथकरास्फोटोमद्दत्तालध्वनिर्यथा ६ शिवव्रतइतिख्यातःतत्रासीद्द्विजसत्तमः शिवभक्तोजितक्रोधस्सर्वसंपत्समृद्धिमान् ७ विवर्तइवधर्मस्यविद्यानांवासमुद्गमः शांतेरिवपरीपाकोदांतेरिवपरिक्रमः ८ उल्लासइवबोधस्यमोक्षस्येवमहापथः वेदांतार्थोपदेशेनपवित्रितजगत्त्रयः ९ विनयाभरणातस्यकरुणेवशरीरिणी आसीद्भगवतीनामधर्मपत्नीयथांबिका १० अरुंधतीवसिष्ठस्ययथास्वाहेवबर्हिषः तथाप्रतिष्ठामगमदातिथ्येषुद्विजन्मनाम् ११

ध्यायः ४५॥ ॥७॥ ज्ञानसंबंधनामकभक्तकथांप्रस्तौति अथेति क्षपणान्बौद्धान् विद्वेष्टीति क्षपणविद्विट् तस्यधात्रीजननी १ २ संवर्तेति संवर्तःप्रलयः त्रिगुणींगुणत्रयमेवद्रोणीं काष्ठांबुवाहिनींविधाय यांनगरींतत्राधायस्थापयित्वाऽपालयत् ३ तस्याएवसंज्ञांतरा

एयाह दृषेति ४ ५ ६ ७ विवर्तइति धर्मस्य विवर्तो रूपांतरं इति इवार्थे वा समुद्गमः आविर्भावः ८ ९ १० ११ यस्येति यस्य नगरस्य केलीवनादीनाश्रिता मृगी चर्वितं आर्द्रं तृणं शशलक्ष्मणश्चंद्रमसो मृगयादत्ते क्रीडाशैलस्यतानदीनां स्यादितिभावः १२ १३ १४ १५

यस्य केलीवनाक्रीडापर्वताग्राश्रिता मृगी चर्विताद्रतृणं दत्ते मृगाय शशलक्ष्मणः १२ तस्य संपत्समृद्धस्य सत्कलत्रानुकूलतः भाग्येन स्वर्णपुष्पस्य सौरभश्रीरिवाभवत् १३ षट्कर्मनिरतस्यास्य सभार्यस्य महात्मनः अनपत्यतया दुःखमंतर्व्याधिरिवाभवत् १४ अथतौ दंपती खिन्नावपूरितमनोरथौ अपत्यार्थं महादेवं तोषयामासतुर्व्रतैः १५ परिणोरुद्रमंत्रेण पार्वतीपरमेश्वरौ द्रोणप्रसूनैरानर्चत्रिसहस्रैर्दिनेदिने १६ क्षीराभिषेकं विदधे धारयालिंगमूर्धनि यावदेकादशावृत्तिरुद्राध्यायःसमंत्रवित् १७ प्रदक्षिणशतं शंभोस्तैलाभ्यंजनवर्जितं कुर्वन्स लवणं भुंक्ते बिल्वानामभिषेककृत् १८ तैलं क्षीरं शिशूनां च प्रददावनिवारितं एवं वर्षत्रयं तस्य भार्या च व्रतमादधे १९ तथापि दृश्यते नस्म प्रसादः पारमेश्वरः अथसाचिरनिर्विण्णा द्वादशाब्दमुपोषिता २० द्रोणीपुरेश्वरस्याग्रे रुदती वाक्यमब्रवीत् वेदविद्याविहीनो यो ब्राह्मणस्त्वौरनात्मजा २१ तावन्नगादिवत्भूमेर्भारभूतो न संशयः ददासि चेन्न पुत्रं मे प्राणास्त्वय्यर्पिता मया २२ इतिनिश्चित्य सा साध्वी तत्र प्रायमुपाविशत् तस्यां रात्रौ हरः स्वप्ने पायसान्नेन पूरितम् २३ पात्रं हेममयं दत्वा भगवस्यैतिरोदधे अथसा कथयत्स्वप्ने हरेणानुग्रहं कृतम् २४ भर्त्रे शिवव्रताया भून्मुदितो धीयथा दृशा ततः सा गर्भचिन्हेन प्रचकाशे पतिव्रता २५॥ ७॥

१६ १७ १८ १९ तथापीति पारमेश्वरः शैवः न दृश्यते स्म न दृष्टः लड्स्मे २० द्रोणीति अनात्मजा अपुत्रा २१ तावदिति वाक्यालंकारे साकल्पे वा नगः पर्वतो वृक्षो वा २२ इतीति प्राय कनकमन्नलवां २३ २४ २५

अचिरेति अचिरोदितः शीतांशुर्यस्यांसा वराश्रेष्ठा माहेन्द्रीहरित् दिगिवदोहदं गर्भचिन्हं तत्संबंधिन्याव्यथया २६ २७ २८ २९ अथे ति वैजनने सूतिमासे ३० शतेति सर्वैर्लक्षणैः कांतंसुन्दरं स्वार्थेकः ३१ ३२ ३३ पाखंडानामिति वामेनचक्षुषा समस्पंदि अनिमि

अचिरोदितशीतांशुर्माहेंद्रीवहरिद्वरा दोहदव्यथयातांतंतदीयंवपुरुज्वलम् २६ अतीतहिमबाधेवशिशिरा त्ययपद्मिनी सुजातचारुसर्वांगीसर्वाभरणभूषिता २७ शिवव्रतोभगवतीददर्शहृदयंगमां विद्यामिवोत्तमावि द्वान्जन्ममृत्युविनाशिनीम् २८ ततोलग्नेशुभेतस्याश्चक्रेपुंसवनक्रियां मासेषष्ठेचसीमंतगर्भकर्मचसर्वतः २९ अथवैजननेप्राप्तेपंचसूच्चस्थितेषुच ग्रहेषुलग्नेशुभगेगुरुणाचेंदुनान्विते ३० शततारारव्यनक्षत्रेसाध्वीभ गवतीसुतं असूतान्यमिवस्कंदंसर्वलक्षणकांतकम् ३१ दिविदुंदुभयोनेदुःप्रसन्नानिपयांसिच अवर्षिकु सुमंदैवैरस्पन्दिमरुतासुखम् ३२ अनर्तिसुरकांताभिरगाय्यपिचकिंनरैः असृग्सिगर्भैःशाक्यानामनलैर्ज ज्वलेतदा ३३ पाखंडानांसमस्पंदितदावामेनचक्षुषा शैववैदिकधुर्याणांदक्षिणेनचचक्षुषा ३४ अरिष्ट मभवत्तस्यज्योतिषापरितस्फुरत् प्रदीपासंन्निधौतस्यमध्यान्हारोपिताइव ३५ जातकर्मविधायास्यब्रा ह्मणेभ्योददौधनं तदंकितांकासासाध्वीबभौभगवतीतदा ३६ उत्पन्नकौस्तुभमणिर्वेलाक्षीरांबुधेरिव गवांद्वादशसाहस्त्रंद्विजेभ्योदाच्छिवव्रतः ३७ भोजयामासविप्रौघान्द्वादशेन्हिशिवव्रतः चकारनामक रणंहरदत्तइतिद्विजः ३८ वक्ष्येरक्षितोबालःशैलादिरपरोयथा कवाक्कवेतिपाषंडान्रुदितक्षुत्वनाशिशुः

त्तसूचकमेतत् शैवेतिशुभसूचकमेतत् ३४ अरिष्टमिति अरिष्टंसूतिकागृहं मध्यान्हारोपितादिव निस्तेजस्काइतिभावः ३५ जाते

ति तेन बालेनांकितः अंको यस्याः ३६ ३७ ३८ ववृधे इति शैलादिर्नन्दी ३९ ४० बबंधेति आर्हतान् जैनान् कुट्टयिष्यन् मुष्टिभिर्मस्त
प्रहारं करिष्यन्निव ४१ शिवेति दृष्टिरुन्मीलिता हर्षादिति भावः अंगुष्ठेति अंगुष्ठमात्रः पुरुष इति श्रुतिप्रतिपादितस्य जगत्प्रभोः स्तोत्रं

उच्चैः संतर्जयामास वेदबाह्यान् दुरात्मनः घातयिष्यन्निव रिपून् चरणावुदनीनयत् ४० बबंध मुष्टिमसकृत्कुट्टः
यिष्यन्निवार्हतान् यदोन्ननाम मूर्द्धानं बाल्ये भगवतीसुतः ४१ शिवागमैश्च वेदांतैः दृष्टिरुन्मीलिता तदा अं
गुष्ठपुरुषस्तोत्रं तव वाग्जन्मनः फलम् ४२ इति ब्रुवन्निवांगुष्ठं समुखे विदधे सदा बहिर्निष्क्रमणं तस्य चतु
र्थे मास्यरोचत ४३ दुर्मतध्वांतभेदाय भानोरिव समुद्गमः अभ्रलग्नश्चान्नमब्दार्धे व्यवर्धत दिने दिने ४४ शिवा
पदानमधुरैर्गीतैः समुपलालितः जनन्यास्तन्यपायी सन् वदने दत्तलोचनः ४५ अंकुरद्दशनो बालो पित्रोः प्रीतिमव
र्धयत् अष्टमे ङ्कुरितास्तेजुर्दंतास्तस्य मुखांबुजे ४६ प्ररोह इव विद्यानां विमलाः शुभजन्मनः जानुभ्यामपि बाहुभ्यां
यदा संचरति स्म सः ४७ तदा प्रतिष्ठिता वेदाश्चत्वारो भुवि निर्भयाः वत्सरांते नदीस्नानं कारयित्वार्भकस्य सः ४८
ब्राह्मणान्भोजयामास बंधूनपि समागतान् ४९ मात्रित्रिपुंड्रांकितफालदेशो पूजासु शंभोः पितुरंतिकस्थः ॥ स्निग्धां
प्रतिष्ठाप्य शिलां पुरस्तादानर्च शंभुं सविडंबनेन ५० स स्नानादिषु कालेषु बभूव पितुरंतिके उरस्स्फुरन्व्याघ्रनखो क्व
णन्नूपुरकिंकिणिः ५१ अथैकदा धनुर्मासे भानोः प्रागुदयाद्द्विजः समर्चयिष्यन्नीशानं प्रस्थितः स्नातुमुद्यतः ५२ ॥

४२ ४३ दुर्मतेति दुर्मतम् अवैदिकमतम् तदेव ध्वांतं तस्य भेदाय विदारणाय ४४ ४५ शिवेति शिवस्य अपदानानि कर्म्मवृत्तानि तैर्म
धुरैः ४५ अंकुरदिति अंकुरन्तः प्ररोहन्तः दशना दन्ता यस्य ४६ ४७ ४८ ४९ स्निग्धेति विडम्बनेन अनुकरणेन ५० सइति उरसिस्फुर
न्तः व्याघ्रनखाः भूषणीभूता यस्य ५१ ५२

५३ अथेति अर्भकः सार्द्धसंवत्सरद्वयः ५४ शिवेति उरःसमुत्थितः औरसः पुत्रः इत्याश्लिष्य एकाकीनिशिसमागतइतिशिरोजिघ्रन् कच्छ्राह्निनि गेतंपुत्रंपिताशिरसिजिघ्रतीतिस्मरणात् ५५ तीरेति वक्षोदघ्ने उरःप्रमाणेप्रमाणेद्वयसचदघ्नजितिप्रमाणार्थेदघ्नच्प्रत्ययः ५६ ५७ हरेतिह

अंतिकेनीयतांबालोनिद्राणइतिचोदिता श्रुत्वापिभर्तुर्वचनंनिद्राढ्याभगवत्यभूत् ५३ अथाग्रेपितरंयांतमनुद्रुत्य समुत्थितः अर्भकःप्रययौतीर्थंपितायत्रनिमज्जति ५४ शिवव्रतस्तमायांतंवीक्ष्यचोरःसमुत्थितः इत्याश्लिष्यशिरोजिघ्रन्शिवतीर्थतटंययौ ५५ तीरेशिशुमवस्थाप्यवक्षोदघ्नेजलेस्थितः मंत्रैःसंप्रोक्षणंकुर्वन्ममज्जांतर्जलेसुधीः ५६ अंतर्निरुद्धनिश्वासःसत्कंपोरुषमस्मरत् अदृष्ट्वाजनकंबालःप्रातिष्ठतगृहंप्रति ५७ हरालयाररच्छन्नमदृष्ट्वा मार्गमर्भकः परिक्रम्यतदीशानसन्निधौदीपशोभिते ५८ स्थित्वाभिमुखमीशस्यरोदनायप्रचक्रमे आकर्ण्यसंनिधौशंभोःशिशुमर्चकवाक्यतः ५९ कबालइतिचितावान्स्नात्वोत्तीर्णःशिवव्रतः जजापज्योतिषंमंत्रंदत्वार्घ्यंसमुद्देष्यते ६० अथार्भकःप्रकोष्ठेननेत्रमंजनचिन्हितं प्रमृजन्नरुदद्देहिस्तन्यमंबेत्यनुक्षणम् ६१ आहूय करुणासिंधुर्गौरींद्रोणीपुरीश्वरः अंबेत्याहूयभवतीमयंरोदितिबालकः ६२ देहिस्तन्यामृतंतस्मैतत्प्रियंमेत्यवोचत अथमूर्तिमतीदेवीजगतांजननीशिवा ६३ आगत्यास्यांतिकंबालमंकेकृत्वासुविस्मिता स्तन्यामृतरसैःपूर्णंचषकंहेमनिर्मितम् ६४ ददौगृहीत्वातद्बालःक्षुधितःसचतत्पपौ ६५ वेदांतबोधमयमंबिकयावितीर्णंस्तन्यामृतंतदनुपीतवतोर्भकस्य उद्गारपूरइवसूक्तिसुधाप्रवाहोवक्त्राद्जायतजगत्त्रयतापहारी ६६

रालयस्य शिवालयस्य अररेण कपाटेन च्छन्नंमार्गं ५८ ५९ कबेतिसमुद्देष्यतेज्योतिषेसूर्याय ६० ६१ ६२ ६३ आगत्येति चषकंपानपात्रं ६४ ६५ ६६

६७ ६८ ६९ यदेति एतत्स्तनपात्रं मनीषिणां विदुषां अर्थेन प्रयोजनेन हृद्यं मनोहरं सकलविद्याप्रदं गौरीस्तन्याधारत्वादिति भावः ७० अ
स्माकमिति संविदृशा ज्ञानदृष्ट्या समिंधे दीप्यते निदूष्यौ दोषाविति धातोर्लट् ७१ ७२ ७३ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविर

अथ गौरीभगवतोः रुदितस्य प्रशांतये तस्य दर्शिततांटकासद्य एव तिरोदधे ६७ सुप्रभातं ततो जज्ञे द्रोणीपुरनि
वासिनां शिवव्रतः कृतजपः जगाम शिवसन्निधिम् ६८ स हेमचषकं हस्ते बालस्यालोक्य सस्मितः कस्योच्छि
ष्टमिदं दूरे त्यजेति तमतर्जयत् ६९ यदा स्वहस्तदंडेन चषकं क्षेप्तुमागतः तदार्भको जगादेतदर्थं हृद्यं मनीषि
णाम् ७० अस्माकमज्ञानतमःप्रणष्टसंविदृशां संस्तुतिभीतिशांत्यै पुरः प्रबोधाय कृतो मृडान्या माणिक्यतांटक
रविः समिंधे ७१ अहो बालो ग्रहग्रस्तः निर्गतो निशि चत्वरे भस्मरक्षापिता कुत्राप्युच्छ्रकिंचिन्निवेदितम् ७२
तदानीं मिलिताः शंभोः संनिधौ नागराजनाः अमृतानीव विकिरन्स्तोषीदाशुमभेकः ७३ इतिश्रीस्कांदो
पपुराणे भक्तविलासे षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ४६ श्रीअगस्त्य उवाच गौरीसुतोहं देवेशः स्तन्यपानेन शंकर स्त
मस्त्ववाचा विहितमपराधं विभो मम १ एणीदृशालंकृतविग्रहाय वाणीशमुख्यामरसेविताय वेणीजटा
बद्धसरिद्वराय द्रोणीपुरीशाय नमः शिवाय २ ब्रह्मांतभेदामयभेषजाग्र्ये ब्रह्मांडसृष्टिस्थितिनाशसाक्षिणे ब्र
ह्मस्तुतिप्रीतिमते दहन्महस्ततो नमो ब्रह्मपुरीश्वराय ते ३ विद्या नवद्या विमला च कीर्तिर्वेदागमोक्तेच निधौ चि

चितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ४६ ॥ ॥श्री॥ गौरीति हे शंकर स्तन्यपानेन निमित्ते
न अहं गौरीसुतः १ स्तुतिमारभते एणीत्यादिना एणीदृशा गौर्या अलंकृतः विग्रहः कायो यस्य तस्मै अन्यत्सुगमं २ ब्रह्मेति पिपीलि

भ॰टी॰ सएवामयोरोगः तस्य भेषजं औषधरूपः अंघ्रिर्यस्य तस्मै हे बृहत् हे ब्रह्मन् ३ ४ नालीकनेत्रेति नालीकनेत्रः पुण्डरीकाक्षो विष्णुरि

११० त्यर्थः तेन अर्चितं चारुचक्षुर्यस्मै हरिस्ते साहस्रमित्यादिना स्पष्टं नालीकैः पद्मैः संपूज्यं पदांबुजं यस्य तस्मै केलीस्मितेन विलास मंद

विश्वासभाग्यं यदनुग्रहेण तस्मै नमो वेणुपुरीश्वराय ४ नालीकनेत्रार्चितचारुचक्षुषे नालीकसंपूज्यपदां

बुजाय केलीस्मितप्लुष्टपुरत्रयाय कालीपुरेशाय नमः शिवाय ५ जंभारिलोकद्रुमपुष्पमालासंभावनीयांघ्रि

सरोरुहाय अंबामहासेनसमन्विताय चंपापुरीशाय नमः शिवाय ६ पंचपातकहंत्रे ते पंचब्रह्मस्वरूपिणे

पंचभूताधिपतये पंचार्णतनवे नमः ७ त्रयीनुताय त्रिपुरांतकाय त्रिवर्गदाय त्रिगुणातिगाय त्रिमूर्तये स्तु

त्रिपुरीनियंत्रे त्रैलोक्यनाथाय नमः शिवाय ८ त्वामेव वाग्वदतु पश्यतु लोचनं मे त्वामेव सन्नमतु मौलिरपि श्रु

तिर्मे नित्यं शृणोतु चरितं तव चंद्रमौले स्वामिन्मनः स्मरतु तावकमंघ्रिपद्मम् ९ इति स्तुत्वा महादेवं सार्द्धसं

वत्सर ह्यूयः कुंचितैकपदो हस्तेन नर्त्तचषकं वहन् १० नेदुर्दुंदुभयो दिव्याः निपेतुः पुष्पवृष्टयः जगुः कलं च गं

धर्वाः जगच्चरलितं मुदा ११ शिवप्रसादमालोक्य शिशोतस्मिन्प्रकाशितं सिद्धा विस्मयमाजग्मुः प्रणेमुः सक

लाश्च तम् १२ अथ गौरीपदांभोजनिर्माल्यसमलंकृतं शिबिकां बालमारोप्य निन्युः शिवगणा गृहम् १३

गौरीस्तन्यामृतामोदवासितं तद्दानननं जिघ्रती जननी मेने करैकैवल्यसंपदम् १४ ॥ ७ ॥ ७ ॥

हासेन प्लुष्टं दग्धं पुरत्रयं येन ५ ६ पंचेति पंचपातकानां ब्रह्महत्यादीनां हंत्रे पंचब्रह्माणः सद्योजातादयः स्वरूपं यस्य पंचार्णः पंचा

क्षरी मंत्रः स एव तनुर्यस्य ७ त्रयीति त्रय्या ऋग्यजुस्सामरूपया नुताय त्रिवर्गो धर्मकामार्थसमुदायः तं ददातीति तस्मै त्रिगुणातिगाय

अ॰४७

८ उपसंहरति इतीति १० ११ १२ १३ १४

१५ १६ छायेति कुशीलवंगायकंनीलकंठंनामभक्तं १७ १८ संभाव्येति अंबिकासूनुर्हरदत्तः १९ २० २१ २२ २३ २४ २५

अथराज्यांव्यतीतायांगत्वाकोलवनेश्वरं नत्वास्तोतुंप्रवृत्तेस्मिन्नभूत्तालद्वयंकरे १५ हेमतालकरश्चक्रेतालबं धमनोहरैः वचोभिस्तवमीशस्यतेनप्रीतोभवद्गुरुः १६ छायावनेशिवंस्तुत्वाप्रयागच्छन्निजंपुरं कुशीलवंवनीं प्राप्तंनीलकंठेनमोहत १७ सोभूज्जात्यानिकृष्टोपिसर्वेषांमानभाजनं गायतांशिवनामानिनकर्मकुलदूषणम् १८ संभाव्यस्तस्यदास्येननीलकंठोभवत्कृती कृतचौलोंबिकासूनुश्रीमद्व्याघ्रपुरंगतः १९ स्तुत्वाशंभुंततोद्राक्षीन्मुक्तयेनृत्तमीश्वरं वृद्धाचलंततोगत्वास्तुत्वातत्रमहेश्वरम् २० स्तोष्यन्हरावतारेशंनिशिश्रांतोभवत्स्वपि शिवप्रसादतःस्वप्नेप्रातःप्राप्तांसमौक्तिकाम् २१ दत्तांब्राह्मणयूथेनशिबिकांछत्रमुत्तमं चिन्हंवाद्यंचजग्राहबालव्यजनमुत्तमम् २२ राजराजस्तुतोवाग्मीतत्रस्तुत्वामहेश्वरं अथापशिबिकारूढोजन्मधाममहाकविः २३ अथोपनीतोगुरुणाब्रह्मचर्यव्रतांचितः अध्यैष्टचतुरोवेदानपठत्सकलाःकलाः २४ अथविद्यासुसर्वासुसारांशःकोभवेदिति विचार्यत्यक्तसर्वाशःपंचाक्षरपरोभवत् २५ वागीशंसुहृदंप्राप्यस्तुवन्स्थानेषुशंकरं चचारपालयन्लोकान्यथाभानुर्भुवंगतः २६ दुर्निवारमपस्मारंराजपुत्र्यानिवार्यसः दृष्ट्वैवदिव्ययाथागात्स्तोतुंशोणाचलेश्वरम् २७ तत्रातिबाध्यहेमंतंसुरक्षन्निखिलाञ्जनान् पुनःकवेरजातीरंदक्षिणंप्राप्यसत्कविः २८ क्रमेणशंभुस्थानेषुतुष्टावस्वेच्छयागिरा एकदाग्रीष्ममध्यान्हेपरिश्रांतोमहातपैः २९ कविःस

२६ २७ २८ २९ कविरिति कायमानं पर्णशालां ३०

३१ स्तुत्वेति गवावतारे क्षेत्रविशेषे ३२ ३३ ३४ ३५ सेति अस्मिन्वणिजे अहिना दष्टः पीतो मृत इतिभावः ३६ ३७ ययत्तुरिति श्रीपुरं कम

दृष्ट्वा देवाश्च तत्सर्वे विस्मिताः किंपुनर्नराः स्तोतुं कुंभेश्वरं प्राप्य मध्यार्जुनमनुत्तमम् ३१ स्तुत्वा शंभुं महालिंगं त्रिरात्रं तत्र सोवसत् पित्रा गवावतारे स्व प्रार्थितो यष्टुमिच्छता ३२ तुष्टाव तत्र श्रीकंठं स ददौ धनमुत्तमं द्रव्यं पित्रे स तद्दत्त्वा यजेति समचोदयत् ३३ स्थलेषु संचचाराथ शंभोर्भूयो महाकविः अथानेकस्थले वापि कुत्रचिद्दिवसे पथि ३४ प्रेतस्य पुरतः कांचिद्ददर्श रुदतीं सतीं परिदेवनमूलं किमित्यपृच्छत्स तां स्त्रियम् ३५ सा त्रवीत्साञ्जलिः पित्रा दत्तास्म्यस्मै वणिग्वरः दष्टोयमहिना पीतोस्य नाथा रक्ष मामिति ३६ मा भैरिति च तामुक्त्वा नीलकंठस्तवेन सः वैशृयमुञ्ज्ञी बयामास मुदितौ तौ च दंपती ३७ ययतुः स्वां पुरीं भूयः प्रणम्य शिवनंदनं ततः श्रीपुरमासाद्य नत्वा श्रीत्यागनायकम् ३८ अस्तोषीद्वचसां गुंफैः कल्हारैर्विकचैरिव वाग्मी च वाचा विदत्तं शरायेशालया दरम् ३९ ज्ञानसंबंधसत्त्वाथ भूयस्संजघटे तरां पांड्यदेशे जिनग्रस्ते कुलपक्षेण मन्त्रिणा ४० आहूतः संनिधौ शंभोः वादं कृत्वार्हतैः समं जित्वा जिनाष्टसाहस्रं शूले प्रारोपयत्कविः ४१ श्रीऋषय ऊचुः कथमारोपिताः शूले जिनाः क्षपणकद्विषा कुंभसंभव तत्सर्वं विस्तारादूवक्तुमर्हसि ४२ श्री अगस्त्य उ॰ मधुरायां पुरा कश्चिज्जयध्वजसमाह्वयः पांड्यः शतक्रतुस्पर्धी जिनैरासीत्स वंचितः ४३ चोलेंद्रदुहिता तस्य सुमतिर्नाम वल्लभा सचिवः कुलपक्षाख्योशिवभक्तगणाग्रणीः ४४ कुलक्रमागतां शंभोर्भक्तिं चोलसुतावहत् हालास्येश्च

लालयंनामक्षेत्रं ३८ ३९ ज्ञानेति कुलपक्षेण तन्नामकेन ४० ४१ कथमिति क्षपणकद्विषा हरदत्तेन ४२ ४३ ४४ ४५ ॥ ॥

४७ ४८ अथेति कौतुकनाथेन जयध्वजापरपर्यायेण राज्ञा ग्रावाणः पाषाणान् ४९ ५० ५१ ऊषतुरिति सुमतेः तद्भार्यायाः ५२ ५३ ५४ ५५

निषेव्य निर्गतं केचिदाहुर्मायाविदः शठाः शिलायां देवताबुद्धिस्त्वं मूढोसि महीपते ४६ यदुपासनया दुष्टं कर्म साक्षान्न शाम्यति किं तस्य सेवया भावि शल्मलीसेवया यथा ४७ यदस्माभिरुपास्यं तद्दैवतं फलदं पुरः परीक्षा क्रियतां राजन् सिद्धं चेदार्हतो भव ४८ अथ कौतुकनाथेन पृष्टा जैनाः कथं त्विति ग्रावाणस्त्वं संगृहाणेति तं प्रोचुः स तथाकरोत् ४९ यत्स्पर्शे किं चित्पिच्छाग्रैः राजहस्तस्थितान् जिनः माणिक्यभावमगमन्ग्रावाणस्त्वेतदीक्षिताः ५० तस्मादेप्रणमन्पांसुस्तद्देवार्हततां गतः अथ मंत्री च महिषी दुःखितौ मधुरापुरे ५१ ऊषतुस्तौ मिथो भक्तान् रक्षंतौ शिवसम्मतान् ॥ सुमतेर्वंशगो रूपा दासी सांख्यो जिनोपि सन् ५२ इधौ तदनुसारायभस्मभोगेषु सोलिके चिरकाले गते मंत्री राज्ञी सविजने स्थिताम् ५३ प्राह प्रहृष्टो त्र हे देवि देशोस्माकं जिनैर्वृतः संत्यक्ता च पुरी सेयं शिवभक्तैर्महात्मभिः ५४ भवत्साद्धा च मया भक्ताः केचित्संप्रति तिष्ठिताः संरक्षणीयो राजा नः सहर्त्तव्या द्रुमे जिनाः ५५ राज्यम्यनुज्ञायदितेन चेतन्मम दुष्करं उपायः कोन्विति तया पृष्टः स सचिवोत्तमः ५६ ज्ञानसंबंधवृत्तांतं यथाश्रुतमवर्णयत् गौरीस्तन्यामृतास्वादसंप्राप्तपरमार्थदृक् ५७ आहूयतामित्यादिष्टो मंत्री विप्रानचोदयत् ते चवेदविदो विप्रा वेदारण्ये च वाक्पतिम् ५८ प्राप्य गौरीसुतं प्रोचू राज्ञी मंत्रिसमीरितं हरदत्तोयमुदितो तत्रावस्थाप्य वाक्पतिम् ५९ मौक्तिकां दोलिकारूढोप्रतस्थे सोगतां त

५६ ज्ञानेति ज्ञानसंबन्धस्य हरदत्तस्य ५७ आहूयतामिति वाक्पतिं वागीशं ५८ प्राप्येति गौरीसुतं हरदत्तं ५९ ६० इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ४७ ॥ ॥ श्री ॥ ९ ॥ ९ ॥

ततइति प्रस्थानानंतरं १ तृतीयेति गणेशस्कन्दापेक्षया २ दुर्निमित्तान्येव जैनानामाह चैत्येति ३ ४ ५ ६ ७ ८ कल्पयामासतुरि

श्रीअगस्त्यउ॰ ततो मार्गे महेशस्य स्थानानि सुबहूनि सः निषेवमाणः शनकैर्हरदत्तो जगाम ह १ तृतीये तनये गौर्याः प्रस्थिते मधुरां प्रति आर्हतानामभावाय दुर्निमित्तानि जज्ञिरे २ चैत्यप्रासादमामूलं पतितं ददृशुः क्षितौ स्वप्ने च कुंडिकां ध्वस्तां पाटितं च निजं कटम् ३ कटं चंडानिलग्नस्तं पिंछाग्रं दग्धमग्निना अपश्यन्नार्हताचार्ये क्षपणा व्याघ्रभक्षितम् ४ स्त्रियश्च मुंडिता दृष्ट्वा आह्वदन् जिनदेवताः अथ दुःस्वप्नमालोक्य तं राज्ञे ते न्यवेदयन् ५ अथ राजापि तान्प्राह स्वप्ने दग्धार्थमग्निना समायां सचिवौ दृष्टौ मोचयंतौ बभूवतुः ॥ किं वा कर्त्तव्यमिति ते सर्वे विमनसोऽभवन् ६ अथ पथि धरणीसुरैः कृतार्हैरवनतमौलिरवेक्ष्य योगिवर्यान् मणिमयशिबिकोत्तमाधिरूढो मधुरकविर्मधुरांतिकं विवेश ७ अथागतानां विप्राणां प्रेषितानां पुरा स्वयं मुखादाकर्ण्य मुदितौ ज्ञानसंबंधमागतौ ८ कल्पयामासतू राज्ञी सचिवौ चोपकारिकां ९ स्नानापदेशात्सचिवः कवींद्रं प्रत्युद्ययौ तं प्रहितश्च राज्ञा मठोत्तमे वेगवतीतटांते प्राप्यांतिकं तस्य पदयोः पपात १० दृष्टः कोऽयमिति प्रोक्तो मंत्रीति द्विजपुंगवैः हस्ते गृहीत्वा तं प्राह मदाह्वानप्रयोजनम् ११ किं वेत्युपह्वरे पृच्छत् शिवव्रतसुतः कविः इति पृष्टोऽथ सचिवस्तमाह विहितांजलिः १२ वेदांतागमसिद्धांतप्रतिष्ठा हेतनाशनं फलं ममेति पदयोः प्रणनाम पुनः पुनः १३ आलयं तत्कियद्दूरे मीनाक्षीसुंदरेशयोः इत्यमात्यं स पप्रच्छ सोऽप्यदर्शयदंतिके १४ अथ गोपुरमालोक्य मणिकुंभैरलंकृतं प्रणनाम स साष्टांगं स्ता

ति उपकारिकां निवेशसद्म ९ १० ११ १२ १३ १४ १५

१६ १७ १८ १९ आययाविति काहलिकाः शृङ्गाकारधातुमयावाद्यविशेषवादकाः २० वंदिनइति वंदिनस्तुतिपाठकाः बिरुदावलीरिति वर्ण्यमानाङ्कविरुदवर्णनप्रचुरोज्वला वाक्याडंबरसंयुक्ता सा मता विरुदावलीति लक्षणलक्षितान् प्रबंधविशेषान् २१ २२ २३ अयोघन

स्ताला वेगवती पूरेभस्मोद्धूलितविग्रहः मुक्ताप्रवालांतरितां बिभ्रद्रुद्राक्षमालिकाम् १६ मौक्तिकांदोलिकारूढो मौक्तिकच्छत्रभूषितः वीथीं विधातुकामो गाद्यो पुराणां प्रदक्षिणम् १७ गंधतैलावसिक्ताभिर्दीपिकाभिर्दिनात्यये उद्भासितपुरोभागः पुरीं पश्यन्ययौ शनैः १८ चत्वरेषु जिनाः सर्वे संघीभूयविलोकयंत आश्चर्यकृष्टमनसस्तस्थुश्चित्रार्पिता इव १९ आययौ वैदिकाचार्यः आययौ कविशेखरः आययौ तनयो गौर्या इति काहलिका नदन् २० वंदिनो वाग्मिनो ग्रे स्य पेठुश्च बिरुदावलीः जय वैदिकसिद्धांतवेदांतस्थापनोद्यत २१ जयाद्रिकन्यकास्तन्यसुधामधुरवाङ्मय जय कौंडिन्यगोत्राब्धिवृद्धिपूर्णसुधाकर २२ जय दुष्टार्हतमतध्वांतध्वंसदिवाकर जय क्षपणकध्वांक्षक्षोभप्रस्तरभाषित २३ अयोघनोयं जिनकुंडिकानां चंडानिलस्तत्सटसत्कटानां दावानलस्तत्करपिंछकानां आयाति चैत्याचलवज्रसूक्तिः २४ पलायध्वं निलीयध्वं रेरे चार्वाककौशिकाः ज्ञानसंबंधचंडांशुरुदितो सौ प्रकाशते २५ इति तद्बिरुदावल्यः पठितास्तत्पुरःसरैः तथागतानां कर्णेषु पेतुर्दंभोलयो यथा २६ अथ श्रीज्ञानसंबंधः कृत्वा वीथीप्रदक्षिणं वाहनाद्व

इति रूपकाणि चैत्यं जैनमंदिरं तदेवाचलः तस्य वज्ररूपा सूक्तिर्यस्य २४ पलायध्वमिति रेरे इति नीचसंबोधने वाक्यादेरित्यादिना संभ्रमे द्विरुक्तिः चार्वाका एव कौशिका घूकाः २५ द्वतीति तथागतानां सौगतानां २६ २७ ० ० ० ॥

२८ २९ हेमेति हेमाब्जिनी सुवर्णपद्मिनी हेमाचलएवश्चाकर्षितं कार्मुकंयेन ३० ३१ ३२ ३३ ३४ लीलेति लीलानांयाचतुष्षष्टिःविंशत्या

शिवाशंकरयोर्मध्येनमस्कृत्वामहाकविः लिंगंज्योतिर्मयंशंभोःदिव्यचंदनचर्चितम् २८ सूर्यकोटिप्रतीकाशं सोमार्द्धकृतशेखरं सोपहारंप्रणम्येशंस्तोतुंसमुपचक्रमे २९ हेमाब्जिनीतीरनिकेतनायहेमाचलाकर्षितकार्मुकाय हेरंबषड्वक्त्रसमन्विताय हालास्यनाथायनमःशिवाय ३० पांड्याधिराजार्पितपादुकायफणाधराधीश्वरकंकणाय पाखंडदूरायपरात्परायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३१ कंदर्पदर्पार्णवबाडवायकंठस्थलाकल्पमहाविषाय कल्पांतवन्ह्यास्पदलोचनायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३२ मंदाकिनीभूषितमस्तकायमंदारमालांचितमस्तकाय वृंदारकाधीशमुनिस्तुतायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३३ वेदांतविज्ञानसुखप्रदायनादांतरूपायनटेश्वराय पूतांतरंगैःपुरुषैस्तुतायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३४ लीलाचतुष्षष्टिसुधार्णवायहेलास्मितप्लुष्टपुरत्रयाय मूलायवेदागमवल्लरीणांहालास्यनाथायनमःशिवाय ३५ नानाभवव्याधिविनाशनायदीनावनांगीकृतविग्रहाय भानात्मनेभस्मविलेपनायहालास्यनाथायनमःशिवाय ३६ सामप्रियायसकलागमसंस्तुतायसांबायसंसृतितमिस्रसुदीपकाय सत्यात्मनेसकललोकविलक्षणायसाक्षात्कृतायशितिकंठनमःशिवाय ३७ श्रीअगस्त्यउ· इतिस्तुत्वामहादेवंमहाकविजनाग्रणीः नमस्कृत्वाचमीनाक्षीमस्तौषीदमृतोक्तिभिः ३८ मातर्मतंगकुलवल्लभमान्यमूर्त्तेमंदस्मितद्युतिमनोज्ञमुखारविंदे मंचात्मिके

याः सदेकत्वइति संख्यायामेकवचनं तस्याःसुधार्णवाय ३५ ३६ ३७ ३८ ३९

५० ५१ कल्याणेति मारावरोधो रतिः सुभगाययाहरनेत्राग्निसंदग्धकामसंजवनौषधिरितिस्मरणात् करुणोरसःसोस्यास्तीतिकरुणो दास

कुंदस्मितेकुमुदबंधुकलावतंसे कुंभस्तनालिखितकुंकुमपंकरेखे कोणत्रयैकनिलयेकुलशैलबालेमह्यं
प्रसीदमलयध्वजपाड्यकन्ये ५० लीलाशुकार्भकमनोहरहस्तपद्मेनीलालकग्रथितनिर्मलकेतकाले हालास्य
नाथसहचारिणिहंसयानेमह्यंप्रसीदमलयध्वजपांड्यकन्ये ५१ कल्याणकल्पलतिकेकरुणाकटाक्षकल्लो-
लनर्त्तितकवित्वकला नदीके मारावरोधसुभगेकरुणानुकंपेमह्यंप्रसीदमलयध्वजपांड्यकन्ये ५२ क
र्णावतंसितकदंबवनप्रसूनेकौशेयकांतिनिजकल्पतरुप्रवाले कस्तूरिकातिलकरंजितफालदेशेमह्यंप्रसी
दमलयध्वजपांड्यकन्ये ५३ सद्यःसमुद्यदरुणप्रतिमांशुकाभेसौभाग्यदानधृतकौतुकदीर्घनेत्रे संध्यानट
प्रलयतांडवसाक्षिभूतेमह्यंप्रसीदमलयध्वजपांड्यकन्ये ५४ मस्तार्पितंमणिरिवश्रुतिमालिकायांमान्यंमु
कुंदकमलासनशंकराद्यैः मंजीरशिंजितकृताभयमंघ्रिपद्मंमन्मूर्ध्निदेहिमलयध्वजराजकन्ये ५५ शिक्षा
मवापमहतीं निकटेगुरूणांजन्मांतरेषुचशिवंपरमर्चयित्वा मीनाक्षिपुण्यपरिपाकवशात्त्वदंघ्रिंप्राप्तस्यक
स्यचिदुदेतिचिदात्मबोधः ५६ इतिदेवीमपिस्तुत्वाकृतपंचाक्षरीजपः कृत्वाप्रदक्षिणान्पंचजगामस्वोप
कारिकाम् ५७ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ४८॥ छ ॥श्रीअगस्त्यउवाच॥
कदंबवासुसंभूयश्रुततद्धिकृदोक्तयः बभूवुर्दुरहंकारदवाग्निपुष्टमानसाः १ हंतश्रुतास्मसुहृदःकस्यापिनिस्रदो

जनः मत्वर्थीयोच्तेषुअनुकंपायस्याः ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ इतिश्रीमानवल्ल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायां

भक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ४८॥ ॥ ॥कटांबरइति कटांबराजैनाः अहंकारएवदवाग्निः तेनपुष्टंदग्धंमानसंयेषांते १ २ अयमिति ब्रह्मबंधोःअधमस्यब्रह्मबंधुरधिक्षिपेदित्यमरः ३ ४ ५ ६ ७ ८ हरदत्तमिति शिलायांशिरोघाते हियथा

अयंस्वयंपयःपानंपीत्वातस्यामृषाब्रवीत् ब्रह्मबंधोर्वेदोरस्यदौरात्म्यंपश्यतार्हताः ३ बाल्यएवास्यलोकोयंमायावादेनवंचितः उपेक्षणीयोनास्माभिरयंव्याधिरिवैधितः ४ मठेवेगवतीतीरेवर्त्ततेब्राह्मणांकुरः भानुर्योवदुदेत्यघ्नंमंत्रैस्तंमारयामहे ५ दिगंबराणांसिद्धांतंविजेतुमयमागतः इतीदृकिंवदंतीचमहतीप्रथतेतराम् ६ इतिसंमंत्र्यतेमंत्रान्निशीथेजेपुरार्हताः कोटिकांतरमात्रैर्यैःहन्यतेद्रोहिणोजिनैः ७ तस्मैरितोपिमंत्राग्निर्नेतपस्पर्शदुस्सहं कृतपंचाक्षरजपपीतगौरीपयस्तनम् ८ हरदत्तमहारण्यंज्वलनंकीटकोयथा तस्मिन्प्रतिहतेमंत्रेशिलायांशिरसीवते ९ साक्षादेवददुर्वन्हिंमठेस्थानेमहात्मनां हरदत्तजनास्तत्रज्वलंतंवीक्ष्यपावकम् १० तस्मैनिवेदयामासुराचकर्षाथसोनलं समूर्त्तःप्रांजलिर्भूत्वादासोस्मीतिव्यजिज्ञपत् ११ आर्हतप्रहितस्यास्तुस्थितिःक्वापिनयुज्यता अंबासुतसमभ्यर्च्यप्राहसत्तार्चिषंव्रज १२ यैरिहप्रेषितोसित्वंतेषांराजतनुस्थितिः अथाग्निःपांड्यभूपस्यवर्द्धयेवर्ष्मणिज्वरः १३ निबध्यपाणीपादौचप्रक्षिप्तइवपावके व्याघूर्णमानोनिश्चेष्टोबभूवावचनोनृपः १४ मंत्रीवैद्यंतथाहूयपप्रच्छामयकारणं जिनेंद्राद्दृष्टनाडीकाःप्रोचूराज्ञीचमंत्रिणम् १५ नाडीनांनैववैषम्यमस्त्यहोसूक्ष्मताविभोः अर्हतोऽस्तमयोयावत्ततःप्रागेवसज्वरम् १६॥ ॥

शिरसएवहानिस्तथामंत्राणांहरदत्तेप्रयोगेमंत्राणामेवकार्यासाधनप्रयुक्तनिंदादिरूपाहानिरितिभावः ९ १० ११ १२ यैरिति तेषांराज्ञः

१७ प्रज्ञुवंतइति अर्हायेवैद्यास्ते आमृजन् शोधयामासुः १८ निर्वासाइति निर्गतंवासोयस्मात्सः राजा १९ सहसेति दूनंदुःखितं अंगंयेषां२०

राज्ञः प्रशमयिष्यामः पश्यविद्याबलंमहत् इत्यार्हतानांभिषजः पिच्छिकाग्रैर्महीपतिम् १७ प्रज्ञुवंतोर्हविद्यास्तमाः
केशपदमामृजन् आमृज्यमानेतद्गात्रेव्यवर्धतमहाज्वरः १८ निर्वासाः परमोराजादह्यमानइवाग्निना समीपेयेस्थि
तास्तस्यचिकित्सायाविधित्सया १९ सहसातेपिनिर्जग्मुर्दूनांगास्तज्ज्वरोष्मणा आहूतादूरतः केचिदार्हताधृतपिंच्छि
काः २० अर्हन्नर्हन्नितिमनुंजपंतः प्रामृशन्मुहुः औषधैरपिमंत्रैश्चप्रायस्ताः कीर्तयेजिनाः २१ निराशास्तेततः सर्वे
संभूयोचुरिदंवचः कश्चित्द्विजवटुः प्राप्तोतद्धासान्नृपतेर्ज्वरः २२ इतउद्घासनेतस्यशाम्येदेषमहाज्वरः अथा
कार्यवचोमंत्रीप्राहतानार्हताधमान् २३ शक्तिरस्तिनयुष्माकंतस्ययोगनिवर्तने तदुत्सारणमिष्टंवस्ततोन्
नंभविष्यति २४ ज्वरोनिष्कासकस्यापियदिस्यात्तन्निवर्तते कः शक्नोतिनृपस्यापिदुरवस्थेयमीदृशी २५
अत्रागत्यसर्वेसर्श्येत्वशाम्यत्स्वामिनोरुजा इत्युक्तेनैवतस्यापिशक्तिरित्यूचुरार्हताः २६ मंत्रिणाश्चस्वयंग
त्वासमानीतोंबिकासुतः विवेशपांड्यप्रासादंहृद्यंयकटवाससाम् २७ महांतमार्हतंशैवपाखंडःसंस्थेत्कथं नि
स्सार्यतांबहिर्यंशमयामोस्ययंज्वरम् २८ इत्यष्टसाहस्रकटांबराणांसंघस्समाहृत्यमहीपतिंतं दिव्यैश्चमंत्रैर्म
हितौषधैश्चशशाकनैवास्यरुजंनिमार्ष्टुम् २९ यदामूर्छालुरभवन्नृपतिःसुमतिस्तदा शरणंबोधसंबंधमापमां
गल्यवद्धये ३० अथतांप्राहकारुण्यान्महिषीमंबिकासुतः रक्षाम्यवश्यंभर्त्तारंमाभयंतेपतिव्रते ३१ ॥ ७ ॥

२१ २२ २३ २४ २५ २६ मंत्रिणेति भयंकर्त्तकटवाससांजैनानां हृत् हृदयंविवेशेत्यन्वयः २७ २८ २९ यदेति मूर्छालुः मूर्छावान् सुमतिः

३२ उन्मील्येति शिवदेशिकं शैवाचार्यं ३३ ३४ उपवेश्येति अस्य सामीप्येन महीपतिरध्यासीबभूवेत्यन्वयः ३५ ३६ ३७ ३८ ऊचुरिति अहंप्रत्ययरूपः अहंकाराश्रयात्मरूप इत्यर्थः शांकरिः गौरीस्तन्यपानकर्तृत्वात् शंकरापत्यं इरदत्तः ३९ देहमिति सः देहः विकारितया अस्तिजा

महिमानं शिवस्यात्र पश्यंतु सकला जिनाः इति भस्म समादाय स चिक्षेप नृपालिके ३२ उन्मील्य च तदैवाक्षि स बोधः पांड्यभूपतिः जगाद प्रांजलिरिदं शयानः शैवदेशिकम् ३३ स्वागतं ते महाभाग रत्नपीठ इहास्यतां इति स्वमौलेस्सविधे स्थापिते सचिवेन तम् ३४ उपवेश्य महात्मानं ददर्श इंदुमिवोदितं तदाध्यासीबभूवास्य सामीप्येन महीपतेः ३५ यथा महातपार्त्तस्य छाया वृक्षस्य संश्रयात् मणिपीठे स्थितं राज्ञो मौलिपार्श्वे महाद्युतिम् ३६ साभ्यसूयमवैक्षंत जिनाश्चोरा रविं यथा निवासः कुत्र भवतामिति पृष्टो महीभृता ३७ पुण्यं गौरीसुतश्चाह स्थानं द्रोणीपुरं महत् भक्तिः कुत्रेति संपृष्टः शिव इत्याह साक्षिणि ३८ ऊचुश्चासहमानास्तं शिवो नास्तीति चार्हताः अहंप्रत्ययरूपोसौ सर्वत्रेत्याह शांकरिः ३९ देहमूचुरथात्मानं ते विकारितया न सः इत्युवाचांबिकासुनुः प्रत्यक्षमानमूचिरे ४० जिना बहिर्मुखास्ते तद्दोमानं महात्मना इति श्रीज्ञानसंबंधः ततस्तैर्बहु भाषितम् ४१ यद्यत्तद्दूषितमभूद्वितंडाजातिनिग्रहैः जिग्ये जिनाष्टसाहस्रमेकेन द्विजवर्णिना ४२ ॥ ७ ॥

यते वर्द्धते विपरिणमते अपक्षीयते नश्यतीति षड्विकारवत्त्वात् आत्मनश्च निर्विकारित्वात् विकारवान् देहो नात्मेति भावः तथाचायं प्रयोगः देहो नात्मा विकारित्वात् यन्नैवं तन्नैवं यथा पट इति ४० ४१ वर्णति वर्णः प्राशस्त्यं तच्च स्मरणं कीर्तनं केलिः प्रेक्षणं गुह्यभाषणं संकल्पोध्यवसायश्च क्रियानिर्वृत्तिरेव चेत्यष्टविधमैथुनराहित्यरूपं तदस्यास्तीति वर्णी ब्रह्मचारीत्यर्थः वर्णिनो ब्रह्मचारिण इत्यमरः ४२

जयइति मुनयोजैनाः मुनींद्रःश्रीघनःशास्तामुनिरित्यमरः ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ गृहीतुकामइति अंबिकासूनुनेति

जयोस्माकमितिप्रोचुर्निर्लज्जामुनयःपुरः निवार्यवाचिकलहंतस्यतेषांचपार्थिवः ४३ येनमेशमितोरोगस्तन्म
तस्यान्महत्तरं नवाच्यामहिमाज्ञातुंशक्येवर्षशतैरपि ४४ इत्युवाचस्वाभिमतंतत्क्षणेसमभूज्ज्वरः वामभागे
ज्वरोस्माभिःशाम्यतेदक्षिणेऽमुना ४५ विनीयतेचेद्देषस्यासमोद्विजवटुर्भवेत् अस्त्विसनुमनेराज्ञापित्वाग्रे
स्तत्रभूपतिम् ४६ समंत्रुःसिषिचुर्जैनाःकणिकाजलबिंदुभिः विद्याविशारदैर्वैद्यैरौषधैरभिवर्धितः ४७ जि
नातस्यापितोरान्तःज्वलतेस्मज्वरानलः हाहतोस्मिजिनेंद्रैरित्युक्त्वामूर्छितोनृपः ४८ यदाभीतामहिष्या
सौत्तदासंजीवितोमुना रक्षेतित्वानसंबंधंवदन्नंजलिमादधे ४९ मस्मान्महेश्वमथानेनदक्षिणांगंमहीपतेः
उल्काभममृताभोधौनिमग्नमिवविज्वरम् ५० वामेमहाज्वराक्रांतंदक्षिणेसुखनिर्भरं हालाहलमयंक्वापि
सुधामयमिवक्वचित् ५१ आसीत्सांऽद्यनृपस्यांगमार्हतास्तुनिशम्यसुः जिनामास्पृशतेत्युक्त्वातंनृपःशरणं
गतः सत्तुतत्राप्यदाद्भस्मप्रशांतश्चमहाज्वरः ५२ इतःप्रभृत्यस्तसभाप्रवेशोनमेजिनानामितिमंत्रिणंनृपः
उदीर्यनिष्कास्यसमस्तसौगतान्नीरोगगात्रःशरणंतमासदत् ५३ अथपंचाक्षरीविद्यांहालास्येश्वरसंनिधौ
५४ गृहीतुकामोनिरगादंबिकासूनुनानृपः निष्कासिताजिनाःसर्वेशोचन्नार्हतमीडिरे ५५ स्वप्नेप्रपश्यन्नालानं
शुष्ककाष्ठाग्रसंस्थितं भयोत्थितायदातावद्दुष्प्रभातमजायत अथसंगत्यतेसर्वेनृपमूचुरिदंवचः ५६ मासमन्मतंदूष

सहार्थेतृतीया सर्वेअशोचन् आर्हतंमतंनईडिरेनस्तुतवंतः ५५ ५६ ५७

५८ कथमिति अर्हतःस्वीयदैवतात् वरंश्रेष्ठंदैवतंनास्तीत्यन्वयः ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७

बलंत्वमस्येवपरीक्ष्यतांनचेद्गुणोभविष्यसचिरेणतेश्वनः ५७ अथाभूत्कुपितोराजामंत्रीवर्णीप्रचोदितः ५८ कथं
परीक्षेतिजिनानपृच्छन्मिलितान्बहून् तेतमूचुर्दुरात्मानोनार्हतोदैवतंवरम् ५९ इतिपत्रेविलिख्याग्नौक्षिपा
मोदह्यतेनतत् यद्यसत्यमतमेवस्वीक्रियतांचतथामुना ६० तथेत्युक्तयाराज्ञोनिरुद्धेऽग्नौतदक्षिपन् ददाह
पावकःपत्रंतत्तूलमिवतत्क्षणात् ६१ अथश्रीज्ञानसंबंधोनदैवंशंकरात्परं इत्यालिख्यमहावन्हौपत्रंचिक्षेपव
र्द्धिते ६२ गृहीत्वामूर्तिमान्वन्हिःपत्रंतज्जयपत्रवत् ददाववासुतकरेसप्रणम्यतदग्रहीत् ६३ अथभीतोमहा
राजोमंत्रीचप्रणमन्नमुं पुष्पवृष्टिरभूद्दिव्यावेदिकाश्चमुदंदधुः ६४ अथार्हताःपुनःप्रोचुस्तथ्योग्निरिति
संगताः सरित्प्रवाहेप्रक्षिप्तंप्रतिपूवनवद्यदि ६५ क्रियतेलिखितपत्रंभवान्विशत्तुनोमतं अथमंत्र्यार्हतान्प्रा
हक्रियतामत्रकःपणः ६६ वदतायंमहान्तोचेच्छापेनध्वंसयिष्यति शूलारोपणमेवास्तुतस्ययस्यपराज
यः ६७ इत्यार्हताष्टसाहस्रमवोचद्राजसन्निधौ लिखितंपूर्ववत्पत्रंक्षिप्तंवेगवतीरये ६८ सहार्हतमतेना
ब्धिंप्रापंसत्वैश्चखंडितं अबासुतेनयत्क्षिप्तंपूर्ववद्दृहिताक्षरम् ६९ प्रवाहेसरितस्तस्यतत्पत्रंप्रतिपुपुवे
दिविदुंदुभिनिर्घोषःसशंखनिनदोभवत् ७० नृपःश्रीज्ञानसंबंधशिवमूर्तममन्यत उत्पाद्यवस्त्राणिकदानूध्वं
सयित्वाचकुंडिकाः ७१ दग्ध्वाचपिंडिकाग्राणिचैत्यंनिर्भिद्यचद्विपैः महाजिनाष्टसाहस्रंशूलाग्रेस्थापितंतथा ७२

६८ सहेति सत्वैःजलचरजंतुभिः ६९ ७० ७१ ७२ ॥

७३ ७४ ७५ ७६ प्रतिष्ठामिति ईजिरे इष्टवंतः ७७ ७८ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराण व्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांमेकोनपंचाशोऽध्यायः ५९॥ ॥[illegible]॥संप्रति पौरमंत्रिसहितस्यराज्ञः श्रद्धातिशयेनहरदत्तस्य

भूतप्रोतेषुबौद्धेषुतत्परीवारकोटयः धृतरुद्राक्षभस्मानःकेचित्तंशरणंगताः ७३ रक्षशरणंप्राप्तानयंपूर्वंजिः नानपि शिवस्मरणमात्रेणमत्वाविगतकल्मषान् ७४ द्वीपांतरगताःकेचिद्देशांतरमथापरे आसीन्नष्टंजि नकुलंतमःसूर्योदयेयथा ७५ अथपंचाक्षरींतस्माद्गृहीत्वापांड्यभूपतिः महाभिषेकविधिनाहालास्येश मपूजयत् ७६ प्रतिष्ठांवैदिकाजग्मुरीजिरेचमखैर्हरं ७७ सपांड्यभूपोनवरत्नराशिभिःपरार्ध्यहेम्नाचकृ ताभिषेचनं निषेवमाणःशिवभेवदैवतंययौसमृद्धिंसुरनायकोयथा ७८ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तवि लासएकोनपंचाशोऽध्यायः ४९॥ ॥ [illegible] ॥श्रीअगस्त्यउवाच कुलपक्षश्चसुमतिःपांड्यराजश्चनागराः त्रि संध्यमन्वहंनत्वाहरदत्तमपूजयन् १ सभार्येणाथपांड्येनमंत्रिणाचसमन्वितः नारायणःशंकरश्चतौयत्रै कौतदापसः २ त्रिकूटाचलमासाद्यतत्रस्तुत्वामहेश्वरं श्रीमद्वेणुवनेशंसुंतुष्टावगिरिजापतिम् ३ अ थरामेश्वरंगत्वारामनाथंनिषेव्यतं समागतेनहालास्येस्वपित्राचसमन्वितः ४ स्तुत्वापांड्यंसहामात्यं सभार्यंप्राहिणोत्पुरं तेचापिदेशिकंनत्वामधुरांप्राविशत्पुरीम् ५ अथश्रीज्ञानसंबंधःपित्राबंधुभिरावृतः जगामसह्यजातीरंनावातांचातरद्द्विभुः ६ सौगताधिपतिस्तत्रतस्यपंथानमारुधत् आरोपितान्स्वान्शूलाग्रे निशम्यकुपितोबलैः ७

पूजापूर्वकंतेनसहउत्तमक्षेत्रसंचारंवर्णयति कुलपक्ष इति १ सभार्येणेति यत्रहरिहरक्षेत्रेएकीएकीभूतौततक्षेत्रं २ ३ ४ ५ ६ सौगतेति आरुधत् समंताद्रुणद्धिम ७

सइति दंभोलिर्वेत्रं ८ ९ १० ११ अथेति एकस्याम्रतरोर्मूलंगच्छतीतितं आम्रतरुमूलवसतेरितिपञ्चशरां १२ सुवर्णेति श्रीगिरिम्

सनयावद्गतस्तस्यसमीपंद्विजवर्णिनः तावत्सपातदंभोलिस्तस्यमूर्ध्निदुरात्मनः ८ अथापरेतमाजग्मुःजिना वादसमुत्सुकाः जिगायतान्सवादेपितेचतंशरणंगताः ९ संप्रेषयित्वापितरमथब्रह्मपुरंप्रति पराचलेचशो णाद्रीशंशुस्कंदसरित्तटे १० स्तुत्वाजिनप्रयोगेणविफलास्थूलभूरुहाः प्रीतयेशिवभक्तस्यसफलानकरोद्द्रु शा ११ अथकांचीपुरेदेवमेकाम्रतरुमूलगं स्तुत्वादेवींपरांशक्तिमाकाशबिलचारिणीम् १२ सुवर्णमुखरी तीरेकालहस्तीश्वरंगिरौ प्रीणयित्वाजगामाथकेदारंश्रीगिरिंतथा १३ गोकर्णेचमहादेवंतेषुस्तुत्वामहाकविः अथगोकर्णसविधेशिवभक्तांघ्रिकिंकरः १४ कश्चिन्महाधनोनामवैश्यःक्षपणकद्विषः दातुकामःस्वतनयांपु पोषासप्तवत्सराम् १५ ततोवसंतेसंप्राप्तेपुष्पापचयकौतुकात् विचरंतींवनेसर्पोददंशचरणांगुलौ १६ गतासुःसा भवत्सद्यःसतामग्नौचकारसः एकस्मिन्कलशेकृत्वातदस्थीन्यवसच्चिरम् १७ रक्षकांक्षमाणःसतदागमनमा तुरः सचिरादागतंतत्रगुरुंक्षपणकांतकम् १८ प्रणम्यचमुहुःप्राहप्रांजलिःसहबंधुभिः इदमाकर्णयेतांब्रह्मन हंवैश्यकुलोद्भवः १९ भवादृशानांमहतांपादकैंकर्यतत्परः अप्रस्थितोस्म्यहंदूरेस्थितस्यापियशस्तव २० आ कर्ण्यदातुकामोस्मिकन्यांकांचिदपोषयं सापुष्पापचयंकर्तुंवसंतेममबालिका २१ वनंप्रविष्टासदष्टाभुजंगे नासुभिर्विना कृतातदापिनांचाग्नावदहंत्वुक्तिमुत्तमाम् २२ निश्चिस्यतेस्थिनिचयःसंगृहीतश्चिरंघटे उज्जीवयि

श्रीशैलं १३ गोकर्णेति तेषुस्थानेषु १४ कश्चिदिति क्षपणकद्विषः हरदत्तस्य आसप्तवत्सरांसप्तवर्षा १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२२३

२४ २५ २६ २७ २८ २९ महेति स्नानं विवाहप्राक्कालिकं कर्म ३० ३१ ३२ ३३ ३४ प्रविश्येति कृताशीर्वचनः कृतानि

इति तद्वचनं श्रुत्वा सद्योदत्तेन मस्मना कन्यामुज्जीवयित्वा तं वैश्यं प्राह महाकविः २४ यथा त्वयैषा जनिता तथा ह्यद्य जनिता मया न युक्तो मे विवाहोऽस्यास्ततोऽन्यस्मै प्रदीयताम् २५ जहृषुश्च जनाः सर्वे कन्या वानप्यगाद्गृहं कन्या सापि विरक्तान्यं वक्रे निर्विण्णमानसा २६ आराध्य शिवमेकाग्रं जगाम गतिमुत्तमां अथाहणाचलेस्तुत्वा शिवं कृत्वा प्रदक्षिणम् २७ द्रोणीपुरं गतस्तत्र न्यवासीदंबिका सुतः स्तन्यप्रदानकलया प्रमृष्टापाणिना मया २८ हृष्टिरस्य तरो नाभूदनुरक्तान्यतो हृता बांधवानिश्चिताद्यस्य विवाहे धृतकौतुकाः २९ महाकुलोद्भवां कन्यां तेन द्रपुरवासिनः शुभे लग्ने मुहूर्ते च कवेः स्नानमकारयन् ३० निर्वर्तितव्रतस्नानः कृतकौतुकमंगलः आरूढमुक्ताशिबिकोऽयमोभद्रपुरीं प्रति ३१ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शिवभक्ता महत्तराः द्रष्टुं श्रीज्ञानसंबंधविवाहोत्सवमागताः ३२ अलंकृता समा तत्र भद्रवेदी समन्विता विश्वकर्मकृता पूर्वं शिवयोरिव मंगले ३३ तत्र सर्वे प्रविविशुर्नीलनग्नादयो द्विजाः कृतोपचारश्च वरो वध्वा सह विभूषितः ३४ प्रविश्य वेदीं कृत्वाग्निं पाणिग्रहणमाचरत् विधाय लाजहोमादीन् कृताशीर्वचनो द्विजैः ३५ ननमश्च क्रमेस पितरौ सभार्यो ब्राह्मणानपि सबंधुवर्गो पितरौ प्रांजलिः प्राह सत्कविः ३६ पित्रोश्च बांधवानां च कांक्षितं किमतः परं वद ताभ्यस्य संकोचं न ह्यस्य स्वैव शंकरः ३७ इति पृष्टास्तमूचुस्ते बंधुभाग्योत्तमा वयं सायुज्यमेव चेच्छामश्च द्रुशे श्वरपादयोः ३८ इति तत्प्रार्थनातुष्टः सभार्यैः सेवितुं शिवं प्रापालयं गिरां गुंफैः तु

आशीर्वचनानि यस्मै ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ० ० ० ० ॥

४० ४१ ४२ ४३ उपसंहरन्फलस्तुतिमाह श्रीति ४४ इतिश्रीमानवल्लुधनामकनरसिंहविरचितायांस्कंदपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचाशत्तमोऽध्यायः ५०॥ ॐ ॥ ॥अपीति तत् अनिर्वाच्यंकैवल्यंमोक्षरूपंकरस्थितमित्यन्वयः यथाश्रुते तस्येत्यस्यवैय्यर्थ्यंदुर्वारमेव १

तदुद्वाहश्रियंद्रष्टुमिच्छन्निवमहेश्वरः कोटिसूर्यप्रतीकाशस्तदाग्रेसहोमया ४० शिवेनवांछितंब्रूहीत्युक्तःशंभुंजगादसः अस्तुसायुज्यमेतेषामितिसोप्यन्वमोदत ४१ पितरौनीलनगंनचबांधवानपरानपि अग्रेप्रवेशयामासजपंस्पंचाक्षरीमनुम् ४२ सर्वेष्वथप्रविष्टेषुविधायत्रिःप्रदक्षिणं सभार्योज्ञानसंबंधोलिल्येज्योतिषिशांकरे ४३ श्रीज्ञानसंबंधचरित्रमेतत्पठंतिशृण्वंतिचयेमहांतः शिवप्रसादेनपुनर्निवृत्तिर्भवेन्नतेषामुदितंहिसत्यम् ४४ इतिश्रीस्कंदपुराणेभक्तविलासेपंचाशोऽध्यायः ५०॥ ॥ॐ॥श्रीअगस्त्यउवाच अपिप्राणात्ययेप्राप्तेयःशिवद्रोहिदर्शनं नविधत्तेभवत्यस्यकैवल्यंतत्करस्थितम् १ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं कलिकामस्यचरितंकलिकामजितोबुधाः २ भूषणंचोलदेहस्यपुरमस्तिमहत्तरं हंसनृत्तचलद्गंगामरुताशीतलंविभोः ३ तत्राभूत्कलिकामाख्यःशिवभक्तपदार्चकः यस्यदर्शनमात्रेणबिभ्यतीशद्रुहोभुवि ४ सदासक्षुरिकांधत्तेशिवद्रोहिजिघांसया श्रीकर्मकुर्वन्नास्तेस्मश्रीमत्त्यागेश्वरालये ५ सएकदालयद्वारिशयानोमशकव्रजैः संपीड्यमानोनिर्निद्रःशांकरंपादचारिणम् ६ दृष्ट्वाहाहेतिसरुदन्नपृच्छत्साञ्जलिर्हरं भगवन्नास्थितःक्वासिनिशीथेनंदिनाविना ७ यत्रचैकचरोलोकेश्चोरइत्यवशंक्यते दृषद्भिःकंटकैश्चापिदंतुराराजवीथयः ८ ॐ ॐ

अत्रेति कलिकामंजयतीति तस्य २ भूषणमिति हंसानांयन्नृत्तंगात्रविक्षेपःतेनचलंत्यागंगायामरुतावायुनाशीतलं ३ ४ सइति श्रीकरंकर्म

९ कलिकामेति अन्यथा अन्यत्रेत्यर्थः पणलभ्या अंगना १० तदिति तथाकृत्वातामनुनीयेत्यर्थः ११ क्रोधमिति स्वामिनोदौत्येनियोजनादितिभा
वः १२ १३ हरइति तस्य कलिकामस्योदरेशूलव्यथामधादित्यर्थः १४ १५ कर्तुकामइति अचमतोवमानितः १६ १७ यथेति त्यागेश्वरः यथा

शरपातोयथानेत्रेतथापादार्पणंतव वदेतिष्टष्टोनिर्बंधात्कलिकामंहरोवदत् ९ कलिकामान्यथानेवव
एयतामिदमुच्यते कुपिताप्रेयसीसख्युःसुंदरस्यपणांगना १० तन्नियुक्तो नुनेतुंतांतथाकृत्वासिचागतः
दूत्युक्त्वांतर्हितेशंभौकलिकामश्चसुंदरे ११ क्रोधंमहांतंविदधेदौत्येस्वामिनियोजनात् अथप्रत्यशृणोदे
वंयदाद्रक्ष्यामितंरिपुम् १२ हन्मान्यहंतमित्युच्चै र्वीथीषुसमघोषयत् सुंदरोथतमाकर्ण्यशंकरंशरणंय
यौ १३ हरश्चप्रार्थितस्तेनशूलंतस्योदरेव्यधात् सशूलरोगव्यथितःतुष्टावत्यागनायकम् १४ स्तुतिप्रीत
स्सतंप्राहसुंदरस्त्वांस्पृशेद्यदि शूलरोगःप्रशांतःस्यान्नान्यथाभाषितंमम १५ कर्तुकामश्चिकित्सांतेश्वोवैः
श्रेष्यतिसुंदरः आगतश्चेदवमतोवर्धेताथतवामयः १६ कलिकामेस्मरारियावेवमुक्त्वातिरोहिते स्ववेश्म
प्राप्यभार्यायैशिवाज्ञांतामभाषत १७ यथात्यागेश्वरोदेवःक्रियतामित्युवाचसा सखायंचहरःप्राहकलिका
मोदुरामयः १८ विनीयतांत्वयागत्वामाभैस्त्वांनहनिष्यति १९ अथप्रभातेकलिकामनामाशिवद्रुहस्पर्शसुजी
वितेन प्राणेनकिंमेभवितेतिमत्वास्वहेतिनाकुक्षिमथाप्यभांक्षीत् २० प्रियश्चशंभोर्विधिवच्चिकीर्षुराज्ञांमहेशा
स्यससुंदरोपि स्मरन्हरांघ्रेरथभस्महस्तस्समाययौतत्कलिकामनेश्म २१ निर्भिन्नकुक्षिंरमणंतदीयाप्रच्छाद्य

अभाषतेत्यन्वयः १८ विनीयतामिति शिवद्रुहःस्पर्शेनसुजीवितेनेत्यर्थः १९ अथेति स्वहेतिना स्वशस्त्रेण २० २१ ७ ७ ॥

२२ २३ अथेति कलिकामस्य तत्स्पर्शपरिजिहीर्षया एवंकारित्वेनतदनुरोधादितिभावः यूयंदूरमागमनाद्दूरम् बहु आयासिता इत्यर्थः य
यमितिशेषः २४ सर्वथेति निर्भिन्नहृदयमिति भर्तृविशेषणं २५ कलिकामइति स्वकृतेस्वार्थेभक्तेविषये योद्रोहः तदघस्यशुध्यर्थं २६
२७ अन्योन्येति सुंदरमित्रं आसमानचैतिच्छेदः २८ २९ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्त

दत्वासनंचार्घ्यमपिप्रणामंव्यधत्ततस्मैहरमेवमत्वा २२ अथतामब्रवीत्साध्वींसुंदरःपूजितस्तया॥ कृतेभर्त्तोनि
युक्तोस्मिसुहृदादत्तभस्मना साध्विप्रशांतोमत्तुेस्तेरोगोदर्शयमाचिरम् २३ अथसाप्रांजलिःप्राहशांतोनाथ
स्समेगदः दूरादागमनादद्यदूरमायासिताइति २४ सर्वथादर्शनीयोमेसौकलिकामइतीरिता हेतिनिर्भिन्नहृद
यंभर्त्तारंतमदर्शयत् २५ कलिकामंमृतंमत्वास्वकृतेसोपिसुंदरः भक्तेद्रोहाघशुध्यर्थंस्वकंठेखङ्गमादधे २६
जग्राहपाणिनापाणिमाविर्भूयाथशंकरः मासाहसंविधेहीतिकलिकामश्चजीवितः २७ अन्योन्यमैत्रींचतयो
र्विधायताभ्यांमहेशोथसमर्चितांघ्रिः अंतर्दधेसुंदरमित्रमासमानचैभूपःकलिकामनामा २८ कलिकामःसमेतेन
तत्रैवकमलालये चिरंवसन्प्रसादेनशंभोःसायुज्यमाप्तवान् २९ इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेएकपंचाशत्त
मोऽध्यायः ५१॥ ७ ॥श्रीअगस्त्यउ० श्रूयतेहिमहाशैलःस्मरणादघनाशनः सिद्धचारणगंधर्वमुनिकोटिनिषेवितः १ यत्र
सर्वेश्वरःश्रीमानशंभुराकाशमध्यगः स्कंदविघ्नेशसहितस्सहदेव्यासदावसा २ निवसत्यजसंभूतहरिमुख्यसुरैःस्तुतः तस्यप

विलासप्रकाशिकायामेकपंचाशत्तमोऽध्यायः ५१॥ ७ ॥ ॥श्रूयतइति महाशैलः कैलासः अघंपापं १ यत्रेति आकाशोदहराकाशः त
न्मध्यस्थितइत्यर्थः २ निवसतीति पक्कणःशबरालयः ३ ४ ५ ६ ७ ८

षत्रीति सौरभमेषामस्तीति सौरभीणि तादृशानिहल्लकानि कह्लाराणियत्रतादृशं ४ ५ अमावास्यामिति यइतिसंबध्यते ६ यमिति सिद्धेषु

षद्धष्टकोदिगणपनीरंध्रशिखरश्रयः यत्रसौगंधिकंनामसरसौरभिहल्लकम् ४ यत्रमंदाकिनीरम्याप्रवहंतीसुदृश्य ते यःशंकरजटाचंद्रकलिकाचंद्रिकोज्वलः ५ अमावास्यांनजानातिनिःशेषितसुधाकरां यदीयशिखरंदृष्ट्वापुनर्गर्भे नमज्जति ६ यन्नपश्यंतिपापिष्ठाःकामक्रोधांधचेतसः तत्रसिद्धेषुकैलासेमूलनाथइतिश्रुतः ७ परकायप्रवेशा दौशक्तिमान्भक्तिमान्हरे आसीत्कश्चिदसौजातुस्थानेषुधरणीतले ८ सर्वत्रसेवितुंशंभुंप्रतस्थेव्योममार्गतः नकैला सात्परंकिंचित्सुरमस्तिनगम्यताम् ९ सिद्धैरितिनिरुद्धोपिततःप्रस्थितएवसः केदारेचाविमुक्तेचगोकर्णेमल्लिका र्जुने १० कालहस्तिस्थलेदिव्येविस्तृतेचारुणाचले श्रीमद्वृद्धाचलेकांच्यांपुंडरीकपुरेहरम् ११ सेवमानःक्रमेणाप कावेरीतीरमुत्तमं वेदारण्येपुरेलक्ष्म्याःकावेरीसिंधुसंगमे १२ छायावनेश्वेतवनेमायूरेचाघनाशने निषेव्यदेवमी शानंगवावतरमभ्यगात् १३ समाजंविहिताक्रंदमभ्याशेतस्यदृष्टवान् बाष्पायमाननयनंमूलनाथोगवांकुलम् १४ दृष्ट्वातत्सविधंगत्वाकिमेतदितिशंकितः परितःप्रेक्षमाणस्तुगोपालंमृतमैक्षत १५ कंडूविनोदैश्चतृणैश्छायाभिः सलिलैर्गवां सकुलंपोषयामासगावस्तच्छोककर्शिताः १६ यथानश्चुवत्सेषुतृणेष्वपिगतस्पृहाः विलोक्यदयया का र्यंकथंस्यादित्यचिंतयत् १७ सयोगशक्तिमान्कुंजेदेहंविन्यस्यचक्वचित् नासिकादृष्टिमार्गेणप्राणैस्तद्वपुराविशत् १८ अथसद्यःसमुत्तस्थौगोपःसुप्तोत्थितोयथा गावोहृष्टास्तथासर्वाःपीत्वामृतमिवातुराः १९ ८ ८ ८

इतिनिर्धारणेसप्तमी ७ ८ ९ १० ११ १२ छायेति गवावतरंनामतीर्थं १३ समाजमिति अभ्याशेसमीपेविहितः आक्रंदोरोदनंयेनतादृशं १४ १५ कंडू

आसायमिति सायंकालमभिव्याप्येत्यर्थः वासनाभिः दूर्वाभिः वासितं वर्ष्म गोपस्य च आविशदित्यन्वयः २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ रुदित्वे

आसायं चारयित्वा गाः प्रदोषे पुरमाविशत् वासनावासितं वर्ष्म यथा योगे हंत दृग्गना २० क्षीरान्नैर्भोजयित्वा तं निशि तच्छयनं ययौ व्रजदूरे स्पृशन् मां इति यावदुवाच सः २१ परिहासमिति ज्ञात्वा सा बलादालिलिंगितं गोपः शिवः शिवेत्युक्त्वा निर्ययौ सहसा बहिः २२ मातर्ग्रहेण ग्रस्तो सौ महानुन्मादएव वा भवेदस्य शिवेत्युक्तिः वेषमवस्य श्रुता कदा २३ इति सा विहृला गोपी निशि वं धूनमेलयत् निशीथे मिलिताः सर्वे किं किमित्यन्वयुंजत २४ अनुयुक्ता च सा गोपी तद्वृत्तांतं व्यजिज्ञपत् मायागोपश्च तत्पृष्टः किमेनं धीरिहेति तैः २५ नो मत्तो न ग्रहग्रस्तो विरक्तो स्मीत्यभाषत अलं स्यादेवगतिरित्युः क्त्वा सर्वे गता जनाः २६ रुदित्वा सा चिरं गोपी निर्विण्णा प्राविशद्गृहं आमोदितगुरन्येद्युर्विवक्षुः स्वां तनुं पुनः २७ निकुंजे नात्मनो मूर्त्तिं मूलनाथो ददर्श तां प्रणिधानस्थितः सर्वं निरचैषीद्धि लोकयन्सः २८ वेदांतसंप्रदायस्य वृध्यर्थं पशुपालकः प्रवेशितः कलाव स्मिन्शंभुना सर्वसाक्षिणा २९ वपुर्निकुंजे विन्यस्तमाज्ञया स्यतिरोहितं इति गोरक्षताप्रासः सर्वैर्लोकैश्च वंदितः ३० यथा नियुक्तो स्मि तथा करोमीति पिनाकिना विचचार महायोगी पूज्यमानो मुनीश्वरैः ३१ अध्यात्मविद्याव्याकुर्वन्नन यत्स समयं बहु॥ गवावतारमासाद्य देवस्याग्रे समुन्नतम् ३२ आश्रितः पिप्पलतरुमन्वहं ध्यानमास्थितः दक्षश्च यक्रियायोगे विन्यस्तात्मा महेश्वरे ३३ क्रमेणोन्मुक्तमूर्त्तिः शैवे ज्योतिष्यलीयत ३४ इति श्री स्कंदपुराणे भक्तविलासे द्विपंचाशत्तमो ऽध्यायः ५२॥ श्री ॥ ॥श्री अगस्त्य उ. शिवालयतटाकादौ मृत्तिकां यो हरेदिति स शिवस्य प्रसादेन न पुनः

ति आमोदिताः तोषिताः गावो येन स आमोदितगुः २७ निकुंज इति प्रणिधानं समाधिः निरचैषीत् निश्चितवान् २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ इति श्री

मानवल्युपनामकल्लसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ५२॥ ॥ ॥शिवेति मृत्तिकांह

कश्चिद्दंड इतिख्यातोभक्तोभूत्कमलालये जात्यंधःश्रवणात्तस्यशिवेभक्तिरजायत २ अंधस्यमेकथंमुक्तिःस्यादित्ये वंविचिंतयन् कमलालयतीरस्थंब्राह्मणंशरणंगतः ३ ब्राह्मणःसोपितंप्राहचक्षुषारूपदर्शिनं देहिनःसंसृतौहेतुरि तिनेत्रंमुनीश्वरः ४ निमीलयित्वातद्ध्यायन्ब्रह्मज्योतिःसनातनं तदभावात्कृतार्थस्त्वंमेवाहमितिमाशुचः ५ मु क्तिहेतुंप्रवक्ष्यामिसावधानमनाःशृणु पश्चाद्भागेमहेशस्यतीर्थमेतन्महत्कुरु ६ खात्वेणुद्वयंतस्यंरज्जुमालंब्य मृत्तिकाः दूरेकुरुष्वपंचार्णंजपन्निखमतंद्रितः ७ एवंचेन्मुक्तबंधस्त्वंभविष्यसिनसंशयः एवमुक्त्वाथपंचार्णं तस्मैमंत्रमुपादिशत् ८ जपन्सपरमंमंत्रंखनित्रपिटकाधरः कृत्वाशिरसिमद्वारंरज्जुमालंब्यगच्छति ९ तथैवपु नरायातिदंडेमृत्खननायसः तस्यैवंवर्त्तमानस्ययपुर्वर्षाल्ययोद्विजाः १० तत्खन्यमानंसुमहद्गाधंचशनैःश नैः तमागत्यजिनाःकेचिद्दुसंतोवाक्यमब्रुवन् ११ वृथायासेनजात्यंधकिमनेनभविष्यति अस्मदालयमागत्यखा तमृत्कुरुभित्तिकाम् १२ दास्यामोवेतनंनित्यंतेनात्मभरणंभवेत् दंडःप्राहशिवःसर्वेसर्वसाक्षीप्रदास्यति १३ श्री कर्मकरणंतस्यप्रीतयेविदुरुत्तमाः भवंतोनैवजानंतिमहिमानंपिनाकिनः १४ प्रसन्नेसतिगौरीशेकिमसाध्यंशरी रिणां इत्युक्तास्तेपुनःप्रोचुःपरिहासात्तथागताः १५ सत्यमांध्यनिवृत्तिंचविधास्यतितवेश्वरः दंडस्तदाविनिश्च स्यप्राहभूयःसमागतान् १६ अनांध्यमेतथांध्यंवावांछाचेत्सविधास्यति विकलानांपरीहासाद्भवंतिविकलाजनाः १७

रेतन्निक्षिपेदित्यर्थः १ कश्चिदिति श्रवणात्पुराणादीनामितिशेषः २ ३ ब्राह्मणइति सोपिब्राह्मणःतंदंडं ४ ५ मुक्तिहेतुमिति तीर्थंत्रःभिन्नुष्टमंभः

६ ७ ८ जपन्निति पिटकामृत्तिकाधारपात्रं ९ तथेति द्विजाइतिसंबो धनं १० ११ वृथेति खातमृत् भित्तिकांभित्तिकारूपां १२ १३ १४ प्रस न्नेइति १५ तथागताबौद्धाः १६ १७

१८ अपहृत्येति पाणिना हस्तेन प्रहृतं उदरं येन शोकादिति भावः १९ २० २१ २२ अनाशित इति अभुक्त इत्यर्थः २३ २४ २५ दत्तेंधस्येति सं

इत्युक्ताः कुपिता मूर्खाः वेणुं रज्जुं च चिच्छिदुः तेषु कश्चन दुष्टात्मा खनित्रं तत्करे स्थितम् १८ अपहृत्यान्यतो याती ग्रक्तस्तदनुधावने रुदन्संनिधिमभ्येत्य पाणिना प्रहतोदरः १९ त्यागराजकथातोसि यदिह त्वं दुरात्मनां आध्यम धैव भवति श्रीकर्मकरणायते २० भूयाद्दनां ध्यं च ममेत्युक्ताप्रत्यभ्रणोत्सुनः न मेस्त्य कृत्वा श्रीकर्ममुक्तिर्जैनानशि क्षिताः २१ यावत्त्वं धाभवंस्तेते त्यागेश्वरमृषानचाक् इति स्थितस्य दंडस्य गिरिमस्तययोरविः २२ अनाशितश्च दं डोपिशंभोरग्रे स्वपन्निशि स्वप्नेतमाह त्यागेशास्त्वनेत्रे भविष्यतः २३ भविष्यति जिनाश्चाद्य राज्ञाहृतधनाद्द्यः यत्र क्वापि गमिष्यंति श्वः प्रातः सत्यमुच्यते २४ इति दंडं समाश्वास्य राजानं प्राह शंकरः जिनैरुपद्रुतो भक्तो संनिधौ दंडनायकः २५ श्रीकर्मधारिणस्तस्य खनित्रं यद्धृतं बलात् उपोषितस्य चैतस्य धत्तेंधस्य दृशौ मया २६ मेलयित्वा हेतान्प्रातः पृच्छ त्वं मिलितानमून् किं वो युक्तमिदं कर्तुं खनित्रहरणं बलात् २७ इति पृष्टास्त्वया मूर्खाः वक्ष्यंति तां च संगताः अथ मिथ्यां वदत्त्यंधः कृतं वास्मासु केनचित् २८ स्थूलः कृशोयं त्वबौ वाद्ग्राघीयानसितोरुणः वर्षी यांस्तरुणोस्मियोद्गुह्यति स्म स कीदृशः २९ वदत्वसौ तथाप्यस्य प्रमाणमवनं यदि प्रत्ययः क्रियते स्माभिः पुरतो दै वतस्यतैः ३० इति तद्वाक्यमाकर्ण्य सस्त्रीपुत्राः सहार्भकाः त्यागेशसन्निधिं प्राप्य कुरुध्वं शपथं दृशोः ३१ इत्या च क्ष्व ततः सर्वं कर्त्तव्यं क्रियते मया नृपमाज्ञापयित्वैवं त्यागराजस्तिरोदधे ३२ नृपः सद्यः समुत्थाय भीतस्सपुलको

धिपर्षः २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३

३४ प्रणम्येति अयंजनःकृत्येयोजयतामित्यर्थः ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ खनित्रमिति कमलालयेतीर्थे ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ नचे

सागेश रक्ष रक्षेतितस्याक्रोशंनिशम्यसः उत्थापयत्तमद्राक्षीद्दंडउन्मीलितेक्षणः ३४ प्रणम्यभीतःसंप्राहप्रांजलिःप्र
श्रयतोनृपः किंकरोस्मिविधेयस्तेकृत्येयोजयतामिति ३५ प्रणतंपादयोःप्राहदंडोलब्धविलोचनः यथानिदेशंदेव
स्यक्रियतामित्यभाषत ३६ जिनान्प्रभातेनृपतिःसमस्तान्निरुध्यशंभोर्मिलितान्पुरस्तात् किंदंडभक्तस्यकरात्ख
नित्रंबलाद्धृतंतद्वदतेत्युवाच ३७ संदर्शयत्विहागस्कजात्यंधःस्वापराधिनं मृषावादंनिशम्यात्रयुक्तंनास्मन्नि
रोधनम् ३८ इत्यूचुरार्हताराज्ञःपुरस्तात्सोप्यथाब्रवीत् युष्मासुचेन्नकेनापिहृतंदंडस्यहस्ततः ३९ खनित्रंतर्हि
कर्त्तव्यःशपथःस्वामिसंनिधौ सबालाःसार्द्रवसनाःनिमग्नाःकमलालये ४० शपित्वानेत्रयोःस्पृष्ट्वासुखिनस्तेस
दार्हताः दंडश्चेत्सत्यवादीस्याच्चक्षुष्मान्सभविष्यति ४१ जन्मवद्यत्रचनचेद्भवितांध्यंयथाधुना एवमस्त्वितिरा
जानमुक्तातेसकलार्हताः ४२ कटंवसानास्नानार्द्राःसस्त्रीबालासुदान्विताः प्रतिमादेवतानेत्रिमन्त्रानाप्राप्यसंनि
धिम् ४३ यदासंमिलिताःसर्वेराजागच्छत्सहानुगैः चक्षुष्मानथदंडोपितत्रैवप्रत्यदृश्यत ४४ तेनिरुद्धान्नृपभ
टैर्दंडमुन्मीलितेक्षणं विलोक्यभीताश्चान्योन्यंपश्यंतिस्मसुखंजिनाः ४५ नचेद्दृष्ट्याभविष्यामइतिस्पृष्टदृशोशप
न् बभूवुःसद्यएवांधाःसस्त्रीबालाःसहानुगाः ४६ वदन्नमःशिवायेतिदंडस्तुष्टावशंकरं राज्ञागृहीतसर्वस्वास्त
स्माद्देशात्पलायिताः ४७ जिनाःसर्वेसुराहृष्ट्वाववर्षुःकुसुमोत्करं अलब्धशरणाःक्वापिमहाव्याधिप्रपीडिताः ४८

दिति त्वयावयंवध्याभविष्यामइत्यर्थःस्पृष्टदृशोयेन ४६ वदन्निति गृहीतंसर्वस्वंयेषांजिनाःसर्वेइति पूर्वेणान्वयः ४७ ४८ ७ ५७ ७

४९ ५० ५१ इति श्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां त्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ५३

॥ ॐ ॥ यथेति हीनयापीति भावः पुष्णाति पोषयति १ संचरन्निति दुस्त्यजं संध्योपासनादि ब्राह्मणानां सर्वेषामेव ब्रह्मवधाकरणादि च २

क्षुधार्त्तो विलयं जग्मुः शिवभक्तद्रुहो जिनाः चैत्समुन्मथ्य मूर्त्तीणां सोपानानि महीपतिः ४९ कमलालयतीर्थस्य
कारयामास चादितः दंडभक्तोपि तत्रैव कुर्वन्श्रीकर्मशाकरम् ५० चिरायत्सागराजस्य प्रसादान्मुक्तिमाप्तवान्
५१ इति श्रीस्कंदोपपुराणे भक्तविलासे त्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ५३ ॥ ॐ ॥ श्रीअगस्त्य उ॰ यथा कयापि वा वृत्त्या द्र
विणैः स्वयमर्जितैः पुष्णाति शिवभक्तान्यः कर्मबंधात्समुच्यते १ संचरन्नपि सर्वत्र भुंजानो वा यतस्ततः निषिद्धम
पि कुर्वाणस्त्यजन्वाकर्म दुस्त्यजम् २ शुश्रूषयेद्यभक्तानां देही पापैः प्रमुच्यते इतिहासमिति ख्यातं शृणुत प्रब्र
वीमि वः ३ शिवभक्तेषु भक्तिः स्याद्दस्यैवाकर्णनादिह क्षीरिणीनामतटिनी क्षीरप्रस्रवणोज्ज्वला ४ सदा फलैः
पुष्पवृक्षैरुभयोः कूलयोर्घना विहितावभृथस्नानैर्वैतानेषु द्विजोत्तमैः ५ तीर्थानि तीर्थीकुर्वद्भिर्नित्याभिषवणा
दृता अस्ति तस्यास्तटे किंचिदग्रारख्यं महत्पुरम् ६ स्वाचारनिरतैर्वर्णैश्चतुर्भिः समनुष्ठितं दीक्षितान्ब्रह्मसत्रेषु यत्र
वैदिकसत्तमाः ७ मुखरीकुर्वते सौधानृक्सामयजुषां स्वरैः शिवभक्तार्चको नाम शूद्रो भूत्कश्चिदुत्तमः ८ सधनैः शि
वभक्तानां पूरयन्नास वांछितं नास्य प्राणे तथा प्रीतिर्यथा भक्तेष्टसाधने ९ न कश्चिच्छिवभक्तेषु यस्तेनासीदनर्चितः वर्त्तमा

शुश्रूषयेदिति अभक्तानामिति च्छेदः अभक्तानित्यर्थः संबंधसामान्ये षष्ठी अकारच्छेदाभावे विकल्पानुपपत्तेः ३ शिवेति क्षीरवत्प्रस्रवणेन
उज्ज्वलेत्यर्थः ४ सदेति घनासान्द्रा ५ ६ ७ मुखरीति शब्दायमानान् कुर्वत इत्यर्थः उत्तमः श्रेष्ठः ८ ९ १० ॥

तस्येति सदनं गृहं दुःखातिशयं विना परीक्षा न भवतीति भावः ११ १२ प्रणम्येति मां किंकरं दासं विधेहीत्यर्थः १३ अथेति तापसरूपी तापसच्छद्मा १४ १५ आवयोव धीति वयःसमाप्तिपर्यंतमित्यर्थः समवस्थाप्य तमिति शेषः १६ निर्धनस्येति मे इति शेषः १७ अंगानीति इह कार्ये जनानां कर्तव्यं कार्यं किमिति भावः साध्वी

तस्य भक्तिपरीक्षायां शंभुः कौतुकवानभूत् अग्निना सदनं दग्धं गावो नष्टाः स्थितिर्हता ११ सर्वं नष्टं क्षणेनैव दानम श्रांत्रियेयथा अथापरेद्युर्मध्याह्ने भस्मरुद्राक्षभूषितः ॥ अतिथिस्तापसः कश्चिदाययौ गिरिशो यथा १२ तमर्चयित्वा शिवभक्तमादरादाह्वानेन पाद्यस्य सचासनस्य ॥ प्रणम्य भक्त्या पदयोर्महामना जगाद दासोऽस्मि विधेहि किंकरं १३ अ थतापसरूपी तं भगवानाह शंकरः १४ शिवभक्तार्चक श्रीमन् भक्ताभीष्टप्रदायिनः भवतः कीर्तिमाकर्ण्य द्रष्टुं त्वामा गतोऽस्म्यहम् १५ आवयोर्वधितदेयवल्लभमन्नं च मे त्वया इत्युक्तः समवस्थाप्य भक्तो भार्यामथाब्रवीत् १६ निर्धनस्य निरन्नस्य तपस्वी गृहमागतः नास्ति च्छायामम स्यात्तु किं विधेयं पतिव्रते १७ अंगानि मम वेपंते नेति वक्तुं तपस्विनं ज नानामिह कर्तव्यं साध्वि बुद्धिर्विधीयताम् १८ अथाह भार्या भर्तारं न वाङ्मे सूचिता तव यथाकथंचिद्दातव्यमीप्सितं स्यात्तपस्विनः १९ इति भार्यावचस्तस्मिन् श्रृण्वंति प्राह तापसः २० मय्याऽऽतपे तिष्ठति भक्तवर्ये किं सुंदरीं वीक्ष्य चिरं स्थि तोऽसि किमस्ति ते वस्तु मदीप्सितं यद्दानं यथा सोऽहमितः प्रयास्ये २१ हं तपायं मया प्राप्तं दपसालापविघ्नतः ॥ याव दत्येतिसमयः प्रयास्ये कार्यसिद्धये तिष्ठंति त्वादृशा भक्ताः कुंभकोणे महास्थले २२ ततस्तत्र गमिष्यामो युष्माकं शं भुस्ति रोदधे बहिर्निर्गत्य भक्तोऽपि तमदृष्ट्वा स तापसम् २३ सभूतप्राणवानासीत्तमेवेशममन्यत कुंभकोणं प्रयामेति विश्रुता ॥

तिसंबोधनम् १८ अथेति अर्थात्तपस्विनः ईप्सितं स्यात् तथा कथंचिद्दातव्यमित्यन्वयः १९ इतीति तस्मिन् शिवभक्तार्चके २० किमिति मदीप्सितं वस्तु ते

२५ शंभुरिति विधयाप्रकारेण २६ द्युतीति वृत्ताशयाजीवनाशया २७ २८ २९ कुंभकोणेइति पणीकृतं गृहेस्थापितं ३० ३१ इतिश्रीमानव त्युपनामकन्दसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ५४ ॥ ॥ ॥पुण्येष्विति १ संपदा

तदैवकुंभकोणाख्यंप्राप्यस्थलमतंद्रितः अतिष्ठत्सन्निधौशंभोःससपत्नमुपोषितः २५ शंभुःस्वप्नेथतंप्राहवसात्रैव मदाज्ञया ययाकयाचिद्विधयापुष्णन्भक्तान्समागतान् २६ इत्युक्तांतर्हितेशंभौसचभक्तःसमुत्थितः प्रापवृत्त्या शयावीथीनवृत्तिंकांचिद्पसः २७ अथागाद्गणिकावीथिंसंवृतांद्यूतकारिभिः सद्यूतचैत्यमासाद्यधूर्त्तान्देवन लीलया २८ जिगायपणबंधेनप्रापाथविपुलंधनं॥प्रददौचापिभक्तेभ्यःशिवस्यप्रीतयेऽन्वहम् २९ कुंभकोणेमहा क्षेत्रेसंतिद्यूतपराःपुरा तेद्यूतेविजितास्तेन ददुःसर्वपणीकृतम् ३० अथान्नैर्वसनैर्भक्ष्यैस्तर्पयन्भक्तमंडलं मृत्वेभ क्तइतिख्यातःतस्यमुक्तिश्चिरादभूत् ३१ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचतुःपंचाशोध्यायः ५४॥ ॥ ॥ श्रीअगस्त्यउवाच पुण्येषुशंभुस्थानेषुस्थितान्श्रीकर्मकारिणः येरक्षंतिधनैःस्वस्यतेपिस्युर्मुक्तिभागिनः १ संपदा करभूरस्तिचत्सराग्रामवासितं अंबरांबरधामश्रीशंकराख्यंमहत्पुरम् २ केशेकुटिलतायत्रकाठिन्यंकुचकुंभयोः स्त्रीजनस्याधरेरागःकामोनित्यंशिवार्चने ३ यत्रालयेषुयद्वृणांवलभीनीडवासिनः पठंतिशारिकाःश्रौतकल्पसि द्धांतनिर्णयम् ४ तत्रप्रतिवसंतंचसोमेनपरमेश्वरं यागेनप्रीणयच्छंभुंसोमयाजीतिविश्रुते ५ ॥ ॥ ॥ ॥

करेति संपदांसंपत्तीनामाकरभूः आकरस्थानंनित्यलिंगत्वेनाभेदान्वयः अंबरंआकाशंअंबरंवसनंयस्यस अंबरांबरःशिवःतस्यधामस्थानं २ इदानींश्लेषेणपरिसंख्ययाचार्थिकया तस्यसाधुत्वमाह केशेइति नजनेइतिभावः रागःआरुण्यं कामोभिलाषः केशौच ३ यत्रेति वलभिः

तत्रेतिसोमेनयागेन ५ ६ यस्येति रजताचलशैशवं कैलासबाल्यं बालकैलासतुल्यादितिभावः ७ अननुष्ठितमिति नास्तीतित्रिभिःसंबध्यते ८ ९
१० ११ कमलेति कमलालयया लक्ष्म्याविरचितानि ऐश्वर्यादीनि नश्वराणि नाशशीलानि अवगत्यज्ञात्वा १२ निरस्तेति शिवमेवचिंतयन्नित्य

तत्रप्रतिवसंतंचसोमेनपरमेश्वरं यागेनप्रीणयन्शंभुंसोमयाजीतिववृधे ५ पूर्वमारदितिख्यातःश्रीमान्द्विज
कुलोत्तमः नित्यमन्नैर्जलैर्वस्त्रैः पुष्णन्श्रीकर्मकारिणः ६ यस्यशालाबहिर्भागेभोक्तृभोक्तान्नराशयः विडंबयंत्य
नुदिनंरजताचलशैशवम् ७ दुर्वृत्ताःसंतुसद्वृत्ताधृतरुद्राक्षभूतयः पूजितास्तेनशिववद्याचारविवर्जिताः ८
अननुष्ठितमेतेननास्तिश्रौतेषुकिंचन अनधीतंचयच्छास्त्रंतदर्थोवाननिश्चितः ९ अपिमंत्रेषुबहुषुमंत्रपं
चाक्षरंवरं निश्चित्यपूजयन्नित्यंसशैवानभ्यपूजयत् १० सतुफाल्गुनयात्रायांदृष्ट्वात्यागेशवैभवं सभार्यस्तत्र
संकल्पस्थातुंनिश्चयमादधे ११ कमलालयेविहितमज्जनोन्वहंकमलालयेश्वरपदार्पिताशयः कमलाल
याविरचितानिनश्वराण्यवगत्यसुंदरसखोययोगतिम् १२ निरस्तसर्वेंद्रियविभ्रमःशिवंहृदंतरेसंततमेवचिं
तयन् दुरापमन्यैर्हरिपद्मजादिभिर्जगामधामेश्वरमीडितःसुरैः १३ इतिश्रीस्कांदेउपपुराणेभक्तविलासेपंच
पंचाशोऽध्यायः ५५॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउ० श्रुतंकिलमहाभागेश्वरितंसोमयाजिनः तस्ययःसवनेशंभुमद्रा
क्षीत्सुरतोदृशोः १ श्रीऋषयऊचुः वेदानामपिदेवानांब्रह्मादीनामगोचरःसाक्षात्कृतःकथंतेनयज्वनापर
मेश्वरः २ वदैतद्विस्तराद्विद्वन्सर्वज्ञोसिघटोद्भव त्वत्सूक्तामृतधाराभिःसंतापोनःप्रशाम्यतु ३॥ ९ ॥

न्वयः १३ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ५५॥ ॥ ॥

४ ५ आदेशमेवाह कुत्रमिति ६ सद्दृति पंचाक्षरीमनोः पंचाक्षरीमंत्रस्य ७ अनेनेति कोयोगः क उपायः योगः संनहनोपायेसमरः ८ शु अ.५६

इतिपृष्टोमुनिवरः सादरं कुंभसंभवः रोमांचितः शिवंस्मृत्वाप्रवक्तुमुपचक्रमे ४ श्रीअगस्त्यउवाच सन्नि धौत्यागराजस्यनिवासेकृतनिश्चयः यज्वनांप्रवरोमारोभार्यायैव्रतमादिशत् ५ कृत्स्नंममस्तुतिः शंभोस्त्व कृत्स्नंनिशम्यतां यः कोपिशिवभक्तश्चेद्द्विजयेनगृहागतम् ६ सभार्यामनुशास्यैवंसन्निधौनिवसन्सदा गमयामाससमयंजपात्संचाक्षरीमनोः ७ अनेनवपुषैवाहंकथंत्यागेश्वरंविभुं पश्येयंतत्रकोयोगइति चिंतापरोभवत् ८ शुश्रावतत्रमहतासमवायेप्रजल्पतां यासुंदरस्यदयितातस्याभाग्यंमहत्तरम् ९ सु हृन्नियोगाद्दौत्यायययौयस्यागृहंहरः किंदुर्वृत्तिरिवान्येषांतथैवसुकृतंकृतम् १० इत्याकर्ण्यसमारोपि तद्दास्येकृतधीरभूत् प्राहसंवत्सरेतीतेकृताशीर्वचनंद्विजम् ११ यज्वनांप्रवरोसित्वंगणिकाहंतुविश्रुता फलंतेकिमनुद्दिष्टंदत्तपुष्पाक्षतस्यमे १२ ददास्यन्नंचवस्त्रंचभक्तानामितितेयशः निःशंकमुच्यतांब्रह्म न्मत्तोयत्तेस्तिकांक्षितम् १३ अथतामब्रवीन्मारस्त्यागेशसुहृदः प्रियां श्रीमारउवाच आकर्णयमहाभा गेदद्ययातव्मेखिलम् १४ दृष्टभाग्यमिहान्यूनंत्वय्यस्म्यर्थीतथाप्यहं इदंचतववाङ्मात्रेपुरुषार्थोममोत्तमः १५ श्रोतव्यमेकदिवसेप्रियेणतवमद्वचः एतावताकृतार्थोस्मिदयामयिविधीयताम् १६ सातथेतितमाभा ष्यप्रेषयामासमंदिरं परमारहसिप्राप्तमथसुंदरमब्रवीत् १७ हरसाक्षात्करिष्यामीत्यमोदतद्विद्विजः आकर्ण्य

[illegible]

आवेति समवायेसमूहे ९ सुहृदितिअन्येषांदुर्वृत्तिरिवअन्येषांवेश्येव १० इतीति तस्यागणिकायादास्ये ११ १२ १३ अथेतित्यागेशसुहृदः प्रियास्व १४ १५ १६ १७ १८

तथेति प्राग्वंशः शालाविशेषः माधवे वैशाखे १९ २० विधायेति अपचितिं पूजां २१ २२ शरणमिति परां अतिरिक्तां त्यागेशस्य तनुं तनुरूपं त्वां

तथास्त्विति स तामाह मारस्य सदनं ययौ प्राग्वंशकरणोद्युक्तश्चिकीर्षुर्माधवे मखम् १९ दृष्ट्वा गृहागतं यज्वा सुंदरं प्रीतिमानभूत् २० विधायापचितिं युक्तां प्रणिपत्य कृतांजलिः यज्वनां प्रवरः प्रास त्यागेश्वर सुहृत्तमम् २१ अद्य प्रसन्नस्त्यागेशः प्राप्तं यज्ञफलं मया सुहृद्यो देवदेवस्य यद्स्मत्सदनं गतः २२ शरणं त्वां प्रपन्नोस्मि त्यागेशस्य तनुं परां सुप्रभातं दिनं मेद्य युष्मत्पादाब्जदर्शनात् २३ तीर्णोस्मि युष्मद्दयया दुस्तरं शोकसागरं मह्त्सदर्शनेल ब्धे न हि शोकः शरीरिणाम् २४ यज्वानमेनं विहितोपचारमाप्तः सखा प्राह पिनाकपाणेः महात्मनो पूज्यतमोसि तत्किंश्राव्यं मया ते वचनं यथोक्तम् २५ अथमारोपितं प्राह भक्त्या पादे प्रणम्य तं त्यागेशं मूर्त्तिमंतं मे दर्शयास्मद्गृहे सकृत् २६ निषेव्य पादौ सख्युस्ते गमिष्यामि कृतार्थतां तथास्त्विति स गत्वेशं यदित्वं मारयज्वनः २७ मत्कृते गच्छसि गृहान् प्रिया प्रीता भविष्यति रक्षसख्यं तथा कृत्वेत्यब्रवीद्भक्तवत्सलम् २८ अथाह सुंदरं शंभुः प्रियाद्द्वेषी सुदेस्तु ते येन केनापि रूपेण यदि मामागतं पुरः २९ ज्ञात्वा सप्रणमेद्यज्वा केवलं त्वं तस्य सेत्स्यति इत्याकर्ण्य स यज्वानं पुनः प्राप्याह सुंदरः ३० सावधानो भवानस्तु ध्रुवमेष्यति शंकरः इत्युक्त्वा सुंदरं प्रायाद्यत्र सा गणिका प्रिया ३१ शयने सर्वमाचष्ट सा च प्रीता तदाभवत् अथ सोमासवामोदं दधानो मासि माधवे ३२ पौर्णमास्याम वभृथं चिकीर्षुर्यज्ञ उत्तमे दिदृक्षुः शंकरं साक्षाद्देकाद्म्यां सहस्त्रिया ३३ प्राविशद्यज्ञसदनमृत्विजां सहितो गणैः विधिज्ञास्तस्य विधिवदुपचक्रमिरे मखम् ३४

२३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ शयन इति सोम एव आसवस्तदामोदं परिमलं ३२ पौर्णमास्यामिति अवभृथो दीक्षांतः ३३ ३४

कृतइति उपसमीपेसीदंतीसुपसदः सदसाद्रत्यर्थः ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ कृतेति मातंगेइति गौर्य्याःसंबोधनं मधुमद्यं

कृतश्चसोमराजोभूद्रुमोपिविधिवत्कृतः चेलुश्चोपसदःसोमंस्माभिषुण्वंतिऋत्विजः ३५ चमसेषुयथादेवम गृह्णन्कलशाद्रसं सामगैरप्यथबहिःपवमानस्तुतोभवत् ३६ गृह्णंतिस्माग्निनंपुण्यंब्रह्माद्दक्षिणतःकृतः योजितःसवनीयश्चपशुर्यूपेसलक्षणः ३७ आलंभश्चवपाच्छिद्रंगृहीत्वाग्नौचसंस्कृता उपश्रुतामंत्रपूते राज्ञेरासादितामवत् ३८ स्रुवेहिरण्यसंभिन्नागृहीताध्वर्युणावपा यदातदामहादेवमस्माषीद्द्विजसत्तमः ३९ अथाविरासीद्भगवानंबिकासहितोहरः सर्वस्वरूपीसर्वेशश्चांडालरूपमास्थितः ४० मृतंगोवत्समादाय स्कंधेरक्तांतलोचनः गतिंमदप्रस्खलितांदधानःकंपयन्शिरः ४१ दृष्टेमयिद्विजाःसर्वेपलायंतामितस्ततः कथंविशसनंकुर्युरजस्यद्विजसत्तमाः ४२ कृताजमांसभक्षाणामस्त्वासचनिषेवणं मातंगेतूर्णमागच्छद्विजेभ्योमधुदीयताम् ४३ कुंभींमांसवसापूर्णांहस्तेकुरुममाचिरात् किंचित्किंचिद्विलंबेनायांतींमातंगकन्यकाम् ४४ मदघूर्णितलोलाक्षींमत्तमातंगगामिनीं जननींजगतांगौरीमाहूयद्यौवनोज्वलाम् ४५ साचीकृतमुखांसोलौमधुकुंभींचबिभ्रतीं उन्नतस्तनभारार्त्तिभज्यन्मध्यवलित्रयाम् ४६ अरालालकसंछन्नांदधानांभ्रुतिमेकिकां एककर्णावसक्तेनदंतपत्रेणमंडिताम् ४७ आलंबमानोदयितांचालयंतीशिशुद्वयं कुमारःसहभायौसावितिजल्पन्पदेपदे ४८ कालायसःश्रोचांडालःशालाम्याशमुपागमत् रेणौचदूरेगच्छेतिक्षिपंतःक्षुद्रशर्करैः

४३ ४४ ४५ साचीति उन्नतस्तनभारेण आर्त्तिर्यस्याइतिविग्रहः ४६ अरालेति अरालाःकुटिलायेऽलकाश्चूर्णकुंतलाः तत्संछन्नांएकां

श्रुतिंश्रोत्रंबिभ्रती ४७ ४८ कालायसइति कालःआयसः अयोमयोदंडोयस्येत्यर्थः क्षुद्रशर्कराःखर्परांशसदृशाइत्यर्थः ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४

ब्राह्मणास्तत्रचंडालंनविदुःपरमेश्वरं द्रव्यंदेशश्चकालश्चवह्निर्यज्ञश्चदक्षिणाः ५० फलंचकर्मणामाहुर्येन्मयंतेविदुर्हरं सत्कयज्ञायुधाःकेचिद्द्विजःस्पर्शशंकिनः ५१ स्नानायप्रययुस्तीर्थंतस्यसन्निहिताश्चयेअपश्यन्कर्मपरेकेचिद्दुद्रुवुरन्यतः ५२ मधुमत्तमिमंशूलेकरोस्यद्यमहीपतिः निःशंकंयन्मदांधोसायज्ञशालामदूषयत् ५३ चांडालदुष्कृताशालामाराशुकुरुनिष्कृतिं इतिदूरेगताःकेचिद्यजमानंतमूचिरे ५४ जातंस्वधतामुपगतेषुमहीसुरेषुतत्तत्कटूक्तिशतमेवमुदीरयत्सु ब्रह्मादिदुर्लभममुष्यपदंप्रदित्सुःशालामगाहततयासहचंद्रचूडः ५५ अव्यक्तवचसामाद्यपुरुषंकृष्णपिंगलं चंडालवेषप्रच्छन्नंप्रविशंतंमखालयम् ५६ अनुगृहायमारस्यसभार्यातनयंविभुं प्रियायेदर्शयामाससौधाग्रेसुंदरःस्थितः ५७ सुंदरोक्तिमनुस्मृत्यस्वयज्वनाप्रवरस्तदा अबोधिपत्न्याचसमंतमेवपरमेश्वरम् ५८ विद्रुतेषुसमस्तेषुद्विजेषुब्रह्मवादिषु प्रत्युदस्थान्महाबुद्धिर्भगवंतंसहाग्निभिः ५९ अर्घ्यपात्रकराभार्यातमनुप्रययौपतिं प्रसीदपाहिदेवेतिवदन्नंघ्र्योःपपातसः ६० दत्तार्घ्यमासनोदासंसफलीकर्त्तुमुद्यतः स्कंधाद्भगवतोवत्संमृतंस्वांसेन्यवेशयत् ६१ सापिभाग्यवतीपत्नीमातंग्याशिरसाधृतां मधुकुंभीमुपादायमौलौतद्भूरणंव्यधात् ६२ जयशंकरविश्वात्मन्जयजन्मभवादन इत्युक्त्वा

जातंस्वधतामिति अमुष्य अमुष्मैइत्यर्थः तया भार्यया ५५ ५६ ५७ ५८ विद्रुतेष्विति प्रत्युदस्थात् प्रत्युत्थानंचकार ५९ ६० दत्तेति दासंसफलीकर्त्तुमुद्यतः उद्युक्तःस्वशत्वप्रत्ययात् द्रुणप्रकृतिकउयच्छब्दोयंभगवतःशिवस्य ६१ ६२ जयेति जन्मभवावस्तीतिजन्मभवादनःतत्संबोधनम्

६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ मारइति शेषेणहविषादेवताइयाजइष्टवान् ७२ ७३ ७४ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचि

चंडालसुहृदंमारमयाज्यंमेनिरेद्विजाः यदाबाष्पांभसाच्छन्नात दृष्टिर्हर्षजन्मना ६४ विमृज्यबाष्पमद्राक्षीन्मृतंवरं
महावृषं कैलाससदृशाकारंककुद्मंतंविषाणिनम् ६५ घंटाचामरमंजीररत्नास्तरणमंडितं देवीमरकतश्या
मामातंगीसास्मदृश्यते ६६ तावेवबालकावास्तांगजाननषडाननौ सविश्वमायाप्रच्छन्नःपरःशंभुरदृश्यत ६७
ववर्षुरमराःपुष्पाण्यस्तुवन्निगमाःपुरः जगुर्गंधर्वपतयोनृत्तमप्सरसोदधुः ६८ ब्रह्मविष्णूसिवेवातेजयेस्तु-
त्याथपार्श्वयोः षस्यहकोटिगणपाश्चिमोर्दृष्टशिरेभितः ६९ भीतभीतावभूतुश्चप्रणताब्राह्मणादुताः तुष्टुवुश्चा
मराःसर्वेसनकाद्यामहर्षयः ७० चराचरंजगद्यत्रदृष्टमीश्वरसन्निधौ नमस्कृत्वाथदेवायज्योतिषेसर्वसाक्षि
णे ७१ मारोदत्तहविस्साक्षाच्छेषेणेयाजदेवताः यज्ञेनेथसभार्यायकृतावभृथकर्मणे ७२ कैवल्यनाथःकै
वल्यंदत्वाशंभुस्तिरोदधे येपठंतीममध्यायंशृण्वंतिमुविमानवाः ७३ तेषांशंभुप्रसादेनस्यात्कैलासपदस्थितिः ७४
इतिश्रीस्कंदोपपुराणेषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ५६॥ ॥छ॥श्रीअगस्त्यउवाच नियमेनान्वहंशंभुंपूर्वंभुक्तेर्निषे
वते कर्मबंधोनतस्यास्तिसत्यमेवब्रवीमिते १ अत्रेतिहासंप्रथितंप्रवदंतिपुराविदः श्रीमतःशाक्यनाथस्यच
रितंयत्रवार्यते २ अस्तिशंखपुरंनामनगरंशंकरप्रियं चातुर्वर्ण्यसमाकीर्णंचत्वराराममशोभितम् ३ विचारदक्ष
नामाभूत्तत्ररुद्रान्वयोद्भवः अष्टादशपुराणानिश्रुतवान्सद्विजाननात् ४ तेनतस्यशिवेभक्तिरचलासमजायत प्रत्ये

तायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ५६॥छ॥ ॥नियमेनेतिभुक्तेःपूर्वंभोजनात्पूर्वं १ २ ३ ४ तेनेति

६ ७ ८ तदिति शाक्यान् जैनान् नाथति उपतापयतीति सः नाथृ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु इति धातुपाठे ९ १० इतीति आंतरं मानसं ११ १२

शिव एव परं तत्त्वं तस्मादन्यं न दैवतं कर्ता कर्मफलं दाता प्यस्तीतीह न संशयः ६ स्वर्गादिफलमिज्यादि कर्म कर्तातु कामवान् तस्यानुरूपफलदः परमात्मा महेश्वरः ७ तमेवाराध्य दुस्तारं तरिष्ये व्यसनार्णवं इति निश्चित्य सुमति र्जिनशास्त्रमखंडयत् ८ तच्छास्त्रमर्मविज्ञाना च्छाक्यनाथमिमं विदुः कथमाराध्यतां शंभुर्मयेति विचचार सः ९ शक्यते सांग पूजा तु शंभोः कर्तुं न केनचित् येन केनापि संतुष्येद्यदि भक्तिः स्थिरा विभो १० इति निश्चित्य नियममकरोत्किंचिदांतरं अनिषेव्य हरं क्वापि न भोक्तव्यं दिने मया ११ उपहारश्च यः कश्चिदर्पितव्यो भवेद्विभोः संकल्पयित्वेत्यारभ्य ततस्नातो नदीजले १२ रुद्राक्षमालां भस्मापि विभ्राणः प्रजपन्मनुम् पंचाक्षरीं दृढां भक्तिमुद्वहन् शिववद्गुरौ १३ अग्रे शंखपुरीशस्य स्थित्वा दूरे प्रणम्य तं निर्दोषमिदमेवास्ति त्वेकं पाषाणमुत्तमम् १४ ७ शिवाय नम इत्युक्त्वा चिक्षेपाभिमुखं विभोः एवं दिने दिने कुर्वन्नसेवत महेश्वरम् १५ अभूत्किणशतं मौलौ चंद्रमौलेः शिलाहतेः परं दधार तच्चिन्हं चंद्ररेखामिवेश्वरः १६ दिने दिने प्रहरतः शिलयोपदयाहरं महानत्यगमत्कालस्तस्य प्रीतोऽथ शंकरः १७ तस्य भक्तिपरीक्षार्थं हृदि कौतुकमादधे अथान्येद्युरभूद्वर्षं झंझानिलदुरासदः १८ विद्युत्स्तनितनिर्घातपातघोरतरो महान् आरभ्यार्कोदयमभूद्वैरात्रं च दुर्दिनम् १९ अकृत्वा तद्दिने शंभोः सेवां भोक्तुं समुद्यतः परिवेषितमन्नं च यक्त्वाभूत्सहसोत्थितः २०

१३ १४ १५ अभूदिति किणशतं चिन्हशतं १६ दिने इति शिलया उपदया शिलारूपेणोत्कोचेन राजादिदेयं द्रव्यमुपदा स एवोत्कोचः १७ १८ १९ २०

२१ २२ २३ २४ इतीति तेनसहेत्यर्थः २५ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायां सप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ५७॥ ॐ ॥ ॥शिवोपासनाया आभ्यन्तरत्वबाह्यत्वभेदेनद्वैविध्यंसूचयंस्तदनुष्ठातॄणां कैवल्यमाह मनसेति यःमनसा शंभुंपूजयन् तदुक्तान् अन्ततः बहिःपूजयन् यः दृढभक्तिर्वर्ततेतदन्वयः१ कथयामीति वैराग्यनिष्ठाभक्तिस्तया २३ नेतिकर्तव्यनिर्णयमित्य

धिगस्तुमांव्रतभ्रष्टमकृतेशांघ्रिदर्शनं इत्थंवर्षेपिमहतिविनिर्गत्यमहेश्वरम् २१ नत्वाभ्योपायनंदत्वामनसैव मचिंतयत् हरसेवामकृत्वाद्यभोक्ष्येयदहमुद्यतः २२ तस्मापनिष्कृतिर्ईशाप्राणत्यागोनचान्यतः इत्यालयमुख स्तंभेशिरोघातयितुंयदा २३ तत्रवेगेनदुद्राव तदाग्रेभून्महेश्वरः निरुध्यसाहसादुक्तंतदुक्तिमुपलालयन् ॥ २४ दत्तसायुज्यभाग्येनशंभुस्तेनतिरोदधे २५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेसप्तपंचाशोऽध्यायः ५७ ॐ श्रीअगस्त्यउवाच मनसापूजयन्शंभुंतदुक्तान्बहिरन्ततः वर्ततेदृढभक्तिर्यःसशोकंदुस्तरंत्यजेत् १ कथयामि कथामत्रब्राह्मणस्यमहात्मनः वैराग्यनिष्ठयायस्यप्रसन्नःपार्वतीपतिः २ वर्द्धमानपुरंनामभूषणंचोलनीवृतां पुरमस्तिमहत्तत्रकश्चिदासीद्द्विजोत्तमः ३ नतस्याविदितंकिंचि द्वेदशास्त्रादिषुक्वचित् सपर्यालोच्यसकलंशा स्त्रंकर्तव्यनिर्णयम् ४ कृतवान्काममुक्तस्यमनसःशांकरेपदे निश्चलास्थितिरीशार्चासैवान्यत्तुविडंबनम् ५ द्रव्यपूजातुकर्तव्याशिवभक्तेषुधीमता नशिलाक्षालनादेवप्रीतोभवतिशंकरः ६ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

स्योत्तरेणान्वयः ४ कृतवानिति कामेभ्यो विषयाभिलाषेभ्योमुक्तस्य यानिश्चला आस्थितिः आस्थासैवईशार्चा अन्यत् अव्यवस्थेत्यर्थः साविडंबनं ५ द्रव्येति शिवभक्तेषु विषये द्रव्यपूजा द्रव्यैः विभवैः पूजा एवंच यथाविभवंशिवभक्तार्चनादेव शिवप्रीतिर्नतुशिवमात्रसेवयेतिभावः ६

इतीति मानसीमीशार्चा उपांशुस्याच्छतगुणस्ताहस्रोमानसस्स्मृत इतिनिश्चित्येतिभावः शतरुद्रीयंरुद्राध्यायम् अर्थिनांप्रियः प्रार्थितप्रदः तत्वादितिभावः ७ आतिथ्यमिति अतिथिभावमागतेषुजनेषुप्रत्यक्षं उत्तमस्यापिवर्णस्य नीचोऽपिगृहमागतः पूजनीयोयथायोग्यं सर्वदेवमयोहिसइतिस्मरणे नातिथौशिवस्यस्थितत्वात्तत्रप्रत्यक्षं चोततत्स्वरत्यतंयेभ्यस्तानितैः ८ ९ १० लिंगेमनोमयाः पुष्पकोटयइतिभावः मनोमयलिंगेतासामेवसंभ

इतिनिश्चित्यसमतिमान्नीशार्चांमानसींव्यधात् अन्वहंशतरुद्रीयंप्रजपन्नर्थिनांप्रियः ७ आतिथ्यमागतेष्वीशंप्रत्यक्षंसमपूजयत् नित्यंचोतहुतैरन्नैःसोपदंशैःसषड्रसैः ८ भोजयामासकुसुमैश्चंदनैश्चनवांबरैः पितेवशिवभक्तानांपोषणेभाग्यवानभूत् ९ नाध्वरेषुतथाप्रीतोब्रह्मादीनांमहेश्वरः पुरुषतोस्ययथाभक्तानन्नदानेनसंततम् १० लिंगेमनोमयेतेनचार्चिताःपुष्पकोटयः निर्माल्यशोधनेतासामशक्तागणनायकाः ११ कैलासशिखरेशंभुमंबासहितमब्रुवन् वर्धमानपुरस्थेनत्वत्सादाब्जेसमर्चितान् १२ पुष्पभारान्वयंवोढुमशक्तास्मचिरादपि वाञ्छापूरयतस्येतिश्रुत्वातद्गिरिशोहसत् १३ हासकारणमाचक्ष्वेसंबयाभ्यर्थितःशिवः अवदद्गिरिजांदेवींतद्भक्तिमुपलालयन् १४ अनेनमानसीपूजाकृतामयिमयाफलं तस्यानशक्यतेदातुंनकिंचित्सोपिवांछति १५ तद्दर्शनात्तहर्षोयंकर्तुंप्रीतिंमहेश्वरः आरूढवृषभोदेव्यासहतस्यांतिकंययौ १६ तस्यचित्तपरीक्षायैप्रकीर्णारत्नराशयः तिलोत्तमाद्यप्सरसोप्यदृश्यंतसमंततः १७ प्रेतावाहनपाषाणास्पृश्यान्मेनेमणीन्सतान् विलंघ्यप्रेतवत्ताश्च

वात् तासांपुष्पकोटीनां ११ १२ पुष्पेति तद्वाक्यमितिशेषः १३ हासेति तद्भक्तिंब्राह्मणभक्तिं उपलालयन् प्रशंसन् १४ अनेनेति तस्याः पूजायाःसाहस्रोमानसस्स्मृतइतिसामान्यतोमानसकर्मणोभ्यर्हितत्वोक्तेरितिभावः १५ तदिति तस्यभक्तस्यदर्शने आत्तःप्राप्तोहर्षोयेनसः प्रीतिमित्यत्रपर

तस्तस्येतिसंबध्यते आरूढवृषभइतितृतीयाबहुव्रीहिः १६ १७ प्रेतेति प्रेतावाहनं वस्त्रादिपाषाणाश्च तद्दृस्तस्थान् १८ शार्दूलमिति येन कारणेन १९ २० इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः

शार्दूलमिवसंदृष्टं संकामंयेनरुरोधसः नाम्नानिरुद्धशार्दूलःसस्वयंशंभुनाकृतः १९ दुर्लभंदर्शनंतस्मैदत्वागौर्यासहेश्वरः तेनसायुज्यभाजापिसार्धमंतरधीयत २० इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेअष्टपंचाशोऽध्यायः ५८॥॥

श्रीअगस्त्यउवाच दुर्लभाशांकरीभक्तिःशिवभक्ताःसुदुर्लभाः दुष्करंभुविजंतूनांतन्मनोरथपूरणम् १ किंजन्मनातेनजनस्ययेननभक्तवांछापरिपूरितास्यात् शरीरमर्थास्तनयंस्त्रियंवासमर्प्यपूज्यःशिवभक्तएव २ गृहानभ्यागतेभक्तेगृहिणांकिन्नुदुस्त्यजं यदिस्याद्भक्तपूजायामनुकूलाकुटुंबिनी ३ शोकसंतरणेजंतोरुपायोन्योनविद्यते विनैकेनमहादेवभक्तेष्टविधिनाभुवि ४ साहसंवाप्यकार्यंवाकुलाभक्तेष्टदायिनां नाधयोव्याधयोजन्ममृत्युर्वादेहिनांभवेत् ५ असारेप्यत्रसंसारेसारभूतमिदंनृणां सर्वदाशिवभक्तानांदीयतेयद्यथिंतंयदि ६ वाचादेहीतियोदेहीयाचितोपिमहात्मना नेत्याहवसुधात्रीयंतेनभारवतीभवेत् ७ उपकुर्वंतिवृक्षाश्चपत्रैःपुष्पैःफलैरपि उपकारोस्यनक्वापिवृथाजातःसनेतिवाक् ८ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनशंभोश्चरणसेविनां संपादितंस्याद्येनेष्टंतस्यजन्मोत्तमंविदुः ९ दृष्टान्नदानेनसमर्चनीयाःसर्वात्मनाचान्वहमीशभक्ताः प्रियेषुशं

५८॥ ॥ ॥सारालंकारलीलाशिवभक्तमनोरथपूरणमेवसर्वोत्कृष्टमित्याह दुर्लभेति १ किमिति शिवभक्तःपूज्यएवेत्यन्वयः २ ३ ४ साहसमिति आधयोमनोव्यथाःमृत्युःअकालिकइतिभावः ५ असारेइति यदीत्यस्ययदित्यर्थः ६ वाचेतियःदेहीनरःमहात्मनाशिवभक्तेनयाचितोपिच

स्तुनेत्याह तेन धात्रीभूर्भारवतीत्यन्वयः ७ उपकुर्वंतीति दृतिसनावाक् प्राचीनवाक् वेदवागितियावत् ८ ९ १० प्रदोषेति चित्रापभरणीचैत्री तिथेर्नाम ११ १२ त्रैलोक्यस्येति विश्वंभुनक्ति अवति भुङ्क्ते प्रलयकाले उपसंहरतिवा १३ १४ १५ १६ आवासइति स्थानमित्यर्थः आम्नायो वे

प्रदोषसोमवारार्द्राकृष्णाष्टम्ययनादयः चित्रापभरणीमासशिवरात्र्युपदर्शकाः ११ शिवप्रियकरा ह्येते दिवसाः सद्भिरीरिताः अपिवाभोजयित्वैकं भक्तं माहेश्वरं नरः १२ त्रैलोक्यस्यान्नदानेन यत्तत्फलमवाप्नुयात् किमत्र बहुनोक्तेन शिवः प्रीणाति विश्वभुक् १३ किं प्रसन्ने पशुपतौ दुर्लभं प्राणिनो भवेत् परमापद्गताश्चापि महेश्वरसमर्चनात् १४ नसंति कतिवा लोके तीर्णसंसारसिंधवः अत्राप्युदाहरंतीममितिहासं पुरातनम् १५ परंज्योतिरुपाख्यानं प्रसिद्धं भुवनत्रये अरुणारण्यनामास्ति पुरं धाम पिनाकिनः १६ आवासः शिवभक्तानामाम्नायागमवेदिनां १७ नमः शिवायेति वदंति यत्र बालाश्च कन्याः शुकसारिकाश्च क्षुतेषु च प्रस्खलितेषु दृष्टाप्रदृश्यमालापविधौमिथश्च १८ नाभस्म रुद्राक्षधरोस्ति कश्चिद्दृज्जप्तपंचाक्षरमंत्रराजः नवाश्रुतेशानकथोपदानो यत्रापिवासं करजातिजातः १९ क्रीडासु बाला अपि यत्र भूत्वा जटाधरा भस्मकृतांगरागाः शार्दूलचर्मांबरसंवृतांगाः शिवोहमस्मीति मिथो वदंति २० जनानां वसतां यत्र चित्तवृत्तिरकल्मषा पतिव्रतेव भर्त्तारमाश्लिष्यति महेश्वरम् २१ तत्राभूच्चोलदेशेंद्रसचिवान्वयसंभवः पारदृश्वागमांभोधेः परंज्योतिरिति श्रुतः २२ दुर्जयान्यो विनिर्जित्य चोलराजस्य विद्विषः द्वात्रिंशद्

दः आगमश्च आगतं शिववक्त्रात्त्वगतं तु गिरिजामुखे मतं सर्वमुनीनां च तस्मादागममुच्यते इत्युक्तलक्षणः १७ क्षुतेष्विति क्षुतं सुकः [?] १८ नेति अश्रुतं ईशानकथापदानं ईशानकथाकर्मवृत्तं येन तादृशो नास्तीत्यर्थः १९ २० २१ तत्रेति आगमांभोधेः पारदृश्वा पारंदृष्टवान् पारंगतइत्य

भक्तेइतिजगत्त्रयेविख्यातमित्यन्वयः २४ २५ सइति यतःकारणात्भवतित्वयिशिवप्रसादःअभ्यधिकःअतः मंदिरेनियोज्यतां नियोज्य त्वं अर्हसिइत्यन्वयः २६ सइति सःदभ्रभक्तः तत्रमंदिरेन्यवसत् निवासंचकार साध्वी पतिव्रता नायिका तस्येतिशेषः पार्श्वेवसतिस्मे त्यर्थः तया तद्द्वाराईप्सितंइष्टंअन्नं ददातीति तादृशःसन् भक्तानांसहस्रंभोजयित्वा समयंगमयामासेत्यग्रेतनेनान्वयः २७ समयमिति ज

भक्तेर्माहेश्वरेयस्यह्यभुक्तवतिनस्वयं अश्नीयामितिविख्यातंव्रतंनित्यंजगत्त्रये २४ श्रीमद्दभ्रसमानाख्यनामस्मृतिमतस्सदा ॥ यस्याखिलैःकृतंनामदभ्रभक्तइतिश्रिये २५ सचोलराजेनशिवप्रसादोयतोभवत्यभ्यधिकस्ततस्त्वं नियोज्यतामर्हसिमंदिरेतःसुखंनिषीदेतिनियोजितोभूत् २६ सतत्रन्यवसत्साध्वीपार्श्वेवसतिनायिका तयासहस्रंभक्तानांभोजयित्वेप्सितान्नदः २७ समयंगमयामासजन्मसाफल्यमार्जयन् तस्यतस्यामभूत्पुत्रोधरित्र्यामिवशेवधिः २८ चंद्रमाइवसर्वेषांनयनानंदवर्द्धनः पैतृकात्सऋणान्मुक्तोब्राह्मणान्प्रीणयन्धनैः २९ सहितोबंधुभिःसर्वैर्विहितेजातकर्मणि नामश्रीपतिरित्यस्यचान्वर्थंनिजसंपदा ३० अन्नमाप्राशयत्त्वार्द्धवत्सरस्यप्रियात्मजं अर्द्धांकुरितदंतस्यदृष्ट्वास्यमुमुदेमुखम् ३१ अथसंवर्धितोबालोबालकल्पतरुर्यथा कृतचौलोक्षराभ्यासेनियुक्तोमंत्रिभूषितः ३२ शिक्षाशालांशिशुःप्राप्यलिपिनिर्णयवानभूत् ३३ इतिश्रीस्कांदेपपु

न्मनःसाफल्यं आर्जयन् संपादयन् धरित्र्यांभूमौ शेवधिरिवनिधिरिव निधिर्नाशेवधिरित्यमरः २८ चंद्रमाइति पैतृकात् पितृसंबंधिनः ऋणा न्मुक्तःसन् प्रजयापितृभ्य इतिश्रुतेः धनै ब्राह्मणान्प्रीणयन् न्यवसदितिपूर्वेणान्वयः २९ सहितइति अन्वर्थं अनुगतार्थंलक्ष्मीपतित्वे न अनुरूपार्थंवा ३० अन्नमिति अर्द्धवत्सरेषष्ठेमासि षष्ठेन्नप्राशनमितिस्मरणात् प्रियार्भकंप्रीतिपात्रंपुत्रंअन्नं आप्राशयत् ईषत्प्राश

यामासस्वकमंत्रेणेतिस्वादितिभावः मुमुदेजहर्ष ३१ अथेति बालकल्पतरुर्यथानूतनकल्पवृक्षइव ३२ शिक्षेति लिपिनिर्णयवान् लिपेःलिखि
ताक्षरविन्यासस्यनिर्णयवान् लिखिताक्षरविन्यासेलिपिर्लिबिरुभेस्त्रियामित्यमरः ३३ इतिश्रीमानवस्तुपनामकलक्ष्मसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्या
ख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायामेकोनषष्ठितमोऽध्यायः ५९॥ ॥ ॥संप्रतितस्यैवदभ्रभक्तस्यपरमशिवप्रीतिपात्रतांदर्शयितुं तदुपोद्घातभूतंपार्व
तीशिवसंवादं आदौनिबध्नाति अथेति पार्वतीकर्त्री अंकेनिजोत्संगेशयानंपरमेश्वरं कौतुकान्तरेक्रीडामध्येप्रपच्छेत्यन्वयः १ २ इतीति हैमवत्यापार्व

श्रीअगस्त्यउवाच अथकैलासशिखरेपार्वतीपरमेश्वरं अंकेशयानंपप्रच्छकदाचित्कौतुकांतरे १ नंदिप्रभृतयःसं
तिभक्तास्तवसहस्रशः तेषुकुत्रतवप्रीतिरधिकास्यसमुच्यताम् २ इतिहैमवतीपृष्टःपशूनांपतिरंबिकां स्मयमानो
जगादेदंशनैर्लोलितसत्कचः ३ नमेक्वापितथाप्रीतिर्दभ्रभक्तेयथाधिका नतद्भक्तेःफलंदातुंप्रभुरस्मिशिवेसम
म् ४ नमय्यपितथास्याकिमित्युक्तःशिवयाहरः तद्भक्तेरग्रतःकांतेभक्तिरालोक्यतामियम् ५ इत्युषितोबालश
शांकमौलिरापादकेशंधृतभस्मलेपः समुन्नतोन्नद्धजटाकलापःसदभ्रभक्तंप्रतिसंप्रतस्थे ६ अथचित्रापभरणीभ
वितेतिसमुत्सुकः माहेश्वरेप्सितान्नादिपचेत्यप्रेरयत्स्त्रियाम् ७ भोक्तारःकतिकःपाकेविशेषःक्रियतामिति पृच्छतींदभ्रभक्तःस्वां भार्यांभक्तप्रियोऽवदत् ८

त्यापृष्टःपशूनांपतिःशनैःलोलितसत्कचःचालितमस्तकइतिभावः इदंवक्ष्यमाणंवचनंजगादेत्यर्थः ३ ४ पार्वतीशंकतेनेति मय्यपिदेहार्द्धधारिण्यांस
देकभक्तायामित्यपिशब्दार्थः तथायथादभ्रभक्तेइत्यर्थः नस्यात्किंनभवेत्किं इतिशिवयाउक्तःकथितोहरः तद्भक्तेःदभ्रभक्तस्यभक्तेः अग्रतःपुरतःतेत्व
त्संबंधिनीभक्तिःकाकीदृशीइयंदभ्रभक्तिः आलोक्यतांलयेतिशेषः ५ इतीतिउक्तेतिशेषः समुन्नतःउन्नतऊर्ध्वंबद्धःजटाकलापःकपर्दोयेन स
शिवः ६ अथेति चित्रापभरणीनक्षत्रयुक्ता चैत्रीपौर्णिमेत्यर्थः भविताभविष्यति तस्यांचबहुपुण्यप्रदत्वंस्मृतिषुस्पष्टं माहेश्वराणां शिवभक्तानां ई
प्सितंअन्नादिःआदिशब्दात्शाकसूपादिसंग्रहःपचपाकंकुरु ७ ८

अधीति अयंपुरोवर्ती अन्हामधीश्वरः सूर्यः नभसोगगनस्य मध्यमध्यास्ते गगनमध्येतिष्ठतीत्यर्थः अधिशीङ्स्थासांकर्मेति कर्मत्वं अतिथिसमागमकालोयमितिभावः ९ १० आरभ्यतामिति तंअतिथिं कश्चित् यदृच्छया आगतःप्राप्तः यदिसमागतः तर्हितंसंवासयेत्यन्वयः ११ १२ ललाटंत

अध्यास्तनभसोमध्यमन्हामयमधीश्वरः नकोपिशिवभक्तस्तेगृहानतिथिरागतः ९ चित्रापभरणीह्ययतिथिःपुण्यतमामता नकंचिदपिपश्यामिमाहेश्वरमिहोत्तमम् १० आरभ्यतांत्वयापाकःप्रार्थयित्वानयामितं संवासयप्रियेकश्चिद्यदिभक्तःसमागतः ११ इत्युक्त्वानिरगादुक्त्वानदभ्रभक्तोगवेषयन् अथातपेनकथिताःसमंतात्सांसवोभुवः १२ ललाटंतपघर्मांशुःवरूथेदिनयौवने अथमाहेश्वराकारमास्थितःकालकंधरः १३ आविवेशालयंतस्य संप्रस्विन्नमुखांबुजः इहास्यहममहंभोइत्याकर्ण्यवचनंसती १४ निर्गतासहसादृष्ट्वादृष्ट्वामाहेश्वरंपरम् १५ प्रणम्यदत्वासनमाहसांजलिःसुस्वागतंभक्तवरेहचास्यतां आतिथ्यमत्रास्त्वनुमंतुमर्हसीत्युक्त्वावितेनेविधिवत्तदर्चनम् १६ तयासंपूजितश्चैववर्णीवेषेणशंकरः वसतिक्वगृहस्वामीत्यपृच्छत्क्षणतांसतीम् १७ तंप्रत्युवाचाथसतीमदीयोनाथःसमाहेश्वरपाददासः भवादृशंभक्तवरंविचिन्वन्नितोबहिर्निर्गतएष्यतीति १८ यत्रनास्तिगृहस्वामीनतत्रनिवसेत्सुधीः यत्रयुक्तास्थितिस्तत्रगच्छामीत्यालयाद्ययौ गतेमाहेश्वरेतस्मिन्दभ्रभक्तश्चसत्वरः १९ अदृष्टभक्तःस्ववेश्मप्रविवेशस्मरन्हरं अथागतंपतिंसाध्वीसांजलिःसमभाषत २० ॥

ति ललाटंतपतीति ललाटंतपः असूर्येललाटयोरितिखश् सचासौघर्मांशुःसूर्यः दिनयौवने मध्याह्ने कालकंधरः नीलकंठःशिवः १३ आविवेशेति प्रकर्षेणस्विन्नंस्वेदयुक्तंमुखाम्बुजंयस्य १४ १५ १६ १७ १८ यत्रेति आलयात् तन्मंदिरात् ययौनिर्जगाम १९ २० २६ ॥

२१ २२ २३ तस्मिन्निति मुनितरोः अगस्त्यवृक्षस्यमात्राजगज्जनन्यापार्वत्यायस्यअग्रेयोगदंडाग्रेनिहितेप्रकोष्ठेकर्पूरादधःप्रदेशेस्थापितंआननं
येनतं २४ भस्मेति भस्मभस्त्रां भस्माधारवस्त्रपात्रीं अक्षमालयाजपमालया वेष्टितांकृतवंतमित्यन्वयः जरतीतनुर्येस्यतं २५ लंबमानमितिसर्व
तःसर्वस्मात् दृश्यात्परंपरीभूतं तमसःपरस्तादितिश्रुतेः ज्योतिः आत्मस्वरूपंध्यायन्तमित्यन्वयः २६ २७ २८ दभ्रेति प्रसादः अनुग्रहः कि

नाथमाहेश्वरःकश्चित्साक्षादिवमहेश्वरः प्रासीदत्तासनोयुष्मान्नपश्यन्नात्ययंगतः २१ तत्रगत्वामहात्मानंप्रसाद्या
नीयशांकरंयुक्तंभोजयितुंदेवमाविलंबोविधीयताम् २२ सुधारससमंसाध्व्यादभ्रभक्तोनिशम्यतत् देवालयंययौ
तत्रयत्रमाहेश्वरस्थितः २३ तस्मिन्मुनितरोर्मूलेनिरासनमधिश्रितं मात्रायस्यअग्रनिहितेप्रकोष्ठेस्थापिताननम्
२४ भस्मभस्त्रांचपुरतोवेष्टितामक्षमालया कृतवंतंपरिश्रांत्यामीलिताक्षंजरत्तनुम् २५ लंबमानभ्रुवंज्योतिर्ध्यायं
तंसर्वतःपरं आलोक्यदभ्रभक्तोस्यनिपपातपदद्वये २६ मुमुदेदर्शनादेवनिधिंदृष्ट्वेवनिर्धनः गृहीतचरणांगुष्ठंद
भ्रभक्तंदयानिधिः २७ आस्थापयित्वानामास्यपप्रच्छपरमेश्वरः माहेश्वरपदांभोजपरमाणुरहंविभो २८ दभ्रभ
क्तोस्मिदासोस्मिप्रसादःक्रियतांमयि आतिथ्यंगृह्यतांस्वामिन्कुतपःसुमहानिह २९ मदीयसदनंभूयात्सदरे
णुपवित्रितं अन्नंयद्रोचतेतुभ्यंदीयतेभुज्यतामिदम् ३० इत्यावेद्यपुनर्भक्तःप्रणनामातिथिप्रियः दभ्रभक्तंततः
प्राहमायामाहेश्वरोहरः ३१ सएवदभ्रभक्तोसित्वंपश्यविपुलयशः मृष्टान्नदाताभक्तानांभवानेवभवानिव ३२

यतां त्वयेतिशेषःकुतपः दिवसस्यअष्टमोंशः कालः अंशोष्टमोन्हःकुतपोऽस्त्रियामित्यमरः अन्येतुद्वौयामौ घटिकान्यूनौद्वौयामौ घटिकापरौस
कालःकुतपःप्रोक्तःस्तस्मिन्दत्तंमहाफलमितिवदन्ति सुमहान् महाफलप्रदइत्यर्थः तथाच भवादृशानांभक्तानां आतिथ्यदानोचितोयंकालइति

भावः २९ ३० इतीतिमायामाहेश्वरःकपटेनभक्तरूपधारी ३१ सइति भवानेव
भवानिव इत्यनन्वयालंकारेणभवत्सदृशःअन्योदातानास्तीतिभावः ३१ ३२

अद्येति भुक्तान्नमेव वा भुक्तमन्नं येन तादृशं भुक्तवन्तं वेत्यर्थः पर्वविशेषे अभुक्तब्राह्मणालाभे भुक्तवंतमपि भोजयेत् तावतापि फलसिद्धिर्भवि
ष्यतीति भावः ३३ भक्त इति दभ्रेति नाममात्रग्रहणं नाम्नैकदेशो वा संबोधनमिति बोध्यं उक्ते सति अप्रियं भवेदित्यर्थः ३४ ३५ गंभीरमाह
क्वेति प्राकृतः मायाधीनः तद्विलक्षणाः अप्राकृता इत्यर्थः न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुष इति स्मरणात् स्वस्य च पुरुषरूपत्वादिति भावः नरोचते

अद्यागमरणी चैत्री परमेश्वरवल्लभा भोजयेद्भाग्यभाग्भक्तान्भोज्यं भुक्तान्नमेव वा ३३ भक्तोसि दभ्र भक्तस्त्वं
क्षुधितश्चास्मि सांप्रतं तथापि किंचिद्वक्तव्यमस्ति दभ्राप्रियं भवेत् ३४ कथं त्वामप्रियं वक्तुं शक्नोत्यतिथिरागतः
न वक्तव्यं मया नैव श्रोतव्यमपि तत्त्वया ३५ क्व च त्वं प्राकृतो लोकः क्व वयं तद्विलक्षणाः अलौकिकस्य वचनं लौकि
काय न रोचते ३६ भोजयान्यानहं गत्वा मा ते शोकोस्तु मत्कृते इत्युक्त्वाभूत्प्रतिष्ठासुस्तस्य माहेश्वरोग्रतः ३७ इ
ति श्रीस्कांदोपपुराणे भक्तविलासे षष्टितमोऽध्यायः ६०॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्य उवाच ततो जिगमिषुं कापि प
दाग्रस्पृष्टपादुकं मात्रायष्टिधरं देवं नत्वा भक्तस्तमब्रवीत् १ मामेवं वद वक्तव्यं प्रतिशंकास्तु मामपि कर्त्तास्मि
तद्यथावत्तेयल्लौकिकमथापरम् २ दूरे निरस्य संदेहं कर्त्तव्यो मय्यनुग्रहः वदंतमेवं बहुधा गृहीतचरणं मुहुः
३ आस्वेति मुनिवृक्षस्य मूले माहेश्वरो वदत् घोरमाहारनियममाकर्णय सुदुष्करम् ४ ॥ ७ ॥ ७ ॥

न स्वदते विजातीयवचनं न प्रियंकरमिति भावः ३६ भोजयेति प्रतिष्ठासुः प्रस्थातुमिच्छुस्तस्य भक्तस्य अग्रतः पुरतः ३७ इति श्रीमानवल्ल्यु
पनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षष्टितमोऽध्यायः ६०॥ ७ ॥ ॥तत इति जिगमिषुं गन्तु
मिच्छुं १ मामेति वक्तव्यं निन्द्याकरं २ ३ आस्वेति मुनिवृक्षस्य अगस्त्यतरोः ४ ७ ७ ७ ७

५ नेति पचेलिमं पक्कं विरसं रसहीनं आमयो रोगः ६ उद्दिष्टमिति पंचषड्ढा पंचषाः बहुव्रीहौ संख्येये डजिति डच् टिलोपः पंचषाः हायना वर्षा यस्य अग्रजातो ब्राह्मणः लक्षण्यो लक्षणेषु साधुः ७ विद्येति कुलतन्तुः कुलस्यैक एवेत्यर्थः ८ स्यादिति विशस्य मारयित्वा ९ पचेति अव्यस

नान्नं न दधि न क्षीरं न सर्पिर्न मधूत्तमं मनःप्रीतिकरं विद्धि दम्भभक्तं ममाश्रतः ५ न कल्पकफलं वा मे स्वदतेयस पचे
लिमं विरसं चामयकरमन्यच्छाकादिकं पुनः ६ उद्दिष्टं मनसान्नं तच्छ्रूयतां दम्भभक्त मे अग्रजातश्च लक्षण्यः पुत्रः
पंचषहायनः ७ विद्याविनयसंपन्नः कुलतंतुर्महामतिः मातापित्रोः प्रियतमः सर्वेषां नयनप्रियः ८ स्याच्चेत्तं मातु
रुत्संगस्थापितं खड्गधारण पिता विशस्य प्रक्षाल्य नखरोमादिवर्जितम् ९ पचेति पत्न्यै दद्याच्चेत्स चेदव्यसनाच
सा सम्यक्कुर्वीत पाकं सा तदंगैः सह भर्जितम् १० समं सैंधवमादाय दर्व्या मे दीयतां हविः एवं चेद्भविता तृप्तिरन्य
थ्रोज्यमरोचकम् ११ यदि शक्तोषि तत्कर्तुमस्तु भिक्षा त्वदालये नो चेत्तत्र गमिष्यामि दातारो यत्र चार्थिनाम्
१२ अर्थं श्रावयितुं चेमं तामसंधृतसंशयः कौतूहलं चेद्यशसि पत्न्याश्च न विलंब्यताम् १३ स्मयमानस्तथेत्यु
क्त्वा दम्भभक्तोपि धीरधीः निःशंकमेव स्ववेश्म गत्वा भार्यामिति कंयथौ १४ अथाभिमुखमायांतीं सश्वेतवननायि
कां मूर्तामिव निजश्रद्धां भक्तिं माहेश्वरीमिव १५ सर्वदा समनुष्याणां छायां सहचरीमिव शोकांबुधेरपारस्य संता

ना पुत्रशोकरहिता १० सममिति अरोचकं अतृप्तिजनकं ११ १२ अर्थमिति यशसि कौतूहलं चेत्तर्हि असंधृतसंशयः सन् इममर्थं तां श्राव
यितुं न विलंब्यतां पत्न्या च त्वदाज्ञाकरणेन विलंब्यतामिति अन्वयः १३ स्मयमान इति. हसन् १४ अथेति श्वेतवननायिकां तदभिधानां
भक्तिमित्यत्रापि मूर्तामिति संबध्यते १५ सर्वदेति सुतरां शोभ नां नावं १६

करुणावतीति अगस्त्यउवाचेत्यादिः कलःअव्यक्तमधुरः अलकाःकेशाःनीरजपत्रं पद्मपत्रं १७ नीरंध्रयोर्घनयोर्वक्षोजयोस्तनयोर्भरेणानतमंगं यस्यास्ता दृशि नीहारवत् शीतःश्वेतोहारोयस्या सा अवतुत्वामितिशेषः १८ सुकेशीति सूनास्त्रस्यकामस्य महापताके

करुणावतिकल्याणिकलकंठिप्रसीदमे १७ नीलालकेनिर्मलमंदहासेनीतिस्थितेनीरजपत्रनेत्रे नीरंध्रवक्षोजभरानतांगिनीहारहारेवतुनीलकंठः १८ सुधारसोकेबहुसूक्ष्ममध्येसुनासिकेसुंदरगात्रिसुभ्रु सुकेशिसूनास्त्रमहापताकेसुधांशुमौलिस्तवसन्निधत्ताम् १९ वीणागुणालापिनिवीतरोषेवीरुद्भुजेविश्वजनानंददात्रि वीरःसमाहेश्वरवीतिहोत्रोवीरासनस्थोन्नमिहार्थतित्वाम् २० त्वयैवगुणशालिन्याभवनंममभूषितं नंदनंकल्पवल्लीवपूरिताभ्यागताशया अनुकूलनयस्यास्तिकलत्रंसाध्विमंदिरे २१ अरण्यमेवतस्याहुःशरणंगृहमेधिनः पतिंप्राणान्परित्यज्यरक्षंतिहिपतिव्रताः २२ इतिगाथाःपुराणेषुसाध्विसाक्षात्कृतास्त्वया शृणुकर्तव्यमधुनाविधिनाविहितंमम २३ सर्वदाह्यतिथिःपूज्यःगृहिणेत्यनुशासनं दृष्टादृष्टानिभाग्यानिनश्वराण्येवपश्यतः २४ प्रायःकलत्रपुत्राश्चपशवःसर्वसंपदः अतिथिभ्योर्थितादेयानचेन्नश्यंतिहिस्वयम् २५ विषयानपरित्यक्ताःस्वयंपुंसांगतायदि शोकशूलंहृदिन्यस्यगच्छंत्येवपतिव्रते॥ २६ सुधियाचेत्स्वयंत्यक्तादद्युःसौख्यमनंतकं शिबिर्वपुस्त्वंश्येनायकपोतत्राणतत्परः २७ अलर्कोदात्तद्विजेनेत्रेव्याधयांकंकपोतकः

मौलिभूते वीरुल्लता १९ वीरइति अर्थते याचति २० नंदनमितिपूरिता अभ्यागतानामतिथीनां आशयेतिपूर्वेणान्वयः २१२२२३ सर्वदेति नश्वराणि नाशशीलानि २४ प्रायइति नचेन्नदीयंते चेदित्यर्थः २५ विषयाणांनश्वरत्वावश्यंभावेन अत्यक्तनाशे नरस्यदुःखं

त्यक्तेषु सुखमेवेति प्रतिपादयति सदृष्टांतं त्रिभिः विषयाइत्यादिना २६ २७ अलर्कइति द्विजेविषये अंकमुत्संगं कथा स्विस्त्रइमा महाभारतादिषु प्रसिद्धाः २८ अथेति अमुष्मिन्लोके स्वर्गलोके २९ चिकीर्षुरिति मद्दिरूद्भूमद्यस्तेहादिनात्वयानैवकार्यमितिभावः ३० इति श्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांमेकषष्टितमोऽध्यायः ६१॥ छ ॥ ॥ अपू

अथमाहेश्वरेप्राप्ते किमदेयंभवेन्मम २९ त्वदानुकूल्येननकिंचिदस्तिलोकेदुरापंत्विहमप्यमुष्मिन् चिकीर्षु स्त्वास्मियदत्रसाध्वीत्वायेवमेतद्वशीकरोति ३० इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेएकषष्टितमोऽध्यायः ६१ ॥ श्रीअगस्त्यउवाच एवंसंबोधितातेनसाश्वेतवननायिका प्रांजलिःस्मयमानाहप्रणम्यप्राणनायकम् १ नाथसंबोधनमिदंकिमपूर्वंकृतंमयि कर्णयोर्मेसिधारेवभवच्चाटूक्तिचातुरी २ सर्वदासापराधाहंशिक्षणीयानतुत्वया कर्त्तव्यमादिक्षिप्रंनचेत्त्वत्रानुकूलता ३ त्यजसद्योजनमिमंशून्यंभांडमिवांतरा दत्रभक्तस्ततःप्रीतस्तदंसेहस्तमर्पयन् ४ तमाहेश्वसंकल्पंतस्याःकर्णेन्यवेदयत् साध्वीतद्वाचमाकर्ण्यवज्रपातसमाक्षरम् ५ अपिस्मव्यथतेनैवगंगेवाश्मनिपातनात् आनयार्भकमत्रेतिनियुक्तोनिजभार्यया ६ जपत्पंचाक्षरीमेवबालशिक्षागृहंययौ अथसःश्रीपतिःस्वप्नेचिन्हंकैतककथास्या ७ कुर्व[illegible]नमःशिवायेतिचुक्रोशोच्चैःगुरोःपुरः आहूयपृष्टेगुरुणाजगादस्वप्नविस्मयम् ८ सर्वदात्रतुशंभुस्त्वांदीर्घाःसंतुतवाशिषः माभैरितितमाभाष्य

वांक्यचनचातुरीमस्याकार्यकार्येस्यगुरुत्वंमन्यमानायास्तस्यावचनमवतारयति एवमित्यादि १ नाथेति पत्न्याअनुशासनीयतयानुसरणमयुक्तमित्याह कर्णयोरिति २ ३ ४ तमिति वज्रपातसमानिअक्षराणि यत्रतादृशं ५ अपीति अश्मनोनिपातनात् ६ जपन्निति

मध्येइति कलानांनिधिंचद्रं १० ११ उपास्यइति सपर्ययापूजया १२ १३ १४ उत्थाप्येति त्वयि सतामाशिषःसफलाःसंतु गौरीपतेरनवधिः
प्रसादोस्तुइत्यन्वयः १५ आयुरिति दीर्घमित्यनुषज्यते १६ १७ अभिषिच्येति असूषुपत् स्वापयामास १८ आहूयामासेति तीक्ष्ण

मध्येस्थितंश्रीपतिमर्भकाणांनिधिंकलानामिवतारकाणां उमापतेस्तोत्रशतंपठंतंतत्रात्मजंभक्तवरोददर्श १०
पितुर्मुखालोकनजातहर्षःजातस्मितस्तोत्रमुदाजहार सश्रीपतिर्देशिकचोदितःसन्नुच्चैस्तरांवाचयतिस्मपद्य
म् ११ उपास्यएकोधिपतिःप्रभूनांसमर्चनीयाश्चतदीयभक्ताः प्रीतःशिवोभक्तसपर्ययास्याच्छिवप्रसादेनशु
चंतरंति १२ पद्यमाकर्ण्यपुत्रोक्तंमज्जन्नानंदसागरे प्रेषणीयोगृहेबालइतितद्गुरुमाहसः १३ श्रीपतेगच्छ
सदनंपित्रोरानंदमावह इत्याकर्ण्योत्थितोदासःसगुरुंप्राणमत्सदे १४ उत्थाप्याघ्रायतन्मौलिंवितेनेगुरुरा
शिषः १५ संत्वाशिषस्त्वयिसतांसफलाःप्रसादोगौरीपतेरनवधिःसुमतेस्तुदीर्घं आयुश्चवज्रमिवतेवपुरस्त्व
रोगंऐश्वर्यमक्षतमुपैतुकुलंचवृद्धिम् १६ दत्रभक्तःसमादायगुरुणाविहिताशिषं नीत्वालयंस्वभार्यायैद
त्वाहत्वर्यतामिति सुगंधिनातमभ्यज्यतैलेनतनयंसती १७ अभिषिच्यसुखोष्णेनवारिणावारिजेक्षणं भो
जयित्वानिजोत्संगेलालयित्वाप्यसूषुपत् १८ आहूयामासभर्तारमचंचलमनाःसती सतीक्ष्णाधारासिधरःसहसांति
कमाययौ १९ भूषितंसर्वगात्रेषुधृतभस्मत्रिपुंड्रकं दृढंजहारकरयोःपाणिभ्यांपादयोरपि २० साध्विभैक्ष
महाभिक्षोर्मांभूद्धाष्ट्येणदूषितं पत्युक्तेत्थंस्मरंच्छंभुंसाश्वेतवननायिका २१ उदस्तदक्षोनाविंदद्भ्रमक्तःस्व

धारंअसिंधरतीतिसः १९ २० साध्वीति भैक्षंभिक्षेत्यर्थःसमूहस्यान्नासंभवात् २१ उदइति तदक्षःतन्नेत्रं उदः उदकंनाविंदत् नलेभेइ

२३ रुधिरमिति करके कमंडलौ २४ पचेति द्वयं शंभोः भक्तिपरीक्षेवेति कृतः आशयो यया २५ पचतीति धात्रीमाता २६ २७ २८ २९
३० कांडेति कर्मकांडोपासनाकांड द्वयार्थके सर्थः पादुके मुहुः शब्दब्रह्ममयः आरावो ययोस्तौ शब्दवन्मणिविशिष्टौ नूपुरौ यस्मिन् कर्म
णि तथा धृत्वा ३१ भस्मेति भस्मनः अंगरागो यस्य तादृशः अलं अर्जुनं श्वेतं अल्लकं कौपीनं विभ्राणः डमरोः ध्वनितस्य आटोपेन मुखरीकृतानि

अथोन्नमः शिवायेति खड्गेनाखंडयच्छिरः ततः पादौ ततः पाणी श्रीपतेर्विचकर्त्त च २३ रुधिरं नूतनं चापि क
रके न्यस्य दापयत् त्वचमाच्छिद्य मुंडं च नखकेशादिवर्जितम् २४ पचेति भार्यामवदत्सा च साध्वी तथाकरो
त् द्वयं भक्तिपरीक्षैव शंभोरिति कृताशया २५ पचति स्मा शिरो धात्री गृहीत्वा क्षिप्रमर्भकं मरीचैर्जीरिकाद्यै
श्चक्रुस्मनिबद्दलैरपि २६ सद्योघृतेन बहुना भर्जितं समसैंधवं अर्भकागमशोषं च पचति स्म पतिव्रता २७
संपन्नमिति भर्त्तारमुवाच मुदिता सती उपलिप्यालयं सम्यग्भैरवं प्रत्यपालयत् २८ भक्तः शिवालयं गत्वाम
ले मुनितरोस्थितं महाभैरवमाहेदं संपन्नं संमितं हविः २९ आनेतासि सुचिरं देव माविलंबो विधीयतां इतित
द्वाक्यमाकर्ण्य हरो माहेश्वराकृतिः ३० कांडद्वयार्थके धृत्वा पादयोः पादुके मुहुः शब्दब्रह्ममयारावनिक्कणन्म
णिनूपुरम् ३१ भस्मांगरागो विभ्राणश्चालमल्लकमर्जुनं डमरुध्वनिताटोपमुखरीकृतदिङ्मुखः ३२ रठत्क
रोटिसाहस्रकंठसूत्रभयंकरः दधानः सशिखं शूलस्फुरत्स्फणिककुंडलः ३३

शब्दायमानानि दिङ्मुखानि यस्य ३२ रठन् शब्दवत् करोटिनां मुंडानां सहस्रमेव साहस्रं यस्मिन् तादृशेन कंठसूत्रेण भयंकरः मुंडमालाध
रइत्यर्थः शिरोस्थिनि करोटिस्त्रीसमरः सशिखं सज्वालं स्फुरंतः फणिनो ययोस्ते स्फुरत्स्फणिककुंडले यस्य तथा ३३

रोचनेति ललाटस्थितत्वेनरोचनातिलकश्रियंबिभ्रत् तार्तीयीकं तृतीयंविलोचनंयस्यतादृशः कपालमालिकायानादोयासुतादृशीभिर्ज-
टाभिरुत्तंभिताः कुंतलायेन ३४ अरुणेति क्रोधेन अरुणापांगकणिकयावित्रासितंजगत्त्रयंयेन तदालयंदभ्रभक्तगृहं ३५ अथेति
अवनिज्य प्रक्षाल्य निजिर् शौचपोषणयोः तदीयंजलमितिशेषः ३६ सुवर्णेति अस्यपादारविंदे सुवर्णपुष्पादिभिःपूजां विधाय भगवं

रोचनातिलकश्रीभृत्तार्तीयीकविलोचनः कपालमालिकानादजटोत्तंभितकुंतलः ३४ अरुणापांगकणिकावि
त्रासितजगत्त्रयः आलंब्यदभ्रभक्तस्यहस्तमागात्तदालयम् ३५ अथावनिज्यांघ्रिसरोरुहद्वयंतदीयमाधायसु
वर्णभाजने दधारमूर्ध्नातदपःसभार्ययाजमादधन्योस्मिचिरादपीतिसः ३६ सुवर्णपुष्पैरपिचंदनेनविधायपू
जामपिदभ्रभक्तः पादारविंदेभगवंतमस्यप्रदक्षिणीकृत्यननामभूयः ३७ उपवेश्यासनेहैमेमायामाहेश्वरंह
रं रंभापत्रद्वयंसाग्रंविदधेविपुलंतले ३८ पशुमांसोपहारंतत्पात्रेपूर्वमुपस्तृते ददौभक्तिमतीसाध्वीपश्चा
दन्नघृताप्लुतम् ३९ कर्पूरवासितंहस्तेदभ्रभक्तोप्यदाज्जलं अथमाहेश्वरोमौलिंचालयन्नाहतंपुनः ४० पक्वं
शीर्षंनपश्यामियन्मेप्रियतमंभवेत् तौदंपतीतथाभीतौपश्यतःस्ममुखंमिथः ४१ पशुशीर्षंततोधात्रीकृतपा
कंचभर्जितं स्वामिनेप्रददौसास्मैतत्पात्रेपर्यवेषयत् ४२ उक्तास्त्वमृतमित्याहभुज्यतामितितापसं भैरवःप्रा
हतंभूयःत्वराकार्यानमेत्वया ४३ शृणुचैवंवचोभक्तनवेत्सिनियमंमम नाश्नीयामेकएवाहंक्वापिचंडालकर्म

तंप्रदक्षिणीकृत्य भूयोननामेत्यन्वयः ३७ ३८ पश्विति पूर्वेउपस्तृते अभिघारिते ३९ कर्पूरेति माहेश्वरः तंपुनःआहेत्यन्वयः ४० पक्व-
मिति यत्शीर्षं प्रियतमं अतिशयेनप्रियंपश्यतःस्म अपश्यतामित्यर्थः लट्स्मइतिसयोगाद्भूतेलट् ४१ पश्विति धात्र्यामात्राकृतःपाको

अभ्यागतइति अतिथिरन्योवा कश्चिदाहूयतामित्यन्वयः ४५ ४६ सांजलिरिति वत् भुक्तशेषंमयिदीयतांप्रसादबुद्ध्येतिशेषः ४७ दभ्रेति भवानेवभक्तःतत् तस्मात् त्वयैवस्थीयतामित्यर्थः ४८ ४९ ५० शिलेतितत् तस्मात् विलंबः कालयापनमास्त्वित्यर्थः आस्वतिष्ठ ५१ ५२ तमिति

अभ्यागतोतिथिर्वान्यःकश्चिदाहूयतामिह यावन्नायातिसाक्ष्येकोमयातावन्नभुज्यते ४५ इत्युक्तोबहिरागत्यः विचिन्वन्परितःक्वचित् दभ्रभक्तोनवैक्ष्यान्यंभक्तंप्राप्तस्तदंतिकम् ४६ सांजलिःप्राहनैवास्तिकोपिभक्तःप्रदृश्यते अनुग्रमाकृत्वाभोज्यंभुक्त्वातद्दीयतांमयि ४७ दभ्रभक्तमथोवाचदेवःपरमभैरवः भक्तोभवान्नकोप्यन्यःस्थीयतांभोजनायतत् ४८ वधूमुखमथालोक्य दभ्रभक्तोप्युवाचतं वित्तसिःश्रूयतांस्वामिन्आजन्मास्तिव्रतंहितत् ४९ भुक्तवस्तुमहत्स्वैवभुज्यतेनुदिनंमया शिलान्यथाचेद्युक्तव्याकथमेवंविधीयताम् ५० शिलाभुजावाभवतामुक्तिर्भक्तैःसहोत्तमा विलंबोमातदास्त्वेहनस्याश्चेदप्यपारणा ५१ पंक्तोमाहेश्वरस्याथप्रीतयेभोक्तुमुद्यतः दभ्रभक्तःशिवंस्मृत्वाशिलाकबलमाददे ५२ तंगृहीतास्मकबलंनिरुध्याह पुनर्हरः आस्मृतंकिंचिदधुनाविस्मृतंयत्सुराक्षुधा ५३ अस्तिहिश्रीपतिर्नामतवपंचषहायनः पुत्रःसुभोजनेप्राप्तेकथमत्रनदृश्यते ५४ भुक्तपूर्वंचनमयासदनेपुत्रवर्जिते सर्वशास्त्रनिषिद्धंतदपुत्रगृहभोजनम् ५५ सरःसरोजेनविनाकृतंयथाविनाशशांकेननभस्थलंयथा अदृष्टसूर्यंदिवसंयथातथानिकेतनंभातिन पुत्रवर्जितम् ५६ अलंकारोमुखस्याक्षिवेदविद्याद्विजन्मनः पातिव्रत्यंकुलीनायाःवेश्मनोभूषणंसुतः ५७ यःस्व

आः इतिस्मृतौ अव्ययम् ५३ अस्तीतिपंचहायनःपंचवार्षिकः ५४ ५५ ५६ ५७ यस्येति सहनभुंक्तेस्वेनेतिशेषः श्वभोजनं शुनकभक्षणम् अतःसःश्वपाको

५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ विलोकयेति विलंबेन कृतं विलंबो न कर्त्तव्य इत्यर्थः ६५ ६६ ६७ ६८ सिद्धार्थेति सिद्धार्थाः सर्षपाः तदा
दिमंगलद्रव्यगंधीनीत्यर्थः पिनाकधनुषा शिवेनैव ६९ अम्बेति निद्रालुः निद्राशीलः स्पृहिगृहीत्यादिना आलुच्प्रत्ययः ७० दिवीति

आच्छिद्य हस्तौ पितुराददानो बालो घृताक्तं कवलं मुखे स्वे करोति चेदग्रत एव मातुस्तयोर्मुदा प्रहसन् सुखं न तुल्य
म् ५९ मधुरं गृहस्थः तः सूनोस्त्यजेत्कटुभोजनं मुखचालनमालोक्य मोदेनैव नु दंपती ६० अहो दयाविहीनोसि
कुलतंतुं कुमारकं उद्युक्तोसि विहायैव भोक्तुं भक्त कथं त्वराम् ६१ कथं वा ते दयानास्ति श्रीश्वेतवननायिके भ
र्तुर्भोजनकाले त्वा पुत्रं नाहूयसे यतः ६२ दग्धभक्त बहिर्गत्वा बालमाहूय तां द्रुतं त्वमंकणे वा गोष्ठे वा क्रीडते
हसते सुतः ६३ विलोकय विलंबेन कृतमित्यन्वशास्तौ अन्योन्यालोकितमुखौ तौ माहेश्वरशासनात् ६४ यथा
नियोगं तत्कर्तुं शासनं निर्गतौ बहिः शिक्षाशालामुखौ भूत्वा दंपती व्हयतां सुतम् ६५ श्रीपते तूर्णमायाहि भोक्तुं
माहेश्वराज्ञया आनंदय कलालापैः आवामप्यमृतैरिव ६६ वाभ्यामिति त्रिराहूतः श्रीपतिः शिवशासनात् वौ
ध्यामाविरभूद्बालः सर्वाभरणभूषितः ६७ सिद्धार्थजीरकमरीचिनवाढ्यगंधीन्यंगानि भूषणकलापविभूषितानि
बिभ्रत्पिनाकधनुषैव कृतान्वयश्रीः स श्रीपतिः पुरत एव बभूव पित्रोः ६८ अंबनिद्रालुरंकेतेक दाहं निर्गतो
बहिः इत्यालपन्मुहुस्ताभ्यामाश्लिष्यत मुदार्भकः ६९ दिवि दुंदुभयो नेदुः पुष्पवृष्टिश्च खादभूत् रोमांचिता ?
गोभिरिज्जातद्रु किं श्लाघते स्म सा ७० शंभुरंतरधात्सद्यो महाभैरवरूपधृक् सहैव पशुमांसेन पात्रे तद्दवशेषितम्

खात् आकाशात् श्लाघते स्म शश्लाघे इत्यर्थः ७१ शंभुरिति अंतरधात् अंतर्धानं जगामेत्यर्थः ७२

अथेति बालस्य आलिंगनेन निर्वृतौ सुखितौ ७२ ताविति विस्मयेन अद्भुतेन आविष्टं प्रविष्टं हृदयं ययोस्तौ विचिन्वातेस्म अन्वेषणं चक्रतुरित्यर्थः ७३ ७४ ७५ ७६ जन्मनीति अपदानं कर्मवृत्तं ७७ समागममिति उदीक्षतौ ऊर्ध्वं पश्यन्तौ ७८ ७९ ८०

अथतौदंपतीभक्त्याबालालिंगननिर्वृतौ अंतर्भोजयितुंदेवंमाहेश्वरमुपागतौ ७२ तौभैरवमपश्यंतौमांसमप्यर्पितंपशोः विस्मयाविष्टहृदयौविचिन्वातेस्मसर्वदा ७३ गतस्यलाभेनसुतस्यनेमतुर्दत्तंतथाप्रापतुरेवदंपती अदर्शनेनास्यविभोर्यथाशुचंमहत्तमंतापमवापतुश्चिरात् ७४ उपेक्षसेकथंशंभोभक्तावित्यश्रुवर्षिणौ ७५ जन्मन्यन्यत्रपूजायांशंभोर्विघ्नःकृतोमहान् इतिसंचिंत्यसंचित्यतच्चापदानमस्यतत् ७६ समागममुदीक्षंतौदत्तदृष्टीबभूवतुः ७७ अथाविरासीद्भगवान्दयानिधिःपुरस्तयोर्देवगणैरभिष्टुतः सहैवगौर्यागजवक्त्रशक्तिभृन्निषेव्यमाणोवृषभोपरिस्थितः ७८ जयेतिरक्षेतिविलोकयेतिदेवप्रसीदेतिपुराणवाग्भिः अभिष्टुतश्चंद्रकलावतंसःश्रीदम्रभक्तांतिकमाससाद ७९ संपूजितस्तेनचभक्तिपूर्वंभार्यासमेतस्यचतस्यधात्र्याः वितीर्यमुक्तिंविबुधैर्दुरापामंतर्दधेशंभुरचिंत्यभूमा ८० चरितंदम्रभक्तस्ययेश्रृण्वंतिपठंतिवा पार्वतीशप्रसादेनतेतरंतिभवार्णवम् ८१॥ ॥इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेद्विषष्टितमोऽध्यायः ६२॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ अनवद्येषुभोगेषुकरस्थेष्वपिनिस्पृहाः येचेतिकेवलंशंभुंतेषांमुक्तिर्नदुर्लभा १

फलस्तुतिपूर्वकमुपसंहरति वितीर्येति वितीर्यदत्वा अचिंत्यःचिंतयितुमशक्यः भूमाबहुलत्वंयस्यपादोस्यविश्वाभूतानीइतिश्रुतेः ८० ८१ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्विषष्टितमोऽध्यायः ६२॥ ॥संप्रति

सत्स्वामपि भोगसामग्र्यां तामुपेक्ष्य ये केवलं शिवमेवार्चयंति तेषां सुलभा मुक्तिरित्याह अनवद्येष्विति १ अत्रार्थे पुरावृत्तमवतारयति इति हासमिति क्षमावतः तन्नामकस्य २ पुरमिति महोदयं कुशपौत्रेण वसुना निर्मितं नगरं वसुश्चक्रे महोदयमिति रामायणे दर्शनात् ३ तत्रेति अपरः अन्यो राम इव दाशरथिरिवेति गुणसमृद्धिकथनमुपमालंकारस्य विषयः तेन शौर्यातिशयो व्यज्यते रामः शस्त्रभृतामहमि तिभगवद्गीतावचनात् ४ आहुरिति परराष्ट्रेषु शत्रुराज्येषु वदान्यो बहुप्रदः ५ आम्नायेति आम्नायाः वेदाः आगमाः शास्त्राणि तेषां मर्म

इतिहासमिह प्राहुरार्याः शिवकथाविदः चरितं वर्ण्यते यत्र क्षत्रियस्य क्षमावतः २ पुरं महोदयमिति ख्यातमस्ति जगत्त्रये नामांतरं च तस्याहुर्वीनोत्पुरमित्यपि ३ तत्र कश्चिदभूद्राजा विक्रमोन्मूलिताहितः क्षमावानिति विख्यातः श्रीमान्नाम इवापरः ४ आहुः श्रीचेरनामानं परराष्ट्रेषु ये नृपाः स राजा नीतिचतुरः वदान्यो ब्राह्मणप्रियः ५ आम्नायागममर्मज्ञः सर्वक्रतुषु दीक्षितः सर्वसंशयसंछेत्ता सदसस्पतिसंमतः ६ सदा संपूर्णकोशश्च सामात्यबलवाहनः गृहेषु तस्य पर्यंकाः नवरत्नविचित्रिताः ७ पयःफेनोपमाः शय्याः दुकूलास्तरणोज्ज्वलाः शतसाहस्रसंख्याताः श्यामा हेमरुचः स्त्रियः ८ करदैरन्वहं दत्तं वर्द्धते मेरुवद्धनं स सर्वं तृणवत्संत्यज्य शिवमेव समर्चयत्

रहस्यं जानातीति तादृशः दीक्षितः संजातदीक्षः सदसस्पतेः सभापतिनाम्ना प्रसिद्धस्य शिवस्य संमतो भक्तः ६ सदेति सम्यक् पूर्णः कोशः धनौघो यस्य तादृशः अमा सह समीपे वा तिष्ठन्तीत्यमात्या मंत्रिणः बलानि सैन्यानि वाहनानि हस्त्यश्वादीनि तैः सह वर्ततेतद्इति तथा ७ पय इति पयसो दुग्धस्य फेनः डिंडीरः उपमा यासां तथाविधाः शय्याः किंच दुकूलानां श्वेतपट्टवस्त्राणां आस्तरणे रुज्ज्वलाः प्रकाशमानाः श्यामाः षोडशवार्षिक्यः हेमरुचः सुवर्णकांतयः ८ करेति करं राजग्राह्यधनं ददतीति करदाः स्वाधीनाद्र्यर्थः तथावि

१० ११ १२ जानीहीति सर्वप्राणिभाषाज्ञानं तवास्त्विति वरं ददावित्यर्थः अत्र हेतुः मदनुग्रहादिति नन्वेतावता किं जातं अत आह यद्य
दिति यद्यद्वस्तु वांछसि तत्तद्विधास्यामि संपादयिष्यामि तत्र साभिप्रायमदमर्थविशेषणं सर्वकृदिति सर्वं करोतीति सर्वकृत सर्वकर्तुः

जपन्मंत्रान्स्वरं नित्यं दिवसान्यतिवाहयत् स विसृज्याखिलान्भोगान् तपसे राज्यमास्थितः १० संप्रार्थितश्च सचि
वैः प्रवेशाय पुनः पुरे नानुमेने स्वयं राज्यं शिवपूजाविघातकृत् ११ ततः शिवाज्ञया स्वप्ने समावाश्वासितोऽभवत्
अधिशाधि महीं शत्रून्जहि पालय च प्रजाः १२ जानीहि सर्वजंतूनां भाषाश्च मदनुग्रहात् यद्यद्वांछसि तत्तेऽहं
विधास्यामि च सर्वकृत् १३ यथावच्छासनं शंभोश्चिकीर्षन्नथ भूपतिः प्रविवेश पुरं भूयः सचिवैश्चाभ्यषिच्यत
१४ विचिवसालयामास सधेनून्ब्राह्मणानपि अजयद्द्विविधैर्यत्नैरध्वराधिपतिर्हरम् १५ पूजयामास विधिवद्भ
स्मरुद्राक्षधारिणः क्वचिन्मत्ताभरं दृष्ट्वा भस्मोद्धूलितविग्रहम् १६ प्रणमन्स्रजकं तेन प्रणतस्तमतोषयत् अ
वध्यसस्याभूरासीत्स्वधर्मनिरता जनाः १७ तस्मिन्सिंहासनारूढे समावर्तिमहीपतौ सहालास्यश माहात्म्यं श्रु
त्वा तस्मिन्निविष्टधीः १८ सस्मार मनसा तस्य नाम दिव्यं श्रुतादिषु गोपिकातनयः कश्चिद्गुणभद्रसमाह्वयः॥
१९ संनिधौ सुंदरेशस्य सज्जगौ घनवांछया त्रिसंध्यं वीणया गायंस्तस्य लीला मनोहराः २० ७ ७ ॥

सर्ववस्तु संपादनं न विस्मयायेति भावः १३ यथावदिति शंभोः शासनं यथावत् यथोपदेशं चिकीर्षन् कर्तुमिच्छन् अभ्यषिच्यत
अभिषिक्तः राज्याधिपत्ये इति शेषः १४ १५ पूजयामासेति भस्मरुद्राक्षधारिणः शिवभक्तानित्यर्थः १६ प्रणमन्निति तेन स्रजके
न प्रणतः नमस्कृतः सन् तमतोषयदिति अन्वयः १७ १८ सस्मारेति श्रुतादिषु स्तवादिषु आदिपदेन जंभादिपरिग्रहः १९ २०

२१ देहीति चेराय चेरापरपर्य्यायायक्ष्मावतेराज्ञे २२ २३ २४ २५ २६ अश्रुएवन्निति प्रतिदिनंजायमानस्यनूपुररवस्य अस्मिन्दिने श्रवणाभावात् आत्मापराधेनैवशिवस्तथा चकारेति निजापराधानुमानेनस्वमात्मानंअपराधिनंमेने २७ निजेति कौक्षेयकंखड्गं खड्गकौक्षेयकौसमौइत्यमरः न्यरुण त् नितरांरुरोध २८ सुंदरेति सुंदरस्यप्राग्वर्णितस्यप्रधानभक्तस्य स्तुतिषु स्तवेषु सक्तेनमयाताण्डवं

देवमानंदयामाससमीनाक्षीरमणंविभुं स्वप्नेऽथबाणभद्रस्यददौपत्रंकरेहरः २१ देहिचेरायतद्दत्तंगृहाणद्रविणंमहत् इत्यादिश्यतिरोभूते देवेसमयमुस्थितः २२ बाणभद्रःकरेदृष्ट्वापत्रमाश्चर्यवानभूत् महोदयपुरंप्राप्यसतस्तत्रक्ष्मापतेः २३ दत्वाचिन्हैर्विनाराज्ञादत्तंधनमवाप्तवान् बाणभद्रोऽथमधुरांधनंयावदपेक्षितम् २४ गृहीत्वाप्रययौहृष्टःपथियानैर्यथानृपः २५ पूजावसानेनुदिनंपुरारेःसनृत्यतोनूपुरशिंजितानि आकर्ण्ययमोदकृताश्रुवर्षैःकालंनिनायक्षणवन्महात्मा २६ सकदाचनपूजायांसमाप्तायामुपागतः अश्रुएवनूपुररवंमेनेस्वमपराधिनम् २७ दोषस्यनिष्कृतिःशंभोःप्राणत्यागइतिस्मरन् निजोदरंविनिर्भेत्तुंदधौकौक्षेयकंकरे २८ न्यरुणत्साहसंतस्यवृषारूढोमहेश्वरः सुंदरस्तुतिसक्तेनविस्मृतंताडवंमया संख्यतेसुंदरेणास्तुसहितस्तेनसर्वतः २९ स्थलेषुसेवमानोमांपरांप्रीतिमुपेष्यसि आगमिष्यसिकैलासेयस्मिन्कालेसंदरः ३० तदामदाज्ञयाकश्चिच्चतुर्दंतोमहागजः भविष्यतिसमीपेतेतमारुह्यामुनागजम् ३१ ॥

उद्धतनृत्यंप्रदोषेषुप्रतिदिनंक्रियमाणं विस्मृतं मधुरोद्धतभेदेनतद्द्वयंद्विविधंपुनः लास्यतांडवभेदेननाटकाद्युपकारकमिति दशरूपकोक्तेः स्त्रीकर्तृकंनृत्यंलास्यं पुंस्कर्तृकं तांडवमिति विवेकः २९ स्थलेष्विति यस्मिन् यस्मिन्कालेसुंदरः आगमिष्यतीति शेषः तदात्वमपितेनैव

सहागमिष्यसीतिसंबंधः ३० तदागमनकालस्यचिन्हमाह नदेति चतुर्दतः ऐरावतकुलीनः अमुनासुंदरेणसह ३१ वपुषेति सचिवेषु मंत्रिषुआरोपितानिक्षिप्ता क्षितिः लक्षणयाभूभारोयेन ३२ ३३ ३४ महोदयइति शतंमन्यवः कृतवोयस्यसः शतमन्युरिंद्रः तस्यतेजइव तेजोयस्यसः मन्युर्दैन्येक्रतौक्रुधीत्यमरः ३५ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलास

वपुषायाहिमत्स्थानंइत्युक्तांतरधाद्गुरुः क्षमावानथसंतुष्टः सचिवारोपितक्षितिः ३२ प्रतस्थेसुंदरंदृष्टुंसभृत्यबलवाहनः ३३ हालास्यनाथंचचिदंबरेशंद्रोणीपुरेशंचनिषेव्यमार्गे संप्राप्यसश्रीकमलालयंचस्तुत्वाहरंसुंदरमित्रमासीत् ३४ सतेनसर्वत्रनिषेव्यशंभुंप्रस्थाप्यमित्रंकमलालयाय महोदयेपूर्ववदेवराज्यंशशासभूयः शतमन्युतेजाः ३५ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेत्रिषष्ठितमोऽध्यायः ६३॥ ॥ ॥श्रीअगस्त्यउवाच श्रीकर्मयेप्रकुर्वंतिध्यायंतःशंकरंविभुं शोकमोहविनिर्मुक्तास्तेयांतिशिवमंदिरम् १ आसीद्द्रोणपुरीनाथवामांगस्तन्यपायिनः दयालवाप्तविज्ञानोगणनाथाव्हयोर्जितः २ श्रीकर्मणिनियुक्तोभूद्करुणापरमेश्वरे स्वरूपंतत्रपप्रच्छप्रणम्य परयामुदा ३ गौरीतृतीयतनयः सतस्मैतदुपादिशत् गुहपादाब्जभजनेनिस्सं

प्रकाशिकायांत्रिषष्ठितमोऽध्यायः ६३॥ ॥ ॥शिवध्यानपूर्वकंश्रीकरंकर्मकुर्वतां सर्वानर्थनिवृत्तिपूर्वकमोक्षप्राप्तिरित्याह श्रीकर्मेति श्रीकरंचततत्कर्मेतिमध्यमपदलोपीसमासः श्रीशब्देन विपुलभोगसामग्रीसिद्धिः मुक्तिश्चेतिद्वयंतज्जनकं कर्मश्रीकरमित्यनुपदमेववक्ष्यते शोकमोहाभ्यांविनिर्मुक्ताः ब्रह्मात्मैक्यभावनयारजस्तमःसंबंधाभावेनसत्वैकनिष्ठतयेतियावत् तरतिशोकमात्मवित् तत्रकोमोहःकःशोकएकत्वमनुपश्यतइतिश्रुतेः ज्ञानिनइत्यर्थः ज्ञानप्राप्तिश्चसत्वोद्रेकाधीनासत्वासंजायते

ज्ञानमितिस्मृते इतिवेदांतसांख्याभ्यामनुमतमेवरसिकानामपिमतेतस्यैवकादाचित्काभिव्यक्तिविषयस्यरसरूपताङ्गीकृता यद्वैतत्सु
कृतंरसोवैसः रसंह्येवायंलब्ध्वानंदीभवतीतिश्रुतेः आकरेष्वपि सत्वोद्रेकादखंडस्वप्रकाशानंदचिन्मयः इत्यादिना अयमास्वाद्यते रसइ
त्यंतेन भग्नावरणाचिदेवरसः यथाशरावादिनापिहितो दीपस्तन्निवृत्तौ सन्निहितान्पदार्थान्प्रकाशयति स्वयंच प्रकाशते तथाऽ
अज्ञानसंवलितमात्मचैतन्यंविभावादिसमवधानेन तन्निवृत्यास्वयमेव स्वेनप्रकाशते अन्यत्प्रकाशयति चेतिपरेवस्तुतस्तस्य
ज्ञाप्यत्वमपिनेतिकारकज्ञापकाभ्यामन्यत्क्वचिद्दृष्टमितिचेन्नक्वचिद्दृष्टमित्यादिनास्पष्टमेव एतस्यसर्वस्य ज्ञानस्यरूपतयाऽज्ञानस्यचज्ञाननिवर्त्य
तयातद्धत्तत्वंचशिवस्यैवेतिज्ञानंमहेश्वरादिच्छेदित्यादिनाप्रसिद्धमेव शिवमंदिरंयांतिमुच्यंतइत्यर्थः १ आसीदिति द्रोणपुरीना

त्रिसंध्यमात्मलिंगार्चाभस्मरुद्राक्षधारणं स्वयंव्यक्तमहालिंगदर्शनंचप्रदक्षिणम् ५ रु
द्राध्यायजपश्चापिशिवाग्नौहविरर्पणं आतिथ्यभाग्यतारव्येचचरलिंगेशिवार्चनम् ६

थस्यशिवस्यवामांगंगौरीतस्याःस्तन्यपायिनःगौरीस्तनंधयस्यगणेशस्येत्यर्थः दयालवेनकृपालेशेनप्राप्तंविज्ञानंबहुतरशिल्पशा
स्त्रादिज्ञानंयेन तादृशः गणनाथाव्हया तन्नाम्ना ऊर्जितःप्रसिद्धः २ श्रीकर्मणीति वक्ष्यमाणेकर्मणिगुरुणा नियुक्तःसन् आत्मतः
सन् स्वरूपं श्रीकर्मणःस्वरूपंपप्रच्छेत्यन्वयः ३ गौरीति गौर्याःतृतीयतनयःगणेशकुमाराभ्यामन्यःतथाप्रीतिपात्रमित्यर्थःसःगुरुःत
स्मैगणनाथायतत् श्रीकर्म उपादिशत् उपदिदेशतस्यैवस्वरूपंप्रतिपादयति गुरुपादाब्जभजनमित्यादिना श्रीकर्मपरिकीर्तितमि
त्यंतेनश्लोकदशकेन ४ त्रिसंध्यमिति आत्मनः लिंगस्य नित्यपूजागोचरस्य अर्चार्चनंस्वयंव्यक्तानां स्वयंभुवां महालिंगानां पा
र्थिवादीनांदर्शनं ५ रुद्रेति रुद्राध्यायस्यशतरुद्रीयस्यजपश्च सर्वपापप्रायश्चित्तमेतत् भस्मकूलोभस्मशय्याशयानोरुद्राध्यायी

मुच्यते सर्वपापैरिति श्रुतेः शिवाग्नौ हविरर्पणमिति अत्र समय मत सिद्धांतवेदिभिः श्रीमदाचार्यशंकरभगवत्पूज्यपादैः आनन्द लहर्यां स्मरयोनिं लक्ष्मीमिति श्लोके शिवाग्नौ जुहुतः सुरभिघृतधाराहुतिशतैरित्यनेन प्रपंचितं तदेव तट्टीकाकर्त्रा लोलल क्ष्मीधरेण सम्यगेव विशदीकृतं तथाहि शिवाग्नौ शिवाशक्तिः त्रिकोणमितियावत् तत्र संस्कृतोऽग्निः शिवाग्निः शिवायां सं स्कृतोऽग्निः शिवाग्निरिति मध्यमपदलोपी समासः वैन्दवस्थाने स्वाधिष्ठानाग्निमवयुज्य तत्र निक्षिप्य पाशांकुशाभ्यां संनिरु ध्य भुवनेश्वर्याऽवकुण्ठ्य अग्नेर्जातकर्मादिषोडशसंस्कारा यत्र क्रियन्ते स शिवाग्निरितिरहस्यम् अयमाशयः त्रिकोणे वैन्दवस्था ने स्वाधिष्ठानाग्निं निक्षिपेदित्यर्थः यद्यपि वैन्दवस्थानं चतुष्कोणं तथापि पुरश्चरणात्मकक्रियायां संवित्कमले त्रिकोणमारोप्य सहस्रकम

श्रीमज्जनांबुदानं च तद्द्रव्यस्य समर्पणं गंधकुंकुमकर्पूररोचनादिसमर्पणम् ७ दध्याज्य क्षीरतैलाद्यैः फलैर्लिंगाभिषेचनं ॥ अशांतदीपारोपश्च पूजापात्रविशोधनं ८ ॥ ० ॥

ले वैन्दवस्थानस्थां कामेश्वरीमवरोप्य पुरश्चरणं कार्य्यमिति समयमतरहस्यमिति आचार्य्याणामाशयः इदं च योगीश्वराणां कर्म्म तत्र हविरर्पणं ममेदं मशाख्यहोमद्रव्ययागः तदुक्तं गायत्रीभाष्ये भगवत्पूज्यपादैः गुहाशयब्रह्महुताशने हं कर्त्तेदं मशाख्य हवि र्हुतं सत् विलीयते तेनेदमंहं भवानित्येष प्रकारस्तु विभिद्यते त्रेति चरलिंगे शिवभक्तादिरूपे शिवार्चनं पाद्यार्घ्यादिदानेन तेषां प्रीति जननं ६ श्रीमदिति श्रीमतां लक्ष्मीवतां जनानां अम्बुदानं जलसमर्प्पणं अयमाशयः ये धनिकाः शिवाभिषेकाय पिपासितेभ्यः पांथेभ्यो वा द्रव्यद्वारा जलपर्य्येयंति तद्विनियोगः तस्मिन्कर्मणि नियुक्तेन अवश्यं कार्य्यमिति गंधेत्यादिरोचना गोरोचना आदि पदेन दधि दूर्वाप्रभृति मंगल्यद्रव्य समर्प्पणम् उपलक्षितम् ७ दध्यीति अशांतदीपस्य अखंडदीपस्य आरोपः ८ ९

९ १० ११ शैवेति पद्मपुराणादिप्रसिद्धानां शिवसंबंधिनामागमानां अर्थश्रवणं गुरुमुखादितिशेषः तत्कोशानांतद्रहस्यार्थप्रतिपादककोशानांसंग्रहः १२ १३ पालनमिति गणाग्रणीःगणनाथः १४ महोत्सवेति बोधनात् अन्यदत्तैःस्वधनैश्चशिवयोः महोत्सवविधानंभूषणानि चकारयामासेत्यन्वयः १५ १६ उपसंहरति स्मरन्निति कैवल्यं विदेहमुक्तिं अवाप्तवान् अन्योपि य

निर्माल्यंपाद्यजातानांशंभोर्दासस्समर्पणं पठनंनृत्यगीतादेरालयालेपमार्जनम् ९ नित्यंशिवपुराणानांश्रवणंश्रावणंतथा पुष्पारामविधानंचचित्रवस्त्रसमर्पणम् १० रंभादाडिमजंबीरनारिकेलादिभूरुहां उद्यानवाटीरचनंतटाकरचनंतथा ११ शैवागमार्थश्रवणंतत्कोशानांचसंग्रहः निर्माणमंडपादीनांरथवाहनकल्पनम् १२ कैंकर्यकारिणांनित्यंपोषणंदेहिनामपि अन्येषामेवमादीनांशिवप्रीतिविधायिनाम् १३ पालनंसर्वधर्माणांश्रीकर्मपरिकीर्तितं इत्यादिष्टःस्वगुरुणातथाचक्रेगणाग्रणीः १४ महोत्सवविधानंचशिवयोर्भूषणानिच सधनैःकारयामासचान्यदत्तैश्चबोधनात् १५ अभूत्यंगमयामासयावदायुर्गणाग्रणीः देहावसानेदेवस्यप्रसादाद्गिरिजापतेः १६ स्मरन्नुरुपदांभोजंसकैवल्यमवाप्तवान् १७ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेचतुःषष्टितमोऽध्यायः ६४॥ ७ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ दृढभक्तिमताशंभुःसेवितोविजितारिणा प्रसन्नइहचामुत्रप्रदद्याद्देववांछितम् १ पुरंपुष्करनामास्तिप्रथितंभुवनत्रये तत्रासीन्नृपतिःश्री

द्येवंकरोति सोपिविमुच्यते इत्यभिप्रायः १७ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुःषष्टितमोऽध्यायः ६४॥ ॥ ॥संप्रतिजितेंद्रियेणदृढभक्तिमतासेवितःशिवःलोकद्वयसुखमपिअवश्यंदास्यती

साह हरइति १ पुरमिति परांतकमिति परेषांशत्रूणांअंतकः अतएवतन्नाम्नाप्रसिद्धःजातआभूदइत्यर्थः २ सइति स्त्रैणंस्त्रीसमूहः
तृणं तृणतुल्यंधियायेनतुलितमित्यन्वयःअग्रेप्येवम् ३ अजन्मेति तस्यराज्ञः हरिध्वजंसिंहध्वजंदृष्ट्वा अस्य इतिशेषः अकस्मात् अ

सधीराणांचवीराणांप्रथितोग्रेसरोभुवि स्त्रैणंतृणंधनंलोष्टंयेनासीत्तुलितंधिया ३ आजन्मसिद्धवैराग्योप्या
सीत्क्षत्रियवृत्तिमान् रणेदृष्ट्वापलायंतेतस्याकस्माद्धरिध्वजम् ४ मृगराजमिवारण्येदूरेदृष्ट्वामहागजाः शत्रू
न्विद्राव्यनृपतिःव्याघ्रोमेषव्रजानिव ५ स्वविक्रमार्जितंदिव्यमध्युवासनृपासनं पौंडरीकपुरेस्थित्वासेव
मानोनटेश्वरम् ६ कैंकर्यंबहुधातस्यवितताननपरांतकः तत्कैंकर्येणमुदितःचिदंबरसभापतिः ७ बभूवभ
क्तवात्सल्याद्वचःसामर्थ्यगोचरः स्वप्नेकदाचित्तंप्राहत्रिपुरारिःपरांतकम् ८ स्यात्किरीटाभिषेकस्तेजिताप
द्भवतामही इत्यादिष्टोमहेशेनतथाकर्तुंमनोदधे ९ यज्वनोमेलयित्वायंपुंडरीकपुरेस्थितान् किरीटधा
रिणंयूयंविधत्तेत्याहभूपतिः १० तेतमूचुर्महात्मानश्चोलवंशपुरोहिताः वयंनास्यस्यमुकुटंदध्मइतिसं
गताः ११ शंकितश्चस्वयंवोढुमभून्मौलौपरांतकः अथस्वप्नेनटेशानोमूर्ध्नितस्यमहीपतेः १२ न्यधत्तचरण
द्वंद्वंतद्भून्मुकुटंमहत् प्रातस्तंपूजयामासुर्यज्वानोविस्मिताशयाः १३ त्वमेवभक्तइत्युक्त्वातस्माद्धिभुवनेश्वरः
श्वरात् महानटपदांभोजविन्याससमुकुटोज्वलः १४ भोगान्भुक्तेहनृपतिःशिवसायुज्यमाप्तवान् १५ इतिश्रीस्कांदे

कारणादेवपलायन्ते ४ तुलयेति मृगराजमिवेति ५ ६ ७ ८ ९ यज्वनइति विधिनेष्टवंतः मेलयित्वा यूयंमामितिशेषः किरीटधारिणंमु
कुटधारिणंविधत्तकुरुतेत्यर्थः १० तेइति अंसस्यमूर्ध्नः ११ १२ १३ त्वमिति ईश्वरात् यथाशिवादिव १४ उपसंहरति भोगानिति १५

इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांपंचषष्ठितमोऽध्यायः ६५॥ ॥ ॥

संप्रतिमाहेश्वरसूत्रघटितव्याकरणव्यवसायादपिकालमृत्युमतीत्यमुच्यन्तइत्याह शब्दब्रह्मेति शब्दब्रह्मव्याकरणंतदेव सुधांबोधिः दुग्धसागरः तत्रबलातः चलतः तव्यासक्तस्येत्यर्थः चेतोमीनस्य चेतश्चित्तंतदेवमीनः तस्यसदाशिवध्यानंकालएवबडिशः

श्रीअगस्त्यउवाच शब्दब्रह्मसुधांभोधौचेतोमीनस्यबलातः सदाशिवपदध्यानंस्यात्कालबडिशापहम् १ अस्तिवेदपुरंनामवेदागमविदांपदं नगरंयत्रविख्यातावाणीलक्ष्म्योःसहस्थितिः २ सत्यदासाव्हयस्तत्र द्विजानामग्रणीरभूत् शिवपादांबुजेभक्तिरासीत्तस्यैवसोदरी ३ त्रिसंध्यंपूजयंछंभुंवेदशास्त्राब्धिपारगः आराधगिरांदेवींमंत्रेणत्र्यक्षरेणसः ४ समर्चितादादशवर्षमीश्वरीगिरांप्रसन्नाशरदिंदुनिर्मला सासत्यदासंतमपाययत्पयःसमागतास्वप्नदशांतरेस्वयम् ५ सद्यःसमुत्थितस्यासीदमृतासारवर्षिणी लहरीवचसांशंभोःकपर्दादिवजान्हवी ६ सगुरुंप्रातरभ्येत्यस्वप्नवृत्तंनिवेद्यच वाचाजन्मफलंकिंस्यादित्यपृच्छन्महामतिः ७ सचसंतुष्टहृदयःशिष्यंप्राहपदानतं सत्यदासकृतार्थोसिजन्मतेचरमंध्रुवम् ८ चतुर्णामपिवेदानामागमानांचनिश्चितं तात्पर्यंशिवएवेतिमुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ९ स्तुहितस्मादृचाभिस्त्वंप्रसीदतुमहेश्वरः इत्याचार्ये

मीनबंधनंजालंतदपहंतीतितादृशंस्यात् १ अत्रार्थेपुरावृत्तमवतारयति अस्तीतिवाणीलक्ष्म्योःपरस्परविरोधिन्योरपीतिभावः २३ त्रिसंध्यमिति त्र्यक्षरेणवाग्भवकामराजशक्तिकूटात्मकवर्णत्रयघटितेन मंत्रेणमननात्त्राणकर्त्रा बालात्रिपुरभैरवीमनुनेत्यर्थः ४ समर्चितेतिगिरामीश्वरी सरस्वतीसत्यदासंस्वप्नदशांतरेस्वयंसमागतासतीपयःविद्यामयंक्षीरंअपाययत् पाययामासेत्यर्थः

५ सचइति समुत्थितस्य स्वप्नादितिशेषः अमृतस्य आसारो धारासंपातः तं वर्षति तच्छीला ६ ७ ८ चतुर्णामिति सर्वेषां वेदान्तानाम
द्वैते ब्रह्मणि तात्पर्यमिति शिवमद्वैतं तुरीयं मन्यंते इतिश्रुतेश्चेतिभावः ९ १० उपसंहरति आवयइति आवयोरवधिचरमवयः
समाप्तिपर्यंतमित्यर्थः सायुज्यं परमशिवाद्वैतं अवाप्तवान् प्राप्तवान् ११ इतिश्रीमानवल्युपनामककन्हसिंहविरचितायां स्कंदोप
पुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षट्षष्टितमोऽध्यायः ६६ ॥ ॥ ॥ अधुनायःशिवभक्तः परेषां शिवभक्तानां क

आवयोरवधि गौरीशं स्तुवन्सायुज्यमाप्तवान् ११ इति श्रीस्कांदोपपुराणे भक्तविलासे षट्षष्टितमोऽध्यायः ६६ ॥
श्रीअगस्त्य उ० यस्त्वयं शिवभक्तोपि शिवचिन्हभृतामपि नकदाप्यपराधः स्यादपराधे त्यजेदसून् १ राज्ञां चोलान्वय
भुवां राजधानी महीयसी अस्त्यामोदपुरं नाम तत्राभूद्धर्मकेतनः २ भोगे शक्रसमो राजा त्यागे निधिपतेः समः योगे च क
पिलप्रख्यः यामेष्वर्चितनिर्जरः ३ स निर्जित्य दिशः सर्वा एकवीरो महीपतिः ईजे विश्वजिता देवं क्रतुना परमेश्वरम् ४
स्वमातुः कुलदेवस्य श्रीगोत्रस्थलवासिनः कैंकर्यं सुमहत्कुर्वन् शिवभक्तानपालयत् ५ विंध्यपर्वतसंकाशा दिग्दंतिकुलं
संभवाः सदा मदमुचस्तस्य ह्यासन्द्विरदोत्तमाः ६ तत्पादातरथाश्वीयसंख्यानं केन वर्ण्यते एतावत् ज्ञायते सर्वे मंदुरावि

दामिद्रोहं न करोति सति कदाचिदपराधे स्वयं प्राणाँस्त्यजति सोप्यवश्यं मुच्यत इत्याह यइति १ इतिहासं प्रस्तौति राज्ञामिति राजधा
नी राजानो धीयन्ते यस्यामिति व्युत्पत्त्या प्रधाननगरी राज्ञां राजधानीति कथ्यत इतिस्मरणाच्च राज्ञः सार्वकालिकनिवासस्थानमित्य
र्थः धर्मकेतनः तन्नामको राजा २ भोगे इति यामेषु चतुर्षु प्रहरेषु अर्चिता निर्जरा देवा येन सः ३ स इति एकवीरः अद्वितीयशूरः ४ स्वे
ति श्रीगोत्रः श्रीशैलः तस्य स्थले वसतीति तच्छीलस्य ५ ६ तदिति पादातं पत्तिसमूहः अश्वीयं अश्वसमूहः मन्दुरा वाजिशाला ७

८ कदाचिदिति यन्त्राहात्तिपकेन ९ १० ११ १२ गच्छन्निति शृङ्खलानादेन सहितः १३ १४ शिवायेति चंद्रशालायां शिरोगृहे स्थितः

वेदमार्गरता विप्राः सायुधाः समरे भटाः दिशो जयंश्च सर्वेत्र तस्मिन्भूमिं प्रशासति ८ कदाचित्तस्य मध्याह्ने प यः पाययितुमहान् यन्त्रा नियुक्तो मत्तेभः प्रतस्थे सरितं प्रति ९ शिवदास इति ख्यातस्तदा कश्चिद्द्विजोत्तमः अवगाह्य महानद्यां धृतश्रीमज्जनोदकः १० धृतभस्मा सरुद्राक्षः कदलीपत्रसंपुटे कृत्वा बहूनि पुष्पाणि बिभ्राणो भक्तिमान्करे ११ प्रचचाल प्रतिगृहं महिम्नस्तुतिमुच्चरन् पार्श्वे तस्यो गजं दृष्ट्वा पथि यंत्राप्रचोदितः १२ गच्छन्सशृंखलानादः तदा नृपतिकुंजरः कदलीदललोभेन हस्ताग्रादग्रजन्मनः १३ क्षिप्रं जहार हस्ते न ब्राह्मणश्च पलायितः तेनोपमर्दिते पत्रे पेतुः पुष्पाणि भूतले १४ शिवायेति वदंस्तानि द्विजो गान्निजमंदिरं चंद्रशालास्थितः सर्वमपश्यद्धर्मकेतनः १५ प्राप्तं मत्वा शिवद्रोहं छेत्तुमात्मशिवः करे दधार खङ्गं सद्यो भूद्दि विवाग शरीरिणी १६ पश्य पुष्पाणि तन्मौलौ तानि मा साहसं कृथाः इत्याकर्ण्यो लयप्राप्य विलोक्य हरमूर्द्धनि १७ तानि पुष्पाणि तं विप्रमसन्यत हारं परं स्वर्णपद्मसहस्रं च ददौ तस्य महीपतिः १८ गृहान्क्षेत्राणि धेनूश्च ददा तद्धास्य भागभूत् गजं च तं महेशाय निस्यं श्रीमज्जनां भसः १९ सुवर्णकलशं वोढुं प्रददौ धर्मकेतनः तं नंदिकेश्व मपरं प्रोचुर्भक्त्या नृपं जनाः २० क्षांतो दांतो महावीरस्तथा जगदपालयत् तस्यैवं वर्त्तमानस्य सुमहान्समयो ययाग त् २१ मेदिनीं राजधर्मेण रक्षतो भक्तसेविनः गिरिदुर्गाणि तं किंचिद्द्विजे तुं विद्विषं निजम् २२ चोदयामास सेनाभिः सह

धर्मकेतनो राजा १५ प्राप्तमिति स्वकीयगजेन कृतं शिवद्रोहं स्वगतं मत्वेत्यर्थः अशरीरिणी दिव्या वाक् १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३

२४ २५ २६ क्रमेणेतिजटान्वितंकंशिरः २७ ससर्वेविदिति अत्रापिपूर्ववत् स्वसेनापतिकृतंतापसशिरश्छेदरूपंस्वकीयंमत्वा आत्म
शीर्षत्यागेननिजशिरश्छेदेननिष्कृतिंप्रायश्चित्तं २८ २९ ३० ३१ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्या

शिरांसिमौलिजुष्टानिसहस्रमनयद्द्विषाम् आनीतशत्रुवदनंगृहीतरिपुमोजसा २४ स्वसेनापतिमायातमा
लिलिंगमुदान्नृपः तदाभक्तपरीक्षार्थेहरःकौतुकमादधे २५ छिन्नशीर्षोनरेकंचिच्चकारजटयाचितं ततःसंद
र्शयामासछिन्नशीर्षाणिसप्रभोः २६ क्रमेणपश्यन्राजापिददर्शेकंजटान्वितं २७ आःपापकिंवाविहितंत्वयेति
निर्भर्त्स्यसेनापतिमीशभक्तः ससर्वविन्निष्कृतिमात्मशीर्षत्यागेनमेनेदुरितस्यतस्य २८ दत्वाधनानिविप्रे
भ्यःसुतंराज्येभिषिच्यच अग्नौसंवर्द्धितेराजाप्रवेष्टुंस्वयमुद्यतः २९ मौलौनिधायतच्छीर्षमग्निकुंडांतिकंय
यौ अंतर्हितंतदाशीर्षंराजाविस्मितमानसः नैवापश्यत्तदाद्राक्षीद्वृषभारूढमीश्वरम् ३० प्रणम्यप्रांजलिर्हृष्टः
तुष्टावपरमेश्वरं दत्वाकैवल्यमेतस्मैसद्यःशंभुस्तिरोदधे ३१ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेसप्तषष्टितमो
ऽध्यायः ६७॥ ॥ श्रीअगस्त्यउ० पतितःकितवोवापिभस्मांकितमुखोयदि शिवप्रसादमिच्छद्भिःसपूज्यःशंभुव
द्भवेत् १ अस्तिभाग्याकरंनामपुरंभूतलभूषणं श्रीविहारालयेयत्रनासीत्कुत्राप्यकिंचनः २ प्रतापसूर्यनामाभूत्तत्ररा
जामहीपतिः यत्कुलद्वयजातानांदैवतंपरमंशिवः ३ बाल्यएवजिताशेषसामंतःसर्वधर्मवित् शिवभक्तान्नदानेनधर्मेपर

ख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांसप्तषष्टितमोऽध्यायः ६७॥ ॥ ॥संप्रतिधूर्त्तपतितादीनपिभस्मधारिणःपूजयतःशिवभ
क्तस्यशिववत्पूज्यताभवतीत्याह पतितइति १पुरावृत्तंप्रस्तौति अस्तीति अकिंचनोदरिद्रः २प्रतापेति कुलद्वयंमातापित्रोः तत्र

व्यंजनैरिति व्यंजनैः शाकसूपादिभिः प्रतिश्रयाणां अन्नशालानां सहस्राणि ५ तत्रेति चतुःषष्टिसमाः वर्षाः ६ ७ आसंगवमिति सूर्योदयानंतरं षड्घटिकापर्यंतं प्रातःकालः ततो द्वादशघटिकापर्यंतं संगवकालः तावत्पर्यंतं रसंपानकं ८ ९ १० ११ १२ द्विजइति पल्लवि

व्यंजनैः षड्रसोपेतैः शिवभक्तानभोजयत् प्रतिश्रयसहस्राणि मार्गे मार्गे चकार सः ५ तत्राधिकारिणं कृत्वा पांथानामन्नदो भवत् वर्त्तमानस्य तस्यैवं चतुःषष्टिसमा ययुः ६ एकदासीदनावृष्टिः सर्वप्राणिभयंकरा तस्यान्नदातुर्नगरमाययुः सकला जनाः ७ आसंगवं नृपस्तेषां रसं दिव्यं यथेप्सितं ददावन्नं च सर्वेभ्यो धारयामास भस्म च ८ जना द्वादशसाहस्रसंख्याताः प्रतिवासरं आ द्वादशाब्दं बुभुजुस्तद्दत्तघृतभूतयः ९ तेन प्रीतः शिवः स्वप्ने तस्य पप्रच्छ कामितं त्वया भोक्तव्यमागत्य पंक्तिमध्ये द्विजन्मनाम् १० इतीशं याचते स्मायं स तथेति तिरोदधे अथ सुप्तोत्थितो राजा स्मृत्वा स्वप्नस्य वैभवम् ११ दधार गात्रे रोमांचं भक्त्या परवशोऽभवत् अथ मासत्रये तीते मध्याह्ने गिरिजापतिः १२ द्विजः पल्लविको भूत्वा तद्गृहद्वारमाययौ श्रोत्रियाणां द्विसाहस्रं तस्य पंक्तौ निवेशितम् १३ नखक्षतांकितं पार्श्वे मध्ये दंतक्षताधरः लाक्षावीटिरसांकेन सहरिद्रेण वाससा १४ आवृतो गजकृत्येव मृष्टार्द्धतिलकोऽलिके भस्मोद्धूलीकृतांले खामाविभ्राणो मुखांतरे १५ खादंस्ताम्बूलकबलमपांगेऽह्न्नतस्तनीं आलोकयन् जन्हुसुतां वहन्पर्युषितस्रजम् १६ पप्रच्छान्नं किमस्तीति गिरा गंभीरया किल प्रतापसूर्यस्त

कोविदः १३ नखेति सहरिद्रेण हरिद्रासहितेन १४ आवृत इति गजकृत्येव गजचर्मणेव स्थितेनेत्यर्थः अलिके भाले मृष्टं मार्जितं अर्द्धतिलकं येन मुखान्तरे मुखमध्ये १५ खादन्निति जन्हुसुतां जटास्थितां गंगामित्यर्थः पर्युषितस्रजमुपभुक्त पुष्पमालाम् १६ १७

सइति अग्रजन्मनां ब्राह्मणानांमध्येतेषामेवविशेषणं वैश्वानरंस्तुवतामिति अहंवैश्वानरोभूत्वेतिमन्त्रेणेतिभावः १८ १९
२० २१ भुज्यतामिति ईर्ष्या अक्षमातयासहितंयथातथापश्यंतीतिसेर्ष्यदृशः २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ इतिश्री

सतंप्रवेशयामासपंक्तिमध्येद्विजन्मनां मध्येवैश्वानरंदेवंस्तुवतामग्रजन्मनाम् १८ भृंगारस्थेघलहरीत
स्याभूद्वैखरीगिरां अपाङ्गैर्योयमायातद्रूपपश्यन्मिथोद्विजाः १९ निवेशयित्वास्वस्थानेपादौप्रक्षाल्यभूप
तिः आनर्चचंदनैःपुष्पैःनृपतिर्धूर्तशेखरं २० राजभार्यातुतस्यान्नंसक्षीरंपर्यवेषयत् अथराजाददौहस्तेपी
तस्तोयंसशीतलम् २१ भुज्यतामितिचोवाचद्विजास्सेर्ष्यदृशोभवन् मायाधूर्त्तोनृपंप्राहदधानश्चोदकंक
रे २२ ममप्रियतमादासीहारितिष्ठतिभूपते अत्रसाहूयतामस्तुतयामेसहभोजनम् २३ इत्युक्तेधिग्धिगि
त्यूचुर्जोत्वंधाब्राह्मणास्तथा राजासद्यःस्मृतस्वप्नः दासीमानयितुंक्षणात् २४ सयावदगमद्द्वारंतावद्दीशस्तिरोद
धे द्वारेदासीमनालोक्यद्विजाङ्घ्रिमुपागतः २५ दृष्ट्वातिरोहितंदेवंबभूवव्यथिताशयः विप्रानिनिंदुःस्वात्मा
नंकर्माधाद्रोहकारिणः २६ अथराजाचभार्याचप्राणत्यागकृतोद्यमौ हस्तेथदधतुःखड्गमाविरासीदथेश्व
रः २७ राजादृष्ट्वावृषारूढंसोमास्कंदगजाननं देवंपशुपतिंराजाक्षमस्वेत्यनमत्सदे २८ अथप्रीतमनाःशंभुस्सयमा
नःसहोमया मुक्तिंदत्वासभार्यायतस्मैसद्यस्तिरोदधे २९ इतिश्रीस्कांदेपपुराणेभक्तविलासेऽष्टषष्टितमोऽध्यायः ६८॥

मानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांअष्टषष्टितमोऽध्यायः ६८॥ ॥संप्र
तिशिवायअनेकप्राणिसमर्पणंनियमेनकुर्वतोनीचस्यापिमुक्तिर्भविष्यतीत्याह जीवेति इन्दुकलाधरायशिवायजीवानांप्राणि

नांउपहारं समर्पणं कुर्वन् अन्तः चित्ते शिवमिति शेषः स्मरन् जात्याहीनोपि यो वसति स कर्मबंधेन विमुक्तो भवतीत्यन्वयः १ पुरवृत्त
मवतारयति अस्तीति २ यत्रेति तरिव्रजैः देशांतरस्थवणिगाधारनौकासमूहैः आनीता इति भावः तत्रस्थानां रत्नपरीक्षाया मतिनिपुण
त्वात् ३ वणिगिति वणिजां करेषु यन्मधूच्छिष्टं सिक्थकं तन्मध्ये कनकरेणवः निकषोपलनिघृष्टकनकरेखा संघट्टनेन लग्ना इति भावः
प्राकृतलये कार्यस्य कारणे लयनियमात् सर्वं वैकारिकं जगत् अव्यक्ते लीयत इति सांख्यानुरोधेनोपमिनोति प्रकृताविति ४ स्व

हीनोपि जात्या वसतीह यस्तु स कर्मबंधेन भवेद्धि मुक्तः १ अस्ति नागपुरं नाम कुबेरनगरोपमं विख्यातं त्रिषु लो
केषु प्रतीरे पूर्ववारिधेः २ यत्रांगणेषु वणिजां परीक्षायै दिने दिने राशयो नवरत्नानां प्रसार्यंते तरिव्रजैः ३ वणि
क्करमधूच्छिष्टमध्ये कनकरेणवः निलीयंते न्वहं यत्र प्रकृतौ देहिनो यथा ४ स्वर्णानिर्जतान्यासन्निष्ट याय
त्र पांसवः तत्र कश्चन कैवर्तः पूर्वाख्यः शफरांतकः ५ बडिशैरपि जालैश्च यत्कृत्यं मीनवेधनं कदाचित्याग
राजस्य प्रवृत्ते फाल्गुनोत्सवे ६ जना रथोत्सवं द्रष्टुं जग्मुर्नागपुरस्थिताः पूर्वोपि सह तैर्गत्वा निषेव्य परमेश्वरम्
७ कमलालयसोपानमपरात्ह्ने ययौ क्वचित् तत्रानचैद्विजः कश्चित्सोपाने परमेश्वरम् ८ तदानीं शफरः कः
श्चिन्निर्माल्याक्षतमंभसि जक्षति स परित्यक्तं पूर्वो जग्राह तं करे ९ ॥

र्णानीति पांसवः पार्थिवरेणवः पृथिव्यारंभकानां रेणूनां तेजोजनकता देशमाहात्म्यादिति ज्ञेयं तत्र नगरे कैवर्तो मत्स्योपजीवी शफ
रा मीनाः ५ बडिशैरिति यस्य पूर्वाख्यस्य कृत्यं बडिशैः मत्स्यबंधनैर्जालैरानायैश्च मीनानां वेधनं आसीदिति शेषः ६ जना इति रथो
त्सवं वार्षिकं परंपराप्राप्तदिवसे क्रियमाणं ७ कमलेति कमलालयस्य तन्नामकशिवप्रासादस्य सोपानमवरोहणं ८ तदानीमिति

दृष्ट्वेति रूपं मत्स्यं धीवरः पुनाख्यः १० किमिति स धीवरः तं द्विजं द्विजः तेन पृष्ट इत्यर्थः जात्या अनयैव त्वं तदसि ब्रह्मासि ॐ तत्सदि
तिनिर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृत इतिवचनात्तच्छब्दस्य ब्रह्मपरत्वं स्पष्टमेव असीति वर्त्तमानसामीप्ये भविष्यसीत्यर्थः अनेन तत्त्वम
सीति महावाक्यमपि पर्यायेणोपदिष्टमिति वेदितव्यं दाशसंभवं त्वं अहिंसा परमो धर्म इति श्रुतेर्ब्रह्मज्ञानस्य द्विजाधिकारत्वेपि

दृष्ट्वागस्त्यद्विजस्तूर्णं मोचयामास तं रूपं स्यक्तमीनो द्विजं प्राह धीवरः संहृतांजलिः १० किं मीनमोचनफलं ब्रूहीतित
मुवाच सः जात्या तत्त्वमसीत्यूचे द्विजस्त्वं दाशसंभवम् ११ द्विजो भस्म प्रदायास्मै न धर्मो मीनवेधनं तथापि म
द्गिरा मीनं मुक्तवान्यद्भवानतः १२ त्यागेश्वरप्रसादोस्त्वित्युक्त्वास्व भवनं ययौ तदारभ्य पुनो नित्यं सिंधौ वि
स्तार्य जालकम् १३ गृह्यमाणेषु मीनेषु शिवायेति रूपोत्तमं परित्यजन्स जीवं तं नित्यं नियमवानभूत् १४ परि
हासायतं प्रोचुरिति भक्तं च जालिकाः एवं नियमयुक्तस्य ययुः संवत्सरा दश १५ पतं त्वनुदिनं तस्य दूरे विच
रतोर्णवे जाले प्रक्षिप्तमात्रे तु शफरौघाः सहस्रशः १६ संक्षिप्य जालकं मीनं सजीवं वरमेककं मुक्त्वा
यमस्तु देवायेत्युज्झति स्म रूपांतकः १७ मीनविक्रयसंपन्नं वव्रधे तद्धनं बहु अतिभक्त इवाढ्योयमित्या
सीदुपमा लवः १८ भक्तिं परीक्षितुं तस्य शंभुः कौतुकवानभूत् अथैकस्मिन्नेवसायमेकएवास्य जालके १९

धार्मिकत्वगुणेन तदुपदेशाधिकार इति भावः ११ द्विज इति न धर्मः निजजातिधर्मो न भवतीत्यर्थः १२ १३ १४ परिहासायेति जालिकाः
अन्ये धीवराः तं त्वं भक्तमिति प्रोचुरित्यन्वयः १५ पतंतीति अर्णवे दूरं विचरत इत्यन्वयः १६ संक्षिप्येति सः पुनः जालकं संक्षिप्य सं
गृह्य १७ मीनेति अयं पुनः अतिभक्त इव आढ्योपि आसीदिति भक्त्याढ्यत्वयोरुपमा आसीदिति मध्यमणिन्यायेन संबंधः १८ १९

दिवसेइति दिवसेसर्वस्मिन्निति भावः अलब्धमीनस्य २० २१ जालकमिति समं युगपदेव २२ आकर्षणइति सपूर्वः नौभिः निजाति कचरान् स्वसमीपचारिणः जालिकान् अन्यान् आकर्षणार्थमिति भावः आजुहाव आहूतवान् २३ २४ २५ २६ स्पर्द्धमानेष्विति

दिवसेलब्धमीनस्यजालेमीनोपतन्महान् दृष्ट्वैकं धीवरोधीरः शिवायेतिमुमोचतम् २० प्रीतस्तेनाभवच्छंभुःस र्वसाक्षीमहेश्वरः अथापरेद्युरुषसिक्षिप्तमेतेनवारिधौ २१ जालकंन्यपतत्तत्रमत्स्यानामयुतंसमं स्वर्णमी नश्चसुमहानेकःशंकरमायया २२ आकर्षणेसजालस्यनाशक्तोदुष्करभारतः निजातिकचरान्नौभिराजुहा वसजालिकान् २३ अस्माकमर्द्धमत्स्यानामस्त्वेकंपार्वतीपतेः उक्तमेपरमंतेपीत्युक्तानेतुंसमागताः २४ धी वराश्चकृषुर्जालंनिन्युःसिंधोस्तटंशनैः हिरण्यमीनमालोक्यदाशाहर्षययुस्तदा २५ अविभक्तोगृहीत्वातं सहजीवंमहार्णवे विसृज्यास्तुशिवायेतिनियमंपर्यपालयत् २६ स्पर्द्धमानेषुदाशेषुदेहितंनि क्रयंत्विति तेभ्यःस्वार्धददौधीमान्धीवराणांशिखामणिः २७ तदाप्रादुरभूत्तत्रगौर्यासहमहेश्वरः प्रणतस्यददौमुक्तिं पुनर्भवभयापहाम् २८ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेएकोनसप्ततितमोऽध्यायः ६९॥ ❀ ॥ ॥श्रीअग स्त्यउवाच भस्मरुद्राक्षभाजांयेपदांभोजावनेजनं कुर्वंतिस्वयमेवेहतेषांनास्तिपुनर्भवः १ अस्त्येकंनगरंभूमौ प्रथितंकलशाव्हयं पुण्यंधामपुरारातेःपुरुषैःसद्भिराश्रितम् २ तत्रमानधनोनाममहानासीन्महीपतिः ऽदुर्जय

तस्यस्वर्णमीनस्यनिष्क्रयंमूल्यंदेहीतिस्पर्द्धमानेषुकलहायमानेषु २७ २८ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोप पुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायामेकोनसप्ततितमोऽध्यायः ६९॥ ❀ ॥ ॥संप्रति शिवभक्तपादप्रक्षालनफलंप्रस्तौति॥

भस्मेति अवनेजनं क्षालनं १ कथामुपक्रमते २ ३ ४ श्रुत्वेति श्रोतव्यो मंतव्य इतिक्रमेण निदिध्यासनांतं कृत्वेत्यर्थः पर्यवसितं स
र्वेषां वेदांतानां अद्वैतब्रह्मणि तात्पर्यमिति निखिलजगन्निषेधाधिष्ठानतया निश्चितं ५ त्रिकालमिति ब्रह्मण्यो ब्रह्मसु साधुः ६ ७ ८

धर्मेण पालयामास धरणीमंडलं नृपः जन्मकोट्यर्जितैः पुण्यैस्तस्य भक्तिः शिवेऽभवत् ४ श्रुत्वागमपुराणार्थान्
सपर्यवसितं शिवे भक्तियोगं दृढतमं मुवाह गिरिजापतौ ५ त्रिकालमर्चयन् शंभुं ब्रह्मण्यो ब्रह्मवित्प्रियः स्व
देशस्थान्जनान्सर्वानप्यशासच्छिवार्चने ६ ये जपंति न पंचार्णं रुद्राध्यायं न ये द्विजाः उद्धूलनं त्रिपुंड्रं वा धि
यते ये न भस्मना ७ येन विभ्रति रुद्राक्षं तेषां निष्कासनं भवेत् एवमुद्घोषयामास भेर्यादिक्षु स सर्वतः ८ राज
भीत्या जनाः सर्वे शिवे भक्तिकृतस्तदा नृपमानधनं नत्वा कंपमानतनुः कलिः ९ ययौ च सांजलिर्भूत्वा स्थानं
क्वचिदिहात्मनः यस्य भक्तिः शिवे नास्ति स तं तत्स्थानमादिशत् १० अलक्ष्मीः कलहः कामः क्रोधश्चाप्यनं
तं यतः तदारभ्याभवद्राजा कलिकंपाह्वयः क्षितौ ११ नित्यव्रतमभूत्तस्य भक्तपादावनेजनं ये समायांति मध्या
ह्ने तस्मात्तद्भावनेजनम् १२ सुगंधिशीतलजलैः कृत्वा भोजयति स्म तान् वर्त्तमानस्य तस्यैवं ययुर्द्वादश वत्सराः १३
परीक्षितुमनास्तस्य भक्तिमासीन्महेश्वरः स पंचवार्षिको भूत्वा द्विजबालो धृतव्रतः १४ मध्ये राजगृहे भोक्तुमागतानां
महात्मना आतिष्ठदथ मध्याह्ने भास्वद्भस्मत्रिपुंड्रकः १५ पृष्टः कस्त्वं कुतश्चेति द्विजैर्नोवाच किंचन कर्त्तुं चावसरे प्राप्ते
द्विजपादावनेजनम् १६ निर्ययौ नृपतिः श्रीमान्भार्या च तमनुव्रता हेमपात्रकरा तोयं ददाना तत्र साभवत् १७ द्विजेषु

राजेति भक्तिं कुर्वंतीति ते भक्तिकृतः ९ १० अलक्ष्मीरिति यतः यस्मिन्देशे एते पूर्वोक्ताः संति तत्स्थानं तं कलिं प्रत्यादिशदिति पूर्वेणान्वयः ११

१२।१३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ इतिश्रीस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांसप्ततितमोऽध्यायः ७०॥४०॥ ॥संप्रतिशिवसन्निधौ घृततैलादिदीपाराधनप्रस्तुसपूर्वकथामवतारयति अस्तीतिजन्मरोगस्य जन्मैवरोगइतिरूपकम् जन्मपदंमरणस्याप्युपलक्षणं तेनजन्ममरणप्रवाहरूपसंसारस्येत्यर्थोलभ्यते जातस्यहिध्रुवोमृत्युरित्यादिस्मृतेः तस्यभिषजः चिकि

इतिपृष्टेनृपतिनामायावालोवदन्नृपं राजन्मेपितरौनस्तःकुलंवेद्मिनहिक्वचित् १९ संस्कारोमेकथंकार्यःकिमे तैस्तेवचःशृणु नाहमभ्यर्थयेकन्यामन्नंमेदीयतेनवा २० एवंबालस्यवदतःपादप्रक्षालनोद्यतं हस्तेगृहीत्वाभर्ता रंन्यरुणद्राजवल्लभा २१ सद्यःप्रकुपितोराजाखड्गमादायतत्करं चिच्छेदतावद्भगवान्सहगौर्याग्रतोभवत् २२ स्तुतस्ताभ्यांवृषारूढोदत्वामुक्तिंतिरोदधे २३ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेसप्ततितमोऽध्यायः ७०॥ श्रीअगस्त्यउ· अस्त्यघिशमननामनगरंलोकविश्रुतं जन्मरोगस्यभिषजःप्रियंधामपिनाकिनः १ कलिनीति रितिख्यातोनाम्नाभूच्चक्रिणांप्रभुः सपुराणेषुशुश्रावदीपारोहणवैभवम् २ शंकरालयमासाद्यतत्रत्यःप्रतिवा सरं दीपान्पंचशतंतैलैर्घृतैःपंचशतंपरान् ३ कुर्वन्दिवानिशंभक्त्यासिषेवेसमहेश्वरं तैलप्रदीपामध्यान्हेतूल वर्तिषुजज्वलुः ४ तंतुवर्तिषुशुद्धासुघृतदीपास्तथानिशि दिवापंचशतंरात्रौदीपाःपंचशतंकृताः ५ तेनसंशोभया माससंनिधिंचांद्रशेखरं दीपानेवंददानस्यतस्यसस्समाययुः ६ शिवोभक्तिपरीक्षार्थंतस्यदारिद्र्यमादिशत् मितंपचसस्‍

लकस्यनाशकस्येत्यर्थः परमोदैव्योभिषगितिश्रुतेः पिनाकिनः शिवस्यप्रियंधामेति नगरविशेषणं १ कलीति चक्रिणांकुला लानां २ ३ ४ ५ तन्विति चांद्रशेखरं शैवंसंनिधिंप्रासादमित्यर्थः शोभयामास ६ शिवइतिमितंपचोदरिद्रः ७ ॥

तदिति अत्यवाहयत् अतिवाहयामास ८ ९ १० लब्धवानिति रोदिषि रोदनं करोषि किमर्थमिति शेषः ११ १२ हसन्निति निजासृजा स्व रुधिरेण १३ कुर्विति तथा निजकर्णं छित्वा तद्रुधिरेणेत्यर्थः १४ १५ अत्रैव कथांतरमुपक्षिपति अभूदिति जघन्यजः शूद्रः १६ १७ कर्त्तै

तद्दृष्ट्यैर्विविधैर्दीपान् वर्षमात्रं गतं तथा विक्रीय भार्य्याभरणं षण्मासानत्यवाहयत् ८ अक्षतं च व्रतं तस्य तादृशं पशुविक्रयात् तपःसाधनवित्तेषु गतेषु विलयं पुरे ९ याञ्चया लब्धेन तैलेन मासं व्रतमपालयत् तथैकस्मिन् दिने का पि न तैलं घृतमेव वा १० लब्धवान् संनिधौ शंभोः कलिनीतिस्तदारुदत् तदा कश्चित्खलो भूत्वा हरः पप्रच्छ रोदि षि ११ निमित्तं व्रतभंगस्य तत्रोक्त्वा कारणं पुनः उच्चैः स्वरेण चुक्रोश रक्ष भग्नव्रतं त्विति १२ हसन्खलोपितं प्राह रो दनेनात्र किं भवेत् यदि भक्तिर्दृढा शंभौ छित्वा कर्णं निजासृजा १३ कुरु दीपानित्युवाच मुकुंर्मौलिं प्रकंपयन् तदा कार्यं तथा कर्त्तुमुद्यते स्मिन्महेश्वरः १४ आरूढवृषभः साक्षात्सह गौर्या प्रसन्नया भक्तायतस्मै सायुज्यं प्रदायेश स्तिरोदधे १५ अभूद्रुद्रपुरे कश्चिच्छक्तिनामा जघन्यजः स शिवे भक्तिमाधाय शिवस्तुतिपरोऽभवत् १६ आसीदे वं व्रतं तस्य दृढभक्तिमतः शिवे वेदवैदिकवेदांतशिवदूषणवादिनाम् १७ कर्त्तास्मि रसनाच्छेदमिति हेतिं दधौ क रे तद्ग्रामनगरे सर्वे स्तुवंतः परमेश्वरम् १८ बभूवुर्हतपाप्मानः को धृपीतामृता इव अथ शक्तिः प्रसादेन शंभोर्ब्रह्म पुरेशितुः १९ पुनर्भवक्लेशहरं धाम शांकरमाप्तवान् २० इति श्रीस्कांदोपपुराणे भक्तविलासे एकसप्ततितमोऽध्यायः

ति रसनाच्छेदं जिह्वाच्छेदं कर्त्तास्मि करिष्यामि इति निश्चित्येति शेषः हेतिं खड्गं १८ १९ पुनरिति पुनर्भवक्लेशहरं संसारदुःखनाशकं शांक रं धाम मोक्षमित्यर्थः न स पुनरावर्त्तते यद्गत्वा न निवर्त्तंते इत्यादिश्रुतिस्मृतिभ्यः आप्तवान् प्राप्तवान् २० इति श्रीमानवल्युपनामक

गसिद्धलिंगविरचितायां स्कांदोपपुराणभक्तविलासव्याख्यायां
टिकायामेकसप्ततितमोऽध्यायः ७१ ॥ श्री ॥

संप्रतिचित्तैकाग्र्येणनित्यंशिवंस्तुवतःनीचस्यापिशिवस्वरूपताभवति इतिवक्तुंइतिहासमुपक्रमते अन्विति कंपानाम्नी नदीतस्या स्तीरंतटं तस्मिन्निस्यनुकंपातीरं कांचीपुरंप्रसिद्धं तस्यपर्यंते समीपेया अटवीतस्याःकोटौ अग्रभूमौघोषसहस्रस्य आभीरपल्ली सहस्रस्यनायकः १ वल्लवेति वल्लवान्वये आभीरवंशेसंभूतः २ गुरोरिति करणानामिंद्रियाणां ओघं समुदायं अचालयन् जितें द्रियःसन् ३ निधायेति आशयेचित्ते गंगाचचंद्रार्द्धंच भोगींद्राः सर्पाश्चेतिद्वंद्वः तेषांदाम्नामालया नद्धःबद्धः जटाभरोयस्यतं ४ भा

श्रीअगस्त्यउ· अनुकंपानदीतीरमस्तिकांचिपुरंकिल तस्यर्यंताटवीकोटिघोषसाहस्रनायकः १ वल्लवान्वयसंभूतो नंदगोपालजोयथा सिद्धेश्वरप्रसादेनलेभेपंचाक्षरींचसः २ गुरोर्निदेशाद्दीप्ते सोकरणौघमचालयत् विरक्तःसर्व भोगेभ्योगोपानांराज्यमात्मजे ३ निधायशंभोःश्रीमूर्त्तिंदधौसततमाशये गंगाचंद्रार्द्धभोगींद्रदामनद्धजटाभरम् ४ भास्वत्तृतीयनयनंफणिकुंडलमंडितं सोमसूर्याग्निनयनंमंदस्मितमुखांबुजम् ५ कपालमालाभरणंका लकंठंचतुर्भुजं वरशूलाभयैणांकंनागयज्ञोपवीतिनम् ६ भस्मोद्धूलितसर्वांगंभास्वद्व्याघ्राजिनांबरं शिं जानमणिमंजीरपरिष्कृतपदांबुजम् ७ अंबालंकृतवामांकमवाङ्मानसगोचरं मनसाविषयीकुर्वन्स पंचेंद्रियवृत्तिना ८ पंचपादइतिप्रापप्रथांभक्तजनाग्रणीः पुंडरीकपुरेस्थित्वास्तुवन्नित्यंमहेश्वरम् ९

स्वदिति भास्वत्प्रकाशमानं तृतीयनयनंयस्यतं ५ कपालेति वरश्च शूलंच अभयंच एणो हरिणश्चते क्रमेण चतुर्भुजेषु अंकाः चिन्हानियस्यतं ६ ७ अम्बेति अम्बया उमया अलंकृतो वामांको यस्यतं अवाङ्मनसगोचरं यतोवाच इति श्रु तेः सपंचेंद्रियवृत्तिना चक्षुरादिपंचेंद्रियव्यापारसहितेन मनसा विषयीकुर्वन् ध्यायन्नित्यर्थः ८ ९

नटेश्वरेति नटेश्वरस्य सभापतिसंज्ञकस्य शिवस्य प्रसादेन शिवभूयं शिवत्वं कथांतरमुपक्षिपति अस्तीति १० गणइति एतस्य गणनामक
स्य ११ १२ शिवेति दीपसाधनस्य शैलाढ्यस्य कर्पूरपर्वतस्येत्यर्थः १३ कालेइति शुष्कस्य उलपोघस्य वल्वजतृणसमुदायस्य स्तंबा

नटेश्वरप्रसादेन शिवभूयमुपागमत् अस्ति श्वेतनदीतीरे पुरं परिमलाह्वयम् १० गणोलवइति ख्यातस्तत्रा
सीच्छंकरप्रियः त्रिपूरुषा अप्येतस्य शिवभक्ता महत्तराः ११ श्रुत्वा शिवपुराणेषु शिवकैंकर्यवैभवं दीपान्
नुदिनं शंभोः स्वकीयैरकरोद्धनैः १२ शिवप्रसादान्निक्षेपमुपलभ्य महाधनः दीपसाधनशैलाढ्यक्रयार्थे
सर्वमादिशत् १३ काले भक्तिपरीक्षार्थं शंभुना निर्धनीकृतः शुष्कोलपौघस्तंबानां शतेन शतदीपिकाः १४
प्रसह्य तनोदग्रे देवस्यासीद्गणोलवः त्रिवर्षं गमयामास तत्सुरेश्वरसंनिधौ १५ अथ प्रावृषिकस्याचिच्छु
ष्कोलपमनाप्य सः अग्निप्रज्वलितैः केशैः स्वकीयैर्दीपमादधे १६ गौर्या सह वृषारूढः प्रादुर्भूतस्तदा हरः
प्रादाय तस्मै सायुज्यं सह तेन तिरोदधे १७ श्रीअगस्त्य उ० अविकारीति कोप्यस्ति करकाख्यपुरे वसन् कवि
ताविद्यया राज्ञः स्तुत्वा निशमगाद्धनम् १८ प्राकारगोपुरादीनि श्रीकर्माणि पिनाकिनः विधाय तत्प्रसादेन शिवभूयं
गतोभवत् १९ श्रीअगस्त्य उ० राजा पांड्योभवत्कश्चिदभिराम इति श्रुतः विजितारिः स्तुतयशाः सदा विद्वज्जनैरभूत्
२० तृतीयतनयं देव्याः पूजयित्वासनादिभिः ज्ञात्वा तदुपदेशेन शिवतत्त्वपरासरम् २१ ममतालमतिं देहे विसृज्य विमलां
नरः सदाशिवप्रसादेन सहकैवल्यमा

नां तृणकांडानां शतेन १४ १५ १६ १७ अन्यां कथां वर्णयति अविकारीति १८ १९ कथांतरं वर्णयति राजेति २० तृतीयेति दे
व्याः तृतीयतनयं प्रागुक्तं हरदत्तनामकं भक्तविशेषं २१ २२ इति श्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्या

पवान् २२ इति श्रीस्कांदोपपुराणे द्विसप्ततितमोऽध्यायः ७२

ख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांद्विसप्ततितमोऽध्यायः ७२॥ ७॥ ॥ मायूरेति तन्नामकक्षेत्रे १ २ सइति अंभएवजलमेव

श्रीअगस्त्यउ॰ मायूरेनिर्वेयानामभक्तःकोपिशिवप्रियः जघन्यवर्णजःशंभुंमनसासमपूजयत १ संनिधौसकुटींकृत्वाप्यालयस्याविदूरतः जपन्हृदैवपंचार्णंभस्माजिनजटाधरः २ सोन्वहंसायमेवांभःपिबन्प्रसृतिसंमितं आद्वादशाब्दमीशेनसंसाराब्धेरमुच्यत ३ श्रीअगस्त्यउ॰ विशालाख्यपुरेकश्चित्मानदोनामपादजः शूराणामग्रणीरासीत्अंबिकापतिभक्तिमान् ४ राज्ञःसेनापतिर्भूत्वानरसिंहाव्हयस्यसः सप्तकोटिधनंप्राप्यशिवभक्तानपालयत ५ गृहक्षेत्रांबरारामकन्याभूषणवाहनैः संपूज्यब्राह्मणान्शंभोर्भक्तान्मुक्तिमवापसः ६ श्रीअगस्त्यउ॰ अथाटवीकानाथस्यसिंहाव्हस्यमहीपतेः वर्णयामिचरित्रंहिविचित्रंशृणुतद्विजाः ७ वल्लवानामधिपतिःसिंहकोनामभक्तिमान् शिवपादाब्जयोर्नित्यंशिवभक्तजनप्रियः ८ ताराद्रुवशशांकस्यभार्यास्तस्याभवन्छतं अनपत्योनरपतिस्ताभिःसार्द्धमुमापतेः ९ स्थलेषुविचरन्भूमौप्रख्यातेषुसुतेच्छया श्रीपुरंप्रापसिंहाव्हायत्रत्यागेश्वरोविभुः १० स्नात्वातत्रमहातीर्थेपावनेकमलालये त्यागेश्वरस्यसेवार्थंसभार्यश्चालयंययौ ११ न्यस्तंजवंतिकापुष्पंसोपानेहेमनिर्मिते गृहीत्वाचालयाद्वैकात्तस्यभार्यासुगर्विता १२ जिघ्रतिस्मविलोक्यैतत्साहसांकोद्विजोत्तमः उदस्यक्षुरिकांसद्यःतस्यानासांचकर्तह १३ छिन्नास्मीत्यपतद्भूमौजनाहाहेतिचुक्रुशुः छिन्ननासिकेनेतिपृष्टाद्विजमदर्शयत १४ राजाभार्यांतमाहूयक्रुद्धोपृच्छन्महीपतिः त्यागेशस्यप्रियंपुष्पमाघ्रातमनया

तदपिप्रसृतिसंमितंअर्द्धांजलिपरिमितंपिबन् ३ कथांतरंवर्णयतिविशालेति पादजःशूद्रः ४ ५ ६ कथांतरंवर्णयति अथेति ७ ८ ९

१६ १७ १८ १९ कथांतरं वर्णयति पुरमिति २० तत्रेति निधिपतिर्यथा कुबेर इव सामंतैः राजभिः उपहारीकृतं २१ २२ २३ २४ २५

अतस्तत्साप श्रुध्यर्थमयेयं कृत्तनासिका अथ राजा प्रणम्येनं नालमेतदिति स्वयम् १६ खड्गमादाय भार्यायाः गृहीतकुसुमं करं चिच्छेद भक्तिमान् शंभो प्रसीदेत्यब्रवीन्नृपः १७ तदा पुष्पाणि विबुधा ववृषुश्च नृपोपरि छिन्नस्तस्याः करः सद्यः समजायत कांचनः १८ नासिकापि यथापूर्वमाश्चर्यमगमन् जनाः विधाय पूजामीशस्य नृपस्तत्र चिरं वसन् १९ महेश्वरप्रसादेन काले मुक्तिमवाप्तवान् श्री अगस्त्य उ॰ पुरं गवाकरं नाम ख्यातमस्ति महीतले २० तत्र कश्चिदभूद्राजा त्यागेन निधिपतिर्यथा ददाति शिवभक्तेभ्यः सामंतैरुपढौकृतम् २१ अशेषं धनमादाय विख्यातो भूतिदाख्यया स्वकोशनिहितैर्द्रव्यैः चित्तभाधिपतेः सभाम् २२ यः कांचनसभां चक्रे विरक्तः सर्वभोगतः धर्मेण तस्मिन्धरणीं परिपालयति द्विजः २३ शिवभक्तसहस्रान्नदानार्थं विभवं मम समयाचत देहीति कोशं चौर्याद्धेमागतः २४ तं नत्वा नृपतिः प्रीतः तावत्सैत्रं धनं ददौ शिवस्य शिवभक्तानामेवं कृत्वा महीपतिः २५ निर्धूतमानसमलः तेन सायुज्यमाप्तवान् सिंहांकभार्या तासां चित्तपस्वी साहसप्रिया २६ शिवद्रोहकृतां शिक्षां वितन्वन्कमलालये आ द्वादशाब्दं नागेशमुपास्य गतबंधना २७ नागराजप्रसादेन शांभवं प्रापतत्पदं श्री अगस्त्य उवाच आसीत्कीर्तिसखो नाम ब्राह्मणो वेदपारगः २८ सहस्रकलशांभोभिर्धेनवान्स्वयमाहृतैः कर्पूरैलालवंगाद्यैस्त्वक्चाधिवासितैः २९ धाराभिषेकमीशस्य कुर्वन्व्रतमपालयत् सर्वांगाणां चानुलेपं चंदनेन सुगंधिना ३० निजारामभवैः पुष्पैः लिंगमाच्छाद्य शां

२६ २७ २८ २९ धारेति सुगंधिना चंदनेन सर्वांगीणं सर्वाण्यंगानि व्याप्नोतीति तादृशं अनुलेपं च कुर्वन्नित्यन्वयः ३१ तस्येति लये यथा प्रलयकाल इव ३२

अथेतिनिस्वः दरिद्रः ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० इतिश्रीमानवस्तुपमामकन्दसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलास

प्रकाशिकायांत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ७३॥ ॥ ॥संप्रति शिवायधान्यार्पणफलंवक्तुंपुराकचमवतारयति पुरीति धुरंवहतीतिधौरेयःवी

तस्यभक्तिपरीक्षायैहरःकौतुकवानभूत् आद्वादशाब्दमभवदनावृष्टिर्लयेयथा ३२ अथदुर्भिक्षेपुनरेषपुनिःस्वःकी र्तिसखोभवत् अन्नतोयाद्यभावेनसोस्थिमात्रावशेषितः ३३ स्वयंदूरात्सरित्तोयमेककुंभाभिपूरितं अक्षतंसोन्नतंक र्तुंददौपंभोर्दिनेदिने ३४ अथैकस्मिन्दिनेशंभोःसन्निधौसश्रमातुरः वारिपूर्णवहन्मूर्ध्निकुंभमातपपीडितः ३५ वि ह्वलाक्षश्चसोपानेपदेप्रस्खलितेसति पपातभुविमूर्छोलुर्मेनसाचास्मरच्छिवम् ३६ शिवोथसहसाभ्येत्यतस्या पोह्यपरिश्रमं उवाचनित्यंसोपानेनिहितंकांचनंमया ३७ गृहीत्वाशिवभक्तान्स्वमात्मानंचानुपालय इत्युक्त्वा तरधाद्देवोद्विजश्वासावबुध्यत ३८ गृहीत्वाचान्वहंदत्तंहरेणवरकांचनं विक्रीयाभोजयद्विप्रान्स्वयंकीर्त्ति सखोद्विजः ३९ शिवप्रसादेनचिरादगमद्धामशांकरं ४० इतिस्कां॰त्रिसप्ततितमोऽध्यायः ७३॥ ॥श्रीअगस्त्यउ॰ पुरीनंदकुटीनामपुण्यधाम पिनाकिनः तत्राभूद्वीरधौरेयोमहान्भूपश्चभूपतिः १ शूरव्याघ्रइतिख्यातःशुनासीरस मोबले प्रवरःपादजातानांसुविक्रमजिताहितः २ सबभूवमहाभागोभक्तिमान्परमेश्वरे इष्टदातेशभक्तानामेधमान धनःसदा ३ शिवालयेषुसर्वत्रधान्यराशीन्ययागिरीन् पूजार्थमादधेकोशेष्वखिलेषुमहामनाः ४ सकदाचिदरिंजे तुंचोदितश्चोलभूभुजा प्रतिष्ठमानःस्वान्बंधूनिदमाहचभूपतिः ५ शिवार्थकल्पिताएतेयुष्मदर्थममीपुनः धान्यको

राणांधौरेयः अतिवीरइत्यर्थः १ शूरेति शुनासीरसमः इन्द्रतुल्यः सुविक्रमेणशोभनपराक्रमेणजिताःअहिताःशत्रवोयेन २ सइति महा

नभोगः शरीरं सुखं वा यस्य ईशभक्तानामिष्टदाता ३ ४ स इति चोलभूभुजा चोलराजेन ५ शिवार्थमिति एते शिवार्थे अमी पुनः युष्मदर्थमिति विभज्य प्रदर्शनम् वै इति निश्चयेन शंकराः शैवाः धान्यकोशाः न स्पृश्याः नोपभोक्तव्याः ६ इतीति द्विषतां सैन्यानां बाहुल्येन अधिक्येनेति कालविलंबोक्तिः ७ ८ ९ १० शैवानामिति सविधं समीपं ११ निगूढेति निगूढं अंतर्मत्सरं हृदयं यस्य बहिः हृष्ट इ

इत्युक्त्वा जेतुमहितान् शूरव्याघ्रो जगाम ह बाहुल्येनाथ सैन्यानां द्विषतां चिरमावसत् ७ शूरव्याघ्रस्य बंधूनां धान्यं कोशालयं ययुः पुनः प्राप्ते प्रदास्यामः शिवस्येति मनीषया ८ सर्वे गृहीत्वा धान्यानि शैवानि बुभुजुस्तदा अथ शत्रून् विनिर्जित्य शूरव्याघ्रः ससैनिकः ९ पुनरासाद्य राजानं धनराशीन् समर्पयत् राज्ञा बहुमतश्चासौ स्वगृहं गंतुमुद्यतः १० शैवानां धान्यकोशानां यः पुरा पालकः कृतः स तदा प्राप्य सविधं स्वस्य वृत्तं व्यजिज्ञपत् ११ निगूढहृदयः श्रुत्वा बहिर्हृष्ट इवाभवत् कालियक्ष्वेलसंवीतो ह्रदो वा यामुनो यथा १२ संप्राप्य सदनं शूरः स्वजनान् सांत्वयन् गिरा गमयामास दिवसं गंगाधरपदक्रियः १३ अथ रात्रौ समानीय शिवधान्यभुजो जनान् उद्धृष्य कोशतः खड्गं समं शीर्षाणि चाच्छिनत् १४ छिन्नेष्वर्भकपर्यंतं शूरव्याघ्रेण रुष्यता अबलैका प्रजाता तमाच्छाद्य वपुषार्भकम् १५ शूरव्याघ्रमिदं प्राह देहि देहि तं दयया अर्भकं अनन्नप्राशनो ह्येष नापराध्यतिते शिशुः १६

वगंभीरत्वात् द्वेषाकारं अप्रदर्शयन्नित्यर्थः उपमिनोति कालियस्य तन्नामकसर्पस्य क्ष्वेडेन विषेण संवीतो व्याप्तः यामुनो यमुनासंबंधी ह्रद इव अगाधजलराशिरिव स यथा अन्तर्विषः बहिः स्वच्छजलः तद्वदिति भावः संप्राप्येति गंगाधरपदयोः शिवचरणयोः अर्पिताः क्रिया येनेत्यर्थः १३ १४ छिन्नेष्विति प्रजाता नवप्रसूता एका अबला नारी १५ शूर इति अनन्नप्राशनः अप्राप्तकालत्वात्तत्संस्कार रहि

तः तेतुभ्यंनापराध्यति १६ इतीति सकरुणां दैन्यसहितां वाचमाकर्ण्येस्त्रियं प्रत्याहेत्यन्वयः स्वयंछेदनहेतुंप्रतिपादयतिशिवेति १७।१८।१९ २० इ
तिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायांचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ७४॥ 卐 ॥

इतिवाचंसकरुणामाकर्ण्योहसचस्त्रियं शिवधान्यभुजस्तन्यंयस्यासीत्तंतवामुना १७ तस्मान्निष्कृतिरेत
स्यछेदस्तुशिरसोयथा इत्युक्त्वाबालकशिरोयावच्चिच्छेदसाहसी १८ शंभुस्तावद्वृषारूढः सहदेव्याग्र
तोभवत् अपराधंक्षमस्वेतिनमतस्तस्यशंकरः १९ दयादृशासमुज्जीव्यबंधूनूयेनिहताःपुरा दत्वातस्मैच
सायुज्यंतिरोभूद्द्वयासह २० इतिश्रीस्कांदोपपुराणेचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ७४॥ 卐 ॥ श्रीअगस्त्यउ॰॥
बहुजन्मार्जितैःपुण्यैर्जन्तोर्भक्तिमतःशिवे भवेदपुनरावृत्तिःशिवलिंगप्रतिष्ठया १ अस्त्यग्रहारःसुमहा
न्निर्णायाख्योद्विजाश्रयः भवेन्निःसंशयोयत्रसर्ववेदार्थनिर्णयः २ तत्रकश्चिद्द्विजवरःशंभुचित्तइतिश्रु
तः यस्यचित्तंसदाशंभौनिश्चलंभक्तिनिर्मलम् ३ पुराणमर्मधर्मज्ञःशिवलिंगप्रतिष्ठया प्रहास्यजननंक्लेशसा
धनंनिधनंययौ ४ अलाभाद्द्रव्यजातस्यमत्वासर्वंमनोमयं मनसैवालयंचक्रेसर्वलक्षणलक्षितम् ५ प्रा
कारमंडपशतप्रासादस्तंभगोपुरैः अलंकृतंमणिमयैर्नानावाहनमंडितम् ६ दासीदाससायुतैर्युक्तंतस्यमध्ये
महेश्वरं लिंगमूर्त्तिंप्रतिष्ठाप्यचतुःषष्ट्युपचारकैः ७ गिरिशंपूजयामासगलितश्रमलादभूत् अथकांचीपुरे

संप्रतिशिवलिंगप्रतिष्ठाफलंदर्शयति बह्विति शिवेभक्तिमतःजंतोःशिवलिंगप्रतिष्ठयाअपुनरावृत्तिर्मोक्षोभवेदित्यन्वयः १ इति
हासमवतारयति अस्तीति २ ३ ४ बहिर्द्रव्यालाभेपिमानसोपचारैरपिततोधिकतरंपुण्यंभवतीत्याह अलाभादितिसर्वंमनोमयं॥

मनःस्वरूपंक्षयंमत्वाकामःसंकल्पोविचिकित्साश्रद्धाऽश्रद्धाधृतिःअधृतिःर्ह्रीर्धीर्भीरित्येतत्सर्वंमनएवेतिश्रुतेः ५ ६ ७ गिरिशमिति
मत्वात्पापात् एतत्कथासंबंधेनैवकथांतरंवर्णयति अथेति ८ निर्मातुमिति तद्विधेः तस्याःप्रतिष्ठायाविधेः इति कर्त्तव्यतारूपविधान

निर्मातुमालयंशंभोःप्रतिष्ठांचमहाधनः तद्विधेरपरिज्ञानाद्दासीदालोचनापरः ९ अथस्वप्नेमहादेवस्तमाह
धरणीपतिं शंभुचित्तंगुरुंकृत्वानिर्मायग्रामवासिनम् १० कुर्वालयंप्रतिष्ठांचममेतिजगदीश्वरः सद्यःसमुत्थि
तस्तत्रययौयत्रसभूसुरः ११ प्रणम्यतंशिवादिष्टंतस्मैसर्वंन्यवेदयत् पंचार्णंतद्विधानंचतस्मैसगुरुरादिश
त् १२ नृपःप्रस्थापितस्तेनस्वपदंपुनरेत्यसः कृत्वालयंप्रतिष्ठांचशंभोःसपद्ममाप्तवान् १३ मनसेशसपर्यां
सविधायद्विजपुंगवः मलत्रयविनिर्मुक्तोमहेश्वरपदंययौ १४ पांड्येषुसुकुमाराख्यभूपतिर्दुर्मतेस्थितं प्रा
पितंभक्तिमीशानेपित्राचोलेनसत्सुता १५ साध्वीपद्मावतीनामपीतांवास्तन्यसेवया कारयित्वापतिंभक्तं
चंद्रचूडस्यमाधुरे १६ हालास्येश्वरमाराध्यकालभीतिमतीतरत् श्रीअगस्त्यउवाच कांपिल्यनगरेकश्चि
द्राजाकीर्त्तिरथोमतः १७ दृष्टदःशिवभक्तानामीशपादार्चनापरः कंथाकौपीनसंव्यानतैलभोजनदानतः
१८ आजातमालयंसर्वमशून्यंदिवसंनयन् प्रतिष्ठाप्यशुभांकीर्त्तिमंतेशिवपदंययौ १९ इतिपंचसप्ततितमोऽ

॥ ७ ॥ ५७ अध्याः

स्य ९ अथेति शंभुचित्तंप्रागुक्तंब्राह्मणं १० ११ १२ १३ मनसेति मलत्रयेण प्राक्प्रतिपादितेनविनिर्मुक्तः १४ कथांतरंवर्णयति पांड्येष्वि
ति तत्संज्ञकेषुदेशेषु १५ साध्वीति पीतंअम्बायाःस्तन्यंयेनता दृशस्यशिवभक्तस्यसेवयामाधुरेनगरे १६ कथांतरमुपक्षिपति कांपिल्ये
ति १७ दृष्टदइति संव्यानमुत्तरीयं १८ १९ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशि

कायांपंचसप्ततितमोऽध्यायः ७५॥ ॥ अधुनापशुप्रभृतीनामपि शिवार्चनप्रभावेनमुक्तिर्ध्रुवेत्याह शिवभक्त्येति १ इतिहाससमवतारयति आस्तेइति २ श्वेतेति यत्रक्षेत्रेवेदः श्वेतजंबूतरुर्मूलातपस्यति तस्यतरोर्मूलेजगतांमूलंजगत्कारणंयतोवाइमानिभूतानिजायंते इतिश्रुतेः महेश्वरःसन्निधत्ते सन्निहितोभवतीत्यन्वयः ३ तमेवशिवंवर्णयति ज्योतिरिति तेजोलिंगाकृतिः तत्रसाभिप्रा

श्रीअगस्त्यउ॰ शिवभक्त्यैवपरयातिर्यंचोपिमहीतले कृत्वाशिवार्चनंतस्यप्रसादान्मुक्तिमाययुः १ आस्तेस्थानंमहेशस्यगजारण्यमितिक्षितौ पार्श्वयोर्यत्रकावेरीप्रवाहोमालिकायते २ श्वेतजंबूतरुर्मूलायत्रवेदस्तपस्यति तन्मूलेजगतांमूलंसंनिधत्तेमहेश्वरः ३ ज्योतिर्लिंगाकृतिःश्रीमान्ज्योतिषामवभासकः तमासाद्यगजोनित्यंमग्नःकावेरिकाह्रदे ४ स्वहस्तधृततोयेनाभिषिंचन्लिंगमूर्द्धनि अन्वहंपूजयामासभक्तिपूतेनचेतसा ५ तस्मिन्नेवतरौकाचिल्लूतानिजमुखोद्भवैः तंतुभिश्चातपत्राभंमुल्लोचमनुवासरम् ६ कृत्वोपास्तेस्मतस्यापिप्रसन्नोभवदीश्वरः लूताकृतवितानानिकरिव्यन्नभिषेचनम् ७ आच्छिनत्यन्वहंदंतीतेनलूताचकुप्यति कदाचिदभिषेकार्थंहरस्यारण्यकोद्विपः ८ आगत्योल्लोचमाच्छिद्यचाभ्यषिंचन्महेश्वरं तदानींकुपितालूतातद्धस्तेचापतत्तनुः ९ सद्यस्तेनाप्यविज्ञाताप्रविवेशकरांतरं अवग्रहादधःस्थित्वाबभ्रामारण्यहस्तिनः १० सन्निधोपरिवृत्याथपतितस्त्यक्तजीवितः करमंतर्मुखंकृत्वात्यक्तासुर्मूर्ध्निदंतिनः ११ ॥ ॥

यविशेषणमाह ज्योतिषामिति तस्यभासासर्वमिदंविभातीतिश्रुतेः यच्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामकमितिस्मृतेश्च ४ स्वेतिस्वस्यहस्तेन शुण्डादण्डेन धृततोयंजलंतेन ५ तस्मिन्निति लूता तन्तुवायःकीटविशेषः उल्लोचंवितानं ६ ७ ८ ९ सद्यइति

करान्तरं शुण्डामध्यं अवग्रहात् ललाटात् अवग्रहो ललाटं स्यादित्यमरः १० सन्निधाविति गज इति शेषः करं अंतर्मुखं वदनमध्ये कृ
त्वा सक्तासुः मुक्तप्राणः पतितइत्यन्वयः ११ अलब्धेति अलब्धं अप्राप्तं निर्गमद्वारं निःसरणमार्गो यया सा लूतापि प्राणान् असृजत् १२ ग
जमुक्तिप्रदानानंतरं लूतायाश्छत्रविधानफलं वर्णयति येति संम्राजः मंडलाधिपतेः जठरे गर्भो गर्भस्थजन्तुः कुक्षिभ्रूणौ अर्भकाश्च गर्भो इत्य

अलब्धनिर्गमद्वारा प्राणान्लूतापि सासृजत् ददौ मुक्तिं गजेंद्रस्य दयया परमेश्वरः १२ या लूतापि दध्रे नित्यं तंतु
भिश्छत्रमुन्नतं स सम्राजो बभूवांतर्जठरे गर्भरूपभृत् १३ अथ वैजनने प्राप्ते सौमनस्य महीपतेः ज्योतिर्विन्म
हिषीं प्राह यदि जातो धुना सुतः १४ म्रियते दशरात्रे स चेन्मुहूर्त्तादनंतरं जायेत सम्राड्दीर्घायुर्भविता नात्र सं
शयः १५ इत्याकर्ण्यैव चो राज्ञी भूत्वा स्वयमधःशिराः तुलांतरे निबध्वांघ्री सा मुहूर्त्तादनंतरम् १६ जनयामा
स तनयं दृष्ट्वा तं दृशि लोहितं लोहिताक्षं चनाम्ना तं कृत्वा वेदनया तया १७ प्राणांस्तत्याज सा राज्ञी वव्धे चंद्र
वच्छिशुः वर्द्धमानं महाबुद्धिं लोहिताक्षं महीपतिः १८ शुभे दिने भिषिच्य स्वे पदे वनमुपागमत् तपोवनगते
ताते लोहिताक्षः समंत्रिभिः १९ सहितः पृथिवीं सर्वां न्यायतः पर्यपालयत् भूत्वा जातिस्मरो राजा गजारण्यमुपे
त्य सः २० श्रीकर्म कारयामास जंबूनाथस्य शूलिनः समुन्नतमहासालगोपुरादिपरिष्कृतम् २१ ॥ ७ ॥

मरः तद्रूपभृत् बभूवेत्यर्थः १३ अथेति वैजनने सूतिमासे सूतिमासो वैजननइत्यमरः सौमनस्य तन्नामकस्य १४ म्रियतइति सः बाल
कः मुहूर्त्तादनंतरं जायेत चेत् संम्राट् दीर्घायुश्च भविता १५ इतीति अधःशिराः तुलांतरे तुलावृक्षे अंघ्री चरणौ अर्थादूर्ध्वमित्यर्थः १६
१७ १८ १९ सहितइति मंत्रिभिरित्यनेन संबन्धः जातिस्मरः पूर्वजन्मजातिस्मरणवान् २० श्रीकर्मेति पूर्वोक्तं शुभवर्द्धनं कर्म २१

२२ २३ उपसंहरति पालयित्वेति सागरांबरां समुद्रपर्यंतां मेदिनीं धर्मेण पालयित्वा महेशस्य प्रसादेन ज्ञानेनेत्यर्थः ज्ञानं महेश्वरा दिच्छेदिति स्मृतेः मृत्युं अविवेकलक्षणं संसारं व्यत्यतरत् अतिचक्राम मुक्तोऽभूदित्यर्थः तमेव विदित्वातिमृत्युमेति नान्यः पन्था वि द्यतेऽयनायेति श्रुतेः २४ इति श्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायां स्कंदोपपुराणव्याख्यायां भक्तविलासप्रकाशिकायां षट् सप्ततितमोऽध्यायः ७६॥ ॥ ॥ संप्रति शिवसंनिधौ भक्त्या गानं कुर्वतो वाञ्छितार्थः सिध्यतीत्याह आसीदिति कुशीलवः गायकः

निर्मायालयमीशस्य महोत्सवमकारयत् अन्येषु शंभुस्थानेषु महोत्सवमपि व्यधात् २२ पुंडरीकपुरं प्रा प्य संनिधौ सभापतेः दृष्ट्वा दशाब्दं व्यचयन् कैंकर्यं विविधं नृपः २३ पालयित्वा च धर्मेण मेदिनीं सागरांबरां प्र सादेन महेशस्य मृत्युमत्यतरत्स्वयम् २४ इति श्रीस्कांदोपपुराणे भक्तविलासे षट्सप्ततितमोऽध्यायः ७६॥ ॥ श्रीअगस्त्य उ॰ आसीत्कुशीलवः कश्चिद्दोलाकर इति श्रुतः वीणागानेन यस्याभूत्सुप्रीतो मधुरेश्वरः १ संनिधौ द्वादश समा वीणागानं वितन्वतः भक्तसंघासनारोहं व्यतरच्च स्य वाञ्छितम् २ संतोषयित्वा त्यागेशं वीणागाना मृतेन सः उत्तरद्वारमार्गेण गत्वा तस्य प्रियोऽभवत् ३ गौरीस्तन्यविवर्तानां शिवव्रतभुवो गिरां गुंफं गृणयामास विपंचीं मंजुवादिनीम् ४ द्रोणीपुरे महादेवं मधुवीणाभिहक्तिभिः संतोषयित्वा प्रत्यक्षं ददर्श शिवया सह ५ ॥

१ सन्निधाविति द्वादश समाः द्वादशसंवत्सरेषु कालाध्वनोरिति द्वितीया भक्तसंघस्य भक्तसमुदायस्य आसनारोहः पीठारोहणं यस्मि न्तादृशं वाञ्छितं व्यतरत् ददौ २ ३ गौरीति गौर्याः स्तन्यस्य क्षीरस्य विवर्तानां रूपांतराणां शिवव्रतभुवः शिवव्रतपुत्रस्य भक्तशि रोमणेः गिरां गुंफं संदर्भं गृणयामास शब्दापयामास विपंचीं सप्ततंत्रीं वीणां ४ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

गुरुप्रसादेनेति निर्धूतमायामलसंबंधिनां पाशानां प्राक् प्रतिपादितानां द्विपंचाशत्संख्याकानां गंधः संबंधो येन तादृशः गंधो गंधक आमोदे लेशे संबंधगर्वयोरिति विश्वः ६ अथ प्रतिपादितकथानुक्रमं संख्यापूर्वकमुपदिशति भक्तादृति हे भक्ताः मुनयः विशुद्धया जगदीशस्य शिवस्य भक्त्या विच्युतकर्मबंधा नष्टकर्माशयाः त्रिषष्टिः त्रिषष्टिसंख्याकाः भक्ताः मया उदिताः येषां भक्तानां चरितानि स्मृतानि — — स्मरणविषयीकृतानि महान्त्यघानि ब्रह्महत्यादिमहापातकानि निघ्नंति नाशयन्ति ७ अन्यानपि शिवप्रसादेन मुक्तान्

गुरुप्रसादेन शिवप्रसादमवाप्य गीताकर भक्तवर्यैः निर्धूतमायामलपाशगंधो बंधाद्विमुक्तो ह्यभवन्मुनीन्द्राः ६ श्रीअगस्त्य उ० भक्तास्त्रिषष्टिर्जगदीशभक्त्या विशुद्धया विच्युतकर्मबंधाः मयोदिता यच्चरितानि लोके स्मृतानि निघ्नंति महान्त्यघानि ७ जटिलो मिथिलो दाल्भ्यः सौरभेयो जितासनः बालसिद्धः सिद्धरेयो वपटुः कवयो षितः ८ एते दश महाभक्ता मनसा पूजितेश्वराः मुक्तास्तस्य प्रसादेन बभूवुर्लोकवंदिताः ९ शिवोपदिष्टविज्ञानलीनाविद्याघवृत्तयः ददृशुः सर्वभूतेषु स्थितं साक्षिणमीश्वरम् १० श्रीऋषय उ० कदा कुत्रोपदिष्टं तद्विज्ञानं त्रिपुरद्विषा तेभ्यस्तद्ब्रूहि शेषेण यथावत्कुंभसंभव ११ श्रीअगस्त्य उ० कैलासशिखरे देवं सुखासीनं सहोमया प्रणम्य पादयोर्भ

दृश भक्तान्निर्दिशति जटिल इत्यादिना ८ ९ तेषां फलमाह शिवेति शिवेनोपदिष्टं यद्विज्ञानं ब्रह्मज्ञानं तेन लीना नष्टा अविद्यासंबंधिनी अघवृत्तिः पापवृत्तिः येषां तादृशास्सन्तः यथैधांसि समिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेर्जुन ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथेति भगवद्वचनात् सर्वभूतस्थितं साक्षिणं द्रष्टारं ईश्वरं ददृशुः एको देवः सर्वभूतेषु गूढः सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा कर्माध्यक्षः सर्वभूताधिवासः साक्षी चेता केवलो निर्गुणश्चेति श्रुतेः १० संप्रति विशेषकथनेन जातकौतूहलाः ऋषयः सविस्तारं पृच्छन्ति कदेति ११ ॥

तदुक्तप्रकारमाह कैलासेति १२ १३ विलीने इति एको भवान् अद्वितीयः परमात्मा अवशिष्यते एक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थे इति श्रुतेः इत्थं वेदान्ता वदन्त्येव तु किं त्वित्यर्थः अविरोधः अनेकरूपतया दृश्यस्य प्रपंचस्य एकरूपतयास्थितस्यालनम् अविरोधः कथं भवेदित्यर्थः १४ भिद्यते हृदयग्रन्थिरिति श्रुत्या परमेश्वरदर्शनस्य सकलसंदेहनाशकता निश्चिता युष्मद्दर्शनानंतरमपि यदि संदेहः तर्हि कोन्यः शरणमिति शंकते दृष्ट्वापीति कालो मृत्युः कामो मदनः तौ हंतीति तादृशं परं अन्यं शरणं प्रयास्याम इत्यन्वयः १५ संदेहप्रकारमेव दर्शयन्ति आसीदिति त्वयि तेजोरूपे परब्रह्मणि दृश्यं ज्ञानावरकत्वेन तमोरूपं जगत् कथमासीत् विरुद्धस्वभावत्वात्

देवदेव दयासिंधो दक्षाध्वरविभंजन श्रुताश्च सर्वे वेदांताः प्रपंचोयं न लीयते १३ विलीने सकले लोके भवानेकोवशिष्यते वदंत्येव हि वेदांतास्त्वविरोधः कथं भवेत् १४ दृष्ट्वापि ते पदांभोजं भूयश्चेदपि संशयः शरणं कं प्रयास्यामः कालकामहनं परम् १५ आसीत्त्वयि कथं दृश्यं कथं त्वय्येव लीयते वदैतद्भगवन्येन छिन्नाः स्युः सर्वसंशयाः १६ श्रीमहेश्वर उ॰ ज्ञानयोगं मुनिश्रेष्ठाः सविज्ञानं निबोधत गोप्यं यत्स्थूलदृष्टीनां न विदुर्ये

अध्यास एव न संभवतीति शंकार्थः त्वय्येव कथं लीयते हेतुः पूर्ववत् येनोपदेशेन १६ एवं महर्षिभिरुक्तां शंकां ज्ञात्वा परमकारुणिको भगवान् परमेश्वरः तदनुजिघृक्षया ज्ञानयोगमुपदिशन् मुनीनवहितान् करोति ज्ञानयोगमिति सविज्ञानं फलीभूतविशिष्टज्ञानसहितं ज्ञानयोगं निबोधत जानीत यद्धस्तु स्थूलदृष्टीनां देहात्मबुद्धीनां गोप्यं रक्षणीयं पामरेभ्यो नोपदेष्टुमित्यर्थः ये पामराः गुहाशयं हृदयाकाशवर्तिनं परमात्मानं न विदुः सद्गुरूपदेशादिना न जानंति १७ अद्वैतवस्तुसिद्ध्यर्थं सृष्टेः प्राक् केवलात्मनो मिथ्याजगदुत्पत्तिं वर्णयन्ति निर्विकार इति अविद्यासंसर्गाभावात् षड्भावविकाररहिते निराधारे स्वस्यैव सकलजगदधिष्ठानतया आ

धारांतरनिरपेक्षे निर्मले प्रागुक्तमलत्रयरहिते गगनाकृतौ आकाशशरीरे ब्रह्मणि आकाशशरीरं ब्रह्मेतिश्रुतेः एवमखण्डसच्चि
दानन्दस्वरूपे अद्वितीये जीवाः स्फुलिंगरूपाः उत्पद्यन्ते विलीयंते च तत्रोपमा वार्ध्यूर्मयो यथेति वार्द्धेः समुद्रस्य ऊर्मयो यथा तरंगा इ
व तरंगाणां सामुद्रत्वेपि समुद्रस्य न तारंगत्वं यथा तथैव जीवानां ब्रह्मांशत्वेपि ब्रह्मणो न जीवांशत्वमिति भावः १८ पामराणां जगत्स
त्यत्वभ्रांतिमपनुदति आद्यन्तयोरिति आदौ सृष्टेः प्राक् अन्ते परतश्च असद्भावात् अविद्यमानत्वात् अन्तरा मध्ये अवभासितं
आभासतया दृश्यमानं दृश्यं जगत् आधिष्ठानस्य ब्रह्मणोऽपरिज्ञानात् रज्जुज्ञानाभावात्सर्पवद्यथार्थवत् सत्यमिव भाति वस्तुतो
न परमार्थसदितिभावः एतेन दृश्यं मिथ्या आद्यन्तयोरसत्वे सति भासमानत्वात् स्वप्नगजादिवत् इत्यनुमानेन जगतो मिथ्यात्वं सा

निर्विकारे निराधारे निर्मले गगनाकृतौ उत्पद्यंते विलीयंते जीवा वार्ध्यूर्मयो यथा १८ आद्यंतयोरसद्भावादवभा
सितमंतरा अधिष्ठानापरिज्ञानाद्भाति दृश्यं यथार्थवत् १९ भक्त्या जानंति परया मयि कर्मार्पणेन च सविज्ञान
मिदं ज्ञानं जायते मदनुग्रहात् २० अनन्यकारणं कार्यं पश्यतां निर्मले हृदि दृश्यं विश्वं च मय्येव कश्चित्पश्यति योगतः २१

धितमिति बोध्यं नयदिदमग्र आसन भविष्यदतो निधनादनुमितमंतरा त्वयि विभाति मृषैकरसे इत्यादिप्रमाणमनुसंधेयं अत एव वे
दान्तप्रत्ययोर्यद्वत्प्रमाणत्वेन निश्चितः लौकिकं तद्वदेवेदं प्रमाणं त्वात्मनिश्चयादित्याकरे दृश्यते १९ संप्रति ज्ञानसाधनमुपदिशति भ
क्त्येति परया उत्तमया भक्त्या अंतरंगसाधनभूतया मयि परमेश्वरे कर्मार्पणेन विहितकर्मसमर्पणेन च यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि
ददासि यत् यत्तपस्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणमिति भगवदुक्तेः सविज्ञानमिदमात्मज्ञानं मदनुग्रहाज्जायते अथ्यवोचदधिव
क्ता नान्यः पंथा विद्यतेऽयनायेत्यादिश्रुतेः २० तर्हि सर्वे किं न जानन्ति अत्राह अनन्येति कार्यं असद्रूपं विश्वं कृत्स्नं दृश्यमिदं जगत्॥

अनन्यकारणंनविद्यते आत्मनोअन्यत्कारणंयस्यतादृशंनिर्मलेहृदिपश्यतां ज्ञानदृष्ट्यावलोकयतांवाचारम्भणं विकारोनामधेयमितिश्रुतेः आत्मैवैकःसत्यमितिनिश्चिन्वतां ज्ञानयोगसिद्धानांइत्यर्थः तेषामपिमध्येकश्चिदेवयोगीयोगतः चित्तवृत्तिनिरोधात् मय्येवपरशिवेय ततामपिसिद्धानांकश्चिन्मांवेत्तितत्त्वतइतिस्मृतेः २१ ७॥ ॥त्वयिदृश्यमानस्यजगतः मिथ्यात्वेव्यवहारोपपत्तिः कथमित्याशंक्यया वदात्मसाक्षात्कारंसत्यतयाभासमानस्यकूटकार्षापणादिवत् व्यवहारोपितावत्सर्वंतंचलति वस्तुतोनास्तीत्याह अध्यारोपेणेति अध्यारोपेणचिज्जडयोः परस्पराध्यासेनसकलंजगद्भाति अपवादेनिषेधेसतिनाभाति अध्यारोपापवादाभ्यां निष्प्रपंचंप्रपंच्य ते इत्युक्तेःतदपिकियत्सर्वंतत्तदाह यावदज्ञानमिति अज्ञानंज्ञानविरोधितन्निवर्त्यंभावरूपंमायाख्यमित्यर्थः तद्यावदस्ति आत्मसा

> अध्यारोपेणसकलमपवादेनतज्जगत् यावदज्ञानमाभातितन्नाशेमयि
> लीयते २२ अध्यारोपप्रकारंतद्दवधानान्निबोधत॥ ७ ॥ ७ ॥

क्षात्कारावधिमामेवयेप्रपद्यन्तेमायामेतांतरन्तिते इतिस्मृतेः तन्नाशेसति अज्ञाननाशेसति मयिलीयते भिन्नस्वरूपानवभासेनम देकरूपतांप्रपद्यतइत्यर्थः २२संप्रति प्रतिपित्सुबुध्यारोहायश्रोतॄन् सावधानयति अध्यारोपेति तावदिदानीं अध्यारोपस्य अध्यासः स्यप्रकारंभेदंबंधमित्यर्थः अत्रकेचित् ग्रहक्षेत्रादि बाह्यविषयशरीरेंद्रियप्राणान्तःकरणभेदेनपंचविधाध्यासोबंधःसचअनात्मन्यात्मबु द्धिरूपः अध्यासएव अविद्यासैवचदोषरूपेणनिद्रयास्वप्नवत् कल्पितस्यापिप्रपंचस्यप्रयोजिकानित्यानित्यवस्तुविवेकः इहामुत्रा र्थफलभोगविरागः शमादिषट्कसंपत्तिः मुमुक्षुत्वंचेतिसाधनचतुष्टयसंपत्त्याकृतश्रवणमनननिदिध्यासनस्यस्वात्मसाक्षात्काररूपवि द्योदयेन स्वप्नप्रपंचप्रबोधेनेव स्वविलासरूपप्रपंचसहिता अविद्यानश्यतिततः शुद्धबुद्धमुक्तस्वभावसच्चिदानन्दरूपः परमात्मरूपे

णप्रकाशते तथाचश्रुतिः तरति शोकमात्मविदिति तथैव अगस्त्यंप्रतिभगवान् हयग्रीवः नावाप्तव्योभिलब्धत्वात् नत्रेयोज्ञानविग्रहः नका
र्योनित्यसिद्धत्वात् आत्मैस्वत्तानसंक्षयः अविद्यानिवृत्तिर्मुक्तिरितिवदन्ति एतदपिप्रपंचस्य अज्ञानविलसितत्वनिरासेनपरमार्थस्वस्
व्यवस्थानात् अध्यासस्यवक्तुमशक्यत्वात् अन्येतुधर्मेण स्वर्गादिगमनं अधर्मेणच अधोलोकगमनंपुरुषस्य विवेकख्यात्यातापत्रयरू
पदुःखत्रयनिवृत्त्या आत्मनोमोक्षः विवेकख्यातेःपूर्वंप्रकृत्याभोगात् बंधः विवेकख्यातिपर्यंतंविहितंचित्तचेष्टितमितितदेव बंधःस
चत्रिविधःप्राकृतोवैकृतोदक्षताचेति तत्र आत्मबुद्ध्याप्रकृत्युपासकानां प्रकृतिकृतोबंधःप्राकृतःपुरुषबुद्ध्यामहदादिविकारो
पासकानांविकारकृतोबंधोवैकृतःपुरुषतत्वानभिज्ञतया इष्टापूर्तकारिणांदक्षतापादकोबंधः विवेकख्यात्युत्तरंतुतत्वज्ञानाग्नि

आत्समग्रेहमेवैकोनान्यदासीदसच्चसत् २३

नासंचितदाहे आगामिनश्चबाधे भोगेनप्रारब्धनाशेच आध्यात्मिकादिदुःखत्रयविगमरूपामुक्तिः तथाचसूत्रं त्रिविधदुःखात्यंतनि
वृत्तिरत्यंतपुरुषार्थइति शरीरादिप्रयुक्तमाध्यात्मिकं भूतप्रयुक्तंतु आधिभौतिकंदेवादिप्रयुक्तमाधिदैविकं दुःखत्रयस्य सर्वथा
नाशोमुख्यपुरुषार्थ इति तदर्थः एतादृशदुःखत्रयनिवृत्तिरेवमुक्तिरितिवदन्ति अपरेतुप्राकृतकर्मनिवृत्तोऽविवेकनिमित्तोवा
दुःखभोक्तृत्वलक्षणसंसारो बंधःपुण्यवशात् चित्तवृत्तिनिरोधरूपयोगसाध्येनिर्विषयत्वेसतिभगवदनुकंपया आत्मस्वरूपे
अवस्थानंमनसोमुक्तिः तथोक्तंपाराशरस्मृतौमन एवमनुष्याणां कारणंबंधमोक्षयोः बंधायविषयासक्तंमुक्त्यैनिर्विषयंमनइ
तिसूत्रंच स्वरूपप्रतिष्ठावाचितिशक्तिरतएवस्वरूपेणावस्थानंमुक्तिरितिवदन्ति इतरेतुभोगायतनभोगसाधनभोग्यभेदभिन्नप्रपं
चत्रयसंबंधोबंधः तत्संबंधविलयोमोक्षोनतुप्रपंचविलयः नकदाचिदनीदृशंजगदित्युक्तेः नचमुक्तस्यमहात्मनोनिरानंदइति नहिब

दस्येवमुक्तस्यापिजन्यानन्दः जन्यस्यविनाशनियमेनमुक्त्यवस्थायामप्यानंदनाशप्रसंगात् किंतु बंधदशायां संसारेणाभिभूतस्यस्वाभाविकानंदस्यनिजाचरितैः नित्यादिकर्म्मभिः संसारनाशात् महतामनसोरजस्तमोभिभवेसचोद्रेकेचसतिस्वात्मानंदाविर्भावो भवतीतिवदन्ति तत्रापि आविर्भूतानंदोमुक्तिदशायांमननभूतोऽनुभूतोवानाद्यः तादृशानंदस्य विद्यमानस्याप्यकिंचित्करत्वात् अन्त्येतत्करणाभावेनकथमनुभवः नचमहतोमनसः करणत्वंशरीराद्यभावेनमनसस्तदप्यकिंचित्करमेव किंचआत्मा आनंदस्वभावोनवा आद्ये संसारदशायांआनंदतिरोभावेन आत्मनोपितत्प्रसंगः अन्त्येआत्मनः पाषाणप्रायतापत्तिः निखिलप्रेमास्पदत्वाभावश्चेति युक्त्यनुभवविरोधेन निन्दाश्रवणेनचमनश्चांचल्यमेवेतितदेवं तांत्रिकमतभेदेन बहुधाप्रतिपादितं अध्यासभेदं अवधानात् चित्ते कार्य्यात् निबोधत नितरांजानीतसतिकुड्ये चित्रकर्मेतिन्यायेन अधिष्ठानेसत्यारोपइति तदेव दर्शयति आसमिति अग्रेसृष्टेः प्राक् अहमेकएव अद्वि

॥७॥ पूर्णत्वात्स्वप्रकाशत्वान्महादेवइतिश्रुतः प्रकृतिर्गुणसाम्याख्या चोदिता अवलोकनात् २४

तीयात्मस्वरूपः आसमभूवमात्मावा इदमग्र आसीन्नान्यत्किंचनमिषत् नासदासीन्नोसदासीत्तदानीं नासीद्रजोनो व्योमेत्यादिश्रुतेः तदेवविशिनष्टिनेत्यादिना असत् कारणरूपं अव्यक्तादिकं सत् कार्यरूपं महदादिकंच नासीदात्मातिरिक्तं किमपिनासीदित्यर्थः नचकिमपिनासीदित्युक्तरीत्या आत्मनोऽप्यसत्वं प्रसज्येत अस्तीत्येवोपलब्धव्यः असन्नेवसभवति असद्ब्रह्मेतिवेदचेदित्यादिश्रुतेः नचतस्याप्यभावेकिंवाच्यमितिवाच्यं शून्यवादप्रसंगात् निरधिष्ठानारोपप्रसंगाच्चेतिभावः २३॥७॥ ॥तथाविधस्याखंडचिदात्मनः महादेवइतिसंज्ञानिमित्तानि दर्शयति पूर्णत्वादिति दीव्यतेः क्रीडाद्यर्थकतया मूर्त्यैकपरिग्रहेण सकलेजगतिपूर्णत्वात्स्वेनैवप्रकाशत्वाच्च महादेवइतिश्रुतः वेदेनप्रतिपादितइत्यर्थः तादृशस्याद्वितीयात्मनोऽनुग्रहरूपेण पंचमकृत्येनसृष्टिप्रवण

तांदर्शयतिप्रकृतिरितिगुणानांसत्वरजस्तमसां साम्यंअन्यतमाधिक्याभावःआख्यायस्यास्तादृशीप्रकृतिः मूलप्रकृतिः अवलोक
नात् ईक्षणात् चोदिताप्रेरिता सृष्टावितिशेषः तदैक्षत बहुस्यांप्रजायेयेतिश्रुतेः २४॥ ०॥ अथप्रकृतिसृष्टिंवर्णयति असूतेति प्र
कृतिरितिशेषः गुणवैषम्यरूपं सत्वादितारतम्यस्वरूपंमहत्तत्वं असूतेत्यन्वयः तत्रमहत्तत्वेअंन्तःकरणाख्येसत्वस्यगुणस्यविजृं
भणंतुसाधिष्ठानायाःप्रकृतेःअनुबिंबितंदर्पणइवप्रतिफलितं २५ नामरूपविहीनस्यपरमार्थवस्तुनोजीवेश्वरसंज्ञे दर्शयति ईश्व
रइति कारणंमूलप्रकृतिरूपाधिर्यस्यमायाप्रतिबिंबितचैतन्यस्यसकारणोपाधिरीश्वरःसाक्षीअव्याकृतइतिशब्दैरीरितःकथितः यत्रज

असूतगुणवैषम्यंरूपंतत्वंमहच्चतत् विजृंभणंतुसत्वस्यसाधिष्ठानानुबिंबितम् २५ ईश्वरःकारणोपा
धिःसाक्ष्यव्याकृतईरितः विजृंभणंयद्रजसःसाधिष्ठानानुविंबितम् २६ तज्जीवतत्वंभोक्ताख्यंनश्वरेयदहं
मतिः मदीक्षितस्यतमसोयदस्तिचविजृंभणम् २७ साधिष्ठानानुबिंबंचयदृश्यंतदुच्यते त्रिगुणात्मकआ
काश तस्मादासीत्तदीक्षितात् २८ तस्यासीत्सत्वतःश्रोत्रंरजसोवागथान्यतः शब्दोभवत्ततोवायुर्नभसस्त्रिगुणात्मकः २९

सोगुणस्यसाधिष्ठानानुबिंबनं २६ तज्जीवतत्वंभोक्तेत्याख्यायस्यकार्योपाधिरयंजीवः कारणोपाधिरीश्वरइत्युक्तेः नश्वरेजगति अ
हमितिमतिर्यस्यतदहंकाराख्यंतत्वमभूदितिशेषः प्रकृतेर्महान् महतोहंकारइत्युक्तेः मया अहमा ईक्षितस्य तमसःगुणस्यवि
जृंभणंयदस्तितदाकाशइत्यग्रेणान्वयः २७ इदंचभूतस्रष्ट्यारंभतात्पर्येणयदृश्यरूपरहितत्वादचाक्षुषंतत्त्रिगुणात्मकआका
शइत्यर्थः तस्माद्वाएतस्मादात्मनआकाशःसंभूतइतिश्रुतेः २८ इंद्रियसृष्टिंवर्णयति तस्येति तस्याकाशस्यसत्वतःसत्वांशात्श्रो
त्रेंद्रियंरजसोगुणात्वाक् अथान्यतःतमसःशब्दःअभवदित्यन्वयः ततःनभसःआकाशात्त्रिगुणात्मकोवायुरित्यर्थः आकाशाद्वायुरिति

वे० सू०

त्वगिति तस्य वायोः सत्वतः त्वगिंद्रियं रजसो हस्तः पाणीन्द्रियं अन्यतस्तमसः स्पर्शश्चाभूदित्यन्वयः वायोः सकाशात् त्रिगुणात्मकं तेजस्तत्वमभूदिति शेषः ३० सत्वादिति अस्य तेजसः सत्वात् ईक्षणं चक्षुरिंद्रियं रजसः पादः अन्यतस्तमसो रूपं चाभूदित्यन्वयः वायोरग्निरिति श्रुतेः तेजसः सकाशात् अप्तत्वं जलतत्वं अभूदित्यन्वयः तस्य जलस्य सत्वात् रसनं इन्द्रियमजायत इत्यग्रिमेणान्वयः ३१ रसनमिति रजसो गुणात्पायुः तमसश्च रसः अभवदित्यन्वयः अग्नेरापइतिश्रुतेः तस्माज्जलात् त्रिगुणा पृथ्वी अस्याः पृथिव्याः सत्वतः घ्राणेंद्रियं अभवदिति संबध्यते अद्भ्यः पृथिवीइतिश्रुतेः ३२ उपस्थमिति रजसः उपस्थमिंद्रियं जज्ञे गंधः तामसः तमोगुण उच्यते

त्वगासीत्सत्वतस्तस्य हस्तोभूद्रजसोन्यतः स्पर्शस्ततो भवद्वायोस्त्रिगुणात्मकमीक्षणम् ३० सत्वादस्याभवत्पादो रजसो रूपमन्यतः अप्सत्वं तेजसश्चाभूत्तस्य सत्वाद्रजायत ३१ रसनं रजसः पायूरसश्च तमसोभवत् त्रिगुणा पृथिवी तस्मा घ्राणमस्यास्तु सत्वतः ३२ उपस्थं रजसो जज्ञे गंधस्तामस उच्यते पंचानां सत्वसंघातमंतःकरणमुच्यते ३३ प्राणः समष्टि रजसामासंगो विषयेषु यः तमसां समुदायोसौ स्यादेवं शास्त्रनिर्णयः ३४ मदीक्षया च तं ग्रामाचद्द्विधाभूतानि भूसुराः दशाप्यभूवन्पंचापि चतुर्थैकैकशः पुनः ३५ ॥ ७ ॥ ७ ॥

अन्तःकरणस्वरूपमाह पंचानामिति पंचानामाकाशादीनां सत्वसंघातः सत्वगुणसमष्टिः अन्तःकरणमुच्यत इत्यर्थः ३३ प्राणसृष्टिमाह प्राण इति पंचानामित्यनुषज्यते रजसां समष्टिः प्राण उच्यते यः विषयेषु आसंगः ममत्वाभिमानः अहंकार इत्यर्थः असौ तमसां समुदायः समष्टिरूपः एवं प्रकारेण शास्त्रनिर्णयः स्यात् ३४ एवंभूतसृष्टिमुपदिश्य भौतिकसृष्टिमुपदिशन् तदुपोद्घाततया पंचीकरणप्रकारं प्रथमं वर्णयति मदिति ममचैतन्यरूपस्य ईक्षया अवलोकेन तन्मात्रा मायया च द्विधाभूतानि पंचापि भूतानि दशसंख्याका अभूवन् भूसुरा इति सं

बोधनं पुनः एकैकशः प्रत्येकं चतुर्द्धा जातानीत्यन्वयः ३५ अविभक्ता इति अविभक्ताः परे अन्ये भागाः पंचैवासन् पुनः ते सर्वे भागाः विभक्ताइत्यर्थः अविभक्तमात्मानं त्यक्त्वा अन्यं भागं अन्वियुः यथा आकाशस्य द्वौ भागौ तयोरर्द्धं चतुर्द्धा जातं वाय्वादिषु चतुर्षु समन्वितं एवं वाय्वादीनामपि तथा च स्वस्यार्द्धं अन्येषां पादार्द्धक्रमेण अर्द्धं मिलित्वा पञ्चीकृतं प्रत्येकं भूतपंचकं भौतिकसृष्टि समर्थमभूदितिभावः ३६ तदेव दर्शयति मिलितानीति ३७ तस्येति तैः पंचीकृतैः आंडं ब्रह्मांडमभूत् चतुर्विधो जरायुजस्वेदजांडजोद्भिज्जरूपः भूतग्रामः यथाक्रमानुसरणं स्वीयपुण्यपापकर्माण्यनतिक्रम्य कालवृत्तात् पाकात् स्वीयकर्मबीजपरिपाकात् अभूत् ३८ सम्प्रति स्थूलादिशरीराणि वर्णयति भोगेति एतस्य जीवस्य सुखदुःखयोः भोगस्य साक्षात्कारस्य स्थानं पंचीकृतेभ्यो भूतेभ्यः संभवो यस्य तादृशं कर्मसंचितं शरीरं स्थूलमित्याहुरित्यग्रिमेणान्वयः ३९ तस्यैव स्थूलशरीरस्य अन्नमयकोशसंज्ञेत्याह कोशेति अथ लिंगशरीरं दर्शयति पंचेति एवं सप्तदशविकारात्मकं अपंचीकृतभूतोत्थं शरीरं सूक्ष्ममुच्यत इति सार्द्धेनान्वयः ४० कारणशरीरमाह अनादीति अनिर्वाच्या सदसद्विलक्षणत्वेन निर्वक्तुमशक्या अनाद्यविद्या कारणं शरीरं भवेत् ४१ ० ० ० ०

अविभक्ताः परे भागाः पंचैवासन्यथा पुनः त्यक्त्वा विभक्तमात्मानं स्वं सर्वेचान्यमन्वियुः ३६ मिलितानि यथासम्यकृतानि पंचीकृतानि हि समन्वितानि पादांशैः स्वाधिक्यानामपूर्ववत् ३७ तस्यांशस्तैरभूदंडं भूतग्रामश्चतुर्विधः यथाकर्मानुसरणं पाकात्कालवृत्तादभूत् ३८ भोगायतनमेतस्य जीवस्य सुखदुःखयोः पंचीकृतमहाभूतसंभवं कर्मसंचितम् ३९ शरीरं स्थूलमित्याहुः कोशोऽन्नमयसंज्ञतः पंचप्राणमनोबुद्धिदशेंद्रियसमन्वितम् ४० अपंचीकृतभूतोत्थं शरीरं सूक्ष्ममुच्यते अनाद्यविद्यानिर्वाच्या शरीरं कारणं भवेत् ४१ ॥ ० ॥

अवस्थात्रयंवर्णयति जाग्रदिति अवस्थात्रयसाक्षिणो विश्वादीन्दर्शयति यस्येति ५२ तस्येति योगतः अवयवशक्तिवशात् चिदाभासोविश्वः व्यावहारिकइत्यपि त्रीणिनामानि स्थूलशरीराभिमानिनोजीवस्यसंतीत्यर्थः ५३ तैजसमाह कोशेति प्राणमय मनोमय बुद्धिमयकोशत्रयात्मकंनित्यंतत्त्वसाक्षात्कारपर्यंतस्थायिलिंगशरीरंप्रविष्टःमानसंभोज्यंवस्तुभुंजानः योभिमन्यते तस्यनामान्यपि त्रिधेत्यन्वयः ५४ तान्येववैकारिकइति वैकारिकस्तैजसः स्वप्नकल्पितश्चेतित्रिधेत्यर्थः प्राज्ञंवर्णयति स्यादिति पारमार्थिकः

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्याख्यास्तिस्रोवस्थाःशरीरिणः यस्यान्नमयचेष्टासुममाहमितिधीर्भ्रमः ५२ तस्याभिमानिनःसंति त्रीणिनामानियोगतः चिदाभासश्चविश्वस्यव्यवहारिकइत्यपि ५३ कोशत्रयात्मकंनित्यंप्रविष्टोयोभिमन्यते भुंजानंमानसंभोज्यंतस्यनामान्यपित्रिधा ५४ वैकारिकस्तैजसश्चतथाचस्वप्नकल्पितः स्यात्पारमार्थिकःप्रा॰ ज्ञोह्यवच्छिन्नःसुषुप्तिगः ५५ नित्यंलिंगशरीरंतुनश्वरंस्थूलमुच्यते अंकुरंतियथावृक्षास्तत्राणिप्रतिवासरम् ५६ उत्पद्यंतेतथाभोक्तुःस्थूलदेहाःस्वकर्मभिः संसारेयावदज्ञानंभ्रममाणस्यदेहिनः ॥ ५७ ध्वंसायलिंगदेहस्यलोकोयंसंप्रकाश्यते ५८ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेसप्तसप्ततिमोऽध्यायः ७७ ॥ छ ॥

प्राज्ञःसुषुप्तिकः इतिकारणशरीरावच्छिन्नःत्रिधास्यादित्यर्थः ५५ उक्तस्यशरीरत्रयस्यमध्येजननमरणादितत्संबंधतदभावौ कस्येत्याशंक्य विशिनष्टि नित्यमिति लिंगशरीरंतुनित्यंप्रागुक्तरीत्या स्थूलंतु नश्वरमुच्यते एतेनमरणसंबंधोदर्शितःजननसंबंधमाह अंकुरंतीति प्रतिवत्सरंवसंतादावित्यर्थः ५६ तच्च कियत्पर्यंतं तदाह संसारेइति भ्रममाणस्य कुलालचक्रवत्जननमरणप्रवाहेभ्रमतः जीवस्यसंसारे यावदज्ञानं तावत्स्थूलदेहाउत्पद्यंते इतिपूर्वेणान्वयः ५७ मुक्त्युपायंदर्शयति ध्वंसायेति लिंगदेहस्य

ध्वंसाय अयंलोकःसंप्रकाश्यतेमयेतिशेषःयावल्लोकेशरीरेंद्रियादिपाटवंपुरुषस्यतावदेवयतितव्यंनततइतिभावःमहताषुण्यपुं
जेनक्रीतेयंकायनौस्त्वयातस्यावन्नभिद्येतभिन्नायांकिंततोभवेदित्युक्तेःतथाचलोकएवमुक्तिसाधनमपि तदभावे ज्ञानसाधनीभू
तगुरुशास्त्राद्यभावेनमुक्तिरपिनस्यादितिहृदयं ४८ इतिश्रीमाननत्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्त
विलासप्रकाशिकायांसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ७७॥ ॥ संप्रति परमकारुणिकः परमशिवःसाक्षान्निजपदंप्रत्युपायमुपदिशति बहूनि

श्रीअगस्त्यउ॰ शिववाक्यं बहूनिप्राप्यजन्मानिजंतुस्तेचजन्मनां यथामांमत्प्रसादेनप्राप्नोत्येवंनिबोधत १ नाना
विधेषुभूतेषुभ्रमतःकर्मभिर्जनैः ब्राह्मणत्वंभवेद्दिष्ट्याजंतोर्ब्रह्मत्वसाधनम् २ यथाकार्कटिकीरेखापंकेतारय
तेक्वचित् तत्रदुःसंगसंत्यागात्संगतःसुलभासताम् ३ पुण्यतीर्थस्थलावासात्स्वधर्मपरिपालनात् नित्यंमत्पू
जयास्तुत्यामत्कथाश्रवणेनच ४ सेवयाममभक्तानांभूतेषुसमदर्शनात् दृष्टादृष्टेषुवैराग्यात्स्वतिषि द्धविवर्ज
नात् ५ गुरोर्निर्व्याजयाभक्त्यामौनेनगुणदोषयोः अन्यैश्चनियमैर्युक्तःत्यक्ताहंधीर्विनश्वरे ६ चिराच्चित्तपरीपाकात्सर्वं
ब्रह्मेतिधीमतः कार्यप्रपंचविलयोभवेन्मय्येवकारणे ७ पंचीकृतानांभूतानामपंचीकरणेकृते स्वस्वांशेस्वांशयोगेनयथाप्रो

ति बहूनांजन्मनामन्तेज्ञानवान्मांप्रपद्यतइतिस्मृतेः १ नानेति ब्रह्मत्वसाधनंमुक्तिसाधनं ब्राह्मणत्वं दिष्ट्यादैवयोगेनभवेदित्यन्वयः
२ उपमिनोतियथेति तथासतांसंगतिः सुलभेत्यर्थः संगःसत्सुविधीयतामिति भगवत्पादैः प्रथमोपदेशविषयतया सत्संगस्य नि
दिष्टत्वादितिभावः ३ उपायांतराण्याह पुण्येति ४ ५ ६ ७ एवंपरमेश्वराऽनुग्रहेण संजातचित्तपरिपाकस्य सर्वंखल्विदं ब्रह्मे
तिजानतः दृश्यलयप्रकारंदर्शयति पंचीकृतानामिति प्राक् सृष्टिक्रमे पंचीकृतानां विभागपूर्वकंमिलितानांभूतानां अपंचीकृ

तेकरणेसति स्वस्वांशे निजनिजभागे स्वांशयोगेन निजभागसंबंधेन यथाप्रोक्तानि अविभागावस्थायां कथितानि पंच पंचैव भूतानि भु
द्धानि भवन्तीत्यर्थः ८ क्रमेण लयप्रकारमाह लीयतइति यतो यदुत्पन्नं तस्मिन् तल्लीयतइतिभावः ९ गुणेइति एवमाकाश
पर्यंतं लये अयमप्याकाशः तमसि गुणे लीयतइतिभावः स्वाविद्यायाः स्व कीयाविद्याया विलयेसति सर्वसंसारमूलं मायाख्य
तंगुणंतत्रविस्मरेत् १० ननु चिरकालमनुभूतस्य विश्वस्य मिथ्याबुद्धिः कथंजायते तत्राह मदिति मम भक्त्यैव एवकारेणइत
रव्यवच्छेदः दृश्यंमिथ्याभवेदित्यर्थः ततः दृग्रूपो योवशिष्टः सचाहमस्मि उपसंहरति इतीति ११ एतादृशज्ञानमपि नसर्वसुलभ

लीयते पृथिवी वारि कारणे तत्र तेजसि वायोस्वकारणेचैतत्सोप्याकाशे स्वकारणे ९ गुणेतमस्ययमपि स्वावि
द्याविलयेसति सर्वसंसारमूलं तंमायाख्यं तत्र विस्मरेत् १० मद्भक्त्यैव भवेन्मिथ्या योवशिष्टः सचास्म्य
हं इति बंधस्य मोक्षस्य प्रकारः कथितो मया ११ एवं ध्यात्वा पुनर्जन्मशोकं तरति कश्चन यदा चर्मवदा
काशं वेष्टयेयुरिमं नराः १२ तदायं मामविज्ञाय दुःखस्यांतं गमिष्यति ऋग्वेदादौ विनिर्दिष्टं तथाथर्व
शिखाश्रये १३ यत्तदेकमहंज्योतिरितिवेदांतनिर्णयः एवं भावयते नित्यं यस्तिष्ठे संगवर्जितः १४ ॥ ७ ॥

मित्याह एवमिति कश्चनविरलः कश्चिन्मांवेत्तितत्वतइतिस्मृतेः पुनर्जन्मशोकं जन्मपदं मरणस्याप्युपलक्षणं जन्ममरणादिसंसार
दुःखमित्यर्थः तरति नसर्वोपीत्यर्थः ननु यततां सर्वेषामपि कुतोनमुक्तिरित्याह यदेति इमं महत्परिमाणमाकाशं चर्मवत् कृष्णा
जिनादिवत् वेष्टयेयुः संकोचयेयुः १२ तदेति तस्मिन्काले मांअविज्ञाय अज्ञात्वा दुःखस्य संसारस्य अन्तंगमिष्यति तथाच यथाच
र्मणइव आकाशवेष्टनं दुष्करं तथा ममज्ञानं विना मुक्तिरपि दुर्लभेत्यर्थः तमेव विदित्वाऽतिमृत्युमेति मामेवये प्रपद्यन्ते मायामेतांत

न्तिते इति श्रुतिस्मृतिबलादिति भावः॥ निजस्वरूपमेव कुत्र प्रदर्शितं तदाह ऋग्वेदादाविति १३ १४ १५ १६ एवं प्रतिपादितपुराण
स्य श्रवणपठनादि माहात्म्यं दर्शयति शिवेति शिवभक्तेंद्राणां शैवाग्रणीनां माहात्म्यं यस्मिन् तदिदं आम्नायसंमितं वेदतुल्यं अतएव
पावनं पुराणं श्रवणात् शंभोः प्रीतिकारकमित्यर्थः १७ पुराणपाठस्य स्थानं निर्दिशति आलये इति १८ नियममाह धृतेति १९
विधानमाह शिवेति २० अस्येति त्रिषष्टिभक्तकथानिबद्धस्य भक्तविलासाख्यस्य उपपुराणस्य शिवप्रीतिं विदधाति करो

तस्यै दिशे नमस्कृत्य मुनयः परमेश्वरं तदंघ्रिसेवया पश्यन् पारं मिथ्यामहोदधेः १५ सूत उवाच इत्युक्त्वा
शिवभक्तानामग्रणीः कुंभसंभवः तापसैः पूजितः सर्वैः स्वाश्रमं प्रत्यपद्यत १६ शिवभक्तेन्द्रमाहात्म्यमि
दमाम्नायसंमितं पुराणं पावनं शंभोः श्रवणात्प्रीतिकारकम् १७ आलये वा महेशस्य पुण्ये वाथ नदीतटे
समाजे च द्विजेन्द्राणां पठितव्यं समाहितैः १८ धृतत्रिपुंड्ररुद्राक्षो गुरुं ध्यात्वा शिवं हृदि वाञ्छन्प्रसादमीशस्य
नियमास्थितो पठेत् १९ शिवभक्तगुरुं विप्र उपविश्योन्नतासने वाग्यतः प्रयतो भूत्वा तन्न्यस्त्वा शृणु
यादिमम् २० अस्य भक्तविलासस्य शिवप्रीतिविधायिनः पुस्तकानां शतं भक्त्या ब्राह्मणेभ्यो ददाति यः २१
शतरुद्रीयमन्त्रोक्तरुद्ररूपेण सर्वतः सर्वलोकाधिपो भूत्वा विहरेत्स जगत्त्रये २२

तीति तच्छीलस्य २१ शतेति शतरुद्रीय मन्त्रे रुद्राध्याये उक्ता ये रुद्राः सहस्राणि सहस्रशो ये इति मन्त्रप्रतिपादिताः तद्रूपेण
सर्वतः सर्वप्रकारेण २२ विशेषानुष्ठानमाह एकादशेति एकादशभिरधिकं शतं ब्राह्मणान् निशम्याब्दाः सदैक इति कोशात् श
तशब्दस्य एकवचनान्तता पाठकत्वेन पाठकर्त्तृत्वेन वृणुयात् यथाशक्ति दक्षिणादिभिः वरणं कुर्यात् शिवसायुज्यसिद्धये इति

परमपुरुषार्थरूपमुक्तिफलप्रदर्शनं २२ एकादशेति व्रती उपवासव्रतवान् दशांशतः होमादि इत्यादिपदेन तर्पणमार्जन ब्राह्म
णभोजनान्त पञ्चाङ्गपुरश्चरणमुक्तं पुस्तकमिति जात्येकवचनं पुस्तकानीत्यर्थः २४ वस्त्रेति आद्यपदेन शय्यान्न पानपा
त्रादि गृह्यते यथाविधि विधिमनतिक्रम्य सर्वकामानिति तत्र हेतुः शिव एव स्वयं भवेदिति शिवस्यआप्तसर्वकामत्वात्

एकादशाधिकशतंब्राह्मणान्भक्तिपूर्वकं वृणुयात्पाठकत्वेनशिवसायुज्यसिद्धये २३ एकादशदिनैरेतत्पुरा
णंवाचयेद्व्रती दशांशतश्चहोमादिकृत्वा दत्वाचपुस्तकम् २४ वस्त्रालंकाररत्नाद्यैर्दक्षिणाभिर्यथाविधि स
र्वकामान्लभेत्सस्वंशिवएवस्वयंभवेत् २५ चरित्रमेकमध्यायमेकं वाकर्ण्य भक्तिमान् सर्वपापैःप्रमुच्येतः
प्रीतस्तस्यशिवोभवेत् २६ ब्राह्मणोब्राह्मणाच्छ्रुत्वाशिवभक्तिपरायणः यंयंकामयतेकाममवाप्नुयादचिरे
णतम् २७ नियमादिदमाकर्ण्यवंध्यापिलभतेसुतं ब्रह्मचारीशुभांकन्यांभर्त्तारंकन्यकाप्नुयात् २८
क्षत्रियोब्राह्मणाच्छ्रुत्वाध्रुवंराज्यमवाप्नुयात् वैश्योजनःपण्यफलंशूद्रःसंपूज्यतामियात् २९ श्रुत्वासंक
रजातश्चमुच्यतेपापसंचयैः निर्धनोधनमाप्नोतिरोगीरोगाद्विमुच्यते ३० यशस्वीस्याद्यशस्कामोनिष्का
मोमोक्षमाप्नुयात् नाध्वरैर्नतपोभिर्वानव्रतैरपिदुष्करैः ३१ तथाप्रीतिर्भवेच्छंभोर्यथास्यश्रवणाद्भवेत् श्रुत्वा
त्रिषष्टिभक्तानांचरितानिसदाशिवम् ३२ ध्यायतोहृदयांभोजेनास्तिकालभयंमहत् कलौयुगेविशेषेणपुराणभक्ति

तंयथायथोपास्ते तथैव भवतीति भक्तस्यापि तत्फलमवश्यं भवतीति सूचयितुं सत्यमित्युक्तं २५ एकदेशश्रवणेपि सकलपाप
क्षयरूपंफलमाह चरित्रमिति २६ ब्राह्मणाच्छ्रवणे ब्राह्मणस्यविशेषफलमाह ब्राह्मणइति २७ अन्येषामपितत्तत्कामनावतां

तत्रफलमाह नियमादित्यादिना २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ संप्रति सूतः स्वाहंकारपरिहारपूर्वकं मुनीन्प्रत्याह श्रोतव्यमिति य
थामति यथाज्ञानम् ३४ ३५ उपसंहरति सूतइति ३६ एवंपुराणश्रवणानन्तरं मुनीनांकृत्यमाह श्रीसूतेति ३७ संप्रति हरश
र्मामुनिर्विनयपूर्वकं विद्वज्जनादरणंनिजकृतेःप्रार्थयतेवाणीति तत्रोपमा यथेति ३८ मधुरेण समापयेदिति न्यायेन ग्रंथांते आशी

श्रोतव्यमिदमेवात्रनान्यत्सिद्धैर्यतः क्वचित् यथामतिमयोक्तं तद्युष्माभिश्चश्रुतंयतः ३४ तस्माद्यूयंवः
यंचापिनूनंधन्यतमास्मृताः जन्ममृत्युहरःश्रीमान्प्रसीदतुमहेश्वरः ३५ सूतएवंमुनीनुक्त्वाशुद्धएवग
तेनसः कैलासशिखरस्यायशिवायविदधेनमः ३६ श्रीसूतवक्त्राब्जमधुप्रवाहंपुराणसारंप्रुरुषार्थहेतुम्
निशम्यहृष्टामुनयश्चसर्वेतंसत्रयागंविधिवद्वितेनुः ३७ वाणीमदीयापिगुणेनहीनामहेश्वरस्तोत्रपठेति
सद्भिः श्लाघ्याभवत्येवयथार्कपुष्पस्त्रगंधशून्यागिरिशप्रियैव ३८ वाणीवरप्रसादेनस्तुतिःशंभोर्विजृंभ
तां प्रसीदतुमहादेवःशिवायगुरवेनमः ३९ इतिश्रीस्कांदोपपुराणेभक्तविलासेऽष्टसप्ततितमोऽध्यायः
७८॥ ॥ सुंदरोनीलकंठश्चवैभ्योथसुमतिर्मतः जयोमारश्चसत्सार्थोवीरमिंदःपदोद्भवः १ द्विजश्चामर
नीत्याख्योदारकोभक्तशेखरः अनपायनयोराजाशूरएनादिनामकः २ निषादश्चकलानाथोमानविक्र
मभूपतिः गोनाथोमूर्त्तिनाथश्चस्कंदनाथोद्विजोत्तमः ३ द्विजःपशुपति नंदीनीचश्चसविचारवान् ॥ ४ ॥

र्नमस्क्रियादिरूपंमंगलमुपनिबध्नाति वाणीति ३९ इतिश्रीमानवल्लुपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराणव्याख्यायांभक्त
विलासप्रकाशिकायामष्टसप्ततितमोऽध्यायः ७८॥ ॥ संप्रति आदितःपुराणप्रतिपादितत्रिषष्टिशिवभक्तनामानियथाक्र

र्मनिर्दिशति सुंदरइत्यादि १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ एतेष्वपिभक्तेषु प्राथमिकस्य शिवप्रतिबिंबरूपस्यसुंदरस्यप्राशस्त्यं द

चंडेशोरसनाराजस्तस्त्वसातिलकावती ४ कुलपक्षःपांड्यमंत्रीविद्याभूरोद्विजोत्तमः सापूतवत्यभूति श्चनीलनग्नःकवीश्वरः ५ नवनंदीक्षपणकध्वंसीचकलिकामजित् श्रीमूलनाथःसिद्धश्चदंडस्यागे श्वरांघ्रिभाक् ६ शिवभक्तोर्चकःशूद्रोसोमयाजीशिवप्रियः शाक्यनाथोमुरुक्सखोरुद्र शार्दूलनामकः ७ दम्भभक्तश्चेरभूपगुणनाथोद्विजोत्तमः परांतकनृपःसत्यदासनामाद्विजोत्तमः ८ धर्मकेतुः प्रतापाख्योऽतिभक्तोधीवरोत्तमः चक्रीमानधनोराजाशक्तिर्गोपगणोलवः ९ अविकार्यभिरामश्च निरुक्तिस्तापसोत्तमः सिद्धद्विजःकीर्तिसहःशूरव्याघ्रश्चभूपतिः १० पद्मावतीशंभुचित्तःगजलूतचवि श्रुते गौताकरोवेणकश्चभक्ताःषष्ठित्रयःस्मृताः ११ येप्रोक्तास्तेषुविज्ञेयःसुंदरःसहिसत्तमः ग्राहग्रस्तोः द्विजसुतोयेनानीयतलीलया १२ श्रीऋषयऊवाच कथंद्विजसुतःकुत्रग्राहग्रस्तोमहामुने समोचितः कथंतेनसुंदरेणमहात्मना १३ श्रीअगस्त्यउ॰ अविनाशीतिजगतीप्रथितंपदमैश्वरं तत्राग्रहारस्सुमहा न्शिवभक्तैरलंकृतः १४ सुहृदौतत्रचास्तांद्वौद्विजौसन्निहितालयौ तयोस्सुतावजायेतांमास्येकस्मिन्महा त्मनोः १५ बाल्येतयोरभूत्सख्यंरामलक्ष्मणयोरिव कृतचौलौचतौकालेसंचरंतावितस्ततः १६ कदाचित्का लगस्यैतौनिकटेसरसोगतौ गृहीतुमुसलंकश्चित्बाल्याद्वारिण्यवातरत् १७ कश्चित्स्थितस्तटेभीतोजले ग्राहस्तमग्रहीत् सरुदन्मातुरागत्यतटस्थोमित्रमंभसि १८ मग्नंजगादसापित्रोरथसर्वेचसंगताः॥ ० ॥

शंसयति येइति १२ एवंप्राशस्त्यवर्णनेनपुनरपि ऋषीणांअत्वसतयाअगस्त्यंप्रति तन्माहात्म्यजिज्ञासांतावदाह कथमिति १३ तदाक

र्ये कुम्भसम्भवः तेषां बुद्ध्यारोहाय पुनरेकामाख्यायिकामाह अविनाशीति १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ सुंदरेशेनिरेधिकमिति तृतीयाध्याये सुंदरायददौ सर्वांस्वशक्तिंसुन्दरेश्वरइति परमशिवप्रतिबिंबतयाचिदाभासरूपस्य तदेवानुप्राविशदिति श्रुत्याप्रवेशितसर्वशक्तिकस्यसुन्दरस्य आधिक्यमुपक्रान्तं तदेवपुनरुपसंहारे प्रदर्श्य उपक्रमापेक्षया उपसंहारस्य प्राबल्यं दर्शयितुं द्वयमुक्तिः उपक्रमोपसंहारयोः कस्यप्राबल्यमितिविचारे श्रीकंठविद्याचार्ये श्रीमदप्पय्य

अवतीर्येजलेबालमन्विष्यासायमाकुलाः १९ अदृष्ट्वाशोकसंतप्ताःप्रागुर्वेश्मानिनागराः तन्मातापितरौखिन्नावेकपुत्रौशुचातुरौ २० गमयामासतुःकालंसार्द्धसंवत्सरद्वयं एतस्मिन्समयेश्रीमान्सुंदरःसूक्तिसुंदरः २१ गीतांतांश्रुतिसाराख्यांपठन्त्यागेश्वराज्ञया तत्रतत्रपदेशेवेक्रमात्तत्क्षेत्रमाविशत् २२ तदायायौमृतसुहृदुपनीतोद्विजार्भकः ननामनक्रग्रस्तस्यमातरंमातरंयथा २३ तन्मित्रमनुसंचिंत्यस्वपुत्रंतुल्यवार्षिकं रुरोदोपनयोऽस्यस्याद्यदिमेनमृतःसुतः २४ इतितस्यांरुदंत्यांतुसुंदरःपरमेश्वरं नत्वास्तुत्वाद्विजैःसार्द्धंप्रदक्षिणकृदाययौ २५ शुश्रावरुदितंतस्यामृतमातुस्थितःक्षणं किमेतदितिपप्रच्छजनास्तद्वृत्तमूचिरे २६ निवार्यरुदितंतस्यास्तुष्टावपरमेश्वरं अथाज्ञयामहेशस्यग्राहस्तंद्विजनंदनम् २७

दीक्षितैः उपक्रमपराक्रमेप्रतिपादितं तथाहि आकाशस्तल्लिंगादित्यधिकरणे भूताकाशपरत्वेनपूर्वपक्षमुत्थाप्य सर्वकारणत्वादिलिंगेनब्रह्मपरतया उपसंहारःकृतः तल्लिंगादित्येकवचनस्वारस्येनभूयस्त्वानपेक्षेण केनचिदेवलिंगेनश्रुतेरन्यथानयनंविवक्षितमितिप्रतीतेश्चनचोपसंहारगतस्यापि सर्वकारणत्वादेरन्यथा सिद्धत्वंप्राबल्येहेतुः आकाशाद्वायुरित्यादिश्रुत्यन्तरसिद्धभूताका

शगतवाय्वादिसर्वभूतकारणत्वाभिप्रायेणसर्वकारणत्वव्यपदेशः अग्निमसंदर्भोपिवायावितरभूतलयस्थानत्वंतदपेक्ष्यज्यायस्त्वा दिविषयइतिसर्वेषामन्यथानेतुंशक्यत्वात् नचाकाशादेवसमुत्पद्यन्तइतिसावधारणंकारणत्वंभूताकाशेनसंभवतितस्यतेजः प्रभृतिकारणत्वे वाय्वादिकारणान्तरसापेक्षत्वादितिशंकनीयं ब्रह्मणोवैषम्यनैर्घृण्येनसापेक्षत्वादितिन्यायेन जगत्स्रष्टौ कालादृष्टादिसापेक्षत्वेनसाम्यात् कथंचिदवधारणसमर्थनस्य भूताकाशेपिसंभवात् तस्मात्स्वकारांतरासंभवादुपसंहार गतमेवलिङ्गस्यप्राबल्ये हेतुरितिसिद्धमुपसंहारप्राबल्यापेक्षणमित्युपस्थाप्य समाप्तावपिसिद्धान्तितं तद्यथा एवंच सक

सभूषणगणंसांगमुद्वामभुजात्स्वकात् ॥ सर्वैर्तुवि
स्मयाविष्टैः सुंदरंमेनिरेऽधिकम् २८ ॥ ७ ॥

लमीमांसाव्यवहारविरुद्धोनयसरणिग्रंथानभिज्ञैरर्वाचीनैः स्वमतस्यपरमतवैलक्षण्यप्रकटनायकल्पितोयमुपक्रमोपसंहार बलाबलव्यत्ययोयवनगुरूपदिष्टशौचमुखक्षालनयोर्वापर्यव्यत्ययवदुपेक्षणीयःप्रामाणिकैरितिसिद्धमित्यलंतेन तथाच उपक्रमेप रमशिवप्रसादेन सुंदरस्याधिक्यमुपक्रम्य समाप्तावपि तस्यैवाधिक्यवर्णनेनपरब्रह्मणस्तेजोघनस्य विस्फुलिंगाकारजीव स्यनिजरूपप्राप्त्यामुक्तस्वरूपमाधिक्यमिवनिजप्रतिबिम्बरूपस्य सुंदरस्य पुनर्निजतदात्म्य सम्पादनरूपकैवल्यमुक्तिरेवस

कलाधिक्यमितिदर्शितं इयंचकथास्कंदपुराणेनवमांशे संक्षेपेणदर्शिता तामवलंब्य परमकारुणिकेन हरशर्म्मे नाम्नामुनिना लो
कानुजिघृक्षया उत्तमभक्तान्तरकथा अपि संगृह्य कुम्भसम्भव शौनकादिसंवादमुखेन दर्शितेतिसंक्षेपः २८ तारण जेष्ठ पूर्वा

इतिश्रीस्कंदोपपुराणेभक्तविलासेसुंदराधिक्यवर्णनंनामएकोनाशीतितमोऽध्यायः ७९

आदित्यान्वयशेखरस्त्रिभुवन प्रख्यातकीर्त्ति
व्रजो दोर्दण्डान्वितखड्गखण्डितरिपु विंश्रा
णानस्वस्तरुः॥ श्रीमन्माधवसिंहनामनृपति
र्योविश्रुतोदोमुदा मन्नालालबुधेनकाशिन
गरे तस्याज्ञयामुद्रितम् ॥ ॥ ॥ ७ ॥

र्धे द्वितीयास्थिरवासरे ॥ मानवल्लीन्द्रसिंहेन कृतिरेषासमापिता ॥ इतिश्रीमानवल्युपनामकनृसिंहविरचितायांस्कंदोपपुराण
व्याख्यायांभक्तविलासप्रकाशिकायामेकोनाशीतितमोऽध्यायः ७९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

इति स्कन्दोपपुराणीय शिवभक्तविलासः समाप्तः